مرکز القائمیة اصبهان للبحوث والتحریات الکمبیوتریة

السلام علیک یا صاحب الزمان

www.Ghaemiyeh.com
www.Ghaemiyeh.org
www.Ghaemiyeh.net
www.Ghaemiyeh.ir

٨

كتاب الوافي

تأليف

للعالم الحكيم الرباني الكامل محمد محسن المشتهر

بالفيض الكاشاني قدس سره

من منشورات

مكتبة الامام امير المؤمنين علي عليه السلام العامة

اصفهان

بسم الله الرحمن الرحیم

الوافی

کاتب:

محمد بن مرتضی فیض کاشانی

نشرت فی الطباعة:

عطرعترت

رقمی الناشر:

مرکز القائمیة باصفهان للتحریات الکمبیوتریة

الفهرس

الفهرس ----- ۵
الوافی المجلد ۸ ----- ۱۰۸
اشارة ----- ۱۰۸
[تتمة كتاب الصلاة] ----- ۱۰۸
أبواب صفة الصلاة و أذكارها و تعقيبها و آدابها و عللها ----- ۱۰۹
الآيات ----- ۱۰۹
باب ۸۳ القيام إلى الصلاة و الافتتاح بالتكبير ----- ۱۰۹
[۱] ----- ۱۰۹
[۲] ----- ۱۰۹
[۳] ----- ۱۰۹
[۴] ----- ۱۱۰
[۵] ----- ۱۱۰
[۶] ----- ۱۱۰
اشارة ----- ۱۱۰
بيان ----- ۱۱۰
[۷] ----- ۱۱۱
[۸] ----- ۱۱۱
[۹] ----- ۱۱۲
[۱۰] ----- ۱۱۲
[۱۱] ----- ۱۱۲
اشارة ----- ۱۱۲
بيان ----- ۱۱۲
[۱۲] ----- ۱۱۲

[۱۳] ---------- ۱۱۲
[۱۴] ---------- ۱۱۳
[۱۵] ---------- ۱۱۳
[۱۶] ---------- ۱۱۳
[۱۷] ---------- ۱۱۳
[۱۸] ---------- ۱۱۳
اشارة ---------- ۱۱۳
بیان ---------- ۱۱۳
باب ۸۴ رفع الیدین بالتکبیر ---------- ۱۱۴
[۱] ---------- ۱۱۴
[۲] ---------- ۱۱۴
[۳] ---------- ۱۱۴
[۴] ---------- ۱۱۴
[۵] ---------- ۱۱۴
[۶] ---------- ۱۱۴
[۷] ---------- ۱۱۴
اشارة ---------- ۱۱۴
بیان ---------- ۱۱۵
[۸] ---------- ۱۱۵
[۹] ---------- ۱۱۵
اشارة ---------- ۱۱۵
بیان ---------- ۱۱۵
باب ۸۵ قراءة البسملة و الجهر بها ---------- ۱۱۵
[۱] ---------- ۱۱۵

[۲] ۱۱۵
اشارة ۱۱۶
بيان ۱۱۶
[۳] ۱۱۶
[۴] ۱۱۶
[۵] ۱۱۶
[۶] ۱۱۶
اشارة ۱۱۶
بيان ۱۱۷
[۷] ۱۱۷
[۸] ۱۱۷
اشارة ۱۱۷
بيان ۱۱۷
[۹] ۱۱۷
[۱۰] ۱۱۷
[۱۱] ۱۱۷
[۱۲] ۱۱۸
[۱۳] ۱۱۸
[۱۴] ۱۱۸
اشارة ۱۱۸
بيان ۱۱۸
[۱۵] ۱۱۸
اشارة ۱۱۸
بيان ۱۱۹

باب ۸۶ قراءة الفاتحة و أجزائها ----- ۱۱۹
[۱] ----- ۱۱۹
[۲] ----- ۱۱۹
[۳] ----- ۱۱۹
[۴] ----- ۱۱۹
[۵] ----- ۱۱۹
[۶] ----- ۱۱۹
اشارة ----- ۱۲۰
بیان ----- ۱۲۰
باب ۸۷ کراهة قول آمین بعد الفاتحة ----- ۱۲۰
[۱] ----- ۱۲۰
[۲] ----- ۱۲۰
[۳] ----- ۱۲۰
[۴] ----- ۱۲۰
اشارة ----- ۱۲۰
بیان ----- ۱۲۱
باب ۸۸ ما یقرأ بعد الفاتحة فی الفرائض ----- ۱۲۱
[۱] ----- ۱۲۱
[۲] ----- ۱۲۱
[۳] ----- ۱۲۱
اشارة ----- ۱۲۱
بیان ----- ۱۲۲
[۴] ----- ۱۲۲
[۵] ----- ۱۲۲

[۶] ----- ۱۲۲
[۷] ----- ۱۲۲
[۸] ----- ۱۲۲
[۹] ----- ۱۲۲
[۱۰] ----- ۱۲۳
اشارة ----- ۱۲۳
بیان ----- ۱۲۳
باب ۸۹ ما یقرأ فی النوافل ----- ۱۲۳
[۱] ----- ۱۲۳
[۲] ----- ۱۲۴
[۳] ----- ۱۲۴
[۴] ----- ۱۲۴
اشارة ----- ۱۲۴
بیان ----- ۱۲۴
[۵] ----- ۱۲۴
[۶] ----- ۱۲۴
[۷] ----- ۱۲۵
[۸] ----- ۱۲۵
[۹] ----- ۱۲۵
[۱۰] ----- ۱۲۵
[۱۱] ----- ۱۲۵
[۱۲] ----- ۱۲۶
[۱۳] ----- ۱۲۶
[۱۴] ----- ۱۲۶

اشارة ----- ۱۲۶
بيان ----- ۱۲۶
[۱۵] ----- ۱۲۶
[۱۶] ----- ۱۲۶
[۱۷] ----- ۱۲۷
اشارة ----- ۱۲۷
بيان ----- ۱۲۷
[۱۸] ----- ۱۲۷
[۱۹] ----- ۱۲۷
[۲۰] ----- ۱۲۷
باب ۹۰ الرجوع من سورة إلى أخرى ----- ۱۲۷
[۱] ----- ۱۲۸
[۲] ----- ۱۲۸
[۳] ----- ۱۲۸
[۴] ----- ۱۲۸
اشارة ----- ۱۲۸
بيان ----- ۱۲۸
باب ۹۱ تكرير السورة و تبعيضها ----- ۱۲۸
[۱] ----- ۱۲۸
[۲] ----- ۱۲۹
[۳] ----- ۱۲۹
اشارة ----- ۱۲۹
بيان ----- ۱۲۹
[۴] ----- ۱۲۹

[۵] ۱۲۹
[۶] ۱۲۹
اشارة ۱۲۹
بيان ۱۳۰
[۷] ۱۳۰
اشارة ۱۳۰
بيان ۱۳۰
باب ۹۲ القرآن بين السورتين ۱۳۰
[۱] ۱۳۰
[۲] ۱۳۰
[۳] ۱۳۰
[۴] ۱۳۱
اشارة ۱۳۱
بيان ۱۳۱
[۵] ۱۳۱
[۶] ۱۳۱
[۷] ۱۳۱
[۸] ۱۳۱
[۹] ۱۳۲
اشارة ۱۳۲
بيان ۱۳۲
[۱۰] ۱۳۲
اشارة ۱۳۲
بيان ۱۳۳

[۱۱] ۱۳۳
اشارة ۱۳۳
بیان ۱۳۳
باب ۹۳ قراءة العزائم فی الفریضة ۱۳۳
[۱] ۱۳۳
اشارة ۱۳۳
بیان ۱۳۳
[۲] ۱۳۳
[۳] ۱۳۴
[۴] ۱۳۴
[۵] ۱۳۴
اشارة ۱۳۴
بیان ۱۳۴
[۶] ۱۳۴
[۷] ۱۳۴
[۸] ۱۳۵
اشارة ۱۳۵
بیان ۱۳۵
باب ۹۴ الجهر و الإخفات ۱۳۵
[۱] ۱۳۵
[۲] ۱۳۵
[۳] ۱۳۵
[۴] ۱۳۵
[۵] ۱۳۵

اشارة ----- ۱۳۶
بيان ----- ۱۳۶
[۶] ----- ۱۳۶
[۷] ----- ۱۳۶
اشارة ----- ۱۳۶
بيان ----- ۱۳۶
[۸] ----- ۱۳۶
اشارة ----- ۱۳۶
بيان ----- ۱۳۷
[۹] ----- ۱۳۷
[۱۰] ----- ۱۳۷
اشارة ----- ۱۳۷
بيان ----- ۱۳۷
[۱۱] ----- ۱۳۷
[۱۲] ----- ۱۳۷
[۱۳] ----- ۱۳۸
[۱۴] ----- ۱۳۸
[۱۵] ----- ۱۳۸
[۱۶] ----- ۱۳۸
اشارة ----- ۱۳۸
بيان ----- ۱۳۸
[۱۷] ----- ۱۳۸
اشارة ----- ۱۳۸
بيان ----- ۱۳۹

[۱۸] ----- ۱۳۹
[۱۹] ----- ۱۳۹
[۲۰] ----- ۱۳۹
[۲۱] ----- ۱۳۹
باب ۹۵ سائر أحكام القراءة ----- ۱۳۹
[۱] ----- ۱۳۹
اشارة ----- ۱۳۹
بيان ----- ۱۴۰
[۲] ----- ۱۴۰
[۳] ----- ۱۴۰
اشارة ----- ۱۴۰
بيان ----- ۱۴۰
[۴] ----- ۱۴۰
[۵] ----- ۱۴۰
اشارة ----- ۱۴۰
بيان ----- ۱۴۱
[۶] ----- ۱۴۱
[۷] ----- ۱۴۱
[۸] ----- ۱۴۱
[۹] ----- ۱۴۱
[۱۰] ----- ۱۴۱
باب ۹۶ الركوع و الذكر فيه و بعده ----- ۱۴۲
[۱] ----- ۱۴۲
اشارة ----- ۱۴۲

بیان ----- ۱۴۲
[۲] ----- ۱۴۲
[۳] ----- ۱۴۳
[۴] ----- ۱۴۳
[۵] ----- ۱۴۳
[۶] ----- ۱۴۳
[۷] ----- ۱۴۳
[۸] ----- ۱۴۳
[۹] ----- ۱۴۳
[۱۰] ----- ۱۴۴
[۱۱] ----- ۱۴۴
[۱۲] ----- ۱۴۴
[۱۳] ----- ۱۴۴
اشارة ----- ۱۴۴
بیان ----- ۱۴۴
[۱۴] ----- ۱۴۵
اشارة ----- ۱۴۵
بیان ----- ۱۴۵
[۱۵] ----- ۱۴۵
[۱۶] ----- ۱۴۵
اشارة ----- ۱۴۵
بیان ----- ۱۴۵
[۱۷] ----- ۱۴۶
[۱۸] ----- ۱۴۶

[۱۹] ---- ۱۴۶
[۲۰] ---- ۱۴۶
[۲۱] ---- ۱۴۶
اشارة ---- ۱۴۶
بيان ---- ۱۴۶
[۲۲] ---- ۱۴۷
[۲۳] ---- ۱۴۷
اشارة ---- ۱۴۷
بيان ---- ۱۴۷
[۲۴] ---- ۱۴۷
اشارة ---- ۱۴۷
بيان ---- ۱۴۷
[۲۵] ---- ۱۴۸
[۲۶] ---- ۱۴۸
[۲۷] ---- ۱۴۸
باب ۹۷ السجدتين و الذكر فيهما و فيما بينهما و بعدهما ---- ۱۴۸
[۱] ---- ۱۴۸
[۲] ---- ۱۴۸
اشارة ---- ۱۴۸
بيان ---- ۱۴۹
[۳] ---- ۱۴۹
اشارة ---- ۱۴۹
بيان ---- ۱۴۹
[۴] ---- ۱۴۹

[۵] ۱۴۹
[۶] ۱۵۰
[۷] ۱۵۰
[۸] ۱۵۰
[۹] ۱۵۰
اشارة ۱۵۰
بیان ۱۵۰
[۱۰] ۱۵۰
[۱۱] ۱۵۰
اشارة ۱۵۱
بیان ۱۵۱
[۱۲] ۱۵۱
[۱۳] ۱۵۱
[۱۴] ۱۵۱
[۱۵] ۱۵۱
[۱۶] ۱۵۲
[۱۷] ۱۵۲
[۱۸] ۱۵۲
[۱۹] ۱۵۲
اشارة ۱۵۲
بیان ۱۵۲
[۲۰] ۱۵۲
[۲۱] ۱۵۲
اشارة ۱۵۲

بیان ----- ۱۵۳
[۲۲] ----- ۱۵۳
اشارة ----- ۱۵۳
بیان ----- ۱۵۳
[۲۳] ----- ۱۵۳
اشارة ----- ۱۵۳
بیان ----- ۱۵۳
[۲۴] ----- ۱۵۳
[۲۵] ----- ۱۵۴
اشارة ----- ۱۵۴
بیان ----- ۱۵۴
[۲۶] ----- ۱۵۴
[۲۷] ----- ۱۵۴
اشارة ----- ۱۵۴
بیان ----- ۱۵۴
[۲۸] ----- ۱۵۴
[۲۹] ----- ۱۵۵
[۳۰] ----- ۱۵۵
اشارة ----- ۱۵۵
بیان ----- ۱۵۵
[۳۱] ----- ۱۵۵
[۳۲] ----- ۱۵۵
[۳۳] ----- ۱۵۵
اشارة ----- ۱۵۵

بیان ---------- ۱۵۶
[۳۴] ---------- ۱۵۶
[۳۵] ---------- ۱۵۶
[۳۶] ---------- ۱۵۶
[۳۷] ---------- ۱۵۶
[۳۸] ---------- ۱۵۶
اشارة ---------- ۱۵۶
بیان ---------- ۱۵۷
[۳۹] ---------- ۱۵۷
اشارة ---------- ۱۵۷
بیان ---------- ۱۵۷
[۴۰] ---------- ۱۵۷
اشارة ---------- ۱۵۷
بیان ---------- ۱۵۷
[۴۱] ---------- ۱۵۷
[۴۲] ---------- ۱۵۸
اشارة ---------- ۱۵۸
بیان ---------- ۱۵۸
[۴۳] ---------- ۱۵۸
[۴۴] ---------- ۱۵۸
[۴۵] ---------- ۱۵۸
[۴۶] ---------- ۱۵۹
اشارة ---------- ۱۵۹
بیان ---------- ۱۵۹

[۴۷] ----- ۱۵۹
[۴۸] ----- ۱۵۹
اشارة ----- ۱۵۹
بيان ----- ۱۵۹
[۴۹] ----- ۱۵۹
[۵۰] ----- ۱۶۰
[۵۱] ----- ۱۶۰
باب ۹۸ ما يسجد عليه و ما يكره ----- ۱۶۰
[۱] ----- ۱۶۰
[۲] ----- ۱۶۰
[۳] ----- ۱۶۰
اشارة ----- ۱۶۰
بيان ----- ۱۶۰
[۴] ----- ۱۶۱
[۵] ----- ۱۶۱
اشارة ----- ۱۶۱
بيان ----- ۱۶۱
[۶] ----- ۱۶۱
[۷] ----- ۱۶۱
[۸] ----- ۱۶۱
اشارة ----- ۱۶۱
بيان ----- ۱۶۲
[۹] ----- ۱۶۲
اشارة ----- ۱۶۲

بيان ----- ۱۶۲
[۱۰] ----- ۱۶۲
[۱۱] ----- ۱۶۲
اشارة ----- ۱۶۲
بيان ----- ۱۶۳
[۱۲] ----- ۱۶۳
[۱۳] ----- ۱۶۳
اشارة ----- ۱۶۳
بيان ----- ۱۶۳
[۱۴] ----- ۱۶۳
اشارة ----- ۱۶۴
بيان ----- ۱۶۴
[۱۵] ----- ۱۶۴
اشارة ----- ۱۶۴
بيان ----- ۱۶۴
[۱۶] ----- ۱۶۴
اشارة ----- ۱۶۴
بيان ----- ۱۶۴
[۱۷] ----- ۱۶۵
[۱۸] ----- ۱۶۵
اشارة ----- ۱۶۵
بيان ----- ۱۶۵
[۱۹] ----- ۱۶۵
[۲۰] ----- ۱۶۵

اشارة ----- ۱۶۵
بيان ----- ۱۶۵
[۲۱] ----- ۱۶۵
[۲۲] ----- ۱۶۶
اشارة ----- ۱۶۶
بيان ----- ۱۶۶
[۲۳] ----- ۱۶۶
اشارة ----- ۱۶۶
بيان ----- ۱۶۶
[۲۴] ----- ۱۶۶
اشارة ----- ۱۶۶
بيان ----- ۱۶۷
[۲۵] ----- ۱۶۷
اشارة ----- ۱۶۷
بيان ----- ۱۶۷
[۲۶] ----- ۱۶۷
[۲۷] ----- ۱۶۷
اشارة ----- ۱۶۷
بيان ----- ۱۶۷
[۲۸] ----- ۱۶۸
[۲۹] ----- ۱۶۸
[۳۰] ----- ۱۶۸
اشارة ----- ۱۶۸
بيان ----- ۱۶۸

[۳۱] ---- ۱۶۸
[۳۲] ---- ۱۶۸
[۳۳] ---- ۱۶۸
[۳۴] ---- ۱۶۹
اشارة ---- ۱۶۹
بيان ---- ۱۶۹
[۳۵] ---- ۱۶۹
اشارة ---- ۱۶۹
بيان ---- ۱۶۹
[۳۶] ---- ۱۶۹
[۳۷] ---- ۱۶۹
اشارة ---- ۱۶۹
بيان ---- ۱۷۰
[۳۸] ---- ۱۷۰
[۳۹] ---- ۱۷۰
اشارة ---- ۱۷۰
بيان ---- ۱۷۰
[۴۰] ---- ۱۷۰
[۴۱] ---- ۱۷۰
اشارة ---- ۱۷۰
بيان ---- ۱۷۱
[۴۲] ---- ۱۷۱
[۴۳] ---- ۱۷۱
[۴۴] ---- ۱۷۱

اشارة ----- ۱۷۱

بيان ----- ۱۷۱

باب ۹۹ القنوت و تكبيره ----- ۱۷۲

[۱] ----- ۱۷۲

[۲] ----- ۱۷۲

[۳] ----- ۱۷۲

[۴] ----- ۱۷۲

اشارة ----- ۱۷۲

بيان ----- ۱۷۲

[۵] ----- ۱۷۲

[۶] ----- ۱۷۳

[۷] ----- ۱۷۳

[۸] ----- ۱۷۳

[۹] ----- ۱۷۳

[۱۰] ----- ۱۷۳

[۱۱] ----- ۱۷۳

[۱۲] ----- ۱۷۳

[۱۳] ----- ۱۷۴

اشارة ----- ۱۷۴

بيان ----- ۱۷۴

[۱۴] ----- ۱۷۴

[۱۵] ----- ۱۷۴

[۱۶] ----- ۱۷۴

[۱۷] ----- ۱۷۴

[۱۸] ۱۷۴
[۱۹] ۱۷۵
اشارة ۱۷۵
بیان ۱۷۵
[۲۰] ۱۷۵
[۲۱] ۱۷۵
اشارة ۱۷۵
بیان ۱۷۵
[۲۲] ۱۷۵
اشارة ۱۷۵
بیان ۱۷۶
[۲۳] ۱۷۶
اشارة ۱۷۶
بیان ۱۷۶
[۲۴] ۱۷۶
[۲۵] ۱۷۶
[۲۶] ۱۷۶
[۲۷] ۱۷۶
[۲۸] ۱۷۷
باب ۱۰۰ ما یقال فی القنوت ۱۷۷
[۱] ۱۷۷
[۲] ۱۷۷
[۳] ۱۷۷
[۴] ۱۷۷

[۵] ---------- ۱۷۷
[۶] ---------- ۱۷۸
[۷] ---------- ۱۷۸
[۸] ---------- ۱۷۸
اشارة ---------- ۱۷۸
بيان ---------- ۱۷۸
[۹] ---------- ۱۷۸
[۱۰] ---------- ۱۷۸
[۱۱] ---------- ۱۷۹
[۱۲] ---------- ۱۷۹
[۱۳] ---------- ۱۷۹
[۱۴] ---------- ۱۷۹
[۱۵] ---------- ۱۷۹
[۱۶] ---------- ۱۷۹
[۱۷] ---------- ۱۷۹
[۱۸] ---------- ۱۸۰
[۱۹] ---------- ۱۸۰
اشارة ---------- ۱۸۰
بيان ---------- ۱۸۰
[۲۰] ---------- ۱۸۰
[۲۱] ---------- ۱۸۱
اشارة ---------- ۱۸۱
بيان ---------- ۱۸۱
[۲۲] ---------- ۱۸۱

اشارة ----- ۱۸۱
بیان ----- ۱۸۱
[۲۳] ----- ۱۸۲
اشارة ----- ۱۸۲
بیان ----- ۱۸۲
[۲۴] ----- ۱۸۲
[۲۵] ----- ۱۸۲
اشارة ----- ۱۸۲
بیان ----- ۱۸۳
باب ۱۰۱ التشهد و ما يقال فيه ----- ۱۸۳
[۱] ----- ۱۸۳
اشارة ----- ۱۸۳
بیان ----- ۱۸۳
[۲] ----- ۱۸۳
اشارة ----- ۱۸۴
بیان ----- ۱۸۴
[۳] ----- ۱۸۴
[۴] ----- ۱۸۴
[۵] ----- ۱۸۴
اشارة ----- ۱۸۴
بیان ----- ۱۸۴
[۶] ----- ۱۸۵
[۷] ----- ۱۸۵
[۸] ----- ۱۸۵

اشارة ----- ۱۸۵
بيان ----- ۱۸۵
[۹] ----- ۱۸۵
[۱۰] ----- ۱۸۵
اشارة ----- ۱۸۵
بيان ----- ۱۸۶
[۱۱] ----- ۱۸۶
اشارة ----- ۱۸۶
بيان ----- ۱۸۶
[۱۲] ----- ۱۸۶
اشارة ----- ۱۸۶
بيان ----- ۱۸۶
[۱۳] ----- ۱۸۷
اشارة ----- ۱۸۷
بيان ----- ۱۸۷
[۱۴] ----- ۱۸۸
[۱۵] ----- ۱۸۸
[۱۶] ----- ۱۸۸
[۱۷] ----- ۱۸۸
[۱۸] ----- ۱۸۸
اشارة ----- ۱۸۸
بيان ----- ۱۸۸
[۱۹] ----- ۱۸۹
[۲۰] ----- ۱۸۹

[۲۱] ---- ۱۸۹
[۲۲] ---- ۱۸۹
اشارة ---- ۱۸۹
بیان ---- ۱۸۹
[۲۳] ---- ۱۸۹
باب ۱۰۲ ما یقال فی الرکعتین الأخیرتین ---- ۱۹۰
[۱] ---- ۱۹۰
[۲] ---- ۱۹۰
[۳] ---- ۱۹۰
[۴] ---- ۱۹۰
[۵] ---- ۱۹۰
[۶] ---- ۱۹۰
اشارة ---- ۱۹۰
بیان ---- ۱۹۱
[۷] ---- ۱۹۱
[۸] ---- ۱۹۱
[۹] ---- ۱۹۱
اشارة ---- ۱۹۱
بیان ---- ۱۹۱
[۱۰] ---- ۱۹۱
اشارة ---- ۱۹۱
بیان ---- ۱۹۲
باب ۱۰۳ التسلیم و الانصراف ---- ۱۹۲
[۱] ---- ۱۹۲

[۲] ---------- ۱۹۲
[۳] ---------- ۱۹۲
[۴] ---------- ۱۹۲
[۵] ---------- ۱۹۳
[۶] ---------- ۱۹۳
اشارة ---------- ۱۹۳
بيان ---------- ۱۹۳
[۷] ---------- ۱۹۳
اشارة ---------- ۱۹۳
بيان ---------- ۱۹۴
[۸] ---------- ۱۹۴
اشارة ---------- ۱۹۴
بيان ---------- ۱۹۴
[۹] ---------- ۱۹۴
[۱۰] ---------- ۱۹۴
باب ۱۰۴ فضل التعقيب و أدناه ---------- ۱۹۴
[۱] ---------- ۱۹۴
[۲] ---------- ۱۹۵
اشارة ---------- ۱۹۵
بيان ---------- ۱۹۵
[۳] ---------- ۱۹۵
اشارة ---------- ۱۹۵
بيان ---------- ۱۹۵
[۴] ---------- ۱۹۵

[۵] ---------- ۱۹۵

اشارة ---------- ۱۹۶

بيان ---------- ۱۹۶

[۶] ---------- ۱۹۶

اشارة ---------- ۱۹۶

بيان ---------- ۱۹۶

[۷] ---------- ۱۹۶

[۸] ---------- ۱۹۶

اشارة ---------- ۱۹۷

بيان ---------- ۱۹۷

[۹] ---------- ۱۹۷

[۱۰] ---------- ۱۹۷

باب ۱۰۵ فضل تسبيح الزهراء ع و صفته ---------- ۱۹۷

[۱] ---------- ۱۹۷

اشارة ---------- ۱۹۷

بيان ---------- ۱۹۷

[۲] ---------- ۱۹۷

[۳] ---------- ۱۹۸

[۴] ---------- ۱۹۸

اشارة ---------- ۱۹۸

بيان ---------- ۱۹۸

[۵] ---------- ۱۹۸

[۶] ---------- ۱۹۸

[۷] ---------- ۱۹۸

[۸] ۱۹۹
[۹] ۱۹۹
[۱۰] ۱۹۹
[۱۱] ۱۹۹
اشارة ۱۹۹
بیان ۱۹۹
باب ۱۰۶ ما یقال بعد کل صلاة ۱۹۹
[۱] ۱۹۹
اشارة ۱۹۹
بیان ۲۰۰
[۲] ۲۰۰
[۳] ۲۰۰
[۴] ۲۰۰
[۵] ۲۰۰
[۶] ۲۰۱
[۷] ۲۰۱
اشارة ۲۰۱
بیان ۲۰۱
[۸] ۲۰۱
[۹] ۲۰۱
[۱۰] ۲۰۲
[۱۱] ۲۰۲
اشارة ۲۰۲
بیان ۲۰۲

[۱۲] ۲۰۲
[۱۳] ۲۰۳
اشارة ۲۰۳
بيان ۲۰۳
[۱۴] ۲۰۳
[۱۵] ۲۰۳
[۱۶] ۲۰۳
اشارة ۲۰۳
بيان ۲۰۴
[۱۷] ۲۰۴
اشارة ۲۰۴
بيان ۲۰۴
[۱۸] ۲۰۴
اشارة ۲۰۴
بيان ۲۰۵
[۱۹] ۲۰۵
اشارة ۲۰۵
بيان ۲۰۵
[۲۰] ۲۰۵
اشارة ۲۰۵
بيان ۲۰۶
[۲۱] ۲۰۶
اشارة ۲۰۶
بيان ۲۰۶

[۲۲] ---------- ۲۰۶
اشارة ---------- ۲۰۶
بيان ---------- ۲۰۶
[۲۳] ---------- ۲۰۶
[۲۴] ---------- ۲۰۷
اشارة ---------- ۲۰۷
بيان ---------- ۲۰۷
[۲۵] ---------- ۲۰۷
باب ۱۰۷ ما يقال بعد المغرب و الغداة ---------- ۲۰۸
[۱] ---------- ۲۰۸
[۲] ---------- ۲۰۸
[۳] ---------- ۲۰۸
[۴] ---------- ۲۰۸
[۵] ---------- ۲۰۸
[۶] ---------- ۲۰۸
اشارة ---------- ۲۰۸
بيان ---------- ۲۰۹
[۷] ---------- ۲۰۹
[۸] ---------- ۲۰۹
[۹] ---------- ۲۰۹
[۱۰] ---------- ۲۰۹
[۱۱] ---------- ۲۰۹
[۱۲] ---------- ۲۱۰
[۱۳] ---------- ۲۱۰

اشارة ----- ۲۱۰
بيان ----- ۲۱۰
[۱۴] ----- ۲۱۱
[۱۵] ----- ۲۱۱
[۱۶] ----- ۲۱۱
باب ۱۰۸ ما يقال بعد سائر الصلوات ----- ۲۱۱
[۱] ----- ۲۱۲
[۲] ----- ۲۱۲
[۳] ----- ۲۱۲
[۴] ----- ۲۱۲
[۵] ----- ۲۱۲
[۶] ----- ۲۱۲
باب ۱۰۹ سجود الشكر ----- ۲۱۳
[۱] ----- ۲۱۳
اشارة ----- ۲۱۳
بيان ----- ۲۱۳
[۲] ----- ۲۱۳
اشارة ----- ۲۱۳
بيان ----- ۲۱۴
[۳] ----- ۲۱۴
[۴] ----- ۲۱۴
اشارة ----- ۲۱۴
بيان ----- ۲۱۴
[۵] ----- ۲۱۴

[۶] ----- ۲۱۴
اشارة ----- ۲۱۴
بیان ----- ۲۱۵
[۷] ----- ۲۱۵
[۸] ----- ۲۱۵
[۹] ----- ۲۱۵
[۱۰] ----- ۲۱۶
اشارة ----- ۲۱۶
بیان ----- ۲۱۶
[۱۱] ----- ۲۱۶
اشارة ----- ۲۱۶
بیان ----- ۲۱۶
[۱۲] ----- ۲۱۷
[۱۳] ----- ۲۱۷
اشارة ----- ۲۱۷
بیان ----- ۲۱۷
[۱۴] ----- ۲۱۷
اشارة ----- ۲۱۷
بیان ----- ۲۱۷
[۱۵] ----- ۲۱۸
اشارة ----- ۲۱۸
بیان ----- ۲۱۸
[۱۶] ----- ۲۱۸
اشارة ----- ۲۱۸

بیان ---- ۲۱۸
باب ۱۱۰ أن للصلاة حدودا و أبوابا ---- ۲۱۹
[۱] ---- ۲۱۹
[۲] ---- ۲۱۹
[۳] ---- ۲۱۹
اشارة ---- ۲۱۹
بیان ---- ۲۱۹
باب ۱۱۱ آداب الصلاة ---- ۲۲۰
[۱] ---- ۲۲۰
اشارة ---- ۲۲۰
بیان ---- ۲۲۱
[۲] ---- ۲۲۱
اشارة ---- ۲۲۱
بیان ---- ۲۲۲
[۳] ---- ۲۲۲
اشارة ---- ۲۲۲
بیان ---- ۲۲۳
[۴] ---- ۲۲۳
[۵] ---- ۲۲۳
[۶] ---- ۲۲۴
اشارة ---- ۲۲۴
بیان ---- ۲۲۴
[۷] ---- ۲۲۴
اشارة ---- ۲۲۴

بیان ----- ۲۲۴
[۸] ----- ۲۲۴
[۹] ----- ۲۲۴
[۱۰] ----- ۲۲۵
اشارة ----- ۲۲۵
بیان ----- ۲۲۵
باب ۱۱۲ ما یختص المرأة من الآداب ----- ۲۲۵
[۱] ----- ۲۲۵
[۲] ----- ۲۲۵
اشارة ----- ۲۲۵
بیان ----- ۲۲۵
[۳] ----- ۲۲۵
[۴] ----- ۲۲۶
[۵] ----- ۲۲۶
باب ۱۱۳ الإقبال علی الصلاة و ترک ما ینافیه ----- ۲۲۶
[۱] ----- ۲۲۶
اشارة ----- ۲۲۶
بیان ----- ۲۲۶
[۲] ----- ۲۲۶
[۳] ----- ۲۲۷
[۴] ----- ۲۲۷
[۵] ----- ۲۲۷
[۶] ----- ۲۲۷
[۷] ----- ۲۲۷

[۸] ---------- ۲۲۷
[۹] ---------- ۲۲۸
اشارة ---------- ۲۲۸
بیان ---------- ۲۲۸
[۱۰] ---------- ۲۲۸
اشارة ---------- ۲۲۸
بیان ---------- ۲۲۹
[۱۱] ---------- ۲۲۹
[۱۲] ---------- ۲۲۹
اشارة ---------- ۲۲۹
بیان ---------- ۲۲۹
[۱۳] ---------- ۲۲۹
[۱۴] ---------- ۲۲۹
[۱۵] ---------- ۲۳۰
[۱۶] ---------- ۲۳۰
[۱۷] ---------- ۲۳۰
[۱۸] ---------- ۲۳۰
[۱۹] ---------- ۲۳۰
[۲۰] ---------- ۲۳۰
باب ۱۱۴ علل أذكار الصلاة و أفعالها ---------- ۲۳۱
[۱] ---------- ۲۳۱
[۲] ---------- ۲۳۱
اشارة ---------- ۲۳۱
بیان ---------- ۲۳۱

[۳] ----- ۲۳۱

[۴] ----- ۲۳۱

اشارة ----- ۲۳۱

بيان ----- ۲۳۲

[۵] ----- ۲۳۲

اشارة ----- ۲۳۲

بيان ----- ۲۳۲

[۶] ----- ۲۳۲

[۷] ----- ۲۳۳

[۸] ----- ۲۳۳

اشارة ----- ۲۳۳

بيان ----- ۲۳۳

[۹] ----- ۲۳۳

[۱۰] ----- ۲۳۴

[۱۱] ----- ۲۳۴

[۱۲] ----- ۲۳۴

اشارة ----- ۲۳۴

بيان ----- ۲۳۴

[۱۳] ----- ۲۳۴

اشارة ----- ۲۳۴

بيان ----- ۲۳۴

[۱۴] ----- ۲۳۵

[۱۵] ----- ۲۳۵

[۱۶] ----- ۲۳۵

[۱۷] ---------- ۲۳۵
أبواب ما يعرض للمصلى من الحوادث و الآفات و تداركه لما فات ---------- ۲۳۵
اشارة ---------- ۲۳۵
الآيات ---------- ۲۳۶
اشارة ---------- ۲۳۶
بيان ---------- ۲۳۶
باب ۱۱۵ الحدث و مقدماته و النوم في الصلاة ---------- ۲۳۶
[۱] ---------- ۲۳۶
اشارة ---------- ۲۳۶
بيان ---------- ۲۳۶
[۲] ---------- ۲۳۶
اشارة ---------- ۲۳۶
بيان ---------- ۲۳۷
[۳] ---------- ۲۳۷
اشارة ---------- ۲۳۷
بيان ---------- ۲۳۷
[۴] ---------- ۲۳۷
[۵] ---------- ۲۳۷
اشارة ---------- ۲۳۷
بيان ---------- ۲۳۸
[۶] ---------- ۲۳۸
اشارة ---------- ۲۳۸
بيان ---------- ۲۳۸
[۷] ---------- ۲۳۸

[۸] ---------- ۲۳۹
[۹] ---------- ۲۳۹
اشارة ---------- ۲۳۹
بيان ---------- ۲۳۹
[۱۰] ---------- ۲۳۹
[۱۱] ---------- ۲۳۹
[۱۲] ---------- ۲۳۹
[۱۳] ---------- ۲۴۰
اشارة ---------- ۲۴۰
بيان ---------- ۲۴۰
باب ۱۱۶ الرعاف و القیء و الدم ---------- ۲۴۰
[۱] ---------- ۲۴۰
[۲] ---------- ۲۴۰
[۳] ---------- ۲۴۰
[۴] ---------- ۲۴۰
اشارة ---------- ۲۴۰
بيان ---------- ۲۴۱
[۵] ---------- ۲۴۱
[۶] ---------- ۲۴۱
[۷] ---------- ۲۴۱
اشارة ---------- ۲۴۱
بيان ---------- ۲۴۱
[۸] ---------- ۲۴۱
اشارة ---------- ۲۴۲

بيان ---------- ۲۴۲
[۹] ---------- ۲۴۲
[۱۰] ---------- ۲۴۲
[۱۱] ---------- ۲۴۲
[۱۲] ---------- ۲۴۲
[۱۳] ---------- ۲۴۲
اشارة ---------- ۲۴۲
بيان ---------- ۲۴۳
[۱۴] ---------- ۲۴۳
[۱۵] ---------- ۲۴۳
[۱۶] ---------- ۲۴۳
[۱۷] ---------- ۲۴۳
اشارة ---------- ۲۴۳
بيان ---------- ۲۴۴
باب ۱۱۷ الالتفات و الفرقعة و التكلم ---------- ۲۴۴
[۱] ---------- ۲۴۴
[۲] ---------- ۲۴۴
[۳] ---------- ۲۴۴
اشارة ---------- ۲۴۴
بيان ---------- ۲۴۴
[۴] ---------- ۲۴۴
[۵] ---------- ۲۴۵
اشارة ---------- ۲۴۵
بيان ---------- ۲۴۵

[۶] ---------- ۲۴۵
[۷] ---------- ۲۴۵
[۸] ---------- ۲۴۵
اشارة ---------- ۲۴۵
بيان ---------- ۲۴۵
[۹] ---------- ۲۴۶
اشارة ---------- ۲۴۶
بيان ---------- ۲۴۶
باب ۱۱۸ المناجاة و البكاء و الدعاء ---------- ۲۴۶
[۱] ---------- ۲۴۶
[۲] ---------- ۲۴۶
[۳] ---------- ۲۴۶
[۴] ---------- ۲۴۶
اشارة ---------- ۲۴۶
بيان ---------- ۲۴۷
[۵] ---------- ۲۴۷
[۶] ---------- ۲۴۷
[۷] ---------- ۲۴۷
[۸] ---------- ۲۴۷
[۹] ---------- ۲۴۷
[۱۰] ---------- ۲۴۷
[۱۱] ---------- ۲۴۸
[۱۲] ---------- ۲۴۸
اشارة ---------- ۲۴۸

بيان ----- ۲۴۸
[۱۳] ----- ۲۴۸
اشارة ----- ۲۴۸
بيان ----- ۲۴۸
باب ۱۱۹ الصلاة على النبى و آله ص ----- ۲۴۹
[۱] ----- ۲۴۹
[۲] ----- ۲۴۹
[۳] ----- ۲۴۹
[۴] ----- ۲۴۹
اشارة ----- ۲۴۹
بيان ----- ۲۴۹
باب ۱۲۰ رد السلام و التحميد للعطاس ----- ۲۴۹
[۱] ----- ۲۴۹
اشارة ----- ۲۵۰
بيان ----- ۲۵۰
[۲] ----- ۲۵۰
[۳] ----- ۲۵۰
اشارة ----- ۲۵۰
بيان ----- ۲۵۰
[۴] ----- ۲۵۰
[۵] ----- ۲۵۱
[۶] ----- ۲۵۱
اشارة ----- ۲۵۱
بيان ----- ۲۵۱

[۷] ---- ۲۵۱
[۸] ---- ۲۵۱
اشارة ---- ۲۵۱
بيان ---- ۲۵۱
[۹] ---- ۲۵۲
باب ۱۲۱ الضحک و العبث ---- ۲۵۲
[۱] ---- ۲۵۲
[۲] ---- ۲۵۲
[۳] ---- ۲۵۲
[۴] ---- ۲۵۲
[۵] ---- ۲۵۲
[۶] ---- ۲۵۲
[۷] ---- ۲۵۳
[۸] ---- ۲۵۳
اشارة ---- ۲۵۳
بيان ---- ۲۵۳
باب ۱۲۲ إرادة الحاجة ---- ۲۵۳
[۱] ---- ۲۵۳
[۲] ---- ۲۵۳
[۳] ---- ۲۵۳
[۴] ---- ۲۵۴
[۵] ---- ۲۵۴
[۶] ---- ۲۵۴
[۷] ---- ۲۵۴

اشارة ----- ۲۵۴
بيان ----- ۲۵۴
[۸] ----- ۲۵۴
باب ۱۲۳ الاستناد و بعض الأفعال ----- ۲۵۵
[۱] ----- ۲۵۵
[۲] ----- ۲۵۵
[۳] ----- ۲۵۵
[۴] ----- ۲۵۵
[۵] ----- ۲۵۵
اشارة ----- ۲۵۵
بيان ----- ۲۵۵
[۶] ----- ۲۵۶
[۷] ----- ۲۵۶
[۸] ----- ۲۵۶
[۹] ----- ۲۵۶
[۱۰] ----- ۲۵۶
[۱۱] ----- ۲۵۶
[۱۲] ----- ۲۵۷
باب ۱۲۴ حفظ المال و قتل الهوام ----- ۲۵۷
[۱] ----- ۲۵۷
[۲] ----- ۲۵۷
[۳] ----- ۲۵۷
اشارة ----- ۲۵۷
بيان ----- ۲۵۷

[۴] ۲۵۷
اشارة ۲۵۸
بیان ۲۵۸
[۵] ۲۵۸
[۶] ۲۵۸
[۷] ۲۵۸
[۸] ۲۵۸
[۹] ۲۵۸
[۱۰] ۲۵۹
[۱۱] ۲۵۹
[۱۲] ۲۵۹
[۱۳] ۲۵۹
باب ۱۲۵ نفخ موضع السجود و مسح الجبهة و تسویة الحصی ۲۵۹
[۱] ۲۵۹
اشارة ۲۵۹
بیان ۲۵۹
[۲] ۲۵۹
[۳] ۲۶۰
[۴] ۲۶۰
[۵] ۲۶۰
[۶] ۲۶۰
[۷] ۲۶۰
[۸] ۲۶۰
[۹] ۲۶۰

[۱۰] ---------- ۲۶۱
اشارة ---------- ۲۶۱
بیان ---------- ۲۶۱
باب ۱۲۶ السهو فی النیة ---------- ۲۶۱
[۱] ---------- ۲۶۱
[۲] ---------- ۲۶۱
[۳] ---------- ۲۶۱
باب ۱۲۷ السهو فی تکبیرة الافتتاح و القیام ---------- ۲۶۲
[۱] ---------- ۲۶۲
[۲] ---------- ۲۶۲
[۳] ---------- ۲۶۲
اشارة ---------- ۲۶۲
بیان ---------- ۲۶۲
[۴] ---------- ۲۶۲
[۵] ---------- ۲۶۲
[۶] ---------- ۲۶۳
[۷] ---------- ۲۶۳
[۸] ---------- ۲۶۳
[۹] ---------- ۲۶۳
[۱۰] ---------- ۲۶۳
[۱۱] ---------- ۲۶۳
[۱۲] ---------- ۲۶۳
[۱۳] ---------- ۲۶۴
[۱۴] ---------- ۲۶۴

اشارة ----- ۲۶۴
بيان ----- ۲۶۴
باب ۱۲۸ السهو فی القراءة ----- ۲۶۴
[۱] ----- ۲۶۴
[۲] ----- ۲۶۴
[۳] ----- ۲۶۴
[۴] ----- ۲۶۵
[۵] ----- ۲۶۵
[۶] ----- ۲۶۵
اشارة ----- ۲۶۵
بيان ----- ۲۶۵
[۷] ----- ۲۶۵
اشارة ----- ۲۶۵
بيان ----- ۲۶۵
[۸] ----- ۲۶۶
اشارة ----- ۲۶۶
بيان ----- ۲۶۶
[۹] ----- ۲۶۶
اشارة ----- ۲۶۶
بيان ----- ۲۶۶
[۱۰] ----- ۲۶۷
[۱۱] ----- ۲۶۷
[۱۲] ----- ۲۶۷
اشارة ----- ۲۶۷

بیان ----- ۲۶۷
[۱۳] ----- ۲۶۷
[۱۴] ----- ۲۶۷
[۱۵] ----- ۲۶۸
[۱۶] ----- ۲۶۸
[۱۷] ----- ۲۶۸
اشارة ----- ۲۶۸
بیان ----- ۲۶۸
باب ۱۲۹ السهو فی الرکوع و تسبیحه ----- ۲۶۸
[۱] ----- ۲۶۸
اشارة ----- ۲۶۸
بیان ----- ۲۶۸
[۲] ----- ۲۶۹
اشارة ----- ۲۶۹
بیان ----- ۲۶۹
[۳] ----- ۲۶۹
[۴] ----- ۲۶۹
[۵] ----- ۲۶۹
[۶] ----- ۲۶۹
اشارة ----- ۲۶۹
بیان ----- ۲۷۰
[۷] ----- ۲۷۰
[۸] ----- ۲۷۰
اشارة ----- ۲۷۰

بیان ---------- ۲۷۰
[۹] ---------- ۲۷۰
[۱۰] ---------- ۲۷۰
باب ۱۳۰ السهو فی السجود ---------- ۲۷۱
[۱] ---------- ۲۷۱
اشارة ---------- ۲۷۱
بیان ---------- ۲۷۱
[۲] ---------- ۲۷۱
[۳] ---------- ۲۷۱
[۴] ---------- ۲۷۱
[۵] ---------- ۲۷۲
اشارة ---------- ۲۷۲
بیان ---------- ۲۷۲
[۶] ---------- ۲۷۲
اشارة ---------- ۲۷۲
بیان ---------- ۲۷۲
[۷] ---------- ۲۷۳
اشارة ---------- ۲۷۳
بیان ---------- ۲۷۳
[۸] ---------- ۲۷۳
[۹] ---------- ۲۷۳
باب ۱۳۱ السهو فی القنوت ---------- ۲۷۳
[۱] ---------- ۲۷۳
اشارة ---------- ۲۷۳

بیان ----- ۲۷۴
[۲] ----- ۲۷۴
[۳] ----- ۲۷۴
[۴] ----- ۲۷۴
[۵] ----- ۲۷۴
[۶] ----- ۲۷۴
[۷] ----- ۲۷۴
[۸] ----- ۲۷۵
[۹] ----- ۲۷۵
اشارة ----- ۲۷۵
بیان ----- ۲۷۵
[۱۰] ----- ۲۷۵
اشارة ----- ۲۷۵
بیان ----- ۲۷۵
باب ۱۳۲ السهو فی التشهد ----- ۲۷۵
[۱] ----- ۲۷۶
[۲] ----- ۲۷۶
[۳] ----- ۲۷۶
اشارة ----- ۲۷۶
بیان ----- ۲۷۶
[۴] ----- ۲۷۶
[۵] ----- ۲۷۶
[۶] ----- ۲۷۶
[۷] ----- ۲۷۷

[۸] ---- ۲۷۷
[۹] ---- ۲۷۷
[۱۰] ---- ۲۷۷
اشارة ---- ۲۷۷
بيان ---- ۲۷۷
[۱۱] ---- ۲۷۸
[۱۲] ---- ۲۷۸
[۱۳] ---- ۲۷۸
اشارة ---- ۲۷۸
بيان ---- ۲۷۸
باب ۱۳۳ السهو فی التسليم ---- ۲۷۸
[۱] ---- ۲۷۸
[۲] ---- ۲۷۸
[۳] ---- ۲۷۹
اشارة ---- ۲۷۹
بيان ---- ۲۷۹
[۴] ---- ۲۷۹
[۵] ---- ۲۷۹
باب ۱۳۴ الشک فی أجزاء الصلاة ---- ۲۷۹
[۱] ---- ۲۷۹
[۲] ---- ۲۷۹
[۳] ---- ۲۸۰
[۴] ---- ۲۸۰
[۵] ---- ۲۸۰

[۶] ---- ۲۸۰
اشارة ---- ۲۸۰
بيان ---- ۲۸۰
[۷] ---- ۲۸۰
[۸] ---- ۲۸۱
[۹] ---- ۲۸۱
[۱۰] ---- ۲۸۱
[۱۱] ---- ۲۸۱
[۱۲] ---- ۲۸۱
[۱۳] ---- ۲۸۱
[۱۴] ---- ۲۸۲
[۱۵] ---- ۲۸۲
[۱۶] ---- ۲۸۲
[۱۷] ---- ۲۸۲
[۱۸] ---- ۲۸۲
اشارة ---- ۲۸۲
بيان ---- ۲۸۲
[۱۹] ---- ۲۸۲
اشارة ---- ۲۸۳
بيان ---- ۲۸۳
[۲۰] ---- ۲۸۳
اشارة ---- ۲۸۳
بيان ---- ۲۸۳
باب ۱۳۵ السهو فی أعداد الركعات ---- ۲۸۳

[۱] ---------- ۲۸۳
اشارة ---------- ۲۸۳
بیان ---------- ۲۸۴
[۲] ---------- ۲۸۴
اشارة ---------- ۲۸۴
بیان ---------- ۲۸۴
[۳] ---------- ۲۸۴
اشارة ---------- ۲۸۵
بیان ---------- ۲۸۵
[۴] ---------- ۲۸۵
[۵] ---------- ۲۸۶
[۶] ---------- ۲۸۶
[۷] ---------- ۲۸۶
[۸] ---------- ۲۸۶
[۹] ---------- ۲۸۶
[۱۰] ---------- ۲۸۶
[۱۱] ---------- ۲۸۷
اشارة ---------- ۲۸۷
بیان ---------- ۲۸۷
[۱۲] ---------- ۲۸۷
[۱۳] ---------- ۲۸۷
[۱۴] ---------- ۲۸۷
اشارة ---------- ۲۸۸
بیان ---------- ۲۸۸

[۱۵] ---------- ۲۸۸

[۱۶] ---------- ۲۸۸

[۱۷] ---------- ۲۸۸

[۱۸] ---------- ۲۸۸

[۱۹] ---------- ۲۸۸

[۲۰] ---------- ۲۸۹

اشارة ---------- ۲۸۹

بيان ---------- ۲۸۹

[۲۱] ---------- ۲۸۹

[۲۲] ---------- ۲۸۹

اشارة ---------- ۲۸۹

بيان ---------- ۲۸۹

[۲۳] ---------- ۲۸۹

[۲۴] ---------- ۲۹۰

[۲۵] ---------- ۲۹۰

[۲۶] ---------- ۲۹۰

[۲۷] ---------- ۲۹۰

[۲۸] ---------- ۲۹۰

اشارة ---------- ۲۹۰

بيان ---------- ۲۹۱

[۲۹] ---------- ۲۹۱

[۳۰] ---------- ۲۹۱

[۳۱] ---------- ۲۹۱

اشارة ---------- ۲۹۱

بیان ---------- ۲۹۱
[۳۲] ---------- ۲۹۱
اشارة ---------- ۲۹۱
بیان ---------- ۲۹۲
باب ۱۳۶ سهو المسافر فی التقصیر أو جهله به ---------- ۲۹۲
[۱] ---------- ۲۹۲
[۲] ---------- ۲۹۲
اشارة ---------- ۲۹۲
بیان ---------- ۲۹۲
[۳] ---------- ۲۹۲
اشارة ---------- ۲۹۲
بیان ---------- ۲۹۳
[۴] ---------- ۲۹۳
اشارة ---------- ۲۹۳
بیان ---------- ۲۹۳
[۵] ---------- ۲۹۳
[۶] ---------- ۲۹۳
اشارة ---------- ۲۹۳
بیان ---------- ۲۹۳
باب ۱۳۷ الشک فی الغداة و المغرب و فی الرکعتین الأولتین من الرباعیة ---------- ۲۹۴
[۱] ---------- ۲۹۴
[۲] ---------- ۲۹۴
[۳] ---------- ۲۹۴
[۴] ---------- ۲۹۴

[۵] ---------- ۲۹۴
[۶] ---------- ۲۹۴
[۷] ---------- ۲۹۴
[۸] ---------- ۲۹۵
[۹] ---------- ۲۹۵
[۱۰] ---------- ۲۹۵
[۱۱] ---------- ۲۹۵
[۱۲] ---------- ۲۹۵
اشارة ---------- ۲۹۵
بيان ---------- ۲۹۵
[۱۳] ---------- ۲۹۶
[۱۴] ---------- ۲۹۶
[۱۵] ---------- ۲۹۶
[۱۶] ---------- ۲۹۶
[۱۷] ---------- ۲۹۶
[۱۸] ---------- ۲۹۶
[۱۹] ---------- ۲۹۶
[۲۰] ---------- ۲۹۷
[۲۱] ---------- ۲۹۷
[۲۲] ---------- ۲۹۷
اشارة ---------- ۲۹۷
بيان ---------- ۲۹۷
[۲۳] ---------- ۲۹۷
[۲۴] ---------- ۲۹۷

اشارة ----- ۲۹۷

بيان ----- ۲۹۸

[۲۵] ----- ۲۹۸

باب ۱۳۸ الشک فيما زاد على الركعتين ----- ۲۹۸

[۱] ----- ۲۹۸

[۲] ----- ۲۹۸

اشارة ----- ۲۹۸

بيان ----- ۲۹۹

[۳] ----- ۲۹۹

اشارة ----- ۲۹۹

بيان ----- ۲۹۹

[۴] ----- ۲۹۹

[۵] ----- ۳۰۰

اشارة ----- ۳۰۰

بيان ----- ۳۰۰

[۶] ----- ۳۰۰

[۷] ----- ۳۰۰

اشارة ----- ۳۰۰

بيان ----- ۳۰۰

[۸] ----- ۳۰۰

اشارة ----- ۳۰۱

بيان ----- ۳۰۱

[۹] ----- ۳۰۱

اشارة ----- ۳۰۱

بيان ----- ۳۰۱
[۱۰] ----- ۳۰۱
اشارة ----- ۳۰۱
بيان ----- ۳۰۲
[۱۱] ----- ۳۰۲
اشارة ----- ۳۰۲
بيان ----- ۳۰۲
[۱۲] ----- ۳۰۲
[۱۳] ----- ۳۰۲
[۱۴] ----- ۳۰۲
[۱۵] ----- ۳۰۳
[۱۶] ----- ۳۰۳
اشارة ----- ۳۰۳
بيان ----- ۳۰۳
[۱۷] ----- ۳۰۳
اشارة ----- ۳۰۳
بيان ----- ۳۰۳
[۱۸] ----- ۳۰۴
[۱۹] ----- ۳۰۴
[۲۰] ----- ۳۰۴
اشارة ----- ۳۰۴
بيان ----- ۳۰۴
[۲۱] ----- ۳۰۴
[۲۲] ----- ۳۰۴

اشارة ---- ۳۰۴
بيان ---- ۳۰۴
[۲۳] ---- ۳۰۵
[۲۴] ---- ۳۰۵
[۲۵] ---- ۳۰۵
[۲۶] ---- ۳۰۵
اشارة ---- ۳۰۵
بيان ---- ۳۰۵
[۲۷] ---- ۳۰۶
اشارة ---- ۳۰۶
بيان ---- ۳۰۶
[۲۸] ---- ۳۰۶
[۲۹] ---- ۳۰۶
[۳۰] ---- ۳۰۶
اشارة ---- ۳۰۶
بيان ---- ۳۰۷
باب ۱۳۹ سائر مواضع سجدتی السهو و صفتهما ---- ۳۰۷
[۱] ---- ۳۰۷
[۲] ---- ۳۰۷
اشارة ---- ۳۰۷
بيان ---- ۳۰۷
[۳] ---- ۳۰۷
[۴] ---- ۳۰۷
اشارة ---- ۳۰۷

بیان ---------- ۳۰۸
[۵] ---------- ۳۰۸
[۶] ---------- ۳۰۸
اشارة ---------- ۳۰۸
بیان ---------- ۳۰۸
[۷] ---------- ۳۰۸
اشارة ---------- ۳۰۸
بیان ---------- ۳۰۹
[۸] ---------- ۳۰۹
اشارة ---------- ۳۰۹
بیان ---------- ۳۰۹
[۹] ---------- ۳۰۹
[۱۰] ---------- ۳۰۹
[۱۱] ---------- ۳۱۰
[۱۲] ---------- ۳۱۰
[۱۳] ---------- ۳۱۰
اشارة ---------- ۳۱۰
بیان ---------- ۳۱۰
[۱۴] ---------- ۳۱۰
اشارة ---------- ۳۱۰
بیان ---------- ۳۱۰
[۱۵] ---------- ۳۱۱
[۱۶] ---------- ۳۱۱
اشارة ---------- ۳۱۱

بيان ---- ۳۱۱
باب ۱۴۰ من لا يعتد بشكه و علاج السهو و الشك ---- ۳۱۱
[۱] ---- ۳۱۱
اشارة ---- ۳۱۱
بيان ---- ۳۱۱
[۲] ---- ۳۱۲
اشارة ---- ۳۱۲
بيان ---- ۳۱۲
[۳] ---- ۳۱۲
اشارة ---- ۳۱۲
بيان ---- ۳۱۲
[۴] ---- ۳۱۲
[۵] ---- ۳۱۲
[۶] ---- ۳۱۳
اشارة ---- ۳۱۳
بيان ---- ۳۱۳
[۷] ---- ۳۱۳
اشارة ---- ۳۱۳
بيان ---- ۳۱۳
[۸] ---- ۳۱۳
[۹] ---- ۳۱۳
[۱۰] ---- ۳۱۴
اشارة ---- ۳۱۴
بيان ---- ۳۱۴

[۱۱] ---------- ۳۱۴
[۱۲] ---------- ۳۱۴
[۱۳] ---------- ۳۱۴
[۱۴] ---------- ۳۱۴
اشارة ---------- ۳۱۴
بيان ---------- ۳۱۵
[۱۵] ---------- ۳۱۵
[۱۶] ---------- ۳۱۵
[۱۷] ---------- ۳۱۵
[۱۸] ---------- ۳۱۵
[۱۹] ---------- ۳۱۵
اشارة ---------- ۳۱۵
بيان ---------- ۳۱۶
[۲۰] ---------- ۳۱۶
[۲۱] ---------- ۳۱۶
اشارة ---------- ۳۱۶
بيان ---------- ۳۱۶
باب ۱۴۱ من فاتته صلاة أو شک فی فواتها ---------- ۳۱۶
[۱] ---------- ۳۱۶
[۲] ---------- ۳۱۶
اشارة ---------- ۳۱۶
بيان ---------- ۳۱۷
[۳] ---------- ۳۱۷
اشارة ---------- ۳۱۷

بيان ----- ۳۱۷
[۴] ----- ۳۱۷
[۵] ----- ۳۱۷
[۶] ----- ۳۱۸
[۷] ----- ۳۱۸
اشارة ----- ۳۱۸
بيان ----- ۳۱۸
[۸] ----- ۳۱۸
[۹] ----- ۳۱۹
[۱۰] ----- ۳۱۹
[۱۱] ----- ۳۱۹
[۱۲] ----- ۳۱۹
[۱۳] ----- ۳۱۹
[۱۴] ----- ۳۱۹
اشارة ----- ۳۱۹
بيان ----- ۳۲۰
باب ۱۴۲ من فاتته صلاة و دخل عليه وقت آخر ----- ۳۲۰
[۱] ----- ۳۲۰
[۲] ----- ۳۲۰
[۳] ----- ۳۲۰
[۴] ----- ۳۲۰
[۵] ----- ۳۲۱
[۶] ----- ۳۲۱
[۷] ----- ۳۲۱

[۸] ---- ۳۲۱
[۹] ---- ۳۲۲
اشارة ---- ۳۲۲
بيان ---- ۳۲۲
[۱۰] ---- ۳۲۲
اشارة ---- ۳۲۲
بيان ---- ۳۲۲
[۱۱] ---- ۳۲۲
[۱۲] ---- ۳۲۳
اشارة ---- ۳۲۳
بيان ---- ۳۲۳
[۱۳] ---- ۳۲۳
اشارة ---- ۳۲۳
بيان ---- ۳۲۳
[۱۴] ---- ۳۲۳
اشارة ---- ۳۲۳
بيان ---- ۳۲۴
باب ۱۴۳ أنه لا عار فى الرقود عن الفريضة ---- ۳۲۴
[۱] ---- ۳۲۴
[۲] ---- ۳۲۴
[۳] ---- ۳۲۴
اشارة ---- ۳۲۴
بيان ---- ۳۲۴
[۴] ---- ۳۲۵

اشارة ----- ۳۲۵
بيان ----- ۳۲۵
باب ۱۴۴ قضاء النوافل ----- ۳۲۶
[۱] ----- ۳۲۶
[۲] ----- ۳۲۶
[۳] ----- ۳۲۶
اشارة ----- ۳۲۶
بيان ----- ۳۲۶
[۴] ----- ۳۲۷
اشارة ----- ۳۲۷
بيان ----- ۳۲۷
[۵] ----- ۳۲۷
[۶] ----- ۳۲۷
[۷] ----- ۳۲۷
[۸] ----- ۳۲۷
اشارة ----- ۳۲۷
بيان ----- ۳۲۸
[۹] ----- ۳۲۸
اشارة ----- ۳۲۸
بيان ----- ۳۲۸
[۱۰] ----- ۳۲۸
[۱۱] ----- ۳۲۸
[۱۲] ----- ۳۲۸
[۱۳] ----- ۳۲۸

[۱۴] ---------- ۳۲۹
[۱۵] ---------- ۳۲۹
[۱۶] ---------- ۳۲۹
[۱۷] ---------- ۳۲۹
اشارة ---------- ۳۲۹
بيان ---------- ۳۲۹
[۱۸] ---------- ۳۲۹
[۱۹] ---------- ۳۳۰
اشارة ---------- ۳۳۰
بيان ---------- ۳۳۰
[۲۰] ---------- ۳۳۰
اشارة ---------- ۳۳۰
بيان ---------- ۳۳۰
باب ۱۴۵ كيفية قضاء الوتر ---------- ۳۳۰
[۱] ---------- ۳۳۰
اشارة ---------- ۳۳۰
بيان ---------- ۳۳۱
[۲] ---------- ۳۳۱
[۳] ---------- ۳۳۱
[۴] ---------- ۳۳۱
[۵] ---------- ۳۳۱
[۶] ---------- ۳۳۱
[۷] ---------- ۳۳۱
[۸] ---------- ۳۳۲

[۹] -- ۳۳۲

[۱۰] -- ۳۳۲

[۱۱] -- ۳۳۲

[۱۲] -- ۳۳۲

[۱۳] -- ۳۳۲

[۱۴] -- ۳۳۳

[۱۵] -- ۳۳۳

[۱۶] -- ۳۳۳

اشارة -- ۳۳۳

بيان -- ۳۳۳

[۱۷] -- ۳۳۳

[۱۸] -- ۳۳۳

باب ۱۴۶ صلاة المريض و الهرم -- ۳۳۴

[۱] -- ۳۳۴

[۲] -- ۳۳۴

[۳] -- ۳۳۴

[۴] -- ۳۳۴

[۵] -- ۳۳۴

اشارة -- ۳۳۴

بيان -- ۳۳۵

[۶] -- ۳۳۵

[۷] -- ۳۳۵

[۸] -- ۳۳۵

اشارة -- ۳۳۵

بیان ----- ۳۳۵
[۹] ----- ۳۳۵
اشارة ----- ۳۳۶
بیان ----- ۳۳۶
[۱۰] ----- ۳۳۶
[۱۱] ----- ۳۳۶
[۱۲] ----- ۳۳۶
[۱۳] ----- ۳۳۶
[۱۴] ----- ۳۳۶
[۱۵] ----- ۳۳۷
[۱۶] ----- ۳۳۷
[۱۷] ----- ۳۳۷
[۱۸] ----- ۳۳۷
[۱۹] ----- ۳۳۷
[۲۰] ----- ۳۳۷
[۲۱] ----- ۳۳۷
[۲۲] ----- ۳۳۸
[۲۳] ----- ۳۳۸
[۲۴] ----- ۳۳۸
[۲۵] ----- ۳۳۸
باب ۱۴۷ صلاة المبطون و المقطر و المرعف ----- ۳۳۸
[۱] ----- ۳۳۸
[۲] ----- ۳۳۸
[۳] ----- ۳۳۹

اشارة ----- ۳۳۹
بيان ----- ۳۳۹
[۴] ----- ۳۳۹
اشارة ----- ۳۳۹
بيان ----- ۳۳۹
[۵] ----- ۳۳۹
[۶] ----- ۳۳۹
[۷] ----- ۳۴۰
باب ۱۴۸ صلاة فاقد الأرض ----- ۳۴۰
[۱] ----- ۳۴۰
[۲] ----- ۳۴۰
[۳] ----- ۳۴۰
[۴] ----- ۳۴۰
[۵] ----- ۳۴۰
اشارة ----- ۳۴۱
بيان ----- ۳۴۱
[۶] ----- ۳۴۱
[۷] ----- ۳۴۱
اشارة ----- ۳۴۱
بيان ----- ۳۴۱
باب ۱۴۹ صلاة المغمى عليه ----- ۳۴۱
[۱] ----- ۳۴۱
[۲] ----- ۳۴۱
[۳] ----- ۳۴۲

[۴] ۳۴۲
[۵] ۳۴۲
[۶] ۳۴۲
[۷] ۳۴۲
[۸] ۳۴۲
[۹] ۳۴۳
[۱۰] ۳۴۳
[۱۱] ۳۴۳
[۱۲] ۳۴۳
[۱۳] ۳۴۳
[۱۴] ۳۴۳
[۱۵] ۳۴۳
[۱۶] ۳۴۴
[۱۷] ۳۴۴
[۱۸] ۳۴۴
[۱۹] ۳۴۴
[۲۰] ۳۴۴
[۲۱] ۳۴۴
[۲۲] ۳۴۴
[۲۳] ۳۴۴
[۲۴] ۳۴۵
[۲۵] ۳۴۵
[۲۶] ۳۴۵
اشارة ۳۴۵

بیان ----- ۳۴۵
باب ۱۵۰ صلاة الخائف فی القتال ----- ۳۴۵
[۱] ----- ۳۴۵
اشارة ----- ۳۴۶
بیان ----- ۳۴۶
[۲] ----- ۳۴۶
[۳] ----- ۳۴۶
[۴] ----- ۳۴۶
[۵] ----- ۳۴۶
[۶] ----- ۳۴۷
اشارة ----- ۳۴۷
بیان ----- ۳۴۷
[۷] ----- ۳۴۷
اشارة ----- ۳۴۷
بیان ----- ۳۴۷
[۸] ----- ۳۴۷
[۹] ----- ۳۴۸
[۱۰] ----- ۳۴۸
[۱۱] ----- ۳۴۸
[۱۲] ----- ۳۴۸
[۱۳] ----- ۳۴۸
[۱۴] ----- ۳۴۸
اشارة ----- ۳۴۸
بیان ----- ۳۴۹

[۱۵] ----- ۳۴۹
[۱۶] ----- ۳۴۹
[۱۷] ----- ۳۴۹
اشارة ----- ۳۴۹
بیان ----- ۳۴۹
[۱۸] ----- ۳۴۹
[۱۹] ----- ۳۴۹
[۲۰] ----- ۳۵۰
اشارة ----- ۳۵۰
بیان ----- ۳۵۰
باب ۱۵۱ صلاة الأسیر و خائف اللص و السبع ----- ۳۵۰
[۱] ----- ۳۵۰
[۲] ----- ۳۵۰
[۳] ----- ۳۵۰
[۴] ----- ۳۵۱
[۵] ----- ۳۵۱
[۶] ----- ۳۵۱
[۷] ----- ۳۵۱
[۸] ----- ۳۵۱
[۹] ----- ۳۵۱
اشارة ----- ۳۵۱
بیان ----- ۳۵۲
[۱۰] ----- ۳۵۲
[۱۱] ----- ۳۵۲

[۱۲] ۳۵۲
أبواب فضل صلاة الجمعة و الجماعة و شرائطهما و آدابهما ۳۵۲
الآيات ۳۵۲
اشارة ۳۵۲
بيان ۳۵۳
باب ۱۵۲ فضل يوم الجمعة و ليلته ۳۵۳
[۱] ۳۵۳
[۲] ۳۵۳
[۳] ۳۵۳
اشارة ۳۵۳
بيان ۳۵۴
[۴] ۳۵۴
[۵] ۳۵۴
[۶] ۳۵۴
[۷] ۳۵۴
[۸] ۳۵۵
اشارة ۳۵۵
بيان ۳۵۵
[۹] ۳۵۵
اشارة ۳۵۵
بيان ۳۵۶
[۱۰] ۳۵۶
[۱۱] ۳۵۶
[۱۲] ۳۵۶

اشارة ۳۵۶
بیان ۳۵۷
[۱۳] ۳۵۷
[۱۴] ۳۵۷
[۱۵] ۳۵۷
[۱۶] ۳۵۷
[۱۷] ۳۵۷
[۱۸] ۳۵۷
[۱۹] ۳۵۸
[۲۰] ۳۵۸
اشارة ۳۵۸
بیان ۳۵۸
[۲۱] ۳۵۸
[۲۲] ۳۵۸
[۲۳] ۳۵۸
باب ۱۵۳ عمل یوم الجمعة و لیلته و التهیؤ فیه للصلاة ۳۵۹
[۱] ۳۵۹
اشارة ۳۵۹
بیان ۳۵۹
[۲] ۳۵۹
[۳] ۳۵۹
[۴] ۳۵۹
[۵] ۳۵۹
اشارة ۳۵۹

بيان ----- ۳۶۰
[۶] ----- ۳۶۰
[۷] ----- ۳۶۰
[۸] ----- ۳۶۰
اشارة ----- ۳۶۰
بيان ----- ۳۶۰
[۹] ----- ۳۶۱
[۱۰] ----- ۳۶۱
[۱۱] ----- ۳۶۱
[۱۲] ----- ۳۶۱
[۱۳] ----- ۳۶۱
[۱۴] ----- ۳۶۱
[۱۵] ----- ۳۶۱
[۱۶] ----- ۳۶۲
اشارة ----- ۳۶۲
بيان ----- ۳۶۲
[۱۷] ----- ۳۶۲
اشارة ----- ۳۶۲
بيان ----- ۳۶۲
[۱۸] ----- ۳۶۲
[۱۹] ----- ۳۶۳
اشارة ----- ۳۶۳
بيان ----- ۳۶۳
[۲۰] ----- ۳۶۳

[۲۱] ۳۶۳
[۲۲] ۳۶۳
باب ۱۵۴ نافلة یوم الجمعة ۳۶۳
[۱] ۳۶۴
اشارة ۳۶۴
بیان ۳۶۴
[۲] ۳۶۴
اشارة ۳۶۴
بیان ۳۶۴
[۳] ۳۶۴
[۴] ۳۶۴
[۵] ۳۶۵
[۶] ۳۶۵
[۷] ۳۶۵
[۸] ۳۶۵
[۹] ۳۶۵
اشارة ۳۶۵
بیان ۳۶۶
[۱۰] ۳۶۶
اشارة ۳۶۶
بیان ۳۶۶
[۱۱] ۳۶۶
[۱۲] ۳۶۶
[۱۳] ۳۶۶

باب ۱۵۵ وقت صلاة الجمعة و عصرها ----- ۳۶۶
[۱] ----- ۳۶۶
[۲] ----- ۳۶۷
[۳] ----- ۳۶۷
[۴] ----- ۳۶۷
[۵] ----- ۳۶۷
[۶] ----- ۳۶۷
[۷] ----- ۳۶۷
اشارة ----- ۳۶۸
بيان ----- ۳۶۸
[۸] ----- ۳۶۸
[۹] ----- ۳۶۸
اشارة ----- ۳۶۸
بيان ----- ۳۶۸
[۱۰] ----- ۳۶۸
[۱۱] ----- ۳۶۸
اشارة ----- ۳۶۹
بيان ----- ۳۶۹
[۱۲] ----- ۳۶۹
[۱۳] ----- ۳۶۹
اشارة ----- ۳۶۹
بيان ----- ۳۶۹
[۱۴] ----- ۳۶۹
اشارة ----- ۳۶۹

بيان ---------- ۳۶۹
[۱۵] ---------- ۳۷۰
[۱۶] ---------- ۳۷۰
اشارة ---------- ۳۷۰
بيان ---------- ۳۷۰
[۱۷] ---------- ۳۷۰
[۱۸] ---------- ۳۷۰
باب ۱۵۶ التبكير إلى الجمعة و فضلها و دعاء التوجه ---------- ۳۷۰
[۱] ---------- ۳۷۰
اشارة ---------- ۳۷۰
بيان ---------- ۳۷۱
[۲] ---------- ۳۷۱
اشارة ---------- ۳۷۱
بيان ---------- ۳۷۱
[۳] ---------- ۳۷۱
[۴] ---------- ۳۷۱
[۵] ---------- ۳۷۱
[۶] ---------- ۳۷۲
[۷] ---------- ۳۷۲
اشارة ---------- ۳۷۲
بيان ---------- ۳۷۲
[۸] ---------- ۳۷۳
اشارة ---------- ۳۷۳
بيان ---------- ۳۷۳

باب ۱۵۷ وجوب صلاة الجمعة و شرائطها ----- ۳۷۳
[۱] ----- ۳۷۳
[۲] ----- ۳۷۳
[۳] ----- ۳۷۴
[۴] ----- ۳۷۴
[۵] ----- ۳۷۴
اشارة ----- ۳۷۴
بیان ----- ۳۷۴
[۶] ----- ۳۷۴
[۷] ----- ۳۷۴
اشارة ----- ۳۷۵
بیان ----- ۳۷۵
[۸] ----- ۳۷۵
[۹] ----- ۳۷۵
اشارة ----- ۳۷۵
بیان ----- ۳۷۵
[۱۰] ----- ۳۷۵
[۱۱] ----- ۳۷۵
[۱۲] ----- ۳۷۶
[۱۳] ----- ۳۷۶
[۱۴] ----- ۳۷۶
[۱۵] ----- ۳۷۶
[۱۶] ----- ۳۷۶
اشارة ----- ۳۷۶

بیان ۳۷۶
[۱۷] ۳۷۷
اشارة ۳۷۷
بیان ۳۷۷
[۱۸] ۳۷۷
اشارة ۳۷۷
بیان ۳۷۷
[۱۹] ۳۷۸
اشارة ۳۷۸
بیان ۳۷۸
[۲۰] ۳۷۸
[۲۱] ۳۷۸
[۲۲] ۳۷۸
اشارة ۳۷۸
بیان ۳۷۹
[۲۳] ۳۷۹
[۲۴] ۳۸۰
اشارة ۳۸۰
بیان ۳۸۰
[۲۵] ۳۸۰
اشارة ۳۸۰
بیان ۳۸۰
[۲۶] ۳۸۰
اشارة ۳۸۰

بیان ----- ۳۸۱
[۲۷] ----- ۳۸۱
اشارة ----- ۳۸۱
بیان ----- ۳۸۱
[۲۸] ----- ۳۸۱
[۲۹] ----- ۳۸۱
[۳۰] ----- ۳۸۱
اشارة ----- ۳۸۲
بیان ----- ۳۸۲
[۳۱] ----- ۳۸۲
اشارة ----- ۳۸۲
بیان ----- ۳۸۲
باب ۱۵۸ القراءة فی صلوات یوم الجمعة و لیلتها ----- ۳۸۲
[۱] ----- ۳۸۲
[۲] ----- ۳۸۲
[۳] ----- ۳۸۳
[۴] ----- ۳۸۳
[۵] ----- ۳۸۳
اشارة ----- ۳۸۳
بیان ----- ۳۸۳
[۶] ----- ۳۸۳
[۷] ----- ۳۸۳
[۸] ----- ۳۸۴
[۹] ----- ۳۸۴

[۱۰] ۳۸۴

[۱۱] ۳۸۴

[۱۲] ۳۸۴

[۱۳] ۳۸۴

[۱۴] ۳۸۵

اشارة ۳۸۵

بيان ۳۸۵

[۱۵] ۳۸۵

[۱۶] ۳۸۵

[۱۷] ۳۸۵

[۱۸] ۳۸۵

[۱۹] ۳۸۶

[۲۰] ۳۸۶

[۲۱] ۳۸۶

[۲۲] ۳۸۶

باب ۱۵۹ قنوت صلاة الجمعة ۳۸۶

[۱] ۳۸۶

[۲] ۳۸۷

اشارة ۳۸۷

بيان ۳۸۷

[۳] ۳۸۷

[۴] ۳۸۷

[۵] ۳۸۷

[۶] ۳۸۷

[۷] ---- ۳۸۸

[۸] ---- ۳۸۸

[۹] ---- ۳۸۸

اشارة ---- ۳۸۸

بیان ---- ۳۸۸

[۱۰] ---- ۳۸۸

[۱۱] ---- ۳۸۸

اشارة ---- ۳۸۹

بیان ---- ۳۸۹

باب ۱۶۰ خطبة صلاة الجمعة و آدابها ---- ۳۸۹

[۱] ---- ۳۸۹

اشارة ---- ۳۸۹

بیان ---- ۳۸۹

[۲] ---- ۳۸۹

[۳] ---- ۳۸۹

[۴] ---- ۳۹۰

[۵] ---- ۳۹۰

[۶] ---- ۳۹۰

اشارة ---- ۳۹۰

بیان ---- ۳۹۰

[۷] ---- ۳۹۰

[۸] ---- ۳۹۰

[۹] ---- ۳۹۱

[۱۰] ---- ۳۹۱

[۱۱] ---------- ۳۹۱

[۱۲] ---------- ۳۹۱

[۱۳] ---------- ۳۹۲

اشارة ---------- ۳۹۲

بيان ---------- ۳۹۳

[۱۴] ---------- ۳۹۴

اشارة ---------- ۳۹۴

بيان ---------- ۳۹۵

[۱۵] ---------- ۳۹۵

اشارة ---------- ۳۹۵

بيان ---------- ۳۹۶

باب ۱۶۱ من لم يدرک الجمعة أو بعضها ---------- ۳۹۶

[۱] ---------- ۳۹۶

[۲] ---------- ۳۹۶

[۳] ---------- ۳۹۶

[۴] ---------- ۳۹۶

[۵] ---------- ۳۹۶

[۶] ---------- ۳۹۷

[۷] ---------- ۳۹۷

اشارة ---------- ۳۹۷

بيان ---------- ۳۹۷

[۸] ---------- ۳۹۷

اشارة ---------- ۳۹۷

بيان ---------- ۳۹۷

باب ۱۶۲ اجتماع الجمعة مع العيد ----- ۳۹۸
[۱] ----- ۳۹۸
اشارة ----- ۳۹۸
بيان ----- ۳۹۸
[۲] ----- ۳۹۸
[۳] ----- ۳۹۸
اشارة ----- ۳۹۸
بيان ----- ۳۹۸
باب ۱۶۳ فضل صلاة الجماعة و أدناه ----- ۳۹۹
[۱] ----- ۳۹۹
[۲] ----- ۳۹۹
[۳] ----- ۳۹۹
[۴] ----- ۳۹۹
اشارة ----- ۳۹۹
بيان ----- ۳۹۹
[۵] ----- ۳۹۹
[۶] ----- ۴۰۰
[۷] ----- ۴۰۰
اشارة ----- ۴۰۰
بيان ----- ۴۰۰
[۸] ----- ۴۰۰
[۹] ----- ۴۰۰
اشارة ----- ۴۰۰
بيان ----- ۴۰۱

[۱۰] ---------- ۴۰۱
اشارة ---------- ۴۰۱
بيان ---------- ۴۰۱
[۱۱] ---------- ۴۰۱
[۱۲] ---------- ۴۰۱
[۱۳] ---------- ۴۰۱
[۱۴] ---------- ۴۰۱
[۱۵] ---------- ۴۰۲
[۱۶] ---------- ۴۰۲
اشارة ---------- ۴۰۲
بيان ---------- ۴۰۲
[۱۷] ---------- ۴۰۲
[۱۸] ---------- ۴۰۲
[۱۹] ---------- ۴۰۳
اشارة ---------- ۴۰۳
بيان ---------- ۴۰۳
[۲۰] ---------- ۴۰۳
[۲۱] ---------- ۴۰۳
[۲۲] ---------- ۴۰۳
[۲۳] ---------- ۴۰۳
باب ۱۶۴ صفة إمام الجماعة و من لا ينبغى إمامته ---------- ۴۰۳
[۱] ---------- ۴۰۳
[۲] ---------- ۴۰۴
اشارة ---------- ۴۰۴

بیان ---------- ۴۰۴
[۳] ---------- ۴۰۴
اشارة ---------- ۴۰۴
بیان ---------- ۴۰۴
[۴] ---------- ۴۰۴
[۵] ---------- ۴۰۵
[۶] ---------- ۴۰۵
[۷] ---------- ۴۰۵
[۸] ---------- ۴۰۵
[۹] ---------- ۴۰۵
[۱۰] ---------- ۴۰۵
اشارة ---------- ۴۰۵
بیان ---------- ۴۰۶
[۱۱] ---------- ۴۰۶
[۱۲] ---------- ۴۰۶
[۱۳] ---------- ۴۰۶
اشارة ---------- ۴۰۶
بیان ---------- ۴۰۶
[۱۴] ---------- ۴۰۶
[۱۵] ---------- ۴۰۶
[۱۶] ---------- ۴۰۷
اشارة ---------- ۴۰۷
بیان ---------- ۴۰۷
[۱۷] ---------- ۴۰۷

[۱۸] ---------- ۴۰۷
[۱۹] ---------- ۴۰۷
[۲۰] ---------- ۴۰۷
[۲۱] ---------- ۴۰۷
اشارة ---------- ۴۰۸
بیان ---------- ۴۰۸
[۲۲] ---------- ۴۰۸
[۲۳] ---------- ۴۰۸
[۲۴] ---------- ۴۰۸
اشارة ---------- ۴۰۸
بیان ---------- ۴۰۸
[۲۵] ---------- ۴۰۸
[۲۶] ---------- ۴۰۹
[۲۷] ---------- ۴۰۹
[۲۸] ---------- ۴۰۹
[۲۹] ---------- ۴۰۹
اشارة ---------- ۴۰۹
بیان ---------- ۴۰۹
[۳۰] ---------- ۴۰۹
[۳۱] ---------- ۴۱۰
[۳۲] ---------- ۴۱۰
[۳۳] ---------- ۴۱۰
اشارة ---------- ۴۱۰
بیان ---------- ۴۱۰

[۳۴] ---- ۴۱۰
[۳۵] ---- ۴۱۰
[۳۶] ---- ۴۱۱
[۳۷] ---- ۴۱۱
[۳۸] ---- ۴۱۱
[۳۹] ---- ۴۱۱
اشارة ---- ۴۱۱
بيان ---- ۴۱۱
[۴۰] ---- ۴۱۱
باب ۱۶۵ إقامة الصفوف و أفضلها ---- ۴۱۲
[۱] ---- ۴۱۲
اشارة ---- ۴۱۲
بيان ---- ۴۱۲
[۲] ---- ۴۱۲
[۳] ---- ۴۱۲
[۴] ---- ۴۱۲
[۵] ---- ۴۱۲
[۶] ---- ۴۱۲
[۷] ---- ۴۱۳
[۸] ---- ۴۱۳
اشارة ---- ۴۱۳
بيان ---- ۴۱۳
[۹] ---- ۴۱۳
[۱۰] ---- ۴۱۳

[۱۱] ---- ۴۱۳

[۱۲] ---- ۴۱۴

[۱۳] ---- ۴۱۴

[۱۴] ---- ۴۱۴

اشارة ---- ۴۱۴

بيان ---- ۴۱۴

[۱۵] ---- ۴۱۴

[۱۶] ---- ۴۱۴

[۱۷] ---- ۴۱۵

[۱۸] ---- ۴۱۵

[۱۹] ---- ۴۱۵

اشارة ---- ۴۱۵

بيان ---- ۴۱۵

[۲۰] ---- ۴۱۵

[۲۱] ---- ۴۱۶

[۲۲] ---- ۴۱۶

باب ۱۶۶ التقدم إلى الصف و التأخر عنه في أثناء الصلاة ---- ۴۱۶

[۱] ---- ۴۱۶

[۲] ---- ۴۱۶

[۳] ---- ۴۱۶

[۴] ---- ۴۱۶

[۵] ---- ۴۱۷

[۶] ---- ۴۱۷

اشارة ---- ۴۱۷

بيان ۴۱۷
[۷] ۴۱۷
[۸] ۴۱۷
[۹] ۴۱۷
[۱۰] ۴۱۸
باب ۱۶۷ القراءة خلف من يقتدى به ۴۱۸
[۱] ۴۱۸
[۲] ۴۱۸
[۳] ۴۱۸
[۴] ۴۱۸
[۵] ۴۱۸
[۶] ۴۱۹
[۷] ۴۱۹
[۸] ۴۱۹
[۹] ۴۱۹
[۱۰] ۴۱۹
اشارة ۴۱۹
بيان ۴۲۰
[۱۱] ۴۲۰
[۱۲] ۴۲۰
[۱۳] ۴۲۰
اشارة ۴۲۰
بيان ۴۲۰
[۱۴] ۴۲۱

اشارة ----- ۴۲۱
بیان ----- ۴۲۱
[۱۵] ----- ۴۲۱
اشارة ----- ۴۲۱
بیان ----- ۴۲۱
[۱۶] ----- ۴۲۱
[۱۷] ----- ۴۲۱
[۱۸] ----- ۴۲۲
باب ۱۶۸ صفة الصلاة خلف من لا يقتدى به ----- ۴۲۲
[۱] ----- ۴۲۲
[۲] ----- ۴۲۲
[۳] ----- ۴۲۲
اشارة ----- ۴۲۲
بیان ----- ۴۲۲
[۴] ----- ۴۲۲
[۵] ----- ۴۲۳
[۶] ----- ۴۲۳
اشارة ----- ۴۲۳
بیان ----- ۴۲۳
[۷] ----- ۴۲۳
[۸] ----- ۴۲۳
اشارة ----- ۴۲۳
بیان ----- ۴۲۴
[۹] ----- ۴۲۴

اشارة ---- ۴۲۴
بیان ---- ۴۲۴
[۱۰] ---- ۴۲۴
[۱۱] ---- ۴۲۴
[۱۲] ---- ۴۲۴
[۱۳] ---- ۴۲۴
[۱۴] ---- ۴۲۵
[۱۵] ---- ۴۲۵
[۱۶] ---- ۴۲۵
[۱۷] ---- ۴۲۵
[۱۸] ---- ۴۲۶
[۱۹] ---- ۴۲۶
[۲۰] ---- ۴۲۶
اشارة ---- ۴۲۶
بیان ---- ۴۲۶
[۲۱] ---- ۴۲۶
[۲۲] ---- ۴۲۶
اشارة ---- ۴۲۷
بیان ---- ۴۲۷
باب ۱۶۹ صفة صلاة الجمعة معهم ---- ۴۲۷
[۱] ---- ۴۲۷
[۲] ---- ۴۲۷
[۳] ---- ۴۲۷
[۴] ---- ۴۲۸

باب ۱۷۰ فضل الصلاة معهم ----- ۴۲۸
[۱] ----- ۴۲۸
[۲] ----- ۴۲۸
اشارة ----- ۴۲۸
بيان ----- ۴۲۸
[۳] ----- ۴۲۸
[۴] ----- ۴۲۹
[۵] ----- ۴۲۹
[۶] ----- ۴۲۹
[۷] ----- ۴۲۹
[۸] ----- ۴۲۹
اشارة ----- ۴۲۹
بيان ----- ۴۲۹
[۹] ----- ۴۲۹
[۱۰] ----- ۴۳۰
[۱۱] ----- ۴۳۰
باب ۱۷۱ ائتمام المرأة و إمامتها ----- ۴۳۰
[۱] ----- ۴۳۰
[۲] ----- ۴۳۰
[۳] ----- ۴۳۰
اشارة ----- ۴۳۰
بيان ----- ۴۳۱
[۴] ----- ۴۳۱
[۵] ----- ۴۳۱

[۶] ۴۳۱
[۷] ۴۳۱
[۸] ۴۳۱
[۹] ۴۳۲
اشارة ۴۳۲
بیان ۴۳۲
[۱۰] ۴۳۲
[۱۱] ۴۳۲
[۱۲] ۴۳۲
[۱۳] ۴۳۲
اشارة ۴۳۲
بیان ۴۳۳
[۱۴] ۴۳۳
[۱۵] ۴۳۳
اشارة ۴۳۳
بیان ۴۳۳
[۱۶] ۴۳۳
[۱۷] ۴۳۳
باب ۱۷۲ الرجل یدرک الإمام فی أثناء الصلاة أو بعد انقضاء الأولی ۴۳۳
[۱] ۴۳۴
[۲] ۴۳۴
[۳] ۴۳۴
[۴] ۴۳۴
[۵] ۴۳۴

[۶] ۴۳۴
[۷] ۴۳۴
[۸] ۴۳۵
اشارة ۴۳۵
بيان ۴۳۵
[۹] ۴۳۵
اشارة ۴۳۵
بيان ۴۳۵
[۱۰] ۴۳۵
[۱۱] ۴۳۶
اشارة ۴۳۶
بيان ۴۳۶
[۱۲] ۴۳۶
[۱۳] ۴۳۶
[۱۴] ۴۳۶
اشارة ۴۳۷
بيان ۴۳۷
[۱۵] ۴۳۷
[۱۶] ۴۳۷
[۱۷] ۴۳۷
[۱۸] ۴۳۷
[۱۹] ۴۳۸
[۲۰] ۴۳۸
[۲۱] ۴۳۸

[۲۲] ---- ۴۳۸
[۲۳] ---- ۴۳۸
[۲۴] ---- ۴۳۸
[۲۵] ---- ۴۳۸
اشارة ---- ۴۳۹
بيان ---- ۴۳۹
[۲۶] ---- ۴۳۹
اشارة ---- ۴۳۹
بيان ---- ۴۳۹
باب ۱۷۳ عروض عارض للإمام ---- ۴۳۹
[۱] ---- ۴۳۹
[۲] ---- ۴۳۹
[۳] ---- ۴۴۰
[۴] ---- ۴۴۰
اشارة ---- ۴۴۰
بيان ---- ۴۴۰
[۵] ---- ۴۴۰
اشارة ---- ۴۴۰
بيان ---- ۴۴۰
[۶] ---- ۴۴۱
اشارة ---- ۴۴۱
بيان ---- ۴۴۱
[۷] ---- ۴۴۱
[۸] ---- ۴۴۱

اشارة ----- ۴۴۱
بيان ----- ۴۴۱
[۹] ----- ۴۴۱
[۱۰] ----- ۴۴۲
[۱۱] ----- ۴۴۲
[۱۲] ----- ۴۴۲
[۱۳] ----- ۴۴۲
باب ۱۷۴ ظهور فساد صلاة الإمام ----- ۴۴۲
[۱] ----- ۴۴۲
[۲] ----- ۴۴۲
اشارة ----- ۴۴۲
بيان ----- ۴۴۳
[۳] ----- ۴۴۳
[۴] ----- ۴۴۳
[۵] ----- ۴۴۳
[۶] ----- ۴۴۳
[۷] ----- ۴۴۳
[۸] ----- ۴۴۳
[۹] ----- ۴۴۴
[۱۰] ----- ۴۴۴
[۱۱] ----- ۴۴۴
[۱۲] ----- ۴۴۴
[۱۳] ----- ۴۴۴
اشارة ----- ۴۴۴

بیان ---- ۴۴۴

باب ۱۷۵ من صلی وحده ثم وجد الجماعة ---- ۴۴۵

[۱] ---- ۴۴۵

[۲] ---- ۴۴۵

اشارة ---- ۴۴۵

بیان ---- ۴۴۵

[۳] ---- ۴۴۵

[۴] ---- ۴۴۵

[۵] ---- ۴۴۵

[۶] ---- ۴۴۶

[۷] ---- ۴۴۶

[۸] ---- ۴۴۶

[۹] ---- ۴۴۶

[۱۰] ---- ۴۴۶

[۱۱] ---- ۴۴۶

اشارة ---- ۴۴۶

بیان ---- ۴۴۷

باب ۱۷۶ ضمان الإمام و سهو المأموم و الإمام ---- ۴۴۷

[۱] ---- ۴۴۷

[۲] ---- ۴۴۷

[۳] ---- ۴۴۷

[۴] ---- ۴۴۷

اشارة ---- ۴۴۷

بیان ---- ۴۴۷

[۵] ---- ۴۴۷
[۶] ---- ۴۴۸
[۷] ---- ۴۴۸
[۸] ---- ۴۴۸
اشارة ---- ۴۴۸
بيان ---- ۴۴۸
[۹] ---- ۴۴۸
[۱۰] ---- ۴۴۹
[۱۱] ---- ۴۴۹
[۱۲] ---- ۴۴۹
[۱۳] ---- ۴۴۹
[۱۴] ---- ۴۴۹
اشارة ---- ۴۴۹
بيان ---- ۴۴۹
[۱۵] ---- ۴۵۰
[۱۶] ---- ۴۵۰
اشارة ---- ۴۵۰
بيان ---- ۴۵۰
باب ۱۷۷ ائتمام كل من المسافر و المقيم بالآخر ---- ۴۵۰
[۱] ---- ۴۵۰
[۲] ---- ۴۵۰
[۳] ---- ۴۵۰
[۴] ---- ۴۵۰
[۵] ---- ۴۵۱

[۶] ---------- ۴۵۱
[۷] ---------- ۴۵۱
[۸] ---------- ۴۵۱
[۹] ---------- ۴۵۱
اشارة ---------- ۴۵۱
بيان ---------- ۴۵۱
[۱۰] ---------- ۴۵۲
اشارة ---------- ۴۵۲
بيان ---------- ۴۵۲
[۱۱] ---------- ۴۵۲
[۱۲] ---------- ۴۵۲
اشارة ---------- ۴۵۲
بيان ---------- ۴۵۲
باب ۱۷۸ آداب الإمام ---------- ۴۵۲
[۱] ---------- ۴۵۲
[۲] ---------- ۴۵۳
اشارة ---------- ۴۵۳
بيان ---------- ۴۵۳
[۳] ---------- ۴۵۳
[۴] ---------- ۴۵۳
اشارة ---------- ۴۵۳
بيان ---------- ۴۵۳
[۵] ---------- ۴۵۳
[۶] ---------- ۴۵۴

[۷] ----- ۴۵۴
[۸] ----- ۴۵۴
[۹] ----- ۴۵۴
[۱۰] ----- ۴۵۴
اشارة ----- ۴۵۴
بیان ----- ۴۵۴
[۱۱] ----- ۴۵۵
[۱۲] ----- ۴۵۵
اشارة ----- ۴۵۵
بیان ----- ۴۵۵
[۱۳] ----- ۴۵۵
[۱۴] ----- ۴۵۵
اشارة ----- ۴۵۵
بیان ----- ۴۵۵
[۱۵] ----- ۴۵۵
[۱۶] ----- ۴۵۶
[۱۷] ----- ۴۵۶
[۱۸] ----- ۴۵۶
[۱۹] ----- ۴۵۶
[۲۰] ----- ۴۵۶
[۲۱] ----- ۴۵۶
اشارة ----- ۴۵۶
بیان ----- ۴۵۷
[۲۲] ----- ۴۵۷

[۲۳] ---------- ۴۵۷

اشارة ---------- ۴۵۷

بيان ---------- ۴۵۷

باب ۱۷۹ آداب المأموم ---------- ۴۵۷

[۱] ---------- ۴۵۷

[۲] ---------- ۴۵۷

[۳] ---------- ۴۵۸

[۴] ---------- ۴۵۸

اشارة ---------- ۴۵۸

بيان ---------- ۴۵۸

باب ۱۸۰ وقوع المأموم فی الضيق ---------- ۴۵۸

[۱] ---------- ۴۵۸

[۲] ---------- ۴۵۹

[۳] ---------- ۴۵۹

[۴] ---------- ۴۵۹

[۵] ---------- ۴۵۹

[۶] ---------- ۴۵۹

اشارة ---------- ۴۵۹

بيان ---------- ۴۶۰

باب ۱۸۱ النوادر ---------- ۴۶۰

[۱] ---------- ۴۶۰

اشارة ---------- ۴۶۰

بيان ---------- ۴۶۰

[۲] ---------- ۴۶۰

اشارة ----- ۴۶۰

بيان ----- ۴۶۰

[۳] ----- ۴۶۱

اشارة ----- ۴۶۱

بيان ----- ۴۶۱

تعريف مركز ----- ۴۶۱

الوافی المجلد ۸

اشارة

سرشناسه : فیض کاشانی، محمد بن شاه مرتضی، ۱۰۰۶-۱۰۹۱ق.

عنوان و نام پدیدآور : ...الوافی/ محمدمحسن المشتهر بالفیض‌الکاشانی؛ تحقیق مکتبةالامام‌امیرالمومنین‌علی علیه‌السلام (اصفهان)، سیدضیاءالدین حسینی «علامه»؛ اشراف السیدکمال‌الدین فقیه‌ایمانی.

مشخصات نشر : اصفهان: عطر عترت، ۱۴۳۰ق.= ۱۳۸۸.

مشخصات ظاهری : ۲۶ ج.

شابک : ۲۰۰۰۰۰۰ ریال: دوره۹۷۸-۹۶۴-۷۹۴۱-۹۳-۸ : ؛ ج. ۱۹۷۸-۹۶۴-۷۹۴۱-۹۴-۵ : ؛ ج. ۲۹۷۸-۹۶۴-۷۹۴۱-۹۵-۲ : ؛ ج. ۳۹۷۸-۹۶۴-۷۹۴۱-۹۶-۹ : ؛ ج. ۴۹۷۸-۹۶۴-۷۹۴۱-۹۷-۶ : ؛ ج. ۵۹۷۸-۶۰۰-۵۵۸۸-۰۳-۳ : ؛ ج. ۶۹۷۸-۶۰۰-۵۵۸۸-۰۴-۰ : ؛ ج. ۷۹۷۸-۶۰۰-۵۵۸۸-۰۵-۷ : ؛ ج. ۸۹۷۸-۶۰۰-۵۵۸۸-۰۶-۴ : ؛ ج. ۹۹۷۸-۶۰۰-۵۵۸۸-۰۷-۱ : ؛ ج. ۱۰۹۷۸-۶۰۰-۵۵۸۸-۰۸-۸ : ؛ ج. ۱۱۹۷۸-۶۰۰-۵۵۸۸-۰۹-۵ : ؛ ج. ۱۲۹۷۸-۶۰۰-۵۵۸۸-۱۰-۱ : ؛ ج. ۱۳۹۷۸-۶۰۰-۵۵۸۸-۱۱-۸ : ؛ ج. ۱۴۹۷۸-۶۰۰-۵۵۸۸-۱۲-۵ : ؛ ج. ۱۵۹۷۸-۶۰۰-۵۵۸۸-۱۳-۲ : ؛ ج. ۱۶۹۷۸-۶۰۰-۵۵۸۸-۱۴-۹ : ؛ ج. ۱۷۹۷۸-۶۰۰-۵۵۸۸-۱۵-۶ : ؛ ج. ۱۸۹۷۸-۶۰۰-۵۵۸۸-۱۶-۳ : ؛ ج. ۱۹۹۷۸-۶۰۰-۵۵۸۸-۱۷-۰ : ؛ ج. ۲۰۹۷۸-۶۰۰-۵۵۸۸-۱۸-۷ : ؛ ج. ۲۱۹۷۸-۶۰۰-۵۵۸۸-۱۹-۴ : ؛ ج. ۲۲۹۷۸-۶۰۰-۵۵۸۸-۲۰-۰ : ؛ ج. ۲۳۹۷۸-۶۰۰-۵۵۸۸-۲۱-۷ : ؛ ج. ۲۴۹۷۸-۶۰۰-۵۵۸۸-۲۲-۴ : ؛ ج. ۲۵۹۷۸-۶۰۰-۵۵۸۸-۲۳-۱ : ؛ ج. ۲۶۹۷۸-۶۰۰-۵۵۸۸-۲۴-۸ :

یادداشت : عربی.

یادداشت : کتابنامه.

مندرجات : ج. ۱. کتاب‌العقل والعلم والتوحید.- ج. ۲ و ۳. کتاب‌الحجة.- ج. ۴ و ۵. کتاب‌الایمان والکفر.- ج. ۶. کتاب‌الطهارة والتزین.- ج. ۷، ۸ و ۹. کتاب‌الصلاة والدعاء والقرآن.- ج. ۱۰. کتاب‌الزکاة والخمس والمیراث.- ج. ۱۱. کتاب‌الصیام والاعتکاف والمعاهدات.- ج. ۱۲، ۱۳ و ۱۴. کتاب‌الحج والعمرة والزیارات.- ج. ۱۵و ۱۶. کتاب‌الحسبة والاحکام والشهادات.- ج. ۱۷و ۱۸. کتاب‌المعایش والمکاسب والمعاملات.- ج. ۱۹ و ۲۰. کتاب‌المطاعم والمشارب والتجملات.- ج. ۲۱، ۲۲ و ۲۳. کتاب‌النکاح والطلاق والولادات.- ج. ۲۴ و ۲۵. کتاب‌الجنائز والفرائض والوصیات.- ج. ۲۶. کتاب‌الروضة.

موضوع : احادیث شیعه -- قرن ۱۰ق.

شناسه افزوده : علامه، سیدضیاءالدین، ۱۲۹۰ - ۱۳۷۷.

شناسه افزوده : فقیه‌ایمانی، سیدکمال

شناسه افزوده : Faghih Imani, Kamal

شناسه افزوده : کتابخانه عمومی امام امیرالمومنین علی علیه‌السلام(اصفهان)

رده بندی کنگره : BP۱۳۴/ف۹و۲ ۱۳۸۸

رده بندی دیویی : ۲۹۷/۲۱۲

شماره کتابشناسی ملی : ۱۹۱۱۰۹۴

[تتمة كتاب الصلاة]

أبواب صفة الصلاة و أذکارها و تعقیبها و آدابها و عللها

الآیات

قال اللّه تعالی وَ قُومُوا لِلّهِ قانِتِینَ.

و قال جل ذکره وَ کَبِّرْهُ تَکْبِیراً.

و قال سبحانه فَاقْرَؤُا ما تَیَسَّرَ مِنَ الْقُرْآنِ.

و قال جل اسمه وَ لا تَجْهَرْ بِصَلاتِکَ وَ لا تُخافِتْ بِها وَ ابْتَغِ بَیْنَ ذلِکَ سَبِیلًا.

و قال عز و جل یا أَیُّهَا الَّذِینَ آمَنُوا ارْکَعُوا وَ اسْجُدُوا وَ اعْبُدُوا رَبَّکُمْ وَ افْعَلُوا الْخَیْرَ لَعَلَّکُمْ تُفْلِحُونَ.

و قال جل و عز فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّکَ الْعَظِیمِ.

و قال سَبِّحِ اسْمَ رَبِّکَ الْأَعْلَی.

و قال تبارک و تعالی وَ أَنَّ الْمَساجِدَ لِلّهِ فَلا تَدْعُوا مَعَ اللّهِ أَحَداً.

و قال تعالی ادْعُوا رَبَّکُمْ تَضَرُّعاً وَ خُفْیَةً إِنَّهُ لا یُحِبُّ الْمُعْتَدِینَ.

الوافی، ج۸، ص: ۶۳۲

و قال جل ذکره وَ اذْکُرْ رَبَّکَ فِی نَفْسِکَ تَضَرُّعاً وَ خِیفَةً وَ دُونَ الْجَهْرِ مِنَ الْقَوْلِ بِالْغُدُوِّ وَ الْآصالِ وَ لا تَکُنْ مِنَ الْغافِلِینَ.

و قال جل اسمه إِنَّ اللّهَ وَ مَلائِکَتَهُ یُصَلُّونَ عَلَی النَّبِیِّ یا أَیُّهَا الَّذِینَ آمَنُوا صَلُّوا عَلَیْهِ وَ سَلِّمُوا تَسْلِیماً.

باب ۸۳ القیام إلی الصلاة و الافتتاح بالتکبیر

[۱]

۶۷۵۹- ۱ الکافی، ۳/ ۳۰۹/ ۳/ ۱ علی عن أبیه عن التهذیب، ۲/ ۲۸۷/ ۵/ ۱ الحسین عن فضالة عن أبان و ابن وهب قالا الفقیه، ۱/ ۳۰۲/ ۹۱۶ قال أبو عبد اللّه ع إذا قمت إلی الصلاة فقل اللهم إنی أقدم إلیک محمدا ص بین یدی حاجتی و أتوجه به إلیک فاجعلنی به وجیها عندک فی الدنیا و الآخرة و من المقربین و اجعل صلاتی به مقبولة و ذنبی به مغفورا و دعائی به مستجابا إنک أنت الغفور الرحیم

[۲]

۶۷۶۰- ۲ الکافی، ۲/ ۵۴۴/ ۲/ ۱ العدة عن البرقی عن بعض أصحابنا رفعه قال تقول قبل دخولک فی الصلاة اللهم إنی أقدم محمدا نبیک ص بین یدی حاجتی و أتوجه به إلیک فی طلبتی فاجعلنی به وجیها فی الدنیا و الآخرة و من المقربین اللهم اجعل صلاتی بهم مقبولة و ذنبی بهم مغفورا و دعائی بهم مستجابا یا أرحم الراحمین

الوافی، ج۸، ص: ۶۳۶

[۳]

۶۷۶۱- ۳ الکافی، ۲/ ۵۴۴/ ۳/ ۱ عنه عن أبیه عن عبد اللّه بن القاسم عن صفوان الجمال قال شهدت أبا عبد اللّه ع استقبل القبلة قبل

التکبیر- فقال اللهم لا تؤیسنی من روحک و لا تقنطنی من رحمتک و لا تؤمنی مکرک فإنه لا یأمن مکر اللّه إلا القوم الخاسرون قلت جعلت فداک ما سمعت بهذا من أحد قبلک فقال إن من أکبر الکبائر عند اللّه الیأس من روح اللّه و القنوط من رحمة اللّه و الأمن من مکر اللّه

[۴]

۶۷۶۲- ۴ الکافی، ۲/ ۵۴۴/ ۱/ ۱ محمد عن ابن عیسی عن علی بن النعمان عن بعض أصحابه عن أبی عبد اللّه ع قال کان أمیر المؤمنین ع یقول من قال هذا القول کان مع محمد و آل محمد ص إذا قام من قبل أن یستفتح الصلاة اللهم إنی أتوجه إلیک بمحمد و آل محمد و أقدمهم بین یدی صلواتی و أتقرب بهم إلیک فاجعلنی بهم وجیها فی الدنیا و الآخرة و من المقربین أنت مننت علی بمعرفتهم فاختم لی بطاعتهم و معرفتهم و ولایتهم فإنها السعادة اختم لی بها إنک علی کل شیء قدیر- ثم تصلی فإذا انصرفت قلت اللهم اجعلنی مع محمد و آل محمد فی کل عافیة و بلاء و اجعلنی مع محمد و آل محمد فی کل مثوی و منقلب اللهم اجعل محیای محیاهم و مماتی مماتهم و اجعلنی معهم فی المواطن کلها و لا تفرق بینی و بینهم إنک علی کل شیء قدیر

[۵]

۶۷۶۳- ۵ الفقیه، ۱/ ۴۸۳/ ۱۳۹۸ قال الصادق ع إذا أردت أن تقوم إلی صلاة اللیل فقل اللهم إنی أتوجه إلیک بنبیک نبی الرحمة

الوافی، ج۸، ص: ۶۳۷

و آله و أقدمهم بین یدی حوائجی فاجعلنی بهم وجیها فی الدنیا و الآخرة و من المقربین اللهم ارحمنی بهم و لا تعذبنی بهم و اهدنی بهم و لا تضلنی بهم و ارزقنی بهم و لا تحرمنی بهم و اقض لی حوائجی للدنیا و الآخرة إنک علی کل شیء قدیر و بکل شیء علیم

[۶]

اشارة

۶۷۶۴- ۶ الکافی، ۳/ ۳۱۰/ ۷/ ۱ الخمسة عن أبی عبد اللّه ع قال إذا افتتحت الصلاة فارفع کفیک ثم ابسطهما بسطا ثم کبر ثلاث تکبیرات- ثم قل اللهم أنت الملک الحق لا إله إلا أنت سبحانک إنی ظلمت نفسی فاغفر لی ذنبی إنه لا یغفر الذنوب إلا أنت ثم تکبر تکبیرتین ثم قل لبیک و سعدیک و الخیر فی یدیک و الشر لیس إلیک و المهدی من هدیت لا ملجأ منک إلا إلیک سبحانک و حنانیک تبارکت و تعالیت سبحانک رب البیت- ثم تکبر تکبیرتین ثم تقول وَجَّهْتُ وَجْهِیَ لِلَّذِی فَطَرَ السَّمٰاوٰاتِ وَ الْأَرْضَ- عالم الغیب و الشهادة حنیفا مسلما وَ مٰا أَنَا مِنَ الْمُشْرِکِینَ إِنَّ صَلٰاتِی وَ نُسُکِی وَ مَحْیٰایَ وَ مَمٰاتِی لِلّٰهِ رَبِّ الْعٰالَمِینَ لٰا شَرِیکَ لَهُ وَ بِذٰلِکَ أُمِرْتُ و أنا من المسلمین ثم تعوذ من الشیطان الرجیم ثم اقرأ فاتحة الکتاب

بیان

الافتتاح بالصلاة هو الإحرام بها و التوجه إلی اللّه سبحانه بقصدها و نیتها لبیک و سعدیک أی إقامة علی طاعتک بعد إقامة و مساعدة علی امتثال أمرک بعد مساعدة و الشر لیس إلیک أی لیس منسوبا إلیک و لا صادرا عنک.

و الحنان بتخفیف النون الرحمة و بتشدیدها ذو الرحمة و معنی سبحانک و حنانیک أنزهک عما لا یلیق بک تنزیها و الحال إنی أسألک رحمة بعد رحمة و الحنیف المائل عن الباطل إلی الحق و النسک العبادة.

الوافی، ج۸، ص: ۶۳۸

و المستفاد من هذا الحدیث أن الأولی من هذه التکبیرات هی تکبیرة الإحرام و یدل علیه أیضا الحدیث الذی یأتی فی باب العلل فی علة السبع و ما ذکره جماعة من الأصحاب من التخییر فی جعلها أی السبع شاء لا مستند له.

و یستفاد من هذا الحدیث أیضا أن وقت دعاء التوجه بعد إکمال السبع و إن افتتح بالأولی و ذلک لأن الافتتاح لمن یأتی بالزائد علی الواحدة إنما یقع بالمجموع فکلها داخل فی صلاته واقع بعد الإحرام کیف لا و لو کان بعضها خارجا عنها واقعا قبل الإحرام لم یکن من الافتتاح فی شیء فما ذکروه فی وقت الدعاء مما یخالف ذلک لا وجه له و لا مستند.

و یستفاد من ظاهر هذا الحدیث أیضا شمول الإتیان بسبع تکبیرات و التوجه کل الصلوات إلا أن أصحابنا قد اختلفوا فی ذلک فمنهم من عم و منهم من خص بالفرائض و منهم من خص بسبع صلوات و منهم من خص بست کما یأتی و کل مطالب بالنص.

نعم

روی ابن طاوس فی کتاب فلاح السائل عن التلعکبری عن محمد بن همام عن عبد اللّه بن علاء المذاری عن ابن شمون عن حماد عن حریز عن زرارة عن أبی جعفر ع قال افتتح فی ثلاثة مواطن بالتوجه و التکبیر فی أول الزوال و صلاة اللیل و المفردة من الوتر و قد یجزیک فیما سوی ذلک من التطوع أن تکبر تکبیرة لکل رکعتین.

أقول أرید بثلاثة مواطن بعد الفرائض کما یدل علیه قوله ع من التطوع و قد حمله ابن طاوس علی التأکید فی هذه الثلاثة بعد تخصیصها بسبعة

الوافی، ج۸، ص: ۶۳۹

مواضع بإلحاق الفریضة و أولی نافلة المغرب و الوتیرة و رکعتی الإحرام.

و فی الفقیه خصها بست صلوات نقلا عن رسالة والده إلیه بإسقاط الوتیرة من هذه السبع.

و روی ابن طاوس فی کتاب الفلاح أیضا عن ابن أبی عمیر عن الأزدی عن أبی عبد اللّه ع فی حدیث له قال کان أمیر المؤمنین ع یقول لأصحابه من أقام الصلاة و قال قبل أن یحرم و یکبر یا محسن قد أتاک المسیء و قد أمرت المحسن أن یتجاوز عن المسیء و أنت المحسن و أنا المسیء فبحق محمد و آل محمد صل علی محمد و آل محمد و تجاوز عن قبیح ما تعلم منی فیقول اللّه ملائکتی اشهدوا أنی قد عفوت عنه و أرضیت عنه أهل تبعاته

[۷]

۶۷۶۵- ۷ التهذیب، ۲/ ۶۷/ ۱۳/ ۱ سعد عن أحمد عن علی بن حدید و التمیمی و الحسین عن حماد عن حریز عن زرارة عن أبی جعفر ع قال یجزیک فی الصلاة من الکلام فی التوجه إلی اللّه سبحانه أن تقول وَجَّهْتُ وَجْهِیَ لِلَّذِی فَطَرَ السَّمٰاوٰاتِ وَ الْأَرْضَ علی ملة إبراهیم حنیفا مسلما وَ مٰا أَنَا مِنَ الْمُشْرِکِینَ إِنَّ صَلٰاتِی وَ نُسُکِی وَ مَحْیٰایَ وَ مَمٰاتِی لِلّٰهِ رَبِّ الْعٰالَمِینَ لٰا شَرِیکَ لَهُ وَ بِذٰلِکَ أُمِرْتُ و أنا من المسلمین و تجزیک تکبیرة واحدة

[۸]

۶۷۶۶- ۸ الکافی، ۳/ ۳۱۰/ ۳/ ۱ الأربعة عن زرارة قال أدنی ما یجزئ من

الوافی، ج‌۸، ص: ۶۴۰
التکبیر فی التوجه تکبیرة واحدة و ثلاث تکبیرات أحسن و سبع أفضل

[۹]

۶۷۶۷- ۹ الکافی، ۳/ ۳۱۰/ ۴/ ۱ النیسابوریان عن حماد عن ابن عمار عن أبی عبد اللّٰه ع قال إذا کنت إماما أجزأتک تکبیرة واحدة لأن معک ذا الحاجة و الضعیف و الکبیر

[۱۰]

۶۷۶۸- ۱۰ الفقیه، ۱/ ۳۰۶/ ۹۲۱ الفقیه، ۱/ ۳۰۶/ ۹۲۰ قد تجزئ فی الافتتاح تکبیرة واحدة و کان رسول اللّٰه ص أتم الناس صلاة و أوجزهم کان إذا دخل فی صلاته قال اللّٰه أکبر بسم اللّٰه الرحمن الرحیم

[۱۱]

اشارة

۶۷۶۹- ۱۱ التهذیب، ۲/ ۲۸۷/ ۶/ ۱ الحسین عن فضالة عن ابن سنان عن أبی عبد اللّٰه ع قال الإمام تجزیه تکبیرة واحدة- و یجزیک ثلاث مترسلا إذا کنت وحدک

بیان

مترسلا یعنی متأنیا متثبتا یقال ترسل الرجل فی کلامه و مشیه إذا لم یعجل

[۱۲]

۶۷۷۰- ۱۲ التهذیب، ۲/ ۲۸۷/ ۷/ ۱ أحمد عن ابن أبی عمیر عن حماد عن الحلبی قال سألت أبا عبد اللّٰه ع عن أخف ما یکون من
الوافی، ج‌۸، ص: ۶۴۱
التکبیر فی الصلاة قال ثلاث تکبیرات فإذا کانت قراءة قرأت بقل هو اللّٰه أحد و قل یا أیها الکافرون و إذا کنت إماما فإنه یجزیک أن تکبر واحدة تجهر فیها و تسر ستا

[۱۳]

۶۷۷۱- ۱۳ التهذیب، ۲/ ۲۸۷/ ۸/ ۱ ابن محبوب عن محمد بن الحسین عن صفوان عن ابن بکیر عن زرارة قال رأیت أبا جعفر ع أو سمعته استفتح الصلاة بسبع تکبیرات ولاء

[۱۴]

۶۷۷۲- ۱۴ التهذیب، ۲/ ۶۶/ ۶/ ۱ عنه عن یعقوب بن یزید عن محمد بن سنان عن ابن مسکان عن أبی بصیر عن أبی عبد اللّه ع قال سألته عن أدنی ما یجزئ فی الصلاة من التکبیر قال تکبیرة واحدة

[۱۵]

۶۷۷۳- ۱۵ التهذیب، ۲/ ۶۶/ ۷/ ۱ عنه عن أحمد عن الحسین عن القاسم بن محمد عن علی عن أبی بصیر عن أبی عبد اللّه ع قال إذا افتتحت الصلاة فکبر إن شئت واحدة و إن شئت ثلاثا و إن شئت خمسا و إن شئت سبعا فکل ذلک مجز عنک غیر أنک إذا کنت إماما لم تجهر إلا بتکبیرة

[۱۶]

۶۷۷۴- ۱۶ التهذیب، ۲/ ۶۶/ ۹/ ۱ الحسین عن فضالة عن حسین عن الشحام و ابن أبی عمیر عن الخراز عن الشحام قال قلت لأبی عبد اللّه ع الافتتاح قال تکبیرة تجزیک قلت فالسبع قال ذلک الفضل

[۱۷]

۶۷۷۵- ۱۷ التهذیب، ۲/ ۶۶/ ۱۰/ ۱ عنه عن ابن أبی عمیر عن ابن

الوافی، ج۸، ص: ۶۴۲

أذینة عن محمد عن أبی جعفر ع قال التکبیرة الواحدة فی افتتاح الصلاة تجزئ و الثلاث أفضل و السبع أفضل کله

[۱۸]

اشارة

۶۷۷۶- ۱۸ التهذیب، ۲/ ۱۴۴/ ۲۲/ ۱ سعد عن أحمد عن علی بن حدید و التمیمی و الحسین عن حماد عن حریز عن الفقیه، ۱/ ۳۴۳/ ۱۰۰۲ زرارة قال قال أبو جعفر ع إذا أنت کبرت فی أول صلاتک بعد الاستفتاح بإحدی و عشرین تکبیرة ثم نسیت التکبیر کله و لم تکبر أجزأک التکبیر الأول عن تکبیرة الصلاة کلها

بیان

یعنی فی الرباعیة لکل رکوع واحدة و لکل سجود ثنتان و تکبیرة للقنوت و أما الثنائیة فیکفی فیها إحدی عشرة تکبیرة و فی الثلاثیة ست عشرة و یأتی بیان ذلک فی الحدیث مبسوط فی باب القنوت إن شاء اللّه

الوافی، ج۸، ص: ۶۴۳

باب ۸۴ رفع الیدین بالتکبیر

[۱]

۶۷۷۷- ۱ الکافی، ۳/ ۳۰۹/ ۱/ ۱ الثلاثة عن جمیل بن دراج عن زرارة عن أحدهما ع قال ترفع یدیک فی افتتاح الصلاة قبالة وجهک و لا ترفعهما کل ذلک

[۲]

۶۷۷۸- ۲ الکافی، ۳/ ۳۰۹/ ۲/ ۲ الأربعة عن زرارة عن أبی جعفر ع قال إذا قمت فی الصلاة فکبرت فارفع یدیک و لا تجاوز بکفیک أذنیک أی حیال خدیک

[۳]

۶۷۷۹- ۳ التهذیب، ۲/ ۶۵/ ۱/ ۱ الحسین عن فضالة عن حسین عن سماعة عن أبی بصیر قال قال أبو عبد اللّه ع إذا دخلت المسجد فاحمد اللّه و أثن علیه و صل علی النبی ص فإذا افتتحت الصلاة فکبرت فلا تجاوز أذنیک و لا ترفع یدیک بالدعاء فی المکتوبة تجاوز بهما رأسک

[۴]

۶۷۸۰- ۴ التهذیب، ۲/ ۶۵/ ۲/ ۱ عنه عن حماد بن عیسی عن

الوافی، ج۸، ص: ۶۴۴

فضالة عن ابن عمار قال رأیت أبا عبد اللّه ع حین افتتح الصلاة یرفع یدیه أسفل من وجهه قلیلا

[۵]

۶۷۸۱- ۵ التهذیب، ۲/ ۶۵/ ۳/ ۱ عنه عن التمیمی عن صفوان الجمال قال رأیت أبا عبد اللّه ع إذا کبر فی الصلاة یرفع یدیه حتی یکاد یبلغ أذنیه

[۶]

۶۷۸۲- ۶ التهذیب، ۲/ ۶۶/ ۴/ ۱ عنه عن فضالة عن ابن سنان قال رأیت أبا عبد اللّه ع یصلی یرفع یدیه حیال وجهه حین استفتح

[۷]

اشارة

۶۷۸۳- ۷ التهذیب، ۲/ ۶۶/ ۵/ ۱ عنه عن النضر عن ابن سنان عن أبی عبد اللّه ع فی قول اللّه تعالی فَصَلِّ لِرَبِّکَ وَ انْحَرْ قال هو رفع یدیک حذاء وجهک

بیان

یعنی أنه مشتق من النحر بمعنی موضع القلادة و أعلی الصدر فإن الیدین حالة رفعهما حذاء الوجه تحیطان بالنحر.

و یأتی فی باب آداب الصلاة و ارفع یدیک بالتکبیر إلی نحرک

[۸]

۶۷۸۴- ۸ التهذیب، ۲/ ۶۶/ ۸/ ۱ ابن محبوب عن محمد بن عبد الحمید عن سیف بن عمیرة عن منصور بن حازم قال رأیت أبا عبد اللّه ع افتتح الصلاة فرفع یدیه حیال وجهه و استقبل القبلة ببطن کفیه

الوافی، ج۸، ص: ۶۴۵

[۹]

اشارة

۶۷۸۵- ۹ التهذیب، ۲/ ۲۸۷/ ۹/ ۱ سعد عن ابن عیسی عن موسی بن القاسم و أبی قتادة عن علی بن جعفر عن أخیه موسی ع قال قال علی الإمام أن یرفع یده فی الصلاة لیس علی غیره أن یرفع یده فی الصلاة

بیان

حمله فی التهذیب علی أن للإمام أفضل و أشد تأکیدا و إن کان لغیره أیضا فیه فضل.

و یأتی فی باب الرکوع أنه العبودیة و أنه زینة الصلاة

الوافی، ج۸، ص: ۶۴۷

باب ۸۵ قراءة البسملة و الجهر بها

[۱]

۶۷۸۶- ۱ الکافی، ۳/ ۳۱۲/ ۱/ ۱ علی عن العبیدی عن یونس عن ابن عمار قال قلت لأبی عبد اللّه ع إذا قمت للصلاة أقرأ بسم اللّه الرحمن الرحیم فی فاتحة القرآن قال نعم قلت فإذا قرأت فاتحة الکتاب أقرأ بسم اللّه الرحمن الرحیم مع السورة قال نعم

[۲]

اشارة

۶۷۸۷- ۲ الکافی، ۳/ ۳۱۳/ ۲/ ۱ محمد عن أحمد عن علی بن مهزیار عن یحیی بن أبی عمران الهمدانی قال کتبت إلی أبی جعفر ع جعلت فداک ما تقول فی رجل ابتدأ ببسم اللّه الرحمن الرحیم فی صلاته وحده فی أم الکتاب فلما صار إلی غیر أم الکتاب من السورة ترکها فقال العیاشی لیس بذلک بأس فکتب بخطه یعیدها مرتین علی رغم أنفه یعنی العیاشی

الوافی، ج۸، ص: ۶۴۸

بیان

یعیدها یعنی الصلاة أو البسملة و الأول أظهر مرتین متعلق بقوله فکتب لا بقوله یعیدها إذ لا وجه لتکرار الإعادة

[۳]

۶۷۸۸- ۳ الکافی، ۳/ ۳۱۳/ ۳/ ۱ محمد عن علی بن الحسن بن علی عن عباد بن یعقوب عن عمرو بن مصعب عن فرات بن أحنف عن أبی جعفر ع قال سمعته یقول أول کل کتاب نزل من السماء بسم اللّه الرحمن الرحیم فإذا قرأت بسم اللّه الرحمن الرحیم فلا تبالی أن لا تستعیذ فإذا قرأت بسم اللّه الرحمن الرحیم سترتک فیما بین السماء و الأرض

[۴]

۶۷۸۹- ۴ التهذیب، ۲/ ۲۸۹/ ۱۳/ ۱ ابن محبوب عن العباس عن ابن أبی عمیر عن الخراز عن محمد قال سألت أبا عبد اللّه ع عن السبع المثانی و القرآن العظیم هی الفاتحة قال نعم قلت بسم اللّه الرحمن الرحیم من السبع قال نعم هی أفضلهن

[۵]

۶۷۹۰- ۵ التهذیب، ۲/ ۲۸۹/ ۱۵/ ۱ عنه عن محمد بن الحسین عن محمد بن حماد بن زید عن الکاهلی عن أبی عبد اللّه عن أبیه ع قال بسم اللّه الرحمن الرحیم أقرب إلی اسم اللّه الأعظم من ناظر العین إلی بیاضها

الوافی، ج۸، ص: ۶۴۹

[۶]

اشارة

۶۷۹۱- ۶ التهذیب، ۲/ ۲۸۸/ ۱۱/ ۱ بهذا الإسناد عن الکاهلی قال صلی بنا أبو عبد اللّه ع فی مسجد بنی کاهل فجهر مرتین ببسم اللّه الرحمن الرحیم و قنت فی الفجر و سلم واحدة مما یلی القبلة

بیان

فجهر مرتین أی فی کل رکعة إن لم تکن تقیة و إلا ففی أول فاتحة کل رکعة

[۷]

۶۷۹۲- ۷ التهذیب، ۲/ ۲۸۹/ ۱۴/ ۱ عنه عن عبد الصمد بن محمد عن حنان بن سدیر قال صلیت خلف أبی عبد اللّه ع فتعوذ بإجهار ثم جهر ببسم اللّه الرحمن الرحیم

[۸]

اشارة

۶۷۹۳- ۸ التهذیب، ۲/ ۲۹۰/ ۱۸/ ۱ أحمد عن التمیمی عن صباح الحذاء عن رجل عن الثمالی قال قال لی علی بن الحسین ع یا ثمالی إن الصلاة إذا أقیمت جاء الشیطان إلی قرین الإمام فیقول هل ذکر ربه فإن قال نعم ذهب و إن قال لا رکب علی کتفیه و کان إمام القوم حتی ینصرفوا قال فقلت جعلت فداک أ لیس یقرءون القرآن قال بلی لیس حیث تذهب یا ثمالی إنما هو الجهر ببسم اللّه الرحمن الرحیم

بیان

المراد بقرین الإمام الملک الموکل به

[۹]

۶۷۹۴- ۹ الکافی، ۳/ ۳۱۵/ ۲۰/ ۱ محمد عن أحمد عن الحسین عن

الوافی، ج۸، ص: ۶۵۰

القاسم بن محمد عن صفوان الجمال قال صلیت خلف أبی عبد اللّه ع أیاما فکان إذا کانت صلاة لا یجهر فیها جهر ببسم اللّه الرحمن الرحیم و کان یجهر فی السورتین جمیعا

[۱۰]

۶۷۹۵- ۱۰ التهذیب، ۲/ ۶۸/ ۱۴/ ۱ الحسین عن التمیمی عن صفوان قال صلیت خلف أبی عبد اللّه ع أیاما فکان یقرأ فی فاتحة الکتاب بسم اللّه الرحمن الرحیم فإذا کانت صلاة لا یجهر فیها بالقراءة جهر ببسم اللّه الرحمن الرحیم و أخفی ما سوی ذلک

[۱۱]

۶۷۹۶- ۱۱ التهذیب، ۲/ ۶۸/ ۱۶/ ۱ سعد عن أحمد عن العباس عن صفوان عن أبی جریر القمی قال سألت أبا الحسن الأول ع عن الرجل یصلی بقوم یکرهون أن یجهر ببسم اللّه الرحمن الرحیم فقال لا یجهر

[۱۲]

۶۷۹۷- ۱۲ التهذیب، ۲/ ۶۸/ ۱۷/ ۱ عنه عن أحمد عن ابن أبی عمیر عن حماد عن عبید اللّه بن علی الحلبی و الحسین عن علی بن النعمان و محمد بن سنان و ابن مسکان عن محمد بن علی الحلبی عن أبی عبد اللّه ع أنهما سألاه عمن یقرأ بسم اللّه الرحمن الرحیم حین یرید یقرأ فاتحة الکتاب قال نعم إن شاء سرا و إن شاء جهرا فقالا أ فیقرأها مع السورة الأخری فقال لا

الوافی، ج۸ ص: ۶۵۱

[۱۳]

۶۷۹۸- ۱۳ التهذیب، ۲/ ۶۹/ ۱۸/ ۱ عنه عن أحمد عن الحسین عن فضالة عن أبان عن محمد عن أبی جعفر ع قال سألته عن الرجل یفتتح القراءة فی الصلاة أ یقرأ بسم اللّه الرحمن الرحیم قال نعم إذا افتتح الصلاة فلیقلها فی أول ما یفتتح ثم تکفیه ما بعد ذلک

[۱۴]

اشارة

۶۷۹۹- ۱۴ التهذیب، ۲/ ۲۸۸/ ۱۰/ ۱ ابن محبوب عن محمد بن الحسین عن صفوان عن ابن بکیر عن مسمع قال صلیت مع أبی عبد اللّه ع فقرأ بسم اللّه الرحمن الرحیم الحمد لله رب العالمین ثم قرأ السورة التی بعد الحمد و لم یقرأ بسم اللّه الرحمن الرحیم ثم قام فی الثانیة فقرأ الحمد و لم یقرأ بسم اللّه الرحمن الرحیم ثم قرأ بسورة أخری

بیان

حملها فی التهذیب علی محامل بعیدة و الصواب أن تحمل علی التقیة کما جوزه فی الاستبصار

[۱۵]

اشارة

۶۸۰۰- ۱۵ التهذیب، ۲/ ۶۸/ ۱۵/ ۱ سعد عن أحمد عن التمیمی و الحسین عن حماد التهذیب، ۲/ ۲۸۸/ ۱۲/ ۱ ابن محبوب عن علی بن السندی عن حماد عن حریز عن محمد قال سألت أبا عبد اللّه ع عن الرجل یکون إماما یستفتح بالحمد و لا یقرأ بسم اللّه الرحمن الرحیم قال لا یضره لا بأس بذلک

بیان

حمله فی التهذیبین علی التقیة أو النسیان

الوافی، ج۸، ص: ۶۵۳

باب ۸۶ قراءة الفاتحة و أجزائها

[۱]

۶۸۰۱- ۱ الکافی، ۳/ ۳۱۷/ ۲۸/ ۱ علی عن العبیدی عن یونس عن العلاء التهذیب، ۲/ ۱۴۶/ ۳۱/ ۱ الحسین عن فضالة عن العلاء عن محمد التهذیب، ۲/ ۱۴۷/ ۳۴/ ۱ عن أبی جعفر ع ش قال سألته عن الذی لا یقرأ فاتحة الکتاب فی صلاته- قال لا صلاة له إلا أن یقرأ بها فی جهر أو إخفات- قلت أیهما أحب إلیک إذا کان خائفا أو مستعجلا یقرأ بسورة أو فاتحة الکتاب قال فاتحة الکتاب

[۲]

۶۸۰۲- ۲ الکافی، ۳/ ۳۱۴/ ۷/ ۱ أبو داود عن التهذیب، ۲/ ۷۰/ ۲۳/ ۱ الحسین عن محمد بن سنان عن

الوافی، ج۸، ص: ۶۵۴

ابن مسکان عن الصیقل قال قلت لأبی عبد اللّه ع أ یجزئ عنی أن أقرأ فی الفریضة فاتحة الکتاب وحدها إذا کنت مستعجلا أو أعجلنی شیء فقال لا بأس

[۳]

۶۸۰۳- ۳ الکافی، ۳/ ۳۱۴/ ۹/ ۱ علی عن العبیدی عن یونس عن عبد اللّه بن سنان عن أبی عبد اللّه ع قال یجوز للمریض أن یقرأ فی الفریضة فاتحة الکتاب وحدها و یجوز للصحیح فی قضاء صلاة التطوع باللیل و النهار

[۴]

۶۸۰۴- ۴ التهذیب، ۲/ ۷۱/ ۲۹/ ۱ سعد عن أحمد عن ابن أبی عمیر عن حماد عن الحلبی عن أبی عبد اللّه ع قال لا بأس بأن یقرأ الرجل فی الفریضة بفاتحة الکتاب فی الرکعتین الأولتین إذا ما أعجلت به حاجة- أو تخوف شیئا

[۵]

۶۸۰۵- ۵ التهذیب، ۲/ ۷۱/ ۲۷/ ۱ سعد عن أحمد عن السراد عن ابن رئاب عن أبی عبد اللّه ع قال سمعته یقول إن فاتحة الکتاب تجوز وحدها فی الفریضة

[۶]

اشارة

۶۸۰۶- ۶ التهذیب، ۲/ ۷۱/ ۲۸/ ۱ السراد عن ابن رئاب عن الحلبی عن أبی عبد اللّه ع قال إن فاتحة الکتاب وحدها تجزئ فی الفریضة

الوافی، ج۸، ص: ۶۵۵

بیان

حملهما فی التهذیبین علی حال الضرورة دون الاختیار کما یشعر به الأخبار السابقة

الوافی، ج۸، ص: ۶۵۷

باب ۸۷ کراهة قول آمین بعد الفاتحة

[۱]

۶۸۰۷- ۱ الکافی، ۳/ ۳۱۳/ ۵/ ۱ علی عن أبیه عن ابن المغیرة عن جمیل عن أبی عبد اللّه ع قال إذا کنت خلف إمام فقرأ الحمد و فرغ من قراءتها فقل أنت الحمد لله رب العالمین و لا تقل آمین

[۲]

۶۸۰۸- ۲ التهذیب، ۲/ ۷۴/ ۴۴/ ۱ الحسین عن محمد بن سنان عن ابن مسکان عن محمد الحلبی قال سألت أبا عبد اللّه ع أقول إذا فرغت من فاتحة الکتاب آمین قال لا

[۳]

۶۸۰۹- ۳ التهذیب، ۲/ ۷۵/ ۴۶/ ۱ الحسین عن حماد عن ابن وهب قال قلت لأبی عبد اللّه ع أقول آمین إذا قال الإمام غیر المغضوب علیهم و لا الضالین قال هم الیهود و النصاری و لم یجب فی هذا

[۴]

اشارة

۶۸۱۰- ۴ التهذیب، ۲/ ۷۵/ ۴۵/ ۱ الحسین عن ابن أبی عمیر عن جمیل قال سألت أبا عبد اللّه ع عن قول الناس فی الصلاة جماعة حین

الوافی، ج۸، ص: ۶۵۸

تقرأ فاتحة الکتاب آمین قال ما أحسنها و اخفض الصوت بها

بیان

حملهما فی التهذیبین علی التقیة کما یشعر به العدول عن الجواب فی الأول إلی تفسیر الطائفتین بعد أن طعن فی الأخیر بأن راویه قد روی خلافه یعنی به ما ذکرناه فی أول الباب.
أقول الطعن غیر وارد لاحتمال أن یکون أحسنها من الإحسان بمعنی العلم علی صیغة التکلم و ما نافیة کقوله ع فی التثویب ما نعرفه و علی هذا فلا تنافی بین خبری جمیل بل یتوافقان و إنما أمره ع بخفض الصوت بها لیتمیز عن القرآن و التقیة تحصل بالإتیان بها مع الخفض أیضا کما یحصل مع الرفع و ربما یجعل من التحسین و یحمل الصیغتان علی التکلم و ما قلناه أظهر
الوافی، ج۸ ص: ۶۵۹

باب ۸۸ ما یقرأ بعد الفاتحة فی الفرائض

[۱]

۶۸۱۱- ۱ الکافی، ۳/ ۳۱۳/ ۴/ ۱ علی عن العبیدی عن یونس عن الخراز التهذیب، ۲/ ۹۵/ ۱۲۲/ ۱ ابن عیسی عن علی بن الحکم عن الخراز عن محمد قال قلت لأبی عبد اللّه ع القراءة فی الصلاة فیها شیء مؤقت قال لا إلا الجمعة تقرأ فیها الجمعة و المنافقین التهذیب، قلت فأی السور نقرأ فی الصلوات قال أما الظهر و العشاء الآخرة تقرأ فیهما سواء و العصر و المغرب سواء و أما الغداة فأطول- فأما الظهر و العشاء الآخرة فسبح اسم ربک الأعلی و الشمس و ضحیها و نحوها- و أما العصر و المغرب فإذا جاء نصر اللّه و ألهیکم التکاثر و نحوها و أما الغداة فعم یتساءلون و هل أتیک حدیث الغاشیة و لا أقسم بیوم القیمة و هل أتی علی الإنسان حین من الدهر

[۲]

۶۸۱۲- ۲ التهذیب، ۲/ ۹۵/ ۱۲۳/ ۱ ابن عیسی عن السراد عن
الوافی، ج۸ ص: ۶۶۰
أبان عن عیسی بن عبد اللّه القمی عن أبی عبد اللّه ع قال کان رسول اللّه ص یصلی الغداة بعم یتساءلون و هل أتیک حدیث الغاشیة و لا أقسم بیوم القیمة و شبهها و کان یصلی الظهر بسبح اسم و الشمس و ضحیها و هل أتیک حدیث الغاشیة و شبهها و کان یصلی المغرب بقل هو اللّه أحد و إذا جاء نصر اللّه و الفتح و إذا زلزلت و کان یصلی العشاء الآخرة بنحو ما یصلی فی الظهر و العصر بنحو من المغرب

[۳]

اشارة

۶۸۱۳- ۳ التهذیب، ۲/ ۹۶/ ۱۲۷/ ۱ عنه عن أبی سعید المکاری و ابن بکیر عن عبید بن زرارة و ثعلبة عن زرارة قال قلت لأبی جعفر ع أصلی بقل هو اللّه أحد فقال نعم قد صلی رسول اللّه ص فی کلتی الرکعتین بقل هو اللّه أحد لم یصل قبلها و لا بعدها بقل هو اللّه أحد أتم منها

بیان

سأل عن الاقتصار علی هذه السورة فی الصلاة أعنی قراءتها فی الرکعتین جمیعا فأجیب بأنها أتم صلاة قرئ فیها بهذه السورة

[۴]

۶۸۱۴- ۴ التهذیب، ۲/ ۹۶/ ۱۲۸/ ۱ عنه عن علی بن الحکم عن صفوان الجمال قال سمعت أبا عبد اللّه ع یقول قل هو اللّه أحد تجزئ فی خمسین صلاة

الوافی، ج۸ ص: ۶۶۱

[۵]

۶۸۱۵- ۵ الکافی، ۲/ ۶۲۲/ ۱۰/ ۱ القمی عن محمد بن حسان عن إسماعیل بن مهران عن ابن أبی حمزة عن منصور بن حازم عن أبی عبد اللّه ع قال من مضی به یوم فصلی فیه بخمس صلوات فلم یقرأ بقل هو اللّه أحد قیل له یا عبد اللّه لست من المصلین

[۶]

۶۸۱۶- ۶ الکافی، ۳/ ۳۱۵/ ۱۹/ ۱ علی بن محمد عن التهذیب، ۲/ ۲۹۰/ ۱۹/ ۱ سهل عن أحمد بن عبدوس عن محمد بن زاذبه عن أبی علی بن راشد قال قلت لأبی الحسن ع جعلت فداک إنک کتبت إلی محمد بن الفرج تعلمه أن أفضل ما یقرأ فی الفرائض إنا أنزلناه و قل هو اللّه أحد و إن صدری لیضیق بقراءتهما فی الفجر فقال لا یضیقن صدرک بهما فإن الفضل و اللّه فیهما

[۷]

۶۸۱۷- ۷ الکافی، ۳/ ۳۱۴/ ۸/ ۱ محمد عن محمد بن الحسین عن التمیمی عن صفوان الجمال قال صلی بنا أبو عبد اللّه ع المغرب فقرأ بالمعوذتین فی الرکعتین

الوافی، ج۸ ص: ۶۶۲

[۸]

۶۸۱۸- ۸ الکافی، ۳/ ۳۱۷/ ۲۶/ ۱ محمد عن التهذیب، ۲/ ۹۶/ ۱۲۵/ ۱ ابن عیسی عن علی بن الحکم عن سیف بن عمیرة عن داود بن فرقد عن صابر مولی بسام [هشام] قال أمنا أبو عبد اللّه ع فی صلاة المغرب فقرأ المعوذتین الکافی، ثم قال هما من القرآن

[۹]

۶۸۱۹- ۹ التهذیب، ۲/ ۹۶/ ۱۲۴/ ۱ بهذا الإسناد عن سیف عن منصور قال أمرنی أبو عبد اللّه ع أن أقرأ المعوذتین فی المکتوبة

[۱۰]

اشارة

۶۸۲۰- ۱۰ التهذیب، ۲/ ۲۹۵/ ۱۴۵/ ۱ بهذا الإسناد عن سیف عن عامر بن عبد اللّه قال سمعت أبا عبد اللّه ع یقول من قرأ شیئا من ال حم فی صلاة الفجر فاته الوقت

بیان

یعنی بالحم السور المفتتحة بحم و فی بعض النسخ الحوامیم بدل ال حم و قیل إنه من أقوال العامة و لیس من کلام العرب.

الوافی، ج۸، ص: ۶۶۳

و قال فی القاموس ال حم و ذوات حم السور المفتتحة بها و لا تقل حوامیم.

قال فی الفقیه أفضل ما تقرأ فی الصلوات فی الیوم و اللیلة فی الرکعة الأولی الحمد و إنا أنزلناه و فی الثانیة الحمد و قل هو اللّه أحد إلا فی صلاة العشاء الآخرة لیلة الجمعة فإن الأفضل أن تقرأ فی الأولی منها الحمد و سورة الجمعة و فی الثانیة الحمد و سبح اسم ربک.

و فی صلاة الغداة و الظهر و العصر یوم الجمعة فی الأولی الحمد و سورة الجمعة و فی الثانیة الحمد و سورة المنافقین و جائز أن تقرأ فی العشاء الآخرة لیلة الجمعة و صلاة الغداة و العصر بغیر سورة الجمعة و المنافقین و لا یجوز أن تقرأ فی صلاة ظهر یوم الجمعة بغیر سورة الجمعة و المنافقین فإن نسیتهما أو واحدة منهما فی صلاة الظهر و قرأت غیرهما ثم ذکرت فارجع إلی سورة الجمعة و المنافقین ما لم تقرأ نصف السورة فإذا قرأت نصف السورة فتمم السورة و اجعلها رکعتین نافلة و سلم فیهما و أعد صلاتک بسورة الجمعة و المنافقین.

و قد رویت رخصة فی القراءة فی صلاة الظهر بغیر سورة الجمعة و المنافقین لا أستعملها و لا أفتی بها إلا فی حال السفر و المرض و خیفة فوت الحاجة و فی صلاة الغداة یوم الإثنین و یوم الخمیس فی الرکعة الأولی الحمد و هل أتی علی الإنسان و فی الثانیة الحمد و هل أتیک حدیث الغاشیة فإن من قرأهما فی غداة الیومین وقاه اللّه شر الیومین.

قال و حکی من صحب الرضا ع إلی خراسان لما أشخص إلیها أنه کان یقرأ فی صلاته بالسور التی ذکرناها فلذلک اخترناها من بین السور بالذکر فی هذا الکتاب.

و لعله طاب ثراه أراد بصلاة الظهر یوم الجمعة ما یشمل صلاة الجمعة فإنها یصدق علیها أنها صلاة الظهر یوم الجمعة و یأتی تمام الکلام فی هذا فی أبواب الجمعة إن شاء اللّه

الوافی، ج۸، ص: ۶۶۵

باب ۸۹ ما یقرأ فی النوافل

[۱]

۶۸۲۱- ۱ الکافی، ۳/ ۳۱۶/ ۲۲/ ۱ علی عن أبیه عن ابن المغیرة عن معاذ بن مسلم عن أبی عبد اللّه ع قال لا تدع أن تقرأ بقل هو اللّه

أحد و قل یا أیها الکافرون فی سبع مواطن فی الرکعتین قبل الفجر و رکعتی الزوال و رکعتین بعد المغرب و رکعتین من أول صلاة اللیل و رکعتی الإحرام و الفجر إذا أصبحت بها و رکعتی الطواف

[۲]

۶۸۲۲- ۲ الفقیه، ۱/ ۴۹۵/ ۱۴۲۴ الحدیث مرسلا مقطوعا

[۳]

۶۸۲۳- ۳ الکافی، ۳/ ۳۱۶/ ۲۲/ ۱ و فی روایة أخری أنه یبدأ فی هذا کله بقل هو اللّه أحد و فی الرکعة الثانیة بقل یا أیها الکافرون إلا فی الرکعتین قبل الفجر- فإنه یبدأ بقل یا أیها الکافرون ثم یقرأ فی الرکعة الثانیة بقل هو اللّه أحد

[۴]

اشارة

۶۸۲۴- ۴ الکافی، ۳/ ۳۱۴/ ۱۳/ ۱ أبو داود عن علی بن مهزیار بإسناده عن صفوان الجمال قال سمعت أبا عبد اللّه ع یقول صلاة الأوابین

الوافی، ج‌۸، ص: ۶۶۶

الخمسون کلها بقل هو اللّه أحد

بیان

قد مضی أن صلاة الزوال تسمی بصلاة الأوابین و المستفاد من هذا الحدیث أن مجموع الخمسین فرائضها و نوافلها تسمی بهذا الاسم.

و لعل المراد بالأوابین الذین یصلون الخمسین فإن من یصلی الزوال یبعد أن لا یصلی البواقی و المراد بالحدیث إما استحباب قراءة هذه السورة فی کل رکعة رکعة من الخمسین أو فی کل صلاة منها و لو فی إحدی الرکعتین أو الرکعات.

و یحتمل أن یکون المراد أن الأوابین یقرءون فی جمیع فرائضهم و نوافلهم الخمسین بقل هو اللّه أحد

[۵]

۶۸۲۵- ۵ الکافی، ۳/ ۳۱۴/ ۱۴/ ۱ محمد عن محمد بن الحسین عن محمد بن إسماعیل عن صالح بن عقبة عن أبی هارون المکفوف قال سأل رجل أبا عبد اللّه ع و أنا حاضر کم أقرأ فی الزوال فقال ثمانین آیة فخرج الرجل فقال یا أبا هارون هل رأیت شیخا أعجب من هذا سألنی عن شیء فأخبرته و لم یسألنی عن تفسیره هذا الذی یزعم أهل العراق أنه عاقلهم یا با هارون إن الحمد سبع آیات- و قل هو اللّه أحد ثلاث آیات فهذه عشر آیات و الزوال ثمانی رکعات فهذه ثمانون آیة

[۶]

۶۸۲۶- ۶ التهذیب، ۲/ ۷۳/ ۴۰/ ۱ ابن عیسی عن عبد اللّه بن الحسین الطویل عن أبی داود المنشد عن محسن المیثمی عن أبی عبد اللّه

الوافی، ج۸، ص: ۶۶۷

ع قال تقرأ فی صلاة الزوال فی الرکعة الأولی الحمد و قل هو اللّه أحد و فی الرکعة الثانیة الحمد و قل یا أیها الکافرون و فی الرکعة الثالثة الحمد و قل هو اللّه أحد و آیة الکرسی و فی الرکعة الرابعة الحمد و قل هو اللّه أحد و آخر البقرة آمَنَ الرَّسُولُ إلی آخرها و فی الرکعة الخامسة الحمد و قل هو اللّه أحد و الخمس آیات من آل عمران إِنَّ فِی خَلْقِ السَّماواتِ وَ الْأَرْضِ إلی قوله إِنَّکَ لا تُخْلِفُ الْمِیعادَ- و فی الرکعة السادسة الحمد و قل هو اللّه أحد و ثلاث آیات السخرة إِنَّ رَبَّکُمُ اللّهُ الَّذِی خَلَقَ السَّماواتِ وَ الْأَرْضَ إلی قوله إِنَّ رَحْمَتَ اللّهِ قَرِیبٌ مِنَ الْمُحْسِنِینَ و فی الرکعة السابعة الحمد و قل هو اللّه أحد و الآیات من سورة الأنعام وَ جَعَلُوا لِلّهِ شُرَکاءَ الْجِنَّ إلی قوله وَ هُوَ اللَّطِیفُ الْخَبِیرُ و فی الرکعة الثامنة الحمد و قل هو اللّه أحد و آخر سورة الحشر من قوله لَوْ أَنْزَلْنا هذَا الْقُرْآنَ عَلی جَبَلٍ إلی آخرها- فإذا فرغت قلت اللهم مقلب القلوب و الأبصار ثبت قلبی علی دینک و لا تزغ قلبی بعد إذ هدیتنی و هب لی من لدنک رحمة إنک أنت الوهاب سبع مرات ثم تقول أستجیر بالله من النار سبع مرات

[۷]

۶۸۲۷- ۷ التهذیب، ۲/ ۲۹۵/ ۴۶/ ۱ أحمد عن إسماعیل بن عبد الخالق عن محمد بن أبی طلحة عن عبد الخالق عن أبی عبد اللّه ع

الوافی، ج۸، ص: ۶۶۸

أنه کان یقرأ فی الرکعتین بعد العتمة بالواقعة و قل هو اللّه أحد

[۸]

۶۸۲۸- ۸ التهذیب، ۲/ ۱۱۶/ ۲۰۱/ ۱ ابن عیسی عن عبد اللّه بن الصلت عن ابن أبی عمیر قال کان أبو عبد اللّه ع یقرأ الحدیث

[۹]

۶۸۲۹- ۹ التهذیب، ۲/ ۳۳۴/ ۲۳۵/ ۱ ابن محبوب عن محمد بن الحسین عن صفوان عن ابن بکیر عن محمد عن کامل عن أبی جعفر ع قال إذا استفتحت صلاة اللیل و فرغت من الاستفتاح فاقرأ آیة الکرسی و المعوذتین ثم اقرأ فاتحة الکتاب و سورة

[۱۰]

۶۸۳۰- ۱۰ الفقیه، ۱/ ۴۸۵/ ۱۴۰۰ التهذیب، ۲/ ۱۲۴/ ۲۳۸/ ۱ روی أن من قرأ فی الرکعتین الأولیین من صلاة اللیل فی کل رکعة منها الحمد مرة و قل هو اللّه أحد ثلاثین مرة انفتل و لیس بینه و بین اللّه ذنب إلا غفر له

[۱۱]

۶۸۳۱- ۱۱ الکافی، ۳/ ۴۴۹/ ۳۰/ ۱ علی عن العبیدی عن یونس عن ابن سنان قال سألت أبا عبد اللّه ع عن الوتر ما یقرأ فیهن جمیعا

قال بقل هو اللّه أحد قلت فی ثلاثهن قال نعم

[۱۲]

۶۸۳۲- ۱۲ الفقیه، ۱/ ۴۸۵/ ۱۴۰۱ روی أن من قرأ فی الوتر بالمعوذتین و قل هو اللّه أحد قیل له أبشر یا عبد اللّه فقد قبل اللّه وترک

[۱۳]

۶۸۳۳- ۱۳ التهذیب، ۲/ ۱۲۷/ ۲۵۱/ ۱ الحسین عن یعقوب بن یقطین قال سألت العبد الصالح ع عن القراءة فی الوتر و قلت إن بعضا روی

الوافی، ج۸، ص: ۶۶۹

قل هو اللّه أحد فی الثلاث و بعضا روی المعوذتین و فی الثالثة قل هو اللّه أحد فقال اعمل بالمعوذتین و قل هو اللّه أحد

[۱۴]

اشارة

۶۸۳۴- ۱۴ التهذیب، ۲/ ۱۲۷/ ۲۵۰/ ۱ الحسین عن النضر عن الحلبی عن الحارث بن المغیرة عن أبی عبد اللّه ع قال کان أبی ع یقول قل هو اللّه أحد تعدل ثلث القرآن و کان یحب أن یجمعها فی الوتر لیکون القرآن کله

بیان

قد یقال إن الوجه فی معادلة هذه السورة لثلث القرآن أن مقاصد القرآن الکریم ترجع عند التحقیق إلی ثلاثة معان معرفة اللّه و معرفة السعادة و الشقاوة الأخرویتین و العلم ما یوصل إلی السعادة و یبعد عن الشقاوة و سورة الإخلاص تشتمل علی الأصل الأول و هو معرفة اللّه و توحیده و تنزیهه عن مشابهة الخلق بالصمدیة و نفی الأصل و الفرع و الکفو و کما سمیت الفاتحة أم القرآن لاشتمالها علی تلک الأصول الثلاثة عادلت هذه السورة ثلث القرآن لاشتمالها علی واحد منها

[۱۵]

۶۸۳۵- ۱۵ التهذیب، ۲/ ۱۲۶/ ۲۴۹/ ۱ الحسین عن صفوان عن البجلی قال سألت أبا عبد اللّه ع عن القراءة فی الوتر فقال کان بینی و بین أبی باب فکان أبی إذا صلی یقرأ فی الوتر بقل هو اللّه أحد فی ثلاثهن- و کان یقرأ قل هو اللّه أحد فإذا فرغ منها قال کذلک اللّه أو کذلک اللّه ربی

[۱۶]

۶۸۳۶- ۱۶ التهذیب، ۲/ ۱۲۴/ ۲۳۷/ ۱ الحسین عن ابن أبی عمیر

الوافی، ج‌٨ ص: ٦٧٠

عن أبی مسعود الطائی عن أبی عبد اللّه ع إن رسول اللّه ص كان یقرأ فی آخر صلاة اللیل هل أتی علی الإنسان قال علی بن النعمان قال الحارث سمعته و هو یقول قل هو اللّه أحد ثلث القرآن و قل یا أیها الكافرون تعدل ربعه و كان رسول اللّه ص یجمع قل هو اللّه أحد فی الوتر لكی یجمع القرآن كله

[۱۷]

اشارة

٦٨٣٧- ١٧ التهذیب، ٢/ ٣٣٧/ ٢٤٦/ ١ الحسین عن النضر عن محمد بن أبی حمزة عن أبی الجارود عن أبی عبد اللّه ع قال سمعته یقول كان علی ع یوتر بتسع سور

بیان

لعل المراد أنه صلوات اللّه علیه كان یقرأ فی كل من الثلاث بكل من الثلاث

[۱۸]

٦٨٣٨- ١٨ التهذیب، ٢/ ١٣٦/ ٢٩٧/ ١ الحسین عن النضر عن ابن سنان عن أبی عبد اللّه ع قال اقرأ فی ركعتی الفجر بأی سورة أحببت- و قال أما أنا فأحب أن أقرأ فیهما بقل هو اللّه أحد و قل یا أیها الكافرون

[۱۹]

٦٨٣٩- ١٩ التهذیب، ٢/ ٩٦/ ١٢٦/ ١ ابن عیسی عن علی بن الحكم عن إسماعیل بن عبد الخالق عن أبی جعفر محمد بن أبی طلحة خال سهل بن عبد ربه عن أبی عبد اللّه ع قال قرأت فی صلاة الفجر بقل هو اللّه أحد و قل یا أیها الكافرون و قد فعل ذلك رسول اللّه ص

الوافی، ج‌٨ ص: ٦٧١

[۲۰]

٦٨٤٠- ٢٠ الكافی، ٣/ ٤٥٥/ ٢٠/ ١ أحمد بن عبد اللّه عن البرقی عن أبیه عن عبد اللّه بن الفضل النوفلی عن علی بن أبی حمزة قال سألت أبا الحسن ع عن الرجل المستعجل ما الذی یجزیه فی النافلة قال ثلاث تسبیحات فی القراءة و تسبیحة فی الركوع و تسبیحة فی السجود

الوافی، ج‌٨ ص: ٦٧٣

باب ٩٠ الرجوع من سورة إلی أخری

[۱]

۶۸۴۱- ۱ الکافی، ۳/ ۳۱۷/ ۲۵/ ۱ التهذیب، ۲/ ۱۹۰/ ۵۳/ ۱ الحسین بن محمد عن عبد اللّه بن عامر عن علی بن مهزیار عن فضالة عن حسین عن عمرو بن أبی نصر قال قلت لأبی عبد اللّه ع الرجل یقوم فی الصلاة فیرید أن یقرأ سورة فیقرأ قل هو اللّه أحد و قل یا أیها الکافرون فقال یرجع من کل سورة إلا من قل هو اللّه أحد و قل یا أیها الکافرون

[۲]

۶۸۴۲- ۲ التهذیب، ۲/ ۱۹۰/ ۵۴/ ۱ ابن عیسی عن ابن مسکان عن الحلبی قال قلت لأبی عبد اللّه ع رجل قرأ فی الغداة سورة قل هو اللّه أحد قال لا بأس و من افتتح بسورة ثم بدا له أن یرجع فی سورة غیرها فلا بأس إلا قل هو اللّه أحد فلا یرجع منها إلی غیرها و کذلک قل یا أیها الکافرون

[۳]

۶۸۴۳- ۳ التهذیب، ۳/ ۲۴۲/ ۳۳/ ۱ الحسین عن صفوان عن ابن بکیر عن عبید بن زرارة قال سألت أبا عبد اللّه ع عن رجل أراد أن

الوافی، ج۸، ص: ۶۷۴

یقرأ فی سورة فأخذ فی أخری قال فلیرجع إلی السورة الأولی إلا أن یقرأ بقل هو اللّه أحد

[۴]

اشارة

۶۸۴۴- ۴ التهذیب، ۲/ ۲۹۳/ ۳۶/ ۱ الحسین عن ابن أبی عمیر عن ابن بکیر عن عبید بن زرارة عن أبی عبد اللّه ع فی الرجل یرید أن یقرأ السورة فیقرأ غیرها فقال له أن یرجع ما بینه و بین أن یقرأ ثلثیها

بیان

ینبغی تقیید هذا الخبر بما فی الأخبار السابقة و تقییدها بما فیه و سیأتی فی باب القراءة فی صلوات یوم الجمعة استثناء من هذه الأخبار إن شاء اللّه

الوافی، ج۸، ص: ۶۷۵

باب ۹۱ تکریر السورة و تبعیضها

[۱]

۶۸۴۵- ۱ الکافی، ۲/ ۶۳۲/ ۲۲/ ۱ القمی و غیره عن الکوفی عن عثمان عن سعید بن یسار قال قلت لأبی عبد اللّه ع سلیم مولاک ذکر

أنه لیس معه من القرآن إلا سور یسیرة فیقوم من اللیل فینفد ما معه من القرآن أ یعید ما قرأ قال لا بأس

[۲]

۶۸۴۶- ۲ التهذیب، ۲/ ۷۱/ ۳۱/ ۱ ابن محبوب عن أحمد عن موسی بن القاسم عن علی بن جعفر عن أخیه موسی ع قال سألته عن الرجل یقرأ سورة واحدة فی الرکعتین من الفریضة و هو یحسن غیرها فإن فعل فما علیه قال إذا أحسن غیرها فلا یفعل و إن لم یحسن غیرها فلا بأس

[۳]

اشارة

۶۸۴۷- ۳ التهذیب، ۲/ ۷۱/ ۳۰/ ۱ سعد عن أحمد عن العباس بن معروف عن صفوان عن ابن مسکان عن الحسن بن السری عن عمر بن یزید قال قلت لأبی عبد اللّه ع أ یقرأ الرجل السورة الواحدة فی الرکعتین من

الوافی، ج۸، ص: ۶۷۶

الفریضة فقال لا بأس إذا کان أکثر من ثلاث آیات

بیان

ظاهر الخبرین التبعیض دون التکریر و لا سیما الثانی کما یشعر به آخره و فی التهذیبین حمله علی التکریر و علی ما إذا لم یحسن غیرها فرارا من جواز التبعیض مع أن فی الأخبار الآتیة ما هو نص فی الجواز

[۴]

۶۸۴۸- ۴ التهذیب، ۲/ ۲۹۵/ ۴۷/ ۱ أحمد عن البرقی عن سعد بن سعد عن أبی الحسن الرضا ع قال سألته عن رجل قرأ فی رکعة الحمد و نصف سورة هل یجزیه فی الثانیة أن لا یقرأ الحمد و یقرأ ما بقی من السورة- فقال یقرأ الحمد ثم یقرأ ما بقی من السورة

[۵]

۶۸۴۹- ۵ التهذیب، ۲/ ۷۳/ ۳۹/ ۱ سعد عن الحسین عن فضالة عن أبان عمن أخبره عن أحدهما ع قال سألته هل تقسم السورة فی رکعتین فقال نعم اقسمها کیف شئت

[۶]

اشارة

۶۸۵۰- ۶ التهذیب، ۲/ ۲۹۴/ ۳۸/ ۱ سعد عن محمد بن عیسی عن یاسین البصری عن حریز عن أبی بصیر عن أبی عبد اللّه ع أنه سئل عن السورة أ یصلی الرجل فی رکعتین من الفریضة فقال نعم إذا کانت ست آیات قرأ بالنصف منها فی الرکعة الأولی و النصف الآخر فی الرکعة الثانیة

بیان

أ یصلی الرجل أی یقرؤها فی صلاته

الوافی، ج۸ ص: ۶۷۷

[۷]

اشارة

۶۸۵۱- ۷ التهذیب، ۲/ ۲۹۴/ ۳۹/ ۱ الحسین عن ابن أبی عمیر عن أبان عن الهاشمی قال صلی بنا أبو عبد اللّه أو أبو جعفر ع فقرأ بفاتحة الکتاب و آخر سورة المائدة فلما سلم التفت إلینا فقال أما إنی إنما أردت أن أعلمکم

بیان

لعل المراد به تعلیم جواز التبعیض و إن کان خلاف الأفضل و کأن صاحب التهذیبین فهم منه تعلیم التقیة لأنه حمل سابقه علی التقیة مستدلا به و لا یخفی ما فی هذا الاستدلال و یأتی فی الباب الآتی أیضا ما یدل علی جواز التبعیض و ما یدل علی کراهته

الوافی، ج۸ ص: ۶۷۹

باب ۹۲ القرآن بین السورتین

[۱]

۶۸۵۲- ۱ الکافی، ۳/ ۳۱۴/ ۱۰/ ۱ محمد عن محمد بن الحسین التهذیب، ۲/ ۷۰/ ۲۶/ ۱ ابن محبوب عن محمد بن الحسین عن صفوان التهذیب، ۲/ ۷۲/ ۳۵/ ۱ الحسین عن صفوان عن ابن بکیر عن زرارة عن أبی جعفر ع قال إنما یکره أن یجمع بین السورتین فی الفریضة فأما النافلة فلا بأس

[۲]

۶۸۵۳- ۲ الکافی، ۳/ ۳۱۴/ ۱۲/ ۱ القمی عن محمد بن أحمد عن محمد بن عبد الحمید عن سیف عن منصور قال قال أبو عبد اللّه ع لا یقرأ فی المکتوبة بأقل من سورة و لا بأکثر

[۳]

۶۸۵۴- ۳ التهذیب، ۲/ ۷۰/ ۲۲/ ۱ الحسین عن صفوان عن

الوافی، ج‌۸، ص: ۶۸۰

العلاء عن محمد عن أحدهما ع قال سألته عن الرجل یقرأ السورتین فی الرکعة فقال لا لکل سورة رکعة

[۴]

اشارة

۶۸۵۵- ۴ التهذیب، ۲/ ۷۳/ ۳۶/ ۱ الحسین عن صفوان عن ابن بکیر عن زرارة قال سألت أبا عبد اللّه ع عن الرجل یقرن بین السورتین فی الرکعة فقال إن لکل سورة حقا فأعطها حقها من الرکوع و السجود- قلت فیقطع السورة فقال لا بأس

بیان

حق السورة من الرکوع و السجود أن یأتی بهما بعد الفراغ عنها فإذا قرن بین السورتین لم یعط حق الأولی منهما و آخر هذا الخبر نص فی جواز التبعیض فیحمل النهی علی الکراهة کما یأتی التصریح بها

[۵]

۶۸۵۶- ۵ التهذیب، ۲/ ۷۰/ ۲۵/ ۱ الحسین عن القروی عن أبان عن عمر بن یزید قال قلت لأبی عبد اللّه ع أقرأ سورتین فی رکعة قال نعم قلت أ لیس یقال أعط کل سورة حقها من الرکوع و السجود فقال ذلک فی الفریضة فأما النافلة فلیس به بأس

[۶]

۶۸۵۷- ۶ التهذیب، ۲/ ۷۳/ ۳۷/ ۱ الحسین عن محمد بن القاسم قال سألت عبدا صالحا ع هل یجوز أن یقرأ فی صلاة اللیل بالسورتین

الوافی، ج‌۸، ص: ۶۸۱

و الثلاث فقال ما کان من صلاة اللیل فاقرأ بالسورتین و الثلاث و ما کان من صلاة النهار فلا تقرأ إلا بسورة سورة

[۷]

۶۸۵۸- ۷ التهذیب، ۲/ ۷۳/ ۳۸/ ۱ سعد عن أحمد عن عثمان عن ابن مسکان عن ابن أبی یعفور عن أبی عبد اللّه ع قال لا بأس أن تجمع فی النافلة من السور ما شئت

[۸]

۶۸۵۹- ۸ التهذیب، ۲/ ۷۲/ ۳۴/ ۱ الحسین عن فضالة عن العلاء عن الشحام قال صلی بنا أبو عبد اللّه ع الفجر فقرأ الضحی و أ لم

نشرح فی رکعة

[۹]

اشارة

۶۸۶۰- ۹ التهذیب، ۲/ ۷۲/ ۳۲/ ۱ ابن محبوب عن أحمد عن الحسین عن فضالة عن حسین عن ابن مسکان عن الشحام قال صلی بنا أبو عبد اللّه ع فقرأ بنا بالضحی و أ لم نشرح

بیان

حمله فی التهذیبین علی أنه قرأهما فی رکعة واحدة کما فی سابقه قال لأنه لا یجوز قراءتهما إلا فی رکعة.
و قال فی الاستبصار لأن هاتین السورتین سورة واحدة عند آل محمد ع و ینبغی أن یقرأهما موضعا واحدا و لا یفصل بینهما ببسم اللّه الرحمن الرحیم فی الفرائض.
و قال فی الفقیه موسع علیک أی السور قرأت فی فرائضک إلا أربع سور و هی
الوافی، ج‌۸ ص: ۶۸۲
سورة الضحی و أَ لَمْ نَشْرَحْ لأنهما جمیعا سورة واحدة و لإیلاف و أَ لَمْ تَرَ کَیْفَ لأنهما جمیعا سورة واحدة فإن قرأتهما کان قراءة الضحی و أَ لَمْ نَشْرَحْ فی رکعة و لإیلاف و أَ لَمْ تَرَ کَیْفَ فی رکعة و لا تفرد بواحدة من هذه الأربع السور فی رکعة فریضة و لا تقرنن بین سورتین فی فریضة فأما فی النافلة فأقرن ما شئت.
أقول لعل الشیخین طاب ثراهما إنما استفادا ما قالاه من حدیث آخر و أما أمثال هذه الأخبار فلا دلالة فی شی‌ء منها علی التوحید و لا علی سقوط البسملة.
روی فی مجمع البیان عن العیاشی بإسناده عن المفضل بن صالح عن أبی عبد اللّه ع قال لا تجمع سورتین فی رکعة واحدة إلا الضحی و أَ لَمْ نَشْرَحْ و أَ لَمْ تَرَ کَیْفَ و لِإِیلافِ قُرَیْشٍ
و هذا یدل علی التعدد
و عن أبی العباس عن أحدهما ع قال أَ لَمْ تَرَ کَیْفَ فَعَلَ رَبُّکَ و لِإِیلافِ قُرَیْشٍ سورة واحدة.
و روی أن أبی بن کعب لم یفصل بینهما فی مصحفه و هذا إنما یدل علی وحدة الأخیرتین دون الأولیین

[۱۰]

اشارة

۶۸۶۱- ۱۰ التهذیب، ۲/ ۷۲/ ۳۳/ ۱ أحمد عن ابن أبی عمیر عن بعض أصحابنا عن الشحام قال صلی أبو عبد اللّه ع فقرأ فی الأولی و الضحی و فی الثانیة أ لم نشرح لک صدرک

بيان

حمله في التهذيبين على قراءتهما في النافلة

[۱۱]

اشارة

۶۸۶۲- ۱۱ التهذيب، ۲/ ۲۹۶/ ۴۸/ ۱ أحمد عن ابن يقطين عن أخيه عن أبيه قال سألت أبا الحسن ع عن القرآن بين السورتين في

الوافي، ج‏۸، ص: ۶۸۳

المكتوبة و النافلة قال لا بأس و عن تبعيض السورة قال أكره و لا بأس به في النافلة

بيان

حمله في التهذيب على ما إذا كان إحداهما الحمد و لا يخفى بعده و الصواب أن يقال بجواز الأمرين و إن كان خلاف الأولى كما في الاستبصار

الوافي، ج‏۸، ص: ۶۸۵

باب ۹۳ قراءة العزائم في الفريضة

[۱]

اشارة

۶۸۶۳- ۱ الكافي، ۳/ ۳۱۸/ ۶/ ۱ محمد عن أحمد عن التهذيب، ۲/ ۹۶/ ۲۹/ ۱ الحسين عن القاسم بن عروة عن ابن بكير عن زرارة عن أحدهما ع قال لا يقرأ في المكتوبة شي‏ء من العزائم فإن السجود زيادة في المكتوبة

بيان

سيأتي تفسير العزائم و سجدات التلاوة و أحكامها في أبواب القرآن و فضائله من هذا الجزء إن شاء اللّه‏

[۲]

۶۸۶۴- ۲ الكافي، ۳/ ۳۱۸/ ۵/ ۱ التهذيب، ۲/ ۲۹۱/ ۲۳/ ۱ الخمسة عن أبي عبد اللّه‏ ع أنه سئل عن الرجل يقرأ بالسجدة في آخر السورة قال يسجد ثم يقوم فيقرأ فاتحة الكتاب ثم يركع و يسجد

الوافی، ج۸، ص: ۶۸۶

[۳]

۶۸۶۵- ۳ الکافی، ۳/ ۳۱۸/ ۴/ ۱ القمی عن أحمد عن التهذیب، ۲/ ۲۹۱/ ۲۴/ ۱ الحسین عن فضالة عن حسین عن سماعة عن أبی بصیر عن أبی عبد اللّه ع قال إن صلیت مع قوم فقرأ الإمام اقرأ باسم ربک الذی خلق أو شیئا من العزائم و فرغ من قراءته- و لم یسجد فأوم إیماء و الحائض تسجد إذا سمعت السجدة

[۴]

۶۸۶۶- ۴ التهذیب، ۲/ ۲۹۲/ ۳۰/ ۱ الحسین عن عثمان عن سماعة قال من قرأ اقرأ باسم ربک فإذا ختمها فلیسجد فإذا قام فلیقرأ فاتحة الکتاب و لیرکع قال و إن ابتلیت بها مع إمام لا یسجد فیجزیک الإیماء و الرکوع و لا تقرأ فی الفریضة اقرأ فی التطوع

[۵]

اشارة

۶۸۶۷- ۵ التهذیب، ۲/ ۲۹۲/ ۲۹/ ۱ أحمد عن محمد بن خالد عن وهب بن وهب عن أبی عبد اللّه ع عن أبیه عن علی ع أنه قال إذا کان آخر السورة السجدة أجزأک أن ترکع بها

بیان

حمله فی التهذیبین علی ما إذا کان مع قوم لا یتمکن معهم من السجود

[۶]

۶۸۶۸- ۶ التهذیب، ۲/ ۲۹۲/ ۳۲/ ۱ الحسین عن صفوان عن العلاء عن محمد عن أحدهما ع قال سألته عن الرجل یقرأ السجدة- فینساها حتی یرکع و یسجد قال یسجد إذا ذکر إذا کانت من العزائم

الوافی، ج۸، ص: ۶۸۷

[۷]

۶۸۶۹- ۷ التهذیب، ۲/ ۲۹۳/ ۳۳/ ۱ سعد عن الفطحیة عن أبی عبد اللّه ع عن الرجل یقرأ فی المکتوبة سورة فیها سجدة من العزائم فقال إذا بلغ موضع السجدة فلا یقرؤها و إن أحب أن یرجع فیقرأ سورة غیرها و یدع التی فیها السجدة فیرجع إلی غیرها- و عن الرجل یصلی مع قوم لا یقتدی بهم فیصلی لنفسه و ربما قرءوا آیة من العزائم فلا یسجدون فیها فکیف یصنع قال لا یسجد

[۸]

اشارة

۶۸۷۰- ۸ التهذیب، ۲/ ۲۹۳/ ۳۴/ ۱ أحمد عن موسی بن القاسم عن علی بن جعفر عن أخیه موسی ع قال سألته عن إمام قوم قرأ السجدة فأحدث قبل أن یسجد کیف یصنع قال یقدم غیره فیتشهد و یسجد- و ینصرف هو و قد تمت صلاتهم

بیان

العائد فی یتشهد و یسجد إما راجع إلی الإمام و تشهده توطئة و تمهید لسجوده للتلاوة محدثا و إما راجع إلی الغیر و المراد أنه إنما یسجد للتلاوة بعد فراغه من التشهد و کذلک القوم

الوافی، ج۸، ص: ۶۸۹

باب ۹۴ الجهر و الإخفات

[۱]

۶۸۷۱- ۱ الکافی، ۳/ ۳۱۵/ ۲۱/ ۱ محمد عن التهذیب، ۲/ ۲۹۰/ ۲۰/ ۱ أحمد عن عثمان عن سماعة قال سألته عن قول اللّه تعالی وَ لا تَجْهَرْ بِصَلاتِکَ وَ لا تُخافِتْ بِها قال المخافتة ما دون سمعک و الجهر أن ترفع صوتک شدیدا

[۲]

۶۸۷۲- ۲ الکافی، ۳/ ۳۱۷/ ۲۷/ ۱ علی عن العبیدی عن یونس عن عبد اللّه بن سنان قال قلت لأبی عبد اللّه ع علی الإمام أن یسمع من خلفه و إن کثروا فقال لیقرأ قراءة وسطا یقول اللّه تعالی وَ لا تَجْهَرْ بِصَلاتِکَ وَ لا تُخافِتْ بِها

[۳]

۶۸۷۳- ۳ الکافی، ۳/ ۳۱۳/ ۶/ ۱ الثلاثة عن ابن أذینة و ابن بکیر عن

الوافی، ج۸، ص: ۶۹۰

زرارة عن أبی جعفر ع قال لا یکتب من القرآن و الدعاء إلا ما أسمع نفسه

[۴]

۶۸۷۴- ۴ الکافی، ۳/ ۳۱۵/ ۱۶/ ۱ القمی عن التهذیب، ۲/ ۹۷/ ۱۳۴/ ۱ محمد بن أحمد عن یعقوب بن یزید عن محمد بن أبی حمزة عمن ذکره قال قال أبو عبد اللّه ع یجزیک من القراءة معهم مثل حدیث النفس

[۵]

اشارة

۶۸۷۵- ۵ التهذیب، ۲/ ۹۷/ ۱۳۳/ ۱ محمد بن أحمد عن العمرکی عن علی بن جعفر عن أخیه موسی ع قال سألته عن الرجل یصلح له أن یقرأ فی صلاته و یحرک لسانه بالقراءة فی لهواته من غیر أن یسمع نفسه قال لا بأس أن لا یحرک لسانه یتوهم توهما

بیان

اللهوات جمع اللهاة و هی اللحمة المشرفة علی الحلق أو ما بین منقطع اللسان إلی منقطع القلب من أعلی الفم.
حمله فی التهذیبین علی ما إذا کان مع قوم لا یقتدی بهم کما فی الخبر السابق

[۶]

۶۸۷۶- ۶ الکافی، ۳/ ۳۱۵/ ۱۵/ ۱ محمد عن محمد بن الحسین عن السراد التهذیب، ۲/ ۹۷/ ۱۳۲/ ۱ محمد بن أحمد عن العباس بن
الوافی، ج۸، ص: ۶۹۱
معروف عن السراد عن ابن رئاب عن الحلبی عن أبی عبد اللّه ع قال سألته هل یقرأ الرجل فی صلاته و ثوبه علی فیه قال لا بأس بذلک إذا أسمع أذنیه الهمهمة

[۷]

اشارة

۶۸۷۷- ۷ التهذیب، ۲/ ۲۸۹/ ۱۷/ ۱ ابن محبوب عن محمد بن الحسین عن ابن فضال عن بعض أصحابنا عن أبی عبد اللّه ع قال السنة فی صلاة النهار بالإخفات و السنة فی صلاة اللیل بالإجهار

بیان

یأتی استثناء صلاة الجمعة من هذه القاعدة فی محله

[۸]

اشارة

۶۸۷۸- ۸ التهذیب، ۲/ ۲۸۹/ ۱۶/ ۱ عنه عن علی بن السندی عن عثمان عن سماعة عن أبی عبد اللّه ع قال سألته عن الرجل هل یجهر

بقراءته فی التطوع بالنهار قال نعم

بیان

حمله فی التهذیبین علی الرخصة و الجواز

[۹]

۶۸۷۹- ۹ التهذیب، ۲/ ۱۲۴/ ۲۴۰/ ۱ البرقی عن بعض أصحابنا عن ابن أسباط عن عمه أنه سأل أبا عبد اللّه ع عن الرجل یقوم من آخر اللیل و یرفع صوته بالقرآن فقال ینبغی للرجل إذا صلی فی اللیل أن یسمع

الوافی، ج۸، ص: ۶۹۲

أهله لکی یقوم القائم و یتحرک المتحرک

[۱۰]

اشارة

۶۸۸۰- ۱۰ التهذیب، ۲/ ۹۷/ ۱۳۰/ ۱ محمد بن أحمد عن محمد بن عیسی عن یوسف بن عقیل عن محمد بن قیس عن أبی جعفر ع قال کان أمیر المؤمنین ص إذا صلی یقرأ فی الأولیین من صلاته الظهر سرا و یسبح فی الأخیرتین من صلاته الظهر علی نحو من صلاته العشاء و کان یقرأ فی الأولیین من صلاة العصر سرا و یسبح فی الأخیرتین علی نحو من صلاته العشاء- و کان یقول أول صلاة أحدکم الرکوع

بیان

لعل قوله ع علی نحو فی الموضعین متعلق بیسبح دون یقرأ و معنی آخر الحدیث عدم المبالاة بأن لا یظهر کونه مصلیا إلا بعد الرکوع

[۱۱]

۶۸۸۱- ۱۱ الکافی، ۳/ ۴۲۵/ ۵/ ۱ الخمسة قال سألت أبا عبد اللّه ع عن القراءة فی الجمعة إذا صلیت وحدی أربعا أجهر بالقراءة فقال نعم و قال اقرأ بسورة الجمعة و المنافقین یوم الجمعة

[۱۲]

۶۸۸۲- ۱۲ التهذیب، ۳/ ۱۴/ ۵۰/ ۱ سعد عن الزیات عن جعفر بن بشیر عن الفقیه، ۱/ ۴۱۸/ ۱۱۳۳ حماد بن عثمان عن عمران الحلبی قال سئل أبو عبد اللّه ع عن الرجل یصلی الجمعة أربع رکعات

الوافی، ج‌۸، ص: ۶۹۳

أ یجهر فیها بالقراءة قال نعم و القنوت فی الثانیة

[۱۳]

۶۸۸۳- ۱۳ التهذیب، ۳/ ۱۵/ ۵۱/ ۱ الحسین عن علی بن النعمان عن ابن مسکان عن حریز عن محمد عن أبی عبد اللّه ع قال قال لنا صلوا فی السفر صلاة الجمعة جماعة بغیر خطبة و اجهروا بالقراءة فقلت إنه ینکر علینا الجهر بها فی السفر فقال اجهروا بها

[۱۴]

۶۸۸۴- ۱۴ التهذیب، ۳/ ۱۵/ ۵۲/ ۱ الحسین عن فضالة عن الحسین بن عبد اللّه الأرجانی عن محمد بن مروان قال سألت أبا عبد اللّه ع عن صلاة الظهر یوم الجمعة فی السفر قال تصلیها فی السفر رکعتین و القراءة فیها جهرا

[۱۵]

۶۸۸۵- ۱۵ التهذیب، ۳/ ۱۵/ ۵۳/ ۱ الحسین عن ابن أبی عمیر عن جمیل قال سألت أبا عبد اللّه ع عن الجماعة یوم الجمعة فی السفر فقال تصنعون کما تصنعون فی غیر یوم الجمعة فی الظهر و لا یجهر الإمام إنما یجهر إذا کانت خطبة

[۱۶]

اشارة

۶۸۸۶- ۱۶ التهذیب، ۳/ ۱۵/ ۵۴/ ۱ الحسین عن العلاء عن محمد قال سألته الحدیث إلا أنه قال و لا یجهر الإمام فیها بالقراءة

بیان

حملهما فی التهذیبین علی التقیة و الخوف.

الوافی، ج‌۸، ص: ۶۹۴

و فی الفقیه جعل الإخفات الأصل إذا صلاها وحده أربعا و جعل الجهر رخصة قال و إذا صلاها جماعة جهر و إن کان فی السفر و إن أنکر علیه

[۱۷]

اشارة

۶۸۸۷- ۱۷ التهذیب، ۲/ ۱۶۲/ ۹۴/ ۱ أحمد عن موسی بن القاسم عن علی بن جعفر عن أخیه موسی ع قال سألته عن الرجل یصلی من

الفریضة ما یجهر فیه بالقراءة هل علیه أن لا یجهر قال إن شاء جهر و إن شاء لم یفعل

بیان

یعنی هل علیه بأس إذا لم یجهر قال فی التهذیبین هذا الخبر موافق للعامة لأنهم الذین یخیرون فی ذلک

[۱۸]

۶۸۸۸- ۱۸ الفقیه، ۱/ ۳۴۴/ ۱۰۰۳ التهذیب، ۲/ ۱۶۲/ ۹۳/ ۱ حریز عن زرارة عن أبی جعفر ع فی رجل جهر فیما لا ینبغی الإجهار فیه و أخفی فیما لا ینبغی الإخفاء فیه فقال أی ذلک فعل متعمدا فقد نقض صلاته و علیه الإعادة و إن فعل ذلک ناسیا أو ساهیا أو لا یدری فلا شیء علیه و قد تمت صلاته

[۱۹]

۶۸۸۹- ۱۹ التهذیب، ۲/ ۳۱۳/ ۱۲۸/ ۱ محمد بن أحمد عن العمرکی عن علی بن جعفر عن أخیه موسی ع قال سألته عن الرجل له أن یجهر بالتشهد و القول فی الرکوع و السجود و القنوت قال إن شاء جهر و إن شاء فلم یجهر

[۲۰]

۶۸۹۰- ۲۰ التهذیب، ۲/ ۱۰۲/ ۱۵۳/ ۱ ابن محبوب عن العبیدی

الوافی، ج۸، ص: ۶۹۵

عن ابن یقطین عن أخیه عن أبیه قال سألت أبا الحسن الماضی ع عن الرجل هل یصلح له أن یجهر بالتشهد الحدیث

[۲۱]

۶۸۹۱- ۲۱ الفقیه، ۱/ ۳۱۸/ ۹۴۴ زرارة عن أبی جعفر ع قال القنوت کله جهار

الوافی، ج۸، ص: ۶۹۷

باب ۹۵ سائر أحکام القراءة

[۱]

اشارة

۶۸۹۲- ۱ الکافی، ۳/ ۳۱۶/ ۲۴/ ۱ التهذیب، ۲/ ۲۹۰/ ۲۱/ ۱ الأربعة عن أبی عبد اللّه ع قال فی الرجل یصلی فی موضع ثم یرید أن یتقدم- قال یکف عن القراءة فی مشیه حتی یتقدم إلی الموضع الذی یرید ثم یقرأ

بیان

و ذلک لاشتراط القیام و الثبات حال القراءة فی الفریضة مهما أمکن

[۲]

۶۸۹۳- ۲ الکافی، ۳/ ۳۱۶/ ۲۳/ ۱ محمد عن الأربعة قال سئل أبو عبد اللّه ع عن الرجل یؤم القوم فیغلط قال یفتح علیه من خلفه

[۳]

اشارة

۶۸۹۴- ۳ التهذیب، ۲/ ۲۹۵/ ۴۳/ ۱ ابن محبوب عن یعقوب بن یزید عن ابن أبی عمیر عن ابن عمار عن أبی عبد اللّه ع قال من غلط فی سورة فلیقرأ قل هو اللّه أحد ثم لیرکع

بیان

سیأتی أخبار أخر فیمن غلط أو نسی فی باب السهو فی القراءة إن شاء اللّه

الوافی، ج۸ ص: ۶۹۸

[۴]

۶۸۹۵- ۴ التهذیب، ۲/ ۲۹۷/ ۵۱/ ۱ محمد بن أحمد عن الفطحیة عن أبی عبد اللّه ع قال الرجل إذا قرأ و الشمس و ضحیها فیختمها یقول صدق اللّه و صدق رسوله و الرجل إذا قرأ آللّهُ خَیْرٌ أَمّا یُشْرِکُونَ یقول اللّه خیر اللّه خیر اللّه أکبر و إذا قرأ ثُمَّ الَّذِینَ کَفَرُوا بِرَبِّهِمْ یَعْدِلُونَ یقول کذب العادلون بالله و الرجل إذا قرأ الْحَمْدُ لِلّهِ الَّذِی لَمْ یَتَّخِذْ وَلَداً- وَ لَمْ یَکُنْ لَهُ شَرِیکٌ فِی الْمُلْکِ وَ لَمْ یَکُنْ لَهُ وَلِیٌّ مِنَ الذُّلِّ وَ کَبِّرْهُ تَکْبِیراً یقول اللّه أکبر اللّه أکبر قلت فإن لم یقل الرجل شیئا من هذا إذا قرأ قال لیس علیه شیء

[۵]

اشارة

۶۸۹۶- ۵ التهذیب، ۲/ ۱۲۴/ ۲۳۹/ ۱ ابن عیسی عن الحسن بن علی عن عبد اللّه بن البرقی و أبی أحمد عن بعض أصحابنا عن أبی عبد اللّه ع قال ینبغی للعبد إذا صلی أن یرتل فی قراءته فإذا مر بآیة فیها ذکر الجنة و ذکر النار سأل اللّه الجنة و تعوذ بالله من النار و إذا مر بیا أیها الناس و یا أیها الذین آمنوا یقول لبیک ربنا

الوافی، ج۸ ص: ۶۹۹

بيان

هكذا وجد إسناد هذا الحديث في نسخ التهذيب و فيه ما فيه و الترتيل حفظ الوقوف و بيان الحروف كذا عن أمير المؤمنين ع و هل يكفي في هذا السؤال و التعوذ و القول حديث النفس أم لا- بد من إجرائها على اللسان وجهان و لا بأس بترديد كلمة أو آية مرارا للتدبر فيها

فقد روى العياشي في تفسيره عن الحلبي قال سمعت أبا عبد اللّه ع ما لا أحصي و أنا أصلي خلفه يقرأ اهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ.

و روينا عنه ع أيضا أنه سئل عن حالة لحقته في الصلاة حتى خر مغشيا عليه فقال ما زلت أردد الآية على قلبي و على سمعي حتى سمعتها من المتكلم بها فلم يثبت جسمي لمعاينة قدرته.

و يأتي حديث آخر في ذلك في باب فضل حامل القرآن إن شاء اللّه تعالى

[۶]

۶۸۹۷- ۶ التهذيب، ۲/ ۲۹۴/ ۴۰/ ۱ ابن عيسى عن العباس بن معروف عن علي بن مهزيار عن فضالة عن أبان عن الصيقل قال قلت لأبي عبد اللّه ع ما تقول في الرجل يصلي و هو ينظر في المصحف يقرأ فيه يضع السراج قريبا منه قال لا بأس بذلك

[۷]

۶۸۹۸- ۷ التهذيب، ۲/ ۲۹۶/ ۴۹/ ۱ محمد بن أحمد عن العمركي عن علي بن جعفر عن أخيه موسى ع قال سألته عن الرجل يقرأ في الفريضة بفاتحة الكتاب و سورة أخرى في النفس الواحد قال إن شاء قرأ في نفس و إن شاء غيره

الوافي، ج۸، ص: ۷۰۰

[۸]

۶۸۹۹- ۸ الكافي، ۲/ ۶۱۶/ ۱۲/ ۱ حميد عن الحسن بن محمد الأسدي عن الميثمي عن أبان عن محمد بن الفضيل قال قال أبو عبد اللّه ع الكافي، ۳/ ۳۱۴/ ۱۱/ ۱ محمد بإسناده عن أبي عبد اللّه ع قال يكره أن يقرأ قل هو اللّه أحد في نفس واحد

[۹]

۶۹۰۰- ۹ التهذيب، ۲/ ۲۹۷/ ۵۲/ ۱ محمد بن أحمد عن الخشاب عن ابن كلوب عن إسحاق بن عمار عن جعفر عن أبيه ع إن رجلين من أصحاب رسول اللّه ص اختلفا في صلاة رسول اللّه ص فكتب إلى أبي بن كعب كم كانت لرسول اللّه ص من سكتة قال كانت له سكتتان إذا فرغ من أم القرآن و إذا فرغ من السورة

[۱۰]

۶۹۰۱- ۱۰ الكافي، ۳/ ۳۱۵/ ۱۷/ ۱ الأربعة عن أبي عبد اللّه ع قال تلبية الأخرس و تشهده و قراءته للقرآن في الصلاة تحريك لسانه و

إشارته بإصبعه

الوافی، ج۸، ص: ۷۰۱

باب ۹۶ الرکوع و الذکر فیه و بعده

[۱]

اشارة

۶۹۰۲- ۱ الکافی، ۳/ ۳۱۹/ ۱/ ۲ الأربعة عن زرارة و محمد عن ابن عیسی عن حماد عن حریز عن زرارة عن أبی جعفر ع قال إذا أردت أن ترکع فقل و أنت منتصب اللّه أکبر ثم ارکع و قل اللهم لک رکعت و لک أسلمت و بک آمنت و علیک توکلت و أنت ربی خشع لک قلبی و سمعی و بصری و شعری و بشری و لحمی و دمی و مخی و عصبی و عظامی و ما أقلته قدمای غیر مستنکف و لا مستکبر و لا مستحسر سبحان ربی العظیم و بحمده ثلاث مرات فی ترتیل- و تصف فی رکوعک بین قدمیک تجعل بینهما قدر شبر و تمکن راحتیک من رکبتیک و تضع یدک الیمنی علی رکبتک الیمنی قبل الیسری و بلع بأطراف أصابعک عین الرکبة و فرج أصابعک إذا وضعتها علی رکبتیک و أقم صلبک و مد عنقک- و لیکن نظرک بین قدمیک ثم قل سمع اللّه لمن حمده و أنت منتصب قائم- الحمد لله رب العالمین أهل الجبروت و الکبریاء و العظمة لله رب العالمین تجهر بها صوتک ثم ترفع یدیک بالتکبیر و تخر ساجدا

الوافی، ج۸، ص: ۷۰۲

بیان

و ما أقلته قدمای بتشدید اللام أی ما حملته فهو من قبیل عطف العام علی الخاص.

و الاستنکاف معناه بالفارسیة ننگ داشتن.

و الاستکبار طلب الکبر من غیر استحقاق.

و الاستحسار بالحاء و السین المهملتین التعب و المراد أنی لا أجد من الرکوع تعبا و لا کلالا و لا مشقة بل أجد لذة و راحة.

و معنی سبحان ربی العظیم و بحمده أنزه ربی العظیم عما لا- یلیق بعز شأنه تنزیها و أنا متلبس بحمده علی ما وفقنی له من تنزیهه و عبادته کان المصلی لما أسند التنزیه إلی نفسه خاف أن یکون فی هذا الإسناد نوع تبجح بأنه مصدر لهذا الفعل العظیم فتدارک ذلک بقوله و أنا متلبس بحمده علی أن صیرنی أهلا لتسبیحه و قابلا لعبادته و سبحان مصدر کغفران و معناه التنزیه و بلع بالعین المهملة أی ألقم و سمع فی سمع اللّه مضمن معنی الاستجابة أو الشکر أو الإصغاء و لهذا عدی باللام و ینبغی أن یقصد المصلی به الدعاء لا مجرد الثناء.

و فی الفقیه اختلافات مع الکافی فی بعض ألفاظ دعاء الرکوع و دعاء السجود إلا أنه لم یسندهما إلی روایة و لهذا لم نتعرض لها

[۲]

۶۹۰۳- ۲ الکافی، ۳/ ۳۲۰/ ۳/ ۱ التهذیب، ۲/ ۲۹۷/ ۵۳/ ۱ الأربعة عن زرارة قال قال أبو جعفر ع إذا أردت أن ترکع و تسجد فارفع

یدیک و کبر ثم ارکع و اسجد

الوافی، ج‌۸ ص: ۷۰۳

[۳]

۶۹۰۴- ۳ الکافی، ۳/ ۳۲۰/ ۵/ ۱ الحسین بن محمد عن عبد اللّه بن عامر عن علی بن مهزیار عن ابن بزیع قال رأیت أبا الحسن ع یرکع رکوعا- أخفض من رکوع کل من رأیته یرکع فکان إذا رکع جنح بیدیه

[۴]

۶۹۰۵- ۴ الکافی، ۳/ ۳۲۱/ ۷/ ۱ محمد عن أحمد عن السندی بن الربیع عن سعید بن جناح قال کنت عند أبی جعفر ع فی منزله بالمدینة فقال مبتدئا من أتم رکوعه لم تدخله وحشة فی القبر

[۵]

۶۹۰۶- ۵ الکافی، ۳/ ۳۲۱/ ۹/ ۱ القمی عن محمد بن أحمد عن یعقوب بن یزید عن ابن أبی عمیر عن علی بن عقبة قال رآنی أبو الحسن ع بالمدینة و أنا أصلی و أنکس برأسی و أتمدد فی رکوعی فأرسل إلی لا تفعل

[۶]

۶۹۰۷- ۶ الکافی، ۳/ ۳۲۰/ ۶/ ۱ القمی عن محمد بن أحمد عن التهذیب، ۲/ ۷۸/ ۵۸/ ۱ الحسین عن القاسم بن محمد عن رجل عن أبی بصیر عن أبی عبد اللّه ع قال إذا رفعت رأسک من الرکوع فأقم صلبک فإنه لا صلاة لمن لا یقیم صلبه

[۷]

۶۹۰۸- ۷ الکافی، ۳/ ۳۲۰/ ۴/ ۱ محمد عن أحمد عن الحسین عن فضالة عن أبی المغراء عن أبی بصیر عن أبی عبد اللّه ع قال قال أمیر المؤمنین ع من لم یقم صلبه فی الصلاة فلا صلاة له

الوافی، ج‌۸ ص: ۷۰۴

[۸]

۶۹۰۹- ۸ التهذیب، ۲/ ۷۵/ ۴۷/ ۱ الحسین عن حماد عن ابن عمار قال رأیت أبا عبد اللّه ع یرفع یدیه إذا رکع و إذا رفع رأسه من الرکوع و إذا سجد و إذا رفع رأسه من السجود و إذا أراد أن یسجد الثانیة

[۹]

۶۹۱۰- ۹ التهذیب، ۲/ ۷۵/ ۴۸/ ۱ ابن محبوب عن ابن المغیرة عن ابن مسکان عن أبی عبد اللّه ع قال فی الرجل یرفع یده کلما أهوی

للركوع و السجود و كلما رفع رأسه من ركوع أو سجود قال هی العبودیة

[۱۰]

۶۹۱۱- ۱۰ التهذیب، ۲/ ۷۶/ ۴۹/ ۱ عنه عن العباس بن موسى الوراق عن یونس عن عمرو بن شمر عن حریز عن زرارة قال قال أبو عبد اللّه ع رفعك یدیك فی الصلاة زینتها

[۱۱]

۶۹۱۲- ۱۱ التهذیب، ۲/ ۳۱۳/ ۱۲۹/ ۱ محمد بن أحمد عن یوسف بن الحارث عن عبد اللّه بن یزید المنقری عن موسى بن أیوب الغافقی عن عمه إیاس بن عامر الغافقی عن عقبة بن عامر الجهنی قال لما نزلت فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِیمِ قال لنا رسول اللّه ص اجعلوها فی ركوعكم فلما نزلت سَبِّحِ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى قال لنا رسول اللّه ص اجعلوها فی سجودكم

[۱۲]

۶۹۱۳- ۱۲ التهذیب، ۲/ ۷۶/ ۵۰/ ۱ سعد عن ابن عیسى عن

الوافی، ج‏۸، ص: ۷۰۵

الحسین و محمد بن خالد البرقی و العباس بن معروف عن القاسم بن عروة عن هشام بن سالم قال سألت أبا عبد اللّه ع عن التسبیح فی الركوع و السجود- فقال تقول فی الركوع سبحان ربی العظیم و فی السجود سبحان ربی الأعلى- الفریضة من ذلك تسبیحة و السنة ثلاث و الفضل فی سبع

[۱۳]

اشارة

۶۹۱۴- ۱۳ التهذیب، ۲/ ۷۶/ ۵۱/ ۱ عنه عن أحمد عن علی بن حدید و التیمی و الحسین عن حماد عن حریز عن زرارة عن أبی جعفر ع قال قلت له ما یجزئ من القول فی الركوع و السجود فقال ثلاث تسبیحات فی ترسل و واحدة تامة تجزئ

بیان

أرید بثلاث تسبیحات فی ترسل أن یقول سبحان اللّه ثلاث مرات فی تأن و تثبت و بواحدة تامة أن یقول سبحان ربی العظیم و بحمده فی الركوع و سبحان ربی الأعلى و بحمده فی السجود

كاشانی، فیض، محمد محسن ابن شاه مرتضی، الوافی، ۲۶ جلد، كتابخانه امام امیر المؤمنین علی علیه السلام، اصفهان - ایران، اول، ۱۴۰۶ ه‍ ق

الوافي؛ ج‌۸، ص: ۷۰۵

[۱۴]

اشارة

۶۹۱۵- ۱۴ التهذيب، ۲/ ۷۶/ ۵۲/ ۱ عنه عن النخعي عن محمد بن أبي حمزة عن علي بن يقطين عن أبي الحسن الأول ع قال سألته عن الركوع و السجود كم يجزئ فيه من التسبيح فقال ثلاثة و تجزيك واحدة إذا أمكنت جبهتك من الأرض

بيان

الظاهر أن المراد بالتسبيح سبحان اللّٰه و يحتمل التام و لعل السر في اشتراط إمكان الجبهة من الأرض في الاجتزاء بالواحدة تعجيل أكثر الناس في ركوعهم

الوافي، ج‌۸، ص: ۷۰۶

و سجودهم و عدم صبرهم على اللبث و المكث فمن أتى منهم بواحدة فربما يصدر منه بعضها في الهوي أو الرفع فلا بد لمن هذه صفته أن يأتي بالثلاث ليتحقق لبثه بمقدار واحدة

[۱۵]

۶۹۱۶- ۱۵ التهذيب، ۲/ ۷۶/ ۵۳/ ۱ عنه عن ابن عيسى عن ابن يقطين عن أخيه عن أبي الحسن الأول ع قال سألته عن الرجل يسجد كم يجزيه من التسبيح في ركوعه و سجوده فقال ثلاث و تجزيه واحدة

[۱۶]

اشارة

۶۹۱۷- ۱۶ التهذيب، ۲/ ۷۷/ ۵۴/ ۱ ابن محبوب عن الصهباني عن التميمي عن مسمع عن أبي عبد اللّٰه ع قال يجزيك من القول في الركوع و السجود ثلاث تسبيحات أو قدرهن مترسلا و ليس له و لا كرامة أن يقول سبح سبح سبح

بيان

كأنهم كانوا يقولون هذه الكلمة ثلاثا في ركوعهم و سجودهم و هي إما بالضم مخفف سبحان بحذف المزيدتين و إما فعل ماض مجهول يعود المستتر فيه إلى اللّٰه

[۱۷]

۶۹۱۸- ۱۷ التهذیب، ۲/ ۷۷/ ۵۵/ ۱ عنه عن أحمد بن الحسن عن الحسین عن الحسن عن زرعة عن سماعة قال سألته عن الرکوع و السجود هل نزل فی القرآن فقال نعم قول اللّه عز و جل یا أَیُّهَا الَّذِینَ آمَنُوا ارْکَعُوا وَ اسْجُدُوا

الوافی، ج۸، ص: ۷۰۷

فقلت کیف حد الرکوع و السجود فقال أما ما یجزیک من الرکوع فثلاث تسبیحات تقول سبحان اللّه سبحان اللّه ثلاثا و من کان یقوی علی أن یطول الرکوع و السجود فلیطول ما استطاع یکون ذلک فی تسبیح اللّه و تحمیده و تمجیده و الدعاء و التضرع فإن أقرب ما یکون العبد إلی ربه و هو ساجد فأما الإمام فإنه إذا قام بالناس فلا ینبغی أن یطول بهم فإن فی الناس الضعیف و من له الحاجة فإن رسول اللّه ص کان إذا صلی بالناس خف بهم

[۱۸]

۶۹۱۹- ۱۸ التهذیب، ۲/ ۷۷/ ۵۶/ ۱ عنه عن العباس بن معروف عن حماد بن عیسی عن ابن عمار قال قلت لأبی عبد اللّه ع أخف ما یکون من التسبیح فی الصلاة قال ثلاث تسبیحات مترسلا تقول سبحان اللّه سبحان اللّه سبحان اللّه

[۱۹]

۶۹۲۰- ۱۹ التهذیب، ۲/ ۷۹/ ۶۵/ ۱ الحسین عن صفوان عن مسمع عن أبی عبد اللّه ع قال لا یجزئ الرجل فی صلاته أقل من ثلاث تسبیحات أو قدرهن

[۲۰]

۶۹۲۱- ۲۰ التهذیب، ۲/ ۸۰/ ۶۷/ ۱ عنه عن محمد بن سنان عن ابن مسکان عن أبی بصیر قال سألته عن أدنی ما یجزئ من التسبیح فی الرکوع و السجود فقال ثلاث تسبیحات

[۲۱]

اشارة

۶۹۲۲- ۲۱ الکافی، ۳/ ۳۲۹/ ۱/ ۱ محمد عن التهذیب، ۲/ ۸۰/ ۶۸/ ۱ ابن عیسی عن علی بن

الوافی، ج۸، ص: ۷۰۸

الحکم عن عثمان بن عبد الملک عن الحضرمی قال قال أبو جعفر ع تدری أی شیء حد الرکوع و السجود قلت لا قال تسبح فی الرکوع- ثلاث مرات سبحان ربی العظیم و بحمده و فی السجود سبحان ربی الأعلی و بحمده ثلاث مرات فمن نقص واحدة نقص ثلث صلاته و من نقص ثنتین نقص ثلثی صلاته و من لم یسبح فلا صلاة له

بیان

حمله فی التهذیب علی ترکه متعمدا دون ما إذا سها أو نسی

[۲۲]

۶۹۲۳- ۲۲ الکافی، ۳/ ۳۲۹/ ۲/ ۱ الحسین بن محمد عن عبد اللّه بن عامر عن علی بن مهزیار عن ابن فضال عن أحمد بن عمر الحلبی عن أبیه عن أبان بن تغلب التهذیب، ۲/ ۲۹۹/ ۶۱/ ۱ أحمد عن أحمد بن عمر عن أبان قال دخلت علی أبی عبد اللّه ع و هو یصلی فعددت له فی الرکوع و السجود ستین تسبیحة

[۲۳]

اشارة

۶۹۲۴- ۲۳ الکافی، ۳/ ۳۲۹/ ۳/ ۱ محمد عن التهذیب، ۲/ ۳۰۰/ ۶۶/ ۱ أحمد عن ابن فضال عن ابن بکیر عن حمزة بن حمران و الصیقل قالا دخلنا علی أبی عبد اللّه ع و عنده قوم فصلی بهم العصر و قد کنا صلینا فعددنا له فی رکوعه سبحان ربی

العظیم أربعا أو ثلاثا و ثلاثین مرة و قال أحدهما فی حدیثه و بحمده فی الرکوع و السجود الکافی، سواء

بیان

قال فی الکافی دل هذا علی أنه ع علم احتمال القوم لطول رکوعه و سجوده و ذلک أنه روی أن الفضل للإمام أن یخفف و یصلی بصلاة أضعف القوم و مثله قال فی التهذیبین

[۲۴]

اشارة

۶۹۲۵- ۲۴ الکافی، ۳/ ۳۲۹/ ۵/ ۱ علی عن أبیه عن ابن المغیرة عن هشام بن الحکم قال قال أبو عبد اللّه ع ما من کلمة أخف علی اللسان منها و لا أبلغ من سبحان اللّه قال قلت یجزینی فی الرکوع و السجود أن أقول مکان التسبیح لا إله إلا اللّه و الحمد لله و اللّه أکبر قال نعم کل ذا ذکر اللّه قال قلت الحمد لله و لا إله إلا اللّه قد عرفناهما فما تفسیر سبحان اللّه قال أنفة لله أ لا تری أن الرجل إذا أعجب من الشیء قال سبحان اللّه

بیان

الأنفة الاستنكاف يقال أنف من الشيء يأنف أنفا و أنفه إذا كرهه و شرفت نفسه عنه و أراد به هاهنا الحمية من الغيرة و الغضب مما لا يرتضيه لله سبحانه

[۲۵]

۶۹۲۶- ۲۵ الكافي، ۳/ ۳۲۱/ ۸/ ۱ محمد عن الزيات

الوافی، ج۸ ص: ۷۱۰

التهذيب، ۲/ ۳۰۲/ ۷۴/ ۱ سعد عن الزيات عن جعفر بن بشير عن حماد عن هشام بن سالم عن أبي عبد اللّه ع قال سألته يجزئ عني أن أقول مكان التسبيح في الركوع و السجود لا إله إلا اللّه التهذيب، و الحمد لله- ش و اللّه أكبر فقال نعم- التهذيب، كل هذا ذكر اللّه

[۲۶]

۶۹۲۷- ۲۶ التهذيب، ۲/ ۳۰۲/ ۷۳/ ۱ الحسين عن ابن أبي عمير عن هشام بن الحكم عن أبي عبد اللّه ع مثله مع الزيادتين

[۲۷]

۶۹۲۸- ۲۷ الكافي، ۳/ ۳۲۹/ ۴/ ۱ علي عن العبيدي عن يونس عن ابن عمار عن أبي عبد اللّه ع قال قلت له أدنى ما يجزئ للمريض من التسبيح في الركوع و السجود قال تسبيحة واحدة

الوافی، ج۸ ص: ۷۱۱

باب ۹۷ السجدتين و الذكر فيهما و فيما بينهما و بعدهما

[۱]

۶۹۲۹- ۱ الكافي، ۳/ ۳۲۱/ ۱/ ۱ الخمسة عن أبي عبد اللّه ع قال إذا سجدت فكبر و قل اللهم لك سجدت و بك آمنت و لك أسلمت و عليك توكلت و أنت ربي سجد وجهي للذي خلقه و شق سمعه و بصره الحمد لله رب العالمين تبارك اللّه أحسن الخالقين ثم قل سبحان ربي الأعلى ثلاث مرات- فإذا رفعت رأسك فقل بين السجدتين اللهم اغفر لي و ارحمني و أجرني و ادفع عني- إني لما أنزلت إلي من خير فقير تبارك اللّه رب العالمين

[۲]

اشارة

۶۹۳۰- ۲ الكافي، ۳/ ۳۲۲/ ۴/ ۱ محمد عن أحمد عن محمد بن الحسين عن السراد عن مؤمن الطاق عن الحذاء قال سمعت أبا جعفر ع يقول و هو ساجد أسألك بحق حبيبك محمد ص إلا بدلت سيئاتي حسنات و حاسبتني حسابا يسيرا ثم قال في الثانية أسألك بحق

حبیبک محمد ص إلا کفیتنی مئونة الدنیا و کل هول دون الجنة- و قال فی الثالثة أسألک بحق حبیبک محمد ص لما

الوافی، ج۸، ص: ۷۱۲

غفرت لی الکثیر من الذنوب و القلیل و قبلت منی [من] عملی الیسیر ثم قال فی الرابعة أسألک بحق حبیبک محمد ص لما أدخلتنی الجنة و جعلتنی من سکانها و لما نجیتنی من سفعات النار برحمتک و صلی اللّه علی محمد و آله

بیان

إلا بدلت کأنه استثناء من مقدر نحو و لا أسألک أو و لا أرضی عنک و یسر المحاسبة أن یسامح فیها و لما بمعنی إلا کقوله تعالی لَمّا عَلَیْها حافِظٌ و سفعات النار آثارها و علاماتها من تغیر الألوان إلی السواد و نحوها

[۳]

اشارة

۶۹۳۱- ۳ الکافی، ۳/ ۳۲۱/ ۲/ ۱ جماعة عن أحمد عن الحسین عن فضالة عن عبد اللّه بن سنان عن حفص الأعور عن أبی عبد اللّه ع قال کان علی ع إذا سجد یتخوی کما یتخوی البعیر الضامر یعنی بروکه

بیان

کذا فی النسخ التی رأیناها من باب التفعل و ضبطه أهل اللغة من باب التفعیل.

قال فی النهایة فیه إنه کان إذا سجد خوی أی جافی بطنه عن الأرض و رفعها و جافی عضدیه عن جنبیه حتی یخوی ما بین ذلک و منه

حدیث علی ع إذا سجد الرجل فلیخو و إذا سجدت المرأة فلتحتفز.

الوافی، ج۸، ص: ۷۱۳

و فی القاموس خوی فی سجوده تخویة تجافی و فرج ما بین عضدیه و جنبیه.

و فی الفقیه و یکون سجودک کما یخوی البعیر الضامر عند بروکه و تکون شبه المعلق لا یکون شیء من جسدک علی شیء منه

[۴]

۶۹۳۲- ۴ الکافی، ۳/ ۳۲۲/ ۳/ ۱ الحسین بن محمد عن عبد اللّه بن عامر عن علی بن مهزیار عن محمد بن إسماعیل قال رأیت أبا الحسن ع إذا سجد یحرک ثلاث أصابع من أصابعه واحدة بعد واحدة تحریکا خفیفا کأنه یعد التسبیح ثم رفع رأسه

[۵]

۶۹۳۳- ۵ التهذیب، ۲/ ۷۸/ ۵۹/ ۱ الحسین عن فضالة عن العلاء عن محمد قال رأیت أبا عبد اللّه ع یضع یدیه قبل رکبتیه إذا سجد و

إذا أراد أن یقوم رفع رکبتیه قبل یدیه

[۶]

۶۹۳۴- ۶ التهذیب، ۲/ ۷۸/ ۶۰/ ۱ عنه عن الجوهری عن الحسین بن أبی العلاء قال سألت أبا عبد اللّه ع عن الرجل یضع یدیه قبل رکبتیه فی الصلاة فقال نعم

[۷]

۶۹۳۵- ۷ التهذیب، ۲/ ۷۸/ ۶۱/ ۱ عنه عن صفوان عن العلاء عن محمد قال سئل عن الرجل یضع یدیه علی الأرض قبل رکبتیه قال نعم یعنی فی الصلاة

[۸]

۶۹۳۶- ۸ التهذیب، ۲/ ۷۸/ ۶۲/ ۱ عنه عن فضالة عن حسین عن سماعة عن أبی بصیر عن أبی عبد اللّه ع قال لا بأس إذا صلی

الوافی، ج۸، ص: ۷۱۴

الرجل أن یضع رکبتیه علی الأرض قبل یدیه

[۹]

اشارة

۶۹۳۷- ۹ التهذیب، ۲/ ۳۰۰/ ۶۷/ ۱ عنه عن فضالة عن أبان عن البصری عن أبی عبد اللّه ع قال سألته عن الرجل إذا رکع ثم رفع رأسه أ یبدأ فیضع یدیه علی الأرض أم رکبتیه قال لا یضره بأی ذلک بدأ هو مقبول منه

بیان

حملهما فی التهذیبین علی الضرورة و من لا یتمکن و الأولی أن یحملا علی الرخصة و الجواز

[۱۰]

۶۹۳۸- ۱۰ التهذیب، ۲/ ۷۹/ ۶۶/ ۱ عنه عن النضر عن یحیی الحلبی عن داود الأبزاری عن أبی عبد اللّه ع قال أدنی التسبیح ثلاث مرات و أنت ساجد لا تعجل بهن

[۱۱]

اشارهٔ

۶۹۳۹- ۱۱ الکافی، ۸/ ۱۴۳/ ۱۱۱/ ۱ علی عن أبیه و علی بن محمد جمیعا عن القاسم بن محمد عن المنقری عن حفص بن غیاث قال رأیت أبا عبد اللّه ع یتخلل ببساتین الکوفهٔ فانتهی إلی نخلهٔ فتوضأ عندها ثم رکع و سجد فأحصیت فی سجوده خمسمائهٔ تسبیحهٔ ثم استند إلی النخلهٔ فدعا بدعوات ثم قال یا حفص إنها و اللّه النخلهٔ التی قال اللّهٔ تعالی لمریم ع وَ هُزِّی إِلَیْکِ بِجِذْعِ النَّخْلَهِٔ تُساقِطْ عَلَیْکِ رُطَباً جَنِیًّا

الوافی، ج۸ ص: ۷۱۵

بیان

قد مضی قدر التسبیح فی السجود و کم یجزئ و کم یستحب منه فی الباب السابق و أما کون نخلهٔ مریم ع بحوالی الکوفهٔ مع أنها کانت بالشام و کانت تتعبد ببیت المقدس فلا استبعاد فیه لأن الأرض تطوی للأولیاء.

روی الثمالی عن السجاد ع فی قوله تعالی فَانْتَبَذَتْ بِهِ مَکاناً قَصِیًّا قال خرجت من دمشق حتی أتت کربلاء فوضعته فی موضع قبر الحسین ع ثم رجعت من لیلتها

[۱۲]

۶۹۴۰- ۱۲ الکافی، ۳/ ۳۳۳/ ۱/ ۱ الأربعهٔ عن زرارهٔ عن أبی جعفر ع قال الجبهةٔ کلها من قصاص شعر الرأس إلی الحاجبین موضع السجود فأیما سقط من ذلک إلی الأرض أجزأک مقدار الدرهم و مقدار طرف الأنملهٔ

[۱۳]

۶۹۴۱- ۱۳ التهذیب، ۲/ ۸۵/ ۸۱/ ۱ الحسین عن عبد اللّه بن بحر عن ابن أذینهٔ عن زرارهٔ عن أبی جعفر ع قال سألته عن حد السجود- قال ما بین قصاص الشعر إلی موضع الحاجب ما وضعت منه أجزأک

[۱۴]

۶۹۴۲- ۱۴ التهذیب، ۲/ ۸۵/ ۸۲/ ۱ عنه عن ابن أبی عمیر عن ابن أذینهٔ عن الفقیه، ۱/ ۲۷۱/ ۸۳۷ زرارهٔ عن

الوافی، ج۸ ص: ۷۱۶

التهذیب، ۲/ ۲۳۵/ ۱۳۹/ ۱ أحدهما ع قال قلت الرجل یسجد و علیه قلنسوهٔ أو عمامهٔ فقال إذا مس شیء من جبهته الأرض فیما بین حاجبیه و قصاص شعره فقد أجزأ عنه

[۱۵]

۶۹۴۳- ۱۵ التهذیب، ۲/ ۲۹۸/ ۵۵/ ۱ ابن محبوب عن موسی بن عمر عن ابن فضال عن ابن بکیر و ثعلبهٔ عن العجلی عن أبی جعفر ع قال الجبهةٔ إلی الأنف أی ذلک أصبت به الأرض فی السجود أجزأک و السجود علیه کله أفضل

[۱۶]

۶۹۴۴- ۱۶ التهذیب، ۲/ ۲۹۸/ ۵۷/ ۱ ابن عیسی عن ابن فضال عن مروان بن مسلم و الفقیه، ۱/ ۲۷۱/ ۸۴۰ عمار الساباطی الفقیه، عن أبی عبد اللّه ع ش قال ما بین قصاص الشعر إلی طرف الأنف مسجد أی ذلک أصبت به الأرض أجزأک

الوافی، ج۸، ص: ۷۱۷

[۱۷]

۶۹۴۵- ۱۷ الفقیه، ۱/ ۲۷۱/ ۸۴۰ و روی زرارة عنه ع مثل ذلک

[۱۸]

۶۹۴۶- ۱۸ الکافی، ۳/ ۳۳۴/ ۹/ ۱ محمد عن أحمد عن الحسین عن فضالة عن أبان عن البصری قال سألت أبا عبد اللّه ع عن الرجل یسجد و علیه العمامة لا یصیب جبهته الأرض قال لا یجزیه ذلک حتی تصل جبهته إلی الأرض

[۱۹]

اشارة

۶۹۴۷- ۱۹ التهذیب، ۲/ ۳۱۳/ ۱۳۲/ ۱ محمد بن أحمد عن العمرکی عن علی بن جعفر عن أخیه موسی ع قال سألته عن المرأة تطول قصتها فإذا سجدت وقع بعض جبهتها علی الأرض و بعض یغطیها الشعر هل یجوز ذلک قال لا حتی تضع جبهتها علی الأرض

بیان

القصة الخصلة من الشعر و لعل المراد بالمنهی عنه المشبک من الشعر المستوعب

[۲۰]

۶۹۴۸- ۲۰ التهذیب، ۲/ ۲۹۸/ ۵۶/ ۱ ابن عیسی عن البرقی عن محمد بن مصادف قال سمعت أبا عبد اللّه ع یقول إنما السجود علی الجبهة و لیس علی الأنف سجود

الوافی، ج۸، ص: ۷۱۸

[۲۱]

اشارة

۶۹۴۹- ۲۱ التهذیب، ۲/ ۲۹۹/ ۶۰/ ۱ ابن محبوب عن أحمد عن التمیمی عن حماد عن حریز عن زرارة قال قال أبو جعفر ع قال رسول اللّه ص السجود علی سبعة أعظم الجبهة و الیدین و الرکبتین و الإبهامین و ترغم بأنفک إرغاما فأما الفرض فهذه السبعة و أما الإرغام بالأنف فسنة من النبی ص

بیان

الإرغام إلصاق الأنف بالرغام بالفتح و هو التراب

[۲۲]

اشارة

۶۹۵۰- ۲۲ الکافی، ۳/ ۳۳۳/ ۲/ ۱ علی عن أبیه عن ابن المغیرة قال أخبرنی من سمع أبا عبد اللّه ع یقول لا صلاة لمن لم یصب أنفه ما یصیب جبینه

بیان

لعل المراد لا صلاة کاملة

[۲۳]

اشارة

۶۹۵۱- ۲۳ التهذیب، ۲/ ۲۹۸/ ۵۸/ ۱ أحمد عن محمد بن یحیی عن عمار عن جعفر عن أبیه ع قال قال علی ع لا تجزئ صلاة لا یصیب الأنف ما یصیب الجبین

بیان

حمله فی التهذیبین علی الکراهة دون الفرض و أراد به ما قلناه فی سابقه

الوافی، ج۸، ص: ۷۱۹

[۲۴]

۶۹۵۲- ۲۴ التهذیب، ۲/ ۲۹۷/ ۵۴/ ۱ ابن محبوب عن محمد بن الحسین عن موسی بن یسار المنقری عن علی بن جعفر السکونی عن

السکونی عن أبی عبد اللّه عن أبیه عن آبائه ع أن النبی ص قال ضعوا الیدین حیث تضعوا الوجه فإنهما تسجدان کما یسجد الوجه

[۲۵]

اشارة

۶۹۵۳- ۲۵ الفقیه، ۱/ ۳۱۲/ ۹۲۹ السکونی عن الصادق عن أبیه ع قال إذا سجد أحدکم فلیباشر بکفیه إلی الأرض لعل اللّه تعالی یدفع عنه الغل یوم القیامة

بیان

محمولان علی الاستحباب دون الإیجاب کما یظهر من الخبر الآتی

[۲۶]

۶۹۵۴- ۲۶ التهذیب، ۲/ ۳۰۹/ ۱۱۰ ۱ أحمد عن محمد بن سنان عن أبی خالد عن أبی حمزة قال قال أبو جعفر ع لا بأس أن تسجد و بین کفیک و بین الأرض ثوبک

[۲۷]

اشارة

۶۹۵۵- ۲۷ التهذیب، ۲/ ۲۹۸/ ۵۹ ۱ أحمد عن محمد بن یحیی عن طلحة بن زید عن جعفر عن أبیه ع قال إن علیا ع کان یکره أن یصلی علی قصاص شعره حتی یرسله إرسالا

الوافی، ج۸، ص: ۷۲۰

بیان

لعل المراد أنه ع کان یکره أن یصلی ساجدا علی طرف جبهته الأعلی المسمی بقصاص الشعر حتی یرسل القصاص إرسالا لیتمکن تمام جبهته علی الأرض و بهذا الحدیث استدل فی التهذیب علی کراهة عدم إصابة الأنف فی السجود ما أصاب الجبین

[۲۸]

۶۹۵۶- ۲۸ التهذیب، ۲/ ۳۰۲/ ۷۵ ۱ أحمد عن معاویة بن حکیم عن أبی مالک الحضرمی عن الحسین بن حماد قال قلت لأبی عبد اللّه ع أسجد فتقع جبهتی علی الموضع المرتفع قال ارفع رأسک ثم ضعه

[۲۹]

۶۹۵۷- ۲۹ التهذیب، ۲/ ۳۱۰/ ۱۱۶/ ۱ المفضل بن صالح عن الحسین بن حماد قال سألت أبا عبد اللّه ع عن الرجل یسجد علی الحصی قال یرفع رأسه حتی یستمکن

[۳۰]

اشارة

۶۹۵۸- ۳۰ الکافی، ۳/ ۳۳۳/ ۳/ ۱ التهذیب، ۲/ ۳۰۲/ ۷۷/ ۱ النیسابوریان عن صفوان عن ابن عمار قال قال أبو عبد اللّه ع إذا وضعت جبهتک علی نبکة فلا ترفعها و لکن جرها علی الأرض

بیان

النبکة محرکة التل الصغیر و مکان نابک مرتفع هذا الخبر محمول علی الأفضل و الأول علی الرخصة أو هذا محمول علی ما إذا تمکن من جر الجبهة و ذاک

الوافی، ج۸، ص: ۷۲۱

علی ما إذا لم یتمکن منه کما قاله فی الاستبصار و السر فی الأمر بجر الجبهة الاحتراز عن تعدد السجود و قد یکون الوضع الأول بحیث لا یصدق علیه السجود و لا یلزم التعدد

[۳۱]

۶۹۵۹- ۳۱ الکافی، ۳/ ۳۳۳/ ۴/ ۱ الثلاثة عن عبد اللّه بن سنان التهذیب، ۲/ ۸۵/ ۸۳/ ۱ الحسین عن النضر عن عبد اللّه بن سنان قال سألت أبا عبد اللّه ع عن موضع جبهة الساجد- أ یکون أرفع من مقامه فقال لا و لکن یکون مستویا

[۳۲]

۶۹۶۰- ۳۲ الکافی، ۳/ ۳۳۳/ ۴/ ۱ و فی حدیث آخر فی السجود علی الأرض المرتفعة قال إذا کان موضع جبهتک مرتفعا عن رجلیک قدر لبنة فلا بأس

[۳۳]

اشارة

۶۹۶۱- ۳۳ التهذیب، ۲/ ۳۱۳/ ۱۲۷/ ۱ ابن محبوب عن النهدی عن ابن أبی عمیر عن عبد اللّه بن سنان عن أبی عبد اللّه ع قال سألته

عن السجود علی الأرض المرتفعة فقال إذا کان موضع جبهتک مرتفعا عن موضع یدیک قدر لبنة فلا بأس

بیان

یأتی فی باب صلاة المریض استقامة انخفاض موضع السجود إذا کان قدر آجرة أو أقل أیضا و فی باب إقامة الصفوف أن المصلی إذا کان وحده فلا بأس أن یکون موضع سجوده أسفل من مقامه فیحمل الاستواء علی الأفضل

الوافی، ج۸، ص: ۷۲۲

[۳۴]

۶۹۶۲- ۳۴ التهذیب، ۲/ ۳۱۲/ ۱۲۶/ ۱ عنه عن أحمد عن موسی بن القاسم و أبی قتادة عن علی بن جعفر عن أخیه موسی ع قال سألته عن الرجل یسجد علی الحصی و لا یمکن جبهته من الأرض قال یحرک جبهته حتی یمکن فینحی الحصی عن جبهته و لا یرفع رأسه

[۳۵]

۶۹۶۳- ۳۵ التهذیب، ۲/ ۳۱۲/ ۱۲۵/ ۱ عنه عن أحمد عن أبیه عن ابن المغیرة عن ابن مسکان عن حسین بن حماد عن أبی عبد اللّه ع قال قلت له أضع وجهی للسجود فیقع وجهی علی حجر أو علی شیء مرتفع أحول وجهی إلی مکان مستو قال نعم جر وجهک علی الأرض من غیر أن ترفعه

[۳۶]

۶۹۶۴- ۳۶ التهذیب، ۲/ ۸۵/ ۸۴/ ۱ الحسین عن النضر عن عاصم بن حمید عن أبی بصیر قال سألت أبا عبد اللّه ع عن الرجل یرفع موضع جبهته فی المسجد فقال إنی أحب أن أضع وجهی فی موضع قدمی و کرهه

[۳۷]

۶۹۶۵- ۳۷ الکافی، ۳/ ۳۳۳/ ۵/ ۱ محمد عن أحمد عن التهذیب، ۲/ ۸۶/ ۸۵/ ۱ الحسین عن صفوان عن إسحاق بن عمار عن بعض أصحابه عن مصادف قال خرج بی دمل فکنت أسجد علی جانب فرأی أبو عبد اللّه ع أثره فقال ما هذا فقلت لا أستطیع أن أسجد من أجل الدمل فإنما أسجد منحرفا فقال لی لا تفعل و لکن

الوافی، ج۸، ص: ۷۲۳

احفر حفیرة و اجعل الدمل فی الحفیرة حتی تقع جبهتک علی الأرض

[۳۸]

اشارة

۶۹۶۶- ۳۸ الکافی، ۳/ ۳۳۴/ ۶/ ۱ علی بن محمد بإسناده قال سئل أبو عبد اللّه ع عمن بجبهته علة لا یقدر علی السجود علیها قال یضع ذقنه علی الأرض إن اللّه تعالی یقول یَخِرُّونَ لِلْأَذْقانِ سُجَّداً

بیان

حمله فی التهذیب علی من لم یتمکن من الحفیرة

[۳۹]

اشارة

۶۹۶۷- ۳۹ التهذیب، ۲/ ۳۰۱/ ۷۰/ ۱ أحمد عن ابن بزیع عن أبی إسماعیل السراج عن هارون بن خارجة قال رأیت أبا عبد اللّه ع و هو ساجد و قد رفع قدمیه من الأرض و إحدی قدمیه علی الأخری

بیان

حمله فی التهذیبین علی الضرورة و یجوز حمله علی غیر الصلاة

[۴۰]

اشارة

۶۹۶۸- ۴۰ الکافی، ۳/ ۳۳۶/ ۳/ ۱ جماعة عن ابن عیسی عن الحسین التهذیب، ۲/ ۳۰۱/ ۶۹/ ۱ أحمد عن الحسین عن فضالة عن حسین عن سماعة عن أبی بصیر عن أبی عبد اللّه ع قال لا تقع بین السجدتین إقعاء

الوافی، ج۸، ص: ۷۲۴

بیان

الإقعاء إلصاق الألیتین بالأرض و نصب الساقین و الفخذین مع وضع الیدین علی الأرض کما یقعی الکلب کذا فی النهایة فی تفسیر حدیث النهی عن الإقعاء فی الصلاة.

و فی القاموس أقعی فی جلوسه تساند إلی ما وراءه و الکلب جلس علی استه.

و فی المعتبر فسره بأن یعتمد بصدور قدمیه علی الأرض و یجلس علی عقبیه و علیه اعتمد فی الذکری و لم ندر مأخذه

[۴۱]

۶۹۶۹- ۴۱ التهذیب، ۲/ ۸۳/ ۷۴/ ۱ ابن عمار و محمد و الحلبی قالوا لا تقع فی الصلاة بین السجدتین کإقعاء الکلب

[۴۲]

اشارة

۶۹۷۰- ۴۲ التهذیب، ۲/ ۳۰۱/ ۶۸/ ۱ أحمد عن ابن أبی عمیر عن حماد عن الحلبی عن أبی عبد اللّه ع قال لا بأس بالإقعاء فی الصلاة فیما بین السجدتین

بیان

حمله فی التهذیبین علی الرخصة أو الضرورة.

الوافی، ج۸، ص: ۷۲۵

و قال فی الفقیه و لا بأس بالإقعاء فیما بین السجدتین و لا بأس به بین الأولی و الثانیة و بین الثالثة و الرابعة و لا یجوز الإقعاء فی موضع التشهدین لأن المقعی لیس بجالس إنما یکون بعضه قد جلس علی بعض فلا یصبر للدعاء و التشهد.

أقول هذا مناف للخبرین الأولین و ما یأتی فی باب الآداب من إطلاق النهی عن الإقعاء فی الصلاة و ما یأتی من استحباب الجلوس بین الرکعات فما فی التهذیبین أصوب

[۴۳]

۶۹۷۱- ۴۳ التهذیب، ۲/ ۸۲/ ۷۰/ ۱ ابن عیسی عن علی بن الحکم عن الخراز عن عبد الحمید بن عواض عن أبی عبد اللّه ع قال رأیته إذا رفع رأسه من السجدة الثانیة من الرکعة الأولی جلس حتی یطمئن ثم یقوم

[۴۴]

۶۹۷۲- ۴۴ التهذیب، ۲/ ۸۲/ ۷۱/ ۱ سماعة عن أبی بصیر قال قال لی أبو عبد اللّه ع إذا رفعت رأسک من السجدة الثانیة من الرکعة الأولی- حین ترید أن تقوم فاستو جالسا ثم قم

[۴۵]

۶۹۷۳- ۴۵ التهذیب، ۲/ ۳۱۴/ ۱۳۳/ ۱ محمد بن أحمد عن یعقوب بن یزید عن محمد بن الحسن بن زیاد عن محمد بن أبی حمزة عن علی بن الحزور عن الأصبغ بن نباتة قال کان أمیر المؤمنین ع إذا رفع رأسه من السجود- قعد حتی یطمئن ثم یقوم فقیل له یا أمیر المؤمنین کان من قبلک أبو بکر و عمر

الوافی، ج۸، ص: ۷۲۶

إذا رفعوا رءوسهم من السجود نهضوا علی صدور أقدامهم کما ینهض الإبل فقال أمیر المؤمنین ع إنما یفعل ذلک أهل الجفاء من

الناس إن هذا من توقير الصلاة

[۴۶]

اشارة

۶۹۷۴- ۴۶ التهذيب، ۲/ ۸۲/ ۷۲/ ۱ علی بن الحكم عن رحيم قال قلت لأبی الحسن الرضا ع جعلت فداك أراك إذا صليت فرفعت رأسك من السجود فی الركعة الأولی و الثالثة تستوی جالسا ثم تقوم فنصنع كما تصنع قال لا تنظروا إلی ما أصنع أنا اصنعوا ما تؤمرون

بيان

قال فی التهذيبين إنما قال ذلك لئلا يعتقدوا أن ذلك يلزمهم علی طريق الفرض أقول و يحتمل أن يكون اتقی السائل لكونه أجنبيا

[۴۷]

۶۹۷۵ – ۴۷ التهذيب، ۲/ ۸۳/ ۷۳/ ۱ ابن عيسی عن الحجال عن ابن بكير عن زرارة قال رأيت أبا جعفر و أبا عبد اللّه ع إذا رفعا رءوسهما من السجدة الثانية نهضا و لم يجلسا

[۴۸]

اشارة

۶۹۷۶ – ۴۸ الكافی، ۳/ ۳۳۶/ ۶/ ۱ التهذيب، ۲/ ۳۰۳/ ۷۹/ ۱ الخمسة عن أبی عبد اللّه ع قال إذا سجد الرجل ثم أراد أن ينهض فلا يعجن بيديه فی الأرض و لكن يبسط كفيه من غير أن يضع مقعدته علی الأرض

بيان

العجن الاعتماد علی ظهور الأصابع حال كونها مضمومة إلی الكف كما

يفعله العجان حال العجن و لعل المراد بقوله من غير أن يضع مقعدته علی الأرض ترك الإقعاء

[۴۹]

۶۹۷۷- ۴۹ الكافی، ۳/ ۳۳۸/ ۱۰/ ۱ محمد عن أحمد عن التهذيب، ۲/ ۸۹/ ۹۶/ ۱ الحسين عن فضالة عن سيف عن الحضرمی قال قال

أبو عبد اللّه ع إذا قمت من الرّكعة فاعتمد على كفيك و قل بحول اللّه و قوته أقوم و أقعد فإن عليا ع كان يفعل ذلك

[۵۰]

۶۹۷۸- ۵۰ التهذيب، ۲/ ۸۶/ ۸۸/ ۱ الحسين عن النضر عن عبد اللّه بن سنان عن أبی عبد اللّه ع قال إذا قمت من السجود قلت اللهم ربی بحولك و قوتك أقوم و أقعد و إن شئت قلت و أركع و أسجد

[۵۱]

۶۹۷۹- ۵۱ التهذيب، ۲/ ۸۷/ ۸۹/ ۱ عنه عن حماد عن حريز عن محمد عن أبی عبد اللّه ع قال إذا قام الرجل من السجود قال بحول اللّه أقوم و أقعد

الوافی، ج۸، ص: ۷۲۹

باب ۹۸ ما يسجد عليه و ما يكره

[۱]

۶۹۸۰- ۱ الكافی، ۳/ ۳۳۰/ ۱/ ۱ محمد عن التهذيب، ۲/ ۳۰۳/ ۸۱/ ۱ ابن عيسى عن محمد بن خالد و الحسين عن القاسم بن عروة عن البقباق قال قال أبو عبد اللّه ع لا تسجد إلا على الأرض أو ما أنبتت الأرض إلا القطن و الكتان

[۲]

۶۹۸۱- ۲ التهذيب، ۲/ ۳۱۳/ ۱۳۰/ ۱ محمد بن أحمد عن العباس بن معروف عن محمد بن يحيى الصيرفی عن الفقيه، ۱/ ۲۶۸/ ۸۳۰ التهذيب، ۲/ ۲۳۴/ ۱۳۲/ ۱ حماد بن عثمان عن أبی عبد اللّه ع قال سمعته يقول السجود على ما

الوافی، ج۸، ص: ۷۳۰

أنبتت الأرض إلا ما أكل أو لبس

[۳]

اشارة

۶۹۸۲- ۳ الكافی، ۳/ ۳۳۰/ ۲/ ۱ النيسابوريان عن حماد عن حريز و التهذيب، ۲/ ۳۰۳/ ۸۲/ ۱ الأربعة عن زرارة عن أبی جعفر ع قال قلت له أسجد على الزفت يعنی القير فقال لا و لا على الثوب الكرسف و لا على الصوف و لا على شیء من الحيوان و لا على طعام و لا على شیء من ثمار الأرض و لا على شیء من الرياش

بيان

الزفت بکسر الزاء و الریاش جمع ریش و هو لباس الزینة کما مر

[۴]

۶۹۸۳- ۴ الفقیه، ۱/ ۲۷۲/ ۸۴۳ التهذیب، ۲/ ۲۳۴/ ۱۳۳/ ۱ هشام بن الحکم عن أبی عبد اللّه ع قال له أخبرنی عما یجوز السجود علیه و عما لا یجوز قال السجود لا یجوز إلا علی الأرض- أو علی ما أنبتت الأرض إلا ما أکل أو لبس الحدیث

[۵]

اشارة

۶۹۸۴- ۵ التهذیب، ۲/ ۲۳۵/ ۱۳۴/ ۱ الفقیه، ۱/ ۲۶۸/ ۸۲۸ قال الصادق ع السجود علی الأرض فریضة و علی غیر الأرض سنة

بیان

لعل المراد من الحدیث أن المستفاد من أمر اللّه سبحانه بالسجود إنما هو وضع

الوافی، ج۸، ص: ۷۳۱

الجبهة علی الأرض إذ هو الکمال فی الخضوع و العبودیة و أما جواز وضعها علی غیر الأرض فإنما استفید من فعل النبی ص رخصة و وسعة و رحمة

[۶]

۶۹۸۵- ۶ الفقیه، ۱/ ۲۶۸/ ۸۲۹ و قال ع السجود علی طین قبر الحسین ع ینور إلی الأرض السابعة

[۷]

۶۹۸۶- ۷ الکافی، ۳/ ۳۳۱/ ۵/ ۱ التهذیب، ۲/ ۳۰۵/ ۹۲/ ۱ الثلاثة عن ابن أذینة عن الفضیل بن یسار و العجلی عن أحدهما ع قال لا بأس بالقیام علی المصلی من الشعر و الصوف إذا کان یسجد علی الأرض فإن کان من نبات الأرض فلا بأس بالقیام علیه و السجود علیه

[۸]

اشارة

۶۹۸۷- ۸ الکافی، ۳/ ۳۳۱/ ۴/ ۱ محمد عن التهذیب، ۲/ ۳۰۵/ ۹۱/ ۱ أحمد عن محمد بن سنان عن ابن مسکان عن الحلبی قال قال أبو عبد اللّه ع دعا أبی بالخمرة فأبطأت علیه فأخذ کفا من حصباء فجعله علی البساط ثم سجد

بيان

الخمرة بضم الخاء المعجمة و إسكان الميم سجادة صغيرة منسوجة من السعف كذا في الصحاح قال و ترمل بالخيوط أي تنسج.

و قال في النهاية في حديث أم سلمة قال لها و هي حائض ناوليني الخمرة هي مقدار ما يضع الرجل عليه وجهه في سجوده من حصير أو نسيجة خوص و نحوه

الوافي، ج۸، ص: ۷۳۲

من النبات و لا تكون خمرة إلا في هذا المقدار و سميت خمرة لأن خيوطها مستورة بسعفها و قد تكررت في الحديث و هكذا فسرت.

و قد جاء في سنن أبي داود عن ابن عباس قال جاءت فأرة فأخذت تجر الفتيلة فجاءت بها فألقتها بين يدي رسول اللّه ص على الخمرة التي كان قاعدا عليها فأحرقت منها مثل موضع درهم.

قال و هذا صريح في إطلاق الخمرة على الكبيرة من نوعها

[۹]

اشارة

۶۹۸۸- ۹ الكافي، ۳/ ۳۳۲/ ۱۱/ ۱ أحمد عن التهذيب، الحسين عن فضالة عن أبان عن البصري عن حمران التهذيب، ۲/ ۳۰۵/ ۹۰/ ۱ الحسين عن فضالة عن جميل بن دراج عن أبان عن عبد الرحمن بن أبي عقبة عن حمران عن أحدهما ع قال كان أبي يصلي على الخمرة يجعلها على الطنفسة و يسجد عليها فإذا لم تكن خمرة جعل حصى على الطنفسة حيث يسجد

بيان

الطنفسة بتثليث الطاء و الفاء بساط له خمل

الوافي، ج۸، ص: ۷۳۳

[۱۰]

۶۹۸۹- ۱۰ الكافي، ۳/ ۳۳۱/ ۸/ ۱ محمد بإسناده قال التهذيب، ۲/ ۲۳۵/ ۱۳۴/ ۱ قال أبو عبد اللّه ع السجود على الأرض فريضة و على الخمرة سنة

[۱۱]

اشارة

۶۹۹۰- ۱۱ الکافی، ۳/ ۳۳۱/ ۷/ ۱ علی بن محمد و غیره عن سهل عن علی بن الریان التهذیب، ۲/ ۳۰۶/ ۹۴/ ۱ علی بن محمد عن علی بن الریان قال کتب بعض أصحابنا بید إبراهیم بن عقبة إلیه یعنی أبا جعفر ع یسأله عن الصلاة علی الخمرة المدنیة فکتب صل فیها ما کان معمولا بخیوطة و لا تصل علی ما کان معمولا بسیورة قال فتوقف أصحابنا- فأنشدتهم بیت شعر لتأبط شرا العدوانی

فکأنها خیوطة ماری تغار و تفتل

و ماری کان رجلا حبالا کان یعمل الخیوط

بیان

السیور جمع السیر بالفتح و هو ما یقد من الجلد و لعل توقفهم لمکان التاء

الوافی، ج‌۸ ص: ۷۳۴

فی الخیوطة و السیورة فإنها غیر معهودة فأنشد البیت لیستشهد لهم علی صحتها و تأبط شرا اسم شاعر.

و فی التهذیب الفهمی مکان العدوانی و تغار من أغرت الحبل أی فتلته فهو مغار و یقال حبل شدید الغارة أی شدید الفتل فالعطف تفسیری و لعل النهی عن الصلاة علی الخمر المعمولة بالسیور مع أنها مستورة فیها بالنبات و لا یقع علیها السجود إنما هو لأن عاملیها کانوا لا یحترزون عن المیتة أو یزعمون أن دباغها طهورها.

و قد مضی عدم جواز الانتفاع منها و لو بشسع

[۱۲]

۶۹۹۱- ۱۲ التهذیب، ۲/ ۳۷۳/ ۸۵/ ۱ أحمد عن موسی بن القاسم و أبی قتادة جمیعا عن علی بن جعفر عن أخیه موسی ع قال سألته عن فراش حریر و مثله من الدیباج و مصلی حریر و مثله من الدیباج یصلح للرجل النوم علیه و التکأة و الصلاة قال یفترشه و یقوم علیه و لا یسجد علیه

[۱۳]

اشارة

۶۹۹۲- ۱۳ الفقیه، ۱/ ۲۶۴/ ۸۱۳ مسمع عن أبی عبد اللّه ع أنه قال لا بأس أن تأخذ من دیباج الکعبة فتجعله غلاف مصحف أو تجعله مصلی تصلی علیه

بیان

ینبغی حمله علی ما إذا سجد علی غیره

[۱۴]

اشارة

۶۹۹۳- ۱۴ الکافی، ۳/ ۳۳۲/ ۱۳/ ۱ التهذیب، ۲/ ۳۰۴/ ۸۶/ ۱ محمد عن

الوافی، ج۸، ص: ۷۳۵

العمرکی عن الفقیه، ۱/ ۲۵۰/ ۷۶۲ علی بن جعفر عن أخیه موسی ع قال سألته عن الرجل یصلی علی الرطبة النابتة قال فقال إذا ألصق جبهته بالأرض فلا بأس و علی الحشیش النابت [الثابت] الثیل- و هو یصیب أرضا جددا قال لا بأس

بیان

لعل المراد بإلصاق الجبهة بالأرض تمکینها من الرطبة بحیث تستقر علیها و الثیل ککیس ضرب من النبت یشبه ورقه ورق البر إلا أنه أقصر منه لا یکاد ینبت إلا علی ماء أو موضع تحته ماء و نباته فرش علی الأرض یذهب ذهابا بعیدا

[۱۵]

اشارة

۶۹۹۴- ۱۵ الکافی، ۳/ ۳۳۱/ ۶/ ۱ القمی و غیره عن التهذیب، ۲/ ۳۰۴/ ۸۴/ ۱ أحمد عن علی المیثمی عن محمد بن عمرو بن سعید عن أبی الحسن الرضا ع قال لا یسجد علی القفر و لا علی القیر و لا علی الصاروج

بیان

القفر بالضم ضرب من القیر یقال له قفر الیهود و الصاروج النورة بأخلاطها فارسی معرب

[۱۶]

اشارة

۶۹۹۵- ۱۶ الفقیه، ۱/ ۲۷۱/ ۸۳۶ سأل ابن عمار أبا عبد اللّه

الوافی، ج۸، ص: ۷۳۶

ع عن السجود علی القار قال لا بأس به

بیان

القار القیر

[۱۷]

۶۹۹۶- ۱۷ الفقیه، ۱/ ۴۵۷/ ۱۳۲۳ و روی عنه منصور بن حازم أنه قال القیر من نبات الأرض

[۱۸]

اشارة

۶۹۹۷- ۱۸ التهذیب، ۲/ ۳۰۳/ ۸۰/ ۱ الحسین عن النضر عن محمد بن أبی حمزة عن ابن عمار قال الفقیه، ۱/ ۲۶۹/ ۸۳۲ سأل المعلی بن خنیس أبا عبد اللّه ع و أنا عنده عن السجود علی القفر و علی القیر فقال لا بأس به

بیان

حمله فی التهذیبین علی حال الضرورة و التقیة و یجوز حمل النهی علی الکراهة

[۱۹]

۶۹۹۸- ۱۹ الکافی، ۳/ ۳۳۲/ ۹/ ۱ علی بن محمد عن التهذیب، ۲/ ۳۰۴/ ۸۵/ ۱ سهل عن محمد بن الولید

الوافی، ج‌۸، ص: ۷۳۷

عن یونس بن یعقوب عن أبی عبد اللّه ع قال لا تسجد علی الذهب و لا علی الفضة

[۲۰]

اشارة

۶۹۹۹- ۲۰ الکافی، ۳/ ۳۳۲/ ۱۴/ ۱ التهذیب، ۲/ ۳۰۴/ ۸۷/ ۱ محمد عن محمد بن الحسین إن بعض أصحابنا کتب إلی أبی الحسن الماضی ع یسأله عن الصلاة علی الزجاج قال فلما نفذ کتابی إلیه تفکرت و قلت هو مما أنبتت الأرض و ما کان لی أن أسأله عنه فکتب إلی لا تصل علی الزجاج و إن حدثتک نفسک أنه مما أنبتت الأرض و لکنه من الملح و الرمل و هما ممسوخان

بیان

یعنی حولت صورتاهما و لم یبقیا علی صرافتهما

[۲۱]

۷۰۰۰- ۲۱ الکافی، ۳/ ۳۳۲/ ۱۲/ ۱ محمد عن أحمد عن التهذیب، ۲/ ۳۰۴/ ۸۸/ ۱ الحسین عن فضالة عن جمیل بن دراج عن أبی عبد اللّه ع أنه کره أن یسجد علی قرطاس علیه کتابة

[۲۲]

اشارة

۷۰۰۱- ۲۲ التهذیب، ۲/ ۳۰۹/ ۱۰۶/ ۱ أحمد عن علی بن مهزیار قال الفقیه، ۱/ ۲۷۰/ ۸۳۴ التهذیب، سأل داود بن أبی

الوافی، ج۸، ص: ۷۳۸

یزید أبا الحسن الثالث ع عن القراطیس و الکواغذ المکتوبة علیها هل یجوز السجود علیها أم لا فکتب یجوز

بیان

لا تنافی بین الجواز و الکراهة

[۲۳]

اشارة

۷۰۰۲- ۲۳ التهذیب، ۲/ ۳۰۹/ ۱۰۷/ ۱ أحمد عن التمیمی عن صفوان الجمال قال رأیت أبا عبد اللّه ع فی المحمل یسجد علی قرطاس- و أکثر ذلک یومئ إیماء

بیان

یعنی أکثر ما یصلی فی المحمل یومئ

[۲۴]

اشارة

۷۰۰۳- ۲۴ الکافی، ۳/ ۳۳۰/ ۳/ ۱ محمد عن أحمد عن التهذیب، ۲/ ۳۰۴/ ۸۳/ ۱ أحمد عن التهذیب، ۲/ ۲۳۵/ ۱۳۶/ ۱ الفقیه، ۱/ ۲۷۰/ ۸۳۳ السراد قال سألت أبا الحسن ع عن الجص یوقد علیه بالعذرة و عظام

الوافی، ج۸، ص: ۷۳۹

الموتی ثم یجصص به المسجد أ یسجد علیه فکتب إلی بخطه أن الماء و النار قد طهراه

بيان

قد مضى الكلام فی هذا الحديث فی أبواب التطهير من الخبث من كتاب الطهارة

[۲۵]

اشارة

۷۰۰۴- ۲۵ الكافی، ۳/ ۳۳۲/ ۱۰/ ۱ التهذيب، ۲/ ۳۰۵/ ۸۹/ ۱ علی عن أبيه عن محمد بن يحيی عن غياث بن إبراهيم عن جعفر عن أبيه عن علی ع قال لا يسجد الرجل علی شیء ليس عليه سائر جسده

بيان

حمله فی التهذيبين علی التقية لموافقته لبعض العامة قال و ليس عليه العمل لأنه يجوز أن يقف الإنسان علی ما لم يسجد عليه

[۲۶]

۷۰۰۵- ۲۶ التهذيب، ۲/ ۳۰۶/ ۹۵/ ۱ أحمد عن البزنطی عن مثنی الحناط عن عتيبة بياع القصب قال قلت لأبی عبد اللّه ع أدخل المسجد فی اليوم الشديد الحر فأكره أن أصلی علی الحصا فأبسط ثوبی

الوافی، ج‌۸، ص: ۷۴۰

فأسجد عليه فقال نعم ليس به بأس

[۲۷]

اشارة

۷۰۰۶- ۲۷ التهذيب، ۲/ ۳۰۶/ ۹۶/ ۱ الحسين عن القاسم بن محمد عن علی عن أبی بصير عن أبی جعفر ع قال قلت له أكون فی السفر فتحضر الصلاة و أخاف الرمضاء علی وجهی كيف أصنع قال تسجد علی بعض ثوبك قلت ليس علی ثوب يمكننی أن أسجد علی طرفه و لا ذيله قال اسجد علی ظهر كفك فإنها أحد المساجد

بيان

لعل المراد أن كفك أحد مساجدك علی الأرض فإذا وضعت جبهتك عليها صارت موضوعة علی الأرض بتوسطها

[۲۸]

۷۰۰۷- ۲۸ الفقیه، ۱/ ۲۶۱/ ۸۰۱ سأل أبو بصیر أبا عبد اللّه ع عن رجل یصلی فی حر شدید فیخاف علی جبهته من الأرض قال یضع ثوبه تحت جبهته

[۲۹]

۷۰۰۸- ۲۹ التهذیب، ۲/ ۳۰۶/ ۹۷/ ۱ أحمد عن أبی طالب بن الصلت عن القاسم بن الفضیل قال قلت للرضا ع جعلت فداک- الرجل یسجد علی کمه من أذی الحر و البرد قال لا بأس به

[۳۰]

اشارة

۷۰۰۹- ۳۰ التهذیب، ۲/ ۳۰۷/ ۹۸/ ۱ عنه عن عباد بن سلیمان عن سعد بن سعد عن محمد بن القاسم بن الفضیل عن أحمد بن عمر قال سألت أبا الحسن ع عن الرجل یسجد علی کم قمیصه من أذی الحر و البرد أو

الوافی، ج۸، ص: ۷۴۱

علی ردائه إذا کان تحته مسح أو غیره مما لا یسجد علیه فقال لا بأس به

بیان

المسح بالکسر البلاس و یستفاد من هذا الحدیث جواز السجود علی الثوب دون المسح فی بعض الأحوال فینبغی أن یحمل الثوب علی ما إذا کان قطنا أو کتانا و المسح علی غیره لیوافق الأخبار الآتیة

[۳۱]

۷۰۱۰- ۳۱ التهذیب، ۲/ ۳۰۷/ ۹۹/ ۱ بهذا الإسناد عن محمد بن القاسم قال کتب رجل إلی أبی الحسن ع هل یسجد الرجل علی الثوب- یتقی به وجهه من الحر و البرد و من الشیء یکره السجود علیه فقال نعم لا بأس به

[۳۲]

۷۰۱۱- ۳۲ التهذیب، ۲/ ۳۰۷/ ۱۰۰/ ۱ سعد عن الزیات عن وهیب بن حفص عن أبی بصیر قال سألت أبا عبد اللّه ع عن الرجل یسجد علی المسح فقال إذا کان فی تقیة فلا بأس

[۳۳]

۷۰۱۲- ۳۳ التهذیب، ۲/ ۳۰۷/ ۱۰۱/ ۱ أحمد عن ابن یقطین عن أخیه عن الفقیه، ۱/ ۲۷۰/ ۸۳۵ التهذیب، ۲/ ۲۳۵/ ۱۳۸/ ۱ أبیه قال سألت أبا الحسن الماضی ع عن الرجل یسجد علی المسح و البساط فقال لا بأس إذا کان فی حال تقیة

[۳۴]

اشارة

۷۰۱۳- ۳۴ التهذیب، ۲/ ۳۰۷/ ۱۰۲/ ۱ سعد عن أحمد عن داود

الوافی، ج۸، ص: ۷۴۲

الصرمی قال سألت أبا الحسن الثالث ع هل یجوز السجود علی الکتان و القطن من غیر تقیة فقال جائز

بیان

حمله فی التهذیبین علی ضرورة أخری من حر أو برد و ینافیه الخبر الآتی و ما بعد الخبر الآتی لا دلالة فیه علی هذا الحمل کما ظنه

[۳۵]

اشارة

۷۰۱۴- ۳۵ التهذیب، ۲/ ۳۰۸/ ۱۰۴/ ۱ سعد عن عبد اللّٰه بن جعفر عن الحسین بن علی بن کیسان الصنعانی قال کتبت إلی أبی الحسن الثالث ع أسأله عن السجود علی القطن و الکتان من غیر تقیة و لا ضرورة- فکتب إلی ذلک جائز

بیان

حمل الضرورة فی التهذیبین علی ما إذا بلغت إلی هلاک النفس و فیه بعد و الأولی أن یحمل النهی عنهما علی الکراهة

[۳۶]

۷۰۱۵- ۳۶ التهذیب، ۲/ ۳۰۸/ ۱۰۳/ ۱ محمد بن أحمد عن محمد بن عبد الحمید عن سیف عن منصور عن غیر واحد من أصحابنا قال قلت لأبی جعفر ع إنا نکن بأرض باردة یکون فیها الثلج أ فنسجد علیه فقال لا و لکن اجعل بینک و بینه شیئا قطنا أو کتانا

الوافی، ج۸، ص: ۷۴۳

[۳۷]

اشارة

٧٠١۶- ٣٧ التهذيب، ٢/ ٣١٠/ ١٣/ ١ أحمد عن معمر بن خلاد قال سألت أبا الحسن ع عن السجود على الثلج فقال لا تسجد فى السبخة و لا على الثلج

بيان

حملهما فى التهذيبين على حال الاختيار و قد مضى فى باب المواضع التى يكره فيها الصلاة و ما لا تكره فى هذا المعنى كلام و يأتى فيه أخبار أخر فى باب صلاة فاقد الأرض إن شاء اللّه

[٣٨]

٧٠١٧- ٣٨ التهذيب، ٢/ ٣١٠/ ١١١/ ١ أحمد عن محمد بن يحيى عن طلحة بن زيد عن جعفر عن أبيه عن على ع أنه كان لا يسجد على الكمين و لا على العمامة

[٣٩]

اشارة

٧٠١٨- ٣٩ التهذيب، ٢/ ٣٠٨/ ١٠۵/ ١ أحمد عن أحمد بن إسحاق عن الفقيه، ١/ ٢۶٨/ ٨٣١ التهذيب، ٢/ ٢٣۵/ ١٣۵/ ١ ياسر الخادم قال مر بى أبو الحسن ع و أنا أصلى على الطبرى و قد ألقيت عليه شيئا أسجد عليه فقال لى ما لك لا تسجد عليه أ ليس هو من نبات الأرض

بيان

الطبرى كأنه كان من القطن أو الكتان كما يظهر من الاستبصار

الوافی، ج٨، ص: ٧۴۴

[۴٠]

٧٠١٩- ۴٠ التهذيب، ٢/ ٣١٠/ ١١۵/ ١ أحمد عن الفقيه، ١/ ٢۶١/ ٨٠٣ الخراسانى قال قلت للرضا ع الرجل يصلى على سرير من ساج و يسجد على الساج قال نعم

[۴١]

اشارة

۷۰۲۰- ۴۱ التهذیب، ۲/ ۳۱۱/ ۱۱۷/ ۱ أحمد عن علی بن الحکم عن الحسین بن أبی العلاء عن أبی عبد اللّه ع قال ذکر أن رجلا أتی أبا جعفر ع سأله عن السجود علی البوریا و الخصفة و النبات قال نعم

بیان

الخصفة بالتحریک الجلة التی تعمل من الخوص للتمر

[۴۲]

۷۰۲۱- ۴۲ التهذیب، ۲/ ۳۱۱/ ۱۱۸/ ۱ عنه عن الخراز عن الفقیه، ۱/ ۲۶۱/ ۸۰۴ محمد عن أبی جعفر ع قال لا بأس بالصلاة علی البوریا و الخصفة و کل نبات إلا الثمرة

[۴۳]

۷۰۲۲- ۴۳ التهذیب، ۲/ ۳۱۱/ ۱۱۹/ ۱ الحسین عن ابن أبی عمیر عن ابن أذینة عن إسحاق بن الفضل أنه سأل أبا عبد اللّه ع عن السجود

الوافی، ج۸، ص: ۷۴۵

علی الحصر و البواری قال لا بأس و أن تسجد علی الأرض أحب إلی فإن رسول اللّه ص کان یحب ذلک أن یمکن جبهته علی [من] الأرض فأنا أحب لک ما کان رسول اللّه ص یحبه

[۴۴]

اشارة

۷۰۲۳- ۴۴ التهذیب، ۲/ ۳۱۱/ ۱۲۰/ ۱ ابن محبوب عن ابن أبی عمیر التهذیب، ۳/ ۱۷۷/ ۱۱/ ۱ الحسین عن ابن أبی عمیر عن الفقیه، ۱/ ۳۶۲/ ۱۰۳۹ ابن أذینة عن زرارة عن أبی جعفر ع قال سألته عن المریض فقال یسجد علی الأرض أو علی المروحة أو علی سواک یرفعه هو أفضل من الإیماء إنما کره من کره السجود علی المروحة من أجل الأوثان التی کانت تعبد من دون اللّه و إنا لم نعبد غیر اللّه قط- فاسجد علی المروحة أو علی عود أو علی سواک

بیان

فی الفقیه هکذا سألته عن المریض کیف یسجد فقال علی خمرة أو علی مروحة الحدیث.

و هو أوضح بل هو الصواب و المراد برفع السواک رفعه عن الأرض بوضع شیء تحته یعنی إذا لم یتمکن من إکمال السجود.

و لهذا قال هو أفضل من الإیماء و إنما خص الکراهة بالمروحة من کرهها لاشتمالها علی مقدار و هیئة و ربما تنقش و تصبغ

الوافی، ج‌۸، ص: ۷۴۷

باب ۹۹ القنوت و تکبیره

[۱]

۷۰۲۴- ۱ الکافی، ۳/ ۳۳۹/ ۲/ ۱ أحمد عن التهذیب، ۲/ ۸۹/ ۹۷/ ۱ الحسین عن التمیمی عن الفقیه، ۱/ ۳۱۸/ ۹۴۳ صفوان الجمال قال صلیت خلف أبی عبد اللّه ع أیاما فکان یقنت فی کل صلاة یجهر فیها أو لا یجهر فیها

[۲]

۷۰۲۵- ۲ الکافی، ۳/ ۳۳۹/ ۱/ ۱ محمد و غیره عن ابن عیسی عن التهذیب، ۲/ ۸۹/ ۹۹/ ۱ الحسین عن ابن أبی عمیر و صفوان عن ابن بکیر عن محمد قال سألت أبا جعفر ع عن القنوت

الوافی، ج‌۸، ص: ۷۴۸

فی الصلوات الخمس فقال اقنت فیهن جمیعا قال و سألت أبا عبد اللّه ع بعد ذلک عن القنوت فقال لی أما ما جهرت فیه فلا تشک

[۳]

۷۰۲۶- ۳ الکافی، ۳/ ۳۳۹/ ۳/ ۱ علی عن أبیه عن ابن فضال عن ابن بکیر عن أبی بصیر قال سألت أبا عبد اللّه ع عن القنوت فقال فیما یجهر فیه بالقراءة قال فقلت له إنی سألت أباک عن ذلک فقال فی الخمس کلها فقال رحم اللّه أبی إن أصحاب أبی أتوه فسألوه فأخبرهم بالحق ثم أتونی شکاکا فأفتیتهم بالتقیة

[۴]

اشارة

۷۰۲۷- ۴ الکافی، ۳/ ۳۳۹/ ۴/ ۱ علی عن العبیدی عن یونس عن محمد بن الفضیل عن الحارث بن المغیرة قال قال أبو عبد اللّه ع اقنت فی کل رکعتین فریضة أو نافلة قبل الرکوع

بیان

یأتی فی أبواب الجمعة و الجماعات أن فی صلاة الجمعة قنوتین أحدهما فی الأولی قبل الرکوع و الثانی فی الثانیة بعده

[۵]

۷۰۲۸- ۵ الکافی، ۳/ ۳۳۹/ ۵/ ۱ النیسابوریان عن ابن أبی عمیر عن البجلی عن أبی عبد اللّه ع قال سألته عن القنوت فقال فی کل

صلاة فریضة و نافلة

[۶]

۷۰۲۹- ۶ الکافی، ۳/ ۳۳۹/ ۶/ ۱ بهذا الإسناد عن یونس عن وهب بن عبد

الوافی، ج۸ ص: ۷۴۹

ربه عن أبی عبد اللّه ع قال من ترک القنوت رغبة عنه فلا صلاة له

[۷]

۷۰۳۰- ۷ الکافی، ۳/ ۳۴۰/ ۷/ ۱ الثلاثة عن زرارة التهذیب، ۲/ ۸۹/ ۹۸/ ۱ الحسین عن ابن أبی عمیر عن ابن أذینة عن زرارة عن أبی جعفر ع قال القنوت فی کل صلاة فی الرکعة الثانیة قبل الرکوع

[۸]

۷۰۳۱- ۸ الکافی، ۳/ ۳۴۰/ ۱۵/ ۱ علی بن محمد عن سهل عن یعقوب بن یزید عن زیاد القندی عن درست عن محمد قال قال القنوت فی کل صلاة فی الفریضة و التطوع

[۹]

۷۰۳۲- ۹ الکافی، ۳/ ۳۴۰/ ۱۴/ ۱ محمد عن أحمد عن الحسین عن یعقوب بن یقطین قال سألت عبدا صالحا ع عن القنوت فی الوتر- و الفجر و ما یجهر فیه قبل الرکوع أو بعده فقال قبل الرکوع حین تفرغ من قراءتک

[۱۰]

۷۰۳۳- ۱۰ الکافی، ۳/ ۳۴۰/ ۱۳/ ۱ النیسابوریان عن ابن أبی عمیر عن ابن عمار عن أبی عبد اللّه ع قال ما أعرف قنوتا إلا قبل الرکوع

[۱۱]

۷۰۳۴- ۱۱ التهذیب، ۲/ ۸۹/ ۱۰۰/ ۱ الحسین عن فضالة عن ابن سنان عن أبی عبد اللّه ع قال القنوت فی المغرب فی الرکعة الثانیة و فی

الوافی، ج۸ ص: ۷۵۰

العشاء و الغداة مثل ذلک و فی الوتر فی الرکعة الثالثة

[۱۲]

۷۰۳۵- ۱۲ التهذیب، ۲/ ۸۹/ ۱۰۱/ ۱ عنه عن الحسن عن زرعة عن سماعة قال سألته عن القنوت فی أی صلاة هو فقال کل شیء

یجهر فیه بالقراءة فیه قنوت و القنوت قبل الرکوع و بعد القراءة

[۱۳]

اشارة

۷۰۳۶- ۱۳ التهذیب، ۲/ ۹۰/ ۱۰۳/ ۱ ابن عیسی عن ابن أذینة عن وهب عن أبی عبد اللّه ع قال القنوت فی الجمعة و العشاء و العتمة و الوتر و الغداة فمن ترک القنوت رغبة عنه فلا صلاة له

بیان

أرید بالعشاء العشاء الأولی أعنی المغرب و بالعتمة العشاء الآخرة

[۱۴]

۷۰۳۷- ۱۴ التهذیب، ۲/ ۹۰/ ۱۰۴/ ۱ عنه عن ابن فضال عن ابن بکیر عن الفقیه، ۱/ ۳۱۶/ ۹۳۴ محمد عن أبی جعفر ع قال القنوت فی کل رکعتین فی التطوع و الفریضة

[۱۵]

۷۰۳۸- ۱۵ التهذیب، ۲/ ۹۰/ ۱۰۴/ ۱ قال الحسن و أخبرنی عبد اللّه بن بکیر عن الفقیه، ۱/ ۳۱۶/ ۹۳۵ زرارة عن أبی جعفر

الوافی، ج۸، ص: ۷۵۱

ع قال القنوت فی کل الصلوات

[۱۶]

۷۰۳۹- ۱۶ التهذیب، ۲/ ۹۰/ ۱۰۴/ ۱ قال محمد بن مسلم فذکرت ذلک لأبی عبد اللّه ع فقال أما ما لا تشک فیه فما جهر فیه بالقراءة

[۱۷]

۷۰۴۰- ۱۷ التهذیب، ۲/ ۹۱/ ۱۰۵/ ۱ عنه عن علی بن الحکم عن ابن أبی عمیر عن جمیل بن صالح عن عبد الملک بن عمرو قال سألت أبا عبد اللّه ع عن القنوت قبل الرکوع أو بعده قال لا قبله و لا بعده

[۱۸]

۷۰۴۱- ۱۸ التهذیب، ۲/ ۹۱/ ۱۰۶/ ۱ عنه عن البرقی عن سعد بن سعد عن أبی الحسن الرضا ع قال سألته عن القنوت هل یقنت فی الصلوات کلها أم فیما یجهر فیها بالقراءة قال لیس القنوت إلا فی الغداة- و الجمعة و الوتر و المغرب

[۱۹]

اشارة

۷۰۴۲- ۱۹ التهذیب، ۲/ ۹۱/ ۱۰۷/ ۱ سعد عن ابن عیسی عن ابن فضال عن یونس بن یعقوب قال سألت أبا عبد اللّٰه ع عن القنوت فی أی الصلوات أقنت فقال لا تقنت إلا فی الفجر

بیان

فی التهذیبین حمل کل ما نفوه فیه من الصلوات علی عدم التأکید أو التقیة کما یظهر من الأخبار الآتیة.

و قال فی الفقیه و القنوت سنة واجبة من ترکها متعمدا فی کل صلاة فلا

الوافی، ج۸، ص: ۷۵۲

صلاة له قال اللّٰه عز و جل قُومُوا لِلّٰهِ قانِتِینَ یعنی مطیعین داعین

[۲۰]

۷۰۴۳- ۲۰ التهذیب، ۲/ ۹۱/ ۱۰۸/ ۱ علی بن مهزیار و الحسین عن البزنطی عن أبی الحسن الرضا ع قال قال أبو جعفر ع فی القنوت إن شئت فاقنت و إن شئت لا تقنت قال أبو الحسن ع و إذا کان التقیة فلا تقنت و أنا أتقلد هذا

[۲۱]

اشارة

۷۰۴۴- ۲۱ التهذیب، ۲/ ۹۲/ ۱۱۱/ ۱ الحسین عن الجوهری عن أبان عن إسماعیل الجعفی و معمر بن یحیی عن أبی جعفر ع قال القنوت قبل الرکوع و إن شئت فبعد

بیان

حمله فی التهذیبین علی القضاء أو التقیة علی مذهب بعضهم فی الغداة

[۲۲]

اشارة

۷۰۴۵- ۲۲ الفقیه، ۱/ ۴۹۳/ ۱۴۱۸ سأل ابن عمار أبا عبد اللّه ع عن القنوت فی الوتر قال قبل الرکوع قال فإن نسیت أقنت إذا رفعت رأسی فقال لا

بیان

حمله فی الفقیه علی التقیة

الوافی، ج۸، ص: ۷۵۳

[۲۳]

اشارة

۷۰۴۶- ۲۳ التهذیب، ۲/ ۳۱۶/ ۱۴۴/ ۱ سعد عن محمد بن الحسین عن ابن أسباط عن الحکم بن مسکین عن عمار الساباطی قال قلت لأبی عبد اللّه ع أخاف أن أقنت و خلفی مخالفون فقال رفعک یدیک یجزئ یعنی رفعهما کأنک ترکع

بیان

لما کانت التقیة فی القنوت فی رفع الیدین لأنه المرئی دون الذکر و الدعاء نبه ع بأن رفعهما لتکبیر الرکوع ینوب منابه حینئذ

[۲۴]

۷۰۴۷- ۲۴ التهذیب، ۲/ ۳۱۵/ ۱۴۲/ ۱ ابن محبوب عن علی بن محمد بن سلیمان قال کتبت إلی الفقیه أسأله عن القنوت فکتب إذا کانت ضرورة شدیدة فلا ترفع الیدین و قل ثلاث مرات بسم اللّه الرحمن الرحیم

[۲۵]

۷۰۴۸- ۲۵ التهذیب، ۲/ ۳۱۵/ ۱۴۳/ ۱ سعد عن محمد بن الولید الخزاز عن أبان عن البصری عن أبی عبد اللّه ع فی الرجل یدخل فی الرکعة الأخیرة من الغداة مع الإمام فقنت الإمام أ یقنت معه قال نعم و یجزیه من القنوت لنفسه

[۲۶]

۷۰۴۹- ۲۶ الکافی، ۳/ ۳۱۰/ ۵/ ۱ الثلاثة عن ابن عمار عن أبی عبد اللّه ع قال التکبیر فی صلاة الفرض الخمس صلوات خمس و تسعون تکبیرة منها تکبیرة القنوت خمس

الوافی، ج۸، ص: ۷۵۴

[۲۷]

۷۰۵۰- ۲۷ الکافی، ۳/ ۳۱۰/ ۶/ ۱ و رواه أیضا علی عن أبیه عن ابن المغیرة و فسرهن فی الظهر إحدی و عشرون تکبیرة و فی العصر إحدی و عشرون تکبیرة و فی المغرب ست عشرة تکبیرة و فی العشاء الآخرة إحدی و عشرون تکبیرة و فی الفجر إحدی عشرة تکبیرة و خمس تکبیرات القنوت فی خمس صلوات

[۲۸]

۷۰۵۱- ۲۸ التهذیب، ۲/ ۸۷/ ۹۳/ ۱ محمد بن أحمد عن موسی بن عمر عن ابن المغیرة عن الصباح المزنی قال قال أمیر المؤمنین ع خمس و تسعون تکبیرة فی الیوم و اللیلة للصلوات منها تکبیر القنوت

الوافی، ج۸، ص: ۷۵۵

باب ۱۰۰ ما یقال فی القنوت

[۱]

۷۰۵۲- ۱ الکافی، ۳/ ۳۴۰/ ۸/ ۱ محمد عن أحمد عن التهذیب، ۲/ ۳۱۴/ ۱۳۷/ ۱ الحسین عن فضالة عن أبان عن الهاشمی قال سألت أبا عبد اللّه ع عن القنوت و ما یقال فیه- فقال ما قضی اللّه علی لسانک و لا أعلم فیه شیئا مؤقتا

[۲]

۷۰۵۳- ۲ الکافی، ۳/ ۳۴۰/ ۹/ ۱ بهذا الإسناد عن فضالة عن أبان الکافی، ۳/ ۴۵۰/ ۳۲/ ۱ الاثنان عن أبان عن الفقیه، ۱/ ۴۹۱/ ۱۴۱۱ البصری عن أبی عبد اللّه ع قال القنوت فی الفریضة الدعاء و فی الوتر الاستغفار

الوافی، ج۸، ص: ۷۵۶

[۳]

۷۰۵۴- ۳ الکافی، ۳/ ۳۴۰/ ۱۱/ ۱ محمد عن أحمد عن التهذیب، ۲/ ۳۱۵/ ۱۳۸/ ۱ الحسین عن القاسم بن محمد عن علی عن أبی بصیر قال سألت أبا عبد اللّه ع عن أدنی القنوت- فقال خمس تسبیحات

[۴]

۷۰۵۵- ۴ التهذیب، ۲/ ۱۳۱/ ۲۷۳/ ۱ أحمد عن علی بن حدید و التمیمی و الحسین عن حماد عن حریز عن بعض أصحابنا عن أبی جعفر ع قال یجزیک من القنوت خمس تسبیحات فی ترسل

[۵]

۷۰۵۶- ۵ الکافی، ۳/ ۳۴۰/ ۱۲/ ۱ الثلاثة عن سعد بن أبی خلف عن أبی عبد اللّه ع قال یجزیک فی القنوت اللهم اغفر لنا و ارحمنا و عافنا و اعف عنا فی الدنیا و الآخرة إنک علی کل شیء قدیر

[۶]

۷۰۵۷- ۶ الفقیه، ۱/ ۴۰۰/ ۱۱۸۹ روی عن أبی بکر بن أبی سمال قال صلیت خلف أبی عبد اللّه ع الفجر فلما فرغ من قراءته فی الثانیة- جهر بصوته نحوا مما کان یقرأ و قال اللهم اغفر لنا الدعاء إلی قوله و الآخرة

[۷]

۷۰۵۸- ۷ التهذیب، ۲/ ۹۲/ ۱۱۰/ ۱ سعد عن ابن عیسی عن أبیه عن ابن المغیرة عن أبی القاسم معاویة عن أبی بکر بن أبی سمال عن أبی

الوافی، ج۸، ص: ۷۵۷

عبد اللّه ع قال لی قال فی قنوت الوتر اللهم اغفر لنا الدعاء إلی قوله و الآخرة و قال یجزئ من القنوت ثلاث تسبیحات

[۸]

اشارة

۷۰۵۹- ۸ الفقیه، ۱/ ۳۱۶/ ۹۳۳ سأل الحلبی أبا عبد اللّه ع عن القنوت فیه قول معلوم فقال أثن علی ربک و صل علی نبیک و استغفر لذنبک

بیان

قال فی الفقیه و أدنی ما یجزئ من القنوت أنواع منها أن تقول رب اغفر و ارحم و تجاوز عما تعلم إنک أنت الأعز الأکرم و منها أن تقول سبحان من دانت له السماوات و الأرض بالعبودیة و منها أن تسبح ثلاث تسبیحات و لا بأس أن تدعو فی قنوتک و رکوعک و سجودک و قیامک و قعودک للدنیا و الآخرة و تسمی حاجتک إن شئت قال و القول فی قنوت الفریضة فی الأیام کلها إلا فی الجمعة اللهم إنی أسألک لی و لوالدی و لولدی و أهل بیتی و إخوانی المؤمنین فیک الیقین و العفو و المعافاة و الرحمة و المغفرة و العافیة فی الدنیا و الآخرة

[۹]

۷۰۶۰- ۹ الفقیه، ۱/ ۴۸۷/ ۱۴۰۳ و قال رسول اللّه ص أطولکم قنوتا فی دار الدنیا أطولکم راحة یوم القیامة فی الموقف

[۱۰]

۷۰۶۱- ۱۰ الکافی، ۳/ ۴۵۰/ ۳۳/ ۱ النیسابوریان عن صفوان التهذیب، ۲/ ۱۳۰/ ۲۶۸/ ۱ الحسین عن صفوان عن منصور بن حازم عن أبی عبد اللّه ع قال استغفر اللّه فی الوتر سبعین مرة

الوافی، ج‏۸، ص: ۷۵۸

[۱۱]

۷۰۶۲- ۱۱ الکافی، ۳/ ۴۵۰/ ۳۱/ ۱ الخمسة عن أبی عبد اللّه ع أنه سئل عن القنوت فی الوتر هل فیه شی‏ء مؤقت یتبع و یقال فقال لا أثن علی اللّه و صل علی النبی ص و استغفر لذنبک العظیم ثم قال کل ذنب عظیم

[۱۲]

۷۰۶۳- ۱۲ التهذیب، ۲/ ۱۳۰/ ۲۶۷/ ۱ الحسین عن فضالة عن أبان عن الهاشمی قال سألت أبا عبد اللّه ع عما أقول فی وتری فقال ما قضی اللّه علی لسانک و قدره

[۱۳]

۷۰۶۴- ۱۳ التهذیب، ۲/ ۱۳۰/ ۲۶۶/ ۱ عنه عن فضالة عن ابن عمار قال سمعت أبا عبد اللّه ع یقول فی قول اللّه عز و جل وَ بِالْأَسْحارِ هُمْ یَسْتَغْفِرُونَ فی الوتر فی آخر اللیل سبعین مرة

[۱۴]

۷۰۶۵- ۱۴ التهذیب، ۲/ ۱۳۰/ ۲۶۹/ ۱ عنه عن فضالة عن حسین عن سماعة عن أبی بصیر قال قلت له المستغفرین بالأسحار فقال استغفر رسول اللّه ص فی وتره سبعین مرة

[۱۵]

۷۰۶۶- ۱۵ التهذیب، ۲/ ۱۳۱/ ۲۷۲/ ۱ أحمد عن الحسین عن الفقیه، ۱/ ۴۸۹/ ۱۴۰۷ عبد اللّه بن سنان عن أبی

الوافی، ج‏۸، ص: ۷۵۹

عبد اللّه ع قال تدعو فی الوتر علی العدو و إن شئت سمیتهم و تستغفر و ترفع یدیک فی الوتر حیال وجهک و إن شئت فتحت ثوبک

[۱۶]

۷۰۶۷- ۱۶ الفقیه، ۱/ ۴۸۹/ ۱۴۰۵ عمر بن یزید عن أبی عبد اللّه ع أنه قال من قال فی وتره إذا أوتر أستغفر اللّه و أتوب إلیه سبعین مرة- و واظب علی ذلک حتی تمضی سنة کتبه اللّه عنده من المستغفرین بالأسحار- و وجبت له المغفرة من اللّه عز و جل

[۱۷]

۷۰۶۸- ۱۷ الفقیه، ۱/ ۴۸۹/ ۱۴۰۶ ابن أبی یعفور عن أبی عبد اللّه ع قال استغفر اللّه فی الوتر سبعین مرة تنصب یدک الیسری و تعد بالیمنی الاستغفار و کان رسول اللّه ص یستغفر اللّه فی الوتر سبعین مرة و یقول هذا مقام العائذ بک من النار سبع مرات

[۱۸]

۷۰۶۹- ۱۸ الفقیه، ۱/ ۴۸۹/ ۱۴۰۸ و کان علی بن الحسین سید العابدین ع یقول العفو العفو ثلاثمائة مرة فی الوتر فی السحر

[۱۹]

اشارة

۷۰۷۰- ۱۹ الفقیه، ۱/ ۴۹۰/ ۱۴۰۹ معروف بن خربوذ عن أحدهما ع قال قل فی قنوت الوتر لا إله إلا اللّه الحلیم الکریم لا إله إلا اللّه العلی العظیم سبحان اللّه رب السماوات السبع- و رب الأرضین السبع- و ما فیهن و ما بینهن و رب العرش العظیم- اللهم أنت اللّه نور السماوات و الأرض و أنت اللّه زین السماوات و الأرض و أنت اللّه جمال السماوات و الأرض و أنت اللّه عماد السماوات

الوافی، ج۸، ص: ۷۶۰

و الأرض و أنت اللّه قوام السماوات و الأرض و أنت اللّه صریخ المستصرخین- و أنت اللّه غیاث المستغیثین و أنت اللّه المفرج عن المکروبین و أنت اللّه المروح عن المغمومین و أنت اللّه مجیب دعوة المضطرین و أنت اللّه إله العالمین و أنت اللّه الرحمن الرحیم و أنت اللّه کاشف السوء و أنت اللّه بک ینزل کل حاجة یا اللّه لیس یرد غضبک إلا حلمک و لا ینجی من عذابک إلا رحمتک و لا ینجی منک إلا التضرع إلیک فهب [لی] من لدنک یا إلهی رحمة تغنینی [بها] عن رحمة من سواک بالقدرة التی بها أحییت جمیع ما فی البلاد و بها تنشر میت العباد- و لا تهلکنی غما حتی تغفر لی و ترحمنی و تعرفنی الاستجابة فی دعائی و ترزقنی العافیة إلی منتهی أجلی و أقلنی عثرتی و لا تشمت بی عدوی و لا تمکنه من رقبتی- اللهم إن رفعتنی فمن ذا الذی یضعنی و إن وضعتنی فمن ذا الذی یرفعنی و إن أهلکتنی فمن ذا الذی یحول بینک و بینی أو یتعرض لک فی شیء من أمری و قد علمت أن لیس فی حکمک ظلم و لا فی نقمتک عجلة إنما یعجل من یخاف الفوت و إنما یحتاج إلی الظلم الضعیف و قد تعالیت عن ذلک یا إلهی فلا تجعلنی للبلاء غرضا و لا لنقمتک نصبا و مهلنی و نفسنی و أقلنی عثرتی و لا تتبعنی ببلاء علی إثر بلاء فقد تری ضعفی و قلة حیلتی أستعیذ بک اللیلة فأعذنی و أستجیر بک من النار فأجرنی و أسألک الجنة فلا تحرمنی- ثم ادع اللّه بما أحببت و استغفر اللّه سبعین مرة

بیان

العماد و القوام متقاربان و کذا المفرج بالجیم و المروح بالمهملتین

الوافی، ج۸، ص: ۷۶۱

و کذا الغرض و النصب بفتحتین فیهما و تتبع علی وزن تکرم و الأثر بکسر الهمزة و إسکان المثلثة و بفتحتهما یقال خرجت علی أثره أی بعده بقلیل

[۲۰]

۷۰۷۱- ۲۰ الفقیه، ۱/ ۴۸۷/ ۱۴۰۲ کان النبی ص یقول فی قنوت الوتر اللهم اهدنی فیمن هدیت و عافنی فیمن عافیت- و تولنی فیمن تولیت و بارک لی فیما أعطیت و قنی شر ما قضیت فإنک تقضی و لا یقضی علیک سبحانک رب البیت أستغفرک و أتوب إلیک و

أؤمن بک و أتوکل علیک لا حول و لا قوة إلا بک یا رحیم

[۲۱]

اشارة

۷۰۷۲- ۲۱ الفقیه، ۱/ ۴۹۱/ ۱۴۱۲ و کان أمیر المؤمنین ع یدعو فی قنوت الوتر بهذا الدعاء اللهم خلقتنی بتقدیر و تدبیر و تبصیر بغیر تقصیر- و أخرجتنی من ظلمات ثلاث بحولک و قوتک أحاول الدنیا ثم أزاولها ثم أزایلها و آتیتنی فیها الکلأ و المرعی و بصرتنی فیها الهدی فنعم الرب أنت و نعم المولی فیا من کرمنی و شرفنی و نعمنی و عرفنی أعوذ بک من الزقوم و أعوذ بک من الحمیم و أعوذ بک من مقیل فی النار بین أطباق النار فی ظلال النار یوم النار یا رب النار اللهم إنی أسألک مقیلا فی الجنة بین أنهارها و أشجارها و ثمارها و ریحانها و خدمها و أزواجها اللهم إنی أسألک خیر الخیر رضوانک و الجنة- و أعوذ بک من شر الشر سخطک و النار هذا مقام العائذ بک من النار ثلاث مرات- اللهم اجعل خوفک فی جسدی کله و اجعل قلبی أشد مخافة لک مما هو- و اجعل لی فی کل یوم و لیلة حظا و نصیبا من عمل بطاعتک و اتباع مرضاتک- اللهم أنت منتهی غایتی و رجائی و مسألتی و طلبتی أسألک إلهی کمال الإیمان و تمام الیقین و صدق التوکل علیک و حسن الظن بک یا سیدی اجعل إحسانی مضاعفا و صلاتی تضرعا و دعائی مستجابا و عملی مقبولا و سعیی مشکورا

الوافی، ج‌۸، ص: ۷۶۲

و ذنبی مغفورا و لقنی من لدنک نضرة و سرورا و صلی اللّه علی محمد و آله و سلم

بیان

فسر الظلمات الثلاث بظلمة البطن و ظلمة الرحم و ظلمة المشیمة و المحاولة المطالبة و المزاولة المعالجة و المزایلة المفارقة و المقیل مکان القیلولة و لقنی أی اجعلنی ملاقیا

[۲۲]

اشارة

۷۰۷۳- ۲۲ الفقیه، ۱/ ۴۹۱/ ۱۴۱۰ الثمالی قال کان علی بن الحسین ع یقول فی آخر وتره و هو قائم رب أسأت و ظلمت نفسی- و بئس ما صنعت و هذه یدای جزاء بما صنعتا قال ثم یبسط یدیه جمیعا قدام وجهه و یقول و هذه رقبتی خاضعة لک لما أتت قال ثم یطأطئ رأسه و یخضع برقبته ثم یقول و ها أنا ذا بین یدیک فخذ لنفسک الرضا من نفسی حتی ترضی لک العتبی لا أعود لا أعود لا أعود قال کان و اللّه إذا قال لا أعود لم یعد

بیان

العتبی اسم من الأعتاب یقال أعتبه أی أزال عتبة و هو أن یرضیه أی لک منی أن أرضیک و لا أعود إلی ما یسخطک یقوله التائب المعتذر

[۲۳]

اشارة

۷۰۷۴- ۲۳ الفقیه، ۱/ ۴۸۷/ ۱۴۰۴ قال أبو جعفر ع القنوت فی یوم الجمعة تمجید اللّه و الصلاة علی نبی اللّه و کلمات الفرج ثم هذا الدعاء و القنوت فی الوتر کقنوتک یوم الجمعة ثم تقول قبل دعائک لنفسک- اللهم تم نورک فهدیت فلک الحمد ربنا و بسطت یدک فأعطیت فلک

الوافی، ج۸، ص: ۷۶۳

الحمد ربنا و عظم حلمک فعفوت فلک الحمد ربنا وجهک أکرم الوجوه و جهتک خیر الجهات و عطیتک أفضل العطیات و أهنأها تطاع ربنا فتشکر- و تعصی ربنا فتغفر لمن شئت تجیب المضطر و تکشف الضر و تشفی السقیم- و تنجی من الکرب العظیم لا یجزئ بآلائک أحد و لا یحصی نعمائک قول قائل اللهم إلیک رفعت الأبصار و نقلت الأقدام و مدت الأعناق و رفعت الأیدی و دعیت بالألسن و إلیک سرهم و نجواهم فی الأعمال ربنا اغفر لنا و ارحمنا و افتح بیننا و بین قومنا بالحق و أنت خیر الفاتحین اللهم إنا نشکو إلیک غیبة نبینا و شدة الزمان علینا و وقوع الفتن بنا و تظاهر الأعداء و کثرة عدونا- و قلة عددنا فافرج ذلک یا رب بفتح منک تعجله و نصر منک تعزه و إمام عدل تظهره إله الحق رب العالمین- ثم تقول أستغفر اللّه و أتوب إلیه سبعین مرة و تعوذ بالله من النار کثیرا

بیان

یأتی تمام الکلام فی قنوت صلاة الجمعة فی أبواب الجمعة و الجماعات إن شاء اللّه

[۲۴]

۷۰۷۵- ۲۴ الکافی، ۳/ ۳۲۵/ ۱۶/ ۱ علی بن محمد عن سهل عن أحمد بن عبد العزیز عن بعض أصحابنا قال کان أبو الحسن الأول ع إذا رفع رأسه من آخر رکعة الوتر قال هذا مقام من حسناته نعمة منک و شکره ضعیف و ذنبه عظیم و لیس لذلک إلا رفقک و رحمتک فإنک قلت فی کتابک المنزل علی نبیک المرسل ص کانُوا قَلِیلًا مِنَ اللَّیْلِ ما یَهْجَعُونَ وَ بِالْأَسْحارِ هُمْ یَسْتَغْفِرُونَ طال هجوعی و قل قیامی و هذا السحر و أنا أستغفرک

الوافی، ج۸، ص: ۷۶۴

لذنوبی استغفار من لا یجد لنفسه ضرا و لا نفعا و لا موتا و لا حیاة و لا نشورا ثم یخر ساجدا

[۲۵]

اشارة

۷۰۷۶- ۲۵ الفقیه، ۱/ ۳۱۷/ ۹۳۹ قال الصادق ع کل ما ناجیت به ربک فی الصلاة فلیس بکلام

بیان

قال فی الفقیه ذکر شیخنا محمد بن الحسن بن أحمد بن الولید رضی اللّه عنه عن سعد بن عبد اللّه أنه کان یقول لا یجوز الدعاء فی القنوت بالفارسیة و کان محمد بن الحسن الصفار رحمه اللّه یقول إنه یجوز و الذی أقول به أنه یجوز

کاشانی، فیض، محمد محسن ابن شاه مرتضی، الوافی، ۲۶ جلد، کتابخانه امام امیر المؤمنین علی علیه السلام، اصفهان - ایران، اول، ۱۴۰۶ ه ق

الوافی؛ ج۸ ص: ۷۶۴

لقول أبی جعفر الثانی ع لا بأس أن یتکلم الرجل فی صلاة الفریضة بکل شیء یناجی به ربه عز و جل

و لو لم یرد هذا الخبر أیضا لکنت أجیزه بالخبر الذی

روی عن الصادق ع أنه قال کل شیء مطلق حتی یرد فیه نهی

و النهی عن الدعاء بالفارسیة فی الصلاة غیر موجود و الحمد لله

الوافی، ج۸ ص: ۷۶۵

باب ۱۰۱ التشهد و ما یقال فیه

[۱]

اشارة

۷۰۷۷- ۱ الکافی، ۳/ ۳۳۷/ ۱/ ۱ محمد عن ابن عیسی عن الحسین عن عثمان عن منصور بن حازم عن بکر بن حبیب قال سألت أبا جعفر ع عن التشهد فقال لو کان کما یقولون واجبا علی الناس هلکوا إنما کان القوم یقولون أیسر ما یعلمون إذا حمدت اللّه أجزأ عنک

بیان

أراد ع أن ما یشتمل علیه تشهد الناس یومئذ من التحیات و التسلیمات المتکررة و الدعاء و غیر ذلک لیس بواجب و لا مهتم به و إنما یکفیک بعد الإتیان بالشهادتین و الصلاة علی النبی التحمید الذی یؤتی به فی التشهد فإذا قلته حسبک عن سائر الأذکار التی یأتون بها فیه قبل أو بعد

[۲]

اشارة

۷۰۷۸- ۲ الکافی، ۳/ ۳۳۷/ ۲/ ۱ و فی روایة أخری عن صفوان التهذیب، ۲/ ۱۰۲/ ۱۴۹/ ۱ الحسین عن صفوان عن

الوافی، ج‏۸، ص: ۷۶۶

منصور عن بکر بن حبیب قال قلت لأبی جعفر ع أی شی‏ء أقول فی التشهد و القنوت قال قل بأحسن ما علمت فإنه لو کان مؤقتا لهلک الناس

بيان

یعنی أنه لیس فیه لفظ خاص موظف لا یجوز التجاوز عنه و لو کان کذلک لهلک الناس لأنهم إنما یأتون به بألفاظ مختلفة و ربما زادوا و ربما نقصوا

[۳]

۷۰۷۹- ۳ الکافی، ۳/ ۳۳۷/ ۳/ ۱ محمد عن أحمد عن الحجال عن ثعلبة بن میمون عن یحیی بن طلحة عن سورة بن کلیب قال سألت أبا جعفر ع عن أدنی ما یجزئ من التشهد فقال الشهادتان

[۴]

۷۰۸۰- ۴ الکافی، ۳/ ۳۳۷/ ۴/ ۱ محمد عن أحمد عن علی بن النعمان عن داود بن فرقد عن یعقوب بن شعیب قال قلت لأبی عبد اللّه ع أقرأ فی التشهد ما طاب فلله و ما خبث فلغیره فقال هکذا کان یقول علی ع

[۵]

اشارة

۷۰۸۱- ۵ الکافی، ۳/ ۳۳۷/ ۶/ ۱ محمد عن أحمد عن التهذیب، ۲/ ۳۱۶/ ۱۴۹/ ۱ الحسین عن فضالة عن حسین الکافی، عن ابن مسکان

الوافی، ج‏۸، ص: ۷۶۷

ش عن الحلبی قال قال أبو عبد اللّه ع کل ما ذکرت اللّه به و النبی ص فهو من الصلاة فإن [و إن] قلت السلام علینا و علی عباد اللّه الصالحین فقد انصرفت

بيان

یعنی فی التشهد و یأتی بیان معنی الانصراف به فی باب التسلیم إن شاء اللّه

[۶]

۷۰۸۲- ۶ التهذیب، ۲/ ۹۲/ ۱۱۲/ ۱ الحسین عن صفوان عن ابن بکیر عن عبد الملک بن عمرو الأحول عن أبی عبد اللّه ع قال التشهد فی الرکعتین الأولیین الحمد لله أشهد أن لا إله إلا اللّه وحده لا شریک له- و أشهد أن محمدا عبده و رسوله اللهم صل علی محمد و آل محمد و تقبل شفاعته و ارفع درجته

[۷]

۷۰۸۳- ۷ التهذیب، ۲/ ۱۰۰/ ۱۴۲/ ۱ سعد عن العباس بن معروف عن علی بن مهزیار عن حماد عن حریز عن زرارة قال قلت لأبی جعفر ع ما یجزئ من القول فی التشهد فی الرکعتین الأولتین قال أن تقول أشهد أن لا إله إلا اللّه وحده لا شریک له قلت فما یجزئ من التشهد فی الرکعتین الأخیرتین فقال الشهادتان

[۸]

اشارة

۷۰۸۴- ۸ التهذیب، ۲/ ۱۰۱/ ۱۴۴/ ۱ أحمد عن ابن أبی عمیر عن سعد بن بکر عن حبیب الخثعمی عن أبی جعفر ع یقول إذا جلس الرجل للتشهد فحمد اللّه أجزأه

الوافی، ج۸، ص: ۷۶۸

بیان

حمله فی التهذیبین علی التقیة لوجوب الشهادتین و الصلاة علی النبی ص عندنا.

أقول الأصوب أن یکون المراد فحمد اللّه بعد أن یکون قد أتی بالتشهد و الصلاة أجزأه یعنی عن سائر الأذکار کما قلناه فی بیان حدیث أول الباب

[۹]

۷۰۸۵- ۹ التهذیب، ۲/ ۱۰۱/ ۱۴۵/ ۱ عنه عن البزنطی قال قلت لأبی الحسن ع جعلت فداک التشهد الذی فی الثانیة یجزئ أن أقول فی الرابعة قال نعم

[۱۰]

اشارة

۷۰۸۶- ۱۰ التهذيب، ۲/ ۱۰۱/ ۱۴۷/ ۱ أحمد عن علی بن الحکم عن الخراز عن محمد قال قلت لأبی عبد اللّه ع التشهد فی الصلاة قال مرتين قال قلت و كيف مرتين قال إذا استويت جالسا فقل أشهد أن لا إله إلا اللّه وحده لا شريك له و أشهد أن محمدا عبده و رسوله ثم تنصرف قال قلت قول العبد التحيات لله و الصلوات الطيبات لله قال هذا اللطف من الدعاء يلطف العبد ربه

بيان

يلطف العبد ربه يتقرب إليه بالتودد و التعطف و إنما يكون مبدؤه من اللّه بلطفه إياه أولا بن ألهمه ذلک و حمله عليه

[۱۱]

اشارة

۷۰۸۷- ۱۱ التهذيب، ۲/ ۱۰۲/ ۱۴۸/ ۱ عنه عن الحجال عن

الوافی، ج۸، ص: ۷۶۹

علی بن عبيد عن يعقوب بن شعيب عن أبی عبد اللّه ع قال التشهد فی كتاب علی شفع

بيان

رد على العامة حيث حذفوا الشهادة بالرسالة من الأذان و الصلاة و قد مضى أن أول من فعل ذلک فی الأذان ابن أروى يعنی عثمان

[۱۲]

اشارة

۷۰۸۸- ۱۲ التهذيب، ۲/ ۱۵۹/ ۸۳/ ۱ ابن أبی عمير عن أبی بصير عن زرارة الفقيه، ۲/ ۱۸۳/ ۲۰۸۵ حماد عن حريز عن أبی بصير و زرارة عن أبی عبد اللّه ع أنه قال من تمام الصوم إعطاء الزكاة- كالصلاة على النبی ص من تمام الصلاة و من صام و لم يؤدها فلا صوم له إذا تركها متعمدا و من صلى و لم يصل على النبی ص و ترک ذلک متعمدا فلا صلاة له إن اللّه تعالى بدأ بها قبل الصلاة- فقال قَدْ أَفْلَحَ مَنْ تَزَكّى وَ ذَكَرَ اسْمَ رَبِّهِ فَصَلّى

بيان

أريد بالزكاة زكاة الفطر و البارز فی بدأ بها يعود إليها نبه بذلک على أن زكاة

الوافی، ج۸، ص: ۷۷۰

الفطر هی المرادة بقوله تعالی تزکی و صلاة عید الفطر هی المرادة بقوله عز و جل فصلی و الغرض من الحدیث الحث علی زکاة الفطر و الصلاة علی النبی ص فی الصلاة و أن قبول الصوم متوقف علی تلک و قبول الصلاة علی هذه

[۱۳]

اشارة

۷۰۸۹- ۱۳ التهذیب، ۲/ ۹۹/ ۱۴۱/ ۱ الحسین عن النضر عن زرعة عن أبی بصیر عن أبی عبد اللّه ع قال إذا جلست فی الرکعة الثانیة فقل- بسم اللّه و باللّه و الحمد للّه و خیر الأسماء للّه أشهد أن لا إله إلا اللّه وحده لا شریک له و أن محمدا عبده و رسوله أرسله بالحق بشیرا و نذیرا بین یدی الساعة- أشهد أنک نعم الرب و أن محمدا نعم الرسول اللهم صل علی محمد و آل محمد و تقبل شفاعته فی أمته و ارفع درجته ثم تحمد اللّه مرتین أو ثلاثا ثم تقوم فإذا جلست فی الرابعة قلت- بسم اللّه و باللّه و الحمد للّه و خیر الأسماء للّه أشهد أن لا إله إلا اللّه وحده لا شریک له و أشهد أن محمدا عبده و رسوله أرسله بالحق بشیرا و نذیرا بین یدی الساعة أشهد أنک نعم الرب و أن محمدا نعم الرسول التحیات للّه و الصلوات الطاهرات الطیبات الزاکیات الغادیات الرائحات السابغات الناعمات للّه ما طاب و زکا و طهر و خلص و صفا فلله و أشهد أن لا إله إلا اللّه وحده لا شریک له و أشهد أن محمدا عبده و رسوله أرسله بالحق بشیرا و نذیرا بین یدی الساعة- أشهد أن ربی نعم الرب و أن محمدا نعم الرسول و أشهد أن الساعة آتیة لا ریب فیها و أن اللّه یبعث من فی القبور- الحمد للّه الذی هدانا لهذا و ما کنا لنهتدی لو لا أن هدانا اللّه الحمد للّه رب العالمین اللهم صل علی محمد و آل محمد و بارک علی محمد و آل محمد و سلم علی

الوافی، ج۸، ص: ۷۷۱

محمد و آل محمد و ترحم علی محمد و آل محمد کما صلیت و بارکت و ترحمت علی إبراهیم و علی آل إبراهیم إنک حمید مجید اللهم صل علی محمد و علی آل محمد و اغفر لنا و لإخواننا الذین سبقونا بالإیمان و لا تجعل فی قلوبنا غلا للذین آمنوا ربنا إنک رءوف رحیم- اللهم صل علی محمد و آل محمد و امنن علی بالجنة و عافنی من النار اللهم صل علی محمد و آل محمد و اغفر للمؤمنین و المؤمنات و لمن دخل بیتی مؤمنا و للمؤمنین و المؤمنات و لا تزد الظالمین إلا تبارا- ثم قل السلام علیک أیها النبی و رحمة اللّه و برکاته السلام علی أنبیاء اللّه و رسله و السلام علی جبرئیل و میکائیل و الملائکة المقربین السلام علی محمد بن عبد اللّه خاتم النبیین لا نبی بعده و السلام علینا و علی عباد اللّه الصالحین ثم تسلم

بیان

أراد بین یدی الساعة أمامها و قریبا منها و هو إما متعلق بأرسله أو ببشیرا و نذیرا و التحیة ما یحیی به من سلام و ثناء و نحوهما و قد تفسر التحیات هنا بالعظمة و الملک و البقاء و الغادیات الکائنات فی وقت الغدو و الرائحات الکائنات فی وقت الرواح و هو من زوال الشمس إلی اللیل و ما قبله غدو و المراد بالسابغات الکاملات الوافیات و بالناعمات ما یقرب من معنی الطیبات.

و خلص بفتح اللام و لیس المراد بقوله کما صلیت و نظائره تشبیه الصلاة بالصلاة و نظائرها بنظائرها بل المراد الموازاة و تعلیل الطلب بوجود ما یقتضیه و أن وقوع المطلوب لیس ببدع إذ وقع مثله و ما یوجبه و لهذا الکلام نظائر کثیرة و لکنه قد اشتبه علی کثیر من الأعلام و التبار الهلاک

الوافی، ج‏۸، ص: ۷۷۲

[۱۴]

۷۰۹۰- ۱۴ التهذیب، ۲/ ۳۱۶/ ۱۴۷/ ۱ ابن محبوب عن العباس عن أبی شعیب عن أبی جمیلة عن البصری قال قلت لأبی عبد اللّه ع ما معنی قول الرجل التحیات لله قال الملک لله

[۱۵]

۷۰۹۱- ۱۵ التهذیب، ۲/ ۳۱۵/ ۱۴۰/ ۱ ابن محبوب عن الکوفی عن أبی داود سلیمان بن سفیان عن عمرو بن حریث قال قال لی أبو عبد اللّه ع قل فی الرکعتین الأولتین بعد التشهد قبل أن تنهض سبحان اللّه سبحان اللّه سبع مرات

[۱۶]

۷۰۹۲- ۱۶ التهذیب، ۲/ ۳۱۶/ ۱۴۵/ ۱ أحمد عن أبیه عن ابن المغیرة عن ابن بکیر عن أبی عبد اللّه ع قال التشهد فی النافلة بعض تشهد الفریضة

[۱۷]

۷۰۹۳- ۱۷ التهذیب، ۲/ ۳۱۶/ ۱۴۶/ ۱ عنه عن البزنطی عن ثعلبة بن میمون عن میسر عن أبی جعفر ع قال شیئان یفسد الناس بهما صلاتهم قول الرجل تبارک اسمک و تعالی جدک و لا إله غیرک و إنما هو شی‏ء قالته الجن بجهالة فحکی اللّه عز و جل عنهم و قول الرجل السلام علینا و علی عباد اللّه الصالحین

[۱۸]

اشارة

۷۰۹۴- ۱۸ الفقیه، ۱/ ۴۰۱/ ۱۱۹۱ قال الصادق ع

الوافی، ج‏۸، ص: ۷۷۳

أفسد ابن مسعود علی الناس صلاتهم بشیئین بقوله تبارک اسم ربک و تعالی جدک الحدیث

بیان

أرید بالناس المخالفون من العامة و بإفسادهم صلاتهم بهما إتیانهم بهما فی التشهد الأول فی أثناء الصلاة مع أنهما لیسا من أذکارها و إن جاز الإتیان بهذا السلام فی التشهد الأخیر بعد الفراغ من سائر أذکارها للانصراف منها کما مر.

قال فی الفقیه یعنی فی التشهد الأول فأما فی التشهد الثانی بعد الشهادتین فلا بأس لأن المصلی إذا شهد الشهادتین فی التشهد الأخیر

فقد فرغ من الصلاة.

أقول الفراغ لا یستلزم الانصراف فلا ینافی الخبر الآتی

[۱۹]

۷۰۹۵- ۱۹ التهذیب، ۲/ ۳۱۶/ ۱۴۸/ ۱ ابن محبوب عن أحمد بن الحسن بن فضال عن علی بن یعقوب الهاشمی عن مروان بن مسلم عن الفقیه، ۱/ ۳۴۸/ ۱۰۱۴ أبی کهمس عن أبی عبد اللّه ع قال سألته عن الرکعتین الأولتین إذا جلست فیهما للتشهد فقلت و أنا جالس السلام علیک أیها النبی و رحمة اللّه و برکاته انصراف هو قال لا- و لکن إذا قلت السلام علینا و علی عباد اللّه الصالحین فهو الانصراف

[۲۰]

۷۰۹۶- ۲۰ الکافی، ۳/ ۳۳۸/ ۱۱/ ۱ محمد عن أحمد عن حماد التهذیب، ۲/ ۸۸/ ۹۴/ ۱ الحسین عن حماد عن حریز عن محمد قال قال أبو عبد اللّه ع إذا جلست فی الرکعتین الأولتین فتشهدت ثم قمت فقل بحول اللّه و قوته أقوم و أقعد

الوافی، ج۸، ص: ۷۷۴

[۲۱]

۷۰۹۷- ۲۱ التهذیب، ۲/ ۸۸/ ۹۵/ ۱ عنه عن فضالة عن رفاعة قال سمعت أبا عبد اللّه ع یقول کان علی ع إذا نهض من الرکعتین الأولتین قال بحولک و قوتک أقوم و أقعد

[۲۲]

اشارة

۷۰۹۸- ۲۲ الکافی، ۳/ ۳۳۸/ ۱۰/ ۱ محمد عن أحمد عن التهذیب، ۲/ ۸۹/ ۹۶/ ۱ الحسین عن فضالة عن سیف عن الحضرمی قال قال أبو عبد اللّه ع إذا قمت من الرکعتین فاعتمد علی کفیک و قل بحول اللّه و قوته أقوم و أقعد فإن علیا ع کان یفعل ذلک

بیان

فی الکافی من الرکعة مکان من الرکعتین کما مضی فی باب السجدتین فیشمل الثلاث

[۲۳]

۷۰۹۹- ۲۳ التهذیب، ۲/ ۳۱۷/ ۱۵۴/ ۱ ابن محبوب عن یعقوب بن یزید عن ابن أبی عمیر عن ابن أذینة عن الفضیل و زرارة و محمد عن أبی جعفر ع قال إذا فرغ من الشهادتین فقد مضت صلاته فإن کان مستعجلا فی أمر یخاف أن یفوته فسلم و انصرف أجزأه

الوافی، ج‌۸، ص: ۷۷۵

باب ۱۰۲ ما یقال فی الرکعتین الأخیرتین

[۱]

۷۱۰۰- ۱ الکافی، ۳/ ۳۱۹/ ۲/ ۱ النیسابوریان عن حماد عن حریز عن زرارة قال قلت لأبی جعفر ع ما یجزئ من القول فی الرکعتین الأخیرتین قال أن تقول سبحان اللّه و الحمد لله و لا إله إلا اللّه و اللّه أکبر و تکبر و ترکع

[۲]

۷۱۰۱- ۲ الفقیه، ۱/ ۳۹۲/ ۱۱۶۰ وهیب بن حفص عن أبی بصیر عن أبی عبد اللّه ع قال أدنی ما یجزئ من القول فی الرکعتین الأخیرتین ثلاث تسبیحات یقول سبحان اللّه سبحان اللّه سبحان اللّه

[۳]

۷۱۰۲- ۳ الفقیه، ۱/ ۳۹۲/ ۱۱۵۹ زرارة عن أبی جعفر ع قال لا- تقرأن فی الرکعتین الأخیرتین من الأربع الرکعات المفروضات شیئا- إماما کنت أو غیر إمام قال قلت فما أقول قال إن کنت إماما أو وحدک- فقل سبحان اللّه و الحمد لله و لا إله إلا اللّه ثلاث مرات تکمله تسع تسبیحات ثم تکبر و ترکع

الوافی، ج‌۸، ص: ۷۷۶

[۴]

۷۱۰۳- ۴ التهذیب، ۲/ ۹۸/ ۱۳۶/ ۱ الحسین عن النضر عن الحلبی عن عبید بن زرارة قال سألت أبا عبد اللّه ع عن الرکعتین الأخیرتین من الظهر قال تسبح و تحمد اللّه و تستغفر لذنبک و إن شئت فاتحة الکتاب فإنها تحمید و دعاء

[۵]

۷۱۰۴- ۵ التهذیب، ۲/ ۹۸/ ۱۳۷/ ۱ سعد عن أحمد عن ابن فضال عن ابن بکیر عن علی بن حنظلة عن أبی عبد اللّه ع قال سألته عن الرکعتین الأخیرتین ما أصنع فیهما فقال إن شئت فاقرأ فاتحة الکتاب و إن شئت فاذکر اللّه فهما سواء قال قلت فأی ذلک أفضل فقال هما و اللّه سواء إن شئت سبحت و إن شئت قرأت

[۶]

اشارة

۷۱۰۵- ۶ التهذیب، ۲/ ۹۹/ ۱۳۹/ ۱ الحسین عن صفوان عن منصور بن حازم عن أبی عبد اللّه ع قال إذا کنت إماما فاقرأ فی الرکعتین

الأخیرتین بفاتحة الکتاب و إن کنت وحدک فیسعک فعلت أو لم تفعل

بیان

و ذلک لئلا تخلو صلاة المسبوقین عن الفاتحة

[۷]

۷۱۰۶- ۷ الکافی، ۳/ ۳۱۹/ ۱/ ۱ الحسین بن محمد عن عبد اللّه بن عامر عن التهذیب، ۲/ ۲۹۴/ ۴۱/ ۱ علی بن مهزیار عن النضر بن

الوافی، ج۸ ص: ۷۷۷

سوید عن محمد بن أبی حمزة عن ابن عمار قال سألت أبا عبد اللّه ع عن القراءة خلف الإمام فی الرکعتین الأخیرتین فقال إمام یقرأ فاتحة الکتاب و من خلفه یسبح فإذا کنت وحدک فاقرأ فیهما و إن شئت فسبح

[۸]

۷۱۰۷- ۸ التهذیب، ۲/ ۲۹۵/ ۴۲/ ۱ ابن محبوب عن علی بن السندی عن ابن أبی عمیر عن جمیل بن دراج قال سألت أبا عبد اللّه ع عما یقرأ الإمام فی الرکعتین فی آخر الصلاة فقال بفاتحة الکتاب و لا یقرأ الذین خلفه و یقرأ الرجل فیهما إذا صلی وحده بفاتحة الکتاب

[۹]

اشارة

۷۱۰۸- ۹ التهذیب، ۲/ ۹۸/ ۱۳۸/ ۱ ابن عیسی عن محمد بن الحسن بن علان عن محمد بن حکیم قال سألت أبا الحسن ع أیما أفضل القراءة فی الرکعتین الأخیرتین أو التسبیح فقال القراءة أفضل

بیان

حمله فی التهذیبین علی ما إذا کان إماما

[۱۰]

اشارة

۷۱۰۹- ۱۰ التهذیب، ۲/ ۹۹/ ۱۴۰/ ۱ سعد عن أحمد عن ابن أبی عمیر عن حماد عن الحلبی عن أبی عبد اللّه ع قال إذا قمت فی

الرکعتین الأخیرتین لا یقرأ فیهما فقل الحمد لله و سبحان اللّه و اللّه أکبر

بیان

لا یقرأ فیهما یحتمل النفی و النهی و الأول أقواهما و علی الثانی یدل علی أفضلیة التسبیح و جعله فی التهذیبین نهیا و حمله علی البعید و جوز فی الإستبصار النفی

الوافی، ج۸، ص: ۷۷۸

أیضا.

و قد مضی فی باب فرض الصلاة ما یناسب هذا الباب و یأتی فی باب علل أذکار الصلاة أیضا ما یناسبه و ما فیه التصریح بأفضلیة التسبیح

الوافی، ج۸، ص: ۷۷۹

باب ۱۰۳ التسلیم و الانصراف

[۱]

۷۱۱۰- ۱ الکافی، ۳/ ۳۳۸/ ۷/ ۱ محمد عن أحمد عن الحسین عن فضالة عن حسین عن ابن مسکان عن أبی بصیر قال قال أبو عبد اللّه ع إذا کنت فی صف فسلم تسلیمة عن یمینک و تسلیمة عن یسارک لأن عن یسارک من یسلم علیک فإذا کنت إماما فسلم تسلیمة واحدة و أنت مستقبل القبلة

[۲]

۷۱۱۱- ۲ الکافی، ۳/ ۳۳۸/ ۹/ ۱ بهذا الإسناد التهذیب، ۲/ ۹۳/ ۱۱۵/ ۱ الحسین عن فضالة عن حسین عن ابن مسکان عن عنبسة بن مصعب قال سألت أبا عبد اللّه ع عن الرجل یقوم فی الصف خلف الإمام و لیس علی یساره أحد کیف یسلم قال یسلم واحدة عن یمینه

[۳]

۷۱۱۲- ۳ التهذیب، ۲/ ۳۱۷/ ۱۵۳/ ۱ ابن محبوب عن محمد بن أحمد عن العمرکی عن علی بن جعفر قال رأیت إخوتی موسی و إسحاق و محمدا بنی جعفر یسلمون فی الصلاة عن الیمین و الشمال السلام علیکم و رحمة اللّه

الوافی، ج۸، ص: ۷۸۰

السلام علیکم و رحمة اللّه

[۴]

۷۱۱۳- ۴ التهذیب، ۲/ ۹۲/ ۱۱۳/ ۱ الحسین عن الخراز عن عبد الحمید بن عواض عن أبی عبد اللّه ع قال إن کنت تؤم قوما أجزأک

تسلیمة واحدة عن یمینک و إن کنت مع إمام فتسلیمتین و إن کنت وحدک فواحدة مستقبل القبلة

[۵]

۷۱۱۴- ۵ التهذیب، ۲/ ۹۳/ ۱۱۴/ ۱ عنه عن صفوان عن منصور قال قال أبو عبد اللّه ع الإمام یسلم واحدة و من وراءه یسلم اثنتین- فإن لم یکن عن شماله أحد سلم واحدة

[۶]

اشارة

۷۱۱۵- ۶ التهذیب، ۲/ ۹۳/ ۱۱۷/ ۱ عنه عن محمد بن سنان عن ابن مسکان عن أبی بصیر عن أبی عبد اللّه ع قال إذا کنت إماما فإنما التسلیم أن تسلم علی النبی ع و تقول السلام علینا و علی عباد اللّه الصالحین فإذا قلت ذلک فقد انقطعت الصلاة ثم تؤذن القوم فتقول و أنت مستقبل القبلة السلام علیکم و کذلک إذا کنت وحدک تقول السلام علینا و علی عباد اللّه الصالحین مثل ما سلمت و أنت إمام فإذا کنت فی جماعة فقل مثل ما قلت و سلم علی من علی یمینک و شمالک فإن لم یکن علی شمالک أحد فسلم علی الذین عن یمینک و لا تدع التسلیم علی یمینک و إن لم یکن علی شمالک أحد

بیان

تؤذن القوم من الإیذان أی تشعرهم و تشیر إلیهم بقلبک و تقصدهم و تتوجه إلیهم بباطنک و تخاطبهم و یستفاد من هذا الحدیث و بعض الأخبار السابقة أن

الوافی، ج۸، ص: ۷۸۱

آخر أجزاء الصلاة قول المصلی السلام علینا و علی عباد اللّه الصالحین و به ینصرف عن الصلاة و بعد الانصراف عنها بذلک یأتی بالتسلیم الذی هو إذن و إیذان بالانصراف و تحلیل للصلاة و هو قوله السلام علیکم و لما اشتبه هذا المعنی علی أکثر متأخری أصحابنا اختلفوا فی صیغة التسلیم المحلل اختلافا لا یرجی زواله و لله الحمد علی ما هدانا. قوله ع فی آخر الحدیث.

و إن لم یکن علی شمالک أحد الظاهر أنه کان علی یمینک فسها النساخ فکتبوا شمالک و فی بعض النسخ إن لم یکن بدون الواو و کأنه نشأ إسقاطه مما رأوا من التهافت الناشئ من ذلک السهو یؤید ما قلناه ما یأتی من کلام الفقیه

[۷]

اشارة

۷۱۱۶- ۷ التهذیب، ۲/ ۹۳/ ۱۱۶/ ۱ الحسین عن ابن أبی عمیر عن ابن أذینة عن زرارة و محمد و معمر بن یحیی و إسماعیل عن أبی جعفر ع قال یسلم تسلیمة واحدة إماما کان أو غیره

بيان

حمله في التهذيبين على ما إذا لم يكن على يساره أحد.
قال في الفقيه تسلم و أنت مستقبل القبلة و تميل بعينك إلى يمينك إن كنت إماما و إن صليت وحدك قلت السلام عليكم مرة واحدة و أنت مستقبل القبلة و تميل بأنفك إلى يمينك و إن كنت خلف إمام تأتم به فسلم تجاه القبلة واحدة ردا على الإمام و تسلم على يمينك واحدة و على يسارك واحدة إلا أن لا

الوافي، ج‏۸، ص: ۷۸۲

يكون على يسارك إنسان فلا تسلم على يسارك إلا أن تكون بجنب الحائط فتسلم على يسارك و لا تدع التسليم على يمينك كان على يمينك أحد أو لم يكن

[۸]

اشارة

۷۱۱۷- ۸ التهذيب، ۲/ ۳۱۷/ ۱۵۲/ ۱ الفطحية قال سألت أبا عبد اللّه ع عن التسليم ما هو قال هو إذن

بيان

قال بعض العارفين ما معناه أنه لما كانت الصلاة غيبة عن الناس و حضورا مع اللّه عز و جل فالانصراف منها رجوع منه سبحانه إليهم و لهذا شرع التسليم عند الانصراف منها لأن التسليم تحية من غاب ثم حضر و آب فمن لم يغب في صلاته عن نفسه و عن الناس بل يكون معهم في الحديث في نفسه فهو لم يزل حاضرا معهم فتسليمه خال عن معناه

[۹]

۷۱۱۸- ۹ الكافي، ۳/ ۳۳۸/ ۸/ ۱ محمد عن التهذيب، ۲/ ۳۱۷/ ۱۵۰/ ۱ أحمد عن عثمان عن سماعة عن أبي عبد اللّه ع قال إذا انصرفت من الصلاة فانصرف عن يمينك

[۱۰]

۷۱۱۹- ۱۰ الفقيه، ۱/ ۳۷۵/ ۱۰۹۰ محمد عن أبي جعفر ع مثله

الوافي، ج‏۸، ص: ۷۸۳

باب ۱۰۴ فضل التعقيب و أدناه

[۱]

۷۱۲۰- ۱ الکافی، ۳/ ۳۴۱/ ۳/ ۱ محمد عن أحمد عن علی بن حدید عن بزرج عمن ذکره عن أبی عبد اللّه ع قال من صلی صلاة فریضة و عقب إلی أخری فهو ضیف اللّه و حق علی اللّه أن یکرم ضیفه

[۲]

اشارة

۷۱۲۱- ۲ الکافی، ۳/ ۳۴۲/ ۵/ ۱ الأربعة عن الفقیه، ۱/ ۳۲۸/ ۹۶۳ زرارة عن أبی جعفر ع قال الدعاء بعد الفریضة أفضل من الصلاة تنفلا- الفقیه، و بذلک جرت السنة

بیان

لعل المراد بالتنفل غیر الرواتب لأنها أهم من التعقیب کما مر بیانه علی أنه لا

الوافی، ج‌۸ ص: ۷۸۴

راتبة بعد فریضة إلا نافلة المغرب و قد مضی أنه لا ینبغی ترکها فی سفر و لا حضر

[۳]

اشارة

۷۱۲۲- ۳ التهذیب، ۲/ ۱۰۴/ ۱۵۹/ ۱ الحسین عن فضالة عن أبان عن شهاب بن عبد ربه و عبد اللّه بن سنان کلیهما عن الولید بن صبیح عن أبی عبد اللّه ع قال التعقیب أبلغ فی طلب الرزق من الضرب فی البلاد- یعنی بالتعقیب الدعاء بعقیب الصلوات

بیان

الضرب فی البلاد المسافرة فیها و المراد هنا السفر للتجارة و سیأتی فی کتاب المعایش أن تسعة أعشار الرزق فی التجارة و مع ذلک فالتعقیب أبلغ منها فی طلبه و ذلک لأن المعقب یکل أمره إلی اللّه و یشتغل بطاعته بخلاف التاجر فإنه یطلب بکده و یتکل علی السبب و قد ورد أنه من کان لله کان اللّه له

[۴]

۷۱۲۳- ۴ الفقیه، ۱/ ۳۲۹/ ۹۶۶ التهذیب، ۲/ ۱۳۸/ ۳۰۷/ ۱ قال الصادق ع الجلوس بعد صلاة الغداة فی التعقیب و الدعاء حتی تطلع الشمس أبلغ فی طلب الرزق من الضرب فی الأرض

[۵]

اشارة

۷۱۲۴- ۵ التهذیب، ۲/ ۱۰۴/ ۱۶۱/ ۱ محمد بن أحمد عن أحمد عن أبیه عن ربیع بن زکریا الکاتب عن عبد اللّه بن محمد عن أبی عبد اللّه ع قال ما عالج الناس شیئا أشد من التعقیب

بیان

المعالجة المزاولة و المداواة کأن المراد أنهم لا یزاولون عملا أشق علیهم منه

الوافی، ج۸، ص: ۷۸۵

أو المراد أنه لا دواء أنفع لأدوائهم منه

[۶]

اشارة

۷۱۲۵- ۶ التهذیب، ۲/ ۳۲۲/ ۱۷۱/ ۱ البرقی عن القاسم عن جده عن أبی بصیر عن أبی عبد اللّه ع عن آبائه ع الفقیه، ۱/ ۳۲۵/ ۹۵۵ أن أمیر المؤمنین ع قال إذا فرغ أحدکم من الصلاة فلیرفع یده إلی السماء و لینصب فی الدعاء فقال ابن سبإ یا أمیر المؤمنین أ لیس اللّه بکل مکان قال بلی قال فلم یرفع یدیه إلی السماء قال أ و ما تقرأ وَ فِی السَّماءِ رِزْقُکُمْ وَ ما تُوعَدُونَ فمن أین یطلب الرزق إلا من موضعه و موضع الرزق و ما وعد اللّه السماء

بیان

النصب الجد و ابن سبإ هذا من الغلاة المشهورین و اسمه عبد اللّه أحرقه أمیر المؤمنین ع بالنار لزعمه فیه أنه إله

[۷]

۷۱۲۶- ۷ الکافی، ۳/ ۳۴۱/ ۴/ ۱ الاثنان عن الوشاء عن أبان عن الحسن بن المغیرة أنه سمع أبا عبد اللّه ع یقول إن فضل الدعاء بعد الفریضة علی الدعاء بعد النافلة کفضل الفریضة علی النافلة قال ثم قال ادعه و لا تقل قد فرغ من الأمر فإن الدعاء هو العبادة إن اللّه تعالی یقول إِنَّ الَّذِینَ یَسْتَکْبِرُونَ عَنْ عِبادَتِی سَیَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ داخِرِینَ و قال ادْعُونِی أَسْتَجِبْ لَکُمْ و قال إذا أردت أن تدعو اللّه فمجده و احمده و سبحه و هلله و أثن علیه و صل علی النبی

الوافی، ج۸، ص: ۷۸۶

ص ثم سل تعط

[۸]

اشارة

۷۱۲۷- ۸ التهذیب، ۲/ ۱۰۴/ ۱۶۰/ ۱ الحسین عن صفوان عن العلاء عن محمد عن أحدهما ع قال الدعاء دبر المکتوبة أفضل من الدعاء دبر التطوع کفضل المکتوبة علی التطوع

بیان

دبر کل شیء بالفتح و الضم آخر أوقاته قال المطرزی الفتح هو المعروف فی اللغة و أما الجارحة فبالضم.

و قال ابن الأعرابی و الصحیح الضم

[۹]

۷۱۲۸- ۹ التهذیب، ۲/ ۳۲۰/ ۱۶۴/ ۱ أحمد عن العباس عن علی بن مهزیار عن أبی داود المسترق عن الفقیه، ۱/ ۳۲۹/ ۹۶۴ هشام بن سالم قال قلت لأبی عبد اللّه ع إنی أخرج فی الحاجة و أحب أن أکون معقبا فقال إن کنت علی وضوء فأنت معقب

[۱۰]

۷۱۲۹- ۱۰ الفقیه، ۱/ ۵۶۸/ ۱۵۷۲ قال الصادق ع المؤمن معقب ما دام علی وضوئه

الوافی، ج۸، ص: ۷۸۷

باب ۱۰۵ فضل تسبیح الزهراء ع و صفته

[۱]

اشارة

۷۱۳۰- ۱ الکافی، ۳/ ۳۴۲/ ۶/ ۱ الحسین بن محمد عن عبد اللّه بن عامر عن علی بن مهزیار عن فضالة التهذیب، ۲/ ۱۰۵/ ۱۶۳/ ۱ الحسین عن فضالة عن عبد اللّه بن سنان قال الفقیه، ۱/ ۳۲۰/ ۹۴۶ قال أبو عبد اللّه ع من سبح تسبیح فاطمة ع قبل أن یثنی رجلیه من صلاة الفریضة غفر اللّه له و یبدأ بالتکبیر

بیان

یثنی مثل یرمی یعطف و لعل المراد به تحویل رکبتیه عن جهة القبلة و الانصراف عنها

[۲]

۷۱۳۱- ۲ الکافی، ۳/ ۳۴۲/ ۷/ ۱ العدة عن البرقی عن یحیی بن محمد عن

الوافی، ج۸، ص: ۷۸۸

علی بن النعمان عن التمیمی عن رجل عن أبی عبد اللّه ع قال من سبح اللّه فی دبر الفریضة تسبیح فاطمة المائة و أتبعها بلا إله إلا اللّه مرة غفر اللّه له

[۳]

۷۱۳۲- ۳ الکافی، ۳/ ۳۴۳/ ۱۳/ ۱ محمد عن محمد بن الحسین عن ابن بزیع عن صالح بن عقبة عن أبی هارون المکفوف عن أبی عبد اللّه ع قال یا با هارون إنا نأمر صبیاننا بتسبیح فاطمة ع کما نأمرهم بالصلاة- فالزمه فإنه لم یلزمه عبد فشقی

[۴]

اشارة

۷۱۳۳- ۴ الکافی، ۳/ ۳۴۳/ ۱۴/ ۱ بهذا الإسناد عن صالح بن عقبة عن عقبة عن أبی جعفر ع قال ما عبد اللّه بشیء من التمجید أفضل من تسبیح فاطمة ع و لو کان شیء أفضل منه لنحله رسول اللّه ص فاطمة ع

بیان

یأتی حدیث نحلة إیاها فی باب ما یقال عند المنام

[۵]

۷۱۳۴- ۵ الکافی، ۳/ ۳۴۳/ ۱۵/ ۱ عنه عن أبی خالد القماط قال سمعت أبا عبد اللّه ع یقول تسبیح فاطمة ع فی کل یوم فی دبر کل صلاة أحب إلی من صلاة ألف رکعة فی کل یوم

الوافی، ج۸، ص: ۷۸۹

[۶]

۷۱۳۵- ۶ الکافی، ۲/ ۵۰۰/ ۴/ ۱ محمد عن ابن عیسی عن علی بن الحکم عن سیف بن عمیرة عن بکر بن أبی بکر عن زرارة عن أبی عبد اللّه ع قال تسبیح فاطمة الزهراء ع من الذکر الکثیر الذی قال اللّه تعالی اذْکُرُوا اللّهَ ذِکْراً کَثِیراً

[۷]

۷۱۳۶- ۷ الکافی، ۲/ ۵۰۰/ ۴/ ۱ بهذا الإسناد عن سیف عن الشحام و منصور بن حازم و سعید الأعرج عن أبی عبد اللّه ع مثله

[۸]

۷۱۳۷- ۸ الکافی، ۳/ ۳۴۲/ ۸/ ۱ العدة عن أحمد عن عمرو بن عثمان عن محمد بن عذافر قال دخلت مع أبی علی أبی عبد اللّه ع فسأله أبی عن تسبیح فاطمة ع فقال اللّه أکبر حتی أحصی أربعا و ثلاثین مرة ثم قال الحمد لله حتی بلغ سبعا و ستین ثم قال سبحان اللّه حتی بلغ مائة یحصیها بیده جملة واحدة

[۹]

۷۱۳۸- ۹ الکافی، ۳/ ۳۴۲/ ۹/ ۱ علی بن محمد عن سهل عن محمد بن عبد الحمید عن صفوان عن ابن مسکان عن أبی بصیر عن أبی عبد اللّه ع قال فی تسبیح فاطمة ع تبدأ بالتکبیر أربعا و ثلاثین ثم التحمید ثلاثا و ثلاثین ثم التسبیح ثلاثا و ثلاثین

[۱۰]

۷۱۳۹- ۱۰ الکافی، ۳/ ۳۴۲/ ۱۲/ ۱ القمی عن محمد بن أحمد عن یعقوب بن

الوافی، ج۸، ص: ۷۹۰

یزید عن محمد بن جعفر عمن ذکره عن أبی عبد اللّه ع أنه کان یسبح تسبیح فاطمة ع فیصله و لا یقطعه

[۱۱]

اشارة

۷۱۴۰- ۱۱ الکافی، ۳/ ۳۴۲/ ۱۱/ ۱ عنه عن محمد بن أحمد رفعه قال قال أبو عبد اللّه ع إذا شککت فی تسبیح فاطمة ع فأعد

بیان

یعنی ائت بما شککت فیه

الوافی، ج۸، ص: ۷۹۱

باب ۱۰۶ ما یقال بعد کل صلاة

[۱]

اشارة

۷۱۴۱- ۱ الکافی، ۲/ ۵۲۱/ ۱/ ۲ محمد عن ابن عیسی عن عبد الصمد عن الحسین بن حماد عن أبی جعفر ع قال من قال فی دبر صلاة الفریضة قبل أن یثنی رجلیه أستغفر اللّه الذی لا إله إلا هو الحی القیوم ذو الجلال و الإکرام و أتوب إلیه ثلاث مرات غفر اللّه له

ذنوبه و لو کانت مثل زبد البحر

بیان

روی ابن طاوس فی کتاب فلاح السائل عن أبی محمد جعفر بن أحمد القمی بإسناده عن المفضل بن عمر قال قلت لأبی عبد اللّه ع لأی علة یکبر المصلی بعد التسلیم ثلاثا قال إن رسول اللّه ص لما فتح مکة صلی بأصحابه الظهر عند الحجر الأسود فلما سلم رفع یدیه و کبر ثلاثا و قال لا إله إلا اللّه وحده وحده أنجز وعده و نصر عبده و أعز جنده و غلب الأحزاب وحده فله الملک و له الحمد یحیی و یمیت و هو علی کل شیء قدیر ثم أقبل علی أصحابه فقال لا تدعوا هذا التکبیر و هذا القول فإنه من فعل ذلک بعد التسلیم و قال هذا القول کان قد أدی ما یجب علیه من شکر اللّه تعالی علی تقویة الإسلام و جنده

الوافی، ج۸، ص: ۷۹۲

و بإسناده عن زرارة عن أبی جعفر ع قال إذا سلمت فارفع یدیک بالتکبیر ثلاثا

[۲]

۷۱۴۲- ۲ الکافی، ۲/ ۶۲۲/ ۱۱/ ۱ القمی عن محمد بن حسان عن إسماعیل بن مهران عن ابن أبی حمزة عن سیف بن عمیرة عن الحضرمی عن أبی عبد اللّه ع قال من کان یؤمن بالله و الیوم الآخر فلا یدع أن یقرأ فی دبر الفریضة بقل هو اللّه أحد فإنه من قرأها جمع اللّه له خیر الدنیا و الآخرة و غفر له و لوالدیه و ما ولدا

[۳]

۷۱۴۳- ۳ الکافی، ۳/ ۳۴۳/ ۱۸/ ۱ محمد عن بنان عن علی بن الحکم عن أبان الکافی، ۳/ ۳۴۶/ ۲۰/ ۱ الاثنان عن الوشاء عن أبان عن محمد الواسطی قال سمعت أبا عبد اللّه ع یقول لا تدع فی دبر کل صلاة أعیذ نفسی و ما رزقنی ربی بالله الواحد الأحد الصمد حتی تختمها و أعیذ نفسی و ما رزقنی ربی برب الفلق حتی تختمها و أعیذ نفسی و ما رزقنی ربی برب الناس حتی تختمها

[۴]

۷۱۴۴- ۴ الکافی، ۲/ ۵۴۹/ ۸/ ۱ محمد عن ابن عیسی عن محمد بن عبد العزیز عن بکر بن محمد عمن رواه عن الفقیه، ۱/ ۳۲۸/ ۹۶۱ أبی عبد اللّه ع قال من

الوافی، ج۸، ص: ۷۹۳

قال هذه الکلمات عند کل صلاة مکتوبة حفظ فی نفسه و داره و ماله و ولده- أجیر نفسی و مالی و ولدی و أهلی و داری و کل ما هو منی بالله الواحد الأحد الصمد الذی لم یلد و لم یولد و لم یکن له کفوا أحد و أجیر نفسی و مالی و ولدی- و کل ما هو منی برب الفلق من شر ما خلق إلی آخرها و برب الناس إلی آخرها و بآیة الکرسی إلی آخرها

[۵]

۷۱۴۵- ۵ الکافی، ۳/ ۳۴۶/ ۲۸/ ۱ علی بن محمد عن سهل عن علی بن مهزیار قال کتب محمد بن إبراهیم إلی أبی الحسن ع إن

رأیت یا سیدی أن تعلمنی دعاء أدعو به فی دبر صلواتی یجمع اللّٰه لی به خیر الدنیا و الآخرة- فکتب ع تقول أعوذ بوجهک الکریم و عزتک التی لا- ترام و قدرتک التی لا- یمتنع منها شیء من شر الدنیا و الآخرة و شر الأوجاع کلها و لا حول و لا قوة إلا بالله العلی العظیم

[۶]

۷۱۴۶- ۶ الکافی، ۳/ ۳۴۳/ ۱۶/ ۱ الأربعة عن زرارة عن أبی جعفر ع قال أقل ما یجزیک من الدعاء بعد الفریضة أن تقول اللهم إنی أسألک من کل خیر أحاط به علمک و أعوذ بک من کل شر أحاط به علمک- اللهم إنی أسألک عافیتک فی أموری کلها و أعوذ بک من خزی الدنیا و عذاب الآخرة

[۷]

اشارة

۷۱۴۷- ۷ الفقیه، ۱/ ۳۲۳/ ۹۴۸ قال الصادق ع أدنی ما یجزیک من الدعاء بعد المکتوبة أن تقول اللهم صل علی محمد و آل محمد اللهم

الوافی، ج۸، ص: ۷۹۴

إنا نسألک من کل خیر أحاط به علمک الدعاء

بیان

فیه بصیغة المتکلم مع الغیر فی الجمیع

[۸]

۷۱۴۸- ۸ الکافی، ۳/ ۳۴۳/ ۱۹/ ۱ الأربعة عن زرارة عن أبی جعفر ع قال قال لا تنسوا الموجبتین أو قال علیکم بالموجبتین فی دبر کل صلاة قلت و ما الموجبتان قال تسأل اللّٰه الجنة و تعوذ بالله من النار

[۹]

۷۱۴۹- ۹ الکافی، ۳/ ۳۴۴/ ۲۲/ ۱ العدة عن أحمد عن علی بن الحکم عن داود العجلی مولی أبی المغراء قال سمعت أبا عبد اللّٰه ع یقول ثلاث أعطین سمع الخلائق الجنة و النار و الحور العین فإذا صلی العبد و قال اللهم أعتقنی من النار و أدخلنی الجنة و زوجنی الحور العین قالت النار یا رب إن عبدک قد سألک أن تعتقه منی فأعتقه و قالت الجنة یا رب إن عبدک قد سألک إیای فأسکنه و قالت الحور العین یا رب إن عبدک قد خطبنا إلیک فزوجه منا فإن هو انصرف من صلاته و لم یسأل اللّٰه شیئا من هذا قلن الحور العین إن هذا العبد فینا لزاهد و قالت الجنة إن هذا العبد فی لزاهد و قالت النار إن هذا العبد بی لجاهل

الوافی، ج۸، ص: ۷۹۵

[۱۰]

۷۱۵۰- ۱۰ الکافی، ۲/ ۶۲۰/ ۲/ ۱ حمید عن ابن سماعة عن المیثمی عن یعقوب بن شعیب عن أبی عبد اللّه ع قال لما أمر اللّه تعالی هذه الآیات أن یهبطن إلی الأرض تعلقن بالعرش و قلن أی رب إلی أین تهبطنا إلی أهل الخطایا و الذنوب فأوحی اللّه تعالی إلیهن أن اهبطن فو عزتی و جلالی لا یتلوکن أحد من آل محمد و شیعتهم فی دبر ما افترضت علیه إلا نظرت إلیه بعینی المکنونة فی کل یوم سبعین نظرة أقضی له مع کل نظرة سبعین حاجة و قبلته علی ما فیه من المعاصی و هی أم الکتاب و شَهِدَ اللّهُ أَنَّهُ لا إِلهَ إِلّا هُوَ و آیة الکرسی و آیة الملک

[۱۱]

اشارة

۷۱۵۱- ۱۱ الکافی، ۳/ ۳۴۵/ ۲۶/ ۱ محمد عن أحمد عن محمد بن سنان عن عبد الملک القمی عن أخیه قال سمعت أبا عبد اللّه ع یقول إذا فرغت من صلاتک فقل اللهم إنی أدینک بطاعتک و ولایتک و ولایة رسولک- و ولایة الأئمة من أولهم إلی آخرهم و تسمیهم- ثم قل اللهم إنی أدینک بطاعتک و ولایتهم و الرضا بما فضلتهم به غیر متکبر و لا مستکبر علی معنی ما أنزلت فی کتابک علی حدود ما أتانا فیه و ما لم یأتنا مؤمن مقر مسلم بذلک راض بما رضیت به یا رب أرید به وجهک و الدار الآخرة- مرهوبا و مرغوبا إلیک فیه فأحینی ما أحییتنی علی ذلک و أمتنی إذا أمتنی علی ذلک و ابعثنی إذا بعثتنی علی ذلک و إن کان منی تقصیر فیما مضی فإنی أتوب إلیک منه و أرغب إلیک فیما عندک و أسألک أن تعصمنی من معاصیک و لا تکلنی إلی نفسی طرفة عین أبدا ما أحییتنی و لا أقل من ذلک و لا أکثر إن النفس لأمارة بالسوء إلا ما رحمت یا أرحم الراحمین و أسألک أن تعصمنی بطاعتک حتی تتوفانی علیها و أنت عنی راض و أن تختم لی بالسعادة و لا تحولنی عنها أبدا و لا قوة إلا بک

الوافی، ج۸، ص: ۷۹۶

بیان

قد سبق فی معنی بعض هذا الدعاء دعاء آخر للانصراف من الصلاة فی باب القیام إلی الصلاة

[۱۲]

۷۱۵۲- ۱۲ التهذیب، ۲/ ۱۰۶/ ۱۷۰/ ۱ الحسین عن النضر و الحسن عن زرعة عن أبی بصیر عن أبی عبد اللّه ع قال قل بعد التسلیم اللّه أکبر لا إله إلا اللّه وحده لا شریک له له الملک و له الحمد یحیی و یمیت و هو حی لا یموت بیده الخیر و هو علی کل شیء قدیر لا إله إلا اللّه وحده صدق وعده- و نصر عبده و هزم الأحزاب وحده اللهم اهدنی لما اختلف فیه من الحق بإذنک- إنک تهدی من تشاء إلی صراط مستقیم

[۱۳]

اشارة

۷۱۵۳- ۱۳ التهذیب، ۲/ ۱۰۶/ ۱۷۲/ ۱ عنه عن معاویة بن شریح عن ابن وهب عن عمرو بن نهیک عن سلام المکی عن أبی جعفر ع قال أتی رجل إلی النبی ص یقال له شیبة الهذیل فقال یا رسول اللّه إنی شیخ قد کبر سنی و ضعف قوتی عن عمل کنت قد عودته نفسی- من صلاة و صیام و حج و جهاد فعلمنی یا رسول اللّه کلاما ینفعنی اللّه به و خفف علی یا رسول اللّه فقال أعد فأعاد ثلاث مرات- فقال له رسول اللّه ص ما حولک شجرة و لا مدرة إلا و قد بکت من رحمتک فإذا صلیت الصبح فقل عشر مرات سبحان اللّه العظیم و بحمده لا حول و لا قوة إلا باللّه العلی العظیم فإن اللّه یعافیک بذلک من العمی و الجنون و الجذام و الفقر و الهرم فقال یا رسول اللّه هذا للدنیا فما للآخرة

الوافی، ج۸، ص: ۷۹۷

فقال تقول فی دبر کل صلاة اللهم اهدنی من عندک و أفض علی من فضلک- و انشر علی من رحمتک و أنزل علی من برکاتک قال فقبض علیهن بیده ثم مضی- قال فقال رجل لابن عباس ما أشد ما قبض علیها خالک قال فقال النبی ص أما إنه إن وافی بها یوم القیامة لم یدعها متعمدا فتح اللّه له ثمانیة أبواب من أبواب الجنة یدخل من أیها شاء

بیان

الهرم بفتحتین أقصی کبر السن و المراد به هاهنا الضعف و الاسترخاء الناشئ منه و لعل المراد بالقبض علیهن عدهن بالأصابع و ضمها لهن خالک أی صاحبک یقال أنا خال هذا الفرس أی صاحبه و یمکن أن یکون المراد بالخال معناه الحقیقی و یکون عبد اللّه بن عباس منتسبا من جانب الأم إلی هذیل

[۱۴]

۷۱۵۴- ۱۴ الفقیه، ۱/ ۳۲۴/ ۹۵۱ قال أبو جعفر ع تقول فی دبر کل صلاة اللهم اهدنی من عندک الدعاء

[۱۵]

۷۱۵۵- ۱۵ التهذیب، ۲/ ۱۰۷/ ۱۷۳/ ۱ الحسین عن صفوان عن ابن بکیر قال قلت لأبی عبد اللّه ع قول اللّه عز و جل اذْکُرُوا اللّهَ ذِکْراً کَثِیراً- ما ذا الذکر الکثیر قال أولها أن تسبح فی دبر المکتوبة ثلاثین مرة

[۱۶]

اشارة

۷۱۵۶- ۱۶ التهذیب، ۲/ ۱۰۷/ ۱۷۴/ ۱ الحسین عن ابن المغیرة عن الخراز عن أبی بصیر قال قال أبو عبد اللّه ع إن رسول اللّه ص

الوافی، ج۸، ص: ۷۹۸

قال لأصحابه ذات یوم أ رأیتم لو جمعتم ما عندکم من الثیاب و الآنیة- ثم وضعتم بعضه علی بعض ترونه یبلغ السماء قالوا لا یا رسول اللّه فقال یقول أحدکم إذا فرغ من صلاته سبحان اللّه و الحمد لله و لا إله إلا اللّه و اللّه أکبر ثلاثین مرة و هن یدفعن الهدم و الغرق و الحرق و التردی فی البئر و أکل السبع و میتة السوء و البلیة التی نزلت علی العبد فی ذلک الیوم

بیان

یعنی لو أردتم أن تدفعوا البلاء النازل من السماء بأیدیکم بأن تصعدوا إلی السماء و تمنعوه من النزول ما قدرتم علیه إلا أن لکم أن تدفعوه بنحو آخر و هو أن تقولوا ذلک بعد صلاتکم

[۱۷]

اشارة

۷۱۵۷- ۱۷ الفقیه، ۱/ ۳۲۴/ ۹۴۹ التهذیب، ۲/ ۱۰۸/ ۱۷۸/ ۱ عن أمیر المؤمنین ع أنه قال من أحب أن یخرج من الدنیا و قد تخلص من الذنوب کما یتخلص الذهب الذی لا کدر فیه و لا یطلبه أحد بمظلمة فلیقل فی دبر کل صلاة نسبة الرب تبارک و تعالی اثنتی عشرة مرة ثم یبسط یدیه فیقول- اللهم إنی أسألک باسمک المکنون المخزون الطهر الطاهر المبارک و أسألک باسمک العظیم و سلطانک القدیم أن تصلی علی محمد و آل محمد یا واهب العطایا یا مطلق الأساری یا فکاک الرقاب من النار أسألک أن تصلی علی محمد و آل محمد و أن تعتق رقبتی من النار و تخرجنی من الدنیا آمنا و تدخلنی الجنة سالما و أن تجعل دعائی أوله فلاحا و أوسطه نجاحا و آخره صلاحا إنک أنت علام الغیوب- ثم قال أمیر المؤمنین ع هذا من المخبیات مما علمنی رسول اللّه ص و أمرنی أن أعلمه الحسن و الحسین

الوافی، ج۸، ص: ۷۹۹

بیان

فی الفقیه فلیقل فی دبر الصلوات الخمس و نسبة الرب سورة التوحید و قد مر وجه التسمیة فی کتاب التوحید

[۱۸]

اشارة

۷۱۵۸- ۱۸ التهذیب، ۲/ ۱۰۹/ ۱۸۰/ ۱ ابن محبوب عن إبراهیم بن إسحاق النهاوندی عن أبی عاصم یوسف عن الدیلمی قال سألت أبا عبد اللّه ع فقلت له جعلت فداک إن شیعتک تقول إن الإیمان مستقر و مستودع فعلمنی شیئا إذا أنا قلته استکملت الإیمان قال قل فی دبر کل صلاة فریضة رضیت بالله ربا و بمحمد نبیا و بالإسلام دینا و بالقرآن کتابا و بالکعبة قبلة و بعلی ولیا و إماما و بالحسن و

الحسین و الأئمة صلوات اللّه علیهم- اللهم إنی رضیت بهم أئمة فارضنی لهم إنک علی کل شیء قدیر

بیان

المستقر هو الثابت الذی لا یزول و المستودع هو المعار المسلوب یعنی أن من الناس من یکون إیمانه ثابتا یثبته اللّه بالقول الثابت فی الحیاة الدنیا و فی الآخرة و منهم من یکون إیمانه مستودعا یختم له بالسوء و سلب الإیمان نعوذ باللّه منه

[۱۹]

اشارة

۷۱۵۹- ۱۹ الکافی، ۲/ ۵۴۶/ ۴/ ۱ البرقی عن بعض أصحابه رفعه قال من قال بعد کل صلاة و هو آخذ بلحیته بیده الیمنی یا ذا الجلال و الإکرام ارحمنی من النار ثلاث مرات و یده الیسری مرفوعة بطنها إلی ما یلی السماء ثم یقول أجرنی من العذاب الألیم ثم یؤخر یده عن لحیته ثم یرفع یده و یجعل بطنها مما یلی

الوافی، ج‌۸، ص: ۸۰۰

السماء ثم یقول یا عزیز یا حکیم یا رحمان یا رحیم و یقلب یدیه و یجعل بطونهما مما یلی السماء ثم یقول أجرنی من العذاب الألیم ثلاث مرات صل علی محمد و الملائکة و الروح غفر له و رضی عنه و وصل بالاستغفار له حتی یموت جمیع الخلائق إلا الثقلین الجن و الإنس- و قال إذا فرغت من تشهدک فارفع یدیک و قل اللهم اغفر لی مغفرة عزما لا تغادر ذنبا و لا ارتکب بعدها محرما أبدا و عافنی معافاة لا بلوی بعدها أبدا و اهدنی هدی لا أضل بعده أبدا- و انفعنی یا رب بما علمتنی و اجعله لی و لا تجعله علی و ارزقنی کفافا و أرضنی به یا رباه و تب علی یا اللّه یا اللّه یا اللّه یا رحمان یا رحمان یا رحمان یا رحیم یا رحیم یا رحیم ارحمنی من النار ذات السعیر و ابسط علی من سعة رزقک و اهدنی لما اختلف فیه من الحق بإذنک و اعصمنی من الشیطان الرجیم- و أبلغ محمدا ص عنی تحیة کثیرة و سلاما و اهدنی بهداک و أغننی بغناک و اجعلنی من أولیائک المخلصین و صلی اللّه علی محمد و آل محمد آمین- قال من قال هذا بعد کل صلاة رد اللّه علیه روحه فی قبره و کان حیا مرزوقا ناعما مسرورا إلی یوم القیامة

بیان

وصل من الصلة بمعنی الإحسان و فاعله جمیع الخلائق

[۲۰]

اشارة

۷۱۶۰- ۲۰ الکافی، ۲/ ۵۴۹/ ۹/ ۱ الثلاثة عن ابن عمار قال من قال فی دبر الفریضة یا من یفعل ما یشاء و لا یفعل ما یشاء أحد غیره ثلاثا ثم سأل أعطی ما سأل

الوافی، ج۸، ص: ۸۰۱

بیان

معنی الجملة الأخیرة و لیس أحد غیره یفعل ما یشاء أو لا یفعل اللّه ما یشاء غیره

[۲۱]

اشارة

۷۱۶۱- ۲۱ الکافی، ۳/ ۳۴۵/ ۲۴/ ۱ محمد عن ابن عیسی عن محمد بن إسماعیل عن أبی إسماعیل السراج عن علی بن شجرة عن محمد بن مروان عن أبی عبد اللّه ع أنه قال تمسح یدک الیمنی علی جبهتک و وجهک فی دبر المغرب و الصلوات و تقول بسم اللّه الذی لا إله إلا هو عالم الغیب و الشهادة الرحمن الرحیم اللهم إنی أعوذ بک من الهم و الحزن و السقم و العدم- و الصغار و الذل و الفواحش ما ظهر منها و ما بطن

بیان

العدم بالضم و بالتحریک الفقر یقال أعدم الرجل إذا افتقر

[۲۲]

اشارة

۷۱۶۲- ۲۲ الکافی، ۳/ ۳۴۴/ ۲۳/ ۱ التهذیب، ۲/ ۱۱۲/ ۱۸۷/ ۱ أحمد رفعه عن أبی عبد اللّه ع دعاء یدعی به فی دبر کل صلاة تصلیها و إن کان بک داء من سقم و وجع فإذا قضیت صلاتک فامسح بیدک علی موضع سجودک من الأرض و ادع بهذا الدعاء و أمر یدک علی موضع وجعک سبع مرات تقول- یا من کبس الأرض علی الماء و سد الهواء بالسماء و اختار لنفسه أحسن الأسماء- صل علی محمد و آل محمد و افعل بی کذا و کذا و ارزقنی کذا و کذا و عافنی کذا و کذا

الوافی، ج۸، ص: ۸۰۲

بیان

کبس الأرض علی الماء أی أوقفها علیه و حبسها به

[۲۳]

۷۱۶۳- ۲۳ الکافی، ۲/ ۵۴۷/ ۶/ ۱ العدة عن سهل عن بعض أصحابه عن الفقیه، ۱/ ۳۲۷/ ۹۶۰ محمد بن الفرج قال کتب إلی أبو جعفر ابن الرضا ع و قال إذا انصرفت من صلاة مکتوبة فقل- رضیت بالله ربا و بمحمد نبیا و بالإسلام دینا و بالقرآن کتابا و بفلان و فلان أئمة اللهم ولیک فلان فاحفظه من بین یدیه و من خلفه و عن یمینه و عن شماله و من فوقه و من تحته و امدد له فی عمره و اجعله القائم بأمرک و المنتصر لدینک- و أره ما یحب و تقر به عینه فی نفسه و ذریته و فی أهله و ماله و فی شیعته و فی عدوه- و أرهم منه ما یحذرون و أره فیهم ما یحب و تقر به عینه و اشف به صدورنا و صدور قوم مؤمنین- قال و کان النبی ص یقول إذا فرغ من صلاته اللهم اغفر لی ما قدمت و ما أخرت و ما أسررت و ما أعلنت و إسرافی علی نفسی و ما أنت أعلم به منی اللهم أنت المقدم و أنت المؤخر لا إله إلا أنت بعلمک الغیب و بقدرتک علی الخلق أجمعین ما علمت الحیاة خیرا لی فأحینی و توفنی إذا علمت الوفاة خیرا لی اللهم إنی أسألک خشیتک فی السر و العلانیة و کلمة الحق فی

الوافی، ج۸، ص: ۸۰۳

الغضب و الرضا و القصد فی الفقر و الغنی و أسألک نعیما لا ینفد و قرة عین لا تنقطع و أسألک الرضا بالقضاء و برکة الموت بعد العیش و برد العیش بعد الموت و لذة النظر إلی وجهک و شوقا إلی رؤیتک و لقائک من غیر ضراء مضرة و لا فتنة مضلة- اللهم زینا بزینة الإیمان و اجعلنا هداة مهتدین اللهم اهدنا فیمن هدیت- اللهم إنی أسألک عزیمة الرشاد و الثبات فی الأمر و الرشد و أسألک شکر نعمتک و حسن عافیتک و أداء حقک و أسألک یا رب قلبا سلیما و لسانا صادقا- و أستغفرک لما تعلم و أسألک خیر ما تعلم و أعوذ بک من شر ما تعلم فإنک تعلم و لا نعلم و أنت علام الغیوب

[۲۴]

اشارة

۷۱۶۴- ۲۴ الکافی، ۳/ ۳۴۲/ ۱۰/ ۱ التهذیب، ۲/ ۳۲۱/ ۱۶۹/ ۱ محمد عن محمد بن الحسین عن ابن بزیع عن الخیبری عن الحسین بن ثویر و أبی سلمة السراج قالا سمعنا أبا عبد الله ع و هو یلعن فی دبر کل مکتوبة أربعة من الرجال و أربعا من النساء التیمی و العدوی و فعلان و معاویة و یسمیهم و فلانة و فلانة و هندا و أم الحکم أخت معاویة

بیان

فی الکافی ذکر کلا من الثلاثة الأول بلفظة فلان

[۲۵]

۷۱۶۵- ۲۵ التهذیب، ۲/ ۱۰۹/ ۱۷۹/ ۱ ابن محبوب عن محمد بن الحسین عن محمد بن سنان عن عمار بن مروان عن المنخل بن جمیل عن

الوافی، ج۸، ص: ۸۰۴

جابر عن أبی جعفر ع قال إذا انحرفت عن صلاة مکتوبة فلا تنحرف إلا بانصراف لعن بنی أمیة

الوافی، ج۸، ص: ۸۰۵

باب ۱۰۷ ما یقال بعد المغرب و الغداة

[۱]

۷۱۶۶- ۱ الکافی، ۲/ ۵۲۸/ ۲۰/ ۱ العدة عن ابن عیسی عن الحسین عن عثمان عن علی عن أبی بصیر عن أبی عبد اللّه ع قال إذا صلیت المغرب و الغداة فقل بسم اللّه الرحمن الرحیم لا حول و لا قوة إلا بالله العلی العظیم سبع مرات فإنه من قالها لم یصبه جذام و لا برص و لا جنون و لا سبعون نوعا من أنواع البلاء

[۲]

۷۱۶۷- ۲ الکافی، ۲/ ۵۳۱/ ۲۸/ ۱ البرقی عن عثمان عن سماعة عن أبی عبد اللّه ع مثله

[۳]

۷۱۶۸- ۳ الکافی، ۲/ ۵۳۱/ ۲۵/ ۱ البرقی عن إسماعیل بن مهران عن علی عن أبی بصیر عن أبی عبد اللّه ع قال من قال فی دبر صلاة الفجر و دبر صلاة المغرب سبع مرات بسم اللّه الرحمن الرحیم لا حول و لا قوة إلا بالله العلی العظیم دفع اللّه عنه سبعین نوعا من أنواع البلاء أهونها الریح و البرص و الجنون و إن کان شقیا محی من الشقاء و کتب فی السعداء

[۴]

۷۱۶۹- ۴ الکافی، ۲/ ۵۳۱/ ۲۶/ ۱ و فی روایة سعدان عن أبی بصیر عن أبی

الوافی، ج۸، ص: ۸۰۶

عبد اللّه ع مثله إلا أنه قال أهونه الجنون و الجذام و البرص و إن کان شقیا رجوت أن یحوله اللّه إلی السعادة

[۵]

۷۱۷۰- ۵ الکافی، ۲/ ۵۳۱/ ۲۷/ ۱ البرقی عن ابن فضال عن الحسن بن الجهم عن أبی عبد اللّه ع مثله إلا- أنه قال یقولها ثلاث مرات حین یصبح و ثلاث مرات حین یمسی لم یخف شیطانا و لا سلطانا و لا برصا و لا جذاما و لم یقل سبع مرات قال أبو الحسن ع و أنا أقولها مائة مرة

[۶]

اشارة

۷۱۷۱- ۶ الکافی، ۲/ ۵۳۱/ ۲۹/ ۱ عنه عن محمد بن عبد الحمید عن سعید بن زید عن أبی الحسن ع قال إذا صلیت المغرب فلا تبسط رجلک و لا تکلم أحدا حتی تقول مائة مرة بسم اللّه الرحمن الرحیم لا حول و لا قوة إلا بالله العلی العظیم مائة مرة فی المغرب و مائة

مرة فی الغداة فمن قالها دفع عنه مائة نوع من أنواع البلاء أدنی نوع منها البرص و الجذام و الشیطان و السلطان

بیان

ذکر السید ابن طاوس رحمه اللّه فی مهج الدعوات مسندا إلی أبی الحسن الرضا ع أن من قالها بعد صلاة الفجر مائة مرة کان أقرب إلی اسم اللّه الأعظم من سواد العین إلی بیاضها و أنه دخل فیها اسم اللّه الأعظم

[۷]

۷۱۷۲- ۷ الکافی، ۲/ ۵۳۰/ ۲۴/ ۱ عنه عن إسماعیل بن مهران عن حماد بن

الوافی، ج۸، ص: ۸۰۷

عثمان قال سمعت أبا عبد اللّه ع یقول من قال ما شاء اللّه کان- لا حول و لا قوة إلا بالله العلی العظیم مائة مرة حین یصلی الفجر لم یر یومه ذلک شیئا یکرهه

[۸]

۷۱۷۳- ۸ الکافی، ۲/ ۵۴۹/ ۱۱/ ۱ الثلاثة عن محمد الجعفی عن أبیه قال کنت کثیرا ما أشتکی عینی فشکوت ذلک إلی أبی عبد اللّه ع فقال أ لا أعلمک دعاء لدنیاک و آخرتک و بلاغا لوجع عینک قلت بلی قال تقول فی دبر الفجر و دبر المغرب اللهم إنی أسألک بحق محمد و آل محمد علیک صل علی محمد و آل محمد و اجعل النور فی بصری و البصیرة فی دینی و الیقین فی قلبی و الإخلاص فی عملی و السلامة فی نفسی و السعة فی رزقی و الشکر لک أبدا ما أبقیتنی

[۹]

۷۱۷۴- ۹ الکافی، ۲/ ۵۴۵/ ۲/ ۱ الخمسة عن محمد بن عبد الحمید عن الصباح بن سیابة عن الفقیه، ۱/ ۳۲۶/ ۹۵۷ التهذیب، ۲/ ۱۱۵/ ۱۹۸/ ۱ أبی عبد اللّه ع قال من قال إذا صلی المغرب ثلاث مرات الحمد لله الذی یفعل ما یشاء و لا یفعل ما یشاء غیره أعطی خیرا کثیرا

[۱۰]

۷۱۷۵- ۱۰ الکافی، ۲/ ۵۴۹/ ۱۰/ ۱ علی بن محمد عن أحمد بن إسحاق عن

الوافی، ج۸، ص: ۸۰۸

سعدان عن سعید بن یسار قال قال أبو عبد اللّه ع إذا صلیت المغرب فأمر یدک علی جبهتک و قل بسم اللّه الذی لا إله إلا هو عالم الغیب و الشهادة الرحمن الرحیم اللهم أذهب عنی الهم و الحزن ثلاث مرات

[۱۱]

۷۱۷۶- ۱۱ الکافی، ۲/ ۵۵۰/ ۱۲/ ۱ الثلاثة عن أبی جعفر الشامی قال حدثنی رجل بالشام یقال له الفقیه، ۱/ ۳۲۸/ ۹۶۲ هلقام بن أبی هلقام قال أتیت أبا إبراهیم ع فقلت له جعلت فداک علمنی دعاء جامعا للدنیا و الآخرة و أوجز فقال قل فی دبر الفجر إلی أن تطلع الشمس سبحان اللّه العظیم و بحمده أستغفر اللّه و أسأله من فضله قال هلقام لقد کنت من أسوإ أهل بیتی حالا فما علمت حتی أتانی میراث من قبل رجل ما ظننت أن بینی و بینه قرابة و أنی الیوم لمن أیسر أهل بیتی مالا و ما ذلک إلا بما علمنی مولای العبد الصالح ع

[۱۲]

۷۱۷۷- ۱۲ الکافی، ۲/ ۵۴۷/ ۶/ ۱ العدة عن سهل عن بعض أصحابه عن الفقیه، ۱/ ۳۲۶/ ۹۵۹ محمد بن الفرج قال کتب إلی أبو جعفر ابن الرضا ع بهذا الدعاء و علمنیه و قال من قال فی دبر صلاة الفجر لم یلتمس حاجة إلا تیسرت له و کفاه اللّه ما أهمه- بسم اللّه و باللّه و صلی اللّه علی محمد و آله و أُفَوِّضُ أَمْرِی إِلَی اللّهِ إِنَّ اللّهَ بَصِیرٌ بِالْعِبادِ فَوَقاهُ اللّهُ سَیِّئاتِ ما مَکَرُوا- لا إِلهَ إِلّا أَنْتَ سُبْحانَکَ إِنِّی کُنْتُ مِنَ

الوافی، ج۸، ص: ۸۰۹

الظّالِمِینَ فَاسْتَجَبْنا لَهُ وَ نَجَّیْناهُ مِنَ الْغَمِّ وَ کَذلِکَ نُنْجِی الْمُؤْمِنِینَ- حَسْبُنَا اللّهُ وَ نِعْمَ الْوَکِیلُ فَانْقَلَبُوا بِنِعْمَةٍ مِنَ اللّهِ وَ فَضْلٍ لَمْ یَمْسَسْهُمْ سُوءٌ ما شاء اللّه لا حول و لا قوة إلا بالله العلی العظیم ما شاء اللّه لا ما شاء الناس- ما شاء اللّه و إن کره الناس حسبی الرب من المربوبین حسبی الخالق من المخلوقین حسبی الرازق من المرزوقین حسبی الذی لم یزل حسبی من کان منذ کنت حسبی حسبی اللّه الذی لا إِلهَ إِلّا هُوَ عَلَیْهِ تَوَکَّلْتُ وَ هُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِیمِ

[۱۳]

اشارة

۷۱۷۸- ۱۳ الفقیه، ۱/ ۳۳۵/ ۹۸۱ حفص بن البختری عن الصادق ع أن رسول اللّه ص کان یقول بعد صلاة الفجر اللهم إنی أعوذ بک من الهم و الحزن و العجز و الکسل و البخل و الجبن و ضلع الدین و غلبة الرجال و بوار الأیم و الغفلة و الذلة و القسوة و العیلة و المسکنة و أعوذ بک من نفس لا تشبع و من قلب لا یخشع و من عین لا تدمع و من دعاء لا یسمع و من صلاة لا تنفع و أعوذ بک من امرأة تشیبنی قبل أوان مشیبی و أعوذ بک من ولد یکون علی ربا و أعوذ بک من مال یکون علی عذابا و أعوذ بک من صاحب خدیعة إن رأی حسنة دفنها و إن رأی سیئة أفشاها اللهم لا تجعل لفاجر عندی یدا و لا منة

بیان

ضلع الدین بالتحریک ثقله و بوار الأیم کسادها بأن تبقی فی بیتها لا

الوافی، ج۸، ص: ۸۱۰

تخطب ربا بالموحدة ربما یضبط علی وزن سماء بمعنی الممتن المتطول المترفع الذی یتقی و یحذر و ربما یضبط ربا بالتشدید بمعنی السید و المالک و المربی علی تضمین معنی الترفع و الاستعلاء

[۱۴]

۷۱۷۹- ۱۴ الکافی، ۲/ ۵۴۷/ ۵/ ۱ البرقی عن بعض أصحابه رفعه قال تقول بعد الفجر اللهم لک الحمد حمدا خالدا مع خلودک و لک الحمد حمدا لا منتهی له دون رضاک و لک الحمد حمدا لا أمد له دون مشیتک و لک الحمد حمدا لا جزاء لقائله إلا رضاک اللهم لک الحمد و إلیک المشتکی و أنت المستعان- اللهم لک الحمد کما أنت أهله الحمد لله بمحامده کلها علی نعمائه کلها حتی ینتهی الحمد إلی حیث ما یحب ربی و یرضی و تقول بعد الفجر قبل أن تتکلم- الحمد لله ملء المیزان و منتهی الرضا و زنة العرش و سبحان اللّه ملء المیزان- و منتهی الرضا و زنة العرش و اللّه أکبر ملء المیزان و منتهی الرضا و زنة العرش و لا إله إلا اللّه ملء المیزان و منتهی الرضا و زنة العرش تعید ذلک أربع مرات ثم تقول أسألک مسألة العبد الذلیل أن تصلی علی محمد و آل محمد و أن تغفر لنا ذنوبنا و تقضی لنا حوائجنا فی الدنیا و الآخرة فی یسر منک و عافیة

[۱۵]

۷۱۸۰- ۱۵ الفقیه، ۱/ ۳۳۶/ ۹۸۲ روی عدة من أصحابنا عن أبی عبد اللّه ع أنه قال کان أبی ع یقول إذا صلی الغداة- یا من هو أقرب إلی من حبل الورید یا من یحول بین المرء و قلبه یا من هو بالمنظر الأعلی یا من لیس کمثله شیء و هو السمیع العلیم یا أجود من سئل یا أوسع من أعطی و یا خیر مدعو و یا أفضل مرتجی و یا أسمع السامعین و یا أبصر الناظرین و یا خیر السامعین و یا خیر الناصرین و یا أسرع الحاسبین

الوافی، ج۸، ص: ۸۱۱

و یا أرحم الراحمین و یا أحکم الحاکمین صل علی محمد و آل محمد و أوسع علی رزقی و امدد لی فی عمری و انشر علی من رحمتک و اجعلنی ممن ینتصر به لدینک و لا تستبدل بی غیری اللهم إنک تکفلت برزقی و رزق کل دابة فأوسع علی و علی عیالی من رزقک الواسع الحلال و اکفنا من الفقر- ثم یقول مرحبا بالحافظین و حیاکما اللّه من کاتبین اکتبا رحمکما اللّه إنی أشهد أن لا إله إلا اللّه وحده لا شریک له و أشهد أن محمدا عبده و رسوله- و أشهد أن الدین کما شرع و أن الإسلام کما وصف و أن الکتاب کما أنزل و أن القول کما حدث و أن اللّه هو الحق المبین اللهم بلغ محمدا و آل محمد أفضل التحیة و أفضل السلام أصبحت و ربی محمود أصبحت لا أشرک بالله شیئا- و لا أدعو مع اللّه أحدا و لا اتخذ من دونه ولیا أصبحت عبدا مملوکا لا أملک إلا ما ملکنی ربی أصبحت لا أستطیع أن أسوق إلی نفسی خیر ما أرجو و لا أصرف عنها شر ما أحذر أصبحت مرتهنا بعملی و أصبحت فقیرا لا أجد أفقر منی بالله أصبح و بالله أمسی و بالله أحیی و بالله أموت و إلی اللّه النشور

[۱۶]

۷۱۸۱- ۱۶ الفقیه، ۱/ ۳۳۸/ ۹۸۳ روی عن مسمع أنه قال صلیت مع أبی عبد اللّه ع أربعین صباحا فکان إذا انفتل رفع یدیه إلی السماء و قال أصبحنا و أصبح الملک لله اللهم إنا عبیدک و أبناء عبیدک اللهم احفظنا من حیث نحتفظ و من حیث لا نحتفظ اللهم احرسنا من حیث نحترس و من حیث لا نحترس اللهم استرنا من حیث نستتر و من حیث لا نستتر اللهم استرنا بالغنی و العافیة اللهم ارزقنا العافیة و دوام العافیة و ارزقنا الشکر علی العافیة

الوافی، ج۸، ص: ۸۱۳

باب ۱۰۸ ما یقال بعد سائر الصلوات

[۱]

۷۱۸۲- ۱ الکافی، ۲/ ۵۴۵/ ۳/ ۱ العدة عن البرقی عن أبیه رفعه التهذیب، ۲/ ۱۱۵/ ۲۰۰/ ۱ عن الصادق ع ش قال تقول بعد العشاءین اللهم بیدک مقادیر اللیل و النهار و مقادیر الدنیا و الآخرة و مقادیر الموت و الحیاة و مقادیر الشمس و القمر و مقادیر النصر و الخذلان و مقادیر الغنی و الفقر- الکافی، اللهم بارک لی فی دینی و دنیای و فی جسدی و أهلی و ولدی ش اللهم ادرأ عنی شر فسقة- الکافی، العرب و العجم و ش الجن و الإنس و اجعل منقلبی إلی خیر دائم و نعیم

الوافی، ج۸ ص: ۸۱۴

لا یزول

[۲]

۷۱۸۳- ۲ الفقیه، ۱/ ۳۲۶/ ۹۵۸ کان الصادق ع یقول بعد العشاءین الدعاء إلی آخره کما فی التهذیب

[۳]

۷۱۸۴- ۳ الکافی، ۲/ ۵۴۵/ ۱/ ۱ محمد عن ابن عیسی عن البرقی عن عیسی بن عبد اللّه القمی عن أبی عبد اللّه ع قال الفقیه، ۱/ ۳۲۵/ ۹۵۶ کان أمیر المؤمنین ع یقول إذا فرغ من الزوال اللهم إنی أتقرب إلیک بجودک و کرمک و أتقرب إلیک بمحمد عبدک و رسولک و أتقرب إلیک بملائکتک المقربین و أنبیائک المرسلین و بک اللهم أنت الغنی عنی و بی الفاقة إلیک أنت الغنی و أنا الفقیر إلیک- أقلتنی عثرتی و سترت علی ذنوبی فاقض الیوم حاجتی و لا تعذبنی بقبیح ما تعلم منی فإن عفوک و جودک یسعنی قال ثم یخر ساجدا و یقول یا أهل التقوی و یا أهل المغفرة یا بر یا رحیم أنت أبر بی من أبی و أمی و من جمیع الخلائق- اقلبنی بقضاء حاجتی مجابا دعائی مرحوما صوتی قد کشفت أنواع البلاء عنی

[۴]

۷۱۸۵- ۴ الفقیه، ۱/ ۴۹۴/ ۱۴۲۲ زرارة عن أبی جعفر ع قال إذا أنت انصرفت من الوتر فقل سبحان ربی الملک القدوس العزیز الحکیم ثلاث مرات ثم تقول یا حی یا قیوم یا بر یا رحیم یا غنی یا کریم ارزقنی من التجارة أعظمها فضلا و أوسعها رزقا و خیرها لی عاقبة فإنه لا خیر فیما لا عاقبة له

الوافی، ج۸ ص: ۸۱۵

[۵]

۷۱۸۶- ۵ التهذیب، ۳/ ۲۳۰/ ۱۰۳/ ۱ ابن محبوب عن العبیدی عن المروزی قال قال الفقیه العسکری ع علی المسافر أن یقول فی دبر کل صلاة یقصر فیها سبحان اللّه و الحمد لله و لا إله إلا اللّه و اللّه أکبر ثلاثین مرة لتمام الصلاة

[۶]

۷۱۸۷- ۶ الفقیه، ۱/ ۴۵۲/ ۱۳۱۲ الحدیث مرسلا مقطوعا

الوافی، ج‏۸، ص: ۸۱۷

باب ۱۰۹ سجود الشکر

[۱]

اشارة

۷۱۸۸- ۱ الفقیه، ۱/ ۳۳۳/ ۹۷۹ التهذیب، ۲/ ۱۱۰/ ۱۸۳/ ۱ البرقی عن أبیه عن ابن أبی عمیر عن حریز عن مرازم عن أبی عبد اللّه ع قال سجدة الشکر واجبة علی کل مسلم تتم بها صلاتک و ترضی بها ربک و تعجب الملائکة منک و إن العبد إذا صلی ثم سجد سجدة الشکر- فتح الرب تبارک و تعالی الحجاب بین العبد و بین الملائکة و یقول یا ملائکتی انظروا إلی عبدی أدی فرضی و أتم عهدی ثم سجد لی شکرا علی ما أنعمت به علیه ملائکتی ما ذا له عندی قال فتقول الملائکة یا ربنا رحمتک- ثم یقول الرب تبارک و تعالی ثم ما ذا له فتقول الملائکة یا ربنا جنتک- فیقول الرب تبارک و تعالی ثم ما ذا له فتقول الملائکة یا ربنا کفایة مهمه- فیقول اللّه تبارک و تعالی ثم ما ذا قال فلا یبقی شی‏ء من الخیر إلا قالته الملائکة فیقول اللّه یا ملائکتی ثم ما ذا فتقول الملائکة ربنا لا علم لنا قال فیقول اللّه تبارک و تعالی أشکر له کما شکر لی و أقبل إلیه بفضلی و أریه وجهی

بیان

فی التهذیب رحمتی مکان وجهی

الوافی، ج‏۸، ص: ۸۱۸

قال فی الفقیه من وصف اللّه تعالی ذکره بالوجه کالوجوه فقد کفر و أشرک و وجهه أنبیاؤه و حججه صلوات اللّه علیهم و هم الذین یتوجه بهم الإنسان إلی اللّه عز و جل و إلی معرفته و معرفة دینه و النظر إلیهم فی یوم القیامة ثواب عظیم یفوق کل ثواب.
و قد قال اللّه تعالی کُلُّ مَنْ عَلَیْها فانٍ وَ یَبْقی وَجْهُ رَبِّکَ ذُو الْجَلالِ وَ الْإِکْرامِ و قال اللّه تعالی فَأَیْنَما تُوَلُّوا فَثَمَّ وَجْهُ اللَّهِ یعنی فثم التوجه إلی اللّه و لا یجب أن ینکر من الأخبار ألفاظ القرآن.
أقول و قد مضی منا تحقیق معنی الوجه فی کتاب التوحید

[۲]

اشارة

۷۱۸۹- ۲ التهذیب، ۲/ ۱۰۹/ ۱۸۲/ ۱ ابن عیسی عن محمد بن سنان عن الفقیه، ۱/ ۳۳۲/ ۹۷۴ إسحاق بن عمار قال سمعت أبا عبد اللّه ع یقول کان موسی بن عمران إذا صلی لم ینفتل حتی یلصق خده الأیمن بالأرض و خده الأیسر بالأرض التهذیب، قال و قال إسحاق رأیت من آبائی من یصنع ذلک قال محمد بن سنان یعنی موسی فی الحجر فی جوف اللیل

بیان

قال یعنی محمد بن سنان و قال إسحاق یعنی إسحاق بن عمار یعنی
الوافی، ج‌۸، ص: ۸۱۹
موسی أی موسی الساباطی جد إسحاق

[۳]

۷۱۹۰- ۳ الفقیه، ۱/ ۳۳۲/ ۹۷۵ قال أبو جعفر ع أوحی اللّه تعالی إلی موسی بن عمران أ تدری لما اصطفیتک بکلامی دون خلقی قال موسی لا یا رب قال یا موسی إنی قلبت عبادی ظهرا و بطنا فلم أجد فیهم أحدا أذل نفسا لی منک یا موسی إنک إذا صلیت وضعت خدیک علی التراب

[۴]

اشارة

۷۱۹۱- ۴ الکافی، ۳/ ۳۲۴/ ۱۴/ ۱ الثلاثة عن جعفر بن علی قال رأیت أبا الحسن ع و قد سجد بعد الصلاة فبسط ذراعیه علی الأرض و ألصق جؤجؤه بالأرض فی دعائه

بیان

الجؤجؤ کهدهد الصدر

[۵]

۷۱۹۲- ۵ الکافی، ۳/ ۳۲۴/ ۱۵/ ۱ علی عن یحیی بن عبد الرحمن بن خاقان قال رأیت أبا الحسن الثالث ع سجد سجدة الشکر فافترش ذراعیه و ألصق صدره و بطنه بالأرض فسألته عن ذلک فقال کذا نحب

[۶]

اشارة

۷۱۹۳- ۶ الکافی، ۳/ ۳۲۵/ ۱۷/ ۱ علی عن أبیه عن
الوافی، ج‌۸، ص: ۸۲۰
الفقیه، ۱/ ۳۲۹/ ۹۶۷ ابن جندب قال سألت أبا الحسن الماضی ع عما أقول فی سجدة الشکر فقد اختلف أصحابنا فیه- فقال قل و أنت

ساجد اللهم إنی أشهدک و أشهد ملائکتک و أنبیائک و رسلک و جمیع خلقک أنک أنت اللّه ربی و الإسلام دینی و محمد نبیی و فلان و فلان إلی آخرهم أئمتی بهم أتولی و من عدوهم أتبرأ اللهم إنی أنشدک دم المظلوم ثلاثا- الفقیه، اللهم إنی أنشدک بإیوائک علی نفسک لأعدائک- لتهلکنهم بأیدینا و أیدی المؤمنین- ش اللهم إنی أنشدک بإیوائک علی نفسک لأولیائک- لتظفرنهم بعدوک و عدوهم أن تصلی علی محمد و علی المستحفظین من آل محمد الفقیه، ثلاثا- ش اللهم إنی أسألک الیسر بعد العسر ثلاثا- ثم ضع خدک الأیمن علی الأرض و تقول- یا کهفی حین تعیینی المذاهب و تضیق علی الأرض بما رحبت و یا بارئ خلقی رحمة بی و قد کنت عن خلقی غنیا صل علی محمد و علی المستحفظین من آل محمد ثم ضع خدک الأیسر و تقول- یا مذل کل جبار و یا معز کل ذلیل قد و عزتک بلغ [بی] مجهودی ثلاثا- ثم تقول یا حنان یا منان یا کاشف الکرب العظام ثلاثا- ثم تعود للسجود فتقول مائة مرة شکرا شکرا ثم تسأل حاجتک إن شاء اللّه

الوافی، ج۸، ص: ۸۲۱

بیان

فی الفقیه صرح بأسماء الأئمة ع هکذا و علی إمامی و الحسن و الحسین و علی بن الحسین و محمد بن علی و جعفر بن محمد و موسی بن جعفر و علی بن موسی و محمد بن علی و علی بن محمد و الحسن بن علی و الحجة بن الحسن بن علی أئمتی.

و معنی أنشدک أسألک بالله من النشد و المراد هنا أسألک بحقک أن تأخذ بدم المظلوم یعنی الحسین ع و تنتقم من قاتلیه و ممن أسس أساس الظلم علیه و علی أبیه و أخیه صلوات اللّه علیهم و الإیواء بالمثناة التحتانیة و المد العهد و المستحفظین بصیغة الفاعل أو المفعول بمعنی استحفظوا الإمامة أی حفظوها أو استحفظهم اللّه تعالی إیاها.

یا کهفی حین تعیینی المذاهب أی یا ملجئی حین تتعبنی مسالکی إلی الخلق و ترداداتی إلیهم فی تحصیل بغیتی و تدبیر أمری و تعیینی بیاءین مثناتین من تحت من الإعیاء أو بنونین أولهما مشددة و بینهما مثناة تحتانیة من التعنیة بمعنی الإیقاع فی العناء بما رحبت أی بسعتها و ما مصدریة

[۷]

۷۱۹۴- ۷ الکافی، ۳/ ۳۲۶/ ۱۸/ ۱ علی عن القاسانی عن المروزی قال کتبت إلی أبی الحسن ع فی سجدتی الشکر فکتب إلی مائة مرة شکرا شکرا و إن شئت عفوا عفوا

[۸]

۷۱۹۵- ۸ الکافی، ۳/ ۳۴۴/ ۲۰/ ۱ محمد و القمی عن محمد بن أحمد عن القاسانی عن محمد بن عیسی عن المروزی قال کتب إلی الرجل فی سجدة

الوافی، ج۸، ص: ۸۲۲

الشکر مائة مرة شکرا شکرا الحدیث

[۹]

۷۱۹۶- ۹ الفقیه، ۱/ ۳۳۲/ ۹۷۰ المروزی قال کتب إلی أبو الحسن الرضا ع قل فی سجدة الشکر الحدیث

[۱۰]

اشارة

۷۱۹۷- ۱۰ الکافی، ۳/ ۳۲۶/ ۱۹/ ۱ العدة عن ابن عیسی عن علی بن الحکم عن محمد بن سلیمان عن أبیه قال خرجت مع أبی الحسن موسی بن جعفر ع إلی بعض أمواله فقام إلی صلاة الظهر فلما فرغ خر لله ساجدا فسمعته یقول بصوت حزین و تغرغر دموعه رب عصیتک بلسانی و لو شئت و عزتک لأخرستنی و عصیتک ببصری و لو شئت و عزتک لأکمهتنی- و عصیتک بسمعی و لو شئت و عزتک لأصممتنی و عصیتک بیدی و لو شئت و عزتک لکنعتنی و عصیتک برجلی و لو شئت و عزتک لجذمتنی و عصیتک بفرجی و لو شئت و عزتک لعقمتنی و عصیتک بجمیع جوارحی التی أنعمت بها علی و لیس هذا جزاک منی- قال ثم أحصیت له ألف مرة و هو یقول العفو العفو قال ثم ألصق خده الأیمن بالأرض فسمعته و هو یقول بصوت حزین بؤت إلیک بذنبی عملت سوءا و ظلمت نفسی فاغفر لی فإنه لا یغفر الذنوب غیرک یا مولای ثلاث مرات ثم ألصق خده الأیسر بالأرض فسمعته و هو یقول ارحم من أساء و اقترف و استکان و اعترف ثلاث مرات ثم رفع رأسه

بیان

لأکمهتنی أی لأعمیتنی و الأکمه الذی ولد أعمی لکنعتنی بالنون

الوافی، ج۸، ص: ۸۲۳

و العین المهملة أی لقبضت أصابعی لجذمتنی بالجیم و الذال المعجمة أی لقطعت رجلی بؤت إلیک بالباء الموحدة المضمومة و الهمزة أی أقررت.

إن قیل کیف یصدر عن المعصوم مثل هذا الدعاء قلنا إن الأنبیاء و الأئمة ع لما کانت أوقاتهم مستغرقة فی ذکر اللّٰه و قلوبهم مشغولة به جل شأنه و خواطرهم متعلقة بالملإ الأعلی و هم أبدا فی المراقبة فکانوا إذا اشتغلوا بلوازم البشریة من الأکل و الشرب و النکاح و سائر المباحات عدوا ذلک ذنبا و تقصیرا کما أن الذین یجالسون الملوک لو اشتغلوا وقت مجالسته و ملاحظته بالالتفات إلی غیره لعدوا ذلک تقصیرا و اعتذروا منه و علیه یحمل ما ورد أن النبی ص کان یتوب إلی اللّٰه عز و جل کل یوم سبعین مرة

[۱۱]

اشارة

۷۱۹۸- ۱۱ الفقیه، ۱/ ۳۳۲/ ۹۷۱ کان أبو الحسن موسی بن جعفر ع یسجد بعد ما یصلی فلا یرفع رأسه حتی یتعالی النهار

بیان

روی فی عیون أخبار الرضا ع أن دار السندی بن شاهک التی کان الکاظم ع محبوسا فیها کانت قریبة من دار الرشید و کان الرشید إذا صعد سطح داره أشرف علی الحبس فقال یوما للربیع یا ربیع ما ذاک الثوب الذی أراه کل یوم فی ذلک الموضع فقال له الربیع ما ذاک بثوب و إنما هو موسی بن جعفر ع له کل یوم سجدة بعد طلوع الشمس إلی وقت الزوال

[۱۲]

۷۱۹۹- ۱۲ التهذیب، ۲/ ۱۱۴/ ۱۹۵/ ۱ الصدوق عن محمد بن الحسن بن الولید عن الصفار عن العباس بن معروف عن سعدان بن مسلم عن

الوافی، ج۸، ص: ۸۲۴

الفقیه، ۱/ ۳۳۱/ ۹۶۸ جهم بن أبی جهم قال رأیت أبا الحسن موسی بن جعفر ع و قد سجد بعد الثلاث رکعات من المغرب فقلت له جعلت فداک رأیتک سجدت بعد الثلاث فقال و رأیتنی فقلت نعم قال فلا تدعها فإن الدعاء فیها مستجاب

[۱۳]

اشارة

۷۲۰۰- ۱۳ التهذیب، ۲/ ۱۱۴/ ۱۹۴/ ۱ محمد بن الحسن بن الولید عن الصفار عن محمد بن عیسی عن حفص الجوهری قال صلی بنا أبو الحسن علی بن محمد ع صلاة المغرب فسجد سجدة الشکر بعد السابعة- فقلت له کان آباؤک یسجدون بعد الثلاثة فقال ما کان أحد من آبائی یسجد إلا بعد السبعة

بیان

کأن هذا الخبر ورد مورد التقیة کما یشعر به قول الکاظم ع فی الخبر المتقدم و رأیتنی و ورد فی توقیعات صاحب الأمر ع أیضا أنها بعد الفریضة أفضل

[۱۴]

اشارة

۷۲۰۱- ۱۴ الفقیه، ۱/ ۳۳۲/ ۹۷۲ البجلی عن أبی عبد اللّه ع قال من سجد سجدة الشکر لنعمة و هو متوضئ کتب اللّه له بها عشر صلوات و محا عنه عشر خطایا عظام

بیان

روی عن النبی ص أنه سجد یوما فأطال فسئل عنه

الوافی، ج۸، ص: ۸۲۵

فقال أتانی جبرئیل فقال من صلی علیک مرة صلی اللّه علیه عشرا فخررت شکرا لله

و یأتی سر العشر فی باب الصلاة علی النبی ص من أبواب الذکر و الدعاء إن شاء اللّه.

و روی أن أمیر المؤمنین ص سجد یوم النهروان شکرا لما وجدوا ذا الثدیة قتیلا

[۱۵]

اشارة

۷۲۰۲- ۱۵ التهذیب، ۲/ ۱۱۲/ ۱۸۹/ ۱ ابن محبوب عن أبی إسحاق النهاوندی عن أحمد بن عمر عن محمد بن سنان عن إسحاق بن عمار قال سمعت أبا عبد اللّه ع یقول إذا ذکرت نعمة اللّه علیک و کنت فی موضع لا یراک أحد فألصق خدک بالأرض و إذا کنت فی ملإ من الناس فضع یدک علی أسفل بطنک و أحن ظهرک و لیکن تواضعا لله فإن ذلک أحب و یری أن ذلک غمز وجدته فی أسفل بطنک

بیان

أحن أی ثن و یأتی ذکر أذکار أخر للسجود فی أبواب الذکر و الدعاء إن شاء اللّه

[۱۶]

اشارة

۷۲۰۳- ۱۶ التهذیب، ۲/ ۱۰۹/ ۱۸۱/ ۱ ابن عیسی عن البرقی عن الفقیه، ۱/ ۳۳۲/ ۹۷۳ سعد بن سعد الأشعری عن أبی الحسن الرضا ع قال سألته عن سجدة الشکر فقال أی شیء سجدة

الوافی، ج۸، ص: ۸۲۶

الشکر فقلت له إن أصحابنا یسجدون بعد الفریضة سجدة واحدة و یقولون هی سجدة الشکر فقال إنما الشکر إذا أنعم اللّه علی عبد النعمة أن یقول سبحان الذی سخر لنا هذا و ما کنا له مقرنین و إنا إلی ربنا لمنقلبون و الحمد لله رب العالمین

بیان

حمله فی التهذیب علی التقیة لموافقته قول العامة

الوافی، ج۸، ص: ۸۲۷

باب ۱۱۰ أن للصلاة حدودا و أبوابا

[۱]

۷۲۰۴- ۱ الکافی، ۳/ ۲۷۲/ ۶/ ۱ التهذیب، ۲/ ۲۴۲/ ۲۵/ ۱ علی عن أبیه عن حماد بن عیسی عن الفقیه، ۱/ ۱۹۵/ ۵۹۹ أبی عبد اللّه ع قال للصلاة أربعة آلاف حد

[۲]

۷۲۰۵- ۲ الکافی، ۳/ ۲۷۲/ ۶/ ۱ و فی روایة أخری للصلاة أربعة آلاف باب

[۳]

اشارة

۷۲۰۶- ۳ التهذیب، ۲/ ۲۴۲/ ۲۶/ ۱ الفقیه، ۱/ ۱۹۵/ ۵۹۸ عن الرضا ع أنه قال للصلاة أربعة آلاف باب

بیان

لعل الحدود و الأبواب إشارة إلی ما یأتی فی الأبواب الآتیة من الآداب و السنن فعلا و ترکا بل ما یشمل ما فی تلک الأبواب و سائر الفرائض و الشرائط

الوافی، ج۸، ص: ۸۲۸

و السنن و الآداب و بالجملة کل ما یتعلق بالصلاة مما أوردناه فی کتابی الطهارة و الصلاة بل و ما قبلهما من الکتب الثلاثة و أما الحصر فی هذا العدد فقد قیل فی توجیهه إن الفرائض ألف و النوافل ألف کما حسبه شیخنا الشهید رحمه اللّه و للفرائض أضداد هی تروکها محرمات و للنوافل أضداد هی تروکها مکروهات و یرد علیه أن الأمر الواحد لا یعد مرتین باعتبارین مع ما فی حسبان الألفین الشهیدی من التکلف فالصواب أن یقال إن التعبیر عن الشیء الکثیر عددا بالألف أمر شائع و کما أن للصلاة فرائض و نوافل کذلک لها محرمات و مکروهات غیر أضداد تلک الفرائض و النوافل هی حدودها و أبوابها فلها أربعة آلاف حد باعتبار کثرة کل من هذه الأربع.

و ذکر ابن طاوس رحمه اللّه فی کتاب فلاح السائل و نجاح المسائل نقلا عن الکراجکی أنه ذکر فی کتاب کنز الفوائد قال جاء الحدیث أن أبا جعفر المنصور خرج فی یوم جمعة متوکئا علی ید الصادق جعفر بن محمد ع فقال له رجل یقال له رزام مولی خالد بن عبد اللّه من هذا الذی بلغ من خطره ما یعتمد أمیر المؤمنین علی یده فقیل له هذا أبو عبد اللّه جعفر بن محمد الصادق فقال إنی و اللّه ما علمت لوددت أن خد أبی جعفر موضع نعل لجعفر ع ثم قام فوقف بین یدی المنصور فقال له أسأل یا أمیر المؤمنین فقال له المنصور سل هذا فقال إنی أریدک بالسؤال فقال له المنصور سل هذا- فالتفت رزام إلی الإمام جعفر بن محمد ع فقال له أخبرنی عن الصلاة و حدودها فقال له الصادق ص للصلاة أربعة آلاف حد لست تؤاخذ بها فقال أخبرنی بما لا یحل ترکه و لا یتم الصلاة إلا به فقال أبو عبد اللّه ع لا یتم الصلاة إلا لذی طهر سابغ و تمام بالغ غیر نازغ و لا زائغ عرف فوقف و أخبت فثبت فهو واقف بین الیأس و

الطمع و الصبر و الجزع کأن الوعد له صنع و الوعید به وقع بذل عرضه و تمثل عرضه و بذل فی

الوافی، ج۸، ص: ۸۲۹

اللّه المهجة و تنکب إلیه المحجة غیر مرتغم بارتغام تقطع علائق الاهتمام بغیر من له قصد و إلیه وفد و منه استرفد فإذا أتی بذلک کانت هی الصلاة التی بها أمر و عنها أخبر و إنها هی الصلاة التی تنهی عن الفحشاء و المنکر- فالتفت المنصور إلی أبی عبد اللّه ع فقال له یا با عبد اللّه لا- نزال من بحرک نغترف و إلیک نزدلف تبصر من العمی و تجلو بنورک الطخیاء فنحن نعوم فی سبحات قدسک و طامی بحرک.

أقول غیر نازغ من قوله تعالی وَ إِمّا یَنْزَغَنَّکَ مِنَ الشَّیْطانِ نَزْغٌ أی وسوسة و لا زائغ من قوله عز و جل فَأَمَّا الَّذِینَ فِی قُلُوبِهِمْ زَیْغٌ أی میل عرف یعنی عرف اللّه فوقف یعنی بین یدی اللّه أو علی المعرفة و أخبت أی خشع فثبت أی علی خشوعه و تمثل عرضه أی معروضه و تنکب إلیه المحجة عدل عن الطریق إلی اللّه سبحانه و الارتغام الکراهة و السخط و الازدلاف القرب و الطخیاء اللیلة المظلمة و العوم السباحة و الطمی الامتلاء

الوافی، ج۸، ص: ۸۳۱

باب ۱۱۱ آداب الصلاة

[۱]

اشارة

۷۲۰۷- ۱ الکافی، ۳/ ۳۳۴/ ۱/ ۱ الأربعة عن زرارة و النیسابوریان عن حماد و محمد عن أحمد عن حماد عن حریز عن زرارة عن أبی جعفر ع قال إذا قمت فی الصلاة فلا- تلصق قدمک بالأخری دع بینهما فصلا إصبعا أقل ذلک إلی شبر أکثره و أسدل منکبیک و أرسل یدیک و لا تشبک أصابعک و لیکونا علی فخذیک قبالة رکبتیک و لیکن نظرک إلی موضع سجودک فإذا رکعت فصف فی رکوعک بین قدمیک تجعل بینهما قدر شبر و تمکن راحتیک من رکبتیک و تضع یدک الیمنی علی رکبتک الیمنی قبل الیسری و بلع بأطراف الأصابع عین الرکبة و فرج أصابعک إذا وضعتها علی رکبتیک فإن وصلت أطراف أصابعک فی رکوعک إلی رکبتیک أجزأک ذلک و أحب إلی أن تمکن کفیک من رکبتیک فتجعل أصابعک فی عین الرکبة و تفرج بینهما و أقم صلبک و مد عنقک و لیکن نظرک إلی ما بین قدمیک- فإذا أردت أن تسجد فارفع یدیک بالتکبیر و خر ساجدا و ابدأ بیدیک- فضعهما علی الأرض قبل رکبتیک تضعهما معا و لا تفترش ذراعیک افتراش السبع ذراعیه و لا تضعن ذراعیک علی رکبتیک و فخذیک و لکن تجنح بمرفقیک و لا تلصق کفیک برکبتیک و لا تدنهما من وجهک بین ذلک حیال منکبیک و لا

الوافی، ج۸، ص: ۸۳۲

تجعلهما بین یدی رکبتیک و لکن تحرفهما عن ذلک شیئا و ابسطهما علی الأرض بسطا و اقبضهما إلیک قبضا و إن کان تحتهما ثوب فلا یضرک فإن أفضیت بهما إلی الأرض فهو أفضل و لا تفرجن بین أصابعک فی سجودک و لکن ضمهن جمیعا- قال و إذا قعدت فی تشهدک فألصق رکبتیک بالأرض و فرج بینهما شیئا- و لیکن ظاهر قدمک الیسری علی الأرض و ظاهر قدمک الیمنی علی باطن قدمک الیسری و ألیتاک علی الأرض و طرف إبهامک الیمنی علی الأرض و إیاک و القعود علی قدمیک فتتأذی بذلک و لا تکون قاعدا علی الأرض فتکون إنما قعد بعضک علی بعض فلا تصبر للتشهد و الدعاء

بیان

الإسدال الإرسال و الإرخاء و تشبیک الأصابع إدخال بعضها فی بعض و الصف بین القدمین أن یحاذی بینهما بحیث لا یکون إحداهما أقرب إلی القبلة من الأخری و التبلیغ بالمهملة الإلقام و التجنح بالمرفقین جعلهما مرتفعا عن الأرض متجافیا عن جنبیه معتمدا علی کفیه کالجناحین

[۲]

اشارة

۷۲۰۸- ۲ الفقیه، ۱/ ۳۰۲/ ۹۱۶ قال الصادق ع إذا قمت إلی الصلاة فقل اللهم إنی أقدم إلیک محمدا بین یدی حاجتی و أتوجه به إلیک فاجعلنی به وجیها فی الدنیا و الآخرة و من المقربین و اجعل صلاتی به مقبولة و ذنبی به مغفورا و دعائی به مستجابا إنک أنت الغفور الرحیم- فإذا قمت إلی الصلاة فلا تأتها شبعا و لا متکاسلا و لا متناعسا و لا

الوافی، ج۸، ص: ۸۳۳

مستعجلا و لکن علی سکون و وقار فإذا دخلت فی صلاتک فعلیک بالتخشع و الإقبال علی صلاتک فإن اللّه عز و جل یقول و الَّذِینَ هُمْ فِی صَلاتِهِمْ خاشِعُونَ- و یقول وَ إِنَّها لَکَبِیرَةٌ إِلَّا عَلَی الْخاشِعِینَ و استقبل القبلة بوجهک و لا تقلب وجهک عن القبلة فتفسد صلاتک و قم منتصبا فإن رسول اللّه ص قال من لم یقم صلبه فلا صلاة له و اخشع ببصرک لله عز و جل و لا ترفعه إلی السماء و لیکن نظرک إلی موضع سجودک و أشغل قلبک بصلاتک فإنه لا یقبل من صلاتک إلا ما أقبلت منها بقلبک حتی أنه ربما قبل من صلاة العبد ربعها أو ثلثها أو نصفها و لکن اللّه عز و جل یتمها للمؤمنین بالنوافل- و لیکن قیامک فی الصلاة قیام العبد الذلیل بین یدی الملک الجلیل و اعلم أنک بین یدی من یراک و لا تراه و صل صلاة مودع کأنک لا تصلی بعدها أبدا- و لا تعبث بلحیتک و لا برأسک و لا بیدیک و لا تفرقع أصابعک و لا تقدم رجلا علی رجل و زاوج بین قدمیک و اجعل بینهما قدر ثلاث أصابع إلی شبر و لا تتمطأ و لا تتثاءب و لا تضحک فإن القهقهة تقطع الصلاة و لا تتورک فإن اللّه عز و جل قد عذب قوما علی التورک کان أحدهم یضع یدیه علی ورکیه من ملالة الصلاة- و لا تکفر فإنما یصنع ذلک المجوس و أرسل یدیک و ضعهما علی فخذیک قبالة رکبتیک فإنه أحری أن تهتم بصلاتک و لا تشتغل عنها نفسک فإنک إذا حرکتها کان ذلک یلهیک و لا تستند إلی جدار إلا أن تکون مریضا و لا تلتفت

الوافی، ج۸، ص: ۸۳۴

عن یمینک و لا عن یسارک فإن التفت حتی تری من خلفک فقد وجبت علیک إعادة الصلاة و إن العبد إذا التفت فی صلاته ناداه اللّه عز و جل فقال عبدی إلی من تلتفت أ تلتفت إلی من هو خیر لک منی فإن التفت ثلاث مرات صرف اللّه عنه نظره فلم ینظر إلیه بعد ذلک أبدا و لا تنفخ فی موضع سجودک فإذا أردت النفخ فلیکن قبل دخولک فی الصلاة فإنه یکره ثلاث نفخات فی موضع السجود و علی الرقی و علی الطعام الحار و لا تبزق و لا تمتخط فإن من حبس ریقه إجلالا لله عز و جل فی صلاته أورثه اللّه عز و جل صحة إلی الممات و ارفع یدیک بالتکبیر إلی نحرک و لا تجاوز بکفیک أذنیک حیال خدیک ثم ابسطهما بسطا و کبر ثلاث تکبیرات و قل اللهم أنت الملک الحق المبین لا إله إلا أنت سبحانک و بحمدک عملت سوءا و ظلمت نفسی فاغفر لی إنه لا یغفر الذنوب إلا أنت- ثم کبر تکبیرتین فی ترسل ترفع بهما یدیک و قل لبیک و سعدیک و الخیر فی یدیک و الشر لیس إلیک و

المهدی من هدیت عبدک و ابن عبدیک بین یدیک- منک و بک و لک و إلیک لا ملجأ و لا منجا و لا مفر منک إلا إلیک تبارکت و تعالیت سبحانک و حنانیک سبحانک رب البیت الحرام ثم کبر تکبیرتین و قل وَجَّهْتُ وَجْهِیَ لِلَّذِی فَطَرَ السَّماواتِ وَ الْأَرْضَ علی ملة إبراهیم و دین محمد و منهاج علی حَنِیفاً مسلما وَ ما أَنَا مِنَ الْمُشْرِکِینَ إِنَّ صَلاتِی وَ نُسُکِی وَ مَحْیایَ وَ مَماتِی لِلّهِ رَبِّ الْعالَمِینَ لا شَرِیکَ لَهُ وَ بِذلِکَ أُمِرْتُ و أنا من المسلمین أعوذ بالله السمیع العلیم من الشیطان الرجیم بِسْمِ اللّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِیمِ و إن شئت کبرت سبع تکبیرات ولاء إلا أن الذی وصفناه تعبد

بیان

کذا فی الفقیه و لا ندری أ کله بهذه العبارة من کلام الصادق ع أم

الوافی، ج۸، ص: ۸۳۵

بعضه و الباقی مستجمع من کلماتهم المتفرقة و قد نسب بعضها إلیهم ع فی مواضع أخر مثل قوله من حبس ریقه الحدیث فإنه نسبه فی باب القبلة إلی الصادق ع.

و قد مضی بعض ما ذکره مسندا و یأتی ذکر البواقی أیضا مسندا مع الرخصة فی أکثر ما نهی عنه و ما ذکره فی تفسیر التورک أحد معنییه و التکفیر وضع إحدی الیدین علی الأخری عند الصدر و الرقی بالضم جمع رقیة و هی معروفة و الترسل قد مضی تفسیره و لعله أراد بالتعبد الإقرار بالعبودیة

[۳]

اشارة

۷۲۰۹- ۳ الکافی، ۳/ ۳۱۱/ ۸/ ۱ علی عن أبیه عن الفقیه، ۱/ ۳۰۰/ ۹۱۵ حماد بن عیسی قال قال لی أبو عبد اللّه ع یوما یا حماد تحسن أن تصلی قال فقلت یا سیدی أنا أحفظ کتاب حریز فی الصلاة قال لا علیک یا حماد قم فصل قال فقمت بین یدیه متوجها إلی القبلة فاستفتحت الصلاة فرکعت و سجدت فقال یا حماد لا تحسن أن تصلی ما أقبح بالرجل منکم یأتی علیه ستون سنة أو سبعون سنة فلا یقیم صلاة واحدة بحدودها تامة قال حماد فأصابنی فی نفسی الذل- فقلت جعلت فداک فعلمنی الصلاة- فقام أبو عبد اللّه ع مستقبل القبلة منتصبا فأرسل یدیه جمیعا علی فخذیه قد ضم أصابعه و قرب بین قدمیه حتی کان بینهما قدر ثلاث أصابع منفرجات و استقبل بأصابع رجلیه جمیعا القبلة لم یحرفها عن القبلة و قال بخشوع اللّه أکبر ثم قرأ الحمد بترتیل و قل هو اللّه أحد ثم صبر هنیهة بقدر ما یتنفس

الوافی، ج۸، ص: ۸۳۶

و هو قائم ثم رفع یدیه حیال وجهه و قال اللّه أکبر و هو قائم ثم رکع و ملأ کفیه من رکبتیه منفرجات و رد رکبتیه إلی خلفه حتی [ثم] استوی ظهره- حتی لو صب علیه قطرة من ماء أو دهن لم تزل لاستواء ظهره و مد عنقه و غمض عینیه ثم سبح ثلاثا بترتیل فقال سبحان ربی العظیم و بحمده ثم استوی قائما فلما استمکن من القیام قال سمع اللّه لمن حمده ثم کبر و هو قائم و رفع یدیه حیال وجهه ثم سجد و بسط کفیه مضمومتی الأصابع بین یدی رکبتیه حیال وجهه و قال سبحان ربی الأعلی و بحمده ثلاث مرات و لم یضع شیئا من جسده علی شیء منه و سجد علی ثمانیة أعظم الکفین و الرکبتین و أنامل إبهامی الرجلین و الجبهة و الأنف و قال سبعة

منها فرض یسجد علیها و هی التی ذکرها اللّه تعالی فی کتابه فقال وَ أَنَّ الْمَساجِدَ لِلّهِ فَلا تَدْعُوا مَعَ اللّهِ أَحَداً و هی الجبهة و الکفان و الرکبتان و الإبهامان و وضع الأنف علی الأرض سنة ثم رفع رأسه من السجود- فلما استوی جالسا قال اللّه أکبر ثم قعد علی فخذه الأیسر و قد وضع ظاهر قدمه الأیمن علی بطن قدمه الأیسر و قال أستغفر اللّه ربی و أتوب إلیه ثم کبر و هو جالس و سجد السجدة الثانیة و قال کما قال فی الأولی و لم یضع شیئا من بدنه علی شیء منه فی رکوع و لا سجود و کان مجنحا و لم یضع ذراعیه علی الأرض فصلی رکعتین علی هذا و یداه مضمومتا الأصابع و هو جالس فی التشهد فلما فرغ من التشهد سلم فقال یا حماد هکذا صل

الفقیه، و لا تلتفت و لا تعبث بیدیک و

الوافی، ج۸، ص: ۸۳۷

أصابعک و لا تبزق عن یمینک و لا یسارک و لا بین یدیک

بیان

لا علیک أی لا بأس علیک بالرجل منکم أی من الشیعة أو من خواصهم بخشوع أی بتذلل و خوف و خضوع و فی الصحاح خشع ببصره أی غضه و الخشوع یکون بالقلب و بالجوارح فبالقلب أن یجمع الهمة و یفرغ قلبه عن غیر العبادة و المعبود و بالجوارح أن یغض بصره و یقبل علی العبادة لا یلتفت و لا یعبث و الترتیل التأنی و تبیین الحروف.

قال أمیر المؤمنین ع فی قوله تعالی وَ رَتِّلِ الْقُرْآنَ تَرْتِیلًا إنه حفظ الوقوف و بیان الحروف

حیال وجهه أی بإزائه و المراد أنه ع لم یرفع یدیه بالتکبیر أزید من محاذاة وجهه ملء کفیه من رکبتیه یعنی ماسها بکل کفیه و لم یکتف بوضع أطرافها و ما تضمنه الحدیث من أنه ع کبر للسجود و هو قائم ینافی ما فی بعض الأخبار کما یأتی من التکبیر له حال الهوی إلیه و کذا تغمیضه ع عینیه حال الرکوع ینافی ما تقدم فی حدیث زرارة من قوله ع و لیکن نظرک فیما بین قدمیک و الجمع فیهما بالتخییر ممکن.

و فی الذکری جمع بین الخبرین فی الأخیر بأن الناظر إلی ما بین قدمیه یقرب صورته من صورة المغمض قوله و بسط کفیه بین یدی رکبتیه لا ینافی ما فی خبر زرارة السابق و لا تجعلهما بین یدی رکبتیک لأن المراد بکون الشیء بین الیدین کونه بین جهتی الیمین و الشمال علی سمت الیدین مع القرب منهما و هو أعم من المواجهة الحقیقیة و الانحراف إلی أحد الجانبین و یستعمل ذلک فی کل من المعنیین فاستعمل فی أحد الحدیثین فی أحدهما و فی الآخر فی الآخر

الوافی، ج۸، ص: ۸۳۸

[۴]

۷۲۱۰- ۴ التهذیب، ۲/ ۳۱۴/ ۱۳۶/ ۱ ابن محبوب عن علی بن الریان عن الحسین بن راشد عن بعض أصحابه عن مسمع عن أبی عبد اللّه عن أبیه عن أمیر المؤمنین ع إن النبی ص نهی أن یغمض الرجل عینیه فی الصلاة

[۵]

۷۲۱۱- ۵ الکافی، ۳/ ۳۳۶/ ۵/ ۱ أحمد عن الحسین عن فضالة عن معلی أبی عثمان عن معلی بن خنیس عن أبی عبد اللّه ع قال سمعته یقول کان علی بن الحسین ع إذا هوی ساجدا انکب و هو یکبر

[۶]

اشارة

۷۲۱۲- ۶ الکافی، ۳/ ۳۳۶/ ۹/ ۱ محمد عن أحمد عن حماد عن حریز عن رجل عن أبی جعفر ع قال قلت له فَصَلِّ لِرَبِّکَ وَ انْحَرْ قال النحر الاعتدال فی القیام أن یقیم صلبه و نحره و قال لا تکفر فإنما یصنع ذلک المجوس و لا تلثم و لا تحتفز و لا تقع علی قدمیک و لا تفترش ذراعیک

بیان

التلثم شد النقاب علی الفم و الاحتفاز بالحاء المهملة و آخره زای التضام فی السجود و الجلوس

[۷]

اشارة

۷۲۱۳- ۷ التهذیب، ۲/ ۸۴/ ۷۸/ ۱ الحسین عن صفوان و فضالة عن العلاء عن محمد عن أحدهما ع قال قلت الرجل یضع یده فی الصلاة و حکی الیمنی علی الیسری فقال ذلک التکفیر لا تفعل

الوافی، ج۸، ص: ۸۳۹

بیان

و حکی عطف علی قال أی حکی فعله بوضع الیمنی علی الیسری

[۸]

۷۲۱۴- ۸ التهذیب، ۲/ ۸۳/ ۷۵/ ۱ علی عن أبی بصیر عن أبی عبد اللّه ع قال إذا جلست فی الصلاة فلا تجلس علی یمینک و اجلس علی یسارک فإذا سجدت فابسط کفیک علی الأرض فإذا رکعت فألقم رکبتیک کفیک

[۹]

۷۲۱۵- ۹ التهذیب، ۲/ ۳۷۷/ ۱۰۵/ ۱ محمد بن أحمد عن محمد بن یحیی المعاذی عن الطیالسی عن سیف عن إسحاق عن سعد بن عبد اللّه أنه قال لجعفر بن محمد ع إنی أصلی فی المسجد الحرام فأقعد علی رجلی الیسری من أجل الندی قال اقعد علی ألییک و إن کنت فی الطین

[۱۰]

اشارة

۷۲۱۶- ۱۰ التهذیب، ۲/ ۱۰۶/ ۱۷۱/ ۱ الحسین عن التمیمی عن الفقیه، ۱/ ۳۲۵/ ۹۵۲ صفوان الجمال قال رأیت أبا عبد اللّه ع إذا صلی ففرغ من صلاته رفع یدیه جمیعا فوق رأسه

بیان

لا یستفاد من هذا الخبر حكم محقق إذ لا یتبین منه كیفیة الرفع أ هو مع وضع علی الرأس أم بدونه و علی أی نحو كان ثم إنه ع فعله مرة أم كان دأبه ذلك ثم أ هو سنة أو أدب یلزمنا اتباعه أم لا ثم إن آداب الصلاة سوی ما ذكر فی هذا الباب كثیرة منها ما قد مضی فی تضاعیف الأبواب متفرقة و منها ما یأتی كذلك

الوافی، ج۸، ص: ۸۴۱

باب ۱۱۲ ما یختص المرأة من الآداب

[۱]

۷۲۱۷- ۱ الكافی، ۳/ ۳۳۵/ ۲/ ۱ الأربعة عن زرارة قال إذا قامت المرأة فی الصلاة جمعت بین قدمیها و لا تفرج بینهما و تضم یدیها إلی صدرها لمكان ثدییها- فإذا ركعت وضعت یدیها فوق ركبتیها علی فخذیها لئلا تطأطأ كثیرا فترتفع عجیزتها فإذا جلست فعلی ألیتیها لیس كما یقعد الرجل و إذا سقطت للسجود- بدأت بالقعود [و] بالركبتین قبل الیدین ثم تسجد لاطئة بالأرض فإذا كانت فی جلوسها ضمت فخذیها و رفعت ركبتیها من الأرض و إذا نهضت انسلت انسلالا لا ترفع عجیزتها أولا

[۲]

اشارة

۷۲۱۸- ۲ الفقیه، ۱/ ۳۷۲/ ۰ الحدیث مرسلا مقطوعا

بیان

التطأطؤ التطامن و الانخفاض یقال طأطأ رأسه فتطأطأ لاطئة لاصقة و الانسلال الخروج

الوافی، ج۸، ص: ۸۴۲

[۳]

۷۲۱۹- ۳ الکافی، ۳/ ۳۳۶/ ۴/ ۱ أحمد عن التهذیب، ۲/ ۹۴/ ۱۱۹/ ۱ الحسین عن عثمان عن ابن مسکان عن ابن أبی یعفور عن أبی عبد اللّه ع قال إذا سجدت المرأة بسطت ذراعیها

[۴]

۷۲۲۰- ۴ الکافی، ۳/ ۳۳۶/ ۸/ ۱ محمد عن أحمد عن ابن فضال عن ابن بکیر عن بعض أصحابنا قال المرأة إذا سجدت تضممت و الرجل إذا سجد تفتح

[۵]

۷۲۲۱- ۵ الکافی، ۳/ ۳۳۶/ ۷/ ۱ علی عن أبیه عن التهذیب، ۲/ ۹۵/ ۱۲۰/ ۱ الحسین عن فضالة عن أبان عن البصری قال سألته عن جلوس المرأة فی الصلاة قال تضم فخذیها

الوافی، ج۸، ص: ۸۴۳

باب ۱۱۳ الإقبال علی الصلاة و ترک ما ینافیه

[۱]

اشارة

۷۲۲۲- ۱ الکافی، ۳/ ۲۹۹/ ۱/ ۱ الأربعة عن زرارة و النیسابوریان عن حماد عن حریز عن زرارة قال قال أبو جعفر ع إذا قمت فی الصلاة فعلیک بالإقبال علی صلاتک فإنما یحسب لک منها ما أقبلت علیه و لا تعبث فیها بیدک و لا برأسک و لا بلحیتک و لا تحدث نفسک و لا تتثاءب و لا تتمطّ و لا تکفر فإنما یفعل ذلک المجوس و لا تلثم و لا تحتفز و تفرج کما یتفرج البعیر و لا تقع علی قدمیک و لا تفترش ذراعیک و لا تفرقع أصابعک فإن ذلک کله نقصان من الصلاة و لا تقم إلی الصلاة متکاسلا و لا متناعسا و لا متثاقلا فإنها من خلال النفاق فإن اللّه تعالی نهی المؤمنین أن یقوموا إلی الصلاة و هم سکاری یعنی سکر النوم و قال للمنافقین وَ إِذا قامُوا إِلَی الصَّلاةِ قامُوا کُسالی یُراؤُنَ النّاسَ وَ لا یَذْکُرُونَ اللّهَ إِلّا قَلِیلًا

بیان

یعنی سکر النوم أرید به أن منه سکر النوم کما یأتی فی حدیث الشحام و منه سکر الاستغراق فی التفکر فی أمور الدنیا بحیث لا یعقل ما یقوله فی صلاته

الوافی، ج۸، ص: ۸۴۴

و یفعله و یأتی فی کتاب المطاعم و المشارب أن شارب الخمر لا یحتسب صلاته أربعین صباحا أی لا یعطی علیها أجرا

[۲]

۷۲۲۳- ۲ الکافی، ۳/ ۳۰۰/ ۳/ ۱ الخمسة عن أبی عبد اللّه ع قال إذا دخلت فی صلاتک فعلیک بالتخشع و الإقبال علی صلاتک فإن اللّه تعالی یقول الَّذِینَ هُمْ فِی صَلاتِهِمْ خاشِعُونَ

[۳]

۷۲۲۴- ۳ الکافی، ۳/ ۳۷۱/ ۱۵/ ۱ محمد عن التهذیب، ۳/ ۲۵۸/ ۴۲/ ۱ أحمد عن حماد عن الحسین بن المختار عن الشحام قال قلت لأبی عبد اللّه ع قول اللّه تعالی- لا تَقْرَبُوا الصَّلاةَ وَ أَنْتُمْ سُکاری فقال منه سکر النوم

[۴]

۷۲۲۵- ۴ الفقیه، ۱/ ۴۷۹/ ۱۳۸۶ زکریا النقاض عن أبی جعفر ع مثله

[۵]

۷۲۲۶- ۵ الفقیه، ۱/ ۴۷۹/ ۱۳۸۵ العیص بن القاسم عن أبی عبد اللّه ع قال إذا غلب الرجل النوم و هو فی الصلاة فلیضع رأسه و لینم فإنی أتخوف علیه إن أراد أن یقول اللهم أدخلنی الجنة أن یقول اللهم أدخلنی النار

کاشانی، فیض، محمد محسن ابن شاه مرتضی، الوافی، ۲۶ جلد، کتابخانه امام امیر المؤمنین علی علیه السلام، اصفهان - ایران، اول، ۱۴۰۶ ه ق

الوافی؛ ج۸ ص: ۸۴۵

الوافی، ج۸ ص: ۸۴۵

[۶]

۷۲۲۷- ۶ الفقیه، ۱/ ۲۰۹/ ۶۳۲ قال الصادق ع لا تجتمع الرغبة و الرهبة فی قلب إلا وجبت له الجنة فإذا صلیت فأقبل بقلبک علی اللّه عز و جل فإنه لیس من عبد مؤمن یقبل بقلبه علی اللّه فی صلاته و دعائه إلا أقبل اللّه علیه بقلوب المؤمنین إلیه و أیده مع مودتهم إیاه بالجنة

[۷]

۷۲۲۸- ۷ الکافی، ۳/ ۳۰۰/ ۲/ ۱ علی عن أبیه عن الحسن بن أبی الحسین الفارسی عمن حدثه عن أبی عبد اللّه ع قال قال رسول اللّه ص إن اللّه کره لکم أیتها الأمة أربعا و عشرین خصلة و نهاکم عنها کره لکم العبث فی الصلاة- الفقیه، ۱/ ۱۸۸/ ۵۷۵ قال رسول اللّه ص إن اللّه تبارک و تعالی کره لی ست خصال و کرهتهن لأوصیائی من ولدی و أتباعهم من بعدی العبث فی الصلاة و الرفث فی الصوم و المن بعد الصدقة و إتیان المساجد جنبا و التطلع فی الدور و الضحک بین القبور

[۸]

۷۲۲۹- ۸ الکافی، ۳/ ۳۰۰/ ۴/ ۱ العدة عن أحمد و أبو داود عن الحسین عن علی بن أبی جهمة عن جهم بن حمید عن أبی عبد اللّه ع قال کان أبی یقول کان علی بن الحسین ع إذا قام فی الصلاة کأنه ساق شجرة

الوافی، ج‌۸، ص: ۸۴۶

لا یتحرک منه شیء إلا ما حرکت الریح منه

[۹]

اشارة

۷۲۳۰- ۹ الکافی، ۳/ ۳۰۰/ ۵/ ۱ التهذیب، ۲/ ۲۸۶/ ۱/ ۱ النیسابوریان عن حماد عن ربعی عن الفضیل بن یسار عن أبی عبد اللّه ع قال کان علی بن الحسین ع إذا قام فی الصلاة تغیر لونه- فإذا سجد لم یرفع رأسه حتی یرفض عرقا

بیان

ارفضاض العرق ترششه

و ذکر ابن طاوس رحمه اللّه فی کتاب فلاح السائل أن ابن بابویه رحمه اللّه روی فی کتاب زهد أمیر المؤمنین ص بإسناده إلی أبی عبد اللّه ع قال کان علی ع إذا قام إلی الصلاة فقال وجهت وجهی للذی فطر السماوات و الأرض تغیر لونه حتی یعرف ذلک فی وجهه

قال و إنه روی فی کتاب الزهد عن الحسین بن سعید عن عثمان بن سعید عن المفضل بن صالح عن الکنانی عن أبی عبد اللّه ع قال کان علی ع یرکع فیسیل عرقه حتی یطأ فی عرقه من طول قیامه

و ذکر ابن طاوس أیضا فی کتاب فلاحه عن یعقوب بن نعیم قال و کان ثقة جلیلا إنه قال حدثنی محمد بن عبد اللّه بن زیاد العلوی بجرجان قال کان الحسن بن علی ع إذا فرغ من وضوئه التمع لونه فقیل له فی ذلک فقال- حق لمن أراد أن یدخل علی ذی العرش عز و جل أن یتغیر لونه

و روی فیه أیضا عن صاحب کتاب زهرة المهج و تواریخ الحجج بإسناده عن السراد عن عبد العزیز العبدی عن ابن أبی یعفور قال قال مولانا الصادق ع کان علی بن الحسین ع إذا حضرت الصلاة اقشعر جلده

الوافی، ج‌۸، ص: ۸۴۷

و اصفر لونه و ارتعد کالسعفة.

و قال روی عنه ع عند قوله فی الصلاة وجهت وجهی مثل الذی روینا عن مولانا علی ع

[۱۰]

اشارة

۷۲۳۱- ۱۰ التهذيب، ۲/ ۳۴۱/ ۳/ ۱ الحسين عن حماد عن بعض أصحابنا عن الثمالى قال رأيت على بن الحسين ع يصلى فسقط رداؤه عن منكبيه قال فلم يسوه حتى فرغ من صلاته قال فسألته عن ذلك فقال ويحك أ تدرى بين يدى من كنت إن العبد لا يقبل منه صلاة إلا ما أقبل منها فقلت جعلت فداك هلكنا فقال كلا إن اللّه تعالى يتم ذلك بالنوافل

بيان

يعنى يجبره بما أقبل عليه فى النوافل

[۱۱]

۷۲۳۲- ۱۱ الكافى، ۳/ ۳۶۳/ ۲/ ۱ محمد عن أحمد عن ابن أبى عمير التهذيب، ۲/ ۳۴۱/ ۱/ ۱ الحسين عن ابن أبى عمير عن هشام بن سالم عن محمد عن أبى جعفر ع قال إن العبد ليرفع له من صلاته نصفها و ثلثها و ربعها و خمسها فما يرفع له إلا ما أقبل عليها [منها] بقلبه و إنما أمروا بالنوافل ليتمم لهم بها ما نقصوا من الفريضة

[۱۲]

اشارة

۷۲۳۳- ۱۲ التهذيب، ۲/ ۳۴۱/ ۲/ ۱ عنه عن فضالة عمن رواه عن أبى بصير قال قال أبو عبد اللّه ع يرفع للرجل من الصلاة

الوافى، ج۸، ص: ۸۴۸

ربعها أو ثمنها أو نصفها و أكثر بقدر ما سها و لكن اللّه تعالى يتمم ذلك بالنوافل

بيان

أريد بالسهو الذهول و عدم إحضار القلب بالصلاة و فى الكلام مسامحة أى و يترك بقدر ما سها لا يرفع و كذلك فى الخبر الآتى

[۱۳]

۷۲۳۴- ۱۳ الكافى، ۳/ ۳۶۳/ ۳/ ۱ محمد عن أحمد عن التهذيب، ۲/ ۳۴۲/ ۴/ ۱ الحسين عن القاسم بن محمد عن على عن أبى بصير قال قال رجل لأبى عبد اللّه ع و أنا أسمع جعلت فداك إنى كثير السهو فى الصلاة فقال و هل يسلم منه أحد- فقلت ما أظن أحدا أكثر سهوا منى فقال له أبو عبد اللّه ع يا با محمد إن العبد يرفع له ثلث صلاته و نصفها و ثلاثة أرباعها و أقل و أكثر على قدر سهوه فيها و لكنه يتم له من النوافل فقال له أبو بصير ما أرى النوافل ينبغى أن تترك على حال فقال أبو عبد اللّه ع أجل لا

[۱۴]

۷۲۳۵- ۱۴ الکافی، ۳/ ۳۶۳/ ۴/ ۱ الأربعة عن الفضیل و التهذیب، ۲/ ۳۴۲/ ۵/ ۱ النیسابوریان عن حماد عن حریز عن الفضیل بن یسار عن أبی جعفر ع و أبی عبد اللّه ع أنهما قالا- إنما لک من صلاتک ما أقبلت علیه منها فإن أوهمها کلها أو غفل عن آدابها لفت فضرب بها وجه صاحبها

الوافی، ج۸ ص: ۸۴۹

[۱۵]

۷۲۳۶- ۱۵ الکافی، ۳/ ۳۶۲/ ۱/ ۱ محمد عن أحمد عن الحسین عن النضر عن هشام بن سالم عن محمد قال قلت لأبی عبد اللّه ع إن عمارا الساباطی روی عنک روایة قال و ما هی قلت روی أن السنة فریضة فقال أین یذهب أین یذهب لیس هکذا حدثته إنما قلت له من صلی فأقبل علی صلاته لم یحدث نفسه فیها أو لم یسه فیها أقبل اللّه علیه ما أقبل علیها فربما رفع نصفها أو ربعها أو ثلثها أو خمسها و إنما أمرنا بالسنة لیکمل بها ما ذهب من المکتوبة

[۱۶]

۷۲۳۷- ۱۶ الکافی، ۳/ ۳۰۱/ ۷/ ۱ الاثنان عن الوشاء عن أبان عن الفضیل بن یسار عن أحدهما ع فی الرجل یتثاءب و یتمطی فی الصلاة- قال هو من الشیطان و لا یملکه [لن یملکه]

[۱۷]

۷۲۳۸- ۱۷ التهذیب، ۲/ ۳۲۴/ ۱۸۴/ ۱ الخمسة عن أبی عبد اللّه ع مثله

[۱۸]

۷۲۳۹- ۱۸ الکافی، ۳/ ۳۰۱/ ۹/ ۱ محمد عن ابن عیسی رفعه عن أبی عبد اللّه ع قال إذا قمت فی الصلاة فلا- تعبث بلحیتک و لا برأسک- و لا تعبث بالحصی و أنت تصلی إلا أن تسوی حیث تسجد فإنه لا بأس

[۱۹]

۷۲۴۰- ۱۹ التهذیب، ۲/ ۳۲۶/ ۱۹۰/ ۱ أحمد عن محمد بن یحیی عن غیاث بن إبراهیم عن جعفر عن أبیه عن علی ع قال لا تجاوز

الوافی، ج۸ ص: ۸۵۰

بطرفک فی الصلاة موضع سجودک

[۲۰]

۷۲۴۱- ۲۰ التهذیب، ۲/ ۳۲۵/ ۱۸۸/ ۱ أحمد عن علی بن الحکم عن داود بن زربی عن أبی بصیر قال قال أبو عبد اللّه ع إذا قمت فی الصلاة فاعلم أنک بین یدی اللّه فإن کنت لا تراه فاعلم أنه یراک فأقبل قبل صلاتک و لا تمتخط و لا تبزق و لا تنقض أصابعک و لا تورک فإن قوما قد عذبوا بنقض الأصابع و التورک فی الصلاة و إذا رفعت رأسک من الرکوع فأقم صلبک حتی ترجع مفاصلک و

إذا سجدت فاقعد مثل ذلک و إذا کان فی الرکعة الأولی و الثالثة فرفعت رأسک من السجود فاستتم جالسا حتی ترجع مفاصلک فإذا نهضت قلت بحول اللّه و قوته أقوم و أقعد فإن علیا ع هکذا کان یفعل

الوافی، ج۸، ص: ۸۵۱

باب ۱۱۴ علل أذکار الصلاة و أفعالها

[۱]

۷۲۴۲- ۱ الفقیه، ۱/ ۳۰۲/ ۹۱۶ الفقیه، ۱/ ۳۰۵/ ۹۱۷ إنما جرت السنة فی افتتاح الصلاة بسبع تکبیرات لما رواه زرارة عن أبی جعفر ع قال- خرج رسول اللّه ص إلی الصلاة و قد کان الحسین ع أبطأ عن الکلام حتی تخوفوا أن لا یتکلم و أن یکون به خرس- فخرج به ع حاملا- علی عاتقه و صف الناس خلفه فأقامه علی یمینه- فافتتح رسول اللّه ص الصلاة فکبر الحسین ع فلما سمع رسول اللّه ص تکبیرة عاد فکبر و کبر الحسین ع حتی کبر رسول اللّه ص سبع تکبیرات و کبر الحسین ع فجرت السنة بذلک

[۲]

اشارة

۷۲۴۳- ۲ التهذیب، ۲/ ۶۷/ ۱۱/ ۱ الحسین عن النضر و فضالة عن عبد اللّه بن سنان عن حفص عن أبی عبد اللّه ع قال إن رسول اللّه ص کان فی الصلاة و إلی جانبه الحسین بن علی ع فکبر رسول اللّه ص فلم یحر الحسین التکبیر ثم کبر رسول اللّه ص و لم یحر الحسین التکبیر و لم یزل رسول اللّه ص یکبر و یعالج الحسین التکبیر فلم یحر حتی أکمل سبع

الوافی، ج۸، ص: ۸۵۲

تکبیرات فأحار الحسین ع التکبیر فی السابعة فقال أبو عبد اللّه ع فصارت سنة

بیان

المحاورة المجاوبة و التحاور التجاوب یقال کلمته فما أحار لی جوابا و لعل المراد إن الحسین ع و إن کبر فی کل مرة إلا أنه لم یفصح بها إلا فی المرة الأخیرة و بهذا یجمع بین الخبرین

[۳]

۷۲۴۴- ۳ الفقیه، ۱/ ۳۰۵/ ۹۱۸ و روی هشام بن الحکم عن أبی الحسن موسی بن جعفر ع لذلک علة أخری و هی أن النبی ص لما أسری به إلی السماء قطع سبع حجب فکبر عند کل حجاب تکبیرة فأوصله اللّه عز و جل بذلک إلی منتهی الکرامة

[۴]

اشارة

۷۲۴۵- ۴ الفقیه، ۱/ ۳۰۵/ ۹۱۹ و ذکر الفضل بن شاذان عن الرضا ع لذلک علة أخری و هی أنه إنما صارت التکبیرات فی أول الصلاة سبعا لأن أصل الصلاة رکعتان و استفتاحهما بسبع تکبیرات تکبیرة الافتتاح و تکبیرة الرکوع و تکبیرتی السجدتین و تکبیرة الرکوع فی الثانیة و تکبیرتی السجدتین فإذا کبر الإنسان فی أول صلاته سبع تکبیرات ثم نسی شیئا من تکبیرات الافتتاح من بعد أو سها عنها لم یدخل علیه نقص فی صلاته

بیان

لعل المراد باستفتاح الرکعتین بالسبع التکبیرات التی یستفتح بها کل فعل و لهذا لم یعد منها الأربع التی بعد الرفع من السجدات.

الوافی، ج۸، ص: ۸۵۳

قال فی الفقیه و هذه العلل کلها صحیحة و کثرة العلل للشیء یزیده تأکیدا و لا یدخل هذا فی التناقض

[۵]

اشارة

۷۲۴۶- ۵ الفقیه، ۱/ ۳۰۶/ ۹۲۱ سأل رجل أمیر المؤمنین ع و قال له یا ابن عم خیر الخلق ما معنی رفع یدیک فی التکبیرة الأولی فقال ع معناه اللّه أکبر الواحد الأحد الذی لیس کمثله شیء لا یلمس بالأخماس و لا یدرک بالحواس

بیان

الأخماس الأصابع

[۶]

۷۲۴۷- ۶ الفقیه، ۱/ ۳۱۰/ ۹۲۶ فیما ذکره الفضل من العلل عن الرضا ع أنه قال أمر الناس بالقراءة فی الصلاة لئلا یکون القرآن مهجورا مضیعا و لیکون محفوظا مدروسا فلا یضمحل و لا یهجر و لا یجهل و إنما بدئ بالحمد دون سائر السور لأنه لیس شیء من القرآن و الکلام جمع فیه من جوامع الخیر و الحکمة ما جمع فی سورة الحمد و ذلک أن قوله عز و جل الْحَمْدُ لِلّهِ إنما هو أداء لما أوجب اللّه عز و جل علی خلقه من الشکر و شکر لما وفق عبده من الخیر- رَبِّ الْعالَمِینَ توحید له و تمجید و إقرار بأنه هو الخالق المالک لا غیره- الرَّحْمنِ الرَّحِیمِ استعطاف و ذکر لآلائه و نعمائه علی جمیع خلقه- مالِکِ یَوْمِ الدِّینِ إقرار له بالبعث و الحساب و المجازاة و إیجاب ملک الآخرة له کإیجاب ملک الدنیا-

الوافی، ج۸، ص: ۸۵۴

إِیّاکَ نَعْبُدُ رغبة و تقرب إلی اللّه تعالی ذکره و إخلاص له بالعمل دون غیره- وَ إِیّاکَ نَسْتَعِینُ استزادة من توفیقه و عبادته و استدامة لما أنعم اللّه علیه و نصرة- اهْدِنَا الصِّراطَ الْمُسْتَقِیمَ استرشاد لدینه و اعتصام بحبله و استزادة فی المعرفة لربه عز و جل و لعظمته و

کبریائه- صِرٰاطَ الَّذِینَ أَنْعَمْتَ عَلَیْهِمْ توکید فی السؤال و الرغبة و ذکر لما قد تقدم من نعمه علی أولیائه و رغبة فی مثل تلک النعم- غَیْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَیْهِمْ استعاذة من أن یکون من المعاندین الکافرین- المستخفین به و بأمره و نهیه- وَ لَا الضّٰالِّینَ اعتصام من أن یکون من الذین ضلوا عن سبیله من غیر معرفة فهم یحسبون أنهم یحسنون صنعا و قد اجتمع فیه من جوامع الخیر و الحکمة من أمر الآخرة و الدنیا ما لا یجمعه شیء من الأشیاء و ذکر العلة التی من أجلها جعل الجهر فی بعض الصلوات دون بعض أن الصلوات التی یجهر فیها إنما هی فی أوقات مظلمة فوجب أن یجهر فیها لیعلم المار أن هناک جماعة تصلی فإن أراد أن یصلی صلی لأنه إن لم یر جماعة علم ذلک من جهة السماع و الصلاتان اللتان لا یجهر فیهما إنما هما بالنهار فی أوقات مضیئة فهی من جهة الرؤیة لا یحتاج فیها إلی السماع

[۷]

۷۲۴۸- ۷ الفقیه، ۱/ ۳۰۹/ ۹۲۴ سأل محمد بن عمران أبا عبد اللّه ع قال لأی علة یجهر فی صلاة الجمعة و صلاة المغرب و صلاة العشاء

الوافی، ج۸، ص: ۸۵۵

الآخرة و صلاة الغداة و سائر الصلوات الظهر و العصر لا یجهر فیها و لأی علة صار التسبیح فی الرکعتین الأخیرتین أفضل من القراءة قال لأن النبی ص لما أسری به إلی السماء کان أول صلاة فرض اللّه علیه الظهر یوم الجمعة فأضاف اللّه عز و جل إلیه الملائکة تصلی خلفه و أمر نبیه أن یجهر بالقراءة لیبین لهم فضله- ثم فرض علیه العصر و لم یضف إلیه أحدا من الملائکة و أمره أن یخفی القراءة لأنه لم یکن وراءه أحد ثم فرض علیه المغرب و أضاف إلیه الملائکة فأمره بالإجهار و کذلک العشاء الآخرة فلما کان قرب الفجر نزل ففرض اللّه علیه الفجر فأمره بالإجهار لیبین للناس فضله کما بین للملائکة فلهذه العلة یجهر فیها و صار التسبیح أفضل من القراءة فی الأخیرتین لأن النبی ص لما کان فی الأخیرتین ذکر ما رأی من عظمة اللّه عز و جل فدهش فقال سبحان اللّه و الحمد لله و لا إله إلا اللّه [و اللّه أکبر] فلذلک صار التسبیح أفضل من القراءة

[۸]

اشارة

۷۲۴۹- ۸ الفقیه، ۱/ ۳۰۹/ ۹۲۵ سأل یحیی بن أکثم القاضی أبا الحسن الأول ع عن صلاة الفجر لم یجهر فیها بالقراءة و هی من صلوات النهار و إنما یجهر فی صلاة اللیل فقال لأن النبی ص کان یغلس بها فقربها من اللیل

بیان

الغلس بالغین المعجمة محرکة ظلمة آخر اللیل یغلس بها أی یؤدیها فی

الوافی، ج۸، ص: ۸۵۶

الغلس

[۹]

۷۲۵۰- ۹ الفقیه، ۱/ ۳۰۸/ ۹۲۳ قال الرضا ع إنما جعل القراءة فی الرکعتین الأولتین و التسبیح فی الأخیرتین للفرق بین ما فرضه اللّه عز و جل من عنده و بین ما فرضه اللّه من عند رسوله

[۱۰]

۷۲۵۱- ۱۰ الفقیه، ۱/ ۳۱۱/ ۹۲۷ سأل رجل أمیر المؤمنین ع فقال یا ابن عم خیر خلق اللّه عز و جل ما معنی مد عنقک فی الرکوع فقال تأویله آمنت بالله و لو ضربت عنقی

[۱۱]

۷۲۵۲- ۱۱ الفقیه، ۱/ ۳۱۲/ ۹۲۸ سأل طلحة السلمی أبا عبد اللّه ع لأی علة توضع الیدان علی الأرض فی السجود قبل الرکبتین قال لأن الیدین بهما مفتاح الصلاة

[۱۲]

اشارة

۷۲۵۳- ۱۲ الفقیه، ۱/ ۳۱۴/ ۹۳۰ سأل رجل أمیر المؤمنین ع فقال له یا ابن عم خیر خلق اللّه ما معنی السجدة الأولی قال تأویلها اللهم إنک منها خلقتنا یعنی من الأرض و تأویل رفع رأسک و منها أخرجتنا و السجدة الثانیة و إلیها تعیدنا و رفع رأسک و منها تخرجنا تارة أخری

بیان

قال بعض العارفین إن الرکوع دعوی العبودیة و السجدتین شاهدان لها

الوافی، ج‏۸، ص: ۸۵۷

[۱۳]

اشارة

۷۲۵۴- ۱۳ الفقیه، ۱/ ۳۱۴/ ۹۳۱ سأل أبو بصیر أبا عبد اللّه ع عن علة الصلاة کیف صارت رکعتین و أربع سجدات قال لأن رکعة من قیام تعد برکعتین من جلوس

بیان

أرید بالرکعة فی السؤال الرکوع و حاصل الجواب أن العبادة من جلوس لما کانت أهون منها من قیام ضوعفت

[۱۴]

۷۲۵۵- ۱۴ الفقیه، ۱/ ۲۷۲/ ۸۴۳ التهذیب، ۲/ ۲۳۴/ ۱۳۳/ ۱ هشام بن الحکم عن أبی عبد اللّه ع قال له أخبرنی عما یجوز السجود علیه و عما لا یجوز قال السجود لا یجوز إلا علی الأرض أو علی ما أنبتت الأرض إلا ما أکل أو لبس فقال له جعلت فداک ما العلة فی ذلک قال لأن السجود خضوع لله عز و جل فلا ینبغی أن یکون علی ما یؤکل أو یلبس لأن أبناء الدنیا عبید ما یأکلون و یلبسون و الساجد فی سجوده فی عبادة اللّه عز و جل فلا ینبغی أن یضع جبهته فی سجوده علی معبود أبناء الدنیا الذین اغتروا بغرورها

[۱۵]

۷۲۵۶- ۱۵ الفقیه، ۱/ ۳۱۴/ ۹۳۱ الفقیه، ۱/ ۳۱۵/ ۹۳۲ إنما یقال فی الرکوع سبحان ربی العظیم و بحمده و فی السجود سبحان ربی الأعلی و بحمده لأنه لما

الوافی، ج۸، ص: ۸۵۸

أنزل اللّه تبارک و تعالی فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّکَ الْعَظِیمِ قال النبی ص اجعلوها فی رکوعکم فلما أنزل اللّه عز و جل سَبِّحِ اسْمَ رَبِّکَ الْأَعْلَی قال النبی ص اجعلوها فی سجودکم و إنما یستحب أن یقرأ فی الأولی الحمد و إنا أنزلناه و فی الثانیة الحمد و قل هو اللّه أحد لأن إنا أنزلناه سورة النبی ص و أهل بیته ص فیجعلهم المصلی وسیلة إلی اللّه تعالی ذکره لأنه بهم وصل إلی معرفة اللّه تعالی و یقرأ فی الثانیة سورة التوحید لأن الدعاء علی أثره مستجاب و علی أثره القنوت

[۱۶]

۷۲۵۷- ۱۶ الفقیه، ۱/ ۳۲۰/ ۹۴۵ قال رجل لأمیر المؤمنین ع یا ابن عم خیر خلق اللّه ما معنی رفع رجلک الیمنی و طرحک الیسری فی التشهد قال تأویله اللهم أمت الباطل و أقم الحق قال فما معنی قول الإمام السلام علیکم فقال إن الإمام یترجم عن اللّه عز و جل و یقول فی ترجمته لأهل الجماعة أمان لکم من عذاب اللّه یوم القیامة

[۱۷]

۷۲۵۸- ۱۷ الفقیه، ۱/ ۳۳۳/ ۹۷۸ و فی روایة أبی الحسین الأسدی رضی اللّه عنه أن الصادق ع قال إنما یسجد المصلی سجدة بعد الفریضة لیشکر اللّه تعالی فیها علی ما من به من أداء فرضه

آخر أبواب صفة الصلاة و أذکارها و تعقیبها و آدابها و عللها و الحمد لله أولا و آخرا

الوافی، ج۸، ص: ۸۵۹

أبواب ما یعرض للمصلی من الحوادث و الآفات و تدارکه لما فات

اشارة

الوافی، ج۸، ص: ۸۶۱

الآيات

اشارة

قال اللّه تعالى فَإِنْ خِفْتُمْ فَرِجالًا أَوْ رُكْباناً.

و قال عز و جل فی صلاة الخوف مخاطبا لنبيه ص وَ إِذا كُنْتَ فِيهِمْ فَأَقَمْتَ لَهُمُ الصَّلاةَ فَلْتَقُمْ طائِفَةٌ مِنْهُمْ مَعَكَ وَ لْيَأْخُذُوا أَسْلِحَتَهُمْ فَإِذا سَجَدُوا فَلْيَكُونُوا مِنْ وَرائِكُمْ وَ لْتَأْتِ طائِفَةٌ أُخْرى لَمْ يُصَلُّوا فَلْيُصَلُّوا مَعَكَ وَ لْيَأْخُذُوا حِذْرَهُمْ وَ أَسْلِحَتَهُمْ وَدَّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْ تَغْفُلُونَ عَنْ أَسْلِحَتِكُمْ وَ أَمْتِعَتِكُمْ فَيَمِيلُونَ عَلَيْكُمْ مَيْلَةً واحِدَةً وَ لا جُناحَ عَلَيْكُمْ إِنْ كانَ بِكُمْ أَذىً مِنْ مَطَرٍ أَوْ كُنْتُمْ مَرْضى أَنْ تَضَعُوا أَسْلِحَتَكُمْ وَ خُذُوا حِذْرَكُمْ إِنَّ اللَّهَ أَعَدَّ لِلْكافِرِينَ عَذاباً مُهِيناً فَإِذا قَضَيْتُمُ الصَّلاةَ فَاذْكُرُوا اللَّهَ قِياماً وَ قُعُوداً وَ عَلى جُنُوبِكُمْ فَإِذَا اطْمَأْنَنْتُمْ فَأَقِيمُوا الصَّلاةَ إِنَّ الصَّلاةَ كانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كِتاباً مَوْقُوتاً.

بيان

الرجال جمع راجل و الحذر بالكسر الاحتراز قِياماً وَ قُعُوداً وَ عَلى جُنُوبِكُمْ إشارة إلى صلاة القادر و العاجز و الأعجز و لا يخفى ما فی المحافظة على

الوافی، ج۸، ص: ۸۶۲

الجماعة حال الخوف مع ارتكاب المخاطرة بالأنفس و الافتراق و الانتظار من الاهتمام البليغ بصلاة الجماعة و الحث عليها

الوافی، ج۸، ص: ۸۶۳

باب ۱۱۵ الحدث و مقدماته و النوم فی الصلاة

[۱]

اشارة

۷۲۵۹- ۱ الكافی، ۳/ ۳۶۴/ ۴/ ۱ محمد عن محمد بن الحسين و التهذيب، ۲/ ۳۳۱/ ۲۱۸/ ۱ أحمد عن ابن بزيع عن بزرج عن الحضرمی عن أبی جعفر و أبی عبد اللّه ع أنهما كانا يقولان لا يقطع الصلاة إلا أربعة الخلاء و البول و الريح و الصوت

بيان

الصوت يشمل القهقهة فالحصر لا ينافی ما يأتی من قطع القهقهة لها

[۲]

اشارة

۷۲۶۰- ۲ الکافی، ۳/ ۳۶۴/ ۳/ ۱ التهذیب، ۲/ ۳۲۴/ ۱۸۲/ ۱ محمد عن محمد بن الحسین عن صفوان عن الفقیه، ۱/ ۳۶۷/ ۱۰۶۱ البجلی قال سألت أبا الحسن ع عن الرجل یصیبه الغمز فی بطنه و هو یستطیع أن یصبر علیه أ یصلی علی تلک الحال أو لا یصلی قال فقال إن احتمل الصبر و لم یخف إعجالا عن

الوافی، ج۸، ص: ۸۶۴

الصلاة فلیصل و لیصبر

بیان

الغمز العصر و الإعجال السبق یعنی لم یخف أن یبتدره قبل إتمام صلاته أو لا یتمکن من القیام بأفعال الصلاة کما ینبغی

[۳]

اشارة

۷۲۶۱- ۳ التهذیب، ۲/ ۳۳۳/ ۲۲۸/ ۱ أحمد عن البرقی عن ابن أبی عمیر عن هشام بن الحکم عن أبی عبد اللّه ع قال لا صلاة لحاقن و لا لحاقب و هو بمنزلة من هو فی ثوبه

بیان

کلاهما بالحاء المهملة و فی آخر الأول نون و فی آخر الثانی باء موحدة یعنی بالحاقن حابس البول و بالحاقب حابس الغائط.

قال فی النهایة فیه لا رأی لحاقب و لا لحاقن الحاقب الذی احتاج إلی الخلاء فلم یتبرز فانحصر غائطه و منه الحدیث نهی عن صلاة الحاقب و الحاقن قال و الحاقن هو الذی حبس بوله کالحاقب للغائط و منه الحدیث لا یصلین أحدکم و هو حاقن و فی روایة و هو حقن حتی یتخفف فما یوجد فی نسخ التهذیب لا صلاة لحاقن و لا حاقنة بالنون فیهما جمیعا فلعله تصحیف

[۴]

۷۲۶۲- ۴ التهذیب، ۲/ ۳۲۶/ ۱۸۹/ ۱ عنه عن علی بن الحکم عن سیف عن الحضرمی عن أبیه عن أبی عبد اللّه ع قال إن رسول اللّه ص قال لا تصل و أنت تجد شیئا من الأخبثین

[۵]

اشارة

۷۲۶۳- ۵ التهذیب، ۲/ ۳۵۵/ ۵۶/ ۱ محمد بن أحمد عن موسی بن

الوافی، ج۸، ص: ۸۶۵

عمر بن یزید عن ابن سنان عن أبی سعید القماط قال سمعت رجلا یسأل أبا عبد اللّه ع عن رجل وجد غمزا فی بطنه أو أذی أو عصرا من البول و هو فی صلاة المکتوبة فی الرکعة الأولی أو الثانیة أو الثالثة أو الرابعة قال فقال إذا أصاب شیئا من ذلک فلا بأس أن یخرج لحاجته تلک فیتوضأ ثم ینصرف إلی مصلاه الذی کان یصلی فیه فیبنی علی صلاته من الموضع الذی خرج منه لحاجته ما لم ینقض الصلاة بکلام قال قلت و إن التفت یمینا و شمالا أو ولی عن القبلة- قال نعم کل ذلک واسع إنما هو بمنزلة الرجل سها فانصرف فی رکعة أو رکعتین أو ثلاث من المکتوبة فإنما علیه أن یبنی علی صلاته ثم ذکر سهو النبی ص

بیان

سیأتی ذکر سهو النبی ص

[۶]

اشارة

۷۲۶۴- ۶ التهذیب، ۲/ ۳۳۲/ ۲۲۷/ ۱ علی بن مهزیار عن حماد عن حریز عن الفقیه، ۱/ ۳۶۷/ ۱۰۶۰ الفضیل بن یسار قال قلت لأبی جعفر ع أکون فی الصلاة فأجد غمزا فی بطنی أو أذی أو ضربانا- فقال انصرف ثم توضأ و ابن علی ما مضی من صلاتک ما لم تنقض الصلاة بالکلام متعمدا فإن تکلمت ناسیا فلا شیء علیک فهو بمنزلة من تکلم فی الصلاة ناسیا قلت فإن قلب وجهه عن القبلة قال نعم و إن قلب وجهه عن القبلة

الوافی، ج۸، ص: ۸۶۶

بیان

ضرب العرق ضربانا إذا تحرک بقوة و أرید بالانصراف الانصراف لنقض الوضوء و قضاء الحاجة للتخلص من حبس الریح أو أحد الأخبثین.

و فی الروایة السابقة عبر عن ذلک بالخروج للحاجة کما هو شائع فی مثله و هذا واضح لا خفاء به و إنما تعرضنا لبیانه لأن طائفة من أصحابنا تکلفوا فی معنی الروایتین تکلفات بعیدة من غیر حاجة بهما إلیهما من أراد الاطلاع علیها فعلیه بالرجوع إلی الکتب الفقهیة

[۷]

۷۲۶۵- ۷ الکافی، ۳/ ۳۴۶/ ۱/ ۱ محمد عن ابن عیسی عن الحسین عن فضالة عن ابن بکیر عن عبید بن زرارة عن أبی عبد اللّه ع قال سألته عن رجل صلی الفریضة فلما فرغ و رفع رأسه من السجدة الثانیة من الرکعة الرابعة أحدث فقال أما صلاته فقد مضت و بقی التشهد و إنما التشهد سنة فی الصلاة فلیتوضأ و لیعد إلی مجلسه أو مکان نظیف فیتشهد

[۸]

۷۲۶۶- ۸ التهذیب، ۲/ ۳۱۸/ ۱۵۶/ ۱ ابن محبوب عن محمد بن الحسین عن صفوان عن ابن بکیر عن زرارة قال قلت لأبی عبد اللّه ع الرجل یحدث بعد ما یرفع رأسه من السجود الأخیر فقال تمت صلاته و إنما التشهد سنة فی الصلاة فیتوضأ و یجلس مکانه أو مکانا نظیفا فیتشهد

[۹]

اشارة

۷۲۶۷- ۹ الکافی، ۳/ ۳۴۷/ ۲/ ۱ الثلاثة التهذیب، ۲/ ۳۱۸/ ۱۵۷/ ۱ سعد عن ابن عیسی عن

الوافی، ج۸، ص: ۸۶۷

أبیه و الحسین و ابن أبی عمیر عن ابن أذینة عن زرارة عن أبی جعفر ع فی الرجل یحدث بعد أن یرفع رأسه من السجدة الأخیرة و قبل أن یتشهد قال ینصرف فیتوضأ و إن شاء رجع إلی المسجد و إن شاء ففی بیته و إن شاء حیث شاء یقعد فیتشهد ثم یسلم و إن کان الحدث بعد الشهادتین فقد مضت صلاته

بیان

هذه الأخبار حملها فی التهذیبین بالبعید غایة البعد و الصواب حملها علی الرخصة أو التقیة

[۱۰]

۷۲۶۸- ۱۰ التهذیب، ۱/ ۲۰۵/ ۷۰/ ۱ محمد بن أحمد عن عباد بن سلیمان عن سعد بن سعد عن محمد بن القاسم بن الفضیل عن الحسن بن الجهم قال سألت أبا الحسن ع عن رجل صلی الظهر أو العصر- فأحدث حین جلس فی الرابعة فقال إن کان قال أشهد أن لا إله إلا اللّه و أن محمدا رسول اللّه فلا یعید و إن کان لم یتشهد قبل أن یحدث فلیعد

[۱۱]

۷۲۶۹- ۱۱ التهذیب، ۲/ ۳۲۰/ ۱۶۲/ ۱ الحسین عن فضالة عن أبان عن زرارة عن أبی جعفر ع قال سألته عن الرجل یصلی ثم یجلس فیحدث قبل أن یسلم قال قد تمت صلاته و إن کان مع إمام فوجد فی بطنه أذی فسلم فی نفسه و قام فقد تمت صلاته

الوافی، ج۸، ص: ۸۶۸

[۱۲]

۷۲۷۰- ۱۲ التهذیب، ۲/ ۳۱۹/ ۱۶۰/ ۱ ابن محبوب عن الکوفی عن ابن فضال عن غالب بن عثمان عن أبی عبد اللّه ع قال سألته عن الرجل یصلی المکتوبة فتنقضی صلاته و یتشهد ثم ینام قبل أن یسلم قال تمت صلاته و إن کان رعافا غسله ثم رجع فسلم

[۱۳]

اشارة

۷۲۷۱- ۱۳ الکافی، ۳/ ۳۷۱/ ۱۶/ ۱ جماعة عن أحمد عن الحسین عن فضالة عن ابن سنان عن عمر بن یزید عن أبی عبد اللّه ع قال لیس یرخص فی النوم فی شیء من الصلاة

بیان

قد مضی أخبار أخر فی النوم و غیره فی الصلاة فی باب الأحداث التی توجب الوضوء من کتاب الطهارة و مضی فی باب أحکام التیمم و المتیمم منه أیضا ما یناسب هذا الباب

الوافی، ج۸، ص: ۸۶۹

باب ۱۱۶ الرعاف و القیء و الدم

[۱]

۷۲۷۲- ۱ الکافی، ۳/ ۳۶۴/ ۲/ ۱ الخمسة عن أبی عبد اللّه ع قال سألته عن الرجل یصیبه الرعاف و هو فی الصلاة فقال إن قدر علی ماء عنده یمینا أو شمالا أو بین یدیه و هو مستقبل القبلة فلیغسله عنه ثم لیصل ما بقی من صلاته و إن لم یقدر علی ماء حتی ینصرف بوجهه أو یتکلم فقد قطع صلاته

[۲]

۷۲۷۳- ۲ الفقیه، ۱/ ۳۶۶/ ۱۰۵۶ ابن أذینة عن أبی عبد اللّه ع أنه سأله عن الرجل یرعف و هو فی الصلاة و قد صلی بعض صلاته- فقال إن کان الماء عن یمینه و عن شماله و عن خلفه فلیغسله من غیر أن یلتفت و لیبن علی صلاته فإن لم یجد الماء حتی یلتفت فلیعد الصلاة قال و القیء مثل ذلک

[۳]

۷۲۷۴- ۳ الفقیه، ۱/ ۳۶۶/ ۱۰۵۷ و فی روایة أبی بصیر عنه ع إن تکلمت أو صرفت وجهک عن القبلة فأعد الصلاة

الوافی، ج۸، ص: ۸۷۰

[۴]

اشارة

۷۲۷۵- ۴ التهذیب، ۲/ ۳۲۷/ ۲۰۰/ ۱ أحمد عن التمیمی عن ابن وهب قال سألت أبا عبد اللّٰه ع عن الرعاف أ ینقض الوضوء قال لو أن رجلا رعف فی صلاته فکان عنده ماء أو من یشیر إلیه بماء فتناوله فقال برأسه فغسله فلیبن علی صلاته لا یقطعها

بیان

فقال برأسه أی أقبل و مال فإنه یعبر بالقول عن المیل و الإقبال و عن أکثر الأفعال کما قاله فی النهایة

[۵]

۷۲۷۶- ۵ التهذیب، ۲/ ۳۲۸/ ۲۰۱/ ۱ أحمد عن علی بن الحکم عن إسماعیل بن عبد الخالق قال سألته عن الرجل یکون فی جماعة من القوم یصلی المکتوبة فیعرض له رعاف کیف یصنع قال یخرج فإن وجد ماء قبل أن یتکلم فیغسل الرعاف ثم لیعد فلیبن علی صلاته

[۶]

۷۲۷۷- ۶ الکافی، ۳/ ۳۶۵/ ۹/ ۱ التهذیب، ۲/ ۳۲۳/ ۱۷۹/ ۱ الحسین بن محمد عن عبد اللّٰه بن عامر عن علی بن مهزیار عن فضالة عن العلاء التهذیب، ۲/ ۳۱۸/ ۱۵۸/ ۱ سعد عن موسی بن الحسن عن السندی بن محمد عن العلاء عن محمد قال سألت أبا جعفر ع عن الرجل یأخذه الرعاف أو القیء فی الصلاة کیف یصنع قال ینفتل فیغسل أنفه و یعود فی صلاته فإن تکلم فلیعد صلاته و لیس علیه وضوء

[۷]

اشارة

۷۲۷۸- ۷ الکافی، ۳/ ۳۶۶/ ۱۱/ ۱ بهذا الإسناد عن

الوافی، ج۸، ص: ۸۷۱

التهذیب، ۲/ ۳۲۵/ ۱۸۷/ ۱ ابن مهزیار عن فضالة عن أبان عن سلمة أبی حفص عن أبی عبد اللّٰه ع أن علیا ص کان یقول لا یقطع الصلاة الرعاف و لا القیء و لا الدم فمن وجد أزا فلیأخذ بید رجل من القوم من الصف فلیقدمه یعنی إذا کان إماما

بیان

الأز بالتشدید التهیج و الغلیان

[۸]

اشارة

۷۲۷۹- ۸ الفقیه، ۱/ ۳۶۶/ ۱۰۵۳ سأل عبد اللّه بن سلیمان أبا عبد اللّه ع عن الرجل یأخذه الرعاف فی الصلاة و لا یزید علی أن یستنشفه أ یجوز ذلک قال نعم

بیان

و لا یزید علی أن یستنشفه أی لا یغسله بالماء و الاستنشاف بالفاء التجفیف

[۹]

۷۲۸۰- ۹ الفقیه، ۱/ ۳۶۶/ ۱۰۵۴ روی بکیر بن أعین أن أبا جعفر ع رأی رجلا- رعف و هو فی الصلاة و أدخل یده فی أنفه فأخرج دما- فأشار ع بیده افرکه بیدک و صل

[۱۰]

۷۲۸۱- ۱۰ الکافی، ۳/ ۳۶۴/ ۵/ ۱ التهذیب، ۲/ ۳۲۴/ ۱۸۳/ ۱ علی عن

الوافی، ج‌۸، ص: ۸۷۲

العبیدی عن یونس عن العلاء عن محمد عن أحدهما ع فی الرجل یمس أنفه فی الصلاة فیری دما کیف یصنع أ ینصرف قال إن کان یابسا فلیرم به و لا بأس

[۱۱]

۷۲۸۲- ۱۱ التهذیب، ۲/ ۳۲۷/ ۱۹۹/ ۱ أحمد عن محمد بن سنان عن أبی خالد عن أبی حمزة قال قال أبو جعفر ع إن أدخلت یدک فی أنفک و أنت تصلی فوجدت دما سائلا لیس برعاف ففته بیدک

[۱۲]

۷۲۸۳- ۱۲ التهذیب، ۲/ ۳۲۸/ ۲۰۲/ ۱ أحمد عن ابن یقطین عن أخیه عن أبیه قال سألت أبا الحسن ع عن الرعاف و الحجامة و القیء- قال لا ینقض هذا شیئا من الوضوء و لکن تنقض الصلاة

[۱۳]

اشارة

۷۲۸۴- ۱۳ التهذیب، ۲/ ۳۲۸/ ۲۰۳/ ۱ أحمد عن محمد بن سنان عن أبی خالد عن أبی حمزة عن أبی جعفر ع قال لا یقطع الصلاة إلا

رعاف و أز فی البطن فبادروا بهن ما استطعتم

بیان

المبادرة بها دفعها قبل الصلاة أو التعجیل فی الصلاة لئلا تبطل بها و فی التهذیبین حمل الخبرین علی ما إذا احتاج إلی الانصراف و التکلم

[۱۴]

۷۲۸۵- ۱۴ التهذیب، ۲/ ۳۲۰/ ۱۶۳/ ۱ الحسین عن عثمان عن

الوافی، ج۸، ص: ۸۷۳

سماعة عن أبی بصیر قال سمعت أبا عبد اللّه ع یقول فی رجل صلی الصبح فلما جلس فی الرکعتین قبل أن یتشهد رعف قال فلیخرج فلیغسل أنفه ثم لیرجع فلیتم صلاته فإن آخر الصلاة التسلیم

[۱۵]

۷۲۸۶- ۱۵ التهذیب، ۲/ ۳۷۸/ ۱۰۸/ ۱ محمد بن أحمد عن العمرکی عن الفقیه، ۱/ ۲۵۳/ ۷۷۶ علی بن جعفر عن أخیه موسی ع قال سألته عن الرجل یکون به الثالول أو الجرح هل یصلح له أن یقطع الثالول و هو فی صلاته أو ینتف بعض لحمه من ذلک الجرح و یطرحه- قال إن لم یتخوف أن یسیل الدم فلا بأس و إن تخوف أن یسیل الدم فلا یفعله و عن الرجل یکون فی صلاته فرماه رجل فشجه فسال الدم فانصرف فغسله و لم یتکلم حتی رجع إلی المسجد هل یعتد بما صلی أو یستقبل الصلاة- قال یستقبل الصلاة و لا یعتد بشیء مما صلی

[۱۶]

۷۲۸۷- ۱۶ الفقیه، ۱/ ۲۵۳/ ۷۷۶ و عن الرجل تحرک بعض أسنانه و هو فی الصلاة هل ینزعه قال إن کان لا یدمیه فلینزعه و إن کان یدمی فلینصرف

[۱۷]

اشارة

۷۲۸۸- ۱۷ التهذیب، ۱/ ۳۵۰/ ۲۴/ ۱ ابن محبوب عن أحمد بن الحسن بن فضال عن علی بن یعقوب الهاشمی عن أیوب بن الحر عن عبید بن زرارة عن أبی عبد اللّه ع فی الرجل أصابه دم سائل قال یتوضأ

الوافی، ج۸، ص: ۸۷۴

و یعید قال و إن لم یکن سائلا توضأ و بنی قال و یصنع ذلک بین الصفا و المروة

بيان

إسناد هذا الخبر في التهذيب مشتبه و متنه أشد اشتباها و أكثر إشكالا و إجمالا و إنما أوردت إسناده على التخمين و يحتمل أن يكون قد ورد في الطواف دون الصلاة كما يشعر به ذكر الصفا و المروة فيكون المراد بما بينهما السعي يعني و كذلك يصنع في السعي و مع هذا فالإبهام باق قال في التهذيب يتوضأ أي يغسل الموضع

الوافي، ج۸ ص: ۸۷۵

باب ۱۱۷ الالتفات و الفرقعة و التكلم

[۱]

۷۲۸۹- ۱ الكافي، ۳/ ۳۶۵/ ۱۰/ ۱ التهذيب، ۲/ ۳۲۳/ ۱۷۸/ ۱ الخمسة عن أبي عبد اللّه ع قال قال إذا التفت في صلاة مكتوبة من غير فراغ- فأعد الصلاة إذا كان الالتفات فاحشا و إن كنت قد تشهدت فلا تعد

[۲]

۷۲۹۰- ۲ التهذيب، ۲/ ۱۹۹/ ۸۱/ ۱ الحسين عن ابن أبي عمير عن ابن أذينة عن زرارة أنه سمع أبا جعفر ع يقول الالتفات يقطع الصلاة إذا كان بكله

[۳]

اشارة

۷۲۹۱- ۳ التهذيب، ۲/ ۲۰۰/ ۸۵/ ۱ سعد عن محمد بن الحسين عن جعفر بن بشير عن حماد بن عثمان عن عبد الحميد عن عبد الملك قال سألت أبا عبد اللّه ع عن الالتفات في الصلاة أ يقطع الصلاة قال لا و ما أحب أن يفعل

بيان

محمول على غير الفاحش

الوافي، ج۸ ص: ۸۷۶

[۴]

۷۲۹۲- ۴ الكافي، ۳/ ۳۶۶/ ۱۲/ ۱ محمد عن محمد بن الحسين عن صفوان التهذيب، ۲/ ۱۹۹/ ۸۲/ ۱ الحسين عن صفوان عن العلاء عن محمد عن أبي جعفر ع قال سألته عن الرجل يلتفت في الصلاة قال لا و لا ينقض أصابعه

[۵]

اشارة

۷۲۹۳- ۵ الکافی، ۳/ ۳۶۵/ ۸/ ۱ علی بن محمد عن سهل عن الثلاثة عن أبی عبد اللّه ع أن النبی ص سمع خلفه فرقعة- فرقع رجل أصابعه فی صلاته فلما انصرف قال النبی ص أما إنه حظه من صلاته

بیان

فرقعة الأصابع غمزها حتی یسمع لمفاصلها صوت حظه من صلاته یعنی نصیبه من ثوابها.

و فی بعض النسخ بالمهملتین و فی بعضها بزیادة التاء بعد الطاء و کلاهما بمعنی النقصان

[۶]

۷۲۹۴- ۶ التهذیب، ۲/ ۳۳۰/ ۲۱۲/ ۱ أحمد عن محمد بن یحیی عن طلحة بن زید عن جعفر عن أبیه عن علی ع قال من أن فی صلاته فقد تکلم

الوافی، ج۸، ص: ۸۷۷

[۷]

۷۲۹۵- ۷ الفقیه، ۱/ ۳۵۴/ ۱۰۲۹ روی أن من تکلم فی صلاته ناسیا کبر تکبیرات و من تکلم فی صلاته متعمدا فعلیه إعادة الصلاة و من أن فی صلاته فقد تکلم

[۸]

اشارة

۷۲۹۶- ۸ التهذیب، ۲/ ۳۵۱/ ۴۴/ ۱ ابن محبوب عن محمد بن الحسین عن ابن هلال عن الفقیه، ۱/ ۵۶۶/ ۱۵۶۵ عقبة بن خالد عن أبی عبد اللّه ع فی رجل دعاه رجل و هو یصلی فسها فأجابه لحاجته کیف یصنع- قال یمضی علی صلاته- التهذیب، و یکبر تکبیرا کثیرا

بیان

قال فی التهذیبین لیس فی هذا الخبر نفی سجود السهو عنه فلا ینافی ما یأتی من وجوبه علی المتکلم.

أقول و الأظهر أن ترک ذکره فی مقام البیان ینافی الوجوب و إن لم یناف الاستحباب

[۹]

اشارة

۷۲۹۷- ۹ التهذيب، ۲/ ۳۵۰/ ۴۰/ ۱ عنه عن حمزة بن يعلى عن على بن إدريس عن محمد عن أخيه أبى جرير عن أبى الحسن موسى ع قال قال إن الرجل إذا كان فى الصلاة فدعاه الوالد فليسبح فإذا

الوافی، ج۸، ص: ۸۷۸

دعته الوالدة فليقل لبيك

بيان

و ذلك لأن حقوق الأم أكثر و هى بالبر و المراعاة أحرى و لأنها لنقصان عقلها ينكسر قلبها بأدنى تقصير بخلاف الأب

الوافی، ج۸، ص: ۸۷۹

باب ۱۱۸ المناجاة و البكاء و الدعاء

[۱]

۷۲۹۸- ۱ الكافى، ۳/ ۳۰۲/ ۵/ ۱ التهذيب، ۲/ ۳۲۵/ ۱۸۶/ ۱ على عن أبيه عن حماد بن عيسى عن بعض أصحابنا عن أبى عبد اللّه ع قال كلما كلمت اللّه به فى صلاة الفريضة فلا بأس- التهذيب، و ليس بكلام

[۲]

۷۲۹۹- ۲ الفقيه، ۱/ ۳۱۷/ ۹۳۹ قال الصادق ع كل ما ناجيت به ربك فى الصلاة فليس بكلام

[۳]

۷۳۰۰- ۳ التهذيب، ۲/ ۳۲۶/ ۱۹۳/ ۱ أحمد عن على بن مهزيار قال سألت أبا جعفر ع عن الرجل يتكلم فى صلاة الفريضة بكل شىء يناجى ربه قال نعم

[۴]

اشارة

۷۳۰۱- ۴ الكافى، ۳/ ۳۰۱/ ۲/ ۱ التهذيب، ۲/ ۲۸۷/ ۴/ ۱ الاثنان عن الوشاء عن حماد بن عثمان عن سعيد بياع السابرى قال قلت لأبى

الوافی، ج۸، ص: ۸۸۰

عبد اللّه ع أ یتباکی الرجل فی الصلاة فقال بخ بخ و لو مثل رأس الذباب

بیان

بخ کلمة تقال عند المدح و الرضا بالشیء و تکرر للمبالغة فإن وصلت خفضت و نونت و ربما شددت

[۵]

۷۳۰۲- ۵ الفقیه، ۱/ ۳۱۷/ ۹۴۰ سأل بزرج الصادق ع عن الرجل یتباکی فی الصلاة المفروضة حتی یبکی فقال قرة عین و اللّه و قال إذا کان ذلک فاذکرنی عنده

[۶]

۷۳۰۳- ۶ الفقیه، ۱/ ۳۱۷/ ۹۴۱ و روی أن البکاء علی المیت یقطع الصلاة و البکاء لذکر الجنة و النار من أفضل الأعمال فی الصلاة

[۷]

۷۳۰۴- ۷ الفقیه، ۱/ ۳۱۷/ ۹۴۱ و روی أنه ما من شیء إلا و له کیل أو وزن إلا البکاء من خشیة اللّه عز و جل فإن القطرة منه تطفئ بحارا من النیران و لو أن باکیا بکی فی أمة لرحموا و کل عین باکیة یوم القیامة إلا ثلاث أعین عین بکت من خشیة اللّه و عین غضت عن محارم اللّه و عین باتت ساهرة فی سبیل اللّه

[۸]

۷۳۰۵- ۸ التهذیب، ۲/ ۳۱۷/ ۱۵۱/ ۱ ابن محبوب عن علی بن محمد عن القاسم بن محمد عن المنقری عن النعمان بن عبد السلام عن أبی

الوافی، ج۸، ص: ۸۸۱

حنیفة قال سألت أبا عبد اللّه ع عن البکاء فی الصلاة أ یقطع الصلاة- قال إن بکی لذکر جنة أو نار فذلک هو أفضل الأعمال فی الصلاة و إن کان ذکر میتا له فصلاته فاسدة

[۹]

۷۳۰۶- ۹ الکافی، ۳/ ۳۲۳/ ۶/ ۱ أحمد عن التهذیب، ۲/ ۲۹۹/ ۶۳/ ۱ الحسین عن فضالة عن أبان عن عبد الرحمن بن سیابة قال قلت لأبی عبد اللّه ع أدعو و أنا ساجد قال نعم ادع للدنیا و الآخرة- فإنه رب الدنیا و الآخرة

[۱۰]

۷۳۰۷- ۱۰ الکافی، ۳/ ۳۲۳/ ۸/ ۱ محمد عن التهذیب، ۲/ ۳۰۰/ ۶۴/ ۱ أحمد عن ابن أبی عمیر عن هشام عن محمد قال صلی بنا أبو

بصیر فی طریق مکة فقال و هو ساجد و قد کانت ضلت ناقة لجمالهم اللهم رد علی فلان ناقته قال محمد فدخلت علی أبی عبد اللّه ع فأخبرته فقال و فعل فقلت نعم- الکافی، قال أ و فعل قلت نعم- ش قال فسکت قلت فأعید الصلاة قال لا

[۱۱]

۷۳۰۸- ۱۱ الکافی، ۳/ ۳۲۴/ ۱۱/ ۱ محمد عن أحمد عن الحجال عن ثعلبة

الوافی، ج۸، ص: ۸۸۲

عن عبد اللّه بن هلال قال شکوت إلی أبی عبد اللّه ع تفرق أموالنا و ما دخل علینا فقال علیک بالدعاء و أنت ساجد فإن أقرب ما یکون العبد إلی اللّه و هو ساجد قال قلت فأدعو فی الفریضة و أسمی حاجتی فقال نعم قد فعل ذلک رسول اللّه ص فدعا علی قوم بأسمائهم و أسماء آبائهم و فعله علی ع بعده

[۱۲]

اشارة

۷۳۰۹- ۱۲ الکافی، ۳/ ۳۰۲/ ۳/ ۱ الخمسة عن أبی عبد اللّه ع قال سألته عن الرجل یکون مع الإمام فیمر بالمسألة أو بآیة فیها ذکر جنة أو نار- قال لا بأس بأن یسأل عند ذلک و یتعوذ من النار و یسأل اللّه الجنة

بیان

قد مضت أخبار أخر فی هذا المعنی فی باب أحکام القراءة

[۱۳]

اشارة

۷۳۱۰- ۱۳ الکافی، ۳/ ۳۰۲/ ۴/ ۱ محمد عن أحمد عن ابن فضال عن ابن بکیر التهذیب، ۲/ ۳۱۴/ ۱۳۴/ ۱ ابن محبوب عن محمد بن الحسین عن صفوان عن ابن بکیر عن عبید بن زرارة قال سألت أبا عبد اللّه ع عن ذکر السورة من الکتاب ندعو بها فی الصلاة مثل قل هو اللّه أحد فقال إذا کنت تدعو بها فلا بأس

الوافی، ج۸، ص: ۸۸۳

بیان

لعل مراد السائل الرخصة فی الإتیان بقراءة القرآن فی غیر محلها علی وجه الدعاء و التمجید طلبا لمعناها لا علی وجه التلاوة

الوافی، ج‌۸، ص: ۸۸۵

باب ۱۱۹ الصلاة علی النبی و آله ص

[۱]

۷۳۱۱- ۱ الکافی، ۳/ ۳۲۲/ ۵/ ۱ جماعة عن أحمد عن التهذیب، ۲/ ۲۹۹/ ۶۲/ ۱ الحسین عن النضر عن عبد اللّه بن سنان قال سألت أبا عبد اللّه ع عن الرجل یذکر النبی ص و هو فی الصلاة المکتوبة إما راکعا و إما ساجدا أ فیصلی علیه و هو علی تلک الحال فقال نعم إن الصلاة علی النبی ص کهیئة التکبیر و التسبیح و هی عشر حسنات یبتدرها ثمانیة عشر ملکا أیهم یبلغها إیاه

[۲]

۷۳۱۲- ۲ التهذیب، ۲/ ۳۱۴/ ۱۳۵/ ۱ الحسین عن النضر عن یحیی الحلبی عن إسحاق بن عمار عن أبی بصیر عن أبی عبد اللّه ع قال قلت له أصلی علی النبی ص و أنا ساجد فقال نعم هو مثل سبحان اللّه و اللّه أکبر

الوافی، ج‌۸، ص: ۸۸۶

[۳]

۷۳۱۳- ۳ الکافی، ۳/ ۳۲۴/ ۱۳/ ۱ محمد عن أحمد عن أبیه قال قال أبو جعفر ع من قال فی رکوعه و سجوده و قیامه صلی اللّه علی محمد و آل محمد کتب اللّه له مثل الرکوع و السجود و القیام

[۴]

اشارة

۷۳۱۴- ۴ التهذیب، ۲/ ۳۲۶/ ۱۹۴/ ۱ أحمد عن الأزدی عن الفقیه، ۱/ ۴۹۳/ ۱۴۱۵ التهذیب، ۲/ ۱۳۱/ ۲۷۴/ ۱ أبان عن الفقیه، ۱/ ۳۱۷/ ۹۳۸ الحلبی قال قلت لأبی عبد اللّه ع أسمی الأئمة ع فی الصلاة قال أجملهم

بیان

الإجمال أن یقول آل محمد أو أهل بیت محمد أو نحو ذلک

الوافی، ج‌۸، ص: ۸۸۷

باب ۱۲۰ رد السلام و التحمید للعطاس

[۱]

اشارة

۷۳۱۵- ۱ الکافی، ۳/ ۳۶۶/ ۱/ ۱ محمد عن التهذیب، ۲/ ۳۲۸/ ۲۰۴/ ۱ أحمد عن عثمان عن سماعة عن أبی عبد اللّه ع قال سألته عن الرجل یسلم علیه و هو فی الصلاة قال یرد یقول سلام علیکم و لا یقول و علیکم السلام فإن رسول اللّه ص کان قائما یصلی فمر به عمار بن یاسر فسلم علیه فرد علیه النبی ص هکذا

بیان

لعل السر فیه اتباع ألفاظ القرآن و الابتداء فی التلفظ باسم اللّه سبحانه

[۲]

۷۳۱۶- ۲ التهذیب، ۲/ ۳۲۹/ ۲۰۵/ ۱ أحمد عن ابن أبی عمیر عن هشام بن سالم عن محمد قال دخلت علی أبی جعفر ع و هو فی الصلاة- فقلت السلام علیک فقال السلام علیک فقلت کیف أصبحت فسکت- فلما انصرف قلت أ یرد السلام و هو فی الصلاة فقال نعم مثل ما قیل له

الوافی، ج۸، ص: ۸۸۸

[۳]

اشارة

۷۳۱۷- ۳ التهذیب، ۲/ ۳۳۲/ ۲۲۲/ ۱ سعد عن محمد بن عبد الحمید عن ابن بزیع عن علی بن النعمان عن الفقیه، ۱/ ۳۶۸/ ۱۰۶۵ منصور بن حازم عن أبی عبد اللّه ع قال إذا سلم علیک الرجل و أنت تصلی قال ترد علیه خفیا کما قال

بیان

لعل المراد بالخفی ما لا ینافی الإسماع کما یشعر به قوله ع فی الخبر الآتی و لا ترفع صوتک و ذلک لأن أبا جعفر ع قد أسمع محمدا الرد کما دل علیه الخبر السابق و أیضا إذا لم یسمعه الرد انتفی فائدته إلا أن یقیم الإشارة بالأصابع مقام الإسماع فیجوز حینئذ أن یرد فیما بینه و بین نفسه کما یدل علیه الخبران الآتیان معا

[۴]

۷۳۱۸- ۴ التهذیب، ۲/ ۳۳۱/ ۲۲۱/ ۱ سعد عن الفطحیة الفقیه، ۱/ ۳۶۸/ ۱۰۶۴ عمار عن أبی عبد اللّه ع قال سألته عن التسلیم علی المصلی فقال إذا سلم علیک رجل من المسلمین و أنت فی الصلاة فرد علیه فیما بینک و بین نفسک و لا ترفع صوتک

[۵]

۷۳۱۹- ۵ الفقیه، ۱/ ۳۶۷/ ۱۰۶۳ سأل محمد أبا جعفر ع عن الرجل یسلم علی القوم فی الصلاة فقال إذا سلم علیک مسلم و أنت فی
الوافی، ج۸، ص: ۸۸۹
الصلاة فسلم علیه تقول السلام علیک و أشر بأصابعک

[۶]

اشارة

۷۳۲۰- ۶ الفقیه، ۱/ ۳۶۸/ ۱۰۶۶ و قال أبو جعفر ع سلم عمار علی رسول اللّه ص و هو فی الصلاة فرد علیه ثم قال أبو جعفر ع إن السلام اسم من أسماء اللّه عز و جل

بیان

الإشارة بالأصابع إما لتدارک الإقبال علیه و إما لتبلیغ الخفی و إسماعه له إیاه کما قلناه و آخر الحدیث تعلیل لجواز رد السلام فی الصلاة

[۷]

۷۳۲۱- ۷ الکافی، ۳/ ۳۶۶/ ۲/ ۱ الخمسة عن أبی عبد اللّه ع قال إذا عطس الرجل فی صلاته فلیحمد اللّه

[۸]

اشارة

۷۳۲۲- ۸ الکافی، ۳/ ۳۶۶/ ۳/ ۱ محمد عن أحمد عن ابن فضال عن معلی أبی عثمان التهذیب، ۲/ ۳۳۲/ ۲۲۴/ ۱ سعد عن محمد بن الحسین عن الحکم بن مسکین عن معلی أبی عثمان عن الفقیه، ۱/ ۳۶۷/ ۱۰۵۸ أبی بصیر الکافی، ۳/ ۳۶۶/ ۳/ ۱ الفقیه، عن أبی عبد اللّه ع
الوافی، ج۸، ص: ۸۹۰
ش قال قلت له أسمع العطسة و أنا فی الصلاة فأحمد اللّه- و أصلی علی النبی ص قال نعم- الکافی، إذا عطس أخوک و أنت فی الصلاة فقل الحمد لله و صل علی النبی و آله و سلم- ش و إن کان بینک و بین صاحبک الیم

بیان

فی بعض نسخ الکافی فی آخر الحدیث صلی اللّه علیه و آله و سلم و هو صلاة من أبی عبد اللّه ع علی النبی ص لأجل ذکره

[۹]

۷۳۲۳- ۹ التهذیب، ۲/ ۳۳۲/ ۲۲۳/ ۱ الحسین عن فضالة عن حسین عن ابن مسکان عن الحلبی عن أبی عبد اللّه ع قال إذا عطس الرجل فی الصلاة فلیقل الحمد لله

الوافی، ج۸ ص: ۸۹۱

باب ۱۲۱ الضحک و العبث

[۱]

۷۳۲۴- ۱ الکافی، ۳/ ۳۶۴/ ۱/ ۱ جماعة عن ابن عیسی عن التهذیب، ۲/ ۳۲۴/ ۱۸۱/ ۱ الحسین عن أخیه الحسن عن زرعة عن سماعة الکافی، ۳/ ۳۶۴/ ۱/ ۱ أحمد عن عثمان عن سماعة قال سألته عن الضحک هل یقطع الصلاة قال أما التبسم فلا یقطع الصلاة و أما القهقهة فهی تقطع الصلاة

[۲]

۷۳۲۵- ۲ الکافی، ۳/ ۳۶۴/ ۶/ ۱ التهذیب، ۲/ ۳۲۴/ ۱۸۰/ ۱ الثلاثة عن جمیل بن دراج عن زرارة عن أبی عبد اللّه ع قال القهقهة لا تنقض الوضوء و تنقض الصلاة

[۳]

۷۳۲۶- ۳ الفقیه، ۱/ ۳۶۷/ ۱۰۶۲ قال الصادق ع لا یقطع التبسم الصلاة و تقطعها القهقهة و لا تنقض الوضوء

الوافی، ج۸ ص: ۸۹۲

[۴]

۷۳۲۷- ۴ التهذیب، ۲/ ۳۳۳/ ۲۲۹/ ۱ ابن محبوب عن العباس بن معروف عن ابن المغیرة عن ابن عمار عن أبی عبد اللّه ع قال قلت له الرجل یعبث بذکره فی الصلاة المکتوبة قال و ما له فعل قلت عبث به حتی مسه بیده قال لا بأس

[۵]

۷۳۲۸- ۵ التهذیب، ۱/ ۳۴۶/ ۶/ ۱ الحسین عن فضالة و ابن أبی عمیر عن ابن عمار قال سألت أبا عبد اللّه ع عن الرجل یعبث بذکره فی الصلاة المکتوبة قال لا بأس

[۶]

۷۳۲۹- ۶ التهذیب، ۲/ ۳۲۹/ ۲۰۶/ ۱ الحسین عن ابن أبی عمیر عن مسمع قال سألت أبا الحسن ع فقلت أکون أصلی فتمر بی الجاریة فربما ضممتها إلی قال لا بأس

[۷]

۷۳۳۰- ۷ الفقیه، ۱/ ۲۵۳/ ۷۷۶ علی بن جعفر عن أخیه موسی ع قال سألته عن الرجل یری فی ثوبه خرء الطیر أو غیره هل یحکه و هو فی صلاته قال لا بأس و قال لا بأس أن یرفع الرجل طرفه إلی السماء و هو یصلی

[۸]

اشارة

۷۳۳۱- ۸ التهذیب، ۲/ ۳۷۸/ ۱۰۷/ ۱ محمد بن أحمد عن بنان عن محسن بن أحمد عن یونس بن یعقوب عن سلمة بن عطاء قال قلت لأبی

الوافی، ج۸، ص: ۸۹۳

عبد اللّه ع أی شیء یقطع الصلاة قال عبث الرجل بلحیته

بیان

لعله أراد بأی شیء أدنی شیء و لا یبعد أن یکون غلطا من النساخ حمله فی التهذیب علی التغلیظ و قد مضی النهی عن أمثال هذه جمیعا فی باب آداب الصلاة فنفی البأس عن بعضها محمول علی الرخصة و عدم الإبطال و إن حصل به النقصان و فوات الفضل

الوافی، ج۸، ص: ۸۹۵

باب ۱۲۲ إرادة الحاجة

[۱]

۷۳۳۲- ۱ الکافی، ۳/ ۳۶۵/ ۷/ ۱ التهذیب، ۲/ ۳۲۴/ ۱۸۴/ ۱ الخمسة الفقیه، ۱/ ۳۷۰/ ۱۰۷۵ الحلبی عن أبی عبد اللّه ع أنه سئل عن الرجل یرید الحاجة و هو یصلی فقال یومی برأسه و یشیر بیده و یسبح و المرأة إذا أرادت الحاجة و هی تصلی تصفق بیدیها

[۲]

۷۳۳۳- ۲ الفقیه، ۱/ ۳۷۰/ ۱۰۷۴ ابن أبی یعفور عن أبی عبد اللّه ع الحدیث من دون قوله و یسبح

[۳]

۷۳۳۴- ۳ الفقیه، ۱/ ۳۷۰/ ۱۰۷۷ و سأله عمار بن موسى عن الرجل یسمع صوتا بالباب و هو فی الصلاة فیتنحنح لیسمع جاریته أو أهله لتأتیه- فیشیر إلیها بیده لیعلمها من بالباب لتنظر من هو فقال لا بأس به و عن الرجل و المرأة یکونان فی الصلاة فیریدان شیئا أ یجوز لهما أن یقولا سبحان اللّه- قال نعم و یومیان إلى ما یریدان و المرأة إذا أرادت شیئا ضربت على فخذها- و هی فی الصلاة

الوافی، ج‌۸، ص: ۸۹۶

[۴]

۷۳۳۵- ۴ التهذیب، ۲/ ۳۳۱/ ۲۱۹/ ۱ أحمد عن موسى بن القاسم عن علی بن جعفر عن أخیه موسى ع قال سألته عن الرجل یکون فی صلاته فیستأذن إنسان على الباب فیسبح و یرفع صوته و یسمع جاریته فتأتیه- فیریها بیده أن على الباب إنسانا هل یقطع ذلک صلاته و ما علیه فقال لا بأس لا یقطع ذلک صلاته

[۵]

۷۳۳۶- ۵ الکافی، ۳/ ۳۰۱/ ۸/ ۱ محمد عن التهذیب، ۲/ ۳۲۵/ ۱۸۵/ ۱ ابن عیسى عن البزنطی عن ذریح قال کنت جالسا عند أبی عبد اللّه ع فسأله ناجیة أبو حبیب فقال له جعلنی اللّه فداک إن لی رحى أطحن فیها فربما قمت فی ساعة من اللیل- فأعرف من الرحى أن الغلام قد نام فأضرب الحائط لأوقظه فقال نعم أنت فی طاعة اللّه تطلب رزقه

[۶]

۷۳۳۷- ۶ الفقیه، ۱/ ۳۷۱/ ۱۰۸۰ قال أبو حبیب ناجیة لأبی عبد اللّه ع إن لی رحى أطحن فیها السمسم الحدیث على اختلاف فی ألفاظه

[۷]

اشارة

۷۳۳۸- ۷ الفقیه، ۱/ ۳۷۰/ ۱۰۷۶ و سأله حنان بن سدیر أ یومی الرجل و هو فی الصلاة فقال نعم قد أومى النبی ص فی

الوافی، ج‌۸، ص: ۸۹۷

مسجد من مساجد الأنصار بمحجن کان معه قال حنان و لا أعلمه إلا مسجد بنی عبد الأشهل

بیان

المحجن بالحاء المهملة ثم الجیم عصا معوج الرأس کالصولجان

[۸]

۷۳۳۹- ۸ التهذیب، ۲/ ۳۲۷/ ۱۹۸/ ۱ سعد عن أحمد عن السراد عن ابن رباط عن الفقیه، ۱/ ۳۷۱/ ۱۰۷۸ محمد بن بجیل أخی علی بن بجیل قال رأیت أبا عبد اللّه ع یصلی فمر به رجل و هو بین السجدتین- فرماه أبو عبد اللّه ع بحصاة فأقبل إلیه الرجل

الوافی، ج۸، ص: ۸۹۹

باب ۱۲۳ الاستناد و بعض الأفعال

[۱]

۷۳۴۰- ۱ التهذیب، ۲/ ۳۲۶/ ۱۹۵/ ۱ أحمد عن موسی بن القاسم عن الفقیه، ۱/ ۳۶۴/ ۱۰۴۵ علی بن جعفر عن أخیه موسی ع قال سألته عن الرجل هل یصلح له أن یستند إلی حائط المسجد و هو یصلی أو یضع یده علی الحائط و هو قائم من غیر مرض و لا علة فقال لا بأس- و عن الرجل یکون فی صلاة فریضة فیقوم فی الرکعتین الأولتین هل یصلح له أن یتناول جانب المسجد فینهض یستعین به علی القیام من غیر ضعف و لا علة- قال لا بأس به

[۲]

۷۳۴۱- ۲ التهذیب، ۲/ ۳۳۳/ ۲۳۲/ ۱ ابن محبوب عن التهذیب، محمد بن أحمد عن العمرکی عن علی بن جعفر

الوافی، ج۸، ص: ۹۰۰

عن أخیه موسی ع قال سألته عن الرجل یکون فی صلاة فریضة الحدیث

[۳]

۷۳۴۲- ۳ التهذیب، ۲/ ۳۲۷/ ۱۹۶/ ۱ سعد عن أحمد بن الحسن عن أبیه عن الحسین بن الحسن بن الجهم عن الحسین بن موسی عن سعید بن یسار قال سألت أبا عبد اللّه ع عن التکأة فی الصلاة علی الحائط یمینا و شمالا فقال لا بأس

[۴]

۷۳۴۳- ۴ التهذیب، ۲/ ۳۲۷/ ۱۹۷/ ۱ عنه عن أحمد عن ابن فضال عن ابن بکیر عن أبی عبد اللّه ع قال سألته عن الرجل یصلی متوکئا علی عصا أو علی حائط فقال لا بأس بالتوکؤ علی عصا و الاتکاء علی الحائط

[۵]

اشارة

۷۳۴۴- ۵ التهذیب، ۳/ ۱۷۶/ ۷/ ۱ أحمد عن النضر عن ابن سنان عن أبی عبد اللّه ع قال لا تمسک بخمرک و أنت تصلی و لا تستند إلی جدار إلا أن تکون مریضا

بیان

الخمر بالخاء المعجمة و الميم المفتوحتين ما واراك من شجر أو بناء أو نحوهما و النهی فی هذا الخبر إما للتنزيه و إما محمول علی استناد معه اعتماد و الأخبار الأول علی ما لا اعتماد معه

[۶]

۷۳۴۵- ۶ التهذيب، ۲/ ۳۵۳/ ۵۳/ ۱ محمد بن أحمد عن أحمد عن

الوافی، ج۸، ص: ۹۰۱

البزنطی عن عبد الكريم بن عمرو عن الحسين بن حماد عن أبی عبد اللّه ع قال إذا أحس الرجل أن بثوبه بللا و هو يصلی فليأخذ ذكره بطرف ثوبه فيمسه بفخذه فإن كان بللا يعرف فليتوضأ و ليعد الصلاة و إن لم يكن بللا فذلك من الشيطان

[۷]

۷۳۴۶- ۷ التهذيب، ۲/ ۳۳۳/ ۲۳۰/ ۱ أحمد عن موسی بن القاسم و أبی قتادة عن علی بن جعفر عن أخيه موسی ع قال سألته عن الرجل يكون فی صلاته فيظن أن ثوبه قد انخرق أو أصابه شیء هل يصلح له أن ينظر فيه أو يمسه قال إن كان فی مقدم ثوبه أو جانبيه فلا بأس و إن كان فی مؤخره فلا يلتفت فإنه لا يصلح

[۸]

۷۳۴۷- ۸ التهذيب، ۲/ ۳۳۲/ ۲۲۵/ ۱ أحمد عن السراد عن ابن رباط عن الفقيه، ۱/ ۳۷۱/ ۱۰۷۹ زكريا الأعور قال رأيت أبا الحسن ع يصلی قائما و إلی جانبه رجل كبير يريد أن يقوم و معه عصا له- فأراد أن يتناولها فانحط أبو الحسن ع و هو قائم فی صلاته فناول الرجل العصا ثم عاد إلی موضعه إلی صلاته

[۹]

۷۳۴۸- ۹ الكافی، ۳/ ۳۸۵/ ۲/ ۱ التهذيب، ۳/ ۲۷۲/ ۱۰۷/ ۱ النيسابوريان عن حماد عن ربعی عن محمد قال قلت له الرجل يتأخر و هو

الوافی، ج۸، ص: ۹۰۲

فی الصلاة قال لا قال فيتقدم قال نعم ما شاء إلی القبلة

[۱۰]

۷۳۴۹- ۱۰ التهذيب، ۲/ ۳۲۹/ ۲۱۰/ ۱ أحمد عن النهدی عن محمد بن الهيثم التميمی عن الفقيه، ۱/ ۴۹۴/ ۱۴۲۱ سعيد الأعرج قال قلت لأبی عبد اللّه ع إنی أبيت و أريد الصوم فأكون فی الوتر فأعطش فأكره أن أقطع الدعاء و أشرب و أكره أن أصبح و أنا عطشان و أمامی قلة بينی و بينها خطوتان أو ثلاثة قال تسعی إليها و تشرب منها حاجتك و تعود فی الدعاء

[۱۱]

۷۳۵۰- ۱۱ التهذیب، ۲/ ۳۳۰/ ۲۱۱/ ۱ أحمد عن الحسن بن علی عن عمرو بن سعید عن مصدق بن صدقة عن عمار الساباطی عن أبی عبد اللّه ع قال لا بأس أن تحمل المرأة صبیها و هی تصلی أو ترضعه و هی تتشهد

[۱۲]

۷۳۵۱- ۱۲ الفقیه، ۱/ ۳۶۸/ ۱۰۶۹ سأل الحلبی أبا عبد اللّه ع عن الرجل یحتک و هو فی الصلاة قال لا بأس

الوافی، ج۸ ص: ۹۰۳

باب ۱۲۴ حفظ المال و قتل الهوام

[۱]

۷۳۵۲- ۱ الکافی، ۳/ ۳۶۷/ ۵/ ۱ التهذیب، ۲/ ۳۳۱/ ۲۱۷/ ۱ النیسابوریان عن حماد عن حریز عمن أخبره عن أبی عبد اللّه ع قال إذا کنت فی صلاة الفریضة فرأیت غلاما لک قد أبق أو غریما لک علیه مال أو حیة تخافها علی نفسک فاقطع الصلاة و اتبع الغلام أو غریما لک و اقتل الحیة

[۲]

۷۳۵۳- ۲ الفقیه، ۱/ ۳۶۹/ ۱۰۷۳ روی حریز عن أبی عبد اللّه ع الحدیث

[۳]

اشارة

۷۳۵۴- ۳ الکافی، ۳/ ۳۶۷/ ۵/ ۱ محمد عن محمد بن الحسین التهذیب، ۲/ ۳۳۰/ ۲۱۶/ ۱ أحمد عن عثمان عن

الوافی، ج۸ ص: ۹۰۴

الفقیه، ۱/ ۳۶۹/ ۱۰۷۱ سماعة قال سألته عن الرجل یکون قائما فی الصلاة الفریضة فینسی کیسه أو متاعا یتخوف ضیعته أو هلاکه- قال یقطع صلاته و یحرز متاعه ثم یستقبل الصلاة قلت فیکون فی الصلاة الفریضة فتفلت علیه دابة أو تفلت دابته فیخاف أن تذهب أو یصیب منها عنتا فقال لا بأس بأن یقطع صلاته- الفقیه، و یتحرز و یعود إلی صلاته

بیان

تفلت علیه توثب و التفلت و الإفلات و الانفلات التخلص من الشیء فجأة من غیر تمکث و منه الحدیث إن عفریتا من الجن تفلت علی البارحة أی تعرض بی فی صلاتی فجأة و العنت المشقة

[۴]

اشارة

۷۳۵۵- ۴ التهذیب، ۲/ ۳۳۳/ ۲۳۱/ ۱ ابن محبوب عن العباس بن معروف عن النوفلی عن السکونی عن جعفر عن أبیه عن علی ع أنه قال فی رجل یصلی و یری الصبی یحبو إلی النار أو الشاة تدخل البیت فتفسد الشیء قال فلینصرف و لیحرز ما یتخوف و یبنی علی صلاته ما لم یتکلم

بیان

یحبو بالحاء المهملة أی یمشی علی استه

[۵]

۷۳۵۶- ۵ التهذیب، ۲/ ۳۳۱/ ۲۲۰/ ۱ سعد عن الفطحیة

الوافی، ج۸، ص: ۹۰۵

الفقیه، ۱/ ۳۶۹/ ۱۰۷۲ عمار قال سألت أبا عبد اللّه ع عن الرجل یکون فی الصلاة فیری حیة بحیاله یجوز له أن یتناولها فیقتلها فقال إن کان بینه و بینها خطوة واحدة فلیخط و لیقتلها و إلا فلا

[۶]

۷۳۵۷- ۶ التهذیب، ۲/ ۳۳۰/ ۲۱۳/ ۱ أحمد عن علی بن الحکم عن الفقیه، ۱/ ۳۶۸/ ۱۰۶۷ الحسین بن أبی العلاء قال سألت أبا عبد اللّه ع عن الرجل یری الحیة و العقرب و هو یصلی المکتوبة قال یقتلهما

[۷]

۷۳۵۸- ۷ الکافی، ۳/ ۳۶۷/ ۱/ ۱ محمد عن التهذیب، ۲/ ۳۳۰/ ۲۱۴/ ۱ أحمد عن حماد عن حریز عن محمد قال سألت أبا عبد اللّه ع عن الرجل یکون فی الصلاة فیری الحیة أو العقرب یقتلهما إن أذیاه قال نعم

[۸]

۷۳۵۹- ۸ الفقیه، ۱/ ۲۵۷/ ۷۹۰ روی زرارة عن أبی جعفر ع أنه قال له رجل یری العقرب و الأفعی و الحیة و هو یصلی أ یقتلها قال نعم إن شاء فعل

[۹]

۷۳۶۰- ۹ الکافی، ۳/ ۳۶۷/ ۲/ ۱ التهذیب، ۲/ ۳۳۰/ ۲۱۵/ ۱ الخمسة

الوافی، ج۸، ص: ۹۰۶

الفقیه، ۱/ ۳۶۸/ ۱۰۷۰ الحلبی عن أبی عبد اللّه ع فی الرجل یقتل البقة و البرغوث و القملة و الذباب فی الصلاة أ ینقض صلاته و وضوءه قال لا

[۱۰]

۷۳۶۱- ۱۰ الفقیه، ۱/ ۳۶۸/ ۱۰۶۸ سأل محمد أبا جعفر ع عن الرجل تؤذیه الدابة و هو یصلی قال یلقیها عنه إن شاء أو یدفنها فی الحصی

[۱۱]

۷۳۶۲- ۱۱ الکافی، ۳/ ۳۶۸/ ۶/ ۱ علی عن العبیدی عن یونس عن عبد اللّه بن سنان عن أبی عبد اللّه ع قال إذا وجدت قملة و أنت تصلی فادفنها فی الحصی

[۱۲]

۷۳۶۳- ۱۲ التهذیب، ۲/ ۳۲۹/ ۲۰۸/ ۱ الحسین عن محمد بن سنان عن أبی خالد عن أبی حمزة مثله مقطوعا

[۱۳]

۷۳۶۴- ۱۳ التهذیب، ۲/ ۳۲۹/ ۲۰۹/ ۱ عنه عن علی بن الحکم عن الحسین بن أبی العلاء قال سألت أبا عبد اللّه ع عن رجل یقوم فی الصلاة فیری القملة قال فلیدفنها فی الحصی فإن علیا ع کان یقول- إذا رأیتها فادفنها فی البطحاء

الوافی، ج۸، ص: ۹۰۷

باب ۱۲۵ نفخ موضع السجود و مسح الجبهة و تسویة الحصی

[۱]

اشارة

۷۳۶۵- ۱ الکافی، ۳/ ۳۳۴/ ۸/ ۱ التهذیب، ۲/ ۳۰۲/ ۷۸/ ۱ النیسابوریان عن حماد التهذیب، ابن محبوب عن الفضل عن حماد عن حریز عن محمد عن أبی عبد اللّه ع قال قلت له الرجل ینفخ فی الصلاة موضع جبهته فقال لا

بیان

حمله فی التهذیبین علی الکراهة و جوز فی الإستبصار تقیید الکراهة بما إذا أذی من إلی جانبه کما یأتی

[۲]

۷۳۶۶- ۲ التهذیب، ۲/ ۳۰۲/ ۷۶/ ۱ الحسین عن صفوان عن إسحاق بن عمار عن رجل من بنی عجل قال سألت أبا عبد اللّه ع عن المکان یکون فیه الغبار فأنفخه إذا أردت السجود فقال لا بأس

[۳]

۷۳۶۷- ۳ الفقیه، ۱/ ۲۷۱/ ۸۴۱ سأل رجل الصادق ع

الوافی، ج۸، ص: ۹۰۸

الحدیث

[۴]

۷۳۶۸- ۴ الفقیه، ۱/ ۲۷۱/ ۸۴۲ و روی عن الصادق ع أنه قال إنما یکره ذلک خشیة أن یؤذی من إلی جانبه

[۵]

۷۳۶۹- ۵ التهذیب، ۲/ ۳۲۹/ ۲۰۷/ ۱ الحسین عن الحجال عن أبی إسحاق عن الحضرمی عن أبی عبد اللّه ع قال لا بأس بالنفخ فی الصلاة فی موضع السجود ما لم یؤذ أحدا

[۶]

۷۳۷۰- ۶ التهذیب، ۲/ ۳۰۱/ ۷۲/ ۱ أحمد عن ابن أبی عمیر عن حماد عن الحلبی عن أبی عبد اللّه ع قال سألته أ یمسح الرجل جبهته فی الصلاة إذا لصق بها تراب فقال نعم قد کان أبو جعفر ع یمسح جبهته فی الصلاة إذا لصق بها التراب

[۷]

۷۳۷۱- ۷ الکافی، ۳/ ۳۳۴/ ۷/ ۱ النیسابوریان عن صفوان عن إسحاق بن عمار عن عبد الملک بن عمرو قال رأیت أبا عبد اللّه ع سوی الحصی حین أراد السجود

[۸]

۷۳۷۲- ۸ الفقیه، ۱/ ۲۷۱/ ۸۳۹ روی عن علی بن بجیل أنه قال رأیت جعفر بن محمد ع کلما سجد فرفع رأسه أخذ الحصی من جبهته- فوضعه علی الأرض

[۹]

۷۳۷۳- ۹ التهذیب، ۲/ ۳۰۱/ ۷۱/ ۱ أحمد عن ابن فضال عن

الوافی، ج۸، ص: ۹۰۹

الفقیه، ۱/ ۲۷۱/ ۸۳۸ یونس بن یعقوب قال رأیت أبا عبد اللّه ع یسوی الحصی فی موضع سجوده بین السجدتین

[۱۰]

اشارة

۷۳۷۴- ۱۰ التهذیب، ۲/ ۲۹۸/ ۵۹/ ۱ أحمد عن محمد بن یحیی عن طلحة بن زید عن جعفر عن أبیه ع قال إن علیا ع کره تنظیم الحصی فی الصلاة

بیان

لعل التنظیم غیر التسویة و زائد علیها أو الأول محمول علی الرخصة أو الضرورة لتعسر السجود بدونها و قد مضی إطلاق کراهتها لمنافاتها الإقبال و الخشوع

الوافی، ج۸ ص: ۹۱۱

باب ۱۲۶ السهو فی النیة

[۱]

۷۳۷۵- ۱ الکافی، ۳/ ۳۶۳/ ۵/ ۱ التهذیب، ۲/ ۳۴۲/ ۶/ ۱ علی عن أبیه عن ابن المغیرة قال فی کتاب حریز أنه قال إنی نسیت أنی فی صلاة فریضة حتی رکعت و أنا أنویها تطوعها قال فقال هی التی قمت فیها إن کنت قمت و أنت تنوی فریضة ثم دخلک الشک فأنت فی الفریضة و إن کنت دخلت فی نافلة فنویتها فریضة فأنت فی النافلة و إن کنت دخلت فی فریضة ثم ذکرت نافلة کانت علیک فامض فی الفریضة

[۲]

۷۳۷۶- ۲ التهذیب، ۲/ ۳۴۳/ ۷/ ۱ العیاشی عن جعفر بن أحمد عن علی بن الحسن و علی بن محمد عن محمد بن عیسی عن یونس عن معاویة قال سألت أبا عبد اللّه ع عن رجل قام فی الصلاة المکتوبة- فسها فظن أنها نافلة أو قام فی النافلة فظن أنها مکتوبة قال هی [بنی] علی ما افتتح الصلاة علیه

الوافی، ج۸ ص: ۹۱۲

[۳]

۷۳۷۷- ۳ التهذیب، ۲/ ۳۴۳/ ۸/ ۱ عنه عن حمدویه عن محمد بن الحسین عن السراد عن عبد العزیز عن ابن أبی یعفور عن أبی عبد اللّه ع قال سألته عن رجل قام فی صلاة فریضة فصلی رکعة و هو ینوی أنها نافلة قال هی التی قمت فیها و لها و قال إذا قمت و أنت تنوی الفریضة فدخلک الشک بعد فأنت فی الفریضة علی الذی قمت له و إن کنت دخلت فیها و أنت تنوی نافلة ثم إنک تنویها بعد

فریضة فأنت فی النافلة و إنما یحسب للعبد من صلاته التی ابتدأ فی أول صلاته

الوافی، ج۸، ص: ۹۱۳

باب ۱۲۷ السهو فی تکبیرة الافتتاح و القیام

[۱]

۷۳۷۸- ۱ الکافی، ۳/ ۳۴۷/ ۱/ ۱ الخمسة عن جمیل بن دراج التهذیب، ۲/ ۱۴۳/ ۱۵/ ۱ الحسین عن ابن أبی عمیر عن جمیل بن دراج عن زرارة قال سألت أبا جعفر ع عن الرجل ینسی تکبیرة الافتتاح قال یعید

[۲]

۷۳۷۹- ۲ الکافی، ۳/ ۳۴۷/ ۲/ ۲ الحسین بن محمد عن عبد اللّه بن عامر عن علی بن مهزیار عن فضالة عن أبان عن البقباق و ابن أبی یعفور عن أبی عبد اللّه ع أنه قال فی الرجل یصلی فلم یفتتح بالتکبیر هل یجزیه تکبیرة الرکوع قال لا بل یعید صلاته إذا حفظ أنه لم یکبر

[۳]

اشارة

۷۳۸۰- ۳ الکافی، ۳/ ۳۴۷/ ۳/ ۱ محمد رفعه عن الرضا ع قال الإمام یحمل أوهام من خلفه إلا تکبیرة الافتتاح

الوافی، ج۸، ص: ۹۱۴

بیان

أرید بالوهم السهو و ینبغی تقیید الحکم بالأذکار دون الأفعال

[۴]

۷۳۸۱- ۴ التهذیب، ۲/ ۱۴۲/ ۱۴/ ۱ الحسین عن صفوان عن ابن بکیر عن عبید بن زرارة قال سألت أبا عبد اللّه ع عن رجل أقام الصلاة و نسی أن یکبر حین افتتح الصلاة قال یعید الصلاة

[۵]

۷۳۸۲- ۵ التهذیب، ۲/ ۱۴۳/ ۱۶/ ۱ الحسین عن فضالة عن صفوان عن العلاء عن محمد عن أحدهما ع فی الذی یذکر أنه لم یکبر فی أول صلاته فقال إذا استیقن أنه لم یکبر فلیعد و لکن کیف یستیقن

[۶]

۷۳۸۳- ۶ التهذیب، ۲/ ۱۴۳/ ۱۷/ ۱ التهذیب، ۲/ ۱۴۳/ ۱۹/ ۱ ابن عیسی عن علی بن الحکم و البرقی عن ذریح عن أبی عبد اللّه ع قال سألته عن الرجل ینسی أن یکبر حتی قرأ قال یکبر

[۷]

۷۳۸۴- ۷ التهذیب، ۲/ ۱۴۳/ ۱۸/ ۱ عنه عن ابن یقطین عن أخیه عن أبیه قال سألت أبا الحسن ع عن الرجل ینسی أن یفتتح الصلاة حتی یرکع قال یعید الصلاة

[۸]

۷۳۸۵- ۸ التهذیب، ۲/ ۳۵۳/ ۵۴/ ۱ محمد بن أحمد عن الفطحیة قال سألت أبا عبد اللّه ع عن رجل سها خلف الإمام فلم

الوافی، ج۸، ص: ۹۱۵

یفتتح الصلاة قال یعید الصلاة و لا صلاة بغیر افتتاح و عن رجل وجبت علیه صلاة من قعود فنسی حتی قام و افتتح الصلاة و هو قائم ثم ذکر قال یقعد و یفتتح الصلاة و هو قاعد و کذلک إن وجبت علیه الصلاة من قیام فنسی حتی افتتح الصلاة و هو قاعد فعلیه أن یفتتح صلاته و یقوم فیفتتح الصلاة و هو قائم- و لا یعتد بافتتاحه و هو قاعد

[۹]

۷۳۸۶- ۹ التهذیب، ۲/ ۳۵۳/ ۵۴/ ۱ ابن محبوب عن الفطحیة عن أبی عبد اللّه ع عن رجل وجبت علیه صلاة من قعود- فنسی حتی قام و افتتح الصلاة و هو قائم ثم ذکر قال یقعد و یفتتح الصلاة و لا یعتد بافتتاحه الصلاة و هو قائم

[۱۰]

۷۳۸۷- ۱۰ التهذیب، ۲/ ۱۴۴/ ۲۳/ ۱ سعد عن أحمد عن ابن أبی عمیر عن حماد عن الفقیه، ۱/ ۳۴۳/ ۹۹۹ الحلبی عن أبی عبد اللّه ع قال سألته عن رجل نسی أن یکبر حتی دخل فی الصلاة فقال أ لیس کان من نیته أن یکبر قلت نعم قال فلیمض فی صلاته

[۱۱]

۷۳۸۸- ۱۱ الفقیه، ۱/ ۳۴۳/ ۹۹۸ عن الصادق ع أنه قال الإنسان لا ینسی تکبیرة الافتتاح

[۱۲]

۷۳۸۹- ۱۲ التهذیب، ۲/ ۱۴۴/ ۲۴/ ۱ سعد عن الزیات عن

الوافی، ج۸، ص: ۹۱۶

الفقیه، ۱/ ۳۴۳/ ۱۰۰۰ البزنطی عن أبی الحسن الرضا ع قال قلت له رجل نسی أن یکبر تکبیرة الافتتاح حتی کبر للرکوع فقال أجزأه

[۱۳]

۷۳۹۰- ۱۳ التهذیب، ۲/ ۱۴۵/ ۲۶/ ۱ علی بن مهزیار عن فضالة عن حسین عن سماعة عن أبی بصیر قال سألت أبا عبد اللّه ع عن رجل قام فی الصلاة و نسی أن یکبر فبدأ بالقراءة فقال إن ذکرها و هو قائم قبل أن یرکع فلیکبر و إن رکع فلیمض فی صلاته

[۱۴]

اشارة

۷۳۹۱- ۱۴ التهذیب، ۲/ ۱۴۵/ ۲۵/ ۱ سعد عن ابن عیسی عن علی بن حدید و التیمی عن حماد عن حریز عن الفقیه، ۱/ ۳۴۳/ ۱۰۰۱ زرارة عن أبی جعفر ع قال قلت له الرجل ینسی أول تکبیرة من الافتتاح فقال إن ذکرها قبل الرکوع کبر ثم قرأ ثم رکع و إن ذکرها فی الصلاة کبرها فی قیامه فی موضع التکبیرة قبل القراءة أو بعد القراءة قلت فإن ذکرها بعد الصلاة- قال فلیقضها و لا شیء علیه

بیان

أراد بأول تکبیرة من الافتتاح تکبیرة واحدة من أول الافتتاح و المراد بموضع

الوافی، ج۸ ص: ۹۱۷

التکبیرة ما یکون محلا لها فی الصلاة کما فسر و فی الإستبصار حمل هذه الأخبار علی الشک و الاستظهار

الوافی، ج۸ ص: ۹۱۹

باب ۱۲۸ السهو فی القراءة

[۱]

۷۳۹۲- ۱ الکافی، ۳/ ۳۴۷/ ۱/ ۲ النیسابوریان عن حماد عن ربعی عن محمد عن أحدهما ع قال إن اللّه فرض الرکوع و السجود و القراءة سنة فمن ترک القراءة متعمدا أعاد الصلاة و من نسی القراءة فقد تمت صلاته و لا شیء علیه

[۲]

۷۳۹۳- ۲ الفقیه، ۱/ ۳۴۵/ ۱۰۰۵ زرارة عن أحدهما ع مثله بأدنی تفاوت

[۳]

۷۳۹۴- ۳ الفقیه، ۱/ ۳۳۹/ ۹۹۱ التهذیب، ۲/ ۱۵۲/ ۵۵/ ۱ زرارة عن أبی جعفر ع قال لا تعاد الصلاة إلا من خمسة الطهور و الوقت و القبلة و الرکوع و السجود ثم قال القراءة سنة و التشهد سنة فلا تنقض السنة الفریضة

[۴]

۷۳۹۵- ۴ الکافی، ۳/ ۳۴۷/ ۲/ ۳ محمد عن أحمد عن الحسین عن القاسم بن محمد عن علی عن أبی بصیر قال سألت أبا عبد اللّه ع عن رجل نسی أم القرآن قال إن کان لم یرکع فلیعد أم القرآن

الوافی، ج۸، ص: ۹۲۰

[۵]

۷۳۹۶- ۵ الکافی، ۳/ ۳۴۸/ ۳/ ۱ محمد عن أحمد عن ابن فضال عن یونس بن یعقوب عن منصور بن حازم قال قلت لأبی عبد اللّه ع إنی صلیت المکتوبة فنسیت أن أقرأ فی صلاتی کلها فقال أ لیس قد أتممت الرکوع و السجود قلت بلی قال فقد تمت صلاتک إذا کان نسیانا

[۶]

اشارة

۷۳۹۷- ۶ الفقیه، ۱/ ۳۴۴/ ۱۰۰۳ حریز عن زرارة عن أبی جعفر ع قال قلت له رجل نسی القراءة فی الأولیین فذکرها فی الأخیرتین فقال یقضی القراءة و التکبیر و التسبیح الذی فاته فی الأولیین فی الأخیرتین و لا شیء علیه

بیان

یعنی یقضی إن شاء لا أنه یتعین علیه القضاء

[۷]

اشارة

۷۳۹۸- ۷ التهذیب، ۲/ ۱۴۶/ ۲۹/ ۱ الحسین عن حماد عن فضالة عن ابن عمار عن أبی عبد اللّه ع قال قلت الرجل یسهو عن القراءة فی الرکعتین الأولتین فیذکر فی الرکعتین الأخیرتین أنه لم یقرأ قال أتم الرکوع و السجود قلت نعم قال إنی أکره أن أجعل آخر صلاتی أولها

الوافی، ج۸، ص: ۹۲۱

بیان

المراد به أنی أکره أن أقرأ فی الأخیرتین إذا لم أقرأ فی الأولتین بالفاتحة و السورة جمیعا کما یفعله المخالفون لأنه یصیر أول صلاتی

حینئذ آخرها و آخرها أولها بل ینبغی الاقتصار حینئذ فی الأخیرتین علی الفاتحة أو الإتیان بالتسبیح کما کان یفعله إذا قرأ فی الأولتین یدل علی أن هذا هو المراد بالحدیث ما یأتی فی باب الرجل یدرک الإمام فی أثناء الصلاة

کاشانی، فیض، محمد محسن ابن شاه مرتضی، الوافی، ۲۶ جلد، کتابخانه امام امیر المؤمنین علی علیه السلام، اصفهان - ایران، اول، ۱۴۰۶ ه ق

الوافی؛ ج‌۸ ص: ۹۲۱

[۸]

اشارة

۷۳۹۹- ۸ التهذیب، ۲/ ۱۴۶/ ۳۰/ ۱ عنه عن فضالة عن حسین عن سماعة عن أبی بصیر قال إذا نسی أن یقرأ فی الأولی و الثانیة أجزأه تسبیح الرکوع و السجود و إن کانت الغداة فنسی أن یقرأ فیها فلیمض فی صلاته

بیان

لما ثبت و تقرر أن السهو فی الغداة و الأولتین مما یوجب الإعادة جاء بعد التعمیم بتخصیص الغداة بالذکر هاهنا تنبیها علی أن ذاک مختص بالسهو فی عدد الرکعات

[۹]

اشارة

۷۴۰۰- ۹ التهذیب، ۲/ ۱۴۷/ ۳۲/ ۱ عنه عن عثمان عن سماعة قال سألته عن الرجل یقوم فی الصلاة فینسی فاتحة الکتاب قال فلیقل أستعیذ بالله من الشیطان الرجیم إن اللّه هو السمیع العلیم ثم لیقرأها ما دام لم یرکع فإنه لا قراءة حتی یبدأ بها فی جهر أو إخفات فإنه إذا رکع أجزأه إن شاء اللّه

بیان

البارز فی قوله یبدأ بها یحتمل عوده إلی الفاتحة و إلی الاستعاذة فإن فی السؤال

الوافی، ج‌۸، ص: ۹۲۲

إشعار بإتیانه بالسورة فیصح فی الجواب یبدأ علی التقدیر الأول أیضا و إنما أمره بالاستعاذة علی هذا التقدیر لأن النسیان إنما یکون من الشیطان

[۱۰]

۷۴۰۱- ۱۰ التهذیب، ۲/ ۱۴۷/ ۳۳/ ۱ عنه عن النضر عن عبد اللّه بن سنان قال قال أبو عبد اللّه ع إن اللّه فرض من الصلاة الرکوع و السجود أ لا تری لو أن رجلا دخل فی الإسلام لا یحسن أن یقرأ القرآن أجزأه أن یکبر و یسبح و یصلی

[۱۱]

۷۴۰۲- ۱۱ التهذیب، ۲/ ۱۴۸/ ۳۶/ ۱ سعد عن أبی الجوزاء عن الحسین بن علوان عن عمرو بن خالد عن زید بن علی قال صلیت مع أبی المغرب فنسی فاتحة الکتاب فی الرکعة الأولی فقرأها فی الثانیة

[۱۲]

اشارة

۷۴۰۳- ۱۲ التهذیب، ۲/ ۱۴۸/ ۳۷/ ۱ عنه عن أحمد عن البزنطی عن عبد الکریم بن عمرو عن الفقیه، ۱/ ۳۴۴/ ۱۰۰۴ الحسین بن حماد عن أبی عبد اللّه ع قال قلت له أسهو عن القراءة فی الرکعة الأولی قال اقرأ فی الثانیة قلت أسهو فی الثانیة قال اقرأ فی الثالثة قلت أسهو فی صلاتی کلها قال إذا حفظت الرکوع و السجود فقد تمت صلاتک

بیان

قال فی التهذیبین قوله إذا فاتک فی الأولی فاقرأ فی الثانیة لم یرد أنه یعید قراءة ما قد فاته فی الأولة و إنما أراد أن یقرأ فی الثانیة و الثالثة ما یخصهما من القراءة

الوافی، ج۸، ص: ۹۲۳

فأما الأولة فقد مضی حکمها

[۱۳]

۷۴۰۴- ۱۳ التهذیب، ۲/ ۱۹۰/ ۵۵/ ۱ سعد عن أحمد عن ابن أبی عمیر عن حماد عن الحلبی و الحسین عن علی بن النعمان عن الکنانی و البزنطی عن المثنی الحناط عن أبی بصیر جمیعا عن أبی عبد اللّه ع فی الرجل یقرأ فی المکتوبة بنصف السورة ثم ینسی فیأخذ فی أخری حتی یفرغ منها ثم یذکر قبل أن یرکع قال یرکع و لا یضره

[۱۴]

۷۴۰۵- ۱۴ التهذیب، ۲/ ۲۹۳/ ۳۷/ ۱ الحسین عن حماد عن حریز عن زرارة قال قلت لأبی جعفر ع رجل قرأ سورة فی رکعة فغلط- أ یدع المکان الذی غلط فیه و یمضی فی قراءته أو یدع تلک السورة و یتحول منها إلی غیرها فقال کل ذلک لا بأس و إن قرأ آیة

واحدة فشاء أن یرکع بها رکع

[۱۵]

۷۴۰۶- ۱۵ التهذیب، ۲/ ۳۵۱/ ۴۶/ ۱ ابن محبوب عن العباس عن ابن المغیرة عن ابن وهب قال قلت لأبی عبد اللّه ع أقرأ سورة فأسهو فأتنبه فی آخرها فأرجع إلی أول السورة أو أمضی- قال بل امض

[۱۶]

۷۴۰۷- ۱۶ الکافی، ۳/ ۳۱۵/ ۱۸/ ۱ علی عن التهذیب، ۲/ ۲۹۷/ ۵۱/ ۱ محمد بن أحمد عن الفطحیة عن أبی عبد اللّه ع فی الرجل ینسی حرفا من القرآن فیذکر و هو راکع هل یجوز له أن یقرأ فی الرکوع قال لا و لکن إذا سجد فلیقرأ

الوافی، ج۸ ص: ۹۲۴

[۱۷]

اشارة

۷۴۰۸- ۱۷ التهذیب، ۲/ ۱۴۷/ ۳۵/ ۱ سعد عن أحمد عن علی بن حدید و التمیمی عن حماد عن حریز عن زرارة عن أبی جعفر ع قال قلت له رجل جهر بالقراءة فیما لا ینبغی الجهر فیه و أخفی فیما لا ینبغی الإخفات فیه و ترک القراءة فیما ینبغی القراءة فیه أو قرأ فیما لا ینبغی القراءة فیه- فقال أی ذلک فعل ناسیا أو ساهیا فلا شیء علیه

بیان

قد مضی خبر آخر فی هذا المعنی فی باب الجهر و الإخفات

الوافی، ج۸ ص: ۹۲۵

باب ۱۲۹ السهو فی الرکوع و تسبیحه

[۱]

اشارة

۷۴۰۹- ۱ الکافی، ۳/ ۳۴۸/ ۲/ ۱ الخمسة التهذیب، ۲/ ۱۴۸/ ۳۹/ ۱ الحسین عن فضالة و ابن أبی عمیر عن رفاعة قال سألت أبا عبد اللّه ع عن رجل نسی أن یرکع- حتی یسجد و یقوم قال یستقبل

بیان

یعنی یستأنف الصلاة

[۲]

اشارة

۷۴۱۰- ۲ التهذیب، ۲/ ۱۴۸/ ۳۸/ ۱ الحسین عن صفوان عن أبی بصیر التهذیب، ۲/ ۱۴۹/ ۴۵/ ۱ عنه عن صفوان عن منصور عن أبی بصیر عن أبی عبد اللّه ع قال إذا أیقن الرجل أنه ترک رکعة من الصلاة و قد سجد سجدتین و ترک الرکوع استأنف الصلاة
الوافی، ج۸، ص: ۹۲۶

بیان

أرید بالرکعة الرکوع و إنما کرر للتأکید

[۳]

۷۴۱۱- ۳ التهذیب، ۲/ ۱۴۹/ ۴۱/ ۱ عنه عن صفوان عن إسحاق بن عمار قال سألت أبا إبراهیم ع عن الرجل ینسى أن یرکع قال یستقبل حتى یضع کل شیء من ذلک موضعه

[۴]

۷۴۱۲- ۴ التهذیب، ۲/ ۱۴۹/ ۴۲/ ۱ عنه عن محمد بن سنان عن ابن مسکان عن أبی بصیر قال سألت أبا جعفر ع عن رجل نسی أن یرکع قال علیه الإعادة

[۵]

۷۴۱۳- ۵ التهذیب، ۲/ ۱۴۹/ ۴۳/ ۱ سعد عن محمد بن الحسین عن الحکم بن مسکین عن الفقیه، ۱/ ۳۴۵/ ۱۰۰۶ العلاء عن محمد عن أبی جعفر ع فی رجل شک بعد ما سجد أنه لم یرکع- الفقیه، قال یمضی فی صلاته حتى یستیقن أنه لم یرکع- ش فإن استیقن فلیلق السجدتین اللتین لا رکعة لهما فیبنی على صلاته على التمام و إن کان لم یستیقن إلا بعد ما فرغ و انصرف فلیقم فلیصل رکعة و سجدتین و لا شیء علیه
الوافی، ج۸، ص: ۹۲۷

[۶]

اشارة

۷۴۱۴- ۶ التهذیب، ۲/ ۱۴۹/ ۴۴/ ۱ الحسین عن صفوان عن العیص بن القاسم قال سألت أبا عبد اللّه ع عن رجل نسی رکعة من صلاته حتی فرغ منها ثم ذکر أنه لم یرکع قال یقوم فیرکع و یسجد سجدتی السهو

بیان

سیأتی هذا الحدیث فی باب السهو فی الأعداد أیضا باعتبار أن تکون الرکعة بمعناها و فی آخره و یسجد سجدتین من دون ذکر السهو

[۷]

۷۴۱۵- ۷ التهذیب، ۲/ ۱۵۰/ ۴۶/ ۱ سعد عن محمد بن الحسین عن جعفر بن بشیر عن حماد بن عثمان عن حکم بن حکیم قال سألت أبا عبد اللّه ع عن رجل ینسی من صلاته رکعة أو سجدة أو الشیء منها ثم یذکر بعد ذلک فقال یقضی ذلک بعینه فقلت أ یعید الصلاة قال لا

[۸]

اشارة

۷۴۱۶- ۸ التهذیب، ۲/ ۳۵۰/ ۳۸/ ۱ الحسین عن فضالة عن الفقیه، ۱/ ۳۴۶/ ۱۰۰۷ عبد اللّه بن سنان عن أبی عبد اللّه ع قال إذا نسیت شیئا من الصلاة رکوعا أو سجودا أو تکبیرا- ثم ذکرت فاصنع الذی فاتک سواء

الوافی، ج۸، ص: ۹۲۸

بیان

هذه الأخبار حملها فی التهذیبین علی الرکعتین الأخیرتین و الأولة علی الأولتین لما ثبت أن لا وهم فی الأولتین و الأولی أن تحمل هذه علی الرخصة لأن المراد من نفی الوهم فی الأولتین نفی الشک فی عددهما کما یظهر من الأخبار الآتیة فی السهو و الشک فی الأعداد

[۹]

۷۴۱۷- ۹ التهذیب، ۲/ ۱۵۷/ ۷۰/ ۱ محمد بن أحمد عن الأشعری عن القداح عن جعفر عن أبیه أن علیا ع سئل عن رجل رکع و لم یسبح ناسیا قال تمت صلاته

[۱۰]

۷۴۱۸- ۱۰ التهذیب، ۲/ ۱۵۷/ ۷۲/ ۱ عنه عن علی بن یقطین قال سألت أبا الحسن الأول ع عن رجل نسی تسبیحة فی رکوعه و سجوده قال لا بأس بذلک

الوافی، ج۸، ص: ۹۲۹

باب ۱۳۰ السهو فی السجود

[۱]

اشارة

۷۴۱۹- ۱ التهذیب، ۲/ ۱۵۲/ ۵۶/ ۱ الحسین عن محمد بن سنان عن الفقیه، ۱/ ۳۴۶/ ۱۰۰۸ ابن مسکان عن أبی بصیر عن الفقیه، عن أبی عبد اللّه ع ش قال سألته عمن نسی أن یسجد سجدة واحدة فذکرها و هو قائم قال یسجدها إذا ذکرها ما لم یرکع فإن کان قد رکع فلیمض علی صلاته فإذا انصرف قضاها وحدها و لیس علیه سهو

بیان

أرید بالسهو المنفی سجدتاه قال فی التهذیبین قوله و لیس علیه سهو یعنی لیس حکمه حکم السهاة لأنه تدارک ما فاته و إنما أول بذلک لئلا ینافی ما یأتی فی باب مواضع سجدتی السهو من ثبوتهما لکل زیادة و نقصان و هو تأویل بعید و یأتی الکلام فیه هناک إن شاء اللّه

الوافی، ج۸، ص: ۹۳۰

[۲]

۷۴۲۰- ۲ التهذیب، ۲/ ۱۵۳/ ۶۰/ ۱ سعد عن أحمد عن أبیه عن ابن المغیرة عن إسماعیل بن جابر عن أبی عبد اللّه ع فی رجل نسی أن یسجد السجدة الثانیة حتی قام فذکر و هو قائم أنه لم یسجد قال فلیسجد ما لم یرکع فإذا رکع فذکر بعد رکوعه أنه لم یسجد فلیمض علی صلاته حتی یسلم ثم یسجدها فإنها قضاء

[۳]

۷۴۲۱- ۳ التهذیب، ۲/ ۱۵۳/ ۶۲/ ۱ عنه عن الفطحیة عن أبی عبد اللّه ع فی الرجل ینسی سجدة فذکرها بعد ما قام و رکع قال یمضی فی صلاته و لا یسجد حتی یسلم فإذا سلم سجد مثل ما فاته قلت فإن لم یذکر إلا بعد ذلک قال یقضی ما فاته إذا ذکره

[۴]

۷۴۲۲- ۴ التهذیب، ۲/ ۱۵۵/ ۶۵/ ۱ ابن عیسی عن علی بن أحمد عن موسی بن عمر عن محمد بن منصور قال سألته عن الذی ینسی السجدة الثانیة من الرکعة الثانیة أو شک فیها فقال إذا خفت أن لا تکون وضعت وجهک إلا مرة واحدة فإذا سلمت سجدت سجدة

واحدة و تضع وجهک مرة واحدة و لیس علیک سهو

[۵]

اشارة

۷۴۲۳- ۵ التهذیب، ۲/ ۱۵۶/ ۶۷/ ۱ الحسین عن صفوان عن منصور عن ابن أبی یعفور عن أبی عبد اللّٰه ع قال إذا نسی الرجل سجدة و أیقن أنه قد ترکها فلیسجدها بعد ما یقعد قبل أن یسلم و إن کان شاکا فلیسلم ثم لیسجدها و لیتشهد تشهدا خفیفا و لا یسمها نقرة فإن النقرة نقرة الغراب

الوافی، ج‌۸ ص: ۹۳۱

بیان

النقر التقاط الطائر الحب بمنقاره و هذا الخبر محمول علی ما إذا ذکرها أو شک فیها بعد ما رکع کما سبق و الإتیان بالسجدة بعد الصلاة فی صورة الشک محمول علی الاحتیاط و الاستحباب لما یأتی فی حکم الشاک بعد مضی الوقت من السقوط

[۶]

اشارة

۷۴۲۴- ۶ الکافی، ۳/ ۳۴۹/ ۳/ ۱ محمد عن التهذیب، ۲/ ۱۵۴/ ۶۳/ ۱ ابن عیسی عن البزنطی الکافی، علی بن محمد عن البزنطی عن أبی الحسن ع قال سألته عن رجل صلی رکعة [رکعتین] ثم ذکر و هو فی الثانیة و هو راکع أنه ترک سجدة من الأولی فقال کان أبو الحسن ع یقول إذا ترکت السجدة فی الرکعة الأولی و لم تدر واحدة أم ثنتین استقبلت الصلاة حتی یصح لک أنهما ثنتان- التهذیب، و إذا کان فی الثالثة و الرابعة فترکت سجدة بعد أن تکون قد حفظت الرکوع أعدت السجود

بیان

إن أرید بالواحدة و الثنتین الرکعة و الرکعتان فلا إشکال فی الحکم لما

الوافی، ج‌۸ ص: ۹۳۲

ستقف علیه و إنما الإشکال حینئذ فی مطابقة الجواب للسؤال و إن أرید السجدة و السجدتان فیشبه أن یکون أو مکان الواو فی قوله ع و لم تدر و یکون قد سقط الهمزة من قلم النساخ أو یکون المراد و لم تدر واحدة ترکت أم ثنتین و علی التقدیرین ینبغی حمل الاستئناف علی الأولی و الأحوط دون الوجوب لما سبق فی صورة السهو من إطلاق الاکتفاء بإعادة السجدة وحدها من دون استئناف و یأتی فی صورة الشک جواز المضی فی الصلاة مطلقا إن جاوز محله و الاکتفاء بالإتیان بالسجدة إن کان وقته باقیا سواء وقع الشک فی الأولتین أو الأخیرتین.

و فی التهذیب حمله علی المعنی الأخیر و أوجب الاستئناف إن سها أو شک فی السجدة و السجدتین فی الأولتین فقط و حمل الأخبار السابقة علی الأخیرتین و حمل الرکعة الثانیة فی حدیث محمد بن منصور علی الرابعة لأنها ثانیة من الأخیرتین و لعمری إنه أبعد فی التأویل مع أن الخبر الآتی نص فی التسویة بین الرکعات

[۷]

اشارة

۷۴۲۵- ۷ التهذیب، ۲/ ۱۵۴/ ۶۴/ ۱ محمد بن أحمد عن المیثمی عن رجل عن معلی بن خنیس قال سألت أبا الحسن الماضی ع فی الرجل ینسی السجدة من صلاته قال إذا ذکرها قبل رکوعه سجدها و بنی علی صلاته ثم سجد سجدتی السهو بعد انصرافه و إن ذکرها بعد رکوعه أعاد الصلاة و نسیان السجدة فی الأولیین و الأخیرتین سواء

بیان

حمله فی التهذیبین علی ترک السجدتین معا لا الواحدة و جوز حمله علی السجدة الواحدة و تخصیص الحکم بالرکعتین الأولتین و حمل التسویة فقط علی ما إذا ترک السجدتین بأن یکون قوله و نسیان السجدة حکما مستأنفا فی السجدتین

الوافی، ج۸، ص: ۹۳۳

معا و لقد أبعد فی التأویل جدا و الصواب أن تحمل الإعادة علی الاستحباب کما أشرنا إلیه

[۸]

۷۴۲۶- ۸ التهذیب، ۲/ ۱۵۶/ ۶۸/ ۱ سعد عن ابن عیسی عن علی بن الحکم عن أبان عن الفقیه، ۱/ ۳۴۶/ ۱۰۰۹ منصور بن حازم عن أبی عبد اللّه ع قال سألته عن رجل صلی فذکر أنه زاد سجدة فقال لا یعید صلاة من سجدة و یعیدها من رکعة

[۹]

۷۴۲۷- ۹ التهذیب، ۲/ ۱۵۶/ ۶۹/ ۱ سعد عن ابن عیسی عن محمد بن خالد عن ابن فضال عن مروان بن مسلم عن عبید بن زرارة قال سألت أبا عبد اللّه ع عن رجل شک فلم یدر أ سجد ثنتین أم واحدة فسجد أخری ثم استیقن أنه زاد سجدة فقال لا و اللّه لا یفسد الصلاة زیادة سجدة و قال لا یعید صلاته من سجدة و یعیدها من رکعة

الوافی، ج۸، ص: ۹۳۵

باب ۱۳۱ السهو فی القنوت

[۱]

اشارة

۷۴۲۸- ۱ الکافی، ۳/ ۳۴۰/ ۱۰/ ۱ التهذیب، ۲/ ۳۱۵/ ۱۳۹/ ۱ النیسابوریان عن حماد عن حریز عن زرارة قال قلت لأبی جعفر ع رجل نسی القنوت فذکره و هو فی الطریق فقال یستقبل القبلة ثم لیقله ثم قال إنی لأکره للرجل أن یرغب عن سنة رسول اللّه ص أو یدعها

بیان

الرغبة عن السنة أو ودعها إما إشارة إلی ترک القنوت متعمدا أو ترک تدارکه بأن لا یرید أحد الأمرین أو یتهاون به حتی یفوت

[۲]

۷۴۲۹- ۲ التهذیب، ۲/ ۱۶۰/ ۸۶/ ۱ الحسین عن فضالة عن جمیل بن دراج عن محمد و زرارة قالا سألنا أبا جعفر ع عن الرجل ینسی القنوت حتی یرکع قال یقنت بعد الرکوع فإن لم یذکر فلا شیء علیه

[۳]

۷۴۳۰- ۳ التهذیب، ۲/ ۱۶۰/ ۸۷/ ۱ عنه عن حماد عن حریز

الوافی، ج۸، ص: ۹۳۶

عن محمد قال سألت أبا عبد اللّه ع عن القنوت ینساه الرجل فقال یقنت بعد ما یرکع و إن لم یذکر حتی ینصرف فلا شیء علیه

[۴]

۷۴۳۱- ۴ التهذیب، ۲/ ۱۶۰/ ۸۸/ ۱ ابن عیسی عن ابن فضال عن عبید بن زرارة قال قلت لأبی عبد اللّه ع الرجل ذکر أنه لم یقنت حتی رکع قال فقال یقنت إذا رفع رأسه

[۵]

۷۴۳۲- ۵ التهذیب، ۲/ ۱۶۰/ ۸۹/ ۱ عنه عن علی بن الحکم عن الخراز عن أبی بصیر قال سمعته یذکر عند أبی عبد اللّه ع قال فی الرجل إذا سها فی القنوت قنت بعد ما ینصرف و هو جالس

[۶]

۷۴۳۳- ۶ التهذیب، ۲/ ۱۳۱/ ۲۷۵/ ۱ ابن محبوب عن علی بن خالد عن الفطحیة عن أبی عبد اللّه ع عن الرجل ینسی القنوت فی الوتر أو غیر الوتر قال لیس علیه شیء و قال إن ذکره و قد أهوی إلی الرکوع- قبل أن یضع یده علی الرکبتین فلیرجع قائما و لیقنت ثم یرکع و إن وضع یده علی الرکبتین فلیمض فی صلاته و لیس علیه شیء

[۷]

۷۴۳۴- ۷ التهذیب، ۲/ ۳۱۵/ ۱۴۱/ ۱ الفطحیة عن أبی عبد اللّه ع قال إن نسی الرجل القنوت فی شیء من الصلاة حتی یرکع فقد جازت صلاته و لیس علیه شیء و لیس له أن یدعه متعمدا

[۸]

۷۴۳۵- ۸ التهذیب، ۲/ ۱۶۱/ ۹۰/ ۱ ابن عیسی عن محمد بن سهل عن أبیه قال سألت أبا الحسن ع عن رجل نسی القنوت فی

الوافی، ج۸، ص: ۹۳۷

المکتوبة قال لا إعادة علیه

[۹]

اشارة

۷۴۳۶- ۹ التهذیب، ۲/ ۱۶۱/ ۹۱/ ۱ الحسین عن فضالة عن ابن عمار قال سألته عن الرجل ینسی القنوت حتی یرکع أ یقنت قال لا

بیان

حملهما فی التهذیبین علی عدم الوجوب أو التقیة

[۱۰]

اشارة

۷۴۳۷- ۱۰ الفقیه، ۱/ ۴۹۳/ ۱۴۱۸ سأل ابن عمار أبا عبد اللّه ع عن القنوت فی الوتر قال قبل الرکوع قال إذا نسیت أقنت إذا رفعت رأسی فقال لا

بیان

قال فی الفقیه حکم من ینسی القنوت حتی یرکع أن یقنت إذا رفع رأسه من الرکوع.
و إنما منع الصادق ع من ذلک فی الوتر و الغداة خلافا للعامة لأنهم یقنتون فیهما بعد الرکوع و إنما أطلق ذلک فی سائر الصلوات لأن جمهور العامة لا یرون القنوت فیها و قد مضی فی باب القنوت ما یؤید هذا

الوافی، ج۸، ص: ۹۳۹

باب ۱۳۲ السهو فی التشهد

[۱]

۷۴۳۸- ۱ الکافی، ۳/ ۳۵۷/ ۷/ ۱ محمد عن أحمد عن التهذیب، ۲/ ۳۴۴/ ۱۸/ ۱ الحسین عن القاسم بن محمد عن علی بن أبی حمزة قال قال أبو عبد اللّه ع إذا قمت فی الرکعتین الأولتین و لم تتشهد فذکرت قبل أن ترکع فاقعد فتشهد و إن لم تذکر حتی ترکع فامض فی صلاتک کما أنت فإذا انصرفت سجدت سجدتین لا رکوع فیهما ثم تشهد التشهد الذی فاتک

[۲]

۷۴۳۹- ۲ الکافی، ۳/ ۳۵۷/ ۸/ ۱ التهذیب، ۲/ ۳۴۴/ ۱۷/ ۱ الخمسة عن أبی عبد اللّه ع قال إذا قمت فی الرکعتین من الظهر أو غیرها و لم تتشهد فیهما فذکرت ذلک فی الرکعة الثالثة قبل أن ترکع فاجلس فتشهد و قم فأتم صلاتک و إن أنت لم تذکر حتی ترکع فامض فی صلاتک حتی تفرغ فإذا فرغت فاسجد سجدتی السهو بعد التسلیم قبل أن تتکلم

[۳]

اشارة

۷۴۴۰- ۳ الکافی، ۳/ ۳۵۶/ ۲/ ۱ التهذیب، ۲/ ۳۴۵/ ۱۹/ ۱ الثلاثة

الوافی، ج۸، ص: ۹۴۰

عن ابن أذینة عن الفضیل بن یسار عن أبی جعفر ع فی الرجل یصلی رکعتین من المکتوبة ثم ینسی فیقوم قبل أن یجلس بینهما قال فلیجلس ما لم یرکع و قد تمت صلاته فإن لم یذکر حتی رکع فلیمض فی صلاته و إذا سلم سجد سجدتین و هو جالس

بیان

فی التهذیب مکان سجد سجدتین نقر ثنتین و قد مضی النهی عن تسمیة السجدة نقرة فما فی الکافی هو الصواب

[۴]

۷۴۴۱- ۴ التهذیب، ۲/ ۱۵۷/ ۷۴/ ۱ ابن عیسی عن علی بن الحکم عن الحسین بن أبی العلاء التهذیب، ۲/ ۱۵۸/ ۷۷/ ۱ الحسین عن القاسم بن محمد و صفوان عن الحسین بن أبی العلاء قال سألت أبا عبد اللّه ع عن الرجل یصلی الرکعتین من المکتوبة لا یجلس فیهما حتی یرکع فی الثالثة قال فلیتم صلاته ثم یسلم و یسجد سجدتی السهو و هو جالس قبل أن یتکلم

[۵]

۷۴۴۲- ۵ التهذیب، ۲/ ۱۵۸/ ۷۸/ ۱ الحسین عن فضالة عن العلاء عن ابن أبی یعفور عن أبی عبد اللّه ع مثله

[۶]

۷۴۴۳- ۶ التهذیب، ۲/ ۱۵۷/ ۷۵/ ۱ الحسین عن فضالة و صفوان عن العلاء عن محمد عن أحدهما ع فی الرجل یفرغ من صلاته و قد

الوافی، ج۸، ص: ۹۴۱

نسی التشهد حتی ینصرف فقال إن کان قریبا رجع إلی مکانه فتشهد و إلا طلب مکانا نظیفا فتشهد فیه و قال إنما التشهد سنة فی الصلاة

[۷]

۷۴۴۴- ۷ التهذیب، ۲/ ۱۵۸/ ۷۶/ ۱ عنه عن ابن أبی عمیر عن هشام بن سالم عن سلیمان بن خالد قال سألت أبا عبد اللّه ع عن رجل نسی أن یجلس فی الرکعتین الأولتین فقال إن ذکر قبل أن یرکع فلیجلس و إن لم یذکر حتی یرکع فلیتم الصلاة حتی إذا فرغ فلیسلم و یسجد سجدتی السهو

[۸]

۷۴۴۵- ۸ التهذیب، ۲/ ۱۵۸/ ۷۹/ ۱ عنه عن فضالة عن حسین عن سماعة عن أبی بصیر قال سألته عن الرجل ینسی أن یتشهد قال یسجد سجدتین یتشهد فیهما

[۹]

۷۴۴۶- ۹ التهذیب، ۲/ ۱۵۹/ ۸۲/ ۱ سعد عن محمد بن الحسین عن جعفر بن بشیر عن حماد بن عثمان عن الفقیه، ۱/ ۳۵۱/ ۱۰۲۶ ابن أبی یعفور عن أبی عبد اللّه ع قال سألته عن الرجل یصلی رکعتین من المکتوبة فلا یجلس فیهما- فقال إن کان ذکر و هو قائم فی الثالثة فلیجلس و إن لم یذکر حتی یرکع فلیتم صلاته ثم یسجد سجدتین و هو جالس قبل أن یتکلم

الوافی، ج۸، ص: ۹۴۲

[۱۰]

اشارة

۷۴۴۷- ۱۰ التهذیب، ۲/ ۱۵۸/ ۸۰/ ۱ عنه عن أحمد عن الحسین عن محمد بن سنان عن ابن مسکان عن محمد بن علی الحلبی قال سألت أبا عبد اللّه ع عن الرجل یسهو فی الصلاة فینسی التشهد قال یرجع فیتشهد قلت أ یسجد سجدتی السهو فقال لا لیس فی هذا سجدتا السهو

بیان

یعنی إذا ذکر قبل الرکوع

[۱۱]

۷۴۴۸- ۱۱ التهذیب، ۲/ ۱۸۹/ ۵۱/ ۱ محمد بن أحمد عن أحمد عن أبیه عن ابن أبی عمیر عن حماد عن الحلبی قال سألته عن رجل سها فی رکعتین من النافلة فلم یجلس بینهما حتی قام فرکع فی الثالثة قال یدع رکعة و یجلس و یتشهد و یسلم ثم یستأنف الصلاة بعد

[۱۲]

۷۴۴۹- ۱۲ الکافی، ۳/ ۴۴۸/ ۲۲/ ۱ التهذیب، ۲/ ۳۳۶/ ۲۴۳/ ۱ علی عن أبیه عن ابن المغیرة التهذیب، ۲/ ۱۸۹/ ۵۲/ ۱ العیاشی عن حمدویه عن النخعی عن ابن المغیرة عن ابن مسکان عن الصیقل عن أبی عبد اللّه ع فی الرجل یصلی الرکعتین من الوتر یقوم فینسی التشهد حتی یرکع و یذکر و هو راکع قال یجلس من رکوعه فیتشهد ثم یقوم فیتم قال قلت- أ لیس قلت فی الفریضة إذا ذکر بعد ما یرکع مضی ثم سجد سجدتین بعد ما ینصرف یتشهد فیهما قال لیس النافلة مثل الفریضة

الوافی، ج۸ ص: ۹۴۳

[۱۳]

اشارة

۷۴۵۰- ۱۳ التهذیب، ۲/ ۱۹۲/ ۵۹/ ۱ محمد بن أحمد عن الفطحیة عن أبی عبد اللّه ع فی رجل نسی التشهد فی الصلاة قال إن ذکر أنه قال بسم اللّه و باللّه فقط فقد جازت صلاته و إن لم یذکر شیئا من التشهد أعاد الصلاة

التهذیب، ۲/ ۳۱۹/ ۱۵۹/ ۱ ابن محبوب عن علی بن خالد عن الفطحیة عن أبی عبد اللّه ع مثله بأدنی تفاوت

بیان

ینبغی حمل الإعادة علی الأولی

الوافی، ج۸ ص: ۹۴۵

باب ۱۳۳ السهو فی التسلیم

[۱]

۷۴۵۱- ۱ التهذیب، ۲/ ۱۵۹/ ۸۴/ ۱ الحسین عن فضالة عن حسین عن سماعة عن أبی بصیر عن أبی عبد اللّه ع قال إذا نسی الرجل أن یسلم فإذا ولی وجهه عن القبلة و قال السلام علینا و علی عباد اللّه الصالحین فقد فرغ من صلاته

[۲]

۷۴۵۲- ۲ التهذیب، ۲/ ۱۶۰/ ۸۵/ ۱ عنه عن محمد بن سنان عن ابن مسکان عن الحلبی عن أبی عبد اللّه ع قال إذا نسی أن یسلم

خلف الإمام أجزأه تسليم الإمام

[۳]

اشارة

۷۴۵۳- ۳ التهذيب، ۲/ ۳۴۸/ ۳۰/ ۱ على بن مهزيار عن ابن فضال عن يونس بن يعقوب قال قلت لأبى الحسن ع صليت بقوم صلاة فقعدت للتشهد ثم قمت و نسيت أن أسلم عليهم فقالوا ما سلمت علينا فقال أ لم تسلم و أنت جالس- قلت بلى قال فلا بأس عليك و لو نسيت حتى قالوا لك ذلك استقبلتهم بوجهك فقلت السلام عليكم

الوافى، ج۸ ص: ۹۴۶

بيان

أ لم تسلم يعنى به التسليمات الأخر غير تسليم الخروج

[۴]

۷۴۵۴- ۴ التهذيب، ۲/ ۳۴۹/ ۳۵/ ۱ الحسين عن فضالة عن أبى المغراء قال سألت أبا عبد اللّه ع عن الرجل يكون خلف الإمام فيسهو فيسلم قبل أن يسلم الإمام قال لا بأس

[۵]

۷۴۵۵- ۵ التهذيب، ۳/ ۵۵/ ۱۰۱/ ۱ ابن عيسى عن أبى المغراء عن أبى عبد اللّه ع فى الرجل يصلى خلف إمام فيسلم قبل الإمام قال ليس بذلك بأس

الوافى، ج۸ ص: ۹۴۷

باب ۱۳۴ الشك فى أجزاء الصلاة

[۱]

۷۴۵۶- ۱ الكافى، ۳/ ۳۴۸/ ۱/ ۱ محمد عن أحمد عن التهذيب، ۲/ ۱۵۰/ ۴۸/ ۱ الحسين عن فضالة عن حسين عن ابن مسكان التهذيب، عنه عن محمد بن سنان عن ابن مسكان عن أبى بصير قال سألت أبا عبد اللّه ع عن الرجل يشك و هو قائم لا يدرى ركع أم لم يركع قال يركع و يسجد

[۲]

۷۴۵۷- ۲ الکافی، ۳/ ۳۴۹/ ۱/ ۱ الخمسة قال سئل أبو عبد اللّه ع عن رجل سها فلم یدر سجد سجدة أم ثنتین قال یسجد أخری و لیس علیه بعد انقضاء الصلاة سجدتا السهو

[۳]

۷۴۵۸- ۳ الکافی، ۳/ ۳۴۹/ ۲/ ۱ محمد عن أحمد عن الحسین عن محمد بن سنان عن ابن مسکان عن أبی بصیر قال سألت أبا عبد اللّه ع عن

الوافی، ج۸ ص: ۹۴۸

رجل شک فلم یدر سجد سجدة أم سجدتین قال یسجد حتی یستیقن أنهما سجدتان

[۴]

۷۴۵۹- ۴ الکافی، ۳/ ۳۴۹/ ۴/ ۱ علی عن أبیه عن عمرو بن عثمان الخزاز عن أبی خدیجة عن الشحام عن أبی عبد اللّه ع فی رجل شبه علیه فلم یدر واحدة سجد أو ثنتین قال فلیسجد أخری

[۵]

۷۴۶۰- ۵ التهذیب، ۲/ ۱۵۰/ ۴۷/ ۱ الحسین عن فضالة عن حماد عن عمران الحلبی قال قلت الرجل یشک و هو قائم فلا یدری أ رکع أم لا قال فلیرکع

[۶]

اشارة

۷۴۶۱- ۶ التهذیب، ۲/ ۱۵۰/ ۴۹/ ۱ فضالة عن حسین عن ابن مسکان عن أبی بصیر و الحلبی فی الرجل لا یدری أ رکع أم لم یرکع قال یرکع

بیان

إنما یرکع و یسجد فی هذه الصورة لأن وقت المشکوک فیه کان باقیا و لو کان قد مضی وقته لکان علیه أن یمضی فی صلاته کما یدل علیه الأخبار الآتیة

[۷]

۷۴۶۲- ۷ التهذیب، ۲/ ۳۵۲/ ۴۷/ ۱ أحمد عن البزنطی عن حماد عن حریز عن زرارة قال قلت لأبی عبد اللّه ع رجل شک فی الأذان و قد دخل فی الإقامة قال یمضی قلت رجل شک فی الأذان و الإقامة و قد کبر قال یمضی قلت رجل شک فی التکبیر و قد قرأ قال

یمضی قلت

الوافی، ج‌۸، ص: ۹۴۹

شک فی القراءة و قد رکع قال یمضی قلت شک فی الرکوع و قد سجد قال یمضی علی صلاته ثم قال یا زرارة إذا خرجت من شی‌ء ثم دخلت فی غیره فشکک لیس بشی‌ء

[۸]

۷۴۶۳- ۸ التهذیب، ۲/ ۳۵۲/ ۴۸/ ۱ عنه عن السراد عن ابن رئاب عن محمد عن أبی جعفر ع قال کل ما شککت فیه بعد ما تفرغ من صلاتک فامض فلا تعد

[۹]

۷۴۶۴- ۹ التهذیب، ۲/ ۳۴۴/ ۱۴/ ۱ الحسین عن صفوان عن ابن بکیر عن محمد عن أبی جعفر ع قال کل ما شککت فیه مما قد مضی فامضه کما هو

[۱۰]

۷۴۶۵- ۱۰ التهذیب، ۲/ ۳۴۸/ ۳۱/ ۱ عنه عن ابن أبی عمیر عن الخراز عن محمد عن أبی عبد اللّٰه ع فی الرجل یشک بعد ما انصرف من صلاته فقال لا یعید و لا شی‌ء علیه

[۱۱]

۷۴۶۶- ۱۱ التهذیب، ۲/ ۱۵۳/ ۶۰/ ۱ الحسین عن محمد بن سنان عن ابن مسکان عن أبی بصیر قال قال أبو عبد اللّٰه ع إن شک فی الرکوع بعد ما سجد فلیمض و إن شک فی السجود بعد ما قام فلیمض کل شی‌ء شک فیه مما قد جاوزه و دخل فی غیره فلیمض علیه

[۱۲]

۷۴۶۷- ۱۲ التهذیب، ۲/ ۱۵۳/ ۶۰/ ۱ سعد عن أحمد عن أبیه

الوافی، ج‌۸، ص: ۹۵۰

عن ابن المغیرة عن إسماعیل بن جابر عن أبی عبد اللّٰه ع مثله

[۱۳]

۷۴۶۸- ۱۳ التهذیب، ۲/ ۱۵۳/ ۶۱/ ۱ سعد عن أحمد عن البزنطی عن أبان عن البصری قال قلت لأبی عبد اللّٰه ع رجل رفع رأسه من السجود فشک قبل أن یستوی جالسا فلم یدر أ سجد أم لم یسجد قال یسجد قلت فرجل نهض من سجوده فشک قبل أن یستوی قائما فلم یدر أ سجد أم لم یسجد قال یسجد

[۱۴]

۷۴۶۹- ۱۴ التهذیب، ۲/ ۱۵۳/ ۶۲/ ۱ سعد عن الفطحیة عن أبی عبد اللّه ع فی الرجل یکثر علیه الوهم فی الصلاة فیشک فی الرکوع فلا یدری أ رکع أم لا و یشک فی السجود فلا یدری أ سجد أم لا فقال لا یسجد و لا یرکع و یمضی فی صلاته حتی یستیقن یقینا

[۱۵]

۷۴۷۰- ۱۵ التهذیب، ۲/ ۱۵۱/ ۵۱/ ۱ الحسین عن فضالة عن حماد قال قلت لأبی عبد اللّه ع أشک و أنا ساجد فلا أدری رکعت أم لا قال [فقال] امض

[۱۶]

۷۴۷۱- ۱۶ التهذیب، ۲/ ۱۵۱/ ۵۲/ ۱ عنه عن صفوان عن حماد مثله إلا أنه قال قد رکعت امضه

[۱۷]

۷۴۷۲- ۱۷ التهذیب، ۲/ ۱۵۱/ ۵۳/ ۱ سعد عن ابن عیسی عن الحسین عن فضالة عن العلاء عن محمد عن أحدهما ع قال سألته عن رجل شک بعد ما سجد أنه لم یرکع قال یمضی فی صلاته

الوافی، ج۸، ص: ۹۵۱

[۱۸]

اشارة

۷۴۷۳- ۱۸ التهذیب، ۲/ ۱۵۱/ ۵۴/ ۱ عنه عن ابن عیسی عن البزنطی عن أبان عن البصری قال قلت لأبی عبد اللّه ع رجل أهوی إلی السجود فلم یدر أ رکع أم لم یرکع قال قد رکع

بیان

إن قیل ما الفرق بین النهوض قبل استواء القیام و الهوی للسجود قبل السقوط له حیث حکم فی الأول فی حدیث البصری بالإتیان بالسجود المبتنی علی بقاء محله و حکم فی الثانی هنا بالمضی المبتنی علی تجاوز وقت الرکوع قلنا الفرق بینهما أن الهوی للسجود مستلزم للانتصاب الذی منه أهوی له و الانتصاب فعل آخر غیر الرکوع و قد دخل فیه و تجاوز عن محل الرکوع بخلاف النهوض قبل أن یستتم قائما فإنه بذلک لم یدخل بعد فی فعل آخر

[۱۹]

اشارة

۷۴۷۴- ۱۹ التهذیب، ۲/ ۱۵۱/ ۵۰/ ۱ الحسین عن فضالة عن أبان عن الفضیل بن یسار قال قلت لأبی عبد اللّه ع استتم قائما فلا أدری رکعت أم لا قال بلی قد رکعت فامض فی صلاتک فإنما ذلک من الشیطان

بیان

لعل استتمام القیام کنایة عن تجدید الانتصاب المبنی عن رفع الرأس الدافع للشک إلی الوسواس و لهذا قال بلی قد رکعت و فی التهذیب أورد أخبار المضی فی الصلاة فی أخبار السهو ثم حملها علی الرکعتین الأخیرتین و الخبر الأخیر حمله فی التهذیبین علی ما إذا شک فی الرابعة أ رکع فی الثالثة أم لا و قد أبعد فی التأویلین

الوافی، ج۸ ص: ۹۵۲

غایة البعد من غیر ضرورة داعیة إلی التأویل

[۲۰]

اشارة

۷۴۷۵- ۲۰ التهذیب، ۲/ ۳۵۱/ ۴۵/ ۱ أحمد عن علی بن الحکم عن سیف بن عمیرة عن بکر بن أبی بکر قال قلت لأبی عبد اللّه ع إنی ربما شککت فی السورة فلا أدری أ قرأتها أم لا فأعیدها قال إن کانت طویلة فلا و إن کانت قصیرة فأعدها

بیان

لعل مراد السائل أنه شک فی قراءة السورة التی کانت عادته أن یقرأها فی صلاته هل قرأها أم لا و کان ذلک قبل أن یرکع فهل یجب علیه أن یقرأها أم له أن یمضی فی صلاته فأجابه بما أجابه و فیه دلالة علی عدم وجوب السورة و ذلک لأن وقتها باق إلا أن یکون الشک بعد ما رکع أو فرغ من الصلاة و حینئذ فلا وجه للإعادة إلا أن تکون مستحبة

الوافی، ج۸ ص: ۹۵۳

باب ۱۳۵ السهو فی أعداد الرکعات

[۱]

اشارة

۷۴۷۶- ۱ الکافی، ۳/ ۳۵۵/ ۱/ ۱ محمد عن ابن عیسی عن عثمان عن سماعة التهذیب، ۲/ ۳۴۶/ ۲۶/ ۱ الحسین عن الحسن عن زرعة

عن سماعة عن أبی عبد اللّه ع قال من حفظ سهوه فأتمه فلیس علیه سجدتا السهو فإن رسول اللّه ص صلی بالناس الظهر رکعتین ثم سها فسلم فقال له ذو الشمالین یا رسول اللّه أ نزل فی الصلاة شیء فقال و ما ذلک قال إنما صلیت رکعتین فقال رسول اللّه ص أ تقولون مثل قوله قالوا نعم فقام ص فأتم بهم الصلاة و سجد بهم سجدتی السهو- قال قلت أ رأیت من صلی رکعتین و ظن أنها أربع فسلم و انصرف ثم ذکر بعد ما ذهب أنه إنما صلی رکعتین قال یستقبل الصلاة من أولها قال قلت فما بال رسول اللّه ص لم یستقبل الصلاة و إنما أتم بهم ما بقی من صلاته فقال إن رسول اللّه ص لم یبرح من مجلسه- فإن کان لم یبرح من مجلسه فلیتم ما نقص من صلاته إذا کان قد حفظ الرکعتین الأولتین

الوافی، ج۸ ص: ۹۵۴

بیان

یعنی من حفظ سهوه بنفسه من غیر أن یتکلم و ینصرف فأتمه فلیس علیه سجدتا السهو کما یظهر من آخر الحدیث و إنما سجدهما رسول اللّه ص لأنه تکلم و من انصرف فعلیه الاستئناف و یأتی ما یبین هذا و یوضحه و معنی إتمامه الإتیان بالمسهو عنه سواء کان فی الصلاة أو فی خارجها و سواء کان رکعة تامة أو جزءا منها

[۲]

اشارة

۷۴۷۷- ۲ الکافی، ۳/ ۳۵۷/ ۶/ ۱ محمد عن التهذیب، ۲/ ۳۴۵/ ۲۱/ ۱ ابن عیسی عن علی بن النعمان عن سعید الأعرج قال سمعت أبا عبد اللّه ع یقول صلی رسول اللّه ص ثم سلم فی رکعتین فسأله من خلفه یا رسول اللّه أ حدث فی الصلاة شیء قال و ما ذاک قالوا إنما صلیت رکعتین فقال أ کذاک یا ذا الیدین و کان یدعی ذا الشمالین فقال نعم فبنی علی صلاته فأتم الصلاة أربعا و قال إن اللّه عز و جل هو الذی أنساه رحمة للأمة أ لا تری لو أن رجلا صنع هذا لعیر و قیل ما تقبل صلاتک فمن دخل علیه الیوم ذلک قال قد سن رسول اللّه ص و صارت أسوة و سجد سجدتین لمکان الکلام

بیان

یحتمل أن یکون المراد بمن خلفه ذا الیدین لئلا ینافی الخبر السابق و لا الآتی فیما بعد و لا ینافی هذا قوله کذاک یا ذا الیدین لاحتمال الاستفهام التأکید

الوافی، ج۸ ص: ۹۵۵

و لعله ص إنما دعاه بذی الیدین لأنه کره أن یدعوه بالنبز و إن کان مشهورا بذلک أو کان یدعی بذی الیدین أیضا کما یستفاد من کتب العامة قیل سمی بذلک لأنه کان یعمل بیدیه جمیعا و قیل بل کان فی یده طول و فسر بعضهم الطول بالسعة بمعنی السخاوة و قیل بل لأنه هاجر هجرتین

[۳]

اشارة

۷۴۷۸- ۳ الکافی، ۳/ ۳۵۶/ ۳/ ۱ العدة عن التهذیب، ۲/ ۳۴۵/ ۲۰/ ۱ البرقی عن منصور بن العباس عن عمرو بن سعید عن الحسن بن صدقة قال قلت لأبی الحسن الأول ع أ سلم رسول اللّه ص فی الرکعتین الأولتین- فقال نعم قلت و حاله حاله قال إنما أراد اللّه عز و جل أن یفقههم

بیان

تعجب السائل من سهوه ص مع کونه معصوما عن الخطإ فأجابه ع بأنه کان فی ذلک مصلحة للأمة بأن یفقهوا بمثل هذه الأمور معالم دینهم و یعلموا أن البشر لا ینفکک عن السهو و النسیان و أن المخلوق محل للغفلة و النقصان و إنما المنزه عن جمیع صفات النقص هو اللّه سبحانه.

روی الصدوق رحمه اللّه فی عیون أخبار الرضا ع بإسناده عن أبی الصلت الهروی قال قلت للرضا ع یا بن رسول اللّه إن فی سواد الکوفة قوما یزعمون أن النبی ص لم یقع علیه السهو فی صلاته قال کذبوا لعنهم اللّه إن الذی لا یسهو هو اللّه الذی لا إله إلا هو

الوافی، ج۸، ص: ۹۵۶

و قال فی الفقیه إن الغلاة و المفوضة لعنهم اللّه ینکرون سهو النبی ص و یقولون لو جاز أن یسهو ع فی الصلاة لجاز أن یسهو فی التبلیغ لأن الصلاة علیه فریضة کما أن التبلیغ علیه فریضة و هذا لا یلزمنا و ذلک لأن جمیع الأحوال المشترکة یقع علی النبی ص فیها ما یقع علی غیره و هو مستعبد بالصلاة کغیره ممن لیس بنبی و لیس کل من سواه بنبی کهو.

فالحالة التی اختص بها هی النبوة و التبلیغ من شرائطها و لا یجوز أن یقع علیه فی التبلیغ ما یقع علیه فی الصلاة لأنها عبادة مخصوصة و الصلاة عبادة مشترکة و بها یثبت له العبودیة و بإثبات النوم له عن خدمة ربه عز و جل من غیر إرادة له و قصد منه إلیه نفی الربوبیة عنه لأن الذی لا تأخذه سنة و لا نوم هو اللّه الحی القیوم و لیس سهو النبی ص کسهونا لأن سهوه من اللّه عز و جل.

و إنما أسهاه لیعلم أنه بشر مخلوق فلا یتخذ ربا معبودا دونه و لیعلم الناس بسهوه حکم السهو متی سهوا و سهونا من الشیطان و لیس للشیطان علی النبی و الأئمة ع سلطان إِنَّما سُلْطانُهُ عَلَی الَّذِینَ یَتَوَلَّوْنَهُ وَ الَّذِینَ هُمْ بِهِ مُشْرِکُونَ و علی من تبعه من الغاوین و یقول الدافعون لسهو النبی ص إنه لم یکن فی الصحابة من یقال له ذو الیدین و إنه لا أصل للرجل و لا للخبر و کذبوا لأن الرجل معروف و هو أبو محمد عمیر بن عبد عمرو المعروف بذی الیدین فقد نقل عنه المخالف و الموافق و قد أخرجت عنه إخبارا فی کتاب وصف قتال القاسطین بصفین و کان شیخنا محمد بن الحسن بن أحمد بن الولید رحمه اللّه یقول أول درجة فی الغلو نفی السهو عن النبی ص و لو جاز أن یرد الأخبار الواردة فی هذا المعنی لجاز أن یرد جمیع الأخبار و فی ردها إبطال

الوافی، ج۸، ص: ۹۵۷

الدین و الشریعة و أنا أحتسب الأجر فی تصنیف کتاب منفرد فی إثبات سهو النبی ص و الرد علی منکریه إن شاء اللّه تعالی انتهی کلامه طاب ثراه.

و یستفاد من کتب العامة أن ذا الیدین المذکور فی حدیث السهو یدعی بالخرباق بالخاء المعجمة و الباء الموحدة و هذا لا ینافی ما قاله الصدوق رحمه اللّه من أن اسمه عمیر لجواز أن یکون الخرباق لقبه

[۴]

۷۴۷۹- ۴ التهذیب، ۲/ ۳۴۵/ ۲۲/ ۱ الحسین عن ابن أبی عمیر عن جمیل قال سألت أبا عبد اللّه ع عن رجل صلی رکعتین ثم قام قال یستقبل قلت فما یروی الناس فذکر له حدیث ذی الشمالین فقال إن رسول اللّه ص لم یبرح من مکانه و لو برح استقبل

[۵]

۷۴۸۰- ۵ التهذیب، ۲/ ۳۴۶/ ۲۳/ ۱ عنه عن فضالة عن حسین عن سماعة عن أبی بصیر قال سألت أبا عبد اللّه ع عن رجل صلی رکعتین ثم قام فذهب فی حاجته قال یستقبل الصلاة فقلت ما بال رسول اللّه ص لم یستقبل حین صلی رکعتین فقال إن رسول اللّه ص لم ینفتل من موضعه

[۶]

۷۴۸۱- ۶ التهذیب، ۲/ ۱۸۴/ ۳۳/ ۱ التهذیب، ۲/ ۳۴۸/ ۲۹/ ۱ العیاشی عن جعفر بن أحمد عن علی بن الحسن و علی بن محمد عن

الوافی، ج۸، ص: ۹۵۸

العبیدی عن یونس عن العلاء عن محمد عن أحدهما ع قال سئل عن رجل دخل مع الإمام فی صلاته و قد سبقه برکعة فلما فرغ الإمام خرج مع الناس ثم ذکر أنه قد فاتته رکعة قال یعیدها رکعة واحدة یجوز له ذلک إذا لم یحول وجهه عن القبلة فإذا حول وجهه بکلیته فعلیه أن یستقبل الصلاة استقبالا

[۷]

۷۴۸۲- ۷ التهذیب، ۲/ ۳۴۶/ ۲۴/ ۱ الحسین عن صفوان عن العلاء عن الفقیه، ۱/ ۳۵۰/ ۱۰۲۰ محمد عن أبی جعفر ع مثله إلی قوله رکعة واحدة و لم یذکر تمام الحدیث

[۸]

۷۴۸۳- ۸ الفقیه، ۱/ ۴۰۵/ ۱۲۰۰ عبید بن زرارة عن أبی عبد اللّه ع فی رجل الحدیث بدون الزیادة

[۹]

۷۴۸۴- ۹ التهذیب، ۲/ ۱۸۰/ ۲۶/ ۱ سعد عن محمد بن الحسین عن جعفر بن بشیر عن الحارث بن المغیرة قال قلت لأبی عبد اللّه ع أنا صلیت المغرب فسها الإمام فسلم فی الرکعتین فأعدنا الصلاة فقال و لم أعدتم أ لیس قد انصرف رسول اللّه ص فی رکعتین فأتم برکعتین ألا أتممتم

[۱۰]

۷۴۸۵- ۱۰ التهذیب، ۲/ ۱۸۱/ ۲۷/ ۱ سعد عن النخعی عن الفقیه، ۱/ ۳۴۷/ ۱۰۱۱ علی بن النعمان الرازی قال

الوافی، ج۸، ص: ۹۵۹

كنت مع أصحاب لی فی سفر و أنا إمامهم و صليت بهم المغرب فسلمت فی الركعتين الأولتين فقال أصحابی إنما صليت بنا ركعتين فكلمتهم و كلمونی- فقالوا أما نحن فنعيد فقلت لكنی لا أعيد و أتم بركعة فأتممت بركعة ثم سرنا فأتيت أبا عبد اللّه ع فذكرت له الذی كان من أمرنا فقال لی- أنت كنت أصوب منهم فعلا إنما يعيد الصلاة من لا يدری ما صلی

[١١]

اشارة

٧۴٨۶- ١١ الكافی، ٣/ ٣۵١/ ٣/ ١ الحسين بن محمد عن عبد اللّه بن عامر عن علی بن مهزيار عن فضالة التهذيب، ٢/ ١٨٠/ ٢۵/ ١ سعد عن أحمد عن الحسين عن فضالة عن سيف عن الحضرمی قال صليت بأصحابی المغرب- فلما أن صليت ركعتين سلمت فقال بعضهم إنما صليت ركعتين فأعدت- فأخبرت أبا عبد اللّه ع فقال لعلك أعدت فقلت نعم فضحك ثم قال إنما كان يجزيك أن تقوم و تركع ركعة- التهذيب، إن رسول اللّه ص سها فسلم فی ركعتين ثم ذكر حديث ذی الشمالين فقال ثم قام فأضاف إليها ركعتين

بيان

المستفاد من هذه الأخبار صحة إعادة الصلاة أيضا فی مواضع السهو و النسيان و أن الجبران و الإتمام رخصة و تسهيل و أن اللّه يحب أن يؤخذ برخصة

[١٢]

٧۴٨٧- ١٢ الكافی، ٣/ ٣٨٣/ ١١/ ١ محمد عن

الوافی، ج٨، ص: ٩۶٠

التهذيب، ٣/ ٢٧١/ ١٠٢/ ١ أحمد عن علی بن النعمان التهذيب، ٢/ ١٨٣/ ٣٢/ ١ محمد بن أحمد عن يعقوب بن يزيد عن علی بن النعمان عن الحسين بن أبی العلاء عن أبی عبد اللّه ع قال قلت أجیء إلی الإمام و قد سبقنی بركعة فی الفجر فلما سلم وقع فی قلبی أنی قد أتممت فلم أزل ذاكرا لله حتی طلعت الشمس فلما طلعت نهضت فذكرت أن الإمام كان قد سبقنی بركعة قال فإن كنت فی مقامك فأتم بركعة و إن كنت قد انصرفت فعليك الإعادة

[١٣]

٧۴٨٨- ١٣ التهذيب، ٢/ ٣۵٣/ ۵۴/ ١ محمد بن أحمد عن الفطحية قال سألت أبا عبد اللّه ع عن الرجل صلی ثلاث ركعات و هو يظن أنها أربع فلما سلم ذكر أنها ثلاث قال يبنی علی صلاته متی ما ذكر- و يصلی ركعة و يتشهد و يسلم و يسجد سجدتی السهو و قد جازت صلاته

[١۴]

اشارة

۷۴۸۹- ۱۴ التهذیب، ۲/ ۳۵۰/ ۳۹/ ۱ الحسین عن التمیمی عن صفوان عن العیص قال سألت أبا عبد اللّه ع عن رجل نسی رکعة من صلاته حتی فرغ منها ثم ذکر أنه لم یرکع قال یقوم فیرکع و یسجد سجدتین

بیان

قد مضی هذا الحدیث فی باب سهو الرکوع بنحو آخر و بحذف التمیمی من إسناده

[۱۵]

۷۴۹۰- ۱۵ التهذیب، ۲/ ۳۴۷/ ۲۸/ ۱ سعد عن التمیمی عن

الوافی، ج۸، ص: ۹۶۱

الحسین عن حماد عن حریز عن زرارة عن أبی جعفر ع قال سألته عن رجل صلی بالکوفة رکعتین ثم ذکر و هو بمکة أو بالمدینة أو بالبصرة أو ببلدة من البلدان أنه صلی رکعتین قال یصلی رکعتین

[۱۶]

۷۴۹۱- ۱۶ التهذیب، ۲/ ۳۴۶/ ۲۵/ ۱ الحسین عن ابن أبی عمیر عن ابن بکیر عن الفقیه، ۱/ ۳۴۸/ ۱۰۱۳ عبید بن زرارة قال سألت أبا عبد اللّه ع عن الرجل یصلی الغداة برکعة و یتشهد ثم ینصرف و یذهب و یجیء ثم یذکر بعد أنه إنما صلی رکعة قال یضیف إلیها رکعة

[۱۷]

۷۴۹۲- ۱۷ التهذیب، ۲/ ۱۸۲/ ۳۰/ ۱ ابن عیسی عن الحجال عن عبد اللّه عن عبید عن أبی عبد اللّه ع قال قال فی رجل صلی الفجر رکعة ثم ذهب و جاء بعد ما أصبح و ذکر أنه صلی رکعة قال یضیف إلیها رکعة

[۱۸]

۷۴۹۳- ۱۸ التهذیب، ۲/ ۳۴۷/ ۲۷/ ۱ سعد عن محمد بن الحسین عن جعفر بن بشیر عن حماد بن عثمان عن عبید بن زرارة قال سألت أبا عبد اللّه ع عن رجل صلی رکعة من الغداة ثم انصرف و خرج فی حوائجه ثم ذکر أنه صلی رکعة قال فلیتم ما بقی

الوافی، ج۸، ص: ۹۶۲

[۱۹]

۷۴۹۴- ۱۹ التهذیب، ۲/ ۱۹۲/ ۵۹/ ۱ محمد بن أحمد عن الفطحیة عن أبی عبد اللّه ع فی الرجل یذکر بعد ما قام و تکلم و مضی فی

حوائجه أنه إنما صلى ركعتين فی الظهر و العصر و العتمة و المغرب قال يبنی على صلاته فيتمها و لو بلغ الصين و لا يعيد الصلاة

[۲۰]

اشارة

۷۴۹۵- ۲۰ الفقيه، ۱/ ۳۴۷/ ۱۰۱۲ عمار عن أبی عبد اللّه ع أنه قال من سلم فی الركعتين من الظهر أو العصر أو المغرب أو العشاء الآخرة ثم ذكر فليبن على صلاته و لو بلغ الصين و لا إعادة عليه

بيان

فی التهذيبين حمل بعض هذه الأخبار على ما إذا لم يبلغ حد الاستدبار و بعضها على الشك و الاستظهار و بعضها على النوافل و الأصوب أن يحمل الكل على الرخصة و ما سبق على الأفضل و الأولى و الأصل و العلم عند اللّه

[۲۱]

۷۴۹۶- ۲۱ التهذيب، ۲/ ۱۹۱/ ۵۷/ ۱ سعد عن ابن عيسى عن أبيه و الحسين عن ابن أبی عمير عن ابن أذينة عن زرارة عن أبی جعفر ع فی الرجل يسهو فی الركعتين و يتكلم قال يتم ما بقی من صلاته- تكلم أو لم يتكلم و لا شیء عليه

[۲۲]

اشارة

۷۴۹۷- ۲۲ التهذيب، ۲/ ۱۹۱/ ۵۸/ ۱ الحسين عن فضالة عن القاسم بن بريد عن محمد عن أبی جعفر ع فی رجل صلى ركعتين من المكتوبة فسلم و هو يرى أنه قد أتم الصلاة و تكلم ثم ذكر أنه لم يصل غير ركعتين

الوافی، ج۸، ص: ۹۶۳

فقال يتم ما بقی من صلاته و لا شیء عليه

بيان

قال فی التهذيبين لا ينافی هذه الأخبار ما ثبت من وجوب سجدتی السهو على من تكلم لأن نفی الشیء أعم من السجود و الوزر و الإثم و لا تنافی أيضا أن التكلم عامدا يوجب الإعادة لأن من ظن أنه فرغ فتكلمه ليس بتعمد

[۲۳]

۷۴۹۸- ۲۳ التهذیب، ۲/ ۳۵۲/ ۴۹/ ۱ أحمد عن ابن فضال عن أبی جمیلة عن الشحام قال سألته عن الرجل صلی العصر ست رکعات أو خمس رکعات قال إن استیقن أنه صلی خمسا أو ستا فلیعد و إن کان لا یدری أ زاد أم نقص فلیکبر و هو جالس ثم لیرکع رکعتین یقرأ فیهما بفاتحة الکتاب فی آخر صلاته ثم یتشهد- و إن هو استیقن أنه صلی رکعتین أو ثلاثا ثم انصرف فتکلم فلم یعلم أنه لم یتم الصلاة فإنما علیه أن یتم الصلاة ما بقی منها فإن نبی اللّه ص صلی بالناس رکعتین ثم نسی حتی انصرف فقال له ذو الشمالین یا رسول اللّه أ حدث فی الصلاة شیء فقال أیها الناس أ صدق ذو الشمالین فقالوا نعم لم تصل إلا رکعتین فقام فأتم ما بقی من صلاته

[۲۴]

۷۴۹۹- ۲۴ التهذیب، ۲/ ۱۸۹/ ۵۰/ ۱ محمد بن أحمد عن محمد بن الحسین عن ابن هلال عن عقبة بن خالد عن أبی عبد اللّه ع عن رجل صلی صلاة اللیل و أوتر و ذکر أنه نسی رکعتین من صلاته کیف یصنع- قال یقوم فیصلی رکعتین التی نسی مکانه ثم یوتر

الوافی، ج۸، ص: ۹۶۴

[۲۵]

۷۵۰۰- ۲۵ الکافی، ۳/ ۳۵۴/ ۲/ ۱ الثلاثة عن ابن أذینة عن زرارة و بکیر عن أبی جعفر ع قال إذا استیقن أنه زاد فی صلاته المکتوبة لم یعتد بها و استقبل صلاته استقبالا إذا کان قد استیقن یقینا

[۲۶]

۷۵۰۱- ۲۶ الکافی، ۳/ ۳۵۵/ ۵/ ۱ الحسین بن محمد عن عبد اللّه بن عامر عن التهذیب، ۲/ ۱۹۴/ ۶۵/ ۱ علی بن مهزیار عن فضالة عن أبان عن أبی بصیر قال قال أبو عبد اللّه ع من زاد فی صلاته فعلیه الإعادة

[۲۷]

۷۵۰۲- ۲۷ التهذیب، ۲/ ۱۹۴/ ۶۶/ ۱ محمد بن أحمد عن محمد بن الحسین عن ابن هلال عن العلاء عن محمد قال سألت أبا جعفر ع عن رجل استیقن بعد ما صلی الظهر أنه صلی خمسا قال و کیف استیقن قلت علم قال إن کان علم أنه کان جلس فی الرابعة فصلاة الظهر تامة و لیقم فلیضف إلی الرکعة الخامسة رکعة و سجدتین فتکونان رکعتین نافلة و لا شیء علیه

[۲۸]

اشارة

۷۵۰۳- ۲۸ التهذیب، ۲/ ۱۹۴/ ۶۷/ ۱ أحمد عن البزنطی عن جمیل بن دراج عن زرارة عن أبی جعفر ع قال سألته عن رجل صلی

الوافی، ج۸، ص: ۹۶۵

خمسا فقال إن کان جلس فی الرابعة قدر التشهد فقد تمت صلاته

بيان

عللهما فى التهذيبين بأنه لم يخل بركن من الأركان و إنما أخل بالتسليم و الإخلال بالتسليم لا يوجب إعادة الصلاة

[۲۹]

۷۵۰۴- ۲۹ الفقيه، ۱/ ۳۴۹/ ۱۰۱۶ جميل بن دراج عن أبى عبد اللّه ع أنه قال فى رجل صلى خمسا فقال إن كان جلس فى الرابعة مقدار التشهد فعبادته جائزة

[۳۰]

۷۵۰۵- ۳۰ الفقيه، ۱/ ۳۴۹/ ۱۰۱۷ العلاء عن محمد عن أبى عبد اللّه ع قال سألته عن رجل صلى الظهر خمسا فقال إن كان لا يدرى جلس فى الرابعة أم لا- يجلس فليجعل أربع ركعات منها الظهر و يجلس و يتشهد ثم يصلى و هو جالس ركعتين و أربع سجدات فيضيفهما إلى الخامسة فيكون نافلة

[۳۱]

اشارة

۷۵۰۶- ۳۱ التهذيب، ۲/ ۳۴۹/ ۳۷/ ۱ سعد عن أبى الجوزاء عن الحسين بن علوان عن عمرو بن خالد عن زيد بن على عن آبائه عن على ع قال صلى بنا رسول اللّه ص الظهر خمس ركعات ثم انفتل فقال له بعض القوم يا رسول اللّه هل زيد فى الصلاة شيء
الوافي، ج۸، ص: ۹۶۶
قال و ما ذاك قال صليت بنا خمس ركعات قال فاستقبل القبلة و كبر و هو جالس ثم سجد سجدتين ليس فيهما قراءة و لا ركوع ثم سلم و كان يقول هما المرغمتان

بيان

يعنى بهما سجدتى السهو نسبه فى التهذيب إلى الشذوذ ثم حمله على أنه ص إنما حصل له الشك من قول ذلك الرجل فسجد احتياطا فإن الشاك فى الزائد عليه أن يسجد سجدتى السهو كما يأتى

[۳۲]

اشارة

۷۵۰۷- ۳۲ التهذيب، ۲/ ۳۵۰/ ۴۲/ ۱ ابن محبوب عن أحمد عن السراد عن ابن بكير عن زرارة قال سألت أبا جعفر ع هل سجد رسول

اللّه ص سجدتی السهو قط فقال لا و لا یسجدهما فقیه

بیان

قال فی التهذیب الذی أفتی به ما تضمنه هذا الخبر فأما الأخبار التی قدمناها من أن النبی ص سها فسجد فإنها موافقة للعامة و إنما ذکرناها لأن ما یتضمنه من الأحکام معمول بها عن ما بیناه

الوافی، ج۸، ص: ۹۶۷

باب ۱۳۶ سهو المسافر فی التقصیر أو جهله به

[۱]

۷۵۰۸- ۱ الکافی، ۳/ ۴۳۵/ ۶/ ۱ محمد عن محمد بن الحسین التهذیب، ۳/ ۲۲۵/ ۷۸/ ۱ سعد عن محمد بن الحسین عن صفوان عن العیص بن القاسم قال سألت أبا عبد اللّه ع عن رجل صلی و هو مسافر فأتم الصلاة قال إن کان فی وقت فلیعد و إن کان الوقت قد مضی فلا

[۲]

اشارة

۷۵۰۹- ۲ التهذیب، ۳/ ۱۶۹/ ۳۴/ ۱ سعد عن محمد بن الحسین عن علی بن النعمان عن سوید القلاء عن الخراز عن الفقیه، ۱/ ۴۳۸/ ۱۲۷۴ أبی بصیر عن أبی عبد اللّه ع قال سألته عن الرجل ینسی فیصلی فی السفر أربع رکعات قال إن کان ذکر فی ذلک الیوم فلیعد و إن لم یذکر حتی یمضی ذلک الیوم فلا إعادة علیه

الوافی، ج۸، ص: ۹۶۸

بیان

لا- منافاة بین الخبرین حتی یحتاج إلی التأویل کما یظهر عند التأمل إلا أنه فی التهذیبین حمل الثانی علی الاستحباب و الأول علی الوجوب

[۳]

اشارة

۷۵۱۰- ۳ التهذیب، ۲/ ۱۴/ ۷/ ۱ الحسین عن فضالة عن حماد عن الحلبی قال قلت لأبی عبد اللّه ع صلیت الظهر أربع رکعات و أنا فی

سفر قال أعد

بيان

محمول على الساهي و بقاء الوقت

[۴]

اشارة

۷۵۱۱- ۴ التهذيب، ۳/ ۲۲۶/ ۸۰/ ۱ ابن محبوب عن أحمد عن التميمي عن حماد عن حريز عن زرارة و محمد قالا قلنا لأبي جعفر ع رجل صلى في السفر أربعا أ يعيد أم لا قال إن كان قرئت عليه آية التقصير و فسرت له فصلى أربعا أعاد و إن لم يكن قرئت عليه و لم يعلمها فلا إعادة عليه

بيان

قد مضى هذا الخبر من الفقيه في حديث طويل في باب فرض الصلاة و الإعادة محمولة على العامد أو الناسي مع بقاء الوقت بدليل الخبرين السابقين

[۵]

۷۵۱۲- ۵ التهذيب، ۳/ ۲۳۵/ ۱۲۷/ ۱ ابن محبوب عن أحمد عن
الوافي، ج۸، ص: ۹۶۹
الفقيه، ۱/ ۴۵۰/ ۱۳۰۵ التهذيب، ۳/ ۲۲۶/ ۸۱/ ۱ الحسين عن ابن أبي عمير عن محمد بن إسحاق بن عمار قال سألت أبا الحسن ع عن امرأة كانت معنا في السفر و كانت تصلي المغرب ركعتين ذاهبة و جائية قال ليس عليها قضاء

[۶]

اشارة

۷۵۱۳- ۶ الفقيه، ۱/ ۴۵۰/ ۱۳۰۵ ابن أبي عمير عن محمد بن إسحاق بن عمار قال سألت أبا الحسن الرضا ع عن امرأة كانت في طريق مكة صلت ذاهبة و جائية المغرب ركعتين فقال ليس عليها إعادة

بيان

قال فی التهذيبين هذا خبر شاذ لا نعمل عليه لأنا قد بينا أن المغرب لا تقصير فيه فمن قصر كان عليه الإعادة

الوافی، ج‌۸، ص: ۹۷۱

باب ۱۳۷ الشك فی الغداة و المغرب و فی الركعتين الأولتين من الرباعية

[۱]

۷۵۱۴- ۱ الكافی، ۳/ ۳۵۰/ ۱/ ۱ محمد بن الحسن و غيره عن سهل عن محمد بن سنان التهذيب، ۲/ ۱۷۶/ ۲/ ۱ الحسين عن محمد بن سنان عن ابن مسكان و فضالة عن حسين عن ابن مسكان عن عنبسة بن مصعب قال قال لی أبو عبد اللّه ع إذا شككت فی الركعتين الأولتين فأعد

[۲]

۷۵۱۵- ۲ التهذيب، ۲/ ۱۷۹/ ۱۹/ ۱ بهذا الإسناد قال قال أبو عبد اللّه ع إذا شككت فی المغرب فأعد و إذا شككت فی الفجر فأعد

[۳]

۷۵۱۶- ۳ الكافی، ۳/ ۳۵۰/ ۲/ ۱ الحسين بن محمد عن عبد اللّه بن عامر عن علی بن مهزيار عن الحسين عن

الوافی، ج‌۸، ص: ۹۷۲

التهذيب، ۲/ ۱۷۶/ ۵/ ۱ الحسن عن زرعة عن سماعة قال قال إذا سها الرجل فی الركعتين الأولتين من الظهر و العصر و العتمة و لم يدر أ واحدة صلى أم ثنتين فعليه أن يعيد الصلاة

[۴]

۷۵۱۷- ۴ الكافی، ۳/ ۳۵۰/ ۳/ ۱ الأربعة عن زرارة و النيسابوريان عن حماد عن حريز عن زرارة عن أحدهما ع قال قلت له رجل لا يدری واحدة صلى أم اثنتين قال يعيد

[۵]

۷۵۱۸- ۵ الكافی، ۳/ ۳۵۰/ ۴/ ۱ الاثنان و محمد عن أحمد التهذيب، ۲/ ۱۷۷/ ۱۰/ ۱ محمد بن أحمد عن أحمد عن الوشاء قال قال لی أبو الحسن الرضا ع الإعادة فی الركعتين الأولتين- و السهو فی الركعتين الأخيرتين

[۶]

۷۵۱۹- ۶ الكافی، ۳/ ۳۵۰/ ۱/ ۲ الخمسة التهذيب، ۲/ ۱۸۰/ ۲۴/ ۱ الحسين عن ابن أبی عمير عن حفص بن البختری و غيره عن أبی عبد اللّه ع قال إذا شككت فی المغرب فأعد و إذا شككت فی الفجر فأعد

[۷]

۷۵۲۰- ۷ التهذیب، ۲/ ۱۸۰/ ۲۴/ ۱ الحسین عن الثلاثة عن أبی

الوافی، ج‏۸، ص: ۹۷۳

عبد اللّه ع مثله

[۸]

۷۵۲۱- ۸ الکافی، ۳/ ۳۵۱/ ۲/ ۱ الأربعة عن محمد قال سألت أبا عبد اللّه ع عن الرجل یصلی و لا یدری واحدة صلی أم ثنتین قال یستقبل حتی یستیقن أنه قد أتم و فی الجمعة و فی المغرب و فی الصلاة فی السفر

[۹]

۷۵۲۲- ۹ الکافی، ۳/ ۳۵۱/ ۴/ ۱ علی عن العبدی عن یونس عن رجل عن أبی عبد اللّه ع قال لیس فی المغرب و الفجر سهو

[۱۰]

۷۵۲۳- ۱۰ التهذیب، ۲/ ۱۷۶/ ۱/ ۱ الحسین عن النضر عن عاصم عن محمد قال سألت أبا جعفر ع عن رجل شک فی الرکعة الأولی قال یستأنف

[۱۱]

۷۵۲۴- ۱۱ التهذیب، ۲/ ۱۷۶/ ۳/ ۱ عنه عن أحمد القروی عن أبان عن إسماعیل الجعفی و ابن أبی یعفور عن أبی جعفر و أبی عبد اللّه ع أنهما قالا إذا لم تدر أ واحدة صلیت أم ثنتین فاستقبل

[۱۲]

اشارة

۷۵۲۵- ۱۲ التهذیب، ۲/ ۱۷۹/ ۲۰/ ۱ عنه عن النضر عن موسی بن بکر قال سأله الفضیل عن السهو فقال إذا شککت فی الأولتین فأعد و قال فی صلاة المغرب إذا لم تحفظ ما بین الثلاث إلی الأربع فأعد صلاتک

الوافی، ج‏۸، ص: ۹۷۴

بیان

یعنی إذا لم تدر أنک فی الثالثة أو الرابعة فأعد صلاتک و إذا دریت أنک فی الرابعة و لما رکعت جلست فتشهدت و قد تمت صلاتک و فی الإستبصار هکذا إذا جاز الثلاث إلی الأربع فأعد صلاتک و لا ینافی ما قلناه لأنه إنما تجوز إلی الأربع إذا رکع فی

الرابعة

[۱۳]

۷۵۲۶- ۱۳ التهذیب، ۲/ ۱۷۷/ ۶/ ۱ فضالة عن رفاعة قال سألت أبا عبد اللّه ع عن رجل لا یدری أ رکعة صلی أم ثنتین قال یعید

[۱۴]

۷۵۲۷- ۱۴ التهذیب، ۲/ ۱۷۷/ ۷/ ۱ التهذیب، ۲/ ۱۸۰/ ۲۲/ ۱ الحسین عن حسین عن فضالة عن حسین عن هارون بن خارجة عن أبی بصیر عن أبی عبد اللّه ع قال إذا سهوت فی الرکعتین الأولتین فأعدهما حتی تثبتهما و قال إذا سهوت فی المغرب فأعد صلاتک

[۱۵]

۷۵۲۸- ۱۵ التهذیب، ۲/ ۱۷۷/ ۸/ ۱ عنه عن فضالة عن حماد عن البقباق قال قال لی إذا لم تحفظ الرکعتین الأولتین فأعد صلاتک

[۱۶]

۷۵۲۹- ۱۶ التهذیب، ۲/ ۱۷۹/ ۲۱/ ۱ عنه عن الحسن عن

الوافی، ج۸، ص: ۹۷۵

زرعة عن سماعة قال سألته عن السهو فی صلاة الغداة قال إذا لم تدر واحدة صلیت أم ثنتین فأعد الصلاة من أولها و الجمعة أیضا إذا سها فیها الإمام فعلیه أن یعید الصلاة لأنها رکعتان و المغرب إذا سها فیها فلم یدر کم رکعة صلی فعلیه أن یعید الصلاة

[۱۷]

۷۵۳۰- ۱۷ التهذیب، ۲/ ۱۷۹/ ۱۸/ ۱ عنه عن صفوان و فضالة عن العلاء عن محمد عن أحدهما ع قال سألته عن السهو فی المغرب- قال یعید حتی یحفظ أنها لیست مثل الشفع

[۱۸]

۷۵۳۱- ۱۸ التهذیب، ۲/ ۱۸۰/ ۲۳/ ۱ عنه عن فضالة عن العلاء عن أبی عبد اللّه ع قال سألته عن الرجل یشک فی الفجر قال یعید قلت المغرب قال نعم و الوتر و الجمعة من غیر أن أسأله

[۱۹]

۷۵۳۲- ۱۹ التهذیب، ۲/ ۱۷۸/ ۱۴/ ۱ سعد عن ابن عیسی عن الحسین عن فضالة عن الحسین بن أبی العلاء التهذیب، ۲/ ۱۷۷/ ۱۱/ ۱ ابن عیسی عن علی بن الحکم عن الحسین بن أبی العلاء قال سألت أبا عبد اللّه ع عن الرجل لا یدری أ رکعتین صلی أم واحدة قال یتم برکعة

[۲۰]

۷۵۳۳- ۲۰ التهذیب، ۲/ ۱۷۸/ ۱۳/ ۱ سعد عن محمد بن الحسین

الوافی، ج۸، ص: ۹۷۶

عن البزنطی عن عبد الکریم بن عمرو عن ابن أبی یعفور عن أبی عبد اللّه ع مثله

[۲۱]

۷۵۳۴- ۲۱ التهذیب، ۲/ ۱۷۷/ ۱۲/ ۱ محمد بن أحمد عن السندی بن الربیع عن السراد عن البجلی عن أبی إبراهیم ع قال فی الرجل لا یدری رکعة صلی أم ثنتین قال یبنی علی الرکعة

[۲۲]

اشارة

۷۵۳۵- ۲۲ التهذیب، ۲/ ۳۵۳/ ۵۱/ ۱ محمد بن أحمد عن النخعی عن صفوان عن عنبسة قال سألته عن الرجل لا یدری رکعتین رکع أو واحدة أو ثلاثا قال یبنی صلاته علی رکعة واحدة یقرأ فیها فاتحة الکتاب و یسجد سجدتی السهو

بیان

یعنی یبنی علی الأقل المجزوم به و یقرأ فی الثانیة التی یرکعها بعد ذلک بالفاتحة و هذه الأخبار حملها فی التهذیبین علی النوافل بعد الطعن فیها بأنها أقل مما ینافیها لأن ذلک أضعاف هذه و یأتی فیه کلام آخر فی الباب الآتی

[۲۳]

۷۵۳۶- ۲۳ التهذیب، ۲/ ۱۸۲/ ۲۸/ ۱ الحسین عن ابن أبی عمیر عن حماد و الحکم بن مسکین عن عمار الساباطی قال قلت لأبی عبد اللّه ع رجل شک فی المغرب فلم یدر رکعتین صلی أم ثلاثا قال یسلم ثم یقوم فیضیف إلیها رکعة ثم قال هذا و اللّه مما لا یقضی أبدا

[۲۴]

اشارة

۷۵۳۷- ۲۴ التهذیب، ۲/ ۱۸۲/ ۲۹/ ۱ ابن عیسی عن معاویة بن

الوافی، ج۸، ص: ۹۷۷

حکیم عن ابن أبی عمیر عن حماد عن عمار الساباطی قال سألت أبا عبد اللّه ع عن رجل لم یدر صلی الفجر رکعتین أو رکعة قال یتشهد و ینصرف ثم یقوم فیصلی رکعة فإن کان صلی رکعتین کانت هذه تطوعا و إن کان صلی رکعة کانت هذه تمام الصلاة قلت فصلی المغرب فلم یدر اثنتین صلی أم ثلاثا قال یتشهد و ینصرف ثم یقوم فیصلی رکعة فإن کان صلی ثلاثا کانت هذه تطوعا و إن کان صلی اثنتین کانت هذه تمام الصلاة و هذا و اللّه مما لا یقضی أبدا

بیان

حملهما فی التهذیبین أولا علی ما لا ینبغی نقله عن مثله و ثانیا علی ما إذا غلب علی ظنه الأکثر فإن غلبة الظن تقوم مقام العلم و إضافة الرکعة من جهة الاستظهار و الاستحباب و زاد فی الإستبصار الطعن فی الراوی و مخالفة الإجماع.

أقول و یحتملان فی المغرب الرخصة و ذلک لأنه قد حفظ الرکعتین و إنما شک فی الثالثة فلا یبعد الإتمام و فی إطلاق حدیث البقباق و الخبر الآتی إشعار بذلک و لو کان الراوی غیر عمار لحکمنا بذلک إلا أن عمارا ممن لا یوثق بأخباره.

و أما قوله ع فی آخر الحدیثین هذا و اللّه مما لا یقضی أبدا فلعل معناه أن هذا الحکم مما لا یقضی به العامة لأنهم یرون أن مثل هذا الشک مما یوجب الإعادة

[۲۵]

۷۵۳۸- ۲۵ الفقیه، ۱/ ۳۴۶/ ۱۰۱۰ عامر بن جذاعة عن أبی عبد اللّه ع قال إذا سلمت الرکعتان الأولتان سلمت الصلاة

الوافی، ج‌۸، ص: ۹۷۹

باب ۱۳۸ الشک فیما زاد علی الرکعتین

[۱]

۷۵۳۹- ۱ الکافی، ۳/ ۳۵۲/ ۴/ ۱ علی عن العبیدی عن یونس عن ابن مسکان عن ابن أبی یعفور قال سألت أبا عبد اللّه ع عن الرجل لا یدری رکعتین صلی أم أربعا قال یتشهد و یسلم ثم یقوم فیصلی رکعتین- و أربع سجدات یقرأ فیهما بفاتحة الکتاب ثم یتشهد و یسلم و إن کان صلی أربعا کانت هاتان نافلة و إن کان صلی رکعتین کانت هاتان تمام الأربعة و إن تکلم فلیسجد سجدتی السهو

[۲]

اشارة

۷۵۴۰- ۲ الکافی، ۳/ ۳۵۱/ ۳/ ۲ الأربعة عن زرارة و النیسابوریان عن حماد عن حریز عن زرارة عن أحدهما ع قال قلت له من لم یدر فی أربع هو أو فی ثنتین و قد أحرز الثنتین قال یرکع رکعتین و أربع سجدات- و هو قائم بفاتحة الکتاب و یتشهد و لا شیء علیه و إذا لم یدر فی ثلاث هو أو فی أربع و قد أحرز الثلاث قام فأضاف إلیها أخری و لا شیء علیه و لا ینقض الیقین بالشک و لا یدخل الشک فی الیقین و لا یخلط أحدهما بالآخر و لکنه ینقض الشک بالیقین و یتم علی الیقین فیبنی علیه و لا یعتد بالشک فی حال من

الحالات

الوافی، ج۸، ص: ۹۸۰

بيان

لا ینقض الیقین بالشک یعنی لا یبطل الثلاث المتیقن فیها بسبب الشک فی الرابعة بأن یستأنف الصلاة بل یعتد بالثلاث و لا یدخل الشک فی الیقین یعنی لا یعتد بالرابعة المشکوک فیها بأن یضمها إلی الثلاث و یتم بها الصلاة من غیر تدارک و لا یخلط أحدهما بالآخر عطف تفسیری للنهی عن الإدخال و لکنه ینقض الشک یعنی فی الرابعة بأن لا یعتد بها بالیقین یعنی بالإتیان برکعة أخری علی الإیقان و یتم علی الیقین یعنی یبنی علی الثلاث المتیقن فیها.

و لم یتعرض فی هذا الحدیث لذکر فصل الرکعتین أو الرکعة المضافة للاحتیاط و وصلها کما تعرض فی الخبر السابق و الأخبار فی ذلک مختلفة و فی بعضها إجمال کما ستقف علیها و طریق التوفیق بینها التخییر کما ذکره فی الفقیه و یأتی کلامه فیه و ربما یسمی الفصل بالبناء علی الأکثر و الوصل بالبناء علی الأقل و الفصل أولی و أحوط لأنه مع الفصل إذا ذکر بعد ذلک ما فعل و کانت صلاته مع الاحتیاط مشتملة علی زیادة فلا یحتاج إلی إعادة بخلاف ما إذا وصل و ما سمعت أحدا تعرض لهذه الدقیقة و فی حدیث عمار الساباطی الآتی إشارة إلی ذلک فلا تکونن من الغافلین

[۳]

اشارة

۷۵۴۱- ۳ الکافی، ۳/ ۳۵۰/ ۳/ ۱ بهذا الإسناد عن أحدهما ع قال قلت له رجل لا یدری واحدة صلی أم اثنتین قال یعید قال قلت رجل لم یدر اثنتین صلی أم ثلاثا فقال إن دخله الشک بعد دخوله فی الثالثة مضی فی الثالثة ثم صلی الأخری و لا شیء علیه و یسلم قلت فإنه لم یدر فی اثنتین هو أم فی أربع قال یسلم و یقوم فیصلی رکعتین ثم یسلم و لا شیء علیه

الوافی، ج۸، ص: ۹۸۱

بيان

بعد دخوله فی الثالثة یعنی بعد إحرازه الثنتین مضی فی الثالثة یعنی بنی علی الیقین و لا یعتد بالشک کما حقق فی الخبر السابق

[۴]

۷۵۴۲- ۴ الکافی، ۳/ ۳۵۳/ ۶/ ۱ الثلاثة عن بعض أصحابه عن أبی عبد اللّه ع فی رجل صلی فلم یدر ثنتین صلی أم ثلاثا أم أربعا قال یقوم فیصلی رکعتین من قیام و یسلم ثم یصلی رکعتین من جلوس و یسلم- فإن کانت أربع رکعات کانت الرکعتان نافلة و إلا تمت الأربع

[۵]

اشارة

۷۵۴۳- ۵ الفقیه، ۱/ ۳۵۰/ ۱۰۲۱ البجلی عن أبی إبراهیم ع قال قلت لأبی عبد اللّه ع رجل لا یدری أ ثنتین صلی أم ثلاثا أم أربعا فقال یصلی رکعة من قیام ثم یسلم ثم یصلی رکعتین و هو جالس

بیان

لعل الاکتفاء بالواحدة من قیام رخصة فی مثله و لا یضر الفصل بین الاحتیاطین کما لا یضر بینهما و بین الأصل و ربما یوجد فی بعض النسخ رکعتین مکان رکعة و حینئذ فلا إشکال

[۶]

۷۵۴۴- ۶ الکافی، ۳/ ۳۵۳/ ۷/ ۱ محمد عن أحمد عن الحسین عن فضالة عن أبان عن عبد الرحمن بن سیابة و البقباق عن أبی عبد اللّه ع قال إذا لم تدر ثلاثا صلیت أو أربعا و وقع رأیک علی الثلاث فابن علی الثلاث و

الوافی، ج۸، ص: ۹۸۲

إن وقع رأیک علی الأربع فسلم و انصرف و إن اعتدل وهمک فانصرف و صل رکعتین و أنت جالس

[۷]

اشارة

۷۵۴۵- ۷ الکافی، ۳/ ۳۵۳/ ۸/ ۱ الخمسة الفقیه، ۱/ ۳۴۹/ ۱۰۱۵ الحلبی عن أبی عبد اللّه ع قال إذا لم تدر ثنتین صلیت أم أربعا و لم یذهب وهمک إلی شیء فتشهد و سلم ثم صل رکعتین و أربع سجدات تقرأ فیهما بأم القرآن ثم تشهد و سلم فإن کنت إنما صلیت رکعتین کانت هاتان تمام الأربع و إن کنت صلیت الأربع کانت هاتان نافلة- الکافی، و إن کنت لا تدری ثلاثا صلیت أم أربعا و لم یذهب وهمک إلی شیء فسلم ثم صل رکعتین و أنت جالس تقرأ فیهما بأم الکتاب و إن ذهب وهمک إلی الثلاث فقم فصل الرکعة الرابعة و لا تسجد سجدتی السهو فإن ذهب وهمک إلی الأربع فتشهد و سلم ثم اسجد سجدتی السهو

بیان

لعل الأمر بسجدتی السهو فی الصورة الأخیرة لتدارک النقصان الموهوم و ینبغی حمله علی الاستحباب

[۸]

اشارة

۷۵۴۶- ۸ الکافی، ۳/ ۳۵۳/ ۹/ ۱ محمد عن أحمد عن علی بن حدید عن جمیل عن بعض أصحابنا عن أبی عبد اللّه ع قال فیمن لا یدری

الوافی، ج۸، ص: ۹۸۳

أ ثلاثا صلى أم أربعا و وهمه فی ذلک سواء قال فقال إذا اعتدل الوهم فی الثلاث و الأربع فهو بالخیار إن شاء صلى رکعة و هو قائم و إن شاء صلى رکعتین و أربع سجدات و هو جالس- و قال فی رجل لم یدر ثنتین صلى أم أربعا و وهمه یذهب إلى الأربع و إلى الرکعتین فقال یصلی رکعتین و أربع سجدات و قال إن ذهب وهمک إلى الرکعتین و أربع فهو سواء و لیس الوهم فی هذا الموضع مثله فی الثلاث و الأربع

بیان

و وهمه یذهب إلى الأربع و إلى الرکعتین یعنی یذهب إلیهما جمیعا سواء من غیر رجحان کما فسره ع بقوله إن ذهب وهمک إلى الرکعتین و أربع فهو یعنی الوهم سواء یعنی معتدل و ربما یوجد فی بعض النسخ أو بدل الواو فی قوله و إلى الرکعتین و هو من سهو النساخ و لیس الوهم فی هذا الموضع مثله فی الثلاث و الأربع یعنی حکمه فی الموضعین مختلف کما تبین

[۹]

اشارة

۷۵۴۷- ۹ الکافی، ۳/ ۳۵۱/ ۱/ ۱ محمد و غیره عن أحمد عن التهذیب، ۲/ ۱۸۵/ ۳۶/ ۱ الحسین عن فضالة عن حسین عن سماعة عن أبی بصیر قال سألته ع عن رجل صلى فلم یدر أ فی الثالثة هو أم فی الرابعة قال فما ذهب وهمه إلیه إن رأى أنه فی الثالثة و فی قلبه من الرابعة شیء سلم بینه و بین نفسه ثم یصلی رکعتین یقرأ فیهما بفاتحة الکتاب

بیان

هذا برزخ بین الفصل و الوصل لأن سهوه برزخ بین الظن و الشک

الوافی، ج۸، ص: ۹۸۴

[۱۰]

اشارة

۷۵۴۸- ۱۰ الکافی، ۳/ ۳۵۱/ ۲/ ۲ محمد عن أحمد عن التهذیب، ۲/ ۱۸۵/ ۳۷/ ۱ الحسین عن فضالة عن الحسین بن أبی العلاء عن

أبی عبد اللّه ع قال إن استوی وهمه فی الثلاث و الأربع سلم و صلی رکعتین و أربع سجدات بفاتحهٔ الکتاب و هو جالس یقصر فی التشهد

بیان

معنی التقصیر فی التشهد التخفیف فیه و فی بعض النسخ یقصد بالدال من القصد بمعنی التوسط

[۱۱]

اشارهٔ

۷۵۴۹- ۱۱ الکافی، ۳/ ۳۵۲/ ۵/ ۱ حماد عن حریز عن محمد قال إنما السهو ما بین الثلاث و الأربع و فی الاثنتین و الأربع بتلک المنزلهٔ و من سها فلم یدر ثلاثا صلی أم أربعا و اعتدل شکه قال یقوم فیتم ثم یجلس فیتشهد و یسلم و یصلی رکعتین و أربع سجدات و هو جالس و إن کان أکثر وهمه إلی الأربع تشهد و سلم ثم قرأ فاتحهٔ الکتاب و رکع و سجد ثم قرأ و سجد سجدتین و تشهد و سلم و إن کان أکثر وهمه الثنتین نهض فصلی رکعتین و تشهد و سلم

بیان

الظاهر أن أو بدل بالواو فی قوله و یصلی رکعتین و قوله ثم قرأ فاتحهٔ الکتاب یعنی جالسا و اکتفی عن ذکره فیما قبله

[۱۲]

۷۵۵۰- ۱۲ التهذیب، ۲/ ۱۸۵/ ۳۸/ ۱ الحسین عن حماد عن

الوافی، ج۸، ص: ۹۸۵

حریز عن محمد قال سألت أبا عبد اللّه ع عن رجل صلی رکعتین فلا یدری رکعتان هی أو أربع قال یسلم ثم یقوم فیصلی رکعتین بفاتحهٔ الکتاب و یتشهد و ینصرف و لیس علیه شیء

[۱۳]

۷۵۵۱- ۱۳ التهذیب، ۲/ ۱۸۵/ ۳۹/ ۱ عنه عن حماد عن شعیب عن أبی بصیر عن أبی عبد اللّه ع قال إذا لم تدر أربعا صلیت أم رکعتین فقم و ارکع رکعتین ثم سلم و اسجد سجدتین و أنت جالس ثم سلم بعدهما

[۱۴]

۷۵۵۲- ۱۴ الفقیه، ۱/ ۳۴۰/ ۹۹۲ قال أبو عبد اللّه ع لعمار بن موسی یا عمار أجمع لک السهو کله فی کلمتین متی ما شککت فخذ

بالأكثر و إذا سلمت فأتم ما ظننت أنك قد نقصت

[۱۵]

۷۵۵۳- ۱۵ التهذیب، ۲/ ۳۴۹/ ۳۶/ ۱ سعد عن محمد بن الحسین عن موسی بن عمر عن موسی بن عیسی عن مروان بن مسلم عن عمار الساباطی قال سألت أبا عبد اللّه ع عن شیء من السهو فی الصلاة فقال أ لا أعلمك شیئا إذا فعلته ثم ذكرت أنك أتممت أو نقصت لم یكن علیك شیء قلت بلی قال إذا سهوت فابن علی الأكثر فإذا فرغت و سلمت فقم فصل ما ظننت أنك نقصت فإن كنت قد أتممت لم یكن علیك فی هذه شیء و إن ذكرت أنك كنت نقصت كان ما صلیت تمام ما نقصت

[۱۶]

اشارة

۷۵۵۴- ۱۶ التهذیب، ۲/ ۱۹۳/ ۶۳/ ۱ أحمد عن محمد بن خالد عن الحسن بن علی عن معاذ بن مسلم عن عمار الساباطی قال قال أبو عبد اللّه ع

الوافی، ج۸، ص: ۹۸۶

كل ما دخل علیك من الشك فی صلاتك فاعمل علی الأكثر قال فإذا انصرفت فأتم ما ظننت أنك نقصت

بیان

هذه هی الضابطة الكلیة المشتملة علی أكثر أخبار هذا الباب و هی فذلكتها و فی مقابلها ضابطة أخری هی البناء علی الأقل و إتمام الصلاة جملة واحدة و الإتیان بسجدتی السهو بعدها لاحتمالها الزیادة كما یأتی

[۱۷]

اشارة

۷۵۵۵- ۱۷ التهذیب، ۲/ ۱۸۷/ ۴۶/ ۱ أحمد عن ابن یقطین عن أخیه عن أبیه قال سألت أبا الحسن ع عن الرجل لا یدری كم صلی واحدة أو اثنتین أم ثلاثا قال یبنی علی الجزم و یسجد سجدتی السهو و یتشهد خفیفا

بیان

فی التهذیبین حمل البناء علی الجزم هنا علی الإعادة و ینافیه الحكم بسجدتی السهو لأنهما لا تجتمعان مع الإعادة فالصواب أن یحمل علی الرخصة كما یدل علیه الحدیث الآتی و ما بعده و قد مضی فی معناه خبر آخر فی الباب السابق

[۱۸]

۷۵۵۶- ۱۸ الفقیه، ۱/ ۳۵۱/ ۱۰۲۳ روی سهل بن الیسع فیما إذا تلبس علیه الأعداد کلها عن الرضا ع أنه قال یبنی علی یقینه و یسجد سجدتی السهو بعد التسلیم و یتشهد تشهدا خفیفا

[۱۹]

۷۵۵۷- ۱۹ الفقیه، ۱/ ۳۵۱/ ۱۰۲۴ و روی أنه یصلی رکعة من

الوافی، ج۸، ص: ۹۸۷

قیام و رکعتین من جلوس

[۲۰]

اشارة

۷۵۵۸- ۲۰ التهذیب، ۲/ ۱۹۳/ ۶۲/ ۱ أحمد عن محمد بن سهل بن الیسع عن أبیه قال سألت أبا الحسن ع عن الرجل لا یدری أ ثلاثا صلی أم اثنتین قال یبنی علی النقصان و یأخذ بالجزم و یتشهد بعد انصرافه تشهدا خفیفا کذلک فی أول الصلاة و آخرها

بیان

لعله سقط ذکر سجود السهو من قلم النساخ فی هذا الحدیث لوجوده فی الفقیه کما سبق و لأن التشهد الخفیف لا یکون إلا فیه

[۲۱]

۷۵۵۹- ۲۱ التهذیب، ۲/ ۳۴۴/ ۱۵/ ۱ الحسین عن النضر عن محمد بن أبی حمزة عن البجلی و علی عن أبی إبراهیم ع فی السهو فی الصلاة فقال یبنی علی الیقین و یأخذ بالجزم و یحتاط بالصلوات کلها

[۲۲]

اشارة

۷۵۶۰- ۲۲ الفقیه، ۱/ ۳۵۱/ ۱۰۲۵ إسحاق بن عمار أنه قال قال لی أبو الحسن الأول ع إذا شککت فابن علی الیقین قال قلت هذا أصل قال نعم

بیان

قال فی التهذیبین إنما یبنی علی النقصان إذا ذهب وهمه إلیه و یصلی تمامه

الوافی، ج۸، ص: ۹۸۸

احتیاطا فأما مع اعتدال الوهم فالبناء علی الأکثر أحوط إذا تمم بعد الفراغ من الصلاة ثم أکده بخبر الساباطی المتقدم.

و قال فی الفقیه لیست هذه الأخبار مختلفة و صاحب هذا السهو بالخیار بأی خبر منها أخذ فهو مصیب یعنی أخبار البناء علی الأکثر و أخبار البناء علی الأقل و خبر المضی فی صلاته لإزالة الشک عن نفسه کما یأتی

[۲۳]

۷۵۶۱- ۲۳ الکافی، ۳/ ۳۵۵/ ۳/ ۱ علی عن العبیدی عن یونس عن عبد اللّه بن سنان عن أبی عبد اللّه ع قال إذا کنت لا تدری أربعا صلیت أو خمسا فاسجد سجدتی السهو بعد تسلیمک ثم سلم بعدهما

[۲۴]

۷۵۶۲- ۲۴ الکافی، ۳/ ۳۵۵/ ۶/ ۱ التهذیب، ۲/ ۱۸۵/ ۳۹/ ۱ محمد عن أحمد عن حماد عن شعیب عن أبی بصیر عن أبی عبد اللّه ع مثله و زاد و أنت جالس بعد قوله بعد تسلیمک

[۲۵]

۷۵۶۳- ۲۵ التهذیب، ۲/ ۱۹۶/ ۷۳/ ۱ سعد عن ابن عیسی عن ابن أبی عمیر عن حماد عن الفقیه، ۱/ ۳۵۰/ ۱۰۱۹ الحلبی عن أبی عبد اللّه ع قال إذا لم تدر أربعا صلیت أم خمسا أم نقصت أم زدت فتشهد و سلم و اسجد سجدتین بغیر رکوع و لا قراءة تتشهد فیهما تشهدا خفیفا

الوافی، ج۸، ص: ۹۸۹

[۲۶]

اشارة

۷۵۶۴- ۲۶ الکافی، ۳/ ۳۵۸/ ۳/ ۱ حماد عن ابن أبی یعفور التهذیب، ۲/ ۱۸۷/ ۴۴/ ۱ محمد بن أحمد عن علی المیثمی عن حماد عن حریز عن ابن أبی یعفور عن أبی عبد اللّه ع [قال] قال إذا شککت فلم تدر أ فی ثلاث أنت أم فی اثنتین أم فی واحدة أم فی أربع فأعد و لا تمض علی الشک

بیان

و ذلک لأن أحد أطراف شکه الواحدة و لا یجری فیها الشک إلا علی الاحتمال الرخصة کما مر

[۲۷]

اشارة

۷۵۶۵- ۲۷ الکافی، ۳/ ۳۵۸/ ۱/ ۱ محمد عن ابن عیسی عن محمد بن خالد عن سعد بن سعد التهذیب، ۲/ ۱۸۷/ ۴۵/ ۱ محمد بن أحمد عن عباد بن سلیمان عن سعد بن سعد عن صفوان عن أبی الحسن ع قال إن کنت لا تدری کم صلیت و لم یقع وهمک علی شیء فأعد الصلاة

بیان

و ذلک لأنه لم یحصل شیئا

[۲۸]

۷۵۶۶- ۲۸ التهذیب، ۲/ ۱۸۹/ ۴۹/ ۱ محمد بن أحمد عن

الوافی، ج‌۸، ص: ۹۹۰

العمرکی عن علی بن جعفر عن أخیه موسی ع قال سألته عن الرجل یقوم فی الصلاة فلا یدری صلی شیئا أم لا قال یستقبل

کاشانی، فیض، محمد محسن ابن شاه مرتضی، الوافی، ۲۶ جلد، کتابخانه امام امیر المؤمنین علی علیه السلام، اصفهان - ایران، اول، ۱۴۰۶ ه‌ ق

الوافی؛ ج‌۸، ص: ۹۹۰

[۲۹]

۷۵۶۷- ۲۹ التهذیب، ۲/ ۱۸۶/ ۴۲/ ۱ الحسین عن فضالة عن العلاء عن محمد قال سألته عن الرجل لا یدری صلی رکعتین أم أربعا قال یعید الصلاة

[۳۰]

اشارة

۷۵۶۸- ۳۰ التهذیب، ۲/ ۱۹۳/ ۶۱/ ۱ محمد بن أحمد عن محمد بن الحسین عن جعفر عن حماد عن عبید بن زرارة عن أبی عبد اللّه ع قال سألته عن رجل لم یدر رکعتین صلی أم ثلاثا قال یعید قلت أ لیس یقال لا یعید الصلاة فقیه فقال إنما ذلک فی الثلاث و الأربع

بیان

حملهما فی التهذیبین علی الغداة و المغرب و یجوز أن تکون الإعادة جائزة مطلقا فی جمیع الصور کما مرت الإشارة إلیه فی الحدیث و یکون الأمر بالاحتیاط لسهولة الأمر و التیسیر و لا سیما إذا جاوز الاثنتین

الوافی، ج‌۸، ص: ۹۹۱

باب ۱۳۹ سائر مواضع سجدتی السهو و صفتهما

[۱]

۷۵۶۹- ۱ الکافی، ۳/ ۳۵۵/ ۴/ ۱ محمد عن ابن عیسی عن عثمان عن سماعة قال قال من حفظ سهوه و أتمه فلیس علیه سجدتا السهو إنما السهو علی من لم یدر أ زاد فی صلاته أم نقص منها

[۲]

اشارة

۷۵۷۰- ۲ الفقیه، ۱/ ۳۵۰/ ۱۰۱۸ الفضیل بن یسار عن أبی عبد اللّه ع مثله

بیان

قد مضی معنی هذا الحدیث

[۳]

۷۵۷۱- ۳ الکافی، ۳/ ۳۵۴/ ۱/ ۱ الثلاثة عن ابن أذینة عن زرارة قال سمعت أبا جعفر ع یقول قال رسول اللّه ص إذا شک أحدکم فی صلاته فلم یدر أ زاد أم نقص فلیسجد سجدتین و هو جالس- و سماهما رسول اللّه ص المرغمتین

[۴]

اشارة

۷۵۷۲- ۴ التهذیب، ۲/ ۱۸۳/ ۳۱/ ۱ محمد بن أحمد عن محمد بن

الوافی، ج‌۸، ص: ۹۹۲

یحیی المعاذی عن الطیالسی عن سیف بن عمیرة عن إسحاق بن عمار قال قال أبو عبد اللّه ع إذا ذهب وهمک إلی التمام ابدأ فی کل صلاة فاسجد سجدتین بغیر رکوع أ فهمت قلت نعم

بیان

یعنی إذا غلب علی ظنک أنک أتممت الصلاة إلا أنک تجوز نقصها فاسجد سجدتی السهو لتدارک تجویز النقص قوله ابدأ فی کل صلاة معترض شأنه التأخیر إن کان بمعنی تعمیم الأوقات و إن کان من البداءة فالمعنی أن لا یخلل بین صلاته و بین السجدتین بالمنافی

[۵]

۷۵۷۳- ۵ الکافی، ۳/ ۳۵۷/ ۹/ ۱ علی عن العبیدی عن یونس عن ابن عمار قال سألته عن الرجل یسهو فیقوم فی حال قعود أو یقعد فی حال قیام قال یسجد سجدتین بعد التسلیم و هما المرغمتان ترغمان الشیطان

[۶]

اشارة

۷۵۷۴- ۶ التهذیب، ۲/ ۱۵۵/ ۶۶/ ۱ ابن عیسی عن الحسین عن ابن أبی عمیر عن بعض أصحابنا عن سفیان بن السمط عن أبی عبد اللّه ع قال تسجد سجدتی السهو فی کل زیادة تدخل علیک أو نقصان و من ترک سجدة فقد نقص

بیان

قد مضی أن نقصان السجدة لا یوجب سجدتی السهو و أخبار أخر تنافی هذا الخبر فینبغی أن یحمل هذا الخبر علی الاستحباب دون الإیجاب

[۷]

اشارة

۷۵۷۵- ۷ التهذیب، ۲/ ۳۵۳/ ۵۴/ ۱ محمد بن أحمد عن الفطحیة

الوافی، ج۸، ص: ۹۹۳

قال سألت أبا عبد اللّه ع عن السهو ما یجب فیه سجدتا السهو قال إذا أردت أن تقعد فقمت أو أردت أن تقوم فقعدت أو أردت أن تقرأ فسبحت أو أردت أن تسبح فقرأت فعلیک سجدتا السهو و لیس فی شیء مما یتم به الصلاة سهو و عن الرجل إذا أراد أن یقعد فقام ثم ذکر من قبل أن یقوم شیئا أو یحدث شیئا قال لیس علیه سجدتا السهو حتی یتکلم بشیء- و عن الرجل إذا سها فی الصلاة فینسی أن یسجد سجدتی السهو قال یسجدهما متی ما ذکر و سئل عن الرجل ینسی الرکوع أو ینسی سجدة هل علیه سجدتا السهو قال

لا قد أتم الصلاة و عن الرجل يدخل مع الإمام و قد صلى الإمام ركعة أو أكثر فسها الإمام كيف يصنع الرجل قال إذا سلم الإمام فسجد سجدتي السهو فلا يسجد الرجل الذي دخل معه و إذا قام و بنى على صلاته و أتمها و سلم سجد الرجل سجدتي السهو و عن الرجل يسهو في صلاته- فلا يذكر ذلك حتى يصلي الفجر كيف يصنع قال لا يسجد سجدتي السهو- حتى تطلع الشمس و يذهب شعاعها

بيان

لعل المراد بقوله و ليس في شيء مما يتم به الصلاة سهو أن لا سجدة سهو فيما يتدارك به السهو مثل أن يسهو عن سجدة فسجد أو عن تشهد فتشهد ثم ذكر يعني ذكر أنه محل القعود من قبل أن يقوم شيئا يعني قبل استتمام القيام أو يحدث شيئا يعني شيئا من القراءة أو التسبيح حتى يتكلم بشيء يعني بشيء منهما هل عليه سجدتا السهو يعني بعد أن كان قد تدارك ذلك حتى يصلي الفجر يعني حتى دخل وقت كراهة الصلاة

الوافي، ج۸ ص: ۹۹۴

[۸]

اشارة

۷۵۷۶- ۸ التهذيب، ۲/ ۳۵۳/ ۵۲/ ۱ عنه عن محمد بن الحسين عن جعفر بن بشير عن يونس عن منهال القصاب قال قلت لأبي عبد اللّه ع أسهو في الصلاة و أنا خلف الإمام فقال إذا سلم فاسجد سجدتين و لا تهب

بيان

و لا تهب من الهيبة يعني لا تحتشم الناس حياء منهم أنك سهوت في صلاتك فإنه لا عار في السهو

[۹]

۷۵۷۷- ۹ الكافي، ۳/ ۳۵۶/ ۴/ ۱ محمد عن محمد بن الحسين و النيسابوريان عن صفوان عن البجلي قال سألت أبا عبد اللّه ع عن الرجل يتكلم ناسيا في الصلاة يقول أقيموا صفوفكم فقال يتم صلاته ثم يسجد سجدتي السهو فقلت سجدتا السهو قبل التسليم هما أو بعد قال بعد

[۱۰]

۷۵۷۸- ۱۰ التهذيب، ۲/ ۱۹۵/ ۶۹/ ۱ سعد عن موسى بن الحسن عن الزيات عن ابن فضال عن القداح عن جعفر بن محمد عن أبيه عن الفقيه، ۱/ ۳۴۱/ ۹۹۴ علي ع قال سجدتا السهو بعد التسليم و قبل الكلام

[۱۱]

۷۵۷۹- ۱۱ التهذیب، ۲/ ۱۹۵/ ۷۰/ ۱ ابن عیسی عن البرقی عن

الوافی، ج‌۸، ص: ۹۹۵

سعد بن سعد قال قال الرضا ع فی سجدتی السهو إذا نقصت قبل التسلیم و إذا زدت فبعده

[۱۲]

۷۵۸۰- ۱۲ الفقیه، ۱/ ۳۴۱/ ۹۹۵ صفوان بن مهران الجمال عن أبی عبد اللّٰه ع قال سألته عن سجدتی السهو فقال إذا نقصت الحدیث

[۱۳]

اشارة

۷۵۸۱- ۱۳ التهذیب، ۲/ ۱۹۵/ ۷۱/ ۱ محمد بن أحمد عن أحمد عن ابن سنان عن أبی الجارود قال قلت لأبی جعفر ع متی أسجد سجدتی السهو قال قبل التسلیم فإنک إذا سلمت فقد ذهبت حرمة صلاتک

بیان

هذه الأخبار حملها فی الفقیه و التهذیبین علی التقیة

[۱۴]

اشارة

۷۵۸۲- ۱۴ التهذیب، ۲/ ۱۹۶/ ۷۲/ ۱ سعد عن الفطحیة الفقیه، ۱/ ۳۴۱/ ۹۹۶ عمار عن أبی عبد اللّٰه ع قال سألته عن سجدتی السهو هل فیهما تکبیر أو تسبیح فقال لا إنما هما سجدتان فقط فإن کان الذی سها هو الإمام کبر إذا سجد و إذا رفع رأسه لیعلم من خلفه أنه قد سها و لیس علیه أن یسبح فیهما و لا فیهما تشهد بعد السجدتین

بیان

قال فی التهذیبین یعنی لیس فیهما تسبیح و تشهد کالتسبیح و التشهد فی

الوافی، ج‌۸، ص: ۹۹۶

الصلوات من التطویل لما ثبت فیهما من الذکر و التشهد الخفیف.

أقول الأولی أن یحمل نفیهما علی نفی وجوبهما و إن استحبا

[۱۵]

۷۵۸۳- ۱۵ الکافی، ۳/ ۳۵۶/ ۵/ ۱ الخمسة الفقیه، ۱/ ۳۴۲/ ۹۹۷ الحلبی عن أبی عبد اللّه ع قال تقول فی سجدتی السهو بسم اللّه و باللّه اللهم صل علی محمد و آل محمد قال الحلبی و سمعته مرة أخری یقول فیهما بسم اللّه و باللّه السلام علیک أیها النبی و رحمة اللّه و برکاته

[۱۶]

اشارة

۷۵۸۴- ۱۶ التهذیب، ۲/ ۱۹۶/ ۷۴/ ۱ سعد عن ابن عیسی عن أبیه عن ابن أبی عمیر عن حماد عن الحلبی قال سمعت أبا عبد اللّه ع یقول فی سجدتی السهو الحدیث

بیان

نسبة السهو إلی الإمام ع لا بأس بها لما مر من سهو النبی ص أو المراد أنه یقول للتعلیم

الوافی، ج۸ ص: ۹۹۷

باب ۱۴۰ من لا یعتد بشکه و علاج السهو و الشک

[۱]

اشارة

۷۵۸۵- ۱ الکافی، ۳/ ۳۵۸/ ۲/ ۱ الأربعة عن زرارة و أبی بصیر و النیسابوریان عن حماد عن حریز عن زرارة و أبی بصیر قالا قلنا له الرجل یشک کثیرا فی صلاته حتی لا یدری کم صلی و لا ما بقی علیه قال یعید قلنا فإنه یکثر علیه ذلک کلما عاد شک قال یمضی فی شکه ثم قال لا تعودوا الخبیث من أنفسکم بنقض الصلاة فتطمعوه فإن الشیطان خبیث معتاد لما عود- فلیمض أحدکم فی الوهم و لا یکثرن نقض الصلاة فإنه إذا فعل ذلک مرات لم یعد إلیه الشک قال زرارة ثم قال إنما یرید الخبیث أن یطاع فإذا عصی لم یعد إلی أحدکم

بیان

الظاهر أن المراد بالمضی فی الشک فی هذا الحدیث و المضی فی الصلاة فی الأخبار الآتیة واحد و هو عدم الالتفات إلی الشک و ترک التدارک فیه بما ورد فی مثله فإن کان مما لا بد فیه من أن یفعل فعلا تخیر مثل ما إذا شک فی الاثنتین و الثلاث تخیر بین البناء

علی الأقل أو الأکثر فإن بمثل هذا یدحر الشیطان

الوافی، ج۸ ص: ۹۹۸

[۲]

اشارة

۷۵۸۶- ۲ التهذیب، ۲/ ۱۸۸/ ۴۷/ ۱ محمـد بـن أحمـد عن معاویـة بن حکیم عن ابن المغیرة عن الفقیه، ۱/ ۳۵۰/ ۱۰۲۲ علی بن أبی حمزة عن رجل صالح ع قال سألته عن رجل یشک فلا یدری أ واحدة صلی أو اثنتین أو ثلاثا أو أربعا یلتبس علیه صلاته قال کل ذی قال قلت نعم قال فلیمض فی صلاته و یتعوذ بالله من الشیطان الرجیم فإنه یوشک أن یذهب عنه

بیان

حمله فی التهذیبین أولا علی النوافل و أبعد و ثانیا علی من کثر سهوه فلا یمکنه التحفظ و أصاب

[۳]

اشارة

۷۵۸۷- ۳ الکافی، ۳/ ۳۵۹/ ۸/ ۱ محمد عن محمد بن الحسین عن صفوان عن العلاء التهذیب، ۲/ ۳۴۳/ ۱۲/ ۱ الحسین عن فضالة عن العلاء عن الفقیه، ۱/ ۳۳۹/ ۹۸۹ محمد عن أبی جعفر ع قال إذا کثر علیک السـهو فامض فی صلاتک فإنه یوشک أن یدعک إنما هو من

الوافی، ج۸ ص: ۹۹۹

الشیطان

بیان

فی الفقیه فدعه مکان فامض فی صلاتک

[۴]

۷۵۸۸- ۴ الفقیه، ۱/ ۳۳۹/ ۹۸۸ و قال الرضا ع إذا کثر علیک السهو فی الصلاة فامض علی صلاتک و لا تعد

[۵]

۷۵۸۹- ۵ التهذیب، ۲/ ۳۴۳/ ۱۱/ ۱ الحسین عن فضالة عن ابن سنان عن غیر واحد عن أبی عبد اللّه ع قال إذا کثر علیک السهو فامض فی صلاتک

[۶]

اشارة

۷۵۹۰- ۶ الفقیه، ۱/ ۳۵۲/ ۱۰۲۷ محمد عن أبی عبد اللّه ع أنه قال إن شک الرجل بعد ما صلی فلم یدر أ ثلاثا صلی أم أربعا- و کان یقینه حین انصرف أنه کان قد أتم لم یعد الصلاة و کان حین انصرف أقرب إلی الحق منه بعد ذلک

بیان

بعد ما صلی یعنی بعد ما مضی من صلاته زمان کما یشعر به آخر الحدیث

[۷]

اشارة

۷۵۹۱- ۷ الکافی، ۳/ ۳۵۹/ ۷/ ۱ الخمسة التهذیب، ۲/ ۳۴۴/ ۱۶/ ۱ الثلاثة عن حفص بن

الوافی، ج۸، ص: ۱۰۰۰

البختری عن أبی عبد اللّه ع قال لیس علی الإمام سهو و لا علی من خلف الإمام سهو و لا علی السهو سهو و لا علی الإعادة إعادة

بیان

معنی الکلمتین الأولیین ما یأتی فیما یتلو الحدیث الآتی و معنی الکلمتین الأخیرتین ما قلناه فی بیان الحدیث الأول من الباب

[۸]

۷۵۹۲- ۸ الکافی، ۳/ ۳۵۹/ ۶/ ۱ علی عن العبیدی عن یونس عن العلاء التهذیب، ۲/ ۳۴۳/ ۱۰/ ۱ الحسین عن فضالة و صفوان عن العلاء عن محمد عن أحدهما ع قال سألته عن السهو فی النافلة قال لیس علیک شیء

[۹]

۷۵۹۳- ۹ الکافی، ۳/ ۳۵۸/ ۵/ ۱ بهذا الإسناد عن یونس عن رجل عن أبی عبد اللّه ع قال سألته عن الإمام یصلی بأربعة أنفس أو خمسة أنفس فیسبح اثنان علی أنهم صلوا ثلاثا و یسبح ثلاثة علی أنهم صلوا أربعا- و یقول هؤلاء قوموا و یقول هؤلاء اقعدوا و الإمام

مائل مع أحدهما أو معتدل الوهم فما یجب علیه قال لیس علی الإمام سهو إذا حفظ علیه من خلفه سهوه باتفاق منهم و لیس علی من خلف الإمام سهو إذا لم یسه الإمام و لا سهو فی سهو و لیس فی المغرب و الفجر سهو و لا فی الرکعتین الأولتین من کل صلاة و لا فی نافلة فإذا اختلف علی الإمام من خلفه فعلیه و علیهم فی الاحتیاط الإعادة و الأخذ بالجزم

الوافی، ج۸، ص: ۱۰۰۱

[۱۰]

اشارة

۷۵۹۴- ۱۰ الفقیه، ۲/ ۳۵۲/ ۱۰۲۸ فی نوادر إبراهیم بن هاشم أنه سئل أبو عبد اللّه ع عن إمام یصلی بأربعة نفر أو خمسة فیسبح الحدیث بدون قوله و لا فی نافلة

بیان

المراد بالتسبیح مطلق الذکر یعنی یذکرون اللّه بکلمة تدل علی وجوب القیام و أنهم صلوا ثلاثا مثل أن یقولوا بحول اللّه تعالی و قوته أقوم و أقعد أو یذکرون اللّه بکلمة تدل علی وجوب القعود و أنهم صلوا أربعا مثل أن یقولوا بسم اللّه و باللّه و خیر الأسماء للّه

[۱۱]

۷۵۹۵- ۱۱ الکافی، ۳/ ۳۵۹/ ۹/ ۱ و روی أنه إذا سها فی النافلة بنی علی الأقل

[۱۲]

۷۵۹۶- ۱۲ التهذیب، ۲/ ۳۵۰/ ۴۱/ ۱ ابن محبوب عن محمد بن الحسین عن موسی بن القاسم عن علی بن جعفر عن أخیه ع قال سألته عن رجل یصلی خلف الإمام لا یدری کم صلی هل علیه سهو قال لا

[۱۳]

۷۵۹۷- ۱۳ التهذیب، ۲/ ۳۵۱/ ۴۳/ ۱ عنه عن محمد بن الحسین عن الحجال عن إبراهیم بن محمد الأشعری عن حمزة بن حمران عن أبی عبد اللّه ع قال ما أعاد الصلاة فقیه قط یحتال لها و یدبرها حتی لا یعیدها

[۱۴]

اشارة

۷۵۹۸- ۱۴ الکافی، ۳/ ۳۵۹/ ۹/ ۱ محمد عن

الوافی، ج۸، ص: ۱۰۰۲

التهذیب، ۲/ ۳۴۴/ ۱۳/ ۱ أحمد عن ابن فضال عن ابن بکیر عن عبید اللّه الحلبی قال سألت أبا عبد اللّه ع عن السهو فإنه یکثر علی فقال أدرج صلاتک إدراجا قلت فأی شیء الإدراج قال ثلاث تسبیحات فی الرکوع و السجود

بیان

یعنی لا یزید علی ذلک و لا یطول

[۱۵]

۷۵۹۹- ۱۵ الفقیه، ۱/ ۵۶۷/ ۱۵۶۶ عمران الحلبی عن أبی عبد اللّه ع قال ینبغی تخفیف الصلاة من أجل السهو

[۱۶]

۷۶۰۰- ۱۶ التهذیب، ۲/ ۳۴۸/ ۳۲/ ۱ الحسین عن محمد بن إسماعیل عن أبی إسماعیل السراج عن حبیب الخثعمی قال شکوت إلی أبی عبد اللّه ع کثرة السهو فی الصلاة فقال أحص صلاتک بالحصی أو قال احفظها بالحصی

[۱۷]

۷۶۰۱- ۱۷ الفقیه، ۱/ ۳۳۹/ ۹۸۷ فی روایة ابن المغیرة أنه قال لا بأس أن یعد الرجل صلاته بخاتمه أو بحصی یأخذ بیده فیعد به

[۱۸]

۷۶۰۲- ۱۸ الفقیه، ۱/ ۲۵۵/ ۷۸۱ سأل حبیب بن المعلی أبا عبد اللّه ع فقال له إنی رجل کثیر السهو فما أحفظ صلاتی إلا بخاتمی

الوافی، ج۸، ص: ۱۰۰۳

أحوله من مکان إلی مکان فقال لا بأس به

[۱۹]

اشارة

۷۶۰۳- ۱۹ الکافی، ۳/ ۳۵۸/ ۴/ ۱ الأربعة الفقیه، ۱/ ۳۳۸/ ۹۸۴ السکونی عن أبی عبد اللّه ع الفقیه، عن أبیه عن آبائه ع ش قال أتی رجل النبی ص فقال یا رسول اللّه أشکو إلیک ما ألقی من الوسوسة فی صلاتی حتی لا أدری ما صلیت من زیادة أو نقصان فقال إذا دخلت فی صلاتک فاطعن فخذک الأیسر بإصبعک الیمنی المسبحة ثم قل بسم اللّه و باللّه توکلت علی اللّه أعوذ باللّه السمیع العلیم من الشیطان الرجیم فإنک تنحره و تزجره و تطرده عنک

بیان

قد مضی لعلاج کثرة السهو ذکر آخر فی باب آداب التخلی من کتاب الطهارة

[۲۰]

۷۶۰۴- ۲۰ الفقیه، ۱/ ۳۳۸/ ۹۸۵ عمر بن یزید أنه قال شکوت إلی أبی عبد اللّٰه ع السهو فی المغرب فقال صلها بقل هو اللّٰه أحد و قل

الوافی، ج۸، ص: ۱۰۰۴

یا أیها الکافرون ففعلت فذهب عنی

[۲۱]

اشارة

۷۶۰۵- ۲۱ الفقیه، ۱/ ۳۳۹/ ۹۹۰ ابن أبی عمیر عن محمد بن أبی حمزة عن الصادق ع قال إذا کان الرجل ممن یسهو فی کل ثلاث فهو ممن کثر علیه السهو

بیان

یعنی لا یسلم من سهوه ثلاث صلوات متتالیة

الوافی، ج۸، ص: ۱۰۰۵

باب ۱۴۱ من فاتته صلاة أو شک فی فواتها

[۱]

۷۶۰۶- ۱ الکافی، ۳/ ۲۹۴/ ۱۰/ ۱ الأربعة عن الفقیه، ۱/ ۲۰۲/ ۶۰۶ زرارة و الفضیل عن أبی جعفر ع فی قول اللّٰه تعالی إِنَّ الصَّلٰاةَ کٰانَتْ عَلَی الْمُؤْمِنِینَ کِتٰاباً مَوْقُوتاً قال یعنی مفروضا و لیس یعنی وقت فوتها إن جاز ذلک الوقت ثم صلاها لم تکن صلاته مؤداة و لو کان کذلک لهلک سلیمان بن داود حین صلاها لغیر وقتها و لکنه متی ما ذکرها صلاها- الکافی، قال ثم قال و متی ما استیقنت أو شککت فی وقتها أنک لم تصلها أو فی وقت فوتها أنک لم تصلها صلیتها فإن شککت بعد ما خرج وقت الفوت فقد دخل حائل فلا إعادة علیک من شک حتی تستیقن فإن استیقنت فعلیک أن تصلیها فی أی حال کنت

[۲]

اشارة

۷۶۰۷- ۲ الکافی، ۳/ ۲۹۴/ ۱۰/ ۱ التهذیب، ۲/ ۲۷۶/ ۱۳۵/ ۱ بهذا

الوافی، ج‏۸، ص: ۱۰۰۶

الإسناد عن أبی جعفر ع قال و متى ما استیقنت أو شککت الحدیث

بیان

أرید بالمؤداة معناها اللغوی أعنی أعم من أن تکون فی الوقت أو خارجة و معنى الحدیث أن من فاتته الصلاة لعذر من نوم أو غفلة أو سهو ثم ذکرها خارج الوقت فقضاها فلیس علیه من حرج و إن کان قد خرج وقت المعذور أیضا و قوله أو فی وقت فوتها أی فی وقت فوت فضیلتها أعنی فوت وقت المختار و ظاهر هذا الخبر أن سلیمان ع لما فاتته الصلاة صلاها لغیر وقتها.

و لکنه

فی الفقیه روی عن الصادق ع أنه سأل الملائکة أن یردوا علیه الشمس فصلاها فی وقتها و التوفیق أن یقال إنه کان فی غیر الوقت لفوت الوقت و إنه کان فی الوقت لظهور الشمس علیه.

و هذه الروایة التی ذکرها فی الفقیه فی قصة سلیمان نوردها فی کتاب الروضة إن شاء اللّه

[۳]

اشارة

۷۶۰۸- ۳ الکافی، ۳/ ۲۹۵/ ۱۱/ ۱ علی عن أبیه عن ابن المغیرة عمن حدثه عن أبی عبد اللّه ع فی رجل نام عن العتمة فلم یقم إلا بعد انتصاف اللیل قال یصلیها و یصبح صائما

بیان

الصوم محمول على الاستحباب لخلو الخبر الآتی عنه

[۴]

۷۶۰۹- ۴ التهذیب، ۲/ ۲۷۶/ ۱۳۴/ ۱ ابن محبوب عن العباس

الوافی، ج‏۸، ص: ۱۰۰۷

عن ابن المغیرة عن ابن مسکان رفعه إلى أبی عبد اللّه ع قال من نام قبل أن یصلی العتمة فلم یستیقظ حتى یمضی نصف اللیل فلیقض صلاته و لیستغفر اللّه

[۵]

۷۶۱۰- ۵ الکافی، ۴/ ۱۳۵/ ۱/ ۱ الثلاثة عن الحسن بن راشد قال قلت لأبی عبد اللّه ع الحائض تقضی الصوم قال نعم قلت تقضی

الصلاة قال لا قلت من أین جاء هذا قال [إن] أول من قاس إبلیس

[۶]

۷۶۱۱- ۶ الکافی، ۳/ ۱۰۴/ ۱/ ۲ الاثنان عن الوشاء عن أبان عمن أخبره عن أبی جعفر و أبی عبد اللّه ع قال الحائض تقضی الصوم و لا تقضی الصلاة

[۷]

اشارة

۷۶۱۲- ۷ الکافی، ۳/ ۱۰۵/ ۴/ ۱ بهذا الإسناد عن أبان عن إسماعیل الجعفی قال قلت لأبی جعفر ع إن المغیرة بن سعید روی عنک أنک قلت له إن الحائض تقضی الصلاة فقال ما له لا وفقه اللّه إن امرأة عمران نذرت ما فی بطنها محررا و المحرر للمسجد یدخله ثم لا یخرج منه أبدا فَلَمّا وَضَعَتْها قالَتْ رَبِّ إِنِّی وَضَعْتُها أُنْثی- وَ لَیْسَ الذَّکَرُ کَالْأُنْثی فلما وضعتها أدخلتها المسجد

الوافی، ج۸، ص: ۱۰۰۸

فساهمت علیها الأنبیاء فأصابت القرعة زکریا فکفلها فلم تخرج من المسجد حتی بلغت فلما بلغت ما تبلغ النساء خرجت فهل کانت تقدر علی أن تقضی تلک الأیام التی خرجت و هی علیها أن تکون الدهر فی المسجد

بیان

لعل المراد أن النساء إنما کلفن بالصلاة علی قدر طاقتهن و ذلک لشغلهن بأداء حقوق أزواجهن و تربیة أولادهن فلو وجب علیهن قضاء ما فاتهن من الصلوات لزاحمت المقضیات الحاضرات فی الأوقات و لهذا لم یوجب علیهن القضاء کما أن مریم ع کان قضاء عبادتها التی فاتتها أیام أقرائها حین بلغت الحیض و خرجت من المسجد و هی کونها فی المسجد موضوعا عنها لعدم قدرتها علی القضاء إذ لم یکن لها وقت لأن عبادتها کانت تستوعب أوقاتها بحیث لم یبق لها وقت للقضاء.

قال فی الفقیه الحائض إذا طهرت فعلیها أن تقضی الصوم و لیس علیها أن تقضی الصلاة و فی ذلک علتان أحدهما لیعلم الناس أن السنة لا تقاس و الأخری لأن الصوم أنما هو فی السنة شهر و الصلاة فی کل یوم و لیلة فأوجب اللّه علیها قضاء الصوم لذلک.

و یأتی حدیث آخر من هذا الباب فی کتاب الصیام إن شاء اللّه

[۸]

۷۶۱۳- ۸ التهذیب، ۳/ ۱۵۹/ ۳/ ۱ ابن محبوب عن العباس عن ابن المغیرة عن حریز عن محمد قال سألت أبا عبد اللّه ع عن رجل صلی الصلوات و هو جنب الیوم و الیومین و الثلاثة ثم ذکر بعد ذلک قال یتطهر و یؤذن و یقیم فی أولاهن ثم یصلی و یقیم بعد ذلک فی کل صلاة- فیصلی بغیر أذان حتی یقضی صلاته

الوافی، ج۸، ص: ۱۰۰۹

[۹]

۷۶۱۴- ۹ التهذیب، ۲/ ۱۹۷/ ۷۵/ ۱ ابن عیسی عن الوشاء عن ابن أسباط التهذیب، ۲/ ۱۹۷/ ۷۶/ ۱ محمد بن أحمد عن الزیات عن ابن أسباط عن غیر واحد من أصحابنا عن أبی عبد اللّه ع قال من نسی صلاة من صلاة یومه واحدة و لم یدر أی صلاة هی صلی رکعتین و ثلاثا و أربعا

[۱۰]

۷۶۱۵- ۱۰ الکافی، ۳/ ۴۳۵/ ۷/ ۱ الأربعة عن زرارة قال قلت له رجل فاتته صلاة السفر فذکرها فی الحضر فقال یقضی ما فاته کما فاته إن کانت صلاة السفر أداها فی الحضر مثلها و إن کانت صلاة الحضر فلیقض فی السفر صلاة الحضر کما فاتته

[۱۱]

۷۶۱۶- ۱۱ التهذیب، ۳/ ۱۶۲/ ۱۲/ ۱ الحسین عن النضر عن موسی بن بکر عن زرارة عن أبی جعفر ع أنه سئل عن رجل دخل وقت الصلاة و هو فی السفر فأخر الصلاة حتی قدم فهو یرید أن یصلیها إذا قدم- إلی أهله فنسی حین قدم إلی أهله أن یصلیها حتی ذهب وقتها قال یصلیها رکعتین صلاة المسافر لأن الوقت دخل و هو مسافر کان ینبغی له أن یصلی عند ذلک

[۱۲]

۷۶۱۷- ۱۲ التهذیب، ۳/ ۲۳۰/ ۱۰۴/ ۱ ابن محبوب عن الفطحیة قال سألت أبا عبد اللّه ع عن المسافر یمرض و لا یقدر أن یصلی المکتوبة

الوافی، ج‌۸، ص: ۱۰۱۰

قال یقضی إذا قام مثل صلاة المسافر بالتقصیر

[۱۳]

۷۶۱۸- ۱۳ التهذیب، ۳/ ۲۲۵/ ۷۷/ ۱ الحسین عن فضالة عن الفقیه، ۱/ ۴۴۱/ ۱۲۸۲ موسی بن بکر عن زرارة عن أبی جعفر ع قال إذا نسی الرجل صلاة أو صلاها بغیر طهور و هو مقیم أو مسافر فذکرها فلیقض الذی وجب علیه لا یزید علی ذلک و لا ینقص و من نسی أربعا فلیقض أربعا حین یذکرها مسافرا کان أو مقیما و إن نسی رکعتین صلی رکعتین إذا ذکر مسافرا کان أو مقیما

[۱۴]

اشارة

۷۶۱۹- ۱۴ التهذیب، ۲/ ۳۴۳/ ۹/ ۱ محمد بن أحمد عن الفطحیة عن أبی عبد اللّه ع فی الرجل یرید أن یصلی ثمانی رکعات- فیصلی عشر رکعات أ یحتسب بالرکعتین من صلاة علیه قال لا إلا أن یصلیها عمدا فإن لم ینو ذلک فلا

بیان

و ذلک لأن الأعمال تابعة للنیات و الرجل ما رکع الرکعتین حین رکعهما للفائتة و إنما رکعهما لزعمه أنه بهما یتم ما یرید علی أن ما فعل سهوا لا عبرة به

الوافی، ج۸، ص: ۱۰۱۱

باب ۱۴۲ من فاتته صلاة و دخل علیه وقت آخر

[۱]

۷۶۲۰- ۱ الکافی، ۳/ ۲۹۲/ ۳/ ۱ الثلاثة التهذیب، ۳/ ۱۵۹/ ۲/ ۱ الحسین عن ابن أبی عمیر عن ابن أذینة عن زرارة عن أبی جعفر ع أنه سئل عن رجل صلی بغیر طهور أو نسی صلوات لم یصلها أو نام عنها فقال یقضیها إذا ذکرها فی أی ساعة ذکرها من لیل أو نهار فإذا دخل وقت صلاة و لم یتم ما قد فاته فلیقض ما لم یتخوف أن یذهب وقت هذه الصلاة التی حضرت و هذه أحق بوقتها فلیصلها فإذا قضاها فلیصل ما فاته مما قد مضی و لا یتطوع برکعة حتی یقضی الفریضة کلها

[۲]

۷۶۲۱- ۲ الکافی، ۳/ ۲۹۳/ ۴/ ۱ محمد عن أحمد عن محمد بن خالد و التهذیب، ۲/ ۱۷۲/ ۱۴۴/ ۱ الحسین عن القاسم بن عروة عن عبید بن زرارة عن أبیه عن أبی جعفر ع قال إذا فاتتک صلاة

الوافی، ج۸، ص: ۱۰۱۲

فذکرتها فی وقت أخری فإن کنت تعلم أنک إذا صلیت التی فاتتک کنت من الأخری فی وقت فابدأ بالتی فاتتک فإن اللّه تعالی یقول وَ أَقِمِ الصَّلٰاةَ لِذِکْرِی و إن کنت تعلم أنک إذا صلیت التی فاتتک فاتتک التی بعدها فابدأ بالتی أنت فی وقتها فصلها ثم أقم الأخری

[۳]

۷۶۲۲- ۳ الکافی، ۳/ ۲۹۳/ ۵/ ۱ التهذیب، ۲/ ۲۶۹/ ۱۰۸/ ۱ الاثنان عن الوشاء عن أبان عن البصری قال سألت أبا عبد اللّه ع عن رجل نسی صلاة حتی دخل وقت صلاة أخری فقال إذا نسی الصلاة أو نام عنها صلی حین یذکرها و إن ذکرها و هو فی صلاة بدأ بالتی نسی و إن ذکرها مع إمام فی صلاة المغرب أتمها برکعة ثم صلی المغرب ثم صلی العتمة بعدها- و إن کان صلی العتمة وحده فصلی منها رکعتین ثم ذکر أنه نسی المغرب أتمها برکعة فتکون صلاته للمغرب ثلاث رکعات ثم یصلی العتمة بعد ذلک

[۴]

۷۶۲۳- ۴ الکافی، ۳/ ۲۹۳/ ۶/ ۱ التهذیب، ۲/ ۲۶۹/ ۱۱۰/ ۱ النیسابوریان عن صفوان عن أبی الحسن ع قال سألته عن رجل نسی الظهر حتی غربت الشمس و قد کان صلی العصر فقال کان أبو جعفر أو کان أبی ع یقول إن أمکنه أن یصلیها قبل أن یفوته المغرب بدأ بها و إلا صلی المغرب ثم صلاها

[۵]

۷۶۲۴- ۵ الکافی، ۳/ ۲۹۲/ ۲/ ۱ علی بن محمد عن التهذیب، ۲/ ۱۷۲/ ۱۴۲/ ۱ سهل عن محمد بن سنان عن

الوافی، ج‌۸، ص: ۱۰۱۳

ابن مسکان عن أبی بصیر قال سألته عن رجل نسی الظهر حتی دخل وقت العصر قال یبدأ بالظهر و کذلک الصلوات تبدأ بالتی نسیت إلا أن تخاف أن یخرج وقت الصلاة فتبدأ بالتی أنت فی وقتها ثم تقضی التی نسیت

[۶]

۷۶۲۵- ۶ الکافی، ۳/ ۲۹۴/ ۷/ ۱ التهذیب، ۲/ ۲۶۹/ ۱۰۹/ ۱ الخمسة التهذیب، ۲/ ۱۹۷/ ۷۸/ ۱ العیاشی عن محمد بن نصیر عن محمد بن عیسی عن ابن أبی عمیر عن حماد عن الحلبی عن أبی عبد اللّه ع قال سألته عن رجل أم قوما فی العصر فذکر و هو یصلی بهم أنه لم یکن صلی الأولی قال فلیجعلها الأولی التی فاتته و یستأنف بعد صلاة العصر- و قد قضی القوم صلاتهم

[۷]

۷۶۲۶- ۷ الکافی، ۳/ ۲۹۱/ ۱/ ۱ الأربعة عن زرارة و النیسابوریان عن حماد عن حریز عن زرارة عن أبی جعفر ع قال إذا نسیت صلاة أو صلیتها بغیر وضوء و کان علیک قضاء صلوات فابدأ بأولاهن فأذن لها و أقم ثم صلها ثم صل ما بعدها بإقامة إقامة لکل صلاة و قال قال أبو جعفر ع إن کنت قد صلیت الظهر و قد فاتتک الغداة فذکرتها فصل الغداة أی ساعة ذکرتها و لو بعد العصر و متی ما ذکرت صلاة فاتتک صلیتها و قال إن نسیت الظهر حتی صلیت العصر فذکرتها و أنت فی الصلاة أو بعد فراغک فانوها الأولی ثم صل العصر فإنما هی أربع مکان أربع فإن ذکرت أنک لم تصل الأولی و أنت

الوافی، ج‌۸، ص: ۱۰۱۴

فی صلاة العصر و قد صلیت منها رکعتین فانوها الأولی فصل الرکعتین الباقیتین و قم فصل العصر- و إن کنت ذکرت أنک لم تصل العصر حتی دخل وقت المغرب و لم تخف فوتها فصل العصر ثم صل المغرب و إن کنت قد صلیت المغرب فقم فصل العصر و إن کنت قد صلیت من المغرب رکعتین ثم ذکرت العصر فانوها العصر ثم قم فأتمها برکعتین ثم سلم ثم صل المغرب و إن کنت قد صلیت العشاء الآخرة و نسیت المغرب فقم فصل المغرب و إن کنت ذکرتها و قد صلیت من العشاء الآخرة رکعتین أو قمت فی الثالثة فانوها المغرب ثم سلم ثم قم فصل العشاء الآخرة- و إن کنت قد نسیت العشاء الآخرة حتی صلیت الفجر فصل العشاء الآخرة و إن کنت ذکرتها و أنت فی رکعة أولی أو فی الثانیة من الغداة فانوها العشاء ثم قم فصل الغداة و أذن و أقم و إن کانت المغرب و العشاء قد فاتتاک جمیعا فابدأ بهما قبل أن تصلی الغداة ابدأ بالمغرب ثم العشاء فإن خشیت أن تفوتک الغداة أ بدأت بهما فابدأ بالمغرب ثم بالغداة ثم صل العشاء فإن خشیت أن تفوتک الغداة إن بدأت بالمغرب فصل الغداة ثم صل المغرب و العشاء ابدأ بأولاهما لأنهما جمیعا قضاء أیهما ذکرت فلا تصلها إلا بعد شعاع الشمس قال قلت لم ذاک قال لأنک لست تخاف فوتها

[۸]

۷۶۲۷- ۸ التهذیب، ۲/ ۲۶۹/ ۱۱۱/ ۱ الحسین عن ابن سنان عن ابن مسکان عن الحلبی قال سألته عن رجل نسی أن یصلی الأولی حتی صلی العصر قال فلیجعل صلاته التی صلی الأولی ثم لیستأنف العصر قال قلت فإن نسی الأولی و العصر جمیعا ثم ذکر ذلک عند

غروب الشمس فقال

الوافی، ج۸ ص: ۱۰۱۵

إن كان في وقت لا- يخاف فوت أحدهما فليصل الظهر ثم ليصل العصر و إن هو خاف أن تفوته فليبدأ بالعصر و لا يؤخرها فتفوته فيكون قد فاتتاه جميعا و لكن يصلي العصر فيما قد بقي من وقتها ثم ليصل الأولى بعد ذلك على أثرها

[۹]

اشارة

۷۶۲۸- ۹ التهذيب، ۲/ ۲۷۰/ ۱۱۲/ ۱ بهذا الإسناد عن ابن مسكان عن الصيقل قال سألت أبا عبد اللّه ع عن رجل نسي الأولى حتى صلى ركعتين من العصر قال فليجعلها الأولى و ليستأنف العصر قلت فإنه نسي المغرب حتى صلى ركعتين من العشاء ثم ذكر قال فليتم صلاته ثم ليقض بعد المغرب قال قلت له جعلت فداك قلت حين نسي الظهر ثم ذكر و هو في العصر يجعلها الأولى ثم يستأنف و قلت لهذا يتم صلاته ثم ليقض بعد المغرب- فقال ليس هذا مثل هذا إن العصر ليس بعدها صلاة و العشاء بعدها صلاة

بيان

يعني تكره الصلاة بعد العصر و لا تكره بعد العشاء ينبغي أن يحمل على التقية كما يظهر من الأخبار التي مضت في النافلة بعد العصر

[۱۰]

اشارة

۷۶۲۹- ۱۰ التهذيب، ۲/ ۳۵۲/ ۵۰/ ۱ أحمد عن الوشاء عن رجل عن جميل بن دراج عن أبي عبد اللّه ع قال قلت له يفوت الرجل الأولى و العصر و المغرب و ذكرها عند العشاء الآخرة قال يبدأ بالوقت الذي هو فيه فإنه لا يأمن الموت فيكون قد ترك صلاة فريضة في وقت قد دخل ثم يقضي ما فاته الأولى فالأولى

الوافی، ج۸ ص: ۱۰۱۶

بيان

التوفيق بينه و بين ما مضى بالتخيير ممكن و يأتي ما يؤيده

[۱۱]

۷۶۳۰- ۱۱ التهذيب، ۲/ ۲۷۰/ ۱۱۳/ ۱ الحسين عن فضالة عن ابن سنان عن أبي عبد اللّه ع قال إن نام رجل أو نسي أن يصلي المغرب

و العشاء الآخرة فإن استیقظ قبل الفجر قدر ما یصلیهما کلتیهما فلیصلهما- و إن خاف أن تفوته إحداهما فلیبدأ بالعشاء و إن استیقظ بعد الفجر فلیصل الصبح ثم المغرب ثم العشاء قبل طلوع الشمس

[۱۲]

اشارة

۷۶۳۱- ۱۲ التهذیب، ۲/ ۲۷۰/ ۱۱۴/ ۱ عنه عن حماد عن شعیب عن أبی بصیر عن أبی عبد اللّه ع مثله و زاد فإن خاف أن تطلع الشمس فتفوته إحدی الصلاتین فلیصل المغرب و یدع العشاء الآخرة حتی تطلع الشمس و یذهب شعاعها ثم لیصلها

بیان

حمل فی التهذیب تأخیر القضاء إلی ما بعد طلوع الشمس علی التقیة لما مر من أن وقت القضاء الذکر أیة ساعة کانت من لیل أو نهار و لما یأتی من الأخبار

[۱۳]

اشارة

۷۶۳۲- ۱۳ التهذیب، ۲/ ۲۷۱/ ۱۱۶/ ۱ سعد عن الفطحیة عن أبی عبد اللّه ع قال سألته عن الرجل تفوته المغرب حتی تحضر العتمة- فقال إن حضرت العتمة و ذکر أن علیه صلاة المغرب فإن أحب أن یبدأ

الوافی، ج۸، ص: ۱۰۱۷

بالمغرب بدأ و إن أحب بدأ بالعتمة ثم صلی المغرب بعد

بیان

نسبه فی التهذیبین إلی الشذوذ و جوز فی الإستبصار حمله علی الجواز و حمل الأولة علی الفضل و الاستحباب و یؤیده خبر جمیل المتقدم

[۱۴]

اشارة

۷۶۳۳- ۱۴ التهذیب، ۲/ ۲۷۱/ ۱۱۷/ ۱ ابن محبوب عن العباس عن إسماعیل بن همام عن أبی الحسن ع قال فی الرجل یؤخر الظهر

حتی یدخل وقت العصر إنه یبدأ بالعصر ثم یصلی الظهر

بیان

حمله فی التهذیبین علی ما إذا تضیق وقت العصر

الوافی، ج۸ ص: ۱۰۱۹

باب ۱۴۳ أنه لا عار فی الرقود عن الفریضة

[۱]

۷۶۳۴- ۱ الکافی، ۳/ ۲۹۴/ ۸/ ۱ محمد عن أحمد عن عثمان عن سماعة قال سألته عن رجل نسی أن یصلی الصبح حتی طلعت الشمس قال یصلیها حین یذکرها فإن رسول اللّه ص رقد عن صلاة الفجر حتی طلعت الشمس ثم صلاها حین استیقظ و لکنه تنحی عن مکانه ذلک ثم صلی

[۲]

۷۶۳۵- ۲ الکافی، ۳/ ۲۹۴/ ۹/ ۱ محمد عن أحمد عن علی بن النعمان عن سعید الأعرج قال سمعت أبا عبد اللّه ع یقول نام رسول اللّه ص عن الصبح و اللّه أنامه حتی طلعت الشمس علیه و کان ذلک رحمة من ربک للناس أ لا تری لو أن رجلا نام حتی تطلع الشمس لعیره الناس و قالوا لا تتورع لصلاتک فصارت أسوة و سنة فإن قال رجل لرجل نمت عن الصلاة قال قد نام رسول اللّه ص فصارت أسوة و رحمة رحم اللّه بها هذه الأمة

[۳]

اشارة

۷۶۳۶- ۳ الفقیه، ۱/ ۳۵۸/ ۱۰۳۱ السراد عن الرباطی عن

الوافی، ج۸ ص: ۱۰۲۰

سعید الأعرج قال سمعت أبا عبد اللّه ع یقول إن اللّه تبارک و تعالی أنام رسول اللّه ص عن صلاة الفجر حتی طلعت الشمس ثم قام فبدأ فصلی الرکعتین اللتین قبل الفجر ثم صلی الفجر و أسهاه فی صلاته فسلم فی الرکعتین ثم وصف ما قاله ذو الشمالین و إنما فعل ذلک به رحمة لهذه الأمة- لئلا یعیر الرجل المسلم إذا هو نام عن صلاته أو سها فیها یقال قد أصاب ذلک رسول اللّه ص

بیان

قد مضی ذکر سهوه ص و تسلیمه فی الرکعتین و حدیث ذی الشمالین و ما قال صاحب الفقیه فی ذلک

[۴]

اشارة

۷۶۳۷- ۴ التهذیب، ۲/ ۲۶۵/ ۹۵/ ۱ الحسین عن النضر عن عبد اللّه بن سنان عن أبی عبد اللّه ع قال سمعته یقول إن رسول اللّه ص رقد فغلبته عیناه فلم یستیقظ حتی آذاه حر الشمس ثم استیقظ فعاد نادیه ساعة و رکع رکعتین ثم صلی الصبح و قال یا بلال ما لک- فقال بلال أرقدنی الذی أرقدک یا رسول اللّه قال و کره المقام و قال نمتم بوادی الشیطان

بیان

لعل المراد بقوله ع فعاد نادیه ساعة أنه عاد إلی مکانه الذی کان فیه أصحابه فمکث ساعة و هذه العبارة لیست فی نسخ الإستبصار و حذفها أوضح.

قال فی التهذیبین إنما یجوز التطوع برکعتین لیجتمع الناس الذین فاتتهم

الوافی، ج۸، ص: ۱۰۲۱

الصلاة لیصلوا جماعة کما فعل النبی ص فأما إذا کان الإنسان وحده فلا یجوز له أن یبدأ بشیء من التطوع أصلا کما فی الأخبار الأخر.

أقول قد مضی الکلام فی هذا فی باب الصلوات التی تصلی فی کل وقت من أبواب المواقیت و قد جاء هذا الحدیث بنحو أبسط من هذا.

و رواه الشهید فی الذکری عن زرارة قال روی زرارة فی الصحیح عن أبی جعفر ع أنه قال قال رسول اللّه ص إذا دخل وقت صلاة مکتوبة فلا صلاة نافلة حتی تبدأ بالمکتوبة قال فقدمت الکوفة فأخبرت الحکم بن عتیبة و أصحابه فقبلوا ذلک منی فلما کان فی القابل لقیت أبا جعفر ع فحدثنی أن رسول اللّه ص عرس فی بعض أسفاره و قال من یکلؤنا فقال بلال أنا فنام بلال و ناموا حتی طلعت الشمس فقال یا بلال ما أرقدک فقال یا رسول اللّه أخذ نفسی ما أخذ بأنفاسکم فقال رسول اللّه ص قوموا فتحوا عن مکانکم الذی أخذتکم فیه الغفلة و قال یا بلال أذن فأذن فصلی رسول اللّه ص رکعتی الفجر ثم قام فصلی بهم الصبح ثم قال من نسی شیئا من الصلاة فلیصلها إذا ذکرها فإن اللّه عز و جل یقول أَقِمِ الصَّلٰاةَ لِذِکْرِی- قال زرارة فحملت الحدیث إلی الحکم و أصحابه فقال نقضت حدیثک الأول فقدمت علی أبی جعفر ع فأخبرته بما قال القوم فقال یا زرارة أ لا أخبرتهم أنه قد فات الوقتان جمیعا و أ ذلک کان قضاء من رسول اللّه ص.

أقول الحکم بن عتیبة بضم العین المهملة و التاء الفوقانیة ثم الیاء التحتانیة ثم الباء الموحدة عامی مذموم.

الوافی، ج۸، ص: ۱۰۲۲

و التعریس بالمهملات النزول آخر اللیل و الکلاءة بالهمزة الحراسة قیل لعل المراد بالنفس بفتح الفاء الصوت و یکون انقطاع الصوت کنایة عن النوم أی أرقدنی الذی أرقدکم.

نقضت حدیثک یرید به أنک قد نقلت أولا أنه إذا دخل وقت صلاة مکتوبة فلا صلاة نافلة حتی تبدأ بالمکتوبة و هو ینافی ما نقلته ثانیا من صلاة النبی ص رکعتی الفجر قبلها فبین الإمام ع أن الحدیث الأول فی غیر القضاء و أن المراد إذا دخل وقت الأداء.

ذکر فی الذکری أن هذا الحدیث قد دل علی أمور منها استحباب أن یکون للقوم حافظ إذا ناموا صیانة لهم عن هجوم ما یخاف منه و

منها الرحمـة لهـذا الأمة و العناية بشأنهم لئلا يعير أحدهم لو وقع منه النوم عن الصـلاة و منها اسـتحباب الأذان للفائتة و منها اسـتحباب قضاء النوافل و منها جواز فعلها لمن عليه قضاء فريضـة و منها مشـروعية الجماعة فی القضاء و منها وجوب قضاء الفائتة و منها أن وقت قضائها ذكرها و منها أن المراد بالآية الكريمة ذلك

الوافی، ج۸ ص: ۱۰۲۳

باب ۱۴۴ قضاء النوافل

[۱]

۷۶۳۸- ۱ الكافی، ۳/ ۴۵۳/ ۱۳/ ۱ علی عن أبيه عن عمرو بن عثمان عن علی بن عبـد اللّه عن الفقيه، ۱/ ۵۶۸/ ۱۵۷۳ عبد اللّه بن سنان قال قلت لأبی عبد اللّه ع رجل عليه من صـلاة النوافل ما لا يدری ما هو من كثرته كيف يصنع قال فليصل حتی لا يدری كم صلی من كثرته فيكون قد قضـی بقدر علمه قلت فإنه لا يقدر علی القضاء من كثرة شغله فقال إن كان شغله فی طلب معيشة لا بد منها أو حاجة لأخ مؤمن فلا شـیء عليه و إن كان شـغله لـدنيا تشاغل بها عن الصـلاة فعليه القضاء و إلا لقی اللّه تعالی مسـتخفا متهاونا مضـيعا لسـنة رسول اللّه ص قلت فإنه لا يقـدر علی القضاء فهل يصـلح له بأن يتصـدق فسـكت مليا ثم قال نعم فليتصـدق بصدقـة قلت و ما يتصدق فقال بقدر طوله و أدنی ذلك مد لكل مسـكين مكان كل صـلاة- قلت و كم الصـلاة التی يجب عليه فيها مد لكل مسـكين فقال لكل ركعتين من صـلاة الليل و كل ركعتين من صـلاة النهار فقلت لا يقـدر فقال مـد لكل أربع ركعات فقلت لا يقدر فقال مد لكل صـلاة الليل و مد لصلاة النهار و الصلاة أفضل و الصلاة أفضل

الوافی، ج۸ ص: ۱۰۲۴

الفقيه، و الصلاة أفضل

[۲]

۷۶۳۹- ۲ الكافی، ۳/ ۴۵۱/ ۴/ ۱ التهذيب، ۲/ ۱۹۹/ ۸۰/ ۱ الثلاثة عن مرازم قال سأل إسـماعيل بن جابر أبا عبد اللّه ع فقال أصلحك اللّه إن علی نوافـل كثيرة فكيف أصـنع فقال اقضـها فقال له إنها أكثر من ذاك قال اقضـها قلت لا أحصـيها قال توخ قال مرازم و كنت مرضت أربعـة أشـهر لم أتنفل فيها فقلت أصـلحك اللّه و جعلت فـداك إنی مرضت أربعـة أشـهر لم أصل فيها نافلة فقال ليس عليك قضاء إن المريض ليس كالصحيح كل ما غلب اللّه عليه فاللّه أولی بالعذر فيه

[۳]

اشارة

۷۶۴۰- ۳ الفقيه، ۱/ ۳۶۴/ ۱۰۴۴ روی عن مرازم بن حكيم الأزدی أنه قال كنت مرضت أربعة أشهر الحديث

بيان

التوخی الاجتهاد فی تحصیل الظن

[۴]

اشارة

۷۶۴۱- ۴ التهذیب، ۲/ ۲۷۵/ ۱۳۱/ ۱ محمد بن أحمد عن محمد بن یحیی عن معاویة بن حکیم عن ابن رباط عن إسماعیل بن جابر عن أبی عبد اللّه ع قال سألته عن الصلاة تجمع علی قال تحر و اقضها

بیان

التحری و التوخی بمعنی

الوافی، ج۸، ص: ۱۰۲۵

[۵]

۷۶۴۲- ۵ الکافی، ۳/ ۴۸۸/ ۸/ ۱ العدة عن أحمد عن التمیمی عن عبد اللّه بن سنان التهذیب، ۲/ ۱۶۴/ ۱۰۴/ ۱ علی بن مهزیار عن الحسن عن فضالة عن ابن سنان قال سمعت أبا عبد اللّه ع یقول إن العبد یقوم فیقضی النافلة فیعجب الرب و ملائکته منه و یقول ملائکتی عبدی یقضی ما لم أفترضه علیه

[۶]

۷۶۴۳- ۶ الفقیه، ۱/ ۴۹۸/ ۱۴۲۸ قال رسول اللّه ص إن اللّه تبارک و تعالی لیباهی ملائکته بالعبد یقضی صلاة اللیل بالنهار فیقول ملائکتی انظروا إلی عبدی یقضی ما لم أفترضه علیه أشهدکم أنی قد غفرت له

[۷]

۷۶۴۴- ۷ الکافی، ۳/ ۴۱۲/ ۵/ ۱ التهذیب، ۳/ ۳۰۶/ ۲۵/ ۱ الأربعة عن الفقیه، ۱/ ۴۹۹/ ۱۴۳۱ محمد عن أبی جعفر ع قال قلت له رجل مرض فترک النافلة قال یا محمد لیس بفریضة إن قضاها فهو خیر یفعله و إن لم یفعل فلا شیء علیه

[۸]

اشارة

۷۶۴۵- ۸ التهذیب، ۲/ ۱۱/ ۲۱/ ۱ سعد عن محمد بن الحسین عن

الوافی، ج۸، ص: ۱۰۲۶

بعض أصحابنا عن معاویة بن حکیم التهذیب، ۲/ ۲۷۶/ ۱۳۲/ ۱ محمد بن أحمد عن معاویة عن ابن رباط عن ابن مسکان عمن سأل أبا عبد اللّه ع عن الرجل یجتمع علیه الصلوات فقال ألقها و استأنف

بیان

یعنی بها النوافل

[۹]

اشارة

۷۶۴۶- ۹ الکافی، ۳/ ۴۱۲/ ۶/ ۱ جماعة عن أحمد عن الحسین عن صفوان التهذیب، ۳/ ۳۰۶/ ۲۴/ ۱ ابن محبوب عن محمد بن الحسین عن صفوان عن العیص قال سألت أبا عبد اللّه ع عن الرجل اجتمع علیه صلاة سنة من مرض قال لا یقضی

بیان

قال فی التهذیب هذا الخبر محمول علی النوافل

[۱۰]

۷۶۴۷- ۱۰ التهذیب، ۲/ ۲۷۴/ ۱۲۷/ ۱ ابن محبوب عن علی بن خالد عن الفطحیة عن أبی عبد اللّه ع قال سألته عن الرجل یصلی رکعتین من الوتر و ینسی الثالثة حتی یصبح قال یوتر إذا أصبح برکعة من ساعته

[۱۱]

۷۶۴۸- ۱۱ التهذیب، ۲/ ۱۵/ ۶/ ۱ الحسین عن حماد عن ابن

الوافی، ج۸، ص: ۱۰۲۷

عمار عن أبی عبد اللّه ع قال کان علی بن الحسین ع یقول إنی لأحب أن أدوم علی العمل و إن قل قال قلنا نقضی صلاة اللیل بالنهار فی السفر قال نعم

[۱۲]

۷۶۴۹- ۱۲ الکافی، ۳/ ۴۴۰/ ۴/ ۱ التهذیب، ۳/ ۲۲۹/ ۹۹/ ۱ محمد عن محمد بن الحسین عن صفوان عن ذریح قال قلت لأبی عبد اللّه ع فاتتنی صلاة اللیل فی السفر أ فأقضیها بالنهار فقال نعم إن أطقت ذلک

[۱۳]

۷۶۵۰- ۱۳ التهذیب، ۲/ ۲۷۵/ ۱۳۰/ ۱ محمد بن أحمد عن محمد بن إسماعیل عن علی بن الحکم عن بزرج عن عنبسة العائذ قال سألت أبا عبد اللّه ع عن قول اللّه عز و جل وَ هُوَ الَّذِی جَعَلَ اللَّیْلَ وَ النَّهارَ خِلْفَةً لِمَنْ أَرادَ أَنْ یَذَّکَّرَ أَوْ أَرادَ شُکُوراً قال قضاء صلاة اللیل بالنهار و صلاة النهار باللیل

[۱۴]

۷۶۵۱- ۱۴ الفقیه، ۱/ ۴۹۶/ ۱۴۲۵ قال الصادق ع کل ما فاتک باللیل فاقضه بالنهار قال اللّه تعالی وَ هُوَ الَّذِی جَعَلَ اللَّیْلَ وَ النَّهارَ خِلْفَةً لِمَنْ أَرادَ أَنْ یَذَّکَّرَ أَوْ أَرادَ شُکُوراً

[۱۵]

۷۶۵۲- ۱۵ الفقیه، ۱/ ۴۹۸/ ۱۴۲۹ روی العجلی عن أبی جعفر ع أنه قال أفضل قضاء صلاة اللیل فی الساعة التی فاتتک آخر اللیل- و لا بأس أن تقضیها بالنهار و قبل أن تزول الشمس

[۱۶]

۷۶۵۳- ۱۶ الکافی، ۳/ ۴۵۲/ ۶/ ۱ الخمسة عن أبی عبد اللّه ع أنه

الوافی، ج۸، ص: ۱۰۲۸

سئل عن رجل فاتته صلاة النهار متی یقضیها قال متی ما شاء إن شاء بعد المغرب و إن شاء بعد العشاء

[۱۷]

اشارة

۷۶۵۴- ۱۷ الکافی، ۳/ ۴۵۲/ ۷/ ۱ محمد عن محمد بن الحسین عن صفوان بن یحیی عن العلاء عن محمد قال سألته عن الرجل یفوته صلاة النهار- قال یقضیها إن شاء بعد المغرب و إن شاء بعد العشاء

بیان

فی بعض النسخ صلاة اللیل مکان صلاة النهار

[۱۸]

۷۶۵۵- ۱۸ التهذیب، ۲/ ۱۶۳/ ۹۹/ ۱ علی بن مهزیار عن الحسن عن حماد عن العقرقوفی عن أبی بصیر قال قال أبو عبد اللّه ع إن قویت فاقض صلاة النهار باللیل

[۱۹]

اشارة

۷۶۵۶- ۱۹ التهذیب، ۲/ ۱۶۳/ ۱۰۰/ ۱ بهذا الإسناد قال قال أبو عبد اللّه ع إن فاتک شیء من تطوع النهار و اللیل فاقضه عند زوال الشمس و بعد الظهر عند العصر و بعد المغرب و بعد العتمة و من آخر السحر

بیان

قد مضی أخبار أخر من هذا الباب و تعمیم الوقت للقضاء فی باب الصلوات التی تصلی فی کل وقت من أبواب المواقیت

الوافی، ج۸ ص: ۱۰۲۹

[۲۰]

اشارة

۷۶۵۷- ۲۰ التهذیب، ۲/ ۱۶۴/ ۱۰۲/ ۱ عنه عن الحسن عن ابن أبی عمیر عن الخراز عن محمد عن أبی عبد اللّه ع قال إن علی بن الحسین ع کان إذا فاته شیء من اللیل قضاه بالنهار و إن فاته شیء من الیوم قضاه من الغد أو فی الجمعة أو فی الشهر و کان إذا اجتمعت علیه الأشیاء قضاها فی شعبان حتی یکمل له عمل السنة کلها کاملة

بیان

و ذلک لما ثبت عنهم ع أن شهر رمضان هو أول السنة

الوافی، ج۸ ص: ۱۰۳۱

باب ۱۴۵ کیفیة قضاء الوتر

[۱]

اشارة

۷۶۵۸- ۱ الکافی، ۳/ ۴۵۱/ ۳/ ۱ الثلاثة عن ابن عمار التهذیب، ۳/ ۱۶۸/ ۲۹/ ۱ علی بن مهزیار عن الحسین عن فضالة عن ابن عمار قال قال أبو عبد اللّه ع اقض ما فاتک من صلاة النهار بالنهار و ما فاتک من صلاة اللیل باللیل قلت أقضی وترین فی لیلة فقال نعم اقض وترا أبدا

بيان

قال في الذكرى لما كان الوتر يجعل الصلاة وترا تخيل أن اجتماع وترين يخل بذلك انتهى.
و يحتمل أن يكون التعجب من وترين لما منعوا من تقديم الوتر في أول الليل كما يفعله العامة خوفا من أن لا يستيقظوا آخر الليل فإذا استيقظوا أعادوا فيصير

الوافي، ج۸ ص: ۱۰۳۲

وترين في ليلة و عندنا أن القضاء أفضل من ذلك كما مضى قوله اقض وترا أبدا يعني سواء قضيته بالليل أو بالنهار قبل زوال الشمس أو بعده و فيه رد على من زعم أنه إذا قضاه بعد الزوال أو يوما آخر بعد هذا اليوم قضاه شفعا عقوبة لتضييعه له كما يأتي

[۲]

۷۶۵۹- ۲ الكافي، ۳/ ۴۵۲/ ۵/ ۱ محمد عن عبد اللّه بن محمد عن علي بن الحكم عن أبان التهذيب، ۲/ ۱۶۳/ ۱۰۱/ ۱ علي بن مهزيار عن الحسن عن فضالة عن أبان عن إسماعيل الجعفي قال قال أبو جعفر ع أفضل قضاء النوافل قضاء صلاة الليل بالليل و صلاة النهار بالنهار قلت و يكون وتران في ليلة قال لا قلت و لم تأمرني أن أوتر وترين في ليلة- فقال ع أحدهما قضاء

[۳]

۷۶۶۰- ۳ الكافي، ۳/ ۴۵۳/ ۱۱/ ۱ علي عن أبيه عن ابن المغيرة عن أبي جرير القمي عن أبي عبد اللّه ع قال كان أبو جعفر ع يقضي عشرين وترا في ليلة

الوافي، ج۸ ص: ۱۰۳۳

[۴]

۷۶۶۱- ۴ التهذيب، ۲/ ۲۷۴/ ۱۲۶/ ۱ ابن محبوب عن العباس عن ابن المغيرة عن حريز عن عيسى بن عبد اللّه القمي عن أبي عبد اللّه ع مثله

[۵]

۷۶۶۲- ۵ الفقيه، ۱/ ۵۰۰/ ۱۴۳۴ روى حريز عنه ع أنه قال كان أبي ع ربما قضى عشرين وترا في ليلة

[۶]

۷۶۶۳- ۶ التهذيب، ۲/ ۱۶۴/ ۱۰۳/ ۱ علي بن مهزيار عن ابن فضال عن ابن بكير عن زرارة قال سألت أبا جعفر ع عن قضاء صلاة الليل فقال اقضها في وقتها الذي صليت فيه قال قلت يكون وتران في ليلة قال ليس هو وتران في ليلة أحدهما لما فاتك

[۷]

۷۶۶۴- ۷ الکافی، ۳/ ۴۵۳/ ۱۰/ ۱ الاثنان عن الوشاء عن أبان التهذیب، ۲/ ۱۶۴/ ۱۰۵/ ۱ عنه عن الحسن عن النضر عن هشام بن سالم و فضالة عن أبان جمیعا عن سلیمان بن خالد قال سألت أبا عبد اللّه ع عن قضاء الوتر بعد الظهر فقال اقضه وترا أبدا کما فاتک- قلت وتران فی لیلة فقال نعم أ لیس إنما أحدهما قضاء

[۸]

۷۶۶۵- ۸ التهذیب، ۲/ ۱۶۴/ ۱۰۶/ ۱ عنه عن الحسن عن علی بن النعمان و محمد بن سنان و فضالة عن الحسین جمیعا عن ابن مسکان عن

الوافی، ج۸، ص: ۱۰۳۴

الفقیه، ۱/ ۴۹۹/ ۱۴۳۲ سلیمان بن خالد عن أبی عبد اللّه ع فی قضاء الوتر الفقیه، بعد الظهر ش قال اقضه وترا أبدا الفقیه، کما فاتک

[۹]

۷۶۶۶- ۹ التهذیب، ۲/ ۱۶۵/ ۱۰۸/ ۱ علی بن مهزیار عن أحمد عن الفقیه، ۱/ ۵۰۰/ ۱۴۳۵ ابن المغیرة قال سألت أبا إبراهیم ع عن الرجل یفوته الوتر فقال یقضیه وترا أبدا

[۱۰]

۷۶۶۷- ۱۰ التهذیب، ۲/ ۱۶۵/ ۱۰۷/ ۱ عنه عن الحسن عن أحمد عن جمیل بن دراج عن زرارة عن أبی جعفر ع قال سألته عن الوتر یفوت الرجل قال یقضی وترا أبدا

[۱۱]

۷۶۶۸- ۱۱ التهذیب، ۲/ ۱۶۵/ ۱۰۹/ ۱ عنه عن الحسن عن فضالة عن الفقیه، ۱/ ۴۹۹/ ۱۴۳۳ حماد عن أبی عبد اللّه

الوافی، ج۸، ص: ۱۰۳۵

ع قال قلت أصبح عن الوتر إلى اللیل کیف أقضی قال مثلا بمثل

[۱۲]

۷۶۶۹- ۱۲ التهذیب، ۲/ ۱۶۶/ ۱۱۵/ ۱ ابن عیسى عن ابن یقطین عن أخیه عن أبیه قال سألت أبا الحسن ع عن رجل یفوته الوتر من اللیل قال یقضیه وترا متى ما ذکر و إن زالت الشمس

[۱۳]

۷۶۷۰- ۱۳ التهذیب، ۲/ ۱۶۶/ ۱۱۶/ ۱ علی بن مهزیار عن الحسن عن حماد عن حریز عن زرارة قال إذا فاتک وترک من لیلتک فمتى ما قضیته من الغد قبل الزوال قضیته وترا و متى ما قضیته لیلا قضیته وترا و متى ما قضیته نهارا بعد ذلک الیوم قضیته شفعا- تضیف إلیه أخرى حتى یکون شفعا- قال قلت و لم جعل الشفع قال عقوبة لتضییعه الوتر

[۱۴]

۷۶۷۱- ۱۴ التهذیب، ۲/ ۱۶۵/ ۱۱۰/ ۱ عنه عن الحسن عن ابن أبی عمیر عن ابن أذینة عن زرارة عن الفضیل قال سمعت أبا جعفر ع یقول یقضیه من النهار ما لم تزل الشمس وترا فإذا زالت فمثنی مثنی

[۱۵]

۷۶۷۲- ۱۵ التهذیب، ۲/ ۱۶۵/ ۱۱۱/ ۱ عنه عن الحسن عن فضالة عن حسین عن سماعة عن أبی بصیر عن أبی عبد اللّه ع قال الوتر ثلاث رکعات إلی زوال الشمس فإذا زالت فأربع رکعات

[۱۶]

اشارة

۷۶۷۳- ۱۶ التهذیب، ۲/ ۱۶۵/ ۱۱۲/ ۱ عنه عن الحسن عن

الوافی، ج۸، ص: ۱۰۳۶

محمد بن زیاد عن کردویه الهمدانی قال سألت أبا الحسن ع عن قضاء الوتر فقال ما کان بعد الزوال فهو شفع رکعتین رکعتین

بیان

حملها فی التهذیبین تارة علی العقوبة کما فی الحدیث الأول و أخری علی ما إذا صلاها جالسا لما مضی من استحباب التضعیف للجالس و الصواب أن تحمل علی التقیة

[۱۷]

۷۶۷۴- ۱۷ الکافی، ۳/ ۴۵۳/ ۱۲/ ۱ التهذیب، الأربعة عن زرارة عن أبی جعفر ع قال إذا اجتمع علیک وتران و ثلاثة أو أکثر من ذلک فاقض ذلک کما فاتک تفصل بین کل وترین بصلاة لا تقدمن شیئا قبل أوله الأول فالأول تبدأ إذا أنت قضیت صلاة لیلتک ثم الوتر قال و قال أبو جعفر ع لا وتران فی لیلة إلا و أحدهما قضاء و قال إن أوترت من أول اللیل و قمت فی آخر اللیل فوترک الأول قضاء و ما صلیت من صلاة فی لیلتک کلها فلیکن قضاء إلی آخر صلاتک فإنها للیلتک و لیکن آخر صلاتک وتر لیلتک

[۱۸]

۷۶۷۵- ۱۸ التهذیب، ۲/ ۲۷۳/ ۱۲۳/ ۱ محمد بن أحمد عن الفطحیة عن أبی عبد اللّه ع عن الرجل یکون علیه صلاة لیالی کثیرة- هل یجوز أن یقضی صلاة لیالی کثیرة بأوتارها یتبع بعضها بعضا قال نعم کذلک له فی أول اللیل و أما إذا انتصف إلی أن یطلع الفجر فلیس للرجل و لا للمرأة أن یوتر إلا وتر صلاة تلک اللیلة فإن أحب أن یقضی صلاة علیه صلی ثمانی رکعات من صلاة تلک اللیلة و

أخر الوتر ثم يقضی ما بدا له بلا وتر ثم يوتر

الوافی، ج۸ ص: ۱۰۳۷

الوتر الـذی لتلک الليلة خاصة و عن الرجل يکون عليه صـلاة فی الحضـر هل يقضـيها و هو مسافر قال نعم يقضـيها بالليل علی الأرض فأما علی الظهر فلا و يصلی کما يصلی فی الحضر

الوافی، ج۸ ص: ۱۰۳۹

باب ۱۴۶ صلاة المريض و الهرم

[۱]

۷۶۷۶- ۱ الکافی، ۳/ ۴۱۱/ ۱۲/ ۱ علی عن أبيه عن محمد بن إبراهيم عمن حدثه عن أبی عبد اللّه ع قال يصـلی المريض قائما فإن لم يقـدر علی ذلک صـلی قاعدا فإن لم يقدر صـلی مسـتلقيا يکبر ثم يقرأ فإذا أراد الرکوع غمض عينيه ثم يسـبح ثم يفتح عينيه و يکون فتـح عينيه رفع رأسه من الرکـوع- فـإذا أراد أن يسـجد غمض عينيه ثم يسـبح فـإذا سـبح فتـح عينيه- فيکون فتـح عينيه رفع رأسه من السجود ثم يتشهد و ينصرف

[۲]

۷۶۷۷- ۲ التهذيب، ۳/ ۱۷۶/ ۶/ ۱ أحمـد عن عبد اللّه بن القاسم عن عمرو بن عثمان عن محمد بن إبراهيم عمن حدثه عن الفقيه، ۱/ ۳۶۱/ ۱۰۳۳ أبی عبد اللّه ع قال يصـلی المريض قائما فإن لم يقدر علی ذلک صـلی جالسا فإن لم يقدر علی ذلک صلی مستلقيا يکبر ثم يقرأ فإذا أراد الرکوع غمض عينيه ثم يسبح فإذا سبح فتح عينيه فيکون فتحه عينيه رفعه رأسه من الرکوع فإذا أراد أن يسجد غمض

الوافی، ج۸ ص: ۱۰۴۰

عينيه ثم يسبح فإذا سبح فتح عينيه فيکون فتحه عينيه رفعه رأسه من السجود- ثم يتشهد و ينصرف

[۳]

۷۶۷۸- ۳ الکافی، ۳/ ۴۱۱/ ۱۱/ ۱ علی عن أبيه عن السـراد عن أبی حمزة عن أبی جعفر ع فی قول اللّه تعالی الَّذِينَ يَذْكُرُونَ اللَّهَ قِياماً قال الصحيح يصلی قائما وَ قُعُوداً المريض يصلی جالسا وَ عَلى جُنُوبِهِمْ الذی يکون أضعف من المريض الذی يصلی جالسا

[۴]

۷۶۷۹- ۴ الفقيه، ۱/ ۳۶۲/ ۱۰۳۷ قال رسول اللّه ص المريض يصـلی قائما فإن لم يسـتطع صـلی جالسا فإن لم يسـتطع صلی علی جنبه الأيمن فإن لم يسـتطع صـلی علی جنبه الأيسر فإن لم يستطع استلقی و أومی إيماء و جعل وجهه نحو القبلة و جعل سجوده أخفض من رکوعه

[۵]

اشارة

٧۶٨٠- ۵ الکافی، ٣/ ۴١٠/ ٣/ ١ الثلاثة التهذیب، ٣/ ١٧٧/ ١٣/ ١ الحسین عن فضالة و ابن أبی عمیر عن جمیل بن دراج أنه سأل أبا عبد اللّه ع ما حد المریض الذی یصلی قاعدا فقال إن الرجل لیوعک و یحرج و لکنه أعلم بنفسه و لکن إذا قوی فلیقم

الوافی، ج٨ ص: ١٠۴١

بیان

الوعک الحمی و وجعها و ألم من شدة التعب و الحرج الضیق

[۶]

٧۶٨١- ۶ الکافی، ٣/ ۴١٠/ ۴/ ١ محمد عن أحمد عن حماد عن حریز عن محمد قال سألت أبا عبد اللّه ع عن الرجل و المرأة یذهب بصره فیأتیه الأطباء فیقولون نداویک شهرا أو أربعین لیلة مستلقیا کذلک یصلی فرخص فی ذلک و قال فَمَنِ اضْطُرَّ غَیْرَ باغٍ وَ لا عادٍ فَلا إِثْمَ عَلَیْهِ

[٧]

٧۶٨٢- ٧ التهذیب، ٣/ ٣٠۶/ ٢٣/ ١ الحسین عن الحسن عن زرعة عن الفقیه، ١/ ٣۶١/ ١٠٣۵ سماعة قال سألته عن الرجل یکون فی عینیه الماء فینزغ الماء منها فیستلقی علی ظهره الأیام الکثیرة أربعین یوما أو أقل أو أکثر فیمنع من الصلاة إلا إیماء و هو علی حاله فقال لا بأس بذلک- التهذیب، و لیس شیء مما حرم اللّه إلا و قد أحله لمن اضطر إلیه

[٨]

اشارة

٧۶٨٣- ٨ الفقیه، ١/ ٣۶١/ ١٠٣۶ و سأله بزیع المؤذن فقال له إنی أرید أن أقدح عینی فقال افعل فقلت إنهم یزعمون أنه یلقی علی قفاه کذا

الوافی، ج٨ ص: ١٠۴٢

و کذا یوما لا یصلی قاعدا قال افعل

بیان

قدح العین هو إخراج الماء الفاسد عنها

[٩]

اشارة

۷۶۸۴- ۹ الفقيه، ۱/ ۳۶۲/ ۱۰۳۸ قال أمير المؤمنين ع دخل رسول اللّه ص على رجل من الأنصار و قد شبكته الريح فقال يا رسول اللّه كيف أصلى فقال إن استطعتم أن تجلسوه فأجلسوه و إلا فوجهوه إلى القبلة و مروه فليوم برأسه إيماء و يجعل السجود أخفض من الركوع و إن كان لا يستطيع أن يقرأ فاقرئوا عنده و أسمعوه

بيان

قال محمد بن زكريا كانت الريح شبكتهم فأقعدتهم أى جعلتهم كالشبكة فى تداخل الأعضاء و انقباضها

[۱۰]

۷۶۸۵- ۱۰ الكافى، ۳/ ۴۱۰/ ۵/ ۱ الخمسة عن أبى عبد اللّه ع قال سألته عن المريض إذا لم يستطع القيام و السجود قال يومئ برأسه إيماء و أن يضع جبهته على الأرض أحب إلى

الوافى، ج۸، ص: ۱۰۴۳

[۱۱]

۷۶۸۶- ۱۱ الكافى، ۳/ ۴۱۰/ ۶/ ۱ الحسين بن محمد عن عبد اللّه بن عامر رفعه عن جميل بن دراج عن زرارة عن أبى جعفر ع قال المريض يومئ إيماء

[۱۲]

۷۶۸۷- ۱۲ الكافى، ۳/ ۴۱۱/ ۱۳/ ۱ القمى عن التهذيب، ۳/ ۳۰۷/ ۲۷/ ۱ محمد بن أحمد عن الفطحية عن أبى عبد اللّه ع قال سألته عن المريض أ يحل له أن يقوم على فراشه- و يسجد على الأرض قال فقال إذا كان الفراش غليظا قدر آجره أو أقل- استقام له أن يقوم عليه و يسجد على الأرض و إن كان أكثر من ذلك فلا

[۱۳]

۷۶۸۸- ۱۳ الكافى، ۳/ ۴۱۱/ ۹/ ۱ التهذيب، ۳/ ۳۰۷/ ۲۶/ ۱ على عن أبيه عن ابن المغيرة عن معاوية بن ميسرة أن سنانا سأل أبا عبد اللّه ع عن الرجل يمد فى الصلاة إحدى رجليه بين يديه و هو جالس قال لا بأس و لا أراه إلا قال فى المعتل و المريض

[۱۴]

۷۶۸۹- ۱۴ الكافى، ۳/ ۴۱۱/ ۹/ ۱ و فى حديث آخر يصلى متربعا و مادا رجليه كل ذلك واسع

[۱۵]

۷۶۹۰- ۱۵ التهذیب، ۳/ ۱۷۵/ ۵/ ۱ محمد بن أحمد عن الفطحیة عن أبی عبد اللّه ع قال المریض إذا لم یقدر أن یصلی قاعدا کیف قدر صلی أما أن یوجه فیومئ إیماء و قال یوجه الرجل فی لحده و ینام علی جنبه

الوافی، ج۸، ص: ۱۰۴۴

الأیمن ثم یومئ بالصلاة فإن لم یقدر أن ینام علی جنبه الأیمن فکیف ما قدر فإنه له جائز و یستقبل بوجهه القبلة ثم یومئ بالصلاة إیماء

[۱۶]

۷۶۹۱- ۱۶ التهذیب، ۳/ ۱۷۸/ ۱۵/ ۱ الصفار عن محمد بن عیسی عن المروزی قال قال الفقیه ع المریض إنما یصلی قاعدا إذا صار بالحال التی لا یقدر فیها أن یمشی مقدار صلاته إلی أن یفرغ قائما

[۱۷]

۷۶۹۲- ۱۷ التهذیب، ۳/ ۱۷۷/ ۱۲/ ۱ الحسین عن ابن أبی عمیر عن ابن أذینة عن أبی حمزة عن أبی جعفر ع أنه سئل ما حد المرض الذی یفطر صاحبه و المرض الذی یدع صاحبه فیه الصلاة قائما قال بَلِ الْإِنْسانُ عَلی نَفْسِهِ بَصِیرَةٌ قال ذاک إلیه هو أعلم بنفسه

[۱۸]

۷۶۹۳- ۱۸ التهذیب، ۳/ ۳۰۶/ ۲۲/ ۱ الحسین عن الحسن عن زرعة عن سماعة قال سألته عن المریض لا یستطیع الجلوس قال فلیصل و هو مضطجع و لیضع علی جبهته شیئا إذا سجد فإنه یجزی عنه و لن یکلف اللّه ما لا طاقة له به

[۱۹]

۷۶۹۴- ۱۹ الفقیه، ۱/ ۳۶۱/ ۱۰۳۴ الحدیث مرسلا

[۲۰]

۷۶۹۵- ۲۰ التهذیب، ۳/ ۱۷۷/ ۱۰/ ۱ الحسین عن فضالة

الوافی، ج۸، ص: ۱۰۴۵

التهذیب، سعد عن فضالة عن حسین عن سماعة عن أبی بصیر قال سألته عن المریض هل تمسک له المرأة شیئا یسجد علیه قال لا إلا أن یکون مضطرا لیس عنده غیرها و لیس شیء مما حرم اللّه إلا و قد أحله لمن اضطر إلیه

[۲۱]

۷۶۹۶- ۲۱ التهذیب، ۳/ ۱۷۷/ ۱۱/ ۱ سعد عن ابن أبی عمیر عن الفقیه، ۱/ ۳۶۲/ ۱۰۳۹ ابن أذینة عن زرارة عن أبی جعفر ع قال سألته

عن المريض قال يسجد على الأرض أو على مروحة أو على سواك يرفعه و هو أفضل من الإيماء الحديث

[۲۲]

۷۶۹۷- ۲۲ التهذيب، ۳/ ۳۰۸/ ۳۰/ ۱ سعد عن أحمد عن ابن بزيع عن ثعلبة بن ميمون عن حماد بن عثمان عن البصرى عن أبى عبد اللّه ع قال لا يصلى على الدابة الفريضة إلا مريض يستقبل به القبلة- و تجزيه فاتحة الكتاب و يضع بوجهه فى الفريضة على ما أمكنه من شىء و يومئ فى النافلة إيماء

[۲۳]

۷۶۹۸- ۲۳ التهذيب، ۳/ ۳۰۸/ ۳۱/ ۱ أحمد عن ابن أشيم عن منصور بن حازم قال سأله أحمد بن النعمان فقال أصلى فى محملى و أنا مريض- فقال أما النافلة فنعم و أما الفريضة فلا قال و ذكر أحمد شدة وجعه فقال أنا كنت مريضا شديد المرض فكنت آمرهم إذا حضرت الصلاة ينيخوا بى فأحتمل

الوافی، ج۸، ص: ۱۰۴۶

بفراشى فأوضع و أصلى ثم أحتمل بفراشى فأوضع فى محملى

[۲۴]

۷۶۹۹- ۲۴ الكافى، ۳/ ۴۱۲/ ۱/ ۱ محمد عن التهذيب، ۳/ ۳۰۲/ ۳/ ۱ أحمد عن على بن حديد عن مرازم قال سألت أبا عبد اللّه ع عن المريض لا يقدر على الصلاة- فقال كل ما غلب اللّه عليه فالله أولى بالعذر

[۲۵]

۷۷۰۰- ۲۵ التهذيب، ۳/ ۳۰۷/ ۲۹/ ۱ سعد عن الطيالسى عن الفقيه، ۱/ ۳۶۵/ ۱۰۵۲ الكرخى قال قلت لأبى عبد اللّه ع رجل شيخ كبير لا يستطيع القيام إلى الخلاء لضعفه و لا يمكنه الركوع و السجود فقال ليوم برأسه إيماء و إن كان له من يرفع الخمرة إليه فليسجد فإن لم يمكنه ذلك فليوم برأسه نحو القبلة إيماء الحديث

الوافی، ج۸، ص: ۱۰۴۷

باب ۱۴۷ صلاة المبطون و المقطر و المرعف

[۱]

۷۷۰۱- ۱ الكافى، ۳/ ۴۱۱/ ۷/ ۱ على بن محمد عن سهل عن البزنطى التهذيب، ۳/ ۳۰۵/ ۱۹/ ۱ أحمد عن البزنطى عن ابن بكير عن محمد قال سألت أبا جعفر ع عن المبطون فقال يبنى على صلاته

[۲]

۷۷۰۲- ۲ التهذیب، ۳/ ۳۰۶/ ۲۰/ ۱ العیاشی عن محمد بن نصیر عن محمد بن الحسین عن جعفر بن بشیر عن ابن بکیر عن محمد عن أبی جعفر ع قال صاحب البطن الغالب یتوضأ فی صلاته فیتم ما بقی

[۳]

اشارة

۷۷۰۳- ۳ الفقیه، ۱/ ۳۶۳/ ۱۰۴۳ محمد عن أبی جعفر ع قال صاحب البطن الغالب یتوضأ و یبنی علی صلاته

بیان

هذه الأخبار محمولة علی ما إذا کان له زمان فترة یسع الصلاة أو بعضها

الوافی، ج۸، ص: ۱۰۴۸

[۴]

اشارة

۷۷۰۴- ۴ التهذیب، ۳/ ۳۰۶/ ۲۱/ ۱ العیاشی عن محمد بن نصیر عن محمد بن عیسی عن ابن أبی عمیر عن حماد عن الحلبی عن أبی عبد اللّه ع أنه سئل عن تقطیر البول قال یجعل خریطة إذا صلی

بیان

قد مضی هذا الحدیث مع أخبار أخر فی حکم التقطیر فی باب التطهیر من البول من کتاب الطهارة

[۵]

۷۷۰۵- ۵ الکافی، ۳/ ۳۶۵/ ۱۰/ ۱ التهذیب، ۲/ ۳۲۳/ ۱۷۸/ ۱ الخمسة عن أبی عبد اللّه ع قال سألته عن رجل رعف فلم یرق رعافه- حتی دخل وقت الصلاة قال یحشو أنفه بشیء ثم یصلی و لا یطیل إن خشی أن یسبقه الدم

[۶]

۷۷۰۶- ۶ التهذیب، ۲/ ۳۳۳/ ۲۲۷/ ۱ أحمد عن عثمان عن سماعة قال سألت أبا عبد اللّه ع عن رجل رعف فلم یزل یرعف حتی دخل وقت صلاة أخری قال یحشو أنفه الحدیث

[۷]

۷۷۰۷- ۷ التهذیب، ۱/ ۳۴۹/ ۲۲/ ۱ ابن محبوب عن أحمد بن عبدوس عن الحسن بن علی عن المفضل بن صالح عن الفقیه، ۱/ ۳۶۶/ ۱۰۵۵ لیث المرادی عن أبی عبد اللّه ع قال سألته عن المرعف یرعف زوال الشمس حتی یذهب اللیل

الوافی، ج۸، ص: ۱۰۴۹

قال یومئ إیماء برأسه عند [عن] کل صلاة- التهذیب، و عن رجل استفرغه بطنه قال یومئ برأسه

الوافی، ج۸، ص: ۱۰۵۱

باب ۱۴۸ صلاة فاقد الأرض

[۱]

۷۷۰۸- ۱ التهذیب، ۳/ ۱۷۵/ ۳/ ۱ سعد عن الفطحیة عن أبی عبد اللّه ع قال سألته عن الرجل یصیبه المطر و هو فی موضع لا یقدر أن یسجد فیه من الطین و لا یجد موضعا جافا قال یفتتح الصلاة فإذا رکع فلیرکع کما یرکع إذا صلی فإذا رفع رأسه من الرکوع فلیوم بالسجود إیماء و هو قائم یفعل ذلک حتی یفرغ من الصلاة و یتشهد و هو قائم ثم یسلم

[۲]

۷۷۰۹- ۲ التهذیب، ۲/ ۳۱۲/ ۱۲۲/ ۱ ابن محبوب عن الفطحیة قال سألت أبا عبد اللّه ع عن الرجل یصلی علی الثلج قال لا فإن لم یقدر علی الأرض بسط ثوبه و صلی علیه و عن الرجل یصیبه مطر الحدیث

[۳]

۷۷۱۰- ۳ الکافی، ۳/ ۳۹۰/ ۱۴/ ۱ محمد عن التهذیب، ۲/ ۳۱۰/ ۱۱۲/ ۱ أحمد عن الفقیه، ۱/ ۲۶۱/ ۸۰۲ داود الصرمی قال سألت أبا

الوافی، ج۸، ص: ۱۰۵۲

الحسن علی بن محمد ع قلت له إنی أخرج فی هذا الوجه و ربما لم یکن موضع أصلی فیه من الثلج فکیف أصنع قال إن أمکنک أن لا تسجد علی الثلج فلا تسجد علیه و إن لم یمکنک فسوه و اسجد علیه

[۴]

۷۷۱۱- ۴ التهذیب، ۳/ ۳۰۷/ ۲۸/ ۱ العیاشی عن حمدویه عن محمد بن الحسین عن السراد عن الخراز عن إسماعیل بن جابر قال سمعت أبا عبد اللّه ع و سأله إنسان عن الرجل یدرکه الصلاة و هو فی ماء یخوضه لا یقدر علی الأرض قال إن کان فی حرب أو فی سبیل من سبل اللّه فلیوم إیماء- و إن کان فی تجارة فلم یک ینبغی أن یخوض الماء حتی یصلی قال قلت و کیف یصنع قال یقضیها إذا خرج من الماء و قد ضیع

[۵]

اشارة

۷۷۱۲- ۵ التهذیب، ۲/ ۳۷۵/ ۸۹/ ۱ الخمسة عن أبی عبد اللّه ع قال سألته عن الرجل یخوض الماء فتدرکه الصلاة فقال إن کان فی حرب فإنه یجزیه الإیماء و إن کان تاجرا فلیقم و لا یدخله حتی یصلی

بیان

فلیقم من الإقامة

[۶]

۷۷۱۳- ۶ التهذیب، ۳/ ۱۷۵/ ۲/ ۱ ابن محبوب و سعد عن الفطحیة قال سألت أبا عبد اللّه ع عن الرجل یومئ فی المکتوبة و النوافل إذا لم یجد ما یسجد علیه و لم یکن له موضع یسجد فیه فقال إذا کان

الوافی، ج۸، ص: ۱۰۵۳

هکذا فلیوم فی الصلاة کلها

[۷]

اشارة

۷۷۱۴- ۷ التهذیب، ۳/ ۱۷۵/ ۱/ ۱ محمد بن أحمد عن أحمد بن هلال عن ابن مسکان عن الفقیه، ۱/ ۲۴۶/ ۷۴۴ أبی بصیر قال قال أبو عبد اللّه ع من کان فی مکان لا یقدر علی الأرض فلیوم إیماء- الفقیه، و إن کان فی أرض منقطعة

بیان

أی منقطعة عن بلاد الإسلام یعنی إذا خاف علی نفسه من السجود و إن قدر علی الأرض و باعتبار القدرة صارت من الفرد الأخفی

الوافی، ج۸، ص: ۱۰۵۵

باب ۱۴۹ صلاة المغمی علیه

[۱]

۷۷۱۵- ۱ الکافی، ۳/ ۴۱۲/ ۳/ ۱ التهذیب، ۳/ ۳۰۲/ ۲/ ۱ علی عن العبیدی عن یونس عن الخراز عن أبی عبد اللّه ع قال سألته عن رجل أغمی علیه أیاما لم یصل ثم أفاق أ یصلی ما فاته قال لا شیء علیه

[۲]

۷۷۱۶- ۲ الکافی، ۳/ ۴۱۳/ ۷/ ۱ الخمسة التهذیب، ۳/ ۳۰۲/ ۱/ ۱ الثلاثة عن حفص بن البختری عن أبی عبد اللّه ع قال سمعته یقول فی المغمی علیه قال ما غلب اللّه علیه فالله أولی بالعذر

[۳]

۷۷۱۷- ۳ الکافی، ۳/ ۴۱۲/ ۴/ ۱ علی بن محمد و محمد بن الحسن عن سهل عن السراد التهذیب، ۳/ ۳۰۴/ ۱۰/ ۱ أحمد عن السراد عن ابن

الوافی، ج۸، ص: ۱۰۵۶

رئاب عن أبی بصیر عن أحدهما ع قال سألته عن المریض یغمی علیه ثم یفیق کیف یقضی صلاته قال یقضی الصلاة التی أدرک وقتها

[۴]

۷۷۱۸- ۴ الکافی، ۳/ ۴۱۲/ ۲/ ۱ محمد عن التهذیب، ۳/ ۳۰۳/ ۴/ ۱ أحمد عن الحجال عن ثعلبة عن معمر بن عمر قال سألت أبا جعفر ع عن المریض یقضی الصلاة إذا أغمی علیه فقال لا

[۵]

۷۷۱۹- ۵ التهذیب، ۴/ ۲۴۳/ ۳/ ۱ حریز عن محمد عن أبی جعفر ع فی الرجل یغمی علیه الأیام قال لا یعید شیئا من صلاته

[۶]

۷۷۲۰- ۶ التهذیب، ۴/ ۲۴۵/ ۱۶/ ۱ إبراهیم بن هاشم عن ابن المغیرة عن عبد اللّه بن سنان عن أبی عبد اللّه ع قال کل ما غلب اللّه علیه فلیس علی صاحبه شیء

[۷]

۷۷۲۱- ۷ التهذیب، ۳/ ۳۰۳/ ۵/ ۱ ابن محبوب عن علی بن محمد بن سلیمان قال کتبت إلی الفقیه أبی الحسن العسکری ع أسأله عن المغمی علیه یوما أو أکثر هل یقضی ما فاته من الصلاة أم لا فکتب لا یقضی الصوم و لا یقضی الصلاة

الوافی، ج۸، ص: ۱۰۵۷

[۸]

۷۷۲۲- ۸ التهذیب، ۴/ ۲۴۳/ ۱/ ۱ سعد عن الفقیه، ۱/ ۳۶۳/ ۱۰۴۱ النخعی قال کتبت إلی أبی الحسن الثالث ع أسأله عن المغمی علیه الحدیث

[۹]

۷۷۲۳- ۹ التهذیب، ۴/ ۲۴۳/ ۴/ ۱ محمد بن أحمد عن الصهبانی عن الفقیه، ۱/ ۳۶۳/ ۱۰۴۲ علی بن مهزیار قال سألته الحدیث و زاد فی الفقیه و کلما غلب اللّه علیه فالله أولی بالعذر

[۱۰]

۷۷۲۴- ۱۰ التهذیب، ۳/ ۳۰۳/ ۹/ ۱ ابن محبوب عن الصهبانی عن محمد بن سنان عن العلاء بن الفضیل قال سألت أبا عبد اللّه ع عن الرجل یغمی علیه یوما إلی اللیل ثم یفیق قال إن أفاق قبل غروب الشمس فعلیه قضاء یومه هذا فإن أغمی علیه أیاما ذوات عدد فلیس علیه أن یقضی إلا آخر أیامه إن أفاق قبل غروب الشمس و إلا فلیس علیه قضاء

[۱۱]

۷۷۲۵- ۱۱ التهذیب، ۳/ ۳۰۵/ ۱۸/ ۱ الحسین عن حماد عن شعیب عن أبی بصیر عن أبی عبد اللّه ع قال سألته عن الرجل یغمی علیه نهارا ثم یفیق قبل غروب الشمس قال یصلی الظهر و العصر و من اللیل إذا أفاق قبل الصبح قضی صلاة اللیل

[۱۲]

۷۷۲۶- ۱۲ التهذیب، ۳/ ۳۰۴/ ۱۱/ ۱ سعد عن أحمد عن ابن أبی

الوافی، ج۸، ص: ۱۰۵۸

عمیر عن حماد عن الفقیه، ۱/ ۳۶۳/ ۱۰۴۰ الحلبی عن أبی عبد اللّه ع قال سألته عن المریض هل یقضی الصلاة إذا أغمی علیه قال لا إلا الصلاة التی أفاق فیها

[۱۳]

۷۷۲۷- ۱۳ التهذیب، ۳/ ۳۰۴/ ۱۲/ ۱ الحسین عن ابن أبی عمیر عن التهذیب، ۴/ ۲۴۴/ ۸/ ۱ حفص عن أبی عبد اللّه ع قال یقضی الصلاة التی أفاق فیها

[۱۴]

۷۷۲۸- ۱۴ التهذیب، ۳/ ۳۰۵/ ۱۷/ ۱ الحسین عن الحجال قال کتبت إلیه جعلت فداک روی عن أبی عبد اللّه ع فی المریض یغمی علیه أیاما فقال بعضهم یقضی صلاة یومه الذی أفاق فیه و قال بعضهم یقضی صلاة ثلاثة أیام و یدع ما سوی ذلک و قال بعضهم إنه لا قضاء علیه فکتب- یقضی صلاة الیوم الذی یفیق فیه

[۱۵]

۷۷۲۹- ۱۵ التهذیب، ۳/ ۳۰۳/ ۸/ ۱ ابن محبوب عن یعقوب بن یزید عن ابن أبی عمیر عن التهذیب، ۴/ ۲۴۴/ ۷/ ۱ حفص عن أبی

عبد اللّه ع

الوافي، ج‌۸، ص: ۱۰۵۹

قال سألته عن المغمى عليه يوما إلى الليل قال فقال يقضي صلاة يوم

[۱۶]

۷۷۳۰- ۱۶ التهذيب، ۳/ ۳۰۳/ ۷/ ۱ الحسين عن الحسن عن زرعة عن سماعة قال سألته عن المريض يغمى عليه قال إذا جاز عليه ثلاثة أيام فليس عليه قضاء و إن أغمي عليه ثلاثة أيام فعليه قضاء الصلاة فيهن

[۱۷]

۷۷۳۱- ۱۷ التهذيب، ۴/ ۲۴۳/ ۵/ ۱ ابن أبي عمير عن حفص بن البختري عن أبي عبد اللّه ع قال المغمى عليه يقضي صلاة ثلاثة أيام

[۱۸]

۷۷۳۲- ۱۸ التهذيب، ۴/ ۲۴۳/ ۶/ ۱ حفص عن أبي عبد اللّه ع قال يقضي المغمى عليه ما فاته

[۱۹]

۷۷۳۳- ۱۹ التهذيب، ۴/ ۲۴۴/ ۷/ ۱ حفص عن أبي عبد اللّه ع قال يقضي صلاة يوم

[۲۰]

۷۷۳۴- ۲۰ التهذيب، ۴/ ۲۴۴/ ۱۳/ ۱ حريز عن أبي بصير قال قلت لأبي جعفر ع رجل أغمي عليه شهرا أ يقضي شيئا من صلاته- قال يقضي منها ثلاثة أيام

[۲۱]

۷۷۳۵- ۲۱ التهذيب، ۴/ ۲۴۵/ ۱۴/ ۱ حماد عن أبي كهمس قال سمعت أبا عبد اللّه ع و سئل عن المغمى عليه أ يقضي ما ترك من

الوافي، ج‌۸، ص: ۱۰۶۰

الصلاة فقال أما أنا و ولدي و أهلي فنفعل ذلك

[۲۲]

۷۷۳۶- ۲۲ التهذيب، ۴/ ۲۴۵/ ۱۵/ ۱ إبراهيم بن هاشم عن غير واحد عن منصور بن حازم عن أبي عبد اللّه ع أنه سأله عن المغمى عليه شهرا أو أربعين ليلة قال فقال إن شئت أخبرتك بما آمر به نفسي و ولدي أن تقضي كل ما فاتك

[۲۳]

۷۷۳۷- ۲۳ التهذیب، ۳/ ۳۰۴/ ۱۳/ ۱ الحسین عن فضالة عن ابن سنان التهذیب، ۴/ ۲۴۴/ ۱۱/ ۱ النضر عن عبد اللّه بن سنان عن أبی عبد اللّه ع قال کل شیء ترکته من صلاتک لمرض أغمی علیک فیه فاقضه إذا أفقت

[۲۴]

۷۷۳۸- ۲۴ التهذیب، ۳/ ۳۰۴/ ۱۴/ ۱ عنه عن التهذیب، ۴/ ۲۴۴/ ۱۲/ ۱ صفوان عن العلاء عن محمد عن أبی جعفر ع قال سألته عن الرجل یغمی علیه ثم یفیق قال یقضی ما فاته یؤذن فی الأولی و یقیم فی البقیة

کاشانی، فیض، محمد محسن ابن شاه مرتضی، الوافی، ۲۶ جلد، کتابخانه امام امیر المؤمنین علی علیه السلام، اصفهان - ایران، اول، ۱۴۰۶ ه ق

الوافی؛ ج‌۸ ص: ۱۰۶۰

[۲۵]

۷۷۳۹- ۲۵ التهذیب، ۳/ ۳۰۵/ ۱۵/ ۱ عنه عن صفوان عن منصور بن حازم عن أبی عبد اللّه ع فی المغمی علیه قال یقضی کل ما فاته

الوافی، ج‌۸، ص: ۱۰۶۱

[۲۶]

اشارة

۷۷۴۰- ۲۶ التهذیب، ۳/ ۳۰۵/ ۱۶/ ۱ عنه عن التهذیب، ۴/ ۲۴۴/ ۹/ ۱ ابن أبی عمیر عن رفاعة عن أبی عبد اللّه ع قال سألته عن المغمی علیه شهرا ما یقضی من الصلاة قال یقضیها کلها إن أمر الصلاة شدید

بیان

فی التهذیبین حمل قضاء ما سوی الصلاة التی أفاق فیها علی الاستحباب.
و قال فی الفقیه و أما الأخبار التی رویت فی المغمی علیه أنه یقضی جمیع ما فاته و ما روی أنه یقضی صلاة شهر و ما روی أنه یقضی ثلاثة أیام فهی صحیحة و لکنها علی الاستحباب لا علی الإیجاب و الأصل أنه لا قضاء علیه

الوافی، ج‌۸، ص: ۱۰۶۳

باب ۱۵۰ صلاة الخائف فی القتال

[۱]

اشارة

۷۷۴۱- ۱ الکافی، ۳/ ۴۵۵/ ۱/ ۱ الخمسة قال سألت أبا عبد اللّه ع عن صلاة الخوف قال یقوم الإمام و یجیء طائفة من أصحابه- فیقومون خلفه و طائفة بإزاء العدو فیصلی بهم الإمام رکعة ثم یقوم و یقومون معه فیمثل قائما و یصلون هم الرکعة الثانیة ثم یسلم بعضهم علی بعض ثم ینصرفون فیقومون فی مقام أصحابهم و یجیء الآخرون فیقومون خلف الإمام فیصلی بهم الرکعة الثانیة ثم یجلس الإمام فیقومون هم فیصلون رکعة أخری- ثم یسلم علیهم فینصرفون بتسلیمه- قال و فی المغرب مثل ذلک یقوم الإمام و تجیء طائفة فیقومون خلفه ثم یصلی بهم رکعة ثم یقوم و یقومون فیمثل الإمام قائما فیصلون رکعتین فیتشهدون و یسلم بعضهم علی بعض ثم ینصرفون فیقومون فی موقف أصحابهم و یجیء الآخرون و یقومون فی موقف أصحابهم خلف الإمام فیصلی بهم رکعة یقرأ فیها ثم یجلس فیتشهد ثم یقوم و یقومون معه و یصلی بهم رکعة أخری ثم یجلس و یقومون هم فیتمون رکعة أخری ثم یسلم علیهم

الوافی، ج۸ ص: ۱۰۶۴

بیان

فیمثل قائما یعنی یقوم منتصبا من مثل بفتح الثاء و ضمها مثولا

[۲]

۷۷۴۲- ۲ الکافی،۳/ ۴۵۶/ ۲/ ۱ محمد عن بنان عن علی بن الحکم عن أبان عن الفقیه، ۱/ ۴۶۰/ ۱۳۳۴ البصری عن أبی عبد اللّه ع قال صلی رسول اللّه ص بأصحابه فی غزوة ذات الرقاع صلاة الخوف ففرق أصحابه فرقتین أقام فرقة بإزاء العدو و فرقة خلفه- فکبر و کبروا فقرأ و أنصتوا فرکع و رکعوا فسجد و سجدوا ثم استمر رسول اللّه ص قائما و صلوا لأنفسهم رکعة ثم سلم بعضهم علی بعض ثم خرجوا إلی أصحابهم فقاموا بإزاء العدو و جاء أصحابهم فقاموا خلف رسول اللّه ص الکافی، فصلی بهم رکعة ثم تشهد و سلم علیهم فقاموا و صلوا لأنفسهم رکعة ثم سلم بعضهم علی بعض- الفقیه، ثم قال فکبر فکبروا و قرأ فأنصتوا و رکع فرکعوا و سجد فسجدوا ثم جلس رسول اللّه ص فتشهد ثم سلم علیهم فقاموا ثم قضوا لأنفسهم رکعة ثم سلم بعضهم علی بعض

الوافی، ج۸ ص: ۱۰۶۵

[۳]

۷۷۴۳- ۳ التهذیب، ۳/ ۳۰۱/ ۱۰/ ۱ سعد عن أحمد عن علی بن الحکم عن أبان عن زرارة عن أبی عبد اللّه ع قال صلاة الخوف المغرب یصلی بالأولین رکعة و یقضون رکعتین و یصلی بالآخرین رکعتین- و یقضون رکعة

[۴]

۷۷۴۴- ۴ الفقیه، ۱/ ۴۶۳/ ۱۳۳۵ قال ع من صلی المغرب فی خوف بالقوم صلی بالطائفة الأولی رکعة و بالطائفة الثانیة رکعتین

[۵]

۷۷۴۵- ۵ التهذیب، ۳/ ۳۰۱/ ۸/ ۱ ابن محبوب عن یعقوب بن یزید عن ابن أبی عمیر عن ابن أذینة عن زرارة عن أبی جعفر ع أنه قال إذا کان صلاة المغرب فی الخوف فرقهم فرقتین فیصلی بفرقة رکعتین ثم جلس بهم ثم أشار إلیهم بیده فقام کل إنسان منهم فیصلی رکعة ثم سلموا و قاموا مقام أصحابهم و جاءت الطائفة الأخری فکبروا و دخلوا فی الصلاة و قام الإمام فصلی بهم رکعة ثم سلم ثم قام کل رجل منهم فصلی رکعة فشفعها بالتی صلی مع الإمام ثم قام فصلی رکعة لیس فیها قراءة فتمت للإمام ثلاث رکعات و للأولین رکعتان فی جماعة و للآخرین وحدانا فصار للأولین التکبیر و افتتاح الصلاة و للآخرین التسلیم

[۶]

اشارة

۷۷۴۶- ۶ التهذیب، ۳/ ۳۰۱/ ۹/ ۱ الحسین عن ابن أبی عمیر عن ابن أذینة عن زرارة و فضیل و محمد عن أبی جعفر ع مثله

بیان

جمع فی التهذیبین بینه و بین سابقه بالتخییر

الوافی، ج۸، ص: ۱۰۶۶

[۷]

اشارة

۷۷۴۷- ۷ التهذیب، ۳/ ۳۰۲/ ۱۲/ ۱ سعد عن أحمد عن علی بن حدید و التمیمی عن حماد عن حریز عن الفقیه، ۱/ ۴۶۴/ ۱۳۳۹ زرارة قال سألت أبا جعفر ع عن صلاة الخوف و صلاة السفر تقصران جمیعا قال نعم و صلاة الخوف أحق أن تقصر من صلاة السفر لیس فیه خوف

بیان

یعنی و إن لم یحصل له شرائط السفر

[۸]

۷۷۴۸- ۸ الکافی، ۳/ ۴۵۸/ ۴/ ۱ علی عن أبیه و القمی و محمد عن التهذیب، ۳/ ۳۰۰/ ۵/ ۱ أحمد عن حماد عن الفقیه، ۱/ ۴۶۴/ ۱۳۴۰ حریز عن أبی عبد اللّه ع فی قول اللّه تعالی- فَلَیْسَ عَلَیْکُمْ جُناحٌ أَنْ تَقْصُرُوا مِنَ الصَّلاةِ إِنْ خِفْتُمْ أَنْ یَفْتِنَکُمُ الَّذِینَ کَفَرُوا قال فی الرکعتین ینقص منهما واحدة

[۹]

۷۷۴۹- ۹ الفقيه، ۱/ ۴۶۴/ ۱۳۴۰ سمعت شيخنا محمد بن الحسن رضى اللّه عنه يقول رويت أنه سئل الصادق ع عن قول اللّه عز و جل وَ

الوافى، ج‏٨ ص: ١٠۶٧

إِذا ضَرَبْتُمْ فِي الْأَرْضِ فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُناحٌ أَنْ تَقْصُرُوا مِنَ الصَّلاةِ إِنْ خِفْتُمْ أَنْ يَفْتِنَكُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا فقال هذا تقصير ثان و هو أن يرد الرجل ركعتين إلى ركعة و قد رواه حريز عنه ع

[۱۰]

۷۷۵۰- ۱۰ الكافى، ۳/ ۴۵۷/ ۱/ ۱ التهذيب، ۳/ ۳۰۰/ ۴/ ۱ على عن أبيه عن عمرو بن عثمان عن محمد بن عذافر عن أبى عبد اللّه ع قال إذا جالت الخيل تضطرب السيوف أجزأه تكبيرتان فهذا تقصير آخر

[۱۱]

۷۷۵۱- ۱۱ الكافى، ۳/ ۴۵۸/ ۵/ ۱ محمد عن أحمد عن عثمان عن الفقيه، ۱/ ۴۶۸/ ۱۳۴۹ سماعة قال سألته عن صلاة القتال فقال إذا التقوا فاقتتلوا فإنما الصلاة حينئذ تكبير و إن كانوا وقوفا لا يقدرون على الجماعة فالصلاة إيماء

[۱۲]

۷۷۵۲- ۱۲ التهذيب، ۳/ ۳۰۰/ ۷/ ۱ الحسين عن فضالة عن حماد عن أبى بصير قال سمعت أبا عبد اللّه ع يقول إذا التقوا فاقتتلوا فإنما الصلاة حينئذ بالتكبير فإذا كانوا وقوفا فالصلاة إيماء

[۱۳]

۷۷۵۳- ۱۳ التهذيب، ۳/ ۱۷۴/ ۲/ ۱ الحسين عن الحسن عن زرعة عن الفقيه، ۱/ ۴۶۸/ ۱۳۴۹ سماعة قال سألته عن صلاة القتال فقال إذا التقوا الحديث

الوافى، ج‏٨ ص: ١٠۶٨

[۱۴]

اشارة

۷۷۵۴- ۱۴ الكافى، ۳/ ۴۵۷/ ۲/ ۱ الثلاثة التهذيب، ۳/ ۱۷۳/ ۱/ ۱ الحسين عن ابن أبى عمير عن ابن أذينة عن زرارة و فضيل و محمد عن أبى جعفر ع فى صلاة الخوف عند المطاردة و المناوشة يصلى كل إنسان منهم بالإيماء حيث كان وجهه- و إن كانت المسايفة و المعانقة و تلاحم القتال فإن أمير المؤمنين ع ليلة الصفين و هى ليلة الهرير لم تكن صلاتهم الظهر و العصر و المغرب و العشاء عند

وقت کل صلاة إلا التکبیر و التهلیل و التسبیح و التحمید و الدعاء و کانت تلک صلاتهم لم یأمرهم بإعادة الصلاة

بیان

المناوشة تدانی الفریقین و أخذ بعضهم بعضا فی القتال و الصفین کسجین موضع قرب الرقة بشاطئ الفرات کانت به الوقعة العظمی بین أمیر المؤمنین ع و معاویة علیه اللعنة

[۱۵]

۷۷۵۵- ۱۵ الکافی، ۳/ ۴۵۸/ ۳/ ۱ علی عن أبیه عن الفقیه، ۱/ ۴۶۷/ ۱۳۴۸ ابن المغیرة قال سمعت بعض أصحابنا یذکر أن أقل ما یجزئ فی حد المسایفة من التکبیر تکبیرتان لکل صلاة- إلا المغرب فإن لها ثلاثا

[۱۶]

۷۷۵۶- ۱۶ التهذیب، ۳/ ۱۷۴/ ۴/ ۱ سعد عن ابن عیسی عن

الوافی، ج۸، ص: ۱۰۶۹

أبیه عن النخعی و الفقیه، ابن المغیرة قال حدثنی بعض أصحابنا قال سمعت أبا عبد اللّه ع قال أقل ما یجزئ الحدیث

[۱۷]

اشارة

۷۷۵۷- ۱۷ التهذیب، ۳/ ۱۷۴/ ۳/ ۱ سعد عن أحمد عن ابن أبی عمیر عن حماد عن الفقیه، ۱/ ۴۶۶/ ۱۳۴۶ الحلبی عن أبی عبد اللّه ع قال صلاة الزحف علی الظهر إیماء برأسک و تکبیر و المسایفة تکبیر مع إیماء و المطاردة إیماء یصلی کل رجل علی حیاله

بیان

الزحف الجیش و فی الفقیه و المسایفة تکبیر بغیر إیماء و لعله الأصح

[۱۸]

۷۷۵۸- ۱۸ الفقیه، ۱/ ۴۶۵/ ۱۳۴۱ البصری عن أبی عبد اللّه ع فی صلاة الزحف قال تکبیر و تهلیل یقول اللّه عز و جل فَإِنْ خِفْتُمْ فَرِجالًا أَوْ رُکْباناً

[۱۹]

۷۷۵۹- ۱۹ الفقیه، ۱/ ۴۶۷/ ۱۳۴۷ و قال ع فات

الوافی، ج‌۸، ص: ۱۰۷۰

الناس مع علی ع یوم صفین صلاة الظهر و العصر و المغرب و العشاء- فأمرهم فکبروا و هللوا و سبحوا رجالا و رکبانا

[۲۰]

اشارة

۷۷۶۰- ۲۰ الکافی، ۳/ ۴۵۹/ ۶/ ۱ محمد عن أحمد عن حماد عن حریز عن الفقیه، ۱/ ۴۶۶/ ۱۳۴۵ زرارة عن أبی جعفر ع قال قلت له أ رأیت إن لم یکن المواقف علی وضوء کیف یصنع- و لا یقدر علی النزول قال یتیمم من لبده أو سرجه أو معرفة دابته فإن فیها غبارا و یصلی و یجعل السجود أخفض من الرکوع و لا یدور إلی القبلة و لکن أینما دارت دابته غیر أنه یستقبل القبلة بأول تکبیرة حین یتوجه

بیان

المواقف المحارب وزنا و معنی سمی به لوقوفه بین یدی خصمه و معرفة الدابة منبت عرفها و العرف بالضم و بضمتین شعر عنقها

الوافی، ج‌۸، ص: ۱۰۷۱

باب ۱۵۱ صلاة الأسیر و خائف اللص و السبع

[۱]

۷۷۶۱- ۱ الکافی، ۳/ ۴۵۷/ ۴/ ۱ العدة عن التهذیب، ۳/ ۲۹۹/ ۱/ ۱ البرقی عن أبیه عن زرعة عن سماعة الکافی، ۳/ ۴۱۱/ ۱۰/ ۱ الثلاثة عن ابن المغیرة عن الفقیه، ۱/ ۲۴۶/ ۷۴۵ سماعة قال سألته عن الأسیر یأسره المشرکون فتحضره الصلاة فیمنعه الذی أسره منها قال یومئ إیماء

[۲]

۷۷۶۲- ۲ التهذیب، ۲/ ۳۸۲/ ۱/ ۱ العیاشی عن حمدویه عن محمد بن الحسین عن السراد عن الفقیه، ۱/ ۴۶۴/ ۱۳۳۸ سماعة قال سألت أبا عبد اللّه ع

الوافی، ج‌۸، ص: ۱۰۷۲

عن الرجل یأخذه المشرکون فتحضره الصلاة فیخاف منهم أن یمنعوه فیومئ إیماء قال یومئ إیماء

[۳]

۷۷۶۳- ۳ الکافی، ۳/ ۴۵۷/ ۵/ ۱ محمد عن التهذیب، ۳/ ۲۹۹/ ۲/ ۱ أحمد عن محمد بن إسماعیل قال سألته قلت أکون فی طریق

مكة فننزل للصلاة فی مواضع فيها الأعراب- أ نصلی المكتوبة علی الأرض فنقرأ أم الكتاب وحدها أم نصلی علی الراحلة- فنقرأ فاتحة الكتاب و السورة فقال إذا خفت فصل علی الراحلة المكتوبة و غيرها فإذا قرأت الحمد و سورة أحب إلی و لا أری بالذی فعلت بأسا

[۴]

۷۷۶۴- ۴ الكافی، ۳/ ۴۵۷/ ۶/ ۱ التهذيب، ۳/ ۲۹۹/ ۳/ ۱ أحمد عن علی بن الحكم عن أبان عن البصری قال سألت أبا عبد اللّه ع عن قول اللّه تعالی فَإِنْ خِفْتُمْ فَرِجالًا أَوْ رُكْباناً كيف يصلی و ما تقول إن خاف من سبع أو لص كيف يصلی قال يكبر و يومئ برأسه إيماء

[۵]

۷۷۶۵- ۵ التهذيب، ۳/ ۱۷۳/ ۴/ ۱ الحسين عن فضالة عن أبان عن البصری قال سألت أبا عبد اللّه ع عن الرجل يخاف من سبع أو لص كيف يصلی قال يكبر و يومئ برأسه

[۶]

۷۷۶۶- ۶ التهذيب، ۳/ ۱۷۳/ ۵/ ۱ سعد عن أحمد عن علی بن حديد عن التميمی و الحسين عن حماد عن حريز عن

الوافی، ج۸، ص: ۱۰۷۳

الفقيه، ۱/ ۴۶۶/ ۱۳۴۵ زرارة قال قال أبو جعفر ع الذی يخاف اللصوص و السبع يصلی صلاة المواقفة إيماء علی دابته- قال قلت أ رأيت إن لم يكن المواقف علی وضوء الحديث و قد مر تمامه

[۷]

۷۷۶۷- ۷ الكافی، ۳/ ۴۵۹/ ۷/ ۱ التهذيب، ۳/ ۳۰۰/ ۶/ ۱ محمد عن العمركی عن الفقيه، ۱/ ۴۶۳/ ۱۳۳۶ علی بن جعفر عن أخيه أبی الحسن ع قال سألته عن الرجل يلقی السبع و قد حضرت الصلاة و لا يستطيع المشی مخافة السبع- الكافی، التهذيب، فإن قام يصلی خاف فی ركوعه و سجوده السبع و السبع أمامه علی غير القبلة فإن توجه إلی القبلة خاف أن يثب عليه الأسد كيف يصنع قال- ش فقال يستقبل الأسد و يصلی و يومئ رأسه إيماء و هو قائم و إن كان الأسد علی غير القبلة

[۸]

۷۷۶۸- ۸ الكافی، ۳/ ۴۵۶/ ۳/ ۱ الاثنان عن الوشاء عن حماد التهذيب، ۳/ ۱۷۲/ ۳/ ۱ الحسين عن فضالة عن حماد عن

الوافی، ج۸، ص: ۱۰۷۴

الفقيه، ۱/ ۴۶۵/ ۱۳۴۲ أبی بصير قال سمعت أبا عبد اللّه ع يقول إن كنت فی أرض مخافة فخشيت لصا أو سبعا فصل التهذيب، الفقيه، الفريضة و أنت ش علی دابتك

[۹]

اشارة

۷۷۶۹- ۹ التهذیب، ۳/ ۳۰۱/ ۱۱/ ۱ الحسین عن فضالة عن أبی المغراء عن أبی بصیر قال قلت لأبی عبد اللّه ع لو رأیتنی و أنا بشط الفرات أصلی و أنا أخاف السبع فقال لی أ فلا صلیت و أنت راکب

بیان

إنما أخبر أبو بصیر عن خوفه و لم یرد به السؤال و لکنه ع أرشده کیف یصنع إذا ابتلی بمثله و جواب لو محذوف

[۱۰]

۷۷۷۰- ۱۰ التهذیب، ۳/ ۳۰۲/ ۱۳/ ۱ سعد عن محمد بن الحسین عن موسی بن سعدان عن الحسین بن حماد عن إسحاق بن عمار عمن حدثه عن أبی عبد اللّه ع فی الذی یخاف السبع أو یخاف عدوا یثب علیه أو یخاف اللصوص یصلی علی دابته إیماء الفریضة

[۱۱]

۷۷۷۱- ۱۱ الفقیه، ۱/ ۴۶۶/ ۱۳۴۳ زرارة عن أبی جعفر ع قال الذی یخاف اللصوص یصلی إیماء علی دابته

الوافی، ج‌۸، ص: ۱۰۷۵

[۱۲]

۷۷۷۲- ۱۲ الفقیه، ۱/ ۴۶۶/ ۱۳۴۴ و قد رخص فی صلاة الخوف من السبع إذا خشیه الرجل علی نفسه أن یکبر و لا یومئ رواه محمد عن أحدهما ع

آخر أبواب ما یعرض للمصلی من الحوادث و الآفات و تدارکه لما فات و الحمد لله أولا و آخرا

الوافی، ج‌۸، ص: ۱۰۷۷

أبواب فضل صلاة الجمعة و الجماعة و شرائطهما و آدابهما

الآیات

اشارة

قال اللّه تعالی یا أَیُّهَا الَّذِینَ آمَنُوا إِذا نُودِیَ لِلصَّلاةِ مِنْ یَوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا إِلی ذِکْرِ اللّهِ وَ ذَرُوا الْبَیْعَ ذلِکُمْ خَیْرٌ لَکُمْ إِنْ کُنْتُمْ تَعْلَمُونَ فَإِذا قُضِیَتِ الصَّلاةُ فَانْتَشِرُوا فِی الْأَرْضِ وَ ابْتَغُوا مِنْ فَضْلِ اللّهِ وَ اذْکُرُوا اللّهَ کَثِیراً لَعَلَّکُمْ تُفْلِحُونَ وَ إِذا رَأَوْا تِجارَةً أَوْ لَهْواً انْفَضُّوا إِلَیْها وَ تَرَکُوکَ قائِماً قُلْ ما عِنْدَ اللّهِ خَیْرٌ مِنَ اللَّهْوِ وَ مِنَ التِّجارَةِ وَ اللّهُ خَیْرُ الرّازِقِینَ.
و قال عز و جل یا أَیُّهَا الَّذِینَ آمَنُوا لا تُلْهِکُمْ أَمْوالُکُمْ وَ لا أَوْلادُکُمْ عَنْ ذِکْرِ اللّهِ وَ مَنْ یَفْعَلْ ذلِکَ فَأُولئِکَ هُمُ الْخاسِرُونَ.

الوافی، ج‌۸، ص: ۱۰۸۰

و قال سبحانه وَ أَقِیمُوا الصَّلاةَ وَ آتُوا الزَّکاةَ وَ ارْکَعُوا مَعَ الرّاکِعِینَ.

و قال جل و عز وَ إِذٰا قُرِئَ الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُوا لَهُ وَ أَنْصِتُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ.

بیان

لعله أرید بالسعی الاهتمام بها و رفع موانعها لا السرعة فی المشی و أرید بذکر اللّه صلاة الجمعة و خطبتها باتفاق المفسرین قیل کان للتجار الواردین إلی المدینة طبل یضربونه إذ وردوا إلیها لأخبار الناس فکانوا إذا سمعوا صوت الطبل ترکوا النبی ص قائما فی الصلاة أو الخطبة و ذهبوا إلیها إما للمسارعة إلی التجارة لئلا یفوتهم الربح و إما لمحض الطبل و الصوت فنزلت وَ اللّٰهُ خَیْرُ الرّٰازِقِینَ یعنی یرزق من غیر أن یسرع إلی التجارة فلو ترکوا الذهاب لله و لعبادته لرزقهم خیرا مما یخیل حصوله بسبب المسارعة و ترک العبادة. لٰا تُلْهِکُمْ لا تغفلکم عن ذِکْرِ اللّٰهِ فتحرموا عنه بسببهما فسر الذکر هنا بصلاة الجمعة و یؤیده استحباب قراءة السورتین فیها وَ ارْکَعُوا مَعَ الرّٰاکِعِینَ أی صلوا مع المصلین أئمة کنتم أو مأمومین أو اخضعوا مع الخاضعین و اخشعوا مع الخاشعین و الإنصات الاستماع مع السکوت قیل کانوا یتکلمون فی الصلاة فأمروا باستماع قراءة الإمام

الوافی، ج۸، ص: ۱۰۸۱

باب ۱۵۲ فضل یوم الجمعة و لیلته

[۱]

۷۷۷۳- ۱ الکافی، ۳/ ۴۱۳/ ۱/ ۱ محمد عن أحمد عن حماد عن الحسین بن المختار عن أبی بصیر قال سمعت أبا جعفر ع یقول ما طلعت الشمس بیوم أفضل من یوم الجمعة

[۲]

۷۷۷۴- ۲ الکافی، ۳/ ۴۱۴/ ۵/ ۱ علی بن محمد عن سهل عن البزنطی عن أبی الحسن الرضا ع قال قال رسول اللّه ص إن یوم الجمعة سید الأیام یضاعف اللّه فیه الحسنات و یمحو فیه السیئات و یرفع فیه الدرجات و یستجیب فیه الدعوات و یکشف فیه الکربات- و یقضی فیه الحوائج العظام و هو یوم المزید لله فیه عتقاء و طلقاء من النار- ما رعاه أحد من الناس و عرف حقه و حرمته إلا کان حقا علی اللّه أن یجعله من عتقائه و طلقائه من النار فإن مات فی یومه أو لیلة مات شهیدا و بعث آمنا و ما استخف أحد بحرمته و ضیع حقه إلا کان حقا علی اللّه عز و جل أن یصلیه نار

الوافی، ج۸، ص: ۱۰۸۲

جهنم إلا أن یتوب

[۳]

اشارة

۷۷۷۵- ۳ الکافی، ۳/ ۴۱۴/ ۶/ ۱ محمد عن عبد اللّه بن محمد عن علی بن الحکم عن أبان عن أبی عبد اللّه ع قال إن للجمعة حقا و حرمة- فإیاک أن تضیع أو تقصر فی شیء من عبادة اللّه و التقرب إلیه بالعمل الصالح- و ترک المحارم کلها فإن اللّه یضاعف فیه

الحسنات و یمحو فیه السیئات و یرفع فیه الدرجات قال و ذکر أن یومه مثل لیلته فإن استطعت أن تحییها بالصلاة و الدعاء فافعل فإن ربک ینزل فی أول لیلة الجمعة إلی السماء الدنیا- فیضاعف فیه الحسنات و یمحو فیه السیئات و إن اللّه واسع کریم

بیان

یومه مثل لیلته یعنی هما متماثلان فی الحق و الحرمة و الأظهر أن التقدیم و التأخیر وقعا سهوا من النساخ

[۴]

۷۷۷۶- ۴ الکافی، ۳/ ۴۱۵/ ۷/ ۱ محمد عن محمد بن موسی عن العباس بن معروف عن التمیمی عن عبد اللّه بن سنان عن ابن أبی یعفور عن أبی جعفر

الوافی، ج۸ ص: ۱۰۸۳

ع قال له رجل کیف سمیت الجمعة قال إن اللّه عز و جل جمع فیها خلقه لولایة محمد و وصیه فی المیثاق فسماه یوم الجمعة لجمعه فیه خلقه

[۵]

۷۷۷۷- ۵ الکافی، ۳/ ۴۱۵/ ۸/ ۱ محمد عن محمد بن الحسین عن علی بن النعمان عن عمر بن یزید عن جابر عن أبی جعفر ع قال سئل عن یوم الجمعة و لیلتها فقال لیلتها لیلة غراء و یومها یوم أزهر و لیس علی وجه الأرض یوم تغرب فیه الشمس أکثر معافا من النار من مات یوم الجمعة عارفا بحق أهل [هذا] البیت کتب اللّه له براءة من النار و براءة من عذاب القبر و من مات لیلة الجمعة أعتق من النار

[۶]

۷۷۷۸- ۶ الکافی، ۳/ ۴۱۵/ ۱۱/ ۱ محمد عن أحمد عن الحسین عن إبراهیم بن أبی البلاد عن بعض أصحابه عن أبی جعفر أو أبی عبد اللّه ع قال ما طلعت الشمس بیوم أفضل من یوم الجمعة و إن کلام الطیر فیه إذا لقی بعضها بعضا سلام سلام یوم صالح

[۷]

۷۷۷۹- ۷ الکافی، ۳/ ۴۱۶/ ۱۴/ ۱ علی عن أخیه إسحاق بن إبراهیم عن ابن بزیع عن الرضا ع قال قلت له بلغنی أن یوم الجمعة أقصر الأیام قال کذلک هو قلت جعلت فداک کیف ذاک قال إن اللّه تعالی- یجمع أرواح المشرکین تحت عین الشمس فإذا رکدت الشمس عذب اللّه أرواح

الوافی، ج۸ ص: ۱۰۸۴

المشرکین برکود الشمس ساعة فإذا کان یوم الجمعة لا یکون للشمس رکود رفع اللّه عنهم العذاب لفضل یوم الجمعة فلا یکون للشمس رکود

[۸]

اشارة

۷۷۸۰- ۸ الفقیه، ۱/ ۲۲۵/ ۶۷۶ سئل الصادق ع عن الشمس کیف ترکد کل یوم و لا یکون لها یوم الجمعة رکود قال لأن اللّه عز و جل جعل یوم الجمعة أضیق الأیام فقیل له و لم جعل أضیق الأیام قال لأنه لا یعذب المشرکین فی ذلک الیوم لحرمته عنده

بیان

قد مضی بیان معنی رکود الشمس عند الزوال فی باب معرفة الزوال و قد بینا سابقا فی کتاب الإیمان و الکفر أن الشرک قسمان شرک عبادة و هو أن یعبد غیر اللّه من صنم أو کوکب أو إنسان أو غیر ذلک و هو الشرک الجلی.

و شرک طاعة و هو أن یطاع غیر اللّه فیما لا یرضی اللّه من إنسان أو شیطان أو هوی أو غیر ذلک و هو الشرک الخفی و قلما یخلو مؤمن من هذا النوع من الشرک و ما یؤمن أکثرهم بالله إلا و هم مشرکون

و فی الحدیث الشرک أخفی فی هذه الأمة من دبیب النملة السوداء علی الصخرة الصماء فی اللیلة الظلماء.

إذا تمهد هذا فنقول فی توجیه هذا الحدیث و تأویله أن المراد بالمشرکین المعذب أرواحهم فی هذه الساعة المشرکون بالشرک الخفی أعنی أصحاب الدنیا المنهمکین فی زخارفها المطیعین للشیطان و الهوی فإنهم إذا جاء وقت الصلاة حملهم بواعث الإیمان علی تفریغ أیدیهم مما هم فیه من المکاسب و المعاملات و الملاهی أو الراحة و الدعة و المناهی و حضورهم المساجد لأداء الصلاة و حملهم أهویتهم و شیاطینهم علی بقائهم علی ما هم فیه من المذکورات فتنازع الفریقان فی قلوبهم و تشاجرا فی بواطنهم فتعذب بذلک أرواحهم إلی أن یغلب أحدهما الآخر

الوافی، ج۸ ص: ۱۰۸۵

و یحصل لهم العزم علی شهود الصلاة أو البقاء علی ما هم فیه فیتخلصوا من العذاب فیحسون برکود الشمس لفتورهم عما هم فیه و عدم إقبالهم بعد علی أحد الأمرین.

و أما عدم وقوع الرکود یوم الجمعة فلأنه للمؤمنین یوم عید و عبادة و قد جعله اللّه سبحانه لهم یوم برکة و حرمة و جعل له قدرا و منزلة و کتب علیهم فیه من الطاعات و العبادات ما یفوزون بسبب الإتیان بها الکرامة لدیه و المثوبة علیه.

و ضیق علیهم فیه وقت الصلاة فلا یستطیعون التأخیر و التکاسل عنها فیوطنون أنفسهم علی حضور المسجد من أول الیوم و یترکون أشغالهم الدنیویة رأسا و یعکفون فی المساجد مشتغلین بالأوراد و الأذکار و النوافل منتظرین للوقت و الأذان.

فإذا سمعوا الأذان فرحت قلوبهم و تهیئوا لاستماع الخطبة علی نشاط منهم و طمأنینة من قلوبهم من غیر فتور و لا مشقة فلا یحسون برکود الشمس فی هذا الیوم أصلا بل یسرع مروره علیهم و تقصر مدته لدیهم لأنهم فی رخاء من العبادة و فی سرور من الطاعة و مدة الرخاء تکون قصراء عجلاء کأنها من السرعة تمر مر السحاب کما أن مدة الشدة وقراء رکداء کأنها من الوقر و الثقل جبال رواسی و لهذا یکون یوم الجمعة أقصر الأیام هذا ما خطر ببالی فی تأویل الحدیث و العلم عند اللّه تعالی

[۹]

اشارة

۷۷۸۱- ۹ الکافی، ۳/ ۴۱۶/ ۱۲/ ۱ محمد عن أحمد عن البزنطی عن ابن عمار قال قلت لأبی عبد اللّه ع الساعة التی فی یوم الجمعة التی لا یدعو فیها مؤمن إلا استجیب له قال نعم إذا خرج الإمام قلت إن الإمام یعجل و یؤخر قال إذا زاغت الشمس

الوافی، ج۸ ص: ۱۰۸۶

بیان

إذا خرج الإمام یعنی إلی الناس قاصدا للخطبة کما یستفاد مما یأتی فی بابی التکبیر و الخطبة

[۱۰]

۷۷۸۲- ۱۰ الکافی، ۳/ ۴۱۴/ ۴/ ۱ أحمد عن التهذیب، ۳/ ۲۳۵/ ۱/ ۱ الحسین عن النضر عن عبد اللّه بن سنان عن أبی عبد اللّه ع قال الساعة التی یستجاب فیها الدعاء یوم الجمعة ما بین فراغ الإمام من الخطبة إلی أن یستوی الناس فی الصفوف- و ساعة أخری من آخر النهار إلی غروب الشمس

[۱۱]

۷۷۸۳- ۱۱ الفقیه، ۱/ ۴۲۰/ ۱۲۳۹ التهذیب، ۳/ ۵/ ۱۱/ ۱ روی أبو بصیر عن أبی جعفر ع أنه قال إن اللّه تبارک و تعالی لینادی کل لیلة جمعة من فوق عرشه من أول اللیل إلی آخره أ لا عبد مؤمن یدعونی لآخرته و دنیاه قبل طلوع الفجر فأجیبه أ لا عبد مؤمن یتوب إلی من ذنوبه قبل طلوع الفجر فأتوب علیه أ لا عبد مؤمن قد قترت علیه رزقه یسألنی الزیادة فی رزقه قبل طلوع الفجر فأزیده و أوسع علیه أ لا عبد مؤمن سقیم یسألنی أن أشفیه قبل طلوع الفجر فأعافیه أ لا عبد مؤمن محبوس مغموم یسألنی أن أطلقه

الوافی، ج۸ ص: ۱۰۸۷

من حبسه و أخلی سربه أ لا عبد مؤمن مظلوم یسألنی أن آخذ له بظلامته قبل طلوع الفجر فأنتصر له و آخذ له بظلامته قال فلا یزال ینادی بهذا حتی یطلع الفجر

[۱۲]

اشارة

۷۷۸۴- ۱۲ الفقیه، ۱/ ۴۲۱/ ۱۲۴۰ و روی عبد العظیم بن عبد اللّه الحسنی رضی اللّه عنه عن الخراسانی قال قلت للرضا ع یا ابن رسول اللّه ما تقول فی الحدیث الذی یرویه الناس عن رسول اللّه ص أنه قال إن اللّه تبارک و تعالی ینزل فی کل لیلة جمعة إلی السماء الدنیا فقال ع لعن اللّه المحرفین الکلم عن مواضعه و اللّه ما قال رسول اللّه ص کذلک إنما قال ع إن اللّه تبارک و تعالی ینزل ملکا إلی السماء الدنیا کل لیلة فی الثلث الأخیر و لیلة الجمعة من أول اللیل فیأمره فینادی هل من سائل فأعطیه هل من تائب فأتوب علیه هل من مستغفر فأغفر له یا طالب الخیر أقبل و یا طالب الشر أقصر قال فلا یزال ینادی بهذا حتی یطلع الفجر فإذا طلع الفجر عاد إلی محله من ملکوت السماء حدثنی بذلک أبی عن جدی عن آبائه عن رسول اللّه ص

بیان

لعله ع أراد بالمحرفين الكلم عن مواضعه الذين يؤولونها على غير

الوافی، ج۸، ص: ۱۰۸۸

معناها المطلوب منها و إن ضبطوا ألفاظها و على هذا يجوز أن يكون لفظ الحديث صحيحا و يكون معناه غير الذى فهموه من التجسم و لهذا نظائر كثيرة فى الأخبار فإنهم ع يكذبون رجلا فى روايته لحديث يصح ألفاظه لحمله إياه على غير معناه

[۱۳]

۷۷۸۵- ۱۳ الفقيه، ۱/ ۴۲۱/ ۱۲۴۱ و روى أنه ما طلعت الشمس فى يوم أفضل من يوم الجمعة و كان اليوم الذى نصب فيه رسول اللّه ص أمير المؤمنين ص بغدير خم يوم الجمعة و قيام القائم ع يكون فى يوم الجمعة و تقوم القيامة فى يوم الجمعة يجمع اللّه فيه الأولين و الآخرين- قال اللّه عز و جل ذٰلِكَ يَوْمٌ مَجْمُوعٌ لَهُ النّٰاسُ وَ ذٰلِكَ يَوْمٌ مَشْهُودٌ

[۱۴]

۷۷۸۶- ۱۴ الفقيه، ۱/ ۴۲۲/ ۱۲۴۲ و روى محمد عن أبى عبد اللّه ع فى قول يعقوب لبنيه سَوْفَ أَسْتَغْفِرُ لَكُمْ رَبِّى قال أخرها إلى السحر ليلة الجمعة

[۱۵]

۷۷۸۷- ۱۵ الفقيه، ۱/ ۴۲۲/ ۱۲۴۳ التهذيب، ۳/ ۵/ ۱۲/ ۱ و روى أبو بصير عن أحدهما ع قال إن العبد المؤمن ليسأل اللّه جل جلاله الحاجة فيؤخر اللّه عز و جل قضاء حاجته التى سأل إلى يوم الجمعة- الفقيه، ليخصه بفضل يوم الجمعة

الوافی، ج۸، ص: ۱۰۸۹

[۱۶]

۷۷۸۸- ۱۶ الفقيه، ۱/ ۴۲۲/ ۱۲۴۴ و روى داود بن سرحان عن أبى عبد اللّه ع فى قوله عز و جل وَ شٰاهِدٍ وَ مَشْهُودٍ قال الشاهد يوم الجمعة

[۱۷]

۷۷۸۹- ۱۷ الفقيه، ۱/ ۴۲۲/ ۱۲۴۵ و روى المعلى بن خنيس عنه ع أيضا أنه قال من وافق منكم يوم الجمعة فلا يشتغلن بشىء غير العبادة فإن فيها يغفر للعباد و تنزل عليهم الرحمة

[۱۸]

۷۷۹۰- ۱۸ الفقیه، ۱/ ۴۲۳/ ۱۲۴۶ و روی الأصبغ بن نباتة عن أمیر المؤمنین ع أنه قال لیلة الجمعة لیلة غراء و یومها یوم أزهر من مات لیلة الجمعة کتب له براءة من ضغطة القبر و من مات یوم الجمعة کتب له براءة من النار

[۱۹]

۷۷۹۱- ۱۹ الفقیه، ۱/ ۴۲۳/ ۱۲۴۷ و روی هشام بن الحکم عن أبی عبد اللّه ع فی الرجل یرید أن یعمل شیئا من الخیر مثل الصدقة و الصوم و نحو هذا قال یستحب أن یکون ذلک یوم الجمعة فإن العمل یوم الجمعة یضاعف

[۲۰]

اشارة

۷۷۹۲- ۲۰ الکافی، ۶/ ۲۹۹/ ۱۹/ ۱ الأربعة عن أبی عبد اللّه ع

الوافی، ج۸، ص: ۱۰۹۰

قال الفقیه، ۱/ ۴۲۳/ ۱۲۴۸ قال رسول اللّه ص أطرفوا أهلیکم کل یوم جمعة بشیء من الفاکهة و اللحم حتی یفرحوا بالجمعة

بیان

یعنی أعطوهم ما لم تعطوهم قبل ذلک یقال أطرف فلانا إذا أعطاه ما لم یعطه أحد قبل

[۲۱]

۷۷۹۳- ۲۱ الفقیه، ۱/ ۴۲۳/ ۱۲۴۹ و فی روایة إبراهیم بن أبی البلاد عن زرارة عن أبی عبد اللّه ع قال من أنشد بیت شعر یوم الجمعة فهو حظه من ذلک الیوم

[۲۲]

۷۷۹۴- ۲۲ التهذیب، ۳/ ۲۴۷/ ۵۶/ ۱ محمد بن أحمد عن إبراهیم بن هاشم عن النوفلی عن السکونی عن جعفر عن أبیه عن آبائه ع قال الفقیه، ۱/ ۴۲۳/ ۱۲۵۰ قال رسول اللّه ص إذا رأیتم الشیخ یوم الجمعة یحدث الجاهلیة فارموا رأسه و لو بالحصی

الوافی، ج۸، ص: ۱۰۹۱

[۲۳]

۷۷۹۵- ۲۳ الکافی، ۳/ ۴۱۳/ ۳/ ۱ أحمد عن الحسین عن النضر عن عبد اللّه بن سنان عن أبی عبد اللّه ع قال کان رسول اللّه ص یستحب إذا دخل و إذا خرج فی الشتاء أن یکون فی لیلة الجمعة و قال أبو عبد اللّه ع إن اللّه اختار من کل شیء شیئا و اختار من الأیام یوم الجمعة

الوافی، ج‌۸، ص: ۱۰۹۳

باب ۱۵۳ عمل یوم الجمعة و لیلته و التهیؤ فیه للصلاة

[۱]

اشارة

۷۷۹۶- ۱ الکافی، ۳/ ۴۱۵/ ۱۰/ ۱ علی بن محمد و محمد بن الحسن عن التهذیب، ۳/ ۲۳۶/ ۶۲۰/ ۱ سهل عن أحمد عن المفضل بن صالح عن جابر بن یزید عن أبی جعفر ع قال قلت له قول اللّه تعالی فَاسْعَوْا إِلی ذِکْرِ اللّهِ قال اعملوا و عجلوا فإنه یوم مضیق علی المسلمین فیه و ثواب أعمال المسلمین فیه علی ما قدر ما ضیق علیهم و الحسنة و السیئة تضاعف فیه قال و قال أبو جعفر ع و اللّه لقد بلغنی أن أصحاب النبی ص کانوا یتجهزون للجمعة یوم الخمیس لأنه یوم مضیق علی المسلمین

بیان

کما أن مضاعفة الحسنة فی هذا الیوم لحرمته کذلک مضاعفة السیئة فیه لتضییعه الحرمة

الوافی، ج‌۸، ص: ۱۰۹۴

[۲]

۷۷۹۷- ۲ الفقیه، ۱/ ۴۱۶/ ۱۲۲۸ کان موسی بن جعفر ع یتهیأ یوم الخمیس للجمعة

[۳]

۷۷۹۸- ۳ الفقیه، ۱/ ۴۲۷/ ۱۲۶۱ قال أمیر المؤمنین ع لا یشرب أحدکم الدواء یوم الخمیس فقیل یا أمیر المؤمنین و لم قال لئلا یضعف عن إتیان الجمعة

[۴]

۷۷۹۹- ۴ الفقیه، ۱/ ۴۲۴/ ۱۲۵۲ ورد فی جواب السری عن أبی الحسن علی بن محمد ع أنه یکره السفر و السعی فی الحوائج یوم الجمعة بکرة من أجل الصلاة فأما بعد الصلاة فجائز یتبرک به

[۵]

اشارة

۷۸۰۰- ۵ الفقیه، ۱/ ۴۲۴/ ۱۲۵۳ الفقیه، ۱/ ۴۲۵/ ۱۲۵۵ سأل الخراز أبا عبد اللّه ع عن قول اللّه عز و جل فَإِذٰا قُضِیَتِ الصَّلٰاةُ فَانْتَشِرُوا فِی الْأَرْضِ وَ ابْتَغُوا مِنْ فَضْلِ اللّهِ قال الصلاة یوم الجمعة و الانتشار یوم السبت و قال ع السبت لبنی هاشم و الأحد لبنی أمیة فاتقوا حد الأحد و قال رسول اللّه ص اللهم بارک لأمتی فی بکورها یوم سبتها و خمیسها

بیان

حد الأحد من الحدة و فی الحدیث نعوذ بالله من شر یوم الأحد فإن له حدا

الوافی، ج۸ ص: ۱۰۹۵

کحد السیف

[۶]

۷۸۰۱- ۶ الکافی، ۳/ ۴۱۷/ ۱/ ۱ علی عن العبیدی عن یونس عن هشام بن الحکم قال الفقیه، ۱/ ۱۱۶/ ۲۴۴ قال أبو عبد اللّه ع لیتزین أحدکم یوم الجمعة یغتسل و یتطیب و یسرح لحیته و یلبس أنظف ثیابه و لیتهیأ للجمعة و لیکن علیه فی ذلک الیوم السکینة و الوقار و لیحسن عبادة ربه و لیفعل الخیر ما استطاع فإن اللّه یطلع علی الأرض لیضاعف الحسنات

[۷]

۷۸۰۲- ۷ الکافی، ۳/ ۴۱۷/ ۴/ ۱ الأربعة عن زرارة قال قال أبو جعفر ع لا تدع الغسل الجمعة فإنه سنة و شم الطیب و البس صالح ثیابک- و لیکن فراغک من الغسل قبل الزوال فإذا زالت فقم و علیک السکینة و الوقار- و قال الغسل واجب یوم الجمعة

[۸]

اشارة

۷۸۰۳- ۸ الکافی، ۳/ ۴۱۷/ ۲/ ۱ محمد عن أحمد عن الحسین عن محمد بن الحصین عن عمر الجرجانی عن محمد بن العلاء عن أبی عبد اللّه ع قال سمعته یقول من أخذ من شاربه و قلم أظفاره یوم الجمعة ثم قال بسم اللّه و بالله علی سنة محمد و آل محمد ص کتب اللّه له بکل شعرة و کل قلامة عتق رقبة و لم یمرض مرضا یصیبه إلا مرض الموت

الوافی، ج۸ ص: ۱۰۹۶

بیان

ثم هنا للتشریک فی الحکم فحسب لا التراخی کما یستفاد من الأخبار الأخر و قد مضت الأخبار الواردة فی الغسل یوم الجمعة و التطیب و أخذ الشارب و تقلیم الأظفار و غسل الرأس بالخطمی و النورة و غیر ذلک من السنن فی کتاب الطهارة فلا نعیدها

[۹]

۷۸۰۴- ۹ الكافی، ۳/ ۴۲۸/ ۱/ ۱ الحسین بن محمد عن عبد اللّه بن عامر عن علی بن مهزیار عن النضر بن سوید عن الفقیه، ۱/ ۴۲۴/ ۱۲۵۱ عبد اللّه بن سنان عن أبی عبد اللّه ع قال تقول فی آخر سجدة من النوافل بعد المغرب لیلة الجمعة- اللهم إنی أسألک بوجهک الكریم و أسألک باسمک العظیم أن تصلی علی محمد و آل محمد و أن تغفر لی ذنبی العظیم سبعا

[۱۰]

۷۸۰۵- ۱۰ الفقیه، ۱/ ۴۲۴/ ۱۲۵۱ عبد اللّه بن سنان عن أبی عبد اللّه ع قال من قال فی آخر سجدة من النافلة بعد المغرب لیلة الجمعة و إن قاله كل لیلة فهو أفضل اللهم الدعاء سبع مرات انصرف و قد غفر له

[۱۱]

۷۸۰۶- ۱۱ التهذیب، ۲/ ۱۱۵/ ۱۹۹/ ۱ ابن محبوب عن العباس عن ابن المغیرة عن عبد اللّه بن سنان عن عمر بن یزید عن أبی عبد اللّه

الوافی، ج‌۸، ص: ۱۰۹۷

ع مثله بأدنی تفاوت فی ألفاظه

[۱۲]

۷۸۰۷- ۱۲ الكافی، ۳/ ۴۱۶/ ۱۳/ ۱ علی بن محمد عن سهل عن عمرو بن عثمان عن محمد بن عذافر عن عمر بن یزید قال قال لی أبو عبد اللّه ع یا عمر إنه إذا كان لیلة الجمعة نزل من السماء ملائكة بعدد الذر فی أیدیهم أقلام الذهب و قراطیس الفضة لا یكتبون إلی لیلة السبت إلا الصلاة علی محمد و آل محمد فأكثر منها و قال یا عمر إن من السنة أن تصلی علی محمد و علی أهل بیته فی كل یوم جمعة ألف مرة و فی سائر الأیام مائة مرة

[۱۳]

۷۸۰۸- ۱۳ الفقیه، ۱/ ۴۲۴/ ۱۲۵۱ عبد اللّه بن سنان عنه ع إذا كانت عشیة الخمیس و لیلة الجمعة نزلت ملائكة من السماء معها أقلام الذهب و صحف الفضة لا یكتبون عشیة الخمیس و لیلة الجمعة- إلی أن تغیب الشمس إلا الصلاة علی النبی ص

[۱۴]

۷۸۰۹- ۱۴ الكافی، ۳/ ۴۲۸/ ۲/ ۲ علی بن محمد و محمد بن الحسن عن سهل عن الأشعری عن القداح عن أبی عبد اللّه ع قال قال رسول اللّه ص أكثروا من الصلاة علی فی اللیلة الغراء و الیوم الأزهر لیلة الجمعة و یوم الجمعة فسئل إلی كم الكثیر قال إلی مائة- و ما زادت فهو أفضل

الوافی، ج‌۸، ص: ۱۰۹۸

[۱۵]

۷۸۱۰- ۱۵ الكافی، ۳/ ۴۲۹/ ۳/ ۱ محمد بن أبی عبد اللّه عن محمد بن حسان عن الحسن بن الحسین عن علی بن عبد اللّه عن شعر عن هارون بن خارجة عن المفضل عن أبی جعفر ع قال ما من شیء یعبد اللّه به یوم الجمعة أحب إلی من الصلاة علی محمد و آل محمد

[۱۶]

اشارة

۷۸۱۱- ۱۶ الكافی، ۳/ ۴۲۹/ ۴/ ۱ علی بن محمد عن سهل رفعه قال قال إذا صلیت یوم الجمعة فقل اللهم صل علی محمد و آل محمد الأوصیاء المرضیین بأفضل صلواتک و بارک علیهم بأفضل برکاتک و السلام علیه و علیهم و رحمة اللّه و برکاته فإنه من قالها فی دبر العصر کتب اللّه له مائة ألف حسنة و محا عنه مائة ألف سیئة و قضی له بها مائة ألف حاجة و رفع له بها مائة ألف درجة

بیان

إذا صلیت یوم الجمعة یعنی إذا فرغت من الفریضتین کما یظهر من آخر الحدیث و الحدیث الآتی

[۱۷]

اشارة

۷۸۱۲- ۱۷ الكافی، ۳/ ۴۲۹/ ۵/ ۱ و روی أن من قالها سبع مرات رد اللّه علیه من کل عبد حسنة و کان عمله فی ذلک الیوم مقبولا و جاء یوم القیامة و بین عینیه نور

بیان

لما کان کل عبد من عباد اللّه تبعا لمحمد و آله المرضیین و حسنة من حسناتهم و برکة تحیتهم تصل إلیه یرد اللّه علی محبی محمد و آله من قبل کل عبد حسنة

الوافی، ج۸، ص: ۱۰۹۹

إجابة لتحیته إیاهم الواصل برکتها إلیه و تعیین السبع لموافقة أیام الأسبوع و شمول الأیام کلها بالمواظبة

[۱۸]

۷۸۱۳- ۱۸ التهذیب، ۳/ ۱۹/ ۶۸/ ۱ محمد بن أحمد عن العبیدی عن زکریا المؤمن عن ابن ناجیة عن داود بن النعمان عن عبد اللّه بن سیابة عن ناجیة قال قال أبو جعفر ع إذا صلیت العصر یوم الجمعة فقل- اللهم صل علی محمد و آل محمد الأوصیاء المرضیین بأفضل

صلواتک و بارک علیهم بأفضل برکاتک و علیهم السلام و علی أرواحهم و أجسادهم و رحمة اللّه و برکاته- قال من قالها فی دبر العصر کتب اللّه له مائة ألف حسنة الحدیث الأول

[۱۹]

اشارة

۷۸۱۴- ۱۹ التهذیب، ۳/ ۱۸/ ۶۵/ ۱ محمد بن أحمد عن أحمد عن أبیه عن ابن المغیرة عن الحلبی عن أبی عبد اللّه ع قال من قال بعد الجمعة حین ینصرف جالسا من قبل أن یرکع الحمد مرة و قل هو اللّه أحد سبعا- و قل أعوذ برب الفلق سبعا و قل أعوذ برب الناس سبعا و آیة الکرسی و آیة السخرة و آخر قوله لَقَدْ جٰاءَکُمْ رَسُولٌ مِنْ أَنْفُسِکُمْ إلی آخرها کانت کفارة ما بین الجمعة إلی الجمعة

بیان

من قبل أن یرکع یعنی یتنفل و آخر قوله یعنی و کان آخر قوله أو و قال آخر قوله.

قال فی الفقیه سألت شیخنا محمد بن الحسن بن الولید رضی اللّه عنه عما یستعمله العامة من التهلیل و التکبیر علی أثر الجمعة ما هو فقال رویت أن بنی أمیة کانوا یلعنون أمیر المؤمنین ع بعد صلاة الجمعة ثلاث مرات فلما

الوافی، ج۸، ص: ۱۱۰۰

ولی عمر بن عبد العزیز نهی عن ذلک و قال للناس التهلیل و التکبیر بعد الصلاة أفضل

[۲۰]

۷۸۱۵- ۲۰ الکافی، ۳/ ۴۲۹/ ۶/ ۱ الحسین بن محمد عن عبد اللّه بن عامر عن التهذیب، ۳/ ۸/ ۲۵/ ۱ علی بن مهزیار عن محمد بن یحیی الخزاز عن حماد بن عثمان قال سمعت أبا عبد اللّه ع یقول یستحب أن تقرأ فی دبر الغداة یوم الجمعة الرحمن کلها ثم تقول کلما قلت فَبِأَیِّ آلاٰءِ رَبِّکُمٰا تُکَذِّبٰانِ لا بشیء من آلائک رب أکذب

[۲۱]

۷۸۱۶- ۲۱ الکافی، ۳/ ۴۲۹/ ۷/ ۱ بهذا الإسناد عن التهذیب، ۳/ ۸/ ۲۶/ ۱ علی بن مهزیار عن النخعی عن محمد بن أبی حمزة قال قال أبو عبد اللّه ع من قرأ سورة الکهف فی کل لیلة جمعة کانت کفارة له ما بین الجمعة إلی الجمعة

[۲۲]

۷۸۱۷- ۲۲ الکافی، ۳/ ۴۲۹/ ۷/ ۱ قال و روی غیره أیضا فیمن قرأها یوم الجمعة بعد الظهر و العصر مثل ذلک

الوافی، ج۸، ص: ۱۱۰۱

باب ۱۵۴ نافلة یوم الجمعة

[۱]

اشارة

۷۸۱۸- ۱ الکافی، ۳/ ۴۲۷/ ۱/ ۲ علی بن محمد و غیره عن سهل عن البزنطی قال قال أبو الحسن ع صلاة النافلة یوم الجمعة ست رکعات بکرة و ست رکعات صدر النهار و رکعتان إذا زالت الشمس ثم صل الفریضة و صل بعدها ست رکعات

بیان

فی الفقیه نسب مضمون هذا الحدیث إلی رسالة أبیه إلیه و زاد و فی نوادر ابن عیسی و رکعتین بعد العصر

[۲]

اشارة

۷۸۱۹- ۲ الکافی، ۳/ ۴۲۸/ ۲/ ۱ جماعة عن ابن عیسی عن الحسین عن حماد بن عیسی عن الحسین بن المختار عن علی بن عبد العزیز عن مراد بن خارجة قال قال أبو عبد اللّه ع أما أنا فإذا کان یوم الجمعة و کانت الشمس من المشرق بمقدارها من المغرب فی وقت صلاة العصر صلیت ست رکعات فإذا انتفخ النهار صلیت ستا فإذا زاغت أو زالت صلیت رکعتین ثم

الوافی، ج۸، ص: ۱۱۰۲

صلیت الظهر ثم صلیت بعدها ستا

بیان

النفخ ارتفاع الضحی یقال انتفخ النهار إذا علا و لعل التردید فی زاغت أو زالت من أحد الرواة

[۳]

۷۸۲۰- ۳ التهذیب، ۳/ ۱۱/ ۳۶/ ۱ الحسین عن یعقوب بن یقطین عن العبد الصالح ع قال سألته عن التطوع فی یوم الجمعة قال إذا أردت أن تتطوع فی یوم الجمعة فی غیر سفر صلیت ست رکعات ارتفاع النهار- و ست رکعات قبل نصف النهار و رکعتین إذا زالت الشمس قبل الجمعة و ست رکعات بعد الجمعة

[۴]

۷۸۲۱- ۴ التهذیب، ۳/ ۱۱/ ۳۷/ ۱ عنه عن النضر عن هشام بن سالم عن سلیمان بن خالد قال قلت لأبی عبد اللّه ع النافلة یوم الجمعة

قال ست رکعات قبل زوال الشمس و رکعتان عند زوالها و القراءة فی الأولی بالجمعة و فی الثانیة بالمنافقین و بعد الفریضة ثمان رکعات

[۵]

۷۸۲۲- ۵ التهذیب، ۳/ ۲۴۵/ ۴۹/ ۱ أحمد عن الحسین عن النضر عن محمد بن أبی حمزة عن سعید الأعرج قال سألت أبا عبد اللّه ع عن صلاة النافلة یوم الجمعة فقال ست عشرة رکعة قبل العصر ثم قال و کان علی ع یقول ما زاد فهو خیر و قال إن شاء رجل أن یجعل

الوافی، ج۸، ص: ۱۱۰۳

منها ست رکعات فی صدر النهار و ست رکعات نصف النهار و یصلی الظهر و یصلی معها أربعة ثم یصلی العصر

[۶]

۷۸۲۳- ۶ التهذیب، ۳/ ۲۴۶/ ۵۰/ ۱ أحمد عن البزنطی عن محمد بن عبد اللّه قال سألت أبا الحسن ع عن التطوع یوم الجمعة فقال ست رکعات فی صدر النهار و ست قبل الزوال و رکعتان إذا زالت و ست رکعات بعد الجمعة فذلک عشرون رکعة سوی الفریضة

[۷]

۷۸۲۴- ۷ التهذیب، ۳/ ۲۴۶/ ۵۱/ ۱ أحمد عن البرقی عن سعد بن سعد الأشعری عن أبی الحسن الرضا ع قال سألته عن الصلاة یوم الجمعة کم رکعة هی قبل الزوال قال ست رکعات بکرة و ست بعد ذلک اثنتا عشرة رکعة و ست رکعات بعد ذلک ثمانی عشرة رکعة و رکعتان بعد الزوال فهذه عشرون رکعة و رکعتان بعد العصر فهذا ثنتان و عشرون رکعة

[۸]

۷۸۲۵- ۸ التهذیب، ۳/ ۲۴۷/ ۵۲/ ۱ عنه عن محمد بن إسماعیل عن علی بن النعمان عن إسحاق بن عمار عن عقبة بن مصعب قال سألت أبا عبد اللّه ع فقلت أیما أفضل أقدم الرکعات یوم الجمعة أو أصلیها بعد الفریضة فقال لا بل تصلیها بعد الفریضة

[۹]

اشارة

۷۸۲۶- ۹ التهذیب، ۳/ ۱۴/ ۴۸/ ۱ الحسین عن محمد بن سنان عن ابن مسکان عن سلیمان بن خالد قال قلت لأبی عبد اللّه ع أقدم یوم الجمعة شیئا من رکعات قال نعم ست رکعات قلت فأیهما أفضل أقدم الرکعات یوم الجمعة أم أصلیها بعد الفریضة قال تصلیها بعد الفریضة

الوافی، ج۸، ص: ۱۱۰۴

أفضل

بیان

حملهما فی التهذیبین علی ما إذا أدركه الوقت و لم یصلها بعد و به یجمع بینهما و بین الخبر الآتی

[۱۰]

اشارة

۷۸۲۷- ۱۰ التهذیب، ۳/ ۱۲/ ۳۸/ ۱ محمد بن أحمد عن التهذیب، ۳/ ۲۴۶/ ۵۴/ ۱ أحمد عن ابن یقطین عن أخیه عن أبیه قال سألت أبا الحسن ع عن النافلة التی تصلی یوم الجمعة قبل الجمعة أفضل أو بعدها قال قبل الصلاة

بیان

علله فی التهذیبین بأنه لا یأمن أن یخترم فیفوته ثواب النافلة.
أقول و وجه آخر و هو استحباب الجمع بین الفریضتین یوم الجمعة بأذان و إقامتین و كراهة أداء النافلة بعد العصر

[۱۱]

۷۸۲۸- ۱۱ التهذیب، ۳/ ۲۴۷/ ۵۵/ ۱ عنه قال صل یوم الجمعة عشر ركعات قبل الصلاة و عشرا بعدها

[۱۲]

۷۸۲۹- ۱۲ التهذیب، ۳/ ۲۴۵/ ۴۸/ ۱ الحسین عن النضر عن موسی بن بكر عن زرارة عن عمر بن حنظلة عن أبی عبد اللّٰه ع قال صلاة التطوع یوم الجمعة إن شئت من أول النهار و ما ترید أن تصلیه یوم الجمعة
الوافی، ج۸، ص: ۱۱۰۵
فإن شئت عجلته فصلیته من أول النهار أی النهار شئت قبل أن تزول الشمس

[۱۳]

۷۸۳۰- ۱۳ التهذیب، ۳/ ۲۴۷/ ۵۹/ ۱ محمد بن أحمد عن العمركی عن علی بن جعفر عن أخیه موسی ع قال سألته عن ركعتی الزوال یوم الجمعة قبل الأذان أو بعده قال قبل الأذان
الوافی، ج۸، ص: ۱۱۰۷

باب ۱۵۵ وقت صلاة الجمعة و عصرها

[۱]

۷۸۳۱- ۱ الکافی، ۳/ ۴۲۰/ ۲/ ۱ علی عن العبیدی عن یونس عن عبد اللّه بن سنان قال قال أبو عبد اللّه ع إذا زالت الشمس یوم الجمعة فابدأ بالمکتوبة

[۲]

۷۸۳۲- ۲ الکافی، ۳/ ۴۲۰/ ۴/ ۱ محمد عن أحمد عن محمد بن خالد عن القاسم بن عروة عن ابن أبی عمیر قال سألت أبا عبد اللّه ع عن الصلاة یوم الجمعة فقال نزل بها جبرئیل مضیقة إذا زالت الشمس فصلها- قال قلت إذا زالت الشمس صلیت رکعتین ثم صلیتها فقال أبو عبد اللّه ع أما أنا فإذا زالت الشمس لم أبدأ بشیء قبل المکتوبة قال القاسم و کان ابن بکیر یصلی الرکعتین و هو شاک فی الزوال فإذا استیقن الزوال بدأ بالمکتوبة فی یوم الجمعة

[۳]

۷۸۳۳- ۳ الکافی، ۳/ ۴۲۸/ ۳/ ۱ جماعة عن أحمد عن الحسین عن فضالة أو محمد بن سنان

الوافی، ج۸، ص: ۱۱۰۸

التهذیب، ۳/ ۱۲/ ۳۹/ ۱ الحسین عن محمد بن سنان عن ابن مسکان عن عبد اللّه بن عجلان قال قال أبو جعفر ع إذا کنت شاکا فی الزوال فصل الرکعتین فإذا استیقنت فابدأ بالفریضة

[۴]

۷۸۳۴- ۴ التهذیب، ۳/ ۱۲/ ۴۰/ ۱ بهذا الإسناد عن ابن مسکان عن ابن أبی عمیر و فضالة عن حسین عن ابن أبی عمیر قال حدثنی أنه سأله عن الرکعتین اللتین عند الزوال یوم الجمعة قال فقال أما أنا فإذا زالت الشمس بدأت بالفریضة

[۵]

۷۸۳۵- ۵ الکافی، ۳/ ۲۷۴/ ۲/ ۱ العدة عن ابن عیسی عن محمد بن الحسن زعلان عن حماد بن عیسی عن [و] صفوان بن یحیی عن ربعی عن الفضیل بن یسار عن أبی جعفر ع قال إن من الأشیاء أشیاء موسعة و أشیاء مضیقة فالصلوات مما وسع فیها تقدم مرة و تؤخر أخری- و الجمعة مما ضیق فیها فإن وقتها یوم الجمعة ساعة تزول و وقت العصر فیها وقت الظهر فی غیرها

الوافی، ج۸، ص: ۱۱۰۹

[۶]

۷۸۳۶- ۶ التهذیب، ۳/ ۱۳/ ۴۶/ ۱ الحسین عن ابن أبی عمیر عن ابن أذینة عن زرارة قال سمعت أبا جعفر ع یقول إن من الأمور أمورا مضیقة و أمورا موسعة و إن الوقت وقتان الصلاة مما فیه السعة فربما عجل رسول اللّه ص و ربما أخر إلا صلاة الجمعة فإن صلاة الجمعة من الأمور المضیقة إنما لها وقت واحد حین تزول و وقت العصر یوم الجمعة وقت الظهر فی سائر الأیام

[۷]

اشارة

۷۸۳۷- ۷ الفقیه، ۱/ ۲۲۲/ ۶۶۶ الفقیه، ۱/ ۴۱۲/ ۱۲۲۲ قال أبو جعفر ع وقت صلاة الجمعة یوم الجمعة ساعة تزول الشمس و وقتها فی السفر و الحضر واحد و هو من المضیق و صلاة العصر یوم الجمعة فی وقت الأولی فی سائر الأیام

بیان

إنما کان وقتها فی السفر و الحضر واحدا لسقوط النافلة فیه بعد الزوال کسقوطها فی السفر فلا تؤخر الفریضة فیه لأجل النافلة کما لا تؤخر فی السفر

[۸]

۷۸۳۸- ۸ الفقیه، ۱/ ۴۱۴/ ۱۲۲۵ و قال أبو جعفر ع أول

الوافی، ج۸، ص: ۱۱۱۰

وقت الجمعة ساعة زوال الشمس إلی أن تمضی ساعة فحافظ علیها فإن رسول اللّه ص قال لا یسأل اللّه عبد فیها خیرا إلا أعطاه

[۹]

اشارة

۷۸۳۹- ۹ التهذیب، ۳/ ۱۲/ ۴۲/ ۱ الحسین عن النضر عن عبد اللّه بن سنان عن أبی عبد اللّه ع قال کان رسول اللّه ص یصلی الجمعة حین تزول الشمس قدر شراک و یخطب فی الظل الأول فیقول جبرئیل یا محمد قد زالت الشمس فانزل فصل و إنما جعلت الجمعة رکعتین من أجل الخطبتین فهی صلاة حتی ینزل الإمام

بیان

أرید بالظل الأول ما قبل الزوال

[۱۰]

۷۸۴۰- ۱۰ التهذیب، ۲/ ۲۷۳/ ۱۰۸۶/ ۱ محمد بن أحمد عن الفطحیة عن أبی عبد اللّه ع قال وقت صلاة الجمعة إذا زالت الشمس شراک أو نصف

[۱۱]

اشارة

۷۸۴۱- ۱۱ التهذیب، ۳/ ۱۳/ ۴۳/ ۱ الحسین عن النضر عن ابن سنان عن أبی عبد اللّه ع قال قال وقت صلاة الجمعة عند الزوال- و وقت العصر یوم الجمعة وقت صلاة الظهر فی غیر یوم الجمعة و یستحب التبکیر بها

الوافی، ج۸ ص: ۱۱۱۱

بیان

یعنی بالجمعة و التبکیر المبادرة إلى الشیء و- الإسراع إلیه أو إتیانه بکرة

[۱۲]

۷۸۴۲- ۱۲ الکافی، ۳/ ۴۲۰/ ۱/ ۱ النیسابوریان عن حماد عن ربعی و محمد عن محمد بن الحسین عن عثمان عن سماعة جمیعا عن أبی عبد اللّه ع قال وقت الظهر یوم الجمعة حین تزول الشمس

[۱۳]

اشارة

۷۸۴۳- ۱۳ التهذیب، ۳/ ۱۲/ ۴۱/ ۱ الحسین عن حماد عن ربعی عن سماعة و الحسن عن زرعة عن سماعة الحدیث مضمرا

بیان

أرید بوقت الظهر یوم الجمعة ما یشمل وقت صلاة الجمعة أیضا لأن صلاة الجمعة صلاة ظهر یوم الجمعة کما لا یخفى

[۱۴]

اشارة

۷۸۴۴- ۱۴ الکافی، ۳/ ۴۳۱/ ۲/ ۱ علی بن محمد عن سهل عن ابن شمون عن عبد اللّه بن القاسم عن مسمع قال سألت أبا عبد اللّه ع عن وقت الظهر یوم الجمعة فی السفر فقال عند زوال الشمس و ذلک وقتها یوم الجمعة فی غیر السفر

بیان

و ذلک لسقوط النافلة فی السفر

[۱۵]

۷۸۴۵- ۱۵ الفقیه، ۱/ ۴۱۶/ ۱۲۲۹ و روی الحلبی عن أبی عبد اللّه

الوافی، ج۸، ص: ۱۱۱۲

ع أنه قال وقت الجمعة زوال الشمس و وقت صلاة الظهر فی السفر زوال الشمس و وقت العصر یوم الجمعة فی الحضر نحو من وقت الظهر فی غیر یوم الجمعة

[۱۶]

اشارة

۷۸۴۶- ۱۶ الکافی، ۳/ ۴۲۰/ ۳/ ۱ محمد عن أحمد عن الحسین عن النضر عن محمد بن أبی حمزة عن سفیان بن السمط قال سألت أبا عبد اللّه ع عن وقت صلاة العصر یوم الجمعة فقال فی مثل وقت الظهر فی غیر یوم الجمعة

بیان

قد مضت أخبار أخر من هذا الباب فی أبواب المواقیت

[۱۷]

۷۸۴۷- ۱۷ الفقیه، ۱/ ۲۹۹/ ۹۱۳/ ۱ روی أنه کان بالمدینة إذا أذن المؤذن یوم الجمعة نادی مناد حرم البیع لقول اللّه عز و جل یا أَیُّهَا الَّذِینَ آمَنُوا إِذا نُودِیَ لِلصَّلاةِ مِنْ یَوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا إِلی ذِکْرِ اللّهِ وَ ذَرُوا الْبَیْعَ

[۱۸]

۷۸۴۸- ۱۸ التهذیب، ۳/ ۲۴۴/ ۴۳/ ۱ ابن محبوب عن الصهبانی عن التمیمی عن حماد بن عثمان عن محمد بن خالد القسری قال قلت لأبی عبد اللّه ع إنی أخاف أن نکون نصلی الجمعة قبل أن تزول الشمس- قال فقال إنما هذا علی المؤذنین

الوافی، ج۸، ص: ۱۱۱۳

باب ۱۵۶ التبکیر إلی الجمعة و فضلها و دعاء التوجه

[۱]

اشارة

۷۸۴۹- ۱ الکافی، ۳/ ۴۲۹/ ۸/ ۱ التهذیب، ۳/ ۲۴۴/ ۴۲/ ۱ القمی عن محمد بن سالم عن أحمد بن النضر عن عمرو بن شمر عن جابر قال کان أبو جعفر ع یبکر إلی المسجد یوم الجمعة حین یکون الشمس قید رمح- فإذا کان شهر رمضان یکون قبل ذلک و کان یقول إن لجمع شهر رمضان علی جمع سائر الشهور فضلا کفضل شهر رمضان علی سائر الشهور

بیان

أرید بالتبکیر إلی المسجد إتیانه بکرة و إدراکه بکرا و القید القدر

[۲]

اشارة

۷۸۵۰- ۲ الکافی، ۳/ ۴۱۳/ ۲/ ۱ محمد عن أحمد عن الحسین عن النضر عن عبد اللّه بن سنان عن حفص بن البختری عن محمد عن أبی جعفر ع قال إذا کان یوم الجمعة نزل الملائکة المقربون معهم قراطیس من فضة و أقلام من ذهب فیجلسون علی أبواب المساجد علی کراسی من نور فیکتبون الناس علی منازلهم الأول و الثانی حتی یخرج الإمام فإذا خرج الإمام طووا صحفهم و لا یهبطون فی شیء من الأیام إلا فی یوم الجمعة یعنی الملائکة المقربین
الوافی، ج۸ ص: ۱۱۱۴

بیان

یخرج الإمام یعنی إلی الناس کما مر

[۳]

۷۸۵۱- ۳ الفقیه، ۱/ ۴۲۶/ ۱۲۵۹ عن أبی جعفر ع أنه قال إن الملائکة المقربین یهبطون فی کل یوم جمعة معهم قراطیس الفضة و أقلام الذهب فیجلسون علی کل أبواب المسجد علی کراسی من نور فیکتبون من حضر الجمعة الأول و الثانی و الثالث حتی یخرج الإمام فإذا خرج الإمام طووا صحفهم

[۴]

۷۸۵۲- ۴ الکافی، ۳/ ۴۱۵/ ۹/ ۱ محمد عن أحمد عن محمد بن خالد عن النضر بن سوید عن عبد اللّه بن سنان قال قال أبو عبد اللّه ع فضل اللّه یوم الجمعة علی غیره من الأیام و إن الجنان لتزخرف و تزین یوم الجمعة لمن أتاها و إنکم تتسابقون إلی الجنة علی قدر سبقکم إلی الجمعة و إن أبواب السماوات لتفتح لصعود أعمال العباد

[۵]

۷۸۵۳- ۵ الفقیه، ۱/ ۴۲۷/ ۱۲۶۰ قال رسول اللّه ص من أتی الجمعة إیمانا و احتسابا استأنف العمل

[۶]

۷۸۵۴- ۶ التهذیب، ۳/ ۲۳۶/ ۷/ ۱ ابن محبوب عن محمد بن عیسی عن محمد بن الحصین عن محمد بن الفضیل عن عبد الرحمن بن زید عن

الوافی، ج۸، ص: ۱۱۱۵

أبی عبد اللّه عن أبیه عن جده ع قال جاء أعرابی إلی النبی ص یقال له قلیب فقال له یا رسول اللّه إنی تهیأت إلی الحج کذا و کذا مرة فما قدر لی فقال له یا قلیب علیک بالجمعة فإنها حج المساکین

[۷]

اشارة

۷۸۵۵- ۷ التهذیب، ۳/ ۲۴۷/ ۵۸/ ۱ محمد بن أحمد عن ابن عیسی عن أبیه عن وهب عن جعفر أن علیا ع کان یقول لأن أدع شهود حضور الأضحی عشر مرات أحب إلی من أن أدع شهود حضور الجمعة مرة واحدة من غیر علة

بیان

الأخبار فی فضل الجمعة أکثر من أن تحصی.

روی الصدوق رحمه اللّه فی أمالیه بإسناده عن الصادق ع أنه قال ما من قدم سعت إلی الجمعة إلا حرم اللّه جسدها علی النار

و بإسناده عنه ع قال أحب للمؤمن أن لا یخرج من الدنیا حتی یتمتع و لو مرة و یصلی الجمعة و لو مرة.

أقول إنما قال ذلک لأن المؤمنین کانوا فی تقیة و لم یتیسر لهم المواظبة علیها فکانوا یغتنمون الفرصة فی إدراکها إذا تیسرت و إلا فلا یجوز ترکها من غیر علة بحال.

و بإسناده عن الباقر ع قال أیما مسافر صلی الجمعة رغبة فیها و حبا لها أعطاه اللّه عز و جل أجر مائة جمعة للمقیم

أقول إنما خص المسافر بزیادة الثواب لأنه لا یجب علیه حضور الجمعة و لکنه إذا حضرها باختیاره وجبت علیه کما یأتی بیانه.

و عن النبی ص من توضأ یوم الجمعة و أحسن الوضوء

الوافی، ج۸، ص: ۱۱۱۶

ثم أتی الجمعة فدنا و استمع و أنصت غفر له ما بینه و بین الجمعة الأخری و زیادة ثلاثة أیام.

أقول إنما زیدت ثلاثة أیام لقوله عز و جل مَنْ جٰاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ عَشْرُ أَمْثٰالِهٰا فیوم بعشرة أیام.

و عن أمیر المؤمنین ع أنه قال إذا کان یوم الجمعة خرج أجلاف الشیاطین یزینون أسواقهم و معهم الرایات و تقعد الملائکة علی أبواب المساجد- فیکتبون الناس علی منازلهم حتی یخرج الإمام فمن دنا إلی الإمام و أنصت و استمع و لم یلغ کان له کفلان من الأجر و من تباعد عنه فاستمع و أنصت و لم یلغ کان له کفل من الأجر و من دنا من الإمام فلغا و لم یستمع کان علیه کفلان من الوزر

و من قال لصاحبه صه فقد تکلم و من تکلم فلا جمعة له ثم قال علی ع هکذا سمعت نبیکم ص

[۸]

اشارة

۷۸۵۶- ۸ التهذیب، ۳/ ۱۴۲/ ۴۸/ ۱ ابن محبوب عن أحمد عن السراد عن مالک بن عطیة عن الثمالی عن أبی جعفر ع قال ادع فی العیدین و یوم الجمعة إذا تهیأت للخروج بهذا الدعاء تقول اللهم من تهیأ و تعبأ و أعد و استعد لوفادة إلی مخلوق رجاء رفده و طلب نائله و جوائزه و فواضله فإلیک یا سیدی وفادتی و تهیئتی و تعبئتی و إعدادی و استعدادی رجاء رفدک و جوائزک و نوافلک فلا تخیب الیوم رجائی یا من لا- یخیب علیه سائل و لا ینقصه نائل فإنی لم آتک الیوم بعمل صالح قدمته و لا شفاعة مخلوق رجوته و لکن أتیتک مقرا بالظلم و الإساءة لا حجة لی و لا عذر فأسألک یا رب أن تعطینی مسألتی و تقلبنی برغبتی و لا تردنی مجبوها و لا خائبا یا عظیم یا عظیم یا عظیم أرجوک للعظیم أسألک یا عظیم أن تغفر لی العظیم لا إله إلا أنت اللهم صل علی محمد و آل محمد و ارزقنی خیر هذا الیوم الذی شرفته و عظمته و تغسلنی فیه

الوافی، ج۸، ص: ۱۱۱۷

من جمیع ذنوبی و خطایای و زدنی من فضلک إنک أنت الوهاب

بیان

المجبوه المضروب علی جبهته المردود عن حاجته

الوافی، ج۸، ص: ۱۱۱۹

باب ۱۵۷ وجوب صلاة الجمعة و شرائطها

[۱]

۷۸۵۷- ۱ الکافی، ۳/ ۴۱۸/ ۱/ ۱ محمد عن أحمد عن الحسین عن النضر عن عاصم عن أبی بصیر و محمد عن أبی عبد اللّه ع قال إن اللّه عز و جل فرض فی کل سبعة أیام خمسا و ثلاثین صلاة منها صلاة واجبة علی کل مسلم أن یشهدها إلا خمسة المریض و المملوک و المسافر و المرأة و الصبی

[۲]

۷۸۵۸- ۲ الکافی، ۳/ ۴۱۹/ ۶/ ۱ الأربعة عن زرارة و النیسابوریان عن حماد عن حریز عن الفقیه، ۱/ ۴۰۹/ ۱۲۱۹ زرارة عن أبی جعفر ع قال فرض اللّه علی الناس من الجمعة إلی الجمعة خمسا و ثلاثین صلاة منها صلاة واحدة فرضها اللّه فی جماعة و هی الجمعة و وضعها عن تسعة عن الصغیر و الکبیر و المجنون و المسافر و العبد و المرأة و المریض و الأعمی و من کان علی رأس فرسخین

الوافی، ج۸، ص: ۱۱۲۰

[۳]

۷۸۵۹- ۳ الکافی، ۳/ ۴۱۹/ ۲/ ۱ الثلاثة التهذیب، ۳/ ۲۴۰/ ۲۵/ ۱ ابن محبوب عن علی بن السندی عن ابن أبی عمیر عن جمیل عن محمد و زرارة عن أبی جعفر ع قال تجب الجمعة علی من کان منها علی فرسخین

[۴]

۷۸۶۰- ۴ الکافی، ۳/ ۴۱۹/ ۳/ ۱ التهذیب، ۳/ ۲۴۰/ ۲۳/ ۱ الأربعة عن محمد قال سألت أبا عبد اللّه ع عن الجمعة قال تجب علی کل من کان منها علی رأس فرسخین فإن زاد علی ذلک فلیس علیه شیء

[۵]

اشارة

۷۸۶۱- ۵ التهذیب، ۳/ ۲۳۸/ ۱۳/ ۱ الحسین عن ابن أبی عمیر التهذیب، ۳/ ۲۴۰/ ۲۴/ ۱ ابن محبوب عن یعقوب بن یزید عن ابن أبی عمیر عن ابن أذینة عن زرارة قال قال أبو جعفر ع الجمعة واجبة علی من صلی الغداة فی أهله أدرک الجمعة و کان رسول اللّه ص إنما یصلی العصر فی وقت الظهر فی سائر الأیام کی إذا قضوا الصلاة مع رسول اللّه ص رجعوا إلی رحالهم قبل اللیل- و ذلک سنة إلی یوم القیامة

بیان

حمله فی التهذیبین علی الاستحباب و یمکن إرجاعه إلی الفرسخین بحمله علی الماشی الضعیف فی أیام الشتاء فإن التکلیف أنما یکون علی حسب طاقة

الوافی، ج‌۸، ص: ۱۱۲۱

الأضعف و أما المنافاة بین الخبرین الأولین فی الفرسخین فالأمر فیها سهل لأن الحصول علی رأس الفرسخین من غیر زیادة و لا نقصان نادر جدا و الخبر الثالث یبین الأمر فیه

[۶]

۷۸۶۲- ۶ الکافی، ۳/ ۴۲۱/ ۴/ ۱ محمد عن محمد بن الحسین عن عثمان عن سماعة قال سألت أبا عبد اللّه ع عن الصلاة یوم الجمعة فقال أما مع الإمام فرکعتان و أما من یصلی وحده فهی أربع رکعات بمنزلة الظهر یعنی إذا کان إمام یخطب فأما إذا لم یکن إمام یخطب فهی أربع رکعات و إن صلوا جماعة

[۷]

اشارة

۷۸۶۳- ۷ الفقیه، ۱/ ۴۱۲/ ۱۲۲۱ قال أبو جعفر ع إنما وضعت الرکعتان اللتان أضافهما النبی ص یوم الجمعة للمقیم لمکان الخطبتین مع الإمام فمن صلی بقوم یوم الجمعة فی غیر جماعة فلیصلها أربعا کصلاة الظهر فی سائر الأیام

بیان

أرید بالجماعة صلاة الجمعة مع الخطبة و لها نظائر فی أخبار هذا الباب

[۸]

۷۸۶۴- ۸ الفقیه، ۱/ ۴۱۷/ ۱۲۳۲ سماعة عن أبی عبد اللّه ع أنه قال صلاة الجمعة مع الإمام رکعتان فمن صلی وحده فهی أربع رکعات

الوافی، ج۸، ص: ۱۱۲۲

[۹]

اشارة

۷۸۶۵- ۹ التهذیب، ۳/ ۲۳۸/ ۱۶/ ۱ الحسین عن فضالة عن أبان عن البقباق قال سمعت أبا عبد اللّه ع یقول إذا کان قوم فی قریة صلوا الجمعة أربع رکعات فإن کان لهم من یخطب بهم جمعوا إذا کانوا خمسة نفر و إنما جعلت رکعتین لمکان الخطبتین

بیان

لعله أرید بمن یخطب بهم من یقدر علی الإتیان بالخطبة و یتأتی منه فهمها و إملاؤها من غیر تتعتع فیها.

و یشترط فی إمامته أن یکون عارفا بالقراءة و فقه الصلاة مقتصدا فی الاعتقاد موثوقا بدینه و أمانته کما یأتی بیانه فی محله و لما کان مثل هذا الرجل قلما یوجد فی القری و إنما یکون فی الأمصار غالبا أطلق أولا الحکم بالأربع رکعات ثم استدرک ذلک بما قال.

و جمعوا بالتشدید من التجمیع یعنی صلوا الجمعة

[۱۰]

۷۸۶۶- ۱۰ التهذیب، ۳/ ۲۳۸/ ۱۵/ ۱ الحسین عن صفوان عن العلاء عن محمد عن أحدهما ع قال سألته عن أناس فی قریة هل یصلون الجمعة جماعة قال نعم یصلونها أربعا إذا لم یکن [لهم] من یخطب

[۱۱]

۷۸۶۷- ۱۱ التهذیب، ۳/ ۱۵/ ۵۵/ ۱ الحسین عن صفوان عن ابن بکیر قال سألت أبا عبد اللّه ع عن قوم فی قریة لیس لهم من یجمع بهم- أ یصلون الظهر یوم الجمعة فی جماعة قال نعم إذا لم یخافوا

الوافی، ج۸ ص: ۱۱۲۳

[۱۲]

۷۸۶۸- ۱۲ التهذیب، ۳/ ۲۳۹/ ۱۸/ ۱ الحسین عن صفوان عن منصور بن حازم عن أبی عبد اللّه ع قال یجمع القوم یوم الجمعة إذا کانوا خمسة فما زادوا فإن کانوا أقل من خمسة فلا جمعة لهم و الجمعة واجبة علی کل أحد لا یعذر الناس فیها إلا خمسة المرأة و المملوک و المسافر و المریض و الصبی

[۱۳]

۷۸۶۹- ۱۳ الکافی، ۳/ ۴۱۹/ ۴/ ۱ التهذیب، ۳/ ۲۴۰/ ۲۲/ ۱ الثلاثة عن ابن أذینة عن زرارة قال کان أبو جعفر ع یقول لا تکون الخطبة و الجمعة و صلاة رکعتین علی أقل من خمسة رهط الإمام و أربعة

[۱۴]

۷۸۷۰- ۱۴ الکافی، ۳/ ۴۱۹/ ۵/ ۱ الحسین بن محمد عن عبد اللّه بن عامر عن التهذیب، ۳/ ۲۱/ ۷۶/ ۱ علی بن مهزیار عن فضالة عن أبان عن البقباق عن أبی عبد اللّه ع قال أدنی ما یجزی فی الجمعة سبعة أو خمسة أدناه

[۱۵]

۷۸۷۱- ۱۵ التهذیب، ۳/ ۲۳۹/ ۱۹/ ۱ الحسین عن عثمان عن ابن مسکان عن ابن أبی یعفور عن أبی عبد اللّه ع قال لا یکون جمعة ما لم یکن القوم خمسة

[۱۶]

اشارة

۷۸۷۲- ۱۶ الفقیه، ۱/ ۴۱۱/ ۱۲۲۰ قال زرارة قلت له علی من

الوافی، ج۸ ص: ۱۱۲۴

تجب الجمعة قال تجب علی سبعة نفر من المسلمین و لا جمعة لأقل من خمسة من المسلمین أحدهم الإمام فإذا اجتمع سبعة و لم یخافوا أمهم بعضهم و خطبهم

بیان

لعل المراد أنها تجب علی سبعة حتما و عزیمة من دون رخصة فی ترکها و تجب لخمسة تخییرا و علی الأفضل مع الرخصة فی ترکها و بهذا جمع فی التهذیبین بین الأخبار المختلفة فی الخمسة و السبعة و یؤیده تعدیة الوجوب باللام فی الخمسة و بعلی فی السبعة و أما إذا کانوا أقل من خمسة فلیس علیهم و لا لهم جمعة بل علیهم حتما أن یصلوا أربعا کما بین

[۱۷]

اشارة

۷۸۷۳- ۱۷ التهذیب، ۳/ ۲۴۵/ ۴۶/ ۱ ابن محبوب عن العباس عن حماد عن ربعی عن عمر بن یزید عن أبی عبد اللّه ع قال إذا کانوا سبعة یوم الجمعة فلیصلوا فی جماعة و لیلبس البرد و العمامة و یتوکأ علی قوس أو عصا و لیقعد قعدة بین الخطبتین و یجهر بالقراءة و یقنت فی الرکعة الأولی منهما قبل الرکوع

بیان

یعنی بلبس البرد الارتداء به

الوافی، ج۸ ص: ۱۱۲۵

[۱۸]

اشارة

۷۸۷۴- ۱۸ التهذیب، ۳/ ۲۳۸/ ۱۴/ ۱ الحسین عن النضر عن عاصم عن أبی بصیر و محمد عن أبی جعفر ع قال من ترک الجمعة ثلاث جمع متوالیة طبع اللّه علی قلبه

بیان

الطبع و الختم و الرین و الغین متقاربة و کأنها متفاوتة فی الشدة و الضعف

و عن النبی ص من ترک ثلاث جمع تهاونا بها طبع اللّه علی قلبه

و عنه ص من ترک ثلاث جمع متعمدا من غیر علة ختم اللّه علی قلبه بخاتم النفاق

و عنه ص لینتهن أقوام عن ودعهم الجمعات أو لیختمن اللّه علی قلوبهم ثم لیکونن من الغافلین

و عنه ص فی خطبة طویلة حث فیها علی صلاة الجمعة- إن اللّه تعالی قد فرض علیکم الجمعة فمن ترکها فی حیاتی أو بعد موتی و له إمام عادل استخفافا بها أو جحودا لها فلا جمع اللّه شمله و لا بارک له فی أمره ألا و لا صلاة له ألا و لا زکاة له ألا و لا حج له ألا و لا صوم له ألا و لا بر له حتی یتوب.

قوله ص و له إمام عادل لیس فی بعض الروایات و رواه العامة هکذا و له إمام عادل أو فاجر.

و عنه ص كتبت عليكم الجمعة فريضة واجبة إلى يوم القيامة

و عنه ص الجمعة واجبة على كل مسلم إلا أربعة- عبد مملوك أو امرأة أو صبی أو مريض

الوافی، ج۸ ص: ۱۱۲۶

[۱۹]

اشارة

۷۸۷۵- ۱۹ التهذيب، ۳/ ۲۳۹/ ۱۷/ ۱ الحسين عن ابن أبی عمير عن هشام بن سالم عن زرارة قال حثنا أبو عبد اللّه ع على صلاة الجمعة- حتى ظننت أنه يريد أن نأتيه فقلت نغدو عليك فقال لا إنما عنيت عندكم

بيان

يعنی إنما عنيت أن تصلوها فی بيوتكم سرا من المخالفين من دون حضوری و ذلك لأنه ع كان لا يتمكن من إقامتها لا سرا و لا علانية لأن المخالفين كانوا يتفقدونه فی جماعاتهم و يرتقبونه فی أحواله و أوضاعه و كان لا يجد بدا من حضور جمعتهم و أما أصحابه ع فكانوا متمكنين منها فی بعض الأحيان فلذا حثهم عليها

[۲۰]

۷۸۷۶- ۲۰ التهذيب، ۳/ ۲۳۹/ ۲۰/ ۱ ابن محبوب عن العباس عن ابن المغيرة عن ابن بكير عن زرارة عن عبد الملك عن أبی جعفر ع قال قال مثلك يهلك و لم يصل فريضة فرضها اللّه تعالى قال قلت فكيف أصنع قال صلوا جماعة يعنی صلاة الجمعة

[۲۱]

۷۸۷۷- ۲۱ الكافی، ۳/ ۴۱۹/ ۷/ ۱ علی عن أبيه عن ابن المغيرة عن جميل عن محمد عن أبی جعفر ع قال يكون بين الجماعتين ثلاثة أميال يعنی لا تكون جمعة إلا فيما بينه و بين ثلاثة أميال و ليس تكون جمعة إلا بخطبة قال فإذا كان بين الجماعتين فی الجمعة ثلاثة أميال فلا بأس أن يجمع هؤلاء و يجمع هؤلاء

الوافی، ج۸ ص: ۱۱۲۷

[۲۲]

اشارة

۷۸۷۸- ۲۲ التهذيب، ۳/ ۲۳/ ۸۰/ ۱ محمد بن أحمد عن يعقوب بن يزيد عن إبراهيم بن عبد الحميد عن جميل عن الفقيه، ۱/ ۴۲۶/ ۱۲۵۸ محمد عن أبی جعفر ع قال تجب الجمعة على من كان منها على فرسخين و معنى ذلك إذا كان إمام عادل- و قال إذا كان بين

الجماعتین ثلاثة أمیال فلا بأس أن یجمع هؤلاء و یجمع هؤلاء و لا یکون بین الجماعتین أقل من ثلاثة أمیال

بیان

قد مضی تفسیر المیل فی باب حد المسیر الذی تقصر فیه الصلاة و قول الراوی و معنی ذلک إذا کان إمام عادل أراد به عدم وجوب الحضور من فرسخین لجمعه أئمة الجور و إنما قال ذلک لأن الأئمة کانوا یومئذ جائرین ضالین و هذا الشرط معتبر فی اعتبار المسافة بین الجمعتین أیضا أعنی إذا کان إمام أحدهما من أهل الهوی فلا بأس علی أصحاب الأخری فی الإتیان بها من دون ثلاثة أمیال ثم لا یخفی دلالة هذه الأخبار المستفیضة علی وجوب صلاة الجمعة علی کل مسلم عدا من استثنی من غیر شرط سوی ما ذکر کوجوب سائر الصلوات الیومیة وجوب حتم و تعیین من غیر تخییر فی ترکها و لا توقف علی حضور معصوم أو إذن منه ص و ذلک لأنه لیس فی شیء منها ذکر لشیء من ذلک.

و أوامر الشرع أنما تکون شاملة للأزمان و الأشخاص إلا ما خرج بدلیل خاص فما زعمته طائفة من متأخری أصحابنا من التخییر فی هذه الصلاة فی زمن غیبة الإمام ع أو عدم جواز فعلها حینئذ أو عدم جوازه مطلقا من دون

الوافی، ج‌٨، ص: ١١٢٨

إذن منه فلا وجه له إذ لا دلیل علیه من کتاب و لا سنة فإن قیل ظاهر خبری حث زرارة و عبد الملک علیها یشعر بأن الرجلین کانا متهاونین بها مع أنهما من أجلاء الأصحاب و لم یقع من الإمامین ع إنکار بلیغ بل حثاهما علی فعلها فدل ذلک علی أن الوجوب لیس بحتم و تعیین بل هو مما فیه رخصة فی حین قلنا إن السر فی تهاون الشیعة بصلاة الجمعة ما عهد من قاعدة مذهبهم أنهم لا یقتدون بالمخالف و لا بالفاسق.

و الجمعة إنما کانت تقع فی الأغلب من أئمة المخالفین و نوابهم و خصوصا فی المدن المعتبرة و کانت الشیعة لا یتمکنون منها بالاستقلال خوفا منهم و من ملئهم أن یفتنهم فکانوا یصلون فی بیوتهم أربعا ثم یحضرون جمعتهم و یجعلونها نافلة أو یقرءون لأنفسهم سرا و یزیدون علی الرکعتین أخریین خفیة و خیفة و زرارة و عبد الملک کانا بالکوفة و هی أشهر مدن الإسلام ذلک الوقت و کان إمام الجمعة فیها مخالفا منصوبا من أئمة الضلال فکانا متهاونین بها لهذا الوجه.

و لما کانت الجمعة من أعظم فرائض اللّه تعالی و أجلها ما رضی الإمامان ع لهما بترکها مطلقا حثاهما علی فعلها سرا مهما تیسر و هذا بعینه هو السبب فی تهاون أصحابنا لهذه الفریضة فی زمن الغیبة حتی آل الحال إلی ترکها رأسا فی أکثر الأوقات و معظم الأصقاع مع إمکان إقامتها علی وجهها و هذا هو السبب الأصلی فی وقوع متأخری أصحابنا فی شبهه التخییر و هو الباعث الأقوی علی أحداث هذا القول فی هذه المسألة و أنت خبیر بأن التخییر فیها لیس إلا کالتخییر للشیعة بین مسح الرجلین فی الوضوء سرا و بین غسلهما فیه جهرا فی بلاد المخالفین فإنهم قد یأتون فیها بذا و قد یأتون بذا و أما فی بلادهم و حیث یأمنون فلا یسع لهم إلا المسح فکذلک فی صلاة الجمعة و قد بسطنا الکلام فی هذه المسألة فی کتابنا الموسوم بالشهاب الثاقب من أراده فلیرجع إلیه

الوافی، ج‌٨، ص: ١١٢٩

[٢٣]

٧٨٧٩- ٢٣ الفقیه، ١/ ۴٢٠/ ١٢٣٨ روی ربعی و الفقیه، ١/ ۴۴٣/ ١٢٨۶ الفضیل بن یسار عن أبی عبد اللّه ع أنه قال لیس فی السفر جمعة و لا فطر و لا أضحی

[۲۴]

اشارة

۷۸۸۰- ۲۴ التهذیب، ۳/ ۲۳۹/ ۲۱/ ۱ أحمد عن محمد بن یحیی عن طلحة بن زید عن جعفر عن أبیه عن علی ع قال لا جمعة إلا فی مصر تقام فیه الحدود

بیان

حمله فی التهذیبین علی التقیة لأنه مذهب کثیر من العامة

[۲۵]

اشارة

۷۸۸۱- ۲۵ التهذیب، ۳/ ۲۰/ ۷۵/ ۱ محمد بن أحمد عن محمد بن الحسین عن الحکم بن مسکین عن العلاء عن الفقیه، ۱/ ۴۱۳/ ۱۲۲۴ محمد عن أبی جعفر ع قال تجب الجمعة علی سبعة نفر من المسلمین و لا تجب علی أقل منهم- الإمام و قاضیه و المدعی حقا و المدعی علیه و الشاهدان و الذی یضرب الحدود بین یدی الإمام

بیان

کأنه إشارة إلی العلة فی اعتبار هذا العدد إذ التمدن لا یخلو غالبا من مخاصمة لا تکاد یتحقق بأقل منه أو صدر الحدیث عن تقیة لاشتراطهم التمدن فی الجمعة

الوافی، ج۸، ص: ۱۱۳۰

و ذلک لعدم اشتراط وجود هذه الأشخاص بعینها فی انعقاد الجمعة بالاتفاق

[۲۶]

اشارة

۷۸۸۲- ۲۶ التهذیب، ۳/ ۲۱/ ۷۸/ ۱ سعد عن محمد بن الحسین عن عباد بن سلیمان عن القاسم بن محمد عن المنقری عن حفص بن غیاث قال سمعت بعض موالیهم یسأل ابن أبی لیلی عن الجمعة هل تجب علی المرأة و العبد و المسافر فقال ابن أبی لیلی لا تجب الجمعة علی واحد منهم و لا الخائف فقال الرجل فما تقول إن حضر واحد منهم الجمعة مع الإمام فصلاها معه هل تجزیه تلک الصلاة عن ظهر یومه فقال نعم- فقال له الرجل و کیف یجزی ما لم یفترضه اللّه علیه عما فرضه اللّه علیه و قد قلت إن الجمعة لا تجب علیه و

من لم تجب الجمعة علیه فالفرض علیه أن یصلی أربعا و یلزمک فیه معنی أن اللّه فرض علیه أربعا فکیف أجزأ عنه رکعتان مع ما یلزمک أن من دخل فیما لم یفرضه اللّه علیه لم یجزئ عنه مما فرض اللّه علیه فما کان عند ابن أبی لیلی فیها جواب و طلب إلیه أن یفسرها له فأبی ثم سألته أنا عن ذلک ففسرها لی فقال الجواب عن ذلک أن اللّه عز و جل فرض علی جمیع المؤمنین و المؤمنات و رخص للمرأة و المسافر و العبد أن لا یأتوها فلما حضروها سقطت الرخصة و لزمهم الفرض الأول فمن أجل ذلک أجزأ عنهم فقلت عمن هذا- فقال عن مولانا أبی عبد اللّه ع

بیان

طلب إلیه أن یفسرها یعنی طلب ابن أبی لیلی إلی الرجل تفسیر ما استشکله فأبی لأن ابن أبی لیلی لم یکن من أصحابنا

[۲۷]

اشارة

۷۸۸۳- ۲۷ التهذیب، ۳/ ۲۴۱/ ۲۶/ ۱ ابن محبوب عن یعقوب بن

الوافی، ج۸ ص: ۱۱۳۱

یزید عن أبی همام عن أبی الحسن ع قال إذا صلت المرأة فی المسجد- مع الإمام یوم الجمعة الجمعة رکعتین فقد نقصت صلاتها و إن صلت فی المسجد أربعا نقصت صلاتها لتصلی فی بیتها أربعا أفضل

بیان

نقصت فی الموضعین بالمهملة

[۲۸]

۷۸۸۴- ۲۸ التهذیب، ۳/ ۲۴۱/ ۲۷/ ۱ سعد عن أحمد عن الحسین عن فضالة عن أبان عن الفقیه، ۱/ ۴۱۳/ ۱۲۲۳ البصری قال قال أبو عبد اللّه ع لا بأس أن تدع الجمعة فی المطر

[۲۹]

۷۸۸۵- ۲۹ التهذیب، ۳/ ۲۸۵/ ۸/ ۱ ابن محبوب عن أحمد عن الحسن بن علی عن ابن سیابة عن أبی عبد اللّه ع قال إن علی الإمام أن یخرج المحبسین فی الدین یوم الجمعة إلی الجمعة و یوم العید إلی العید و یرسل معهم فإذا قضوا الصلاة و العید ردهم إلی السجن

[۳۰]

اشارة

۷۸۸۶- ۳۰ التهذیب، ۳/ ۲۴۸/ ۶۱/ ۱ محمد بن أحمد عن ابن

الوافی، ج۸، ص: ۱۱۳۲

عیسی عن أبیه عن حفص عن جعفر عن أبیه ع قال لیس علی أهل القری جمعة و لا خروج فی العیدین

بیان

قال فی التهذیب معنی هذا الخبر أنهم إذا کانوا علی أکثر من فرسخین لیس علیهم حضور بل هم مخیرون فی ذلک.

و فی الإستبصار حمله علی التقیة لموافقته لمذاهب العامة و جوز فیه ما قاله فی التهذیب أیضا

[۳۱]

اشارة

۷۸۸۷- ۳۱ التهذیب، ۳/ ۲۳/ ۸۱/ ۱ محمد بن أحمد عن رجل عن علی بن الحسین الضریر عن حماد بن عیسی عن جعفر عن أبیه عن علی ع قال إذا قدم الخلیفة مصرا من الأمصار جمع بالناس لیس لأحد ذلک غیره

بیان

و ذلک لأن الخلیفة إن کان معصوما فلا یجوز لأحد من الرعیة التقدم علیه و إن کان جائرا فالتقدم علیه یوجب الفتنة و الفساد و فی هذا الحدیث دلالة بحسب المفهوم علی جواز التجمیع لغیر الإمام المعصوم إذا لم یکن هو شاهدا فی البلد

الوافی، ج۸، ص: ۱۱۳۳

باب ۱۵۸ القراءة فی صلوات یوم الجمعة و لیلتها

[۱]

۷۸۸۸- ۱ الکافی، ۳/ ۳۱۳/ ۴/ ۱ علی عن العبیدی عن یونس عن الخراز التهذیب، ۲/ ۹۵/ ۱۲۲/ ۱ ابن عیسی عن علی بن الحکم عن الخراز التهذیب، ۳/ ۶/ ۱۵/ ۱ الحسین عن صفوان عن الخراز عن محمد قال قلت لأبی عبد اللّه ع القراءة فی الصلاة فیها شیء موقت قال لا إلا فی الجمعة تقرأ فیها الجمعة و المنافقین

[۲]

۷۸۸۹- ۲ الکافی، ۳/ ۴۲۵/ ۱/ ۱ محمد عن محمد بن الحسین عن صفوان عن منصور بن حازم عن أبی عبد اللّه ع قال لیس فی

القراءة شیء موقت إلا الجمعة تقرأ بالجمعة و المنافقین

[۳]

۷۸۹۰- ۳ الکافی، ۳/ ۴۲۵/ ۲/ ۱ محمد عن أحمد و محمد بن الحسین عن عثمان

الوافی، ج‏۸، ص: ۱۱۳۴

التهذیب، ۳/ ۶/ ۱۴/ ۱ الحسین عن عثمان عن سماعة عن أبی بصیر قال قال أبو عبد اللّه ع اقرأ فی لیلة الجمعة بالجمعة و سبح اسم ربک الأعلی و فی الفجر بسورة الجمعة و قل هو اللّه أحد و فی الجمعة بالجمعة و المنافقین

[۴]

۷۸۹۱- ۴ الکافی، ۳/ ۴۲۵/ ۴/ ۱ علی عن أبیه عن ابن المغیرة عن جمیل عن محمد عن أبی جعفر ع قال إن اللّه أکرم بالجمعة المؤمنین- فسنها رسول اللّه ص بشارة لهم و المنافقین توبیخا للمنافقین و لا ینبغی ترکهما فمن ترکهما متعمدا فلا صلاة له

[۵]

اشارة

۷۸۹۲- ۵ الکافی، ۳/ ۴۲۵/ ۵/ ۱ الخمسة قال سألت أبا عبد اللّه ع عن القراءة فی الجمعة إذا صلیت وحدی أربعا أجهر بالقراءة فقال نعم و قال اقرأ بسورة الجمعة و المنافقین یوم الجمعة

بیان

قد مضی أخبار أخر فی هذا المعنی فی باب الجهر و الإخفات

[۶]

۷۸۹۳- ۶ الکافی، ۳/ ۴۲۶/ ۶/ ۱ محمد عن التهذیب، ۳/ ۲۴۱/ ۳۱/ ۱ أحمد عن علی بن الحکم عن العلاء

الوافی، ج‏۸، ص: ۱۱۳۵

التهذیب، ۳/ ۲۴۲/ ۳۴/ ۱ الحسین عن صفوان عن العلاء عن محمد عن أحدهما ع فی الرجل یرید أن یقرأ سورة الجمعة فی الجمعة فیقرأ قل هو اللّه أحد قال یرجع إلی سورة الجمعة

[۷]

۷۸۹۴- ۷ الکافی، ۳/ ۴۲۶/ ۶/ ۱ و فی روایة یتمها رکعتین ثم یستأنف

[۸]

۷۸۹۵- ۸ التهذیب، ۳/ ۲۴۲/ ۳۳/ ۱ الحسین عن صفوان عن ابن بکیر عن عبید بن زرارة قال قلت لأبی عبد اللّه ع رجل صلی الجمعة و أراد أن یقرأ سورة الجمعة فقرأ قل هو اللّه أحد قال یعود إلی سورة الجمعة

[۹]

۷۸۹۶- ۹ التهذیب، ۳/ ۲۴۲/ ۳۲/ ۱ الحسین عن فضالة عن حسین عن ابن مسکان و محمد بن سنان عن ابن مسکان عن الحلبی عن أبی عبد اللّه ع قال إذا افتتحت صلاتک بقل هو اللّه أحد و أنت ترید أن تقرأ بغیرها فامض فیها و لا ترجع إلا أن تکون فی یوم الجمعة فإنک ترجع إلی الجمعة و المنافقین منها

[۱۰]

۷۸۹۷- ۱۰ الکافی، ۳/ ۴۲۶/ ۷/ ۱ الثلاثة عن ابن عمار عن عمر بن یزید قال قال أبو عبد اللّه ع من صلی الجمعة بغیر الجمعة و المنافقین أعاد الصلاة فی سفر أو حضر

[۱۱]

۷۸۹۸- ۱۱ الکافی، ۳/ ۴۲۶/ ۷/ ۱ و روی لا بأس فی السفر أن یقرأ قل هو

کاشانی، فیض، محمد محسن ابن شاه مرتضی، الوافی، ۲۶ جلد، کتابخانه امام امیر المؤمنین علیه السلام، اصفهان - ایران، اول، ۱۴۰۶ ه ق

الوافی؛ ج‌۸، ص: ۱۱۳۶

الوافی، ج‌۸، ص: ۱۱۳۶

اللّه أحد

[۱۲]

۷۸۹۹- ۱۲ التهذیب، ۳/ ۷/ ۱۷/ ۱ الحسین عن الحسین بن عبد الملک الأحول عن أبیه عن أبی عبد اللّه ع قال من لم یقرأ فی الجمعة الجمعة و المنافقین فلا جمعة له

[۱۳]

۷۹۰۰- ۱۳ التهذیب، ۳/ ۸/ ۲۲/ ۱ محمد بن أحمد عن أحمد عن یونس عن صباح بن صبیح قال قلت لأبی عبد اللّه ع رجل أراد أن یصلی الجمعة فقرأ بقل هو اللّه أحد قال یتمها رکعتین ثم یستأنف

[۱۴]

اشارة

۷۹۰۱- ۱۴ التهذیب، ۳/ ۲۴۷/ ۵۷/ ۱ عنه عن الفطحیة عن أبی عبد اللّه ع قال سألته عن الرجل یدرک الإمام و هو یصلی أربع رکعات و قد صلی الإمام رکعتین قال یفتتح الصلاة و یدخل معه و یقرأ خلفه فی الرکعتین یقرأ فی الأولی الحمد و ما أدرک من سورة الجمعة و یرکع مع الإمام و فی الثانیة الحمد و ما أدرک من سورة المنافقین و یرکع مع الإمام فإذا قعد الإمام للتشهد فلا یتشهد و لکن یسبح فإذا سلم الإمام رکع رکعتین و یسبح فیهما و یتشهد و یسلم

بیان

أمره ع بقراءة ما أدرک من السورتین یدل علی أن سؤاله أنما کان عن صلاة یوم الجمعة إذا صلیت أربعا کما لا یخفی و أما نهیه ع عن

الوافی، ج۸ ص: ۱۱۳۷

التشهد فالوجه فیه غیر معلوم و لعله من التهافت الذی یکون کثیرا فی کلام عمار.

و هذه الأخبار حملها فی التهذیبین علی التأکید و الترغیب دون الفرض و الإیجاب للأخبار الآتیة.

و قال فی الفقیه و ما روی من الرخص فی قراءة غیر الجمعة و المنافقین فی صلاة الظهر یوم الجمعة فهی للمریض و المستعجل و المسافر و قد مضی تمام کلامه فی باب قراءة السورة

[۱۵]

۷۹۰۲- ۱۵ التهذیب، ۳/ ۷/ ۱۹/ ۱ عنه عن أحمد عن ابن یقطین عن أخیه عن أبیه قال سألت أبا الحسن الأول ع عن الرجل یقرأ فی صلاة الجمعة بغیر سورة الجمعة متعمدا قال لا بأس بذلک

[۱۶]

۷۹۰۳- ۱۶ التهذیب، ۳/ ۷/ ۲۰/ ۱ ابن عیسی عن محمد بن سهل الأشعری عن أبیه قال سألت أبا الحسن ع عن الرجل الحدیث

[۱۷]

۷۹۰۴- ۱۷ التهذیب، ۳/ ۸/ ۲۳/ ۱ محمد بن أحمد عن أحمد عن أبی الفضل عن صفوان بن یحیی عن جمیل عن علی بن یقطین الفقیه، ۱/ ۴۱۵/ ۱۲۲۶ صفوان بن یحیی عن علی بن یقطین قال سألت أبا الحسن الرضا ع عن الجمعة فی السفر ما أقرأ فیهما قال اقرأهما بقل هو اللّه أحد

[۱۸]

۷۹۰۵- ۱۸ التهذیب، ۳/ ۲۴۲/ ۳۶/ ۱ أحمد عن معاویة بن حکیم عن أبان عن یحیی الأزرق بیاع السابری قال سألت أبا الحسن ع
الوافی، ج‌۸، ص: ۱۱۳۸
قلت رجل صلی الجمعة فقرأ سبح اسم ربک الأعلی و قل هو اللّه أحد قال أجزأه

[۱۹]

۷۹۰۶- ۱۹ الفقیه، ۱/ ۴۱۶/ ۱۲۲۷ جعفر بن بشیر و ابن جبلة عن عبد اللّه بن سنان التهذیب، ۳/ ۲۴۲/ ۳۵/ ۱ سعد عن محمد بن الحسین عن صفوان عن عبد اللّه بن سنان عن أبی عبد اللّه ع قال سمعته یقول فی صلاة الجمعة لا بأس أن تقرأ فیها بغیر الجمعة و المنافقین إذا کنت مستعجلا

[۲۰]

۷۹۰۷- ۲۰ الکافی، ۳/ ۴۲۵/ ۳/ ۱ الحسین بن محمد عن عبد اللّه بن عامر عن علی بن مهزیار عن فضالة عن الحسین بن أبی حمزة قال قلت لأبی عبد اللّه ع بما أقرأ فی صلاة الفجر فی یوم الجمعة فقال اقرأ فی الأولی بسورة الجمعة و فی الثانیة بقل هو اللّه أحد ثم اقنت حتی تکونا سواء

[۲۱]

۷۹۰۸- ۲۱ التهذیب، ۳/ ۵/ ۱۳/ ۱ الحسین عن الجوهری عن سلمة بن حیان عن الکنانی قال قال أبو عبد اللّه ع إذا کان لیلة الجمعة فاقرأ فی المغرب سورة الجمعة و قل هو اللّه أحد و إذا کان فی العشاء الآخرة- فاقرأ سورة الجمعة و سبح اسم ربک الأعلی فإذا کان صلاة الغداة یوم الجمعة- فاقرأ سورة الجمعة و قل هو اللّه أحد فإذا کان صلاة الجمعة فاقرأ سورة الجمعة و المنافقین و إذا کان صلاة العصر یوم الجمعة فاقرأ بسورة الجمعة و قل هو اللّه أحد
الوافی، ج‌۸، ص: ۱۱۳۹

[۲۲]

۷۹۰۹- ۲۲ التهذیب، ۳/ ۷/ ۱۸/ ۱ الحسین عن حماد عن حریز و ربعی رفعاه إلی أبی جعفر ع قال إذا کان لیلة الجمعة یستحب أن یقرأ فی العتمة سورة الجمعة و إذا جاءک المنافقون و فی صلاة الصبح مثل ذلک- و فی صلاة الجمعة مثل ذلک و فی صلاة العصر مثل ذلک
الوافی، ج‌۸، ص: ۱۱۴۱

باب ۱۵۹ قنوت صلاة الجمعة

[۱]

۷۹۱۰- ۱ الکافی، ۳/ ۴۲۶/ ۱/ ۱ محمد عن أحمد عن التهذیب، ۳/ ۱۸/ ۶۴/ ۱ الحسین عن بعض أصحابنا عن سماعة عن أبی بصیر عن أبی عبد اللّه ع قال القنوت قنوت یوم الجمعة فی الرکعة الأولی بعد القراءة تقول فی القنوت لا إله إلا اللّه الحلیم الکریم- لا إله

إلا اللّه العلی العظیم لا إله إلا اللّه رب السماوات السبع و رب الأرضین السبع و ما فیهن و ما بینهن و رب العرش العظیم و الحمد لله رب العالمین اللهم صل علی محمد و آل محمد کما هدیتنا به اللهم صل علی محمد و آل محمد کما أکرمتنا به اللهم اجعلنا ممن اخترته لدینک و خلقته لجنتک اللهم لا تزغ قلوبنا بعد إذ هدیتنا و هب لنا من لدنک رحمة إنک أنت الوهاب

[۲]

اشارة

۷۹۱۱- ۲ التهذیب، ۳/ ۱۸/ ۶۳/ ۱ الحسین عن فضالة عن أبان عن عبید اللّه الحلبی قال فی قنوت الجمعة اللهم صل علی محمد و آل محمد و علی

الوافی، ج۸، ص: ۱۱۴۲

أئمة المؤمنین اللهم اجعلنی ممن خلقته لدینک و ممن خلقته لجنتک قلت أسمی الأئمة قال سمهم جملة

بیان

قد مضی دعاء آخر لقنوت الجمعة فی باب ما یقال فی القنوت

[۳]

۷۹۱۲- ۳ الکافی، ۳/ ۴۲۷/ ۲/ ۱ الحسین بن محمد عن عبد اللّه بن عامر عن علی بن مهزیار عن فضالة عن ابن عمار قال سمعت أبا عبد اللّه ع یقول فی قنوت الجمعة إذا کان إماما قنت فی الرکعة الأولی و إن کان یصلی أربعا ففی الرکعة الثانیة قبل الرکوع

[۴]

۷۹۱۳- ۴ الکافی، ۳/ ۴۲۷/ ۳/ ۱ علی عن العبیدی عن یونس عن أبان التهذیب، ۳/ ۱۶/ ۵۷/ ۱ الحسین عن فضالة عن أبان عن إسماعیل الجعفی عن عمر بن حنظلة قال قلت لأبی عبد اللّه ع القنوت یوم الجمعة فقال أنت رسولی إلیهم فی هذا إذا صلیتم فی جماعة ففی الرکعة الأولی و إذا صلیتم وحدانا ففی الرکعة الثانیة

[۵]

۷۹۱۴- ۵ التهذیب، ۳/ ۱۶/ ۵۶/ ۱ الحسین عن فضالة عن حسین عن الخراز و صفوان عن الخراز عن سلیمان بن خالد عن أبی عبد اللّه ع قال القنوت یوم الجمعة فی الرکعة الأولی

الوافی، ج۸، ص: ۱۱۴۳

[۶]

۷۹۱۵- ۶ التهذیب، ۳/ ۱۶/ ۵۸/ ۱ عنه عن الحسن عن زرعة عن أبی بصیر قال القنوت فی الرکعة الأولی قبل الرکوع

[۷]

۷۹۱۶- ۷ التهذیب، ۳/ ۱۷/ ۶۲/ ۱ عنه عن ابن أبی عمیر عن الخراز عن أبی بصیر قال سأل عبد الحمید أبا عبد اللّه ع و أنا عنده عن القنوت فی یوم الجمعة فقال له فی الرکعة الثانیة فقال له قد حدثنا بعض أصحابنا أنک قلت فی الرکعة الأولی فقال فی الأخیرة و کان عنده ناس کثیر- فلما رأی غفلة منهم قال یا با محمد هی فی الرکعة الأولی و الأخیرة قال قلت جعلت فداک قبل الرکوع أو بعده قال کل القنوت قبل الرکوع إلا الجمعة فإن الرکعة الأولی القنوت فیها قبل الرکوع و الأخیرة بعد الرکوع

[۸]

۷۹۱۷- ۸ التهذیب، ۲/ ۹۰/ ۱۰۲/ ۱ ابن عیسی عن علی بن الحکم عن الخراز مثله علی تفاوت فی ألفاظه

[۹]

اشارة

۷۹۱۸- ۹ التهذیب، ۳/ ۲۴۵/ ۴۷/ ۱ الحسین عن الحسن عن زرعة عن سماعة قال سألته عن القنوت فی الجمعة قال أما الإمام فعلیه القنوت فی الرکعة الأولی بعد ما یفرغ من القراءة قبل أن یرکع و فی الثانیة بعد ما یرفع رأسه من الرکوع قبل السجود و إنما صلاة الجمعة مع الإمام رکعتان فمن صلی من غیر إمام وحده فهی أربع رکعات بمنزلة الظهر فمن شاء قنت فی الرکعة الثانیة قبل أن یرکع و إن شاء لم یقنت و ذلک إذا صلی وحده

بیان

قال فی الفقیه تفرد بهذه الروایة حریز عن زرارة یعنی روایة القنوتین قال

الوافی، ج۸، ص: ۱۱۴۴

و الذی استعمله و أفتی به و مضی علیه مشایخی رحمة اللّه علیهم هو أن القنوت فی جمیع الصلوات فی الجمعة و غیرها فی الرکعة الثانیة بعد القراءة و قبل الرکوع

[۱۰]

۷۹۱۹- ۱۰ التهذیب، ۳/ ۱۷/ ۶۰/ ۱ الحسین عن ابن أبی عمیر عن جمیل بن صالح عن عبد الملک بن عمرو قال قلت لأبی عبد اللّه ع قنوت الجمعة فی الرکعة الأولی قبل الرکوع و فی الثانیة بعد الرکوع فقال لی لا قبل و لا بعد

[۱۱]

اشارة

۷۹۲۰- ۱۱ التهذیب، ۳/ ۱۷/ ۶۱/ ۱ سعد عن محمد بن الحسین عن جعفر بن بشیر عن داود بن الحصین قال سمعت معمر بن أبی رئاب یسأل أبا عبد اللّه ع و أنا حاضر عن القنوت فی الجمعة فقال لیس فیها قنوت

بیان

حملهما فی التهذیب علی نفی کونه فرضا أو موظفا أو فی حال الخوف و التقیة و فی الإستبصار اقتصر علی التقیة

الوافی، ج۸ ص: ۱۱۴۵

باب ۱۶۰ خطبة صلاة الجمعة و آدابها

[۱]

اشارة

۷۹۲۱- ۱ الکافی، ۳/ ۴۲۱/ ۱/ ۱ محمد عن محمد بن الحسین و أحمد جمیعا عن عثمان عن سماعة التهذیب، ۳/ ۲۴۳/ ۳۷/ ۱ الحسین عن الحسن عن زرعة عن سماعة قال قال أبو عبد اللّه ع ینبغی للإمام الذی یخطب الناس یوم الجمعة أن یلبس عمامة فی الشتاء و الصیف و یتردی ببرد یمنیة أو عدنی و یخطب و هو قائم یحمد اللّه و یثنی علیه ثم یوصی بتقوی اللّه و یقرأ سورة من القرآن قصیرة ثم یجلس ثم یقوم فیحمد اللّه و یثنی علیه و یصلی علی محمد و علی أئمة المسلمین و یستغفر للمؤمنین و المؤمنات فإذا فرغ من هذا قام المؤذن فأقام- فصلی بالناس رکعتین یقرأ فی الأولی بسورة الجمعة و فی الثانیة بسورة المنافقین

بیان

تأنیث الیمنیة باعتبار تسمیة البرد بالحبرة بالحاء المهملة و الباء الموحدة

[۲]

۷۹۲۲- ۲ الکافی، ۳/ ۴۲۱/ ۲/ ۱ محمد عن أحمد عن

الوافی، ج۸ ص: ۱۱۴۶

التهذیب، ۳/ ۲۰/ ۷۱/ ۱ الحسین عن صفوان عن العلاء التهذیب، ۳/ ۲۰/ ۷۳/ ۱ الحسین عن فضالة عن العلاء عن محمد عن أبی عبد اللّه ع قال إذا خطب الإمام یوم الجمعة فلا ینبغی لأحد أن یتکلم حتی یفرغ الإمام من خطبته فإذا فرغ الإمام من الخطبتین تکلم ما بینه و بین أن یقام للصلاة و إن سمع القراءة أم لم یسمع أجزأه

[۳]

۷۹۲۳- ۳ الفقیه، ۱/ ۴۱۶/ ۱۲۳۰ قال أمیر المؤمنین ع لا کلام و الإمام یخطب و لا التفات إلا کما یحل فی الصلاة و إنما جعلت الجمعة رکعتین من أجل الخطبتین جعلتا مکان الرکعتین الأخیرتین فهی صلاة حتی ینزل الإمام

[۴]

۷۹۲۴- ۴ الفقیه، ۱/ ۴۱۷/ ۱۲۳۱ العلاء عن محمد عن أبی عبد اللّه ع قال لا بأس أن یتکلم الرجل إذا فرغ الإمام من الخطبة یوم الجمعة ما بینه و بین أن تقام الصلاة الحدیث

[۵]

۷۹۲۵- ۵ الکافی، ۳/ ۴۲۱/ ۳/ ۱ الحسین بن محمد عن عبد اللّه بن عامر عن التهذیب، ۳/ ۲۰/ ۷۲/ ۱ علی بن مهزیار عن عثمان عن أبی مریم عن أبی جعفر ع قال سألته عن خطبة رسول اللّه ص

الوافی، ج۸ ص: ۱۱۴۷

أ قبل الصلاة أو بعد فقال قبل الصلاة یخطب ثم یصلی

[۶]

اشارة

۷۹۲۶- ۶ الکافی، ۳/ ۴۲۴/ ۷/ ۱ التهذیب، ۳/ ۲۴۱/ ۳۰/ ۱ الأربعة عن محمد قال سألته عن الجمعة فقال أذان و إقامة یخرج الإمام بعد الأذان فیصعد المنبر فیخطب و لا یصلی الناس ما دام الإمام علی المنبر ثم یقعد الإمام علی المنبر قدر ما یقرأ قل هو اللّه أحد ثم یقوم فیفتتح خطبة ثم ینزل فیصلی بالناس ثم یقرأ بهم فی الرکعة الأولی بالجمعة و فی الثانیة بالمنافقین

بیان

هذه الأخبار صریحة فی وجوب تقدیم خطبة الجمعة علی صلاتها مع ما مر فی باب وقت صلاة الجمعة و أما ما یستفاد من الفقیه مما یدل علی خلافه ففیه ما فیه و یأتی الکلام فیه فی باب صفة صلاة العیدین إن شاء اللّه تعالی

[۷]

۷۹۲۷- ۷ الکافی، ۳/ ۴۲۴/ ۸/ ۱ محمد عن أحمد عن التهذیب، ۳/ ۲۴۱/ ۲۹/ ۱ الحسین عن فضالة عن ابن سنان عن أبی عبد اللّه ع فی قول اللّه تعالی خُذُوا زِینَتَکُمْ عِنْدَ کُلِّ مَسْجِدٍ قال فی العیدین و الجمعة

[۸]

۷۹۲۸- ۸ الکافی، ۳/ ۴۲۴/ ۹/ ۱ الأربعة عن أبی عبد اللّه ع قال قال رسول اللّه ص کل واعظ قبله یعنی إذا خطب الإمام الناس یوم

الجمعة ينبغی للناس أن يستقبلوه

الوافی، ج۸، ص: ۱۱۴۸

[۹]

۷۹۲۹- ۹ الفقيه، ۱/ ۲۸۰/ ۸۵۹ قال النبی ص كل واعظ قبله و كل موعوظ قبله للواعظ يعنی فی الجمعة و العيدين و صلاة الاستسقاء فی الخطبة يستقبلهم الإمام و يستقبلونه حتی يفرغ من خطبته

[۱۰]

۷۹۳۰- ۱۰ التهذيب، ۳/ ۲۴۴/ ۴۴/ ۱ ابن محبوب عن محمد بن الحسين عن ابن بقاح عن معاذ بن ثابت عن عمرو بن جميع رفعه عن علی ع قال من السنة إذا صعد الإمام المنبر أن يسلم إذا استقبل الناس

[۱۱]

۷۹۳۱- ۱۱ التهذيب، ۳/ ۲۴۴/ ۴۵/ ۱ عنه عن الحسن بن علی عن الأشعری عن القداح عن جعفر عن أبيه ع قال كان رسول اللّه ص إذا خرج إلی الجمعة قعد علی المنبر حتی يفرغ المؤذنون

[۱۲]

۷۹۳۲- ۱۲ الكافی، ۳/ ۴۲۲/ ۶/ ۱ محمد عن أحمد عن الحسين عن النضر عن يحيی الحلبی عن العجلی عن محمد عن أبی جعفر ع فی خطبة يوم الجمعة- الخطبة الأولی الحمد لله نحمده و نستعينه و نستغفره و نستهديه و نعوذ بالله من شرور أنفسنا- و من سيئات أعمالنا من يهدی اللّه فلا مضل له و من يضلل فلا هادی له و أشهد أن لا إله إلا اللّه وحده لا شريك له و أشهد أن محمدا عبده و رسوله انتجبه لولايته- و اختصه برسالته و أكرمه بالنبوة أمينا علی غيبه و رحمة للعالمين و صلی اللّه علی محمد و آله و عليهم السلام

الوافی، ج۸، ص: ۱۱۴۹

أوصيكم عباد اللّه بتقوی اللّه و أخوفكم من عقابه فإن اللّه ينجی من اتقاه بمفازتهم لا يمسهم السوء و لا هم يحزنون و يكرم من خافه يقيهم شر ما خافوا- و يلقيهم نضرة و سرورا و أرغبكم فی كرامة اللّه الدائمة و أخوفكم عقابه الذی لا انقطاع له و لا نجاة لمن استوجبه فلا تغرنكم الدنيا و لا تركنوا إليها فإنها دار غرور كتب اللّه عليها و علی أهلها الفناء فتزودوا منها الذی أكرمكم اللّه به من التقوی و العمل الصالح فإنه لا يصل إلی اللّه من أعمال العباد إلا ما خلص منها- و لا يتقبل اللّه إلا من المتقين و قد أخبركم اللّه عن منازل من آمن و عمل صالحا- و عن منازل من كفر و عمل فی غير سبيله و قال ذٰلِكَ يَوْمٌ مَجْمُوعٌ لَهُ النّٰاسُ وَ ذٰلِكَ يَوْمٌ مَشْهُودٌ وَ مٰا نُؤَخِّرُهُ إِلّٰا لِأَجَلٍ مَعْدُودٍ يَوْمَ يَأْتِ لٰا تَكَلَّمُ نَفْسٌ إِلّٰا بِإِذْنِهِ فَمِنْهُمْ شَقِيٌّ وَ سَعِيدٌ فَأَمَّا الَّذِينَ شَقُوا فَفِی النّٰارِ لَهُمْ فِيهٰا زَفِيرٌ وَ شَهِيقٌ خٰالِدِينَ فِيهٰا مٰا دٰامَتِ السَّمٰاوٰاتُ وَ الْأَرْضُ إِلّٰا مٰا شٰاءَ رَبُّكَ إِنَّ رَبَّكَ فَعّٰالٌ لِمٰا يُرِيدُ وَ أَمَّا الَّذِينَ سُعِدُوا فَفِی الْجَنَّةِ خٰالِدِينَ فِيهٰا مٰا دٰامَتِ السَّمٰاوٰاتُ وَ الْأَرْضُ إِلّٰا مٰا شٰاءَ رَبُّكَ عَطٰاءً غَيْرَ مَجْذُوذٍ نسأل اللّه الذی جمعنا لهذا الجمع أن يبارك لنا فی يومنا هذا و أن يرحمنا جميعا إنه علی كل شیء قدير إن كتاب اللّه أصدق الحديث و أحسن القصص- قال اللّه تعالی وَ إِذٰا قُرِئَ الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُوا لَهُ وَ أَنْصِتُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ فاسمعوا طاعة اللّه و أنصتوا ابتغاء رحمته- ثم اقرأ سورة من القرآن و ادع ربك و صل علی النبی ص و ادع للمؤمنين و المؤمنات ثم تجلس قدر ما تمكن هنيهة ثم تقوم فتقول الحمد لله نحمده و نستعينه و نستغفره و نستهديه و نؤمن به و

نتوکل علیه و نعوذ بالله من شرور أنفسنا و من سیئات أعمالنا من یهدی اللّه فلا مضل له و من

الوافی، ج۸، ص: ۱۱۵۰

یضلل فلا هادی له و أشهد أن لا إله إلا اللّه وحده لا شریک له و أشهد أن محمدا عبده و رسوله أرسله بالهدی و دین الحق لیظهره علی الدین کله و لو کره المشرکون- و جعله رحمة للعالمین بشیرا و نذیرا و داعیا إلی اللّه باذنه و سراجا منیرا من یطع اللّه و رسوله فقد رشد و من یعصیهما فقد غوی- أوصیکم عباد اللّه بتقوی اللّه الذی ینفع بطاعته من أطاعه و الذی یضر بمعصیته من عصاه الذی إلیه معادکم و علیه حسابکم فإن التقوی وصیة اللّه فیکم و فی الذین من قبلکم قال اللّه تعالی وَ لَقَدْ وَصَّیْنَا الَّذِینَ أُوتُوا الْکِتابَ مِنْ قَبْلِکُمْ- وَ إِیّاکُمْ أَنِ اتَّقُوا اللّهَ وَ إِنْ تَکْفُرُوا فَإِنَّ لِلّهِ ما فِی السَّماواتِ وَ ما فِی الْأَرْضِ وَ کانَ اللّهُ غَنِیًّا حَمِیداً انتفعوا بموعظة اللّه و الزموا کتابه فإنه أبلغ الموعظة و خیر الأمور فی المعاد عاقبة و لقد اتخذ اللّه الحجة فلا یهلک من هلک إلا عن بینة و لا یحیی من حی إلا عن بینة و قد بلغ رسول اللّه ص الذی أرسل به فألزموا وصیته و ما ترک فیکم من بعده من الثقلین کتاب اللّه و أهل بیته اللذین لا یضل من تمسک بهما و لا یهتدی من ترکهما اللهم صل علی محمد عبدک و رسولک سید المرسلین و إمام المتقین و رسول رب العالمین- ثم تقول اللهم صل علی أمیر المؤمنین و وصی رسول رب العالمین ثم تسمی الأئمة حتی تنتهی إلی صاحبک ثم تقول اللهم افتح له فتحا یسیرا و انصره نصرا عزیزا اللهم أظهر به دینک و سنة نبیک حتی لا یستخفی بشیء من الحق مخافة أحد من الخلق اللهم إنا نرغب إلیک فی دولة کریمة تعز بها الإسلام و أهله و تذل بها النفاق و أهله و تجعلنا فیها من الدعاة إلی طاعتک و القادة فی سبیلک و ترزقنا فیها کرامة الدنیا و الآخرة اللهم ما حملتنا من الحق فعرفناه و ما قصرنا عنه فعلمناه

الوافی، ج۸، ص: ۱۱۵۱

ثم یدعو اللّه علی عدوه و یسأل لنفسه و أصحابه ثم یرفعون أیدیهم فیسألون اللّه حوائجهم کلها حتی إذا فرغ من ذلک قال اللهم استجب لنا و یکون آخر کلامه أن یقول إِنَّ اللّهَ یَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَ الْإِحْسانِ وَ إِیتاءِ ذِی الْقُرْبی وَ یَنْهی عَنِ الْفَحْشاءِ وَ الْمُنْکَرِ وَ الْبَغْیِ یَعِظُکُمْ لَعَلَّکُمْ تَذَکَّرُونَ- ثم یقول اللهم اجعلنا ممن تذکر فتنفعه الذکری ثم ینزل

[۱۳]

اشارة

۷۹۳۳- ۱۳ الکافی، ۸/ ۱۷۳/ ۱۹۴/ ۱ علی عن أبیه عن السراد عن محمد بن النعمان أو غیره عن أبی عبد اللّه ع أنه ذکر هذه الخطبة لأمیر المؤمنین ع یوم الجمعة الحمد لله أهل الحمد و ولیه و منتهی الحمد و محله البدیء البدیع الأجل الأعظم الأعز الأکرم المتوحد بالکبریاء و المتفرد بالآلاء القاهر بعزة و المتسلط بقهره الممتنع بقوته المهیمن بقدرته و المتعالی فوق کل شیء بجبروته المحمود بامتنانه و بإحسانه المتفضل بعطائه و جزیل فوائده الموسع برزقه المسبغ بنعمته- نحمده علی آلائه و تظاهر نعمائه حمدا یزن عظمة جلاله و یملأ قدر آلائه و کبریائه و أشهد أن لا إله إلا اللّه وحده لا شریک له الذی کان فی أولیته متقادما و فی دیمومیته متسطرا خضع الخلائق بوحدانیته و ربوبیته و قدیم أزلیته و دانوا لدوام أبدیته و أشهد أن محمدا عبده و رسوله و خیرته من خلقه اختاره بعمله و اصطفاه لوحیه و ائتمنه علی سره و ارتضاه لخلقه و انتدبه لعظیم أمره و لضیاء معالم دینه و مناهج سبیله و مفتاح وحیه و سببا لباب رحمته ابتعثه علی حین فترة من الرسل و هدأة من العلم و اختلاف من الملل و ضلال عن الحق- و جهالة بالرب و کفر بالبعث و الوعد أرسله إلی الناس أجمعین رحمة للعالمین بکتاب کریم قد فضله و فصله و بینه و أوضحه و أعزه و حفظه من أن یأتیه الباطل من بین یدیه و لا من خلفه تنزیل من حکیم حمید

الوافي، ج‌۸، ص: ۱۱۵۲

ضرب للناس فيه الأمثال و صرف فيه الآيات لعلهم يعقلون أحل فيه الحلال و حرم فيه الحرام و شرع فيه الدين لعباده عذرا و نذرا لئلا يكون للناس على اللّه حجة بعد الرسل و يكون بلاغا لقوم عابدين فبلغ رسالته و جاهد في سبيله و عبده حتى أتاه اليقين صلى اللّه عليه و آله و سلم تسليما كثيرا- أوصيكم عباد اللّه و أوصي نفسي بتقوى اللّه الذي ابتدأ الأمور بعلمه و إليه يصير غدا معادها و بيده فناؤها و فناؤكم و تصرم أيامكم و فناء آجالكم و انقطاع مدتكم فكان قد زالت عن قليل عنا و عنكم كما زالت عمن كان قبلكم فاجعلوا عباد اللّه اجتهادكم في هذه الدنيا التزود من يومها القصير ليوم الآخرة الطويل- فإنها دار عمل و الآخرة دار القرار و الجزاء فتجافوا عنها فإن المغتر من اغتر بها لن تعدو الدنيا إذا تناهت إليها أمنية أهل الرغبة فيها المحبين لها المطمئنين إليها المفتونين بها أن تكون كما قال اللّه تعالى كَماءٍ أَنْزَلْناهُ مِنَ السَّماءِ فَاخْتَلَطَ بِهِ نَباتُ الْأَرْضِ مِمَّا يَأْكُلُ النّاسُ وَ الْأَنْعامُ الآية مع أنه لم يصب امرءا منكم في هذه الدنيا حبرة إلا أورثته عبرة و لا يصبح فيها في جناح أمن إلا و هو يخاف فيها نزول جائحة أو تغير نعمة أو زوال عافية مع أن الموت من وراء ذلك و هول المطلع و الوقوف بين يدي الحكم العدل تجزى كل نفس بما عملت ليجزي الذين أساءوا بما عملوا و يجزي الذين أحسنوا بالحسنى فاتقوا اللّه تعالى و سارعوا إلى رضوان اللّه و العمل بطاعته و التقرب إليه بكل ما فيه الرضا فإنه قريب مجيب- جعلنا اللّه و إياكم ممن يعمل بمحابه و يجتنب سخطه- ثم إن أحسن القصص و أبلغ الموعظة و أنفع التذكر كتاب اللّه تعالى قال اللّه تعالى وَ إِذا قُرِئَ الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُوا لَهُ وَ أَنْصِتُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ أستعيذ بالله من الشيطان الرجيم بِسْمِ اللّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ وَ الْعَصْرِ إِنَّ الْإِنْسانَ لَفِي خُسْرٍ إِلَّا الَّذِينَ

الوافي، ج‌۸، ص: ۱۱۵۳

آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصّالِحاتِ وَ تَواصَوْا بِالْحَقِّ وَ تَواصَوْا بِالصَّبْرِ- إِنَّ اللّهَ وَ مَلائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ يا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَ سَلِّمُوا تَسْلِيماً اللهم صل على محمد و آل محمد و بارك على محمد و آل محمد و تحنن على محمد و آل محمد و سلم على محمد و آل محمد كأفضل ما صليت و باركت و ترحمت و تحننت و سلمت على إبراهيم و آل إبراهيم إنك حميد مجيد- اللهم أعط محمدا الوسيلة و الشرف و الفضيلة و المنزلة الكريمة اللهم اجعل محمدا و آل محمد أعظم الخلائق كلهم شرفا يوم القيامة و أقربهم منك مقعدا- و أوجههم عندك يوم القيامة جاها و أفضلهم عندك منزلة و نصيبا اللهم أعط محمدا أشرف المقام و حباء السلام و شفاعة الإسلام اللهم و ألحقنا به غير خزايا- و لا ناكثين و لا نادمين و لا مبدلين إله الحق آمين- ثم جلس قليلا ثم قام فقال الحمد لله أحق من خشي و حمد و أفضل من اتقي و عبد و أولى من عظم و مجد نحمده لعظيم غنائه و جزيل عطائه و تظاهر نعمائه و حسن بلائه و نؤمن بهداه الذي لا يخبو ضياؤه و لا يهمد سناؤه و لا يوهن عراؤه و نعوذ بالله من سوء كل الريب و ظلم الفتن و نستغفره من مكاسب الذنوب و نستعصمه من مساوي الأعمال و مكاره الآمال و الهجوم في الأهوال- و مشاركة أهل الريب و الرضا بما يعمل الفجار في الأرض بغير الحق- اللهم اغفر لنا و للمؤمنين و المؤمنات الأحياء منهم و الأموات الذين توفيتهم على دينك و ملة نبيك صلى اللّه عليه و آله و سلم اللهم تقبل حسناتهم و تجاوز عن سيئاتهم و أدخل عليهم الرحمة و المغفرة و الرضوان و اغفر للأحياء من المؤمنين و المؤمنات الذين وحدوك و صدقوا رسولك و تمسكوا بدينك و عملوا بفرائضك و اقتدوا بنبيك و سنوا سنتك و أحلوا حلالك و حرموا حرامك و خافوا عقابك و رجوا ثوابك و والوا أوليائك و عادوا أعدائك اللهم اقبل حسناتهم و تجاوز عن سيئاتهم و أدخلهم برحمتك في عبادك الصالحين إله الحق آمين

الوافي، ج‌۸، ص: ۱۱۵۴

بيان

المهيمن الرقيب الحافظ متسطرا متسلطا دانوا انقادوا و انتـدبه أجابه و الهداة السكون عذرا و نذرا أی محوا لإساءة المحقين و تخويفا للمبطلين لن تعدو الـدنيا يعنی لن تتجاوز أن تكون كما قال اللّه و إن بلغت أقصـی ما يؤمل فيها أهلها و الحبرة بالفتح النعمة و سعة العيش و الجائحة بالجيم أولا و المهملة أخيرا الآفة و كل مصيبة عظيمة و فتنة مبيرة و المطلع بتشديد الطاء و فتح اللام ما أشرف عليه من أمر الآخرة و الحباء بالمهملة ثم الموحدة العطية و الهمود الانطفاء و فی بعض النسخ شواكل الريب بـدل سوء كل الريب و لعل المراد بشواكله متشابهاته

[۱۴]

اشارة

۷۹۳۴- ۱۴ الفقيه، ۱/ ۴۲۷/ ۱۲۶۳ خطب أمير المؤمنين ع فی الجمعة فقال الحمد لله الولی الحميد الحكيم المجيد الفعال لما يريد علام الغيوب و خالق الخلق و منزل القطر و مدبر أمر الدنيا و الآخرة و وارث السماوات و الأرض الذی عظم شأنه فلا شیء مثله تواضع كل شیء لعظمته- و ذل كل شیء لعزته و استسلم كل شیء لقدرته و قر كل شیء قراره لهيبته- و خضع كل شیء لملكته و ربوبيته الذی يمسك السماء أن تقع علی الأرض إلا بإذنه و أن تقوم الساعة إلا بأمره و أن يحدث فی السماوات و الأرض شیء إلا بعلمه- نحمده علی ما كان و نستعينه من أمرنا علی ما يكون و نستغفره و نستهديه- و نشهد أن لا إله إلا اللّه وحده لا شريك له ملك الملوك و سيد السادات و جبار الأرض و السماوات القهار الكبير المتعال ذو الجلال و الإكرام ديان يوم الدين رب آبائنا الأولين و نشهد أن محمدا عبده و رسوله أرسله بالحق داعيا إلی الحق و شاهدا

الوافی، ج۸ ص: ۱۱۵۵

علی الخلق فبلغ رسالات ربه كما أمره لا- متعديا و لا- مقصرا و جاهد فی اللّه أعداءه لا- وانيا و لا ناكلا و نصح له فی عباده صابرا محتسبا فقبضه اللّه إليه و قد رضی عمله و تقبل سعيه و غفر ذنبه صلی اللّه عليه و آله و سلم أوصيكم عباد اللّه بتقوی اللّه و اغتنام ما استطعتم عملا به من طاعته فی هذه الأيام الخالية و بالرفض لهذه الدنيا التاركة لكم و إن لم تكونوا تحبون تركها و المبلية لكم و إن كنتم تحبون تجديدها فإنما مثلكم و مثلها كركب سلكوا سبيلا فكان قد قطعوه و أفضوا إلی علم فكان قد بلغوه و كم عسی المجری إلی الغاية أن يجری إليها حتی يبلغها و كم عسی أن يكون بقاء من له يوم لا يعدوه و طالب حثيث فی الدنيا يحدوه حتی يفارقها فلا تتنافسوا فی عز الدنيا و فخرها و لا- تعجبوا بزينتها و نعيمها و لا تجزعوا من ضرائها و بؤسها فإن عز الدنيا و فخرها إلی انقطاع و إن زينتها و نعيمها إلی زوال و إن ضرها و بؤسها إلی نفاد و كل مدة منها إلی منتهی و كل حی منها إلی فناء و بلاء- أ و ليس لكم فی آثار الأولين و فی آبائكم الماضين معتبر و تبصرة إن كنتم تعقلون أ لم تروا إلی الماضين منكم لا يرجعون و إلی الخلف الباقين منكم لا- يقفون قال اللّه وَ حَرامٌ عَلی قَرْيَةٍ أَهْلَكْناها أَنَّهُمْ لا يَرْجِعُونَ و قال كُلُّ نَفْسٍ ذائِقَةُ الْمَوْتِ وَ إِنَّما تُوَفَّوْنَ أُجُورَكُمْ يَوْمَ الْقِيامَةِ فَمَنْ زُحْزِحَ عَنِ النّارِ وَ أُدْخِلَ الْجَنَّةَ فَقَدْ فازَ وَ مَا الْحَياةُ الدُّنْيا إِلّا مَتاعُ الْغُرُورِ أ و لستم ترون إلی أهل الدنيا و هم يصبحون و يمسون علی أحوال شتی فميت يبكی و آخر يعزی و صريع يتلوی و عائد و معود و آخر بنفسه و يجود و طالب الدنيا و الموت يطلبه و غافل و ليس بمغفول عنه و علی أثر الماضين يمضی الباقين و الحمد لله رب العالمين رب السماوات السبع و رب الأرضين السبع و رب العرش العظيم الذی يبقی و يفنی ما سواه و إليه يئول الخلق

الوافی، ج۸ ص: ۱۱۵۶

و يرجع الأمر- ألا إن هذا اليوم يوم جعله اللّه لكم عيدا و هو سيد أيامكم و أفضل أعيادكم- و قد أمركم اللّه فی كتابه بالسعی فيه

إلی ذکره فلتعظم رغبتکم فیه و لتخلص نیتکم فیه و أکثروا فیه التضرع و الدعاء و مسألة الرحمة و الغفران فإن اللّه عز و جل یستجیب لکل من دعاه و یورد النار من عصاه و کل مستکبر عن عبادته قال اللّه عز و جل ادْعُونِی أَسْتَجِبْ لَکُمْ إِنَّ الَّذِینَ یَسْتَکْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِی سَیَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِینَ- و فیه ساعة مبارکة لا یسأل اللّه عبد مؤمن فیها شیئا إلا أعطاه- و الجمعة واجبة علی کل مؤمن إلا علی الصبی و المریض و المجنون و الشیخ الکبیر و الأعمی و المسافر و المرأة و العبد المملوک و من کان علی رأس فرسخین غفر اللّه لی و لکم سالف ذنوبنا فیما خلا من أعمارنا و عصمنا و إیاکم من اقتراف الآثام بقیة أیام دهرنا إن أحسن الحدیث و أبلغ المواعظ کتاب اللّه عز و جل أعوذ بالله من الشیطان الرجیم إن اللّه هو الفتاح العلیم بسم اللّه الرحمن الرحیم- ثم یبدأ بعد الحمد بقل هو اللّه أحد أو بقل یا أیها الکافرون أو بإذا زلزلت الأرض أو بألهیکم التکاثر أو بالعصر و کان مما یدوم علیه قل هو اللّه أحد ثم یجلس جلسة خفیفة ثم یقوم فیقول الحمد لله نحمده و نستعینه و نؤمن به و نتوکل علیه و نشهد أن لا إله إلا اللّه وحده لا شریک له و أن محمدا عبده و رسوله- صلوات اللّه علیه و آله و سلامه و مغفرته و رضوانه اللهم صل علی محمد عبدک و رسولک و نبیک صلاة نامیة تامة زاکیة ترفع بها درجته و تبین بها فضله و صل علی محمد و آل محمد و بارک علی محمد و آل محمد کما صلیت و بارکت و ترحمت علی إبراهیم و آل إبراهیم إنک حمید مجید اللهم عذب کفره أهل الکتاب الذین یصدون عن سبیلک و یجحدون آیاتک و یکذبون رسلک اللهم خالف بین کلمتهم و ألق

الوافی، ج۸، ص: ۱۱۵۷

الرعب فی قلوبهم و أنزل علیهم رجزک و نقمتک و بأسک الذی لا ترده عن القوم المجرمین اللهم انصر جیوش المسلمین و سرایاهم و مرابطیهم فی مشارق الأرض و مغاربها إنک علی کل شیء قدیر- اللهم اغفر للمؤمنین و المؤمنات و المسلمین و المسلمات اللهم اجعل التقوی زادهم و الإیمان و الحکمة فی قلوبهم و أوزعهم أن یشکروا نعمتک التی أنعمت علیهم- و أن یوفوا بعهدک الذی عاهدتهم علیه إله الحق و خالق الخلق اللهم اغفر لمن توفی من المؤمنین و المؤمنات و المسلمین و المسلمات و لمن هو لاحق بهم من بعدهم منهم إنک أنت العزیز الحکیم إن اللّه یأمر بالعدل و الإحسان و إیتاء ذی القربی و ینهی عن الفحشاء و المنکر و البغی یعظکم لعلکم تذکرون اذکروا اللّه یذکرکم فإنه ذاکر لمن ذکره و اسألوا اللّه من رحمته و فضله فإنه لا یخیب علیه داع دعاه رَبَّنا آتِنا فِی الدُّنْیا حَسَنَةً وَ فِی الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَ قِنا عَذابَ النّارِ

بیان

وانیا فاترا ناکلا متمردا الخالیة الماضیة المجری إما بفتح الراء أو بکسرها و علی الثانی إما متعد أی الذی یجری فرسه أو لازم أی السائر و کم استفهامیة و المراد تقلیل المدة طالب حثیث سریع و المراد به الموت یحدوه یسوقه و بلاء و یقال بلی المیت إذا أفنته الأرض فالعطف تفسیری و هو بالفتح ممدودا و بالکسر مقصورا لا یقفون فی بعض النسخ لا یبقون إنهم لا یرجعون قرئ بکسر الهمزة لتکون جملة مستأنفة و المراد عدم رجوعهم إلی الدنیا و هو المناسب للاستشهاد بها فی هذا المقام و بفتحها لیکون فاعلا لحرام و المراد وجوب رجوعهم إلی الحیاة فی الآخرة زحزح أبعد بنفسه یجود کنایة عن الموت

الوافی، ج۸، ص: ۱۱۵۸

[۱۵]

اشارة

۷۹۳۵- ۱۵ التهذیب، ۳/ ۲۰/ ۷۴/ ۱ الحسین عن فضالـة عن ابن وهب قال قال أبو عبد اللّه ع إن أول من خطب و هو جالس معاویة و استأذن الناس فی ذلک من وجع کان فی رکبتیه و کان یخطب خطبـة و هو جالس و خطبة و هو قائم ثم یجلس بینهما ثم قال الخطبة و هو قائم خطبتان یجلس بینهما جلسة لا یتکلم فیها قدر ما یکون فصل ما بین الخطبتین

بیان

المستتر فی ثم قال یعود إلی أبی عبد اللّه ع قدر ما یکون یعنی بقدر ما یسمی فصلا و هو تحدید لأقلها

الوافی، ج‌۸، ص: ۱۱۵۹

باب ۱۶۱ من لم یدرک الجمعة أو بعضها

[۱]

۷۹۳۶- ۱ الکافی، ۳/ ۴۲۷/ ۱/ ۱ التهذیب، ۳/ ۱۶۰/ ۴/ ۱ التهذیب، ۳/ ۲۴۳/ ۳۸/ ۱ الخمسـة قال سألت أبا عبد اللّه ع عمن لم یدرک الخطبة یوم الجمعة قال یصـلی رکعتین فإن فاتته الصلاة فلم یدرکها فلیصل أربعا و قال إذا أدرکت الإمام قبل أن یرکع الرکعة الأخیرة فقد أدرکت الصلاة و إن أنت أدرکته بعد ما رکع فهی الظهر أربعا

[۲]

۷۹۳۷- ۲ الفقیه، ۱/ ۴۱۹/ ۱۲۳۵ الحلبی عنه ع قال إذا أدرکت الإمام الحدیث إلا أنه قال فهی بمنزلة الظهر أربعا

[۳]

۷۹۳۸- ۳ التهذیب، ۳/ ۲۴۳/ ۳۹/ ۱ الحسین عن القاسم عن أبان عن أبی بصیر و الفقیه، ۱/ ۴۱۸/ ۱۲۳۴ البقباق عن أبی عبد اللّه ع قال إذا أدرک الرجل رکعة فقد أدرک الجمعة و إن فاتته فلیصل

الوافی، ج‌۸، ص: ۱۱۶۰

أربعا

[۴]

۷۹۳۹- ۴ التهذیب، ۳/ ۲۴۴/ ۴۱/ ۱ أحمد عن علی بن الحکم عن العرزمی عن أبی عبد اللّه ع قال إذا أدرکت الإمام یوم الجمعة و قد سبقک برکعة فأضف إلیها رکعة أخری و اجهر فیها فإن أدرکته و هو یتشهد صل أربعا

[۵]

۷۹۴۰- ۵ التهذیب، ۳/ ۱۶۰/ ۵/ ۱ محمد بن أحمد عن یوسف بن الحارث عن محمد بن العرزمی عن أبیه عن جعفر عن أبیه عن جابر عن علی ع قال من أدرک الإمام یوم الجمعة و هو یتشهد فلیصل أربعا- و من أدرک رکعة فلیضف إلیها أخری یجهر فیها

[۶]

۷۹۴۱- ۶ التهذیب، ۳/ ۱۶۱/ ۷/ ۱ الحسین عن فضالة عن حماد عن البقباق قال قال أبو عبد اللّه ع من أدرک رکعة فقد أدرک الجمعة

[۷]

اشارة

۷۹۴۲- ۷ الکافی، ۳/ ۲۹/ ۹/ ۱ علی عن أبیه و القاسانی عن الجوهری التهذیب، ۳/ ۲۱/ ۷۸/ ۱ سعد عن محمد بن الحسین عن

الوافی، ج۸، ص: ۱۱۶۱

عباد بن سلیمان عن الجوهری عن الفقیه، ۱/ ۴۱۹/ ۱۲۳۷ المنقری عن حفص بن غیاث قال سمعت أبا عبد اللّه ع یقول فی رجل أدرک الجمعة و قد ازدحم الناس فکبر مع الإمام و رکع و لم یقدر علی السجود و قام الإمام و الناس فی الرکعة الثانیة و قام هذا معهم فرکع الإمام و لم یقدر هذا علی الرکوع فی الرکعة الثانیة من الزحام و قدر علی السجود کیف یصنع- فقال أبو عبد اللّه ع أما الرکعة الأولی فهی إلی عند الرکوع تامة فلما لم یسجد لها حتی دخل فی الثانیة لم یکن له ذلک فلما سجد فی الثانیة فإن کان نوی أن هذه السجدة هی للرکعة الأولی فقد تمت له الأولی فإذا سلم الإمام قام فصلی رکعة یسجد فیها ثم یتشهد و یسلم و إن کان لم ینو أن تکون تلک السجدة للرکعة الأولی لم یجزئ عنه الأولی و لا الثانیة- الفقیه، التهذیب، و علیه أن یسجد سجدتین و ینوی أنهما للرکعة الأولی و علیه بعد ذلک رکعة ثانیة یسجد فیها- التهذیب، قال حفص و سألت عنها ابن أبی لیلی فما طعن فیها و لا قارب

الوافی، ج۸، ص: ۱۱۶۲

بیان

یعنی و لا قارب ما یوجب الطعن أو التصدیق و سیأتی أخبار أخر فی هذا المعنی إن شاء اللّه

[۸]

اشارة

۷۹۴۳- ۸ التهذیب، ۳/ ۱۶۰/ ۶/ ۱ التهذیب، ۳/ ۲۴۳/ ۴۰/ ۱ الحسین عن فضالة و النضر عن ابن سنان عن أبی عبد اللّه ع قال الجمعة لا تکون إلا لمن أدرک الخطبتین

بیان

حمله فی التهذیبین علی نفی ثواب من أدرک الخطبتین أو الجمعة الفاضلة الکاملة

الوافی، ج‌۸، ص: ۱۱۶۳

باب ۱۶۲ اجتماع الجمعة مع العید

[۱]

اشارة

۷۹۴۴- ۱ الکافی، ۳/ ۴۶۱/ ۸/ ۱ الاثنان عن الوشاء عن أبان عن سلمة عن أبی عبد اللّه ع قال اجتمع عیدان علی عهد أمیر المؤمنین ع فخطب الناس فقال هذا یوم اجتمع فیه عیدان فمن أحب أن یجمع معنا فلیفعل و من لم یفعل فإن له رخصة یعنی من کان متنحیا

بیان

متنحیا أی بعیدا

[۲]

۷۹۴۵- ۲ الفقیه، ۱/ ۵۰۹/ ۱۴۷۳ سأل الحلبی أبا عبد اللّه ع عن الفطر و الأضحی إذا اجتمعا یوم الجمعة قال اجتمعا فی زمان علی ع فقال من شاء أن یأتی الجمعة فلیأت و من قعد فلا یضره و لیصل الظهر و خطب ع خطبتین جمع فیها خطبة العید و خطبة الجمعة

الوافی، ج‌۸، ص: ۱۱۶۴

[۳]

اشارة

۷۹۴۶- ۳ التهذیب، ۳/ ۱۳۷/ ۳۶/ ۱ محمد بن أحمد عن الخشاب عن ابن کلوب عن إسحاق بن عمار عن جعفر عن أبیه ع أن علی بن أبی طالب ع کان یقول إذا اجتمع عیدان للناس فی یوم واحد- فإنه ینبغی للإمام أن یقول للناس فی خطبته الأولی إنه قد اجتمع لکم عیدان فأنا أصلیهما جمیعا فمن کان مکانه قاصیا فأحب أن ینصرف عن الآخر فقد أذنت له- قال محمد بن أحمد و أخذت هذا الحدیث من کتاب محمد بن حمزة بن الیسع رواه عن محمد بن الفضیل و لم أسمع أنا منه

بیان

قاصیا یعنی بعیدا

الوافی، ج‌۸، ص: ۱۱۶۵

باب ۱۶۳ فضل صلاة الجماعة و أدناه

[۱]

۷۹۴۷- ۱ الکافی، ۳/ ۳۷۱/ ۱/ ۱ الثلاثة عن ابن أذینة عن زرارة قال قلت لأبی عبد اللّه ع ما یروی الناس أن الصلاة فی جماعة أفضل من صلاة الرجل وحده بخمس و عشرین صلاة قال صدقوا فقلت الرجلان یکونان جماعة فقال نعم و یقوم الرجل عن یمین الإمام

[۲]

۷۹۴۸- ۲ الکافی، ۳/ ۳۷۲/ ۶/ ۱ التهذیب، ۳/ ۲۴/ ۲/ ۱ حماد عن حریز عن زرارة و الفضیل قالا قلنا له الصلاة فی جماعة فریضة هی قال الصلاة فریضة و لیس الاجتماع بمفروض فی الصلاة کلها و لکنها سنة من ترکها رغبة عنها و عن جماعة المؤمنین من غیر علة فلا صلاة له

[۳]

۷۹۴۹- ۳ الفقیه، ۱/ ۳۷۵/ ۰ فی باب الجماعة و فضلها الحدیث مرسلا مقطوعا

[۴]

اشارة

۷۹۵۰- ۴ الکافی، ۳/ ۳۷۱/ ۲/ ۱ جماعة عن أحمد عن

الوافی، ج‌۸، ص: ۱۱۶۶

التهذیب، ۳/ ۲۶۵/ ۶۹/ ۱ الحسین عن حماد بن عیسی عن محمد بن یوسف عن أبیه قال سمعت أبا جعفر ع یقول إن الجهنی أتی النبی ص فقال یا رسول اللّه إنی أکون فی البادیة و معی أهلی و ولدی و غلمتی فأؤذن و أقیم و أصلی بهم أ فجماعة نحن فقال نعم فقال یا رسول اللّه إن الغلمة یتبعون قطر السحاب فأبقی أنا و أهلی و ولدی فأؤذن و أقیم و أصلی بهم أ فجاعة نحن فقال نعم فقال یا رسول اللّه فإن ولدی یتفرقون فی الماشیة فأبقی أنا و أهلی فأؤذن و أقیم و أصلی بها أ فجماعة نحن فقال نعم فقال یا رسول اللّه إن المرأة تذهب فی مصلحتها فأبقی أنا وحدی فأؤذن و أقیم أ فجماعة أنا فقال نعم المؤمن وحده جماعة

بیان

یتبعون قطر السحاب أی یذهبون فی طلب محل یکون فیه الماء و الکلاء لینتقلوا إلیه قوله المؤمن وحده جماعة یعنی بذلک أنه إذا أراد الجماعة و لم یتیسر له ذلک فصلاته وحده تقوم مقام صلاته فی الجماعة.

و قال فی الفقیه لأنه متی أذن و أقام صلی خلفه صفان من الملائکة و متی أقام و لم یؤذن صلی خلفه صف واحد

[۵]

۷۹۵۱- ۵ الکافی، ۳/ ۳۷۱/ ۳/ ۱ الأربعة عن أبی عبد اللّه عن أبیه ع قال الفقیه، ۱/ ۳۷۶/ ۱۰۹۳ قال رسول اللّه ص من صلی الصلوات الخمس فی جماعة فظنوا به خیرا

الوافی، ج۸، ص: ۱۱۶۷

[۶]

۷۹۵۲- ۶ الکافی، ۳/ ۳۷۲/ ۴/ ۱ جماعة عن أحمد عن التهذیب، ۳/ ۲۶۵/ ۷۰/ ۱ الحسین عن محمد بن سنان عن إسحاق بن عمار قال قال أبو عبد اللّه ع أ ما یستحیی الرجل منکم أن یکون له الجاریة فیبیعها فتقول لم یکن یحضر الصلاة

[۷]

اشارة

۷۹۵۳- ۷ الکافی، ۳/ ۳۷۲/ ۵/ ۱ الأربعة عن زرارة و النیسابوریان عن حماد عن حریز عن زرارة قال کنت جالسا عند أبی جعفر ع ذات یوم إذ جاءه رجل فدخل علیه فقال له جعلت فداک إنی رجل جار مسجد لقومی فإذا أنا لم أصل معهم وقعوا فی و قالوا هو هکذا و هکذا فقال أما لئن قلت ذاک لقد قال أمیر المؤمنین ع من سمع النداء فلم یجبه من غیر علة فلا صلاة له- فخرج الرجل فقال له لا تدع الصلاة معهم و خلف کل إمام فلما خرج فقلت له جعلت فداک کبر علی قولک لهذا الرجل حین استفتاک فإن لم یکونوا مؤمنین قال فضحک ع ثم قال ما أراک بعد إلا هاهنا یا زرارة فأیة علة ترید أعظم من أنه لا یؤتم به ثم قال یا زرارة أ ما ترانی قلت صلوا فی مساجدکم و صلوا مع أئمتکم

بیان

لعله ع اتقی الرجل أن یروی ذلک عنه و صرح بالحق مع زرارة

الوافی، ج۸، ص: ۱۱۶۸

[۸]

۷۹۵۴- ۸ التهذیب، ۳/ ۲۵/ ۴/ ۱ الحسین عن النضر عن عبد اللّه بن سنان عن أبی عبد اللّه ع قال الصلاة فی جماعة تفضل علی کل صلاة الفذ بأربعة و عشرین درجة تکون خمسة و عشرین صلاة

[۹]

اشارة

۷۹۵۵- ۹ الفقیه، ۱/ ۳۷۵/ ۰ فی باب الجماعة و فضلها الحدیث مرسلا مقطوعا و زاد و صلاة الرجل فی جماعة تفضل علی صلاة الرجل وحده بخمس و عشرین درجة فی الجنة

بیان

الفذ بالتشدید الفرد

[۱۰]

اشارة

۷۹۵۶- ۱۰ التهذیب، ۳/ ۲۵/ ۵/ ۱ بهذا الإسناد عن أبی عبد اللّه ع قال سمعته یقول الفقیه، ۱/ ۳۷۶/ ۱۰۹۷ صلی رسول اللّه ص الفجر فأقبل بوجهه علی أصحابه فسأل عن أناس یسمیهم بأسمائهم فقال هل حضروا الصلاة فقالوا لا یا رسول اللّه فقال أ غیب هم فقالوا لا قال أما إنه لیس من صلاة أشد [أثقل] علی المنافقین من هذه الصلاة و العشاء و لو علموا أی فضل فیهما لأتوهما و لو حبوا

بیان

الحبو أن یمشی علی یدیه و رکبتیه أو استه

الوافی، ج۸ ص: ۱۱۶۹

[۱۱]

۷۹۵۷- ۱۱ التهذیب، ۳/ ۲۵/ ۸۷/ ۱ بهذا الإسناد عن أبی عبد اللّه ع قال سمعته یقول إن أناسا کانوا علی عهد رسول اللّه ص أبطئوا عن الصلاة فی المسجد فقال رسول اللّه ص لیوشک قوم یدعون الصلاة فی المسجد أن نأمر بحطب فیوضع علی أبوابهم فتوقد علیهم نار فتحرق علیهم بیوتهم

[۱۲]

۷۹۵۸- ۱۲ الفقیه، ۱/ ۳۷۶/ ۱۰۹۲ قال رسول اللّه ص لقوم لتحضرن المسجد أو لأحرقن علیکم منازلکم

[۱۳]

۷۹۵۹- ۱۳ الفقیه، ۱/ ۳۷۶/ ۱۰۹۱ محمد عن أبی جعفر ع أنه قال لا صلاة لمن لا یشهد الصلاة من جیران المسجد إلا مریض أو مشغول

[۱۴]

۷۹۶۰- ۱۴ التهذیب، ۳/ ۲۶۱/ ۵۵/ ۱ أحمد عن محمد بن یحیی عن طلحة بن زید عن جعفر عن أبیه عن علی ع قال لا صلاة لمن لم یشهد الصلوات المکتوبات من جیران المسجد إذا کان فارغا صحیحا

[۱۵]

۷۹۶۱- ۱۵ الفقیه، ۱/ ۳۷۷/ ۱۰۹۸ و قال الصادق ع من صلی الغداة و العشاء الآخرة فی جماعة فهو فی ذمة اللّه عز و جل و من ظلمه فإنما یظلم اللّه و من حقره فإنما یحقر اللّه عز و جل

[۱۶]

اشارة

۷۹۶۲- ۱۶ التهذیب، ۳/ ۲۵/ ۷/ ۱ سعد عن ابن عیسی عن

الوافی، ج۸، ص: ۱۱۷۰

العباس بن معروف عن علی بن مهزیار عن علی بن عبد الحمید عن محمد بن عمارة قال أرسلت إلی أبی الحسن الرضا ع أسأله عن الرجل یصلی المکتوبة وحده فی مسجد الکوفة أفضل أو صلاته فی جماعة فقال الصلاة فی جماعة أفضل

بیان

هذا مع ما ورد أن الصلاة المکتوبة فی مسجد الکوفة لتعدل بألف صلاة و أن النافلة فیه لتعدل بخمسمائة صلاة و أن الجلوس فیه بغیر تلاوة و لا ذکر لعبادة کما یأتی فی کتاب الحج

[۱۷]

۷۹۶۳- ۱۷ التهذیب، ۳/ ۲۶۶/ ۷۳/ ۱ ابن محبوب عن محمد بن الحسین عن ذبیان عن النمیری عن ابن أبی یعفور عن أبی عبد اللّه ع قال هم رسول اللّه ص بإحراق قوم فی منازلهم کانوا یصلون فی منازلهم و لا یصلون الجماعة فأتاه رجل أعمی فقال یا رسول اللّه إنی ضریر البصر و ربما أسمع النداء و لا أجد من یقودنی إلی الجماعة و الصلاة معک- فقال له النبی ص شد من منزلک إلی المسجد حبلا و احضر الجماعة

[۱۸]

۷۹۶۴- ۱۸ الفقیه، ۱/ ۳۸۱/ ۱۱۲۰ سأل جمیل بن صالح أبا عبد اللّه ع أیهما أفضل یصلی الرجل لنفسه فی أول الوقت أو یؤخر قلیلا و یصلی بأهل مسجده إذا کان إمامهم قال یؤخر و یصلی بأهل مسجده إذا

الوافی، ج۸، ص: ۱۱۷۱

کان إمامهم

[۱۹]

اشارة

۷۹۶۵- ۱۹ الفقیه، ۱/ ۳۸۱/ ۱۱۲۱ و سأله رجل فقال إن لی مسجدا علی باب داری فأیهما أفضل أصلی فی منزلی فأطیل الصلاة أو أصلی بهم و أخفف فکتب ع صل بهم و أحسن الصلاة و لا تثقل

بیان

یعنی لا تکن ثقیلا علیهم بالتطویل

[۲۰]

۷۹۶۶- ۲۰ التهذیب، ۳/ ۲۶/ ۳/ ۱ محمد بن أحمد عن محمد بن الحسین عن جعفر بن بشیر عن حماد عن أبی مسعود عن الفقیه، ۱/ ۳۷۶/ ۱۰۹۵ الصیقل عن أبی عبد اللّه ع قال سألته کم أقل ما تکون الجماعة قال رجل و امرأة

[۲۱]

۷۹۶۷- ۲۱ التهذیب، ۳/ ۵۶/ ۱۰۵/ ۱ محمد بن أحمد عن أحمد عن أبیه عن أبی البختری عن جعفر ع أن علیا ص قال الصبی عن یمین الرجل إذا ضبط الصف جماعة و المریض القاعد عن یمین الصبی جماعة

[۲۲]

۷۹۶۸- ۲۲ الفقیه، ۱/ ۳۷۶/ ۱۰۹۴ قال رسول اللّهص الاثنان جماعة

الوافی، ج۸، ص: ۱۱۷۲

[۲۳]

۷۹۶۹- ۲۳ الفقیه، ۱/ ۳۷۶/ ۱۰۹۶ و قال ص المؤمن وحده حجة و المؤمن وحده جماعة

الوافی، ج۸، ص: ۱۱۷۳

باب ۱۶۴ صفة إمام الجماعة و من لا ینبغی إمامته

[۱]

۷۹۷۰- ۱ الکافی، ۳/ ۳۷۶/ ۵/ ۱ علی بن محمد و غیره عن سهل عن السراد عن ابن رئاب عن الحذاء قال سألت أبا عبد اللّه ع عن

القوم من أصحابنا يجتمعون فتحضر الصلاة فيقول بعضهم لبعض تقدم يا فلان فقال- إن رسول اللّه ص قال يتقدم القوم أقرؤهم للقرآن فإن كانوا في القراءة سواء فأقدمهم هجرة فإن كانوا في الهجرة سواء فأكبرهم سنا- فإن كانوا في السن سواء فليؤمهم أعلمهم بالسنة و أفقههم في الدين و لا يتقدمن أحدكم الرجل في منزله و لا صاحب سلطان في سلطانه

[۲]

اشارة

۷۹۷۱- ۲ التهذيب، ۳/ ۵۶/ ۱۰۶/ ۱ محمد بن أحمد عن محمد بن الحسين عن العباس بن عامر و النخعي عن العباس عن داود بن الحصين عن سفيان الجريري عن العرزمي عن أبيه رفع الحديث إلى الفقيه، ۱/ ۳۷۸/ ۱۱۰۲ النبي ص

الوافي، ج۸، ص: ۱۱۷۴

قال من أم قوما و فيهم من هو أعلم منه لم يزل أمرهم إلى سفال إلى يوم القيامة

بيان

الإمامة في هذا الحديث تحتمل الإمامة في كل شيء يعني الرئاسة العامة و الإمامة في الصلاة خاصة و قوله إلى يوم القيامة يؤيد الأول و هو أظهر و الأعلم الأعلم بأمور الدين و مصالح المسلمين على الأول و بالسنة و الفقه في الدين على الثاني كما دل عليه الخبر السابق

[۳]

اشارة

۷۹۷۲- ۳ الفقيه، ۱/ ۳۷۷/ ۱۱۰۰ قال رسول اللّه ص إمام القوم وافدهم فقدموا أفضلكم

بيان

الوافد القادم الوارد رسولا- و قاصد الأمير للزيارة و الاسترفاد و نحوهما و الإبل السابق للقطار و على الأخيرين فمعناه ظاهر و أما على الأول فيحتمل أن يكون المراد أنه وافدهم إلى اللّه سبحانه ليسأل منه الحاجة و المغفرة لهم و أن يكون المراد أنه وافد من اللّه سبحانه عليهم و قادم من عند اللّه إليهم لما كان يقرأ كلام اللّه عليهم

[۴]

۷۹۷۳- ۴ الفقيه، ۱/ ۳۷۷/ ۱۱۰۱ و قال ص

الوافي، ج۸، ص: ۱۱۷۵

إن سركم أن تزكوا [يزكوا] صلاتكم فقدموا خياركم

[۵]

۷۹۷۴- ۵ الكافي، ۳/ ۳۷۵/ ۱/ ۱ جماعة عن أحمد عن الحسين عن فضالة عن حسين عن ابن مسكان عن أبي بصير عن أبي عبد اللّه ع قال خمسة لا يؤمون الناس على كل حال المجذوم و الأبرص و المجنون و ولد الزنا و الأعرابي

[۶]

۷۹۷۵- ۶ الفقيه، ۱/ ۳۷۸/ ۱۱۰۴ محمد عن أبي جعفر ع أنه قال خمسة لا يؤمون الناس و لا يصلون بهم صلاة فريضة في جماعة- الأبرص و المجذوم و ولد الزنا و الأعرابي حتى يهاجر و المحدود

[۷]

۷۹۷۶- ۷ الفقيه، ۱/ ۳۷۹/ ۱۱۰۸ الفقيه، ۱/ ۳۷۹/ ۱۱۰۹ و قال الباقر و الصادق ع لا بأس أن يؤم الأعمى إذا رضوا به و كان أكثرهم قراءة و أفقههم- و قال أبو جعفر ع إنما العمى عمى القلب فإنها لا تعمى الأبصار- و لكن تعمى القلوب التي في الصدور

[۸]

۷۹۷۷- ۸ الكافي، ۳/ ۳۷۵/ ۴/ ۱ الأربعة عن زرارة عن أبي جعفر ع قال قلت له الصلاة خلف العبد فقال لا بأس به إذا كان فقيها- و لم يكن هناك أفقه منه قال قلت أصلي خلف الأعمى قال نعم إذا كان له من يسدده و كان أفضلهم قال و

الوافي، ج‏۸، ص: ۱۱۷۶

الفقيه، ۱/ ۳۷۸/ ۱۱۰۵ قال أمير المؤمنين ع لا يصلين أحدكم خلف المجذوم و الأبرص و المجنون و المحدود و ولد الزنا و الأعرابي لا يؤم المهاجرين

[۹]

۷۹۷۸- ۹ الكافي، ۳/ ۳۷۵/ ۲/ ۱ الأربعة عن أبي عبد اللّه عن أبيه ع قال الفقيه، ۱/ ۳۷۹/ ۱۱۰۷ قال أمير المؤمنين ع لا- يؤم المقيد المطلقين و لا- يؤم صاحب الفالج الأصحاء- الكافي، و لا صاحب التيمم المتوضئين و لا يؤم الأعمى في الصحراء إلا أن يوجه إلى القبلة

[۱۰]

اشارة

۷۹۷۹- ۱۰ التهذيب، ۳/ ۲۶۹/ ۹۳/ ۱ ابن محبوب عن محمد بن الحسين عن محمد بن يحيى عن غياث عن صاعد بن مسلم عن الشعبي قال قال علي ع لا يؤم الأعمى في البرية و لا يؤم المقيد المطلقين

بيان

البرية الصحراء

الوافی، ج‌۸، ص: ۱۱۷۷

[۱۱]

۷۹۸۰- ۱۱ التهذيب، ۳/ ۳۰/ ۱۷/ ۱ سعد عن أحمد عن ابن أبی عمير عن حماد عن الحلبی عن أبی عبد اللّه ع قال لا بأس بأن يصلی الأعمی بالقوم و إن كانوا هم الذين يوجهونه

[۱۲]

۷۹۸۱- ۱۲ التهذيب، ۳/ ۱۶۶/ ۲۳/ ۱ محمد بن أحمد عن بنان عن أبيه عن ابن المغيرة عن السكونی عن جعفر عن أبيه ع قال لا يؤم صاحب التيمم المتوضئين و لا صاحب الفالج الأصحاء

[۱۳]

اشارة

۷۹۸۲- ۱۳ التهذيب، ۳/ ۱۶۶/ ۲۲/ ۱ ابن عيسی عن السراد عن عباد بن صهيب قال سمعت أبا عبد اللّه ع يقول لا يصلی المتيمم بقوم متوضئين

بيان

حمله فی التهذيبين علی الكراهة دون الحظر لما مضی فی أبواب التيمم من جواز ذلك و لما يأتی

[۱۴]

۷۹۸۳- ۱۴ التهذيب، ۳/ ۱۶۷/ ۲۷/ ۱ سعد عن ابن عيسی عن أبيه عن ابن المغيرة عن ابن بكير عن أبی عبد اللّه ع قال قلت له رجل أم قوما و هو جنب و قد تيمم و هم علی طهور فقال لا بأس

[۱۵]

۷۹۸۴- ۱۵ التهذيب، ۳/ ۱۶۷/ ۲۵/ ۱ عنه عن أحمد عن الحسين عن فضالة عن ابن بكير قال سألت أبا عبد اللّه ع عن رجل أجنب ثم

الوافی، ج‌۸، ص: ۱۱۷۸

تیمم فأمنی و نحن طهور فقال لا بأس به

[۱۶]

اشارة

۷۹۸۵- ۱۶ التهذیب، ۳/ ۲۷/ ۵/ ۱ سعد عن أحمد عن ابن بزیع عن ظریف بن ناصح عن ثعلبة بن میمون عن عبد اللّه بن یزید قال سألت أبا عبد اللّه ع عن المجذوم و الأبرص یؤمان المسلمین فقال نعم قلت هل یبتلی اللّه بهما المؤمن قال نعم و هل کتب اللّه البلاء إلا علی المؤمن

بیان

حمله فی التهذیبین علی حال الضرورة أو إذ کان المأمومون کلهم کذلک أو الرخصة

[۱۷]

۷۹۸۶- ۱۷ التهذیب، ۳/ ۲۸۱/ ۱۵۳/ ۱ محمد بن أحمد عن أبی إسحاق عن عبد الرحمن بن حماد عن إبراهیم بن عبد الحمید عن أبی الحسن ع قال لا یصلی بالناس من فی وجهه آثار

[۱۸]

۷۹۸۷- ۱۸ التهذیب، ۳/ ۲۹/ ۱۱/ ۱ الحسین عن صفوان و فضالة عن العلاء عن محمد عن أحدهما ع أنه سئل عن العبد یؤم القوم إذا رضوا به و کان أکثرهم قرآنا قال لا بأس به

[۱۹]

۷۹۸۸- ۱۹ التهذیب، ۳/ ۲۹/ ۱۲/ ۱ عنه عن حماد عن حریز عن محمد قال سألت أبا عبد اللّه ع عن العبد الحدیث

الوافی، ج۸، ص: ۱۱۷۹

[۲۰]

۷۹۸۹- ۲۰ التهذیب، ۳/ ۲۹/ ۱۳/ ۱ عنه عن الحسن عن زرعة عن سماعة قال سألته عن المملوک یؤم الناس فقال لا إلا أن یکون هو أفقههم و أعلمهم

[۲۱]

اشارهٔ

۷۹۹۰- ۲۱ التهذیب، ۳/ ۲۹/ ۱۴/ ۱ محمد بن أحمد عن أبی إسحاق عن النوفلی عن السکونی عن جعفر عن أبیه عن علی ع أنه قال لا یؤم العبد إلا أهله

بیان

أهل الرجل زوجته و ینبغی حمله علی ما إذا لم یکن أفقه القوم و أعلمهم و حمله فی الإستبصار علی الفضل و الاستحباب

[۲۲]

۷۹۹۱- ۲۲ الکافی، ۳/ ۳۷۶/ ۶/ ۱ علی عن أبیه عن ابن المغیرة عن غیاث بن إبراهیم عن أبی عبد اللّه ع قال لا بأس بالغلام الذی لم یبلغ الحلم أن یؤم القوم و أن یؤذن

[۲۳]

۷۹۹۲- ۲۳ التهذیب، ۳/ ۲۹/ ۱۶/ ۱ محمد بن أحمد عن أحمد عن محمد بن یحیی عن طلحة بن زید عن جعفر عن أبیه عن علی ع قال لا بأس أن یؤذن الغلام الذی لم یحتلم و أن یؤم

[۲۴]

اشارهٔ

۷۹۹۳- ۲۴ التهذیب، ۳/ ۲۹/ ۱۵/ ۱ عنه عن الخشاب عن ابن

الوافی، ج۸، ص: ۱۱۸۰

کلوب عن إسحاق بن عمار عن جعفر عن أبیه ع الفقیه، ۱/ ۳۹۵/ ۱۱۷۰ أن علیا ع کان یقول لا بأس أن یؤذن الغلام قبل أن یحتلم و لا یؤم حتی یحتلم فإن أم جازت صلاته و فسدت صلاهٔ من یصلی خلفه

بیان

حمل الاحتلام فی التهذیب هنا علی البلوغ و فی السابق علی معناه الظاهر و فی الإستبصار حمل الأول علی کامل العقل و الأخیر علی من لم یحصل فیه شرائط التکلیف قبل بلوغ الحلم

[۲۵]

۷۹۹۴- ۲۵ الفقیه، ۱/ ۵۶۷/ ۱۵۶۷ سماعة عن أبی عبد اللّه ع قال تجوز صدقة الغلام و عتقه و یؤم الناس إذا کان له عشر سنین

[۲۶]

۷۹۹۵- ۲۶ التهذیب، ۳/ ۳۰/ ۱۸/ ۱ سعد عن یعقوب بن یزید عن عمرو بن عثمان و محمد بن عمر بن یزید عن محمد بن عذافر عن الفقیه، ۱/ ۳۷۹/ ۱۱۱۳ عمر بن یزید قال سألت أبا عبد اللّه ع عن إمام لا بأس به فی جمیع أمره عارف غیر أنه یسمع أبویه الکلام الغلیظ الذی یغیظهما [یغضبهما] أقرأ خلفه قال لا تقرأ خلفه ما لم یکن عاقا قاطعا

الوافی، ج۸ ص: ۱۱۸۱

[۲۷]

۷۹۹۶- ۲۷ التهذیب، ۳/ ۳۱/ ۲۲/ ۱ محمد بن أحمد عن أحمد عن الفقیه، ۱/ ۳۸۰/ ۱۱۱۵ سعد بن إسماعیل عن أبیه قال قلت للرضا ع رجل یقارف الذنوب التهذیب، و هو عارف بهذا الأمر- ش أصلی خلفه قال لا

[۲۸]

۷۹۹۷- ۲۸ التهذیب، ۳/ ۳۱/ ۲۱/ ۱ التهذیب، ۳/ ۲۸۲/ ۱۵۷/ ۱ عنه عن محمد بن عیسی عن ابن یقطین عن عمرو بن إبراهیم عن خلف بن حماد عن رجل عن أبی عبد اللّه ع قال لا تصل خلف الغالی و إن کان یقول بقولک و المجهول و المجاهر بالفسق و إن کان مقتصدا

[۲۹]

اشارة

۷۹۹۸- ۲۹ الفقیه، ۱/ ۳۷۹/ ۱۱۱۰ قال الصادق ع ثلاثة لا یصلی خلفهم المجهول و الغالی و إن کان یقول بقولک و المجاهر بالفسق و إن کان مقتصدا

الوافی، ج۸ ص: ۱۱۸۲

بیان

أرید بالمجهول المجهول فی مذهبه و اعتقاده و کذا بالمقتصد المقتصد فی الاعتقاد غیر غال و لا مقصر

[۳۰]

۷۹۹۹- ۳۰ الفقیه، ۱/ ۳۸۰/ ۱۱۱۴ و روی محمد بن علی الحلبی عنه ع أنه قال لا تصل خلف من یشهد علیک بالکفر و لا خلف من شهدت علیه بالکفر

[۳۱]

۸۰۰۰- ۳۱ الفقيه، ۱/ ۳۸۰/ ۱۱۱۶ و روى السكونى أنه سأل الصادق ع عن الصلاة خلف رجل يكذب بقدر اللّه عز و جل قال ليعد كل صلاة صلاها خلفه

[۳۲]

۸۰۰۱- ۳۲ التهذيب، ۳/ ۳۰/ ۱۰۷/ ۱ محمد بن أحمد عن العباس بن معروف عن محمد بن سنان عن طلحة بن زيد عن ثور بن غيلان عن الفقيه، ۱/ ۳۷۸/ ۱۱۰۲ أبى ذر رضى اللّه عنه قال إن إمامك شفيعك إلى اللّه فلا تجعل شفيعك سفيها و لا فاسقا

[۳۳]

اشارة

۸۰۰۲- ۳۳ الكافى، ۳/ ۳۷۴/ ۵/ ۱ على بن محمد عن التهذيب، ۳/ ۲۶۶/ ۷۵/ ۱ سهل عن على بن مهزيار عن أبى على بن راشد قال قلت لأبى جعفر ع إن مواليك قد اختلفوا

الوافى، ج۸ ص: ۱۱۸۳

فأصلى خلفهم جميعا فقال لا- تصل إلا خلف من تثق بدينه و أمانته- الكافى، ثم قال و لى موالى قلت أصحاب فقال مبادرا قبل أن استتم ذكرهم لا يأمرك على بن حديد بهذا أو هذا مما يأمرك به على بن حديد فقال نعم

بيان

اختلفوا يعنى فى المسائل الدينية قوله و لى موالى استفهام و كلمة لا إنكار لذلك و قوله يأمرك استفهام مستأنف و لعل المقام كان مقام تقية و السائل كان غافلا عن ذلك

[۳۴]

۸۰۰۳- ۳۴ الفقيه، ۱/ ۳۷۹/ ۱۱۱۱ التهذيب، ۳/ ۲۸۳/ ۱۶۰/ ۱ روى عن على بن محمد و محمد بن على الرضا ع أنهما قالا من قال بالجسم فلا تعطوه من الزكاة و لا تصلوا وراءه

[۳۵]

۸۰۰۴- ۳۵ التهذيب، ۳/ ۲۸/ ۹/ ۱ الحسين عن النضر عن يحيى الحلبى عن ابن مسكان عن الفقيه، ۱/ ۳۸۰/ ۱۱۱۷ إسماعيل الجعفى قال قلت لأبى جعفر ع رجل يحب أمير المؤمنين ع و لا يتبرأ من عدوه

الوافى، ج۸ ص: ۱۱۸۴

و یقول هو أحب إلی ممن خالفه فقال هذا مخلط و هو عدو لا تصل خلفه و لا کرامة إلا أن تتقیه

[۳۶]

۸۰۰۵- ۳۶ التهذیب، ۳/ ۲۸/ ۱۰/ ۱ ابن عیسی عن الفقیه، ۱/ ۳۷۹/ ۱۱۱۲ محمد البرقی قال کتبت إلی أبی جعفر الثانی ع جعلت فداک أ تجوز الصلاة خلف من وقف علی أبیک أو جدک ص فأجاب لا تصل وراءه

[۳۷]

۸۰۰۶- ۳۷ الفقیه، ۳/ ۴۳/ ۳۲۹۰ محمد عن أبی جعفر ع قال لا- تصل خلف من یبغی علی الأذان و الصلاة بالناس أجرا و لا تقبل شهادته

[۳۸]

۸۰۰۷- ۳۸ التهذیب، ۳/ ۳۰/ ۲۰/ ۱ محمد بن أحمد عن ابن عیسی عن أبی الجوزاء عن الحسین بن علوان عن عمرو بن خالد عن زید بن علی عن آبائه عن الفقیه، ۱/ ۳۷۸/ ۱۱۰۶ علی ع قال الأغلف لا یؤم القوم و إن کان أقرأهم لأنه ضیع من السنة أعظمها و لا تقبل له شهادة و لا یصلی علیه إلا أن یکون ترک ذلک خوفا علی نفسه

الوافی، ج۸، ص: ۱۱۸۵

[۳۹]

اشارة

۸۰۰۸- ۳۹ التهذیب، ۳/ ۲۷۶/ ۱۲۷/ ۱ أحمد عن البزنطی عن إبراهیم بن شیبة قال کتبت إلی أبی جعفر ع أسأله عن الصلاة خلف من یتولی أمیر المؤمنین ع و هو یری المسح علی الخفین أو خلف من یحرم المسح و هو یمسح فکتب إلی أن جامعک و إیاهم موضع فلم تجد بدا من الصلاة فأذن لنفسک و أقم فإن سبقک إلی القراءة فسبح

بیان

من یحرم المسح یعنی علی الخفین و هو یمسح لقلة مبالاته بالدین

[۴۰]

۸۰۰۹- ۴۰ التهذیب، ۳/ ۲۷۵/ ۱۱۸/ ۱ الحسین عن القاسم بن محمد عن محمد بن یحیی الخثعمی عن عبد الرحیم القصیر قال سمعت أبا جعفر ع یقول إذا کان الرجل لا تعرفه یؤم الناس فقرأ القرآن فلا تقرأ و اعتد بصلاته

الوافی، ج۸، ص: ۱۱۸۷

باب ۱۶۵ إقامة الصفوف و أفضلها

[۱]

اشارة

۸۰۱۰- ۱ الکافی، ۳/ ۳۷۲/ ۷/ ۱ التهذیب، ۳/ ۲۶۵/ ۷۱/ ۱ الاثنان عن الوشاء عن المفضل بن صالح عن جابر عن أبی جعفر ع قال قال لیکن الذین یلون الإمام منکم أولی الأحلام منکم و النهی فإن نسی الإمام أو تعایا قوموه و أفضل الصفوف أولها و أفضل أولها ما دنا من الإمام و فضل صلاة الجماعة علی صلاة الرجل فذا خمس و عشرون درجة فی الجنة

بیان

الحلم بالکسر العقل تعایا بالمهملة من العی أی لم یهتد لوجه مراده

[۲]

۸۰۱۱- ۲ الکافی، ۳/ ۳۷۳/ ۸/ ۱ علی بن محمد عن سهل بإسناده قال قال فضل میامن الصفوف علی میاسرها کفضل الجماعة علی صلاة الفرد

الوافی، ج۸، ص: ۱۱۸۸

[۳]

۸۰۱۲- ۳ الفقیه، ۱/ ۳۸۵/ ۱۱۳۸ الفقیه، ۱/ ۳۸۵/ ۱۱۳۹ محمد عن أبی جعفر ع أنه سئل عن الرجل یؤم الرجلین قال یتقدمهما و لا یقوم بینهما و عن الرجلین یصلیان جماعة قال نعم یجعله عن یمینه- قال و قال رسول اللّه ص أقیموا صفوفکم فإنی أراکم من خلفی کما أراکم من قدامی و من بین یدی و لا تخالفوا فیخالف اللّه بین قلوبکم

[۴]

۸۰۱۳- ۴ الفقیه، ۱/ ۳۸۵/ ۱۱۴۰ و قال أبو الحسن موسی بن جعفر ع إن الصلاة فی الصف الأول کالجهاد فی سبیل اللّه عز و جل

[۵]

۸۰۱۴- ۵ التهذیب، ۳/ ۲۶/ ۱/ ۱ الحسین عن صفوان عن العلاء عن محمد عن أحدهما ع قال الرجلان یؤم أحدهما صاحبه یقوم عن یمینه فإن کانوا أکثر من ذلک قاموا خلفه

[۶]

۸۰۱۵- ۶ التهذیب، ۳/ ۲۶/ ۲/ ۱ ابن عیسی عن ابن أشیم عن الفقیه، ۱/ ۳۹۶/ ۱۱۷۵ الحسین بن بشار المدائنی أنه سمع من یسأل الرضا ع عن رجل صلی إلی جانب رجل فقام عن

الوافی، ج۸، ص: ۱۱۸۹

یساره و هو لا یعلم کیف یصنع إذا علم و هو فی الصلاة قال یحوله عن یمینه

[۷]

۸۰۱۶- ۷ الکافی، ۳/ ۳۸۷/ ۱۰/ ۱ محمد عن أحمد قال ذکر الحسین أنه أمر من یسأله عن رجل صلی الحدیث

[۸]

اشارة

۸۰۱۷- ۸ التهذیب، ۳/ ۲۸۲/ ۱۵۸/ ۱ محمد بن أحمد عن إبراهیم بن هاشم عن النوفلی عن السکونی عن جعفر عن أبیه ع قال قال أمیر المؤمنین ع قال رسول اللّه ص لا- تکونن فی العثکل قلت و ما العثکل قال أن تصلی خلف الصفوف وحدک فإن لم یمکن الدخول فی الصف قام حذاء الإمام فإن هو عاند الصف فسد علیه صلاته

بیان

المعاندة المفارقة و المجانبة و المعارضة بالخلاف

[۹]

۸۰۱۸- ۹ التهذیب، ۳/ ۲۸۳/ ۱۵۹/ ۱ عنه عن أبیه عن آبائه ع قال قال رسول اللّه ص سووا بین صفوفکم- و حاذوا بین مناکبکم لا یستحوذ علیکم الشیطان

[۱۰]

۸۰۱۹- ۱۰ الکافی، ۳/ ۳۸۵/ ۳/ ۱ محمد عن التهذیب، ۳/ ۲۷۲/ ۱۰۶/ ۱ أحمد عن عثمان عن

الوافی، ج۸، ص: ۱۱۹۰

سعید الأعرج قال سألت أبا عبد اللّه ع عن الرجل یأتی الصلاة فلا یجد فی الصف مقاما أ یقوم وحده حتی یفرغ من صلاته قال نعم لا بأس یقوم بحذاء الإمام

[۱۱]

۸۰۲۰- ۱۱ التهذیب، ۳/ ۵۱/ ۹۱/ ۱ سعد عن موسی بن الحسن عن النخعی عن صفوان بن یحیی عن سعید الأعرج قال سألت أبا عبد

اللّه ع عن الرجل یدخل المسجد لیصلی مع الإمام فیجد الصف متضایقا بأهله فیقوم وحده حتی یفرغ الإمام من الصلاة أ یجوز ذلک له فقال نعم لا بأس به

[۱۲]

۸۰۲۱- ۱۲ التهذیب، ۳/ ۲۸۰/ ۱۴۸/ ۱ سعد عن النخعی عن محمد بن الفضیل عن الکنانی قال سألت أبا عبد اللّه ع عن الرجل یقوم فی الصف وحده فقال لا بأس إنما یبدو واحد بعد واحد

[۱۳]

۸۰۲۲- ۱۳ الفقیه، ۱/ ۳۸۹/ ۱۱۴۷ سأل موسی بن بکر أبا الحسن موسی ع عن الرجل یقوم الحدیث إلا أنه قال إنما یبدو الصف واحدا بعد واحد

[۱۴]

اشارة

۸۰۲۳- ۱۴ الکافی، ۳/ ۳۸۵/ ۴/ ۱ الأربعة عن الفقیه، ۱/ ۳۸۶/ ۱۱۴۴ زرارة عن أبی جعفر ع قال إن صلی قوم و بینهم و بین الإمام ما لا یتخطی فلیس ذلک الإمام لهم بإمام و أی صف کان أهله یصلون بصلاة إمام و بینهم و بین الصف

الوافی، ج۸، ص: ۱۱۹۱

الذی یتقدمهم قدر ما لا یتخطی فلیس تلک لهم بصلاة فإن کان بینهم ستر [سترة] أو جدار فلیست تلک لهم بصلاة إلا من کان بحیال الباب قال و قال هذه المقاصیر لم تکن فی زمن أحد من الناس و إنما أحدثها الجبارون و لیست لمن صلی خلفها مقتدیا بصلاة من فیها صلاة قال و قال أبو جعفر ع ینبغی أن تکون الصفوف تامة متواصلة بعضها إلی بعض لا یکون بین الصفین ما لا یتخطی یکون قدر ذلک مسقط جسد الإنسان- الفقیه، إذا سجد قال و قال أیما امرأة صلت خلف إمام- و بینها و بینه ما لا یتخطی فلیس لها تلک بصلاة قال قلت فإن جاء إنسان یرید أن یصلی کیف یصنع و هی إلی جانب الرجل قال یدخل بینها و بین الرجل و تنحدر هی شیئا

بیان

المقاصیر جمع المقصورة و مقصورة المسجد مقام الإمام أی ما یحجر له لا یدخله غیره

[۱۵]

۸۰۲۴- ۱۵ الفقیه، ۱/ ۳۸۷/ ۱۱۴۵ و فی روایة عبد اللّه بن سنان عن أبی عبد اللّه ع قال أقل ما یکون بینک و بین القبلة مربض عنز- و أکثر ما یکون مربط فرس

[۱۶]

۸۰۲۵- ۱۶ الکافی، ۳/ ۳۸۶/ ۸/ ۱ محمد عن علی بن إبراهیم الهاشمی رفعه

الوافی، ج‏۸ ص: ۱۱۹۲

قال رأیت أبا عبد اللّه ع یصلی بقوم و هو إلی زاویة فی بیته بقرب الحائط و کلهم عن یمینه و لیس علی یساره أحد

[۱۷]

۸۰۲۶- ۱۷ الکافی، ۳/ ۳۸۶/ ۶/ ۱ الخمسة التهذیب، ۳/ ۵۲/ ۹۲/ ۱ ابن عیسی عن ابن أبی عمیر عن حماد عن الفقیه، ۱/ ۳۸۶/ ۱۱۴۱ الحلبی عن أبی عبد اللّه ع قال لا أری بالصفوف [بالوقوف] بین الأساطین بأسا

[۱۸]

۸۰۲۷- ۱۸ التهذیب، ۳/ ۵۲/ ۹۳/ ۱ سعد عن موسی بن الحسن عن محمد بن عبد الحمید النخعی عن سیف بن عمیرة عن منصور بن حازم قال قلت لأبی عبد اللّه ع إنی أصلی فی الطاق یعنی المحراب فقال لا بأس إذا کنت تتوسع به

[۱۹]

اشارة

۸۰۲۸- ۱۹ التهذیب، ۳/ ۲۷۶/ ۱۲۴/ ۱ أحمد عن ابن فضال عن الحسن بن الجهم قال سألت الرضا ع عن الرجل یصلی بالقوم فی مکان ضیق و یکون بینهم و بینه شبر أ یجوز أن یصلی بهم قال نعم

بیان

فی بعض النسخ ستر بالمهملة و المثناة من فوق و یشبه أن یکون مصحفا

الوافی، ج‏۸ ص: ۱۱۹۳

[۲۰]

۸۰۲۹- ۲۰ الکافی، ۳/ ۳۸۶/ ۹/ ۱ القمی و غیره عن محمد بن أحمد عن الفطحیة الفقیه، ۱/ ۳۸۷/ ۱۱۴۶ عمار عن أبی عبد اللّه ع قال سألته عن الرجل یصلی بقوم و هم فی موضع أسفل من موضعه الذی یصلی فیه فقال إن کان الإمام علی شبه الدکان أو علی موضع أرفع من موضعهم لم تجز صلاتهم و إن کان أرفع منهم بقدر إصبع أو أکثر أو أقل إذا کان الارتفاع ببطن مسیل فإن کان أرضا مبسوطة و کان فی موضع منها ارتفاع فقام الإمام فی الموضع المرتفع و قام من خلفه أسفل منه و الأرض مبسوطة إلا أنهم فی موضع منحدر فلا بأس به- قال و سئل فإن قام الإمام أسفل من موضع من یصلی خلفه قال لا بأس قال و إن کان رجل فوق بیت أو غیر ذلک دکانا کان أو غیره و کان الإمام یصلی علی الأرض أسفل منه جاز للرجل أن یصلی خلفه و یقتدی بصلاته و إن کان أرفع منه بشی‏ء کثیر

[۲۱]

۸۰۳۰- ۲۱ التهذیب، ۳/ ۲۸۲/ ۱۵۵/ ۱ محمد بن أحمد عن محمد بن

الوافی، ج‌۸، ص: ۱۱۹۴

عیسی عن صفوان عن محمد بن عبد اللّه عن الرضا ع قال سألته عن الإمام یصلی فی موضع و الذین خلفه یصلون فی موضع أسفل منه أو یصلی فی موضع و الذین خلفه فی موضع أرفع منه فقال یکون مکانهم مستویا قال قلت فیصلی وحده فیکون موضع سجوده أسفل من مقامه فقال إذا کان وحده فلا بأس

[۲۲]

۸۰۳۱- ۲۲ التهذیب، ۳/ ۵۳/ ۹۵/ ۱ سعد عن الفطحیة قال سألت أبا عبد اللّه ع عن الرجل یصلی بالقوم و خلفه دار فیها نساء هل یجوز لهن أن یصلین خلفه قال نعم إن کان الإمام أسفل منهن قلت فإن بینهن و بینه حائطا أو طریقا فقال لا بأس

الوافی، ج‌۸، ص: ۱۱۹۵

باب ۱۶۶ التقدم إلی الصف و التأخر عنه فی أثناء الصلاة

[۱]

۸۰۳۲- ۱ الکافی، ۳/ ۳۸۵/ ۵/ ۱ محمد عن بنان عن علی بن الحکم عن أبان عن الفقیه، ۱/ ۳۸۹/ ۱۱۴۸ البصری عن أبی عبد اللّه ع قال إذا دخلت المسجد و الإمام راکع فظننت أنک إن مشیت إلیه رفع رأسه من قبل أن تدرکه فکبر و ارکع فإذا رفع رأسه فاسجد مکانک فإذا قام فالحق بالصف و إن جلس فاجلس مکانک فإذا قام فالحق بالصف- التهذیب، ۳/ ۴۴/ ۶۸/ ۱ ابن محبوب عن العباس بن معروف عن ابن المغیرة عن أبان عن البصری قال سمعت أبا عبد اللّه ع یقول و ذکر مثله

[۲]

۸۰۳۳- ۲ الفقیه، ۱/ ۳۸۹/ ۱۱۴۹ و روی أنه یمشی فی الصلاة یجر رجلیه و لا یتخطی

الوافی، ج‌۸، ص: ۱۱۹۶

[۳]

۸۰۳۴- ۳ الکافی، ۳/ ۳۸۴/ ۱/ ۱ جماعة عن التهذیب، ۳/ ۲۷۲/ ۱۰۵/ ۱ أحمد عن التهذیب، ۳/ ۲۸۱/ ۱۴۹/ ۱ الحسین عن حماد عن ابن وهب قال رأیت أبا عبد اللّه ع یوما و قد دخل المسجد الحرام فی صلاة العصر فلما کان دون الصفوف رکعوا فرکع وحده و سجد السجدتین ثم قام فمشی حتی لحق الصفوف

[۴]

۸۰۳۵- ۴ التهذیب، ۳/ ۲۸۱/ ۱۵۰/ ۱ سعد عن محمد بن الحسین عن الحکم بن مسکین عن الفقیه، ۱/ ۳۹۴/ ۱۱۶۵ إسحاق بن عمار قال قلت لأبی عبد اللّه ع أدخل المسجد و قد رکع الإمام فأرکع برکوعه و أنا وحدی و أسجد فإذا رفعت رأسی أی شیء أصنع فقال قم فاذهب إلیهم فإن کانوا قیاما فقم معهم و إن کانوا جلوسا فاجلس معهم

[۵]

۸۰۳۶- ۵ التهذیب، ۳/ ۴۴/ ۶۶/ ۱ الحسین عن حماد عن حریز عن الفقیه، ۱/ ۳۹۴/ ۱۱۶۷ محمد عن أحدهما ع أنه سئل عن الرجل یدخل المسجد فیخاف أن تفوته الرکعة فقال یرکع قبل

الوافی، ج۸، ص: ۱۱۹۷

أن یبلغ القوم و یمشی و هو راکع حتی یبلغهم

[۶]

اشارة

۸۰۳۷- ۶ التهذیب، ۳/ ۲۷۵/ ۱۱۹/ ۱ ابن محبوب عن محمد بن أحمد عن العمرکی عن علی بن جعفر قال سألت موسی بن جعفر ع عن القیام خلف الإمام فی الصف ما حده قال إقامة ما استطعت فإذا قعدت فضاق المکان فتقدم أو تأخر فلا بأس

بیان

لعل السؤال إنما وقع عن مقدار الضیق و السعة فی القیام فی الصف و أجیب بأنه بقدر استطاعة القیام فیه لاشتراط التواصل فیه فإن ظهر الضیق بعد القعود تقدم أو تأخر فإنهما جائزان فی الصلاة

[۷]

۸۰۳۸- ۷ التهذیب، ۳/ ۲۸۰/ ۱۴۵/ ۱ الحسین عن الحسن عن زرعة عن سماعة عن أبی عبد اللّه ع قال لا یضرک أن تتأخر وراءک إذا وجدت ضیقا فی الصف فتتأخر إلی الصف الذی خلفک و إن کنت فی صف فأردت أن تتقدم قدامک فلا بأس أن تمشی إلیه

[۸]

۸۰۳۹- ۸ التهذیب، ۳/ ۲۸۰/ ۱۴۶/ ۱ عنه عن فضالة عن أبان عن الفضیل بن یسار عن أبی عبد اللّه ع قال أتموا الصفوف إذا وجدتم خللا و لا یضرک أن تتأخر إذا وجدت ضیقا فی الصف و تمشی منحرفا حتی تتم الصف

[۹]

۸۰۴۰- ۹ التهذیب، ۳/ ۲۸۰/ ۱۴۷/ ۱ أحمد عن ابن أبی عمیر عن

الوافی، ج۸، ص: ۱۱۹۸

حماد عن الفقیه، ۱/ ۳۸۶/ ۱۱۴۲ الحلبی عن أبی عبد اللّه ع مثله

[۱۰]

۸۰۴۱- ۱۰ الکافی، ۳/ ۳۸۶/ ۷/ ۱ القمی و غیره عن التهذیب، ۳/ ۲۷۲/ ۱۰۸/ ۱ محمد بن أحمد عن الفطحیة عن أبی عبد اللّه ع قال سألته عن الرجل یدرک الإمام و هو قاعد یتشهد- و لیس خلفه إلا رجل واحد عن یمینه قال لا یتقدم الإمام و لا یتأخر الرجل- و لکن یقعد الذی یدخل معه خلف الإمام فإذا سلم الإمام قام الرجل فأتم الصلاة

الوافی، ج۸، ص: ۱۱۹۹

باب ۱۶۷ القراءة خلف من یقتدی به

[۱]

۸۰۴۲- ۱ الکافی، ۳/ ۳۷۷/ ۱/ ۱ محمد عن محمد بن الحسین و النیسابوریان جمیعا عن صفوان عن البجلی قال سألت أبا عبد اللّه ع عن الصلاة خلف الإمام أقرأ خلفه فقال أما الصلاة التی لا تجهر فیها بالقراءة فإن ذلک جعل إلیه فلا تقرأ خلفه و أما الصلاة التی یجهر فیها فإنما أمر بالجهر لینصت من خلفه فإن سمعت فأنصت و إن لم تسمع فاقرأ

[۲]

۸۰۴۳- ۲ الکافی، ۳/ ۳۷۷/ ۲/ ۱ الخمسة التهذیب، ۳/ ۳۴/ ۳۳/ ۱ ابن عیسی عن ابن أبی عمیر عن حماد عن الفقیه، ۱/ ۳۹۱/ ۱۱۵۷ الحلبی عن أبی عبد اللّه ع قال إذا صلیت خلف إمام تأتم به فلا تقرأ خلفه سمعت قراءته أو

الوافی، ج۸، ص: ۱۲۰۰

لم تسمع- الکافی، الفقیه، إلا أن تکون صلاة یجهر فیها و لم تسمع فاقرأ

[۳]

۸۰۴۴- ۳ الفقیه، ۱/ ۳۹۲/ ۱۱۵۸ و فی روایة عبید بن زرارة عنه ع أنه إن سمع الهمهمة فلا یقرأ

[۴]

۸۰۴۵- ۴ الفقیه، ۱/ ۳۹۲/ ۱۱۶۱ زرارة عن أبی جعفر ع قال و إن کنت خلف إمام فلا تقرأن شیئا فی الأولتین و أنصت لقراءته و لا تقرأن شیئا فی الأخیرتین فإن اللّه عز و جل یقول للمؤمنین وَ إِذا قُرِئَ الْقُرْآنُ یعنی فی الفریضة خلف الإمام فَاسْتَمِعُوا لَهُ وَ أَنْصِتُوا لَعَلَّکُمْ تُرْحَمُونَ- و الأخیرتان تبع للأولتین

[۵]

۸۰۴۶- ۵ الکافی، ۳/ ۳۷۷/ ۳/ ۲ الأربعة عن زرارة عن أحدهما ع قال إذا کنت خلف إمام تأتم به فأنصت و سبح فی نفسک

[۶]

۸۰۴۷- ۶ الکافی، ۳/ ۳۷۷/ ۴/ ۱ علی عن أبیه عن ابن المغیرة عن قتیبة عن أبی عبد اللّه ع قال إذا کنت خلف إمام ترتضی به فی صلاة یجهر فیها بالقراءة فلم تسمع قراءته فاقرأ أنت لنفسک و إن کنت تسمع الهمهمة فلا

الوافی، ج۸ ص: ۱۲۰۱

تقرأ

[۷]

۸۰۴۸- ۷ الکافی، ۳/ ۳۷۷/ ۶/ ۱ محمد عن التهذیب، ۳/ ۲۶۹/ ۹۰/ ۱ أحمد عن حماد عن حریز عن الفقیه، ۱/ ۳۹۰/ ۱۱۵۶ زرارة و محمد قالا قال أبو جعفر ع کان أمیر المؤمنین ع یقول من قرأ خلف إمام یأتم [یؤتم] به فمات بعث علی غیر الفطرة

[۸]

۸۰۴۹- ۸ التهذیب، ۳/ ۳۳/ ۳۰/ ۱ ابن عیسی عن ابن فضال عن یونس بن یعقوب قال سألت أبا عبد اللّه ع عن الصلاة خلف من أرتضی به أقرأ خلفه فقال من رضیت به فلا تقرأ خلفه

[۹]

۸۰۵۰- ۹ التهذیب، ۳/ ۳۳/ ۳۱/ ۱ الحسین عن النضر عن هشام بن سالم عن سلیمان بن خالد و علی بن النعمان عن ابن مسکان عن سلیمان بن خالد قال قلت لأبی عبد اللّه ع أ یقرأ الرجل فی الأولی و العصر خلف الإمام و هو لا یعلم أنه یقرأ فقال لا ینبغی له أن یقرأ یکله إلی الإمام

[۱۰]

اشارة

۸۰۵۱- ۱۰ التهذیب، ۳/ ۳۳/ ۳۲/ ۱ ابن عقدة عن أحمد بن

الوافی، ج۸ ص: ۱۲۰۲

محمد بن یحیی الخارقی عن الحسن بن الحسین عن إبراهیم بن علی المرافقی و أبی أحمد عمرو بن الربیع البصری عن جعفر بن محمد ع أنه سئل عن القراءة خلف الإمام فقال إذا کنت خلف الإمام تولاه و تثق به فإنه تجزیک قراءته و إن أحببت أن تقرأ فاقرأ فیما یخافت فیه فإذا جهر فأنصت قال اللّه تعالی وَ أَنْصِتُوا لَعَلَّکُمْ تُرْحَمُونَ قال فقیل له فإن لم أکن أثق به فأصلی خلفه و أقرأ- قال لا صل قبله أو بعده فقیل له أ فأصلی خلفه و أجعلها تطوعا قال لو قبل التطوع لقبلت الفریضة و لکن اجعلها سبحة

بیان

لعل المراد بجعلها سبحة أن یصلی الفریضة مرتین و یجعل إحداهما نافلة یدل علی هذا ما یأتی فی باب من صلی وحده ثم یجد الجماعة

الوافی، ج۸، ص: ۱۲۰۳

[۱۱]

۸۰۵۲- ۱۱ التهذیب، ۳/ ۳۴/ ۳۴/ ۱ سعد عن ابن عیسی عن ابن یقطین قال سألت أبا الحسن الأول ع عن الرجل یصلی خلف إمام یقتدی به فی صلاة یجهر فیها بالقراءة فلا یسمع القراءة قال لا بأس إن صمت و إن قرأ

[۱۲]

۸۰۵۳- ۱۲ التهذیب، ۳/ ۳۴/ ۳۵/ ۱ الحسین عن الحسن عن زرعة عن سماعة قال سألته عن الإمام إذا أخطأ فی القرآن فلا یدری ما یقول- قال یفتح علیه بعض من خلفه قال و سألته عن الرجل یؤم الناس فیسمعون صوته و لا یفقهون ما یقول فقال إذا سمع صوته فهو یجزیه فإذا لم یسمع صوته قرأ لنفسه

[۱۳]

اشارة

۸۰۵۴- ۱۳ التهذیب، ۳/ ۳۵/ ۳۶/ ۱ الحسین عن صفوان عن ابن سنان عن أبی عبد اللّٰه ع قال إن کنت خلف الإمام فی صلاة لا یجهر فیها بالقراءة حتی یفرغ و کان الرجل مأمونا علی القرآن فلا تقرأ خلفه فی الأولتین- و قال یجزیک التسبیح فی الأخیرتین قلت أی شیء تقول أنت قال اقرأ فاتحة الکتاب

بیان

معنی قوله یجزیک التسبیح فی الأخیرتین أنه یجزیک عن القراءة فی صلاتک التسبیح الذی تقوله فی الأخیرتین فلا بأس أن لا تقرأ فی الأولتین.

فأما قول السائل أی شیء تقول أنت فیحتمل أن یکون بمعنی أی شیء

الوافی، ج۸، ص: ۱۲۰۴

تفتی و تحکم به أن أقوله فی الأخیرتین أ أکتفی بالتسبیح الذی یجزینی أم أقرأ فاتحة الکتاب لیصیر قوله ع اقرأ فاتحة الکتاب فعل أمر و یحتمل أن یکون المراد ما الذی تفعله أنت فی صلاتک خلفهم لیصیر قوله ع اقرأ فاتحة الکتاب فعلا مضارعا و هذا هو الأظهر و إنما کان ع یقرأ بالفاتحة لأن اقتداءه إنما کان بمن لا یقتدی به فکان لا بد له من القراءة فی الأولتین

[۱۴]

اشارة

۸۰۵۵- ۱۴ التهـذیب، أحمد عن البرقی عن ابن یقطین التهذیب، ۲/ ۲۹۶/ ۴۸/ ۱ أحمد عن ابن یقطین عن أخیه عن أبیه قال سألت أبا الحسن ع عن الرکعتین اللتین یصمت فیهما الإمام أ یقرأ فیهما بالحمد و هو إمام یقتدی به قال إن قرأت فلا بأس و إن سکت فلا بأس

بیان

لعل الصمت کنایة عن الإخفات أو المراد ترک القراءة

[۱۵]

اشارة

۸۰۵۶- ۱۵ التهذیب، ۳/ ۲۷۵/ ۱۲۰/ ۱ ابن محبوب عن محمد بن عیسی عن عبد الرحمن بن أبی هاشم عن أبی خدیجة عن أبی عبد اللّه ع قال إذا کنت إمام قوم فعلیک أن تقرأ فی الرکعتین الأولتین و علی الـذین خلفک أن یقولوا سبحان اللّه و الحمد لله و لا إله إلا اللّه و اللّه أکبر و هم قیام- فإذا کان فی الرکعتین الأخیرتین فعلی الذین خلفک أن یقرءوا فاتحة الکتاب و علی
الوافی، ج۸، ص: ۱۲۰۵
الإمام التسبیح مثل ما یسبح القوم فی الرکعتین الأخیرتین

بیان

لعل المراد بقوله فإذا کان فی الرکعتین الأخیرتین فإذا کان الائتمام فی الرکعتین الأخیرتین بأن یکون المأمومون مسبوقین.
و قوله و علی الإمام التسبیح یعنی علی الإمام أن یسبح فی الرکعتین الأخیرتین مثل ما یسبح القوم فی الأولتین بأن یکون الظرف متعلقا بقوله و علی الإمام

[۱۶]

۸۰۵۷- ۱۶ التهذیب، ۳/ ۲۷۶/ ۱۲۶/ ۱ أحمـد عن الـبرقی عن عبـد اللّه بن الصـلت و العبـاس بن معروف عن الفقیه، ۱/ ۳۹۲/ ۱۱۶۲ الأزدی قـال قـال أبو عبـد اللّه ع إنی لأـکره للمؤمن أن یصـلی خلف الإمام فی صـلاة لا یجهر فیها بالقراءة فیقوم کأنه حمار قال قلت جعلت فداک فیصنع ما ذا قال یسبح

[۱۷]

۸۰۵۸- ۱۷ الفقیه، ۱/ ۴۰۷/ ۱۲۰۹ قال أبو المغراء کنت عند أبی عبد اللّه ع فسأله حفص الکلبی فقال أکون خلف الإمام و هو یجهر بالقراءة فأدعو و أتعوذ قال نعم فادع

[۱۸]

۸۰۵۹- ۱۸ الفقیه، ۱/ ۴۰۰/ ۱۱۸۸ روی أبو بصیر عن أحدهما ع قال لا تسمعن الإمام دعاءک خلفه

الوافی، ج‌۸، ص: ۱۲۰۷

باب ۱۶۸ صفة الصلاة خلف من لا یقتدی به

[۱]

۸۰۶۰- ۱ الکافی، ۳/ ۳۷۳/ ۴/ ۱ الخمسة عن أبی عبد اللّه ع قال إذا صلیت خلف إمام لا یقتدی به فاقرأ خلفه سمعت قراءته أو لم تسمع

[۲]

۸۰۶۱- ۲ التهذیب، ۳/ ۳۶/ ۴۱/ ۱ ابن عیسی عن ابن یقطین عن أخیه عن أبیه قال سألت أبا الحسن ع عن الرجل یصلی خلف من لا یقتدی بصلاته و الإمام یجهر بالقراءة قال اقرأ لنفسک و إن لم تسمع نفسک فلا بأس

[۳]

اشارة

۸۰۶۲- ۳ التهذیب، ۳/ ۳۶/ ۴۰/ ۱ سعد عن أحمد عن ابن أبی عمیر عن محمد بن إسحاق و محمد بن أبی حمزة عمن ذکره عن الفقیه، ۱/ ۳۹۹/ ۱۱۸۶ أبی عبد اللّه ع قال یجزیک إذا کنت معهم من القراءة مثل حدیث النفس

الوافی، ج‌۸، ص: ۱۲۰۸

بیان

قد مضی هذا الخبر بإسناد آخر فی باب الجهر و الإخفات

[۴]

۸۰۶۳- ۴ التهذیب، ۳/ ۳۵/ ۳۹/ ۱ الحسین عن حماد عن ابن وهب عن أبی عبد اللّه ع قال سألته عن الرجل یؤم القوم و أنت لا ترضی به فی صلاة یجهر فیها بالقراءة فقال إذا سمعت کتاب اللّه یتلی فأنصت له قلت فإنه یشهد علی بالشرک قال إن عصی اللّه فأطع اللّه-

فرددت علیه فأبی أن یرخص لی قال قلت له أصلی إذن فی بیتی ثم أخرج إلیه- فقال أنت و ذاک و قال إن علیا ع کان فی صلاة الصبح فقرأ ابن الکواء و هو خلفه وَ لَقَدْ أُوحِیَ إِلَیْکَ وَ إِلَی الَّذِینَ مِنْ قَبْلِکَ لَئِنْ أَشْرَکْتَ لَیَحْبَطَنَّ عَمَلُکَ وَ لَتَکُونَنَّ مِنَ الْخاسِرِینَ فأنصت علی ع تعظیما للقرآن حتی فرغ من الآیة ثم عاد فی قراءته ثم أعاد ابن الکواء الآیة فأنصت علی ع أیضا ثم قرأ فأعاد ابن الکواء فأنصت علی ع ثم قال فَاصْبِرْ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ وَ لا یَسْتَخِفَّنَّکَ الَّذِینَ لا یُوقِنُونَ ثم أتم السورة ثم رکع

[۵]

۸۰۶۴- ۵ التهذیب، ۳/ ۳۵/ ۳۸/ ۱ الحسین عن صفوان عن ابن بکیر عن أبیه قال سألت أبا عبد اللّه ع عن الناصب یؤمنا ما تقول فی الصلاة معه فقال أما إذا جهر فأنصت للقرآن و اسمع ثم ارکع و اسجد أنت لنفسک

الوافی، ج۸، ص: ۱۲۰۹

[۶]

اشارة

۸۰۶۵- ۶ التهذیب، ۳/ ۲۷۸/ ۱۳۴/ ۱ سعد عن أحمد عن الحسین عن القاسم بن عروة عن ابن بکیر عن زرارة عن أبی جعفر ع قال لا بأس أن تصلی خلف الناصب و لا تقرأ خلفه فیما یجهر فیه فإن قراءته تجزیک إذا سمعتها

بیان

هذا الأخبار حملها فی التهذیبین علی شدة التقیة و الخوف

[۷]

۸۰۶۶- ۷ التهذیب، ۳/ ۵۶/ ۱۰۴/ ۱ محمد بن أحمد عن أبی إسحاق عن عمرو بن عثمان عن محمد بن عذافر عن الفقیه، ۱/ ۳۸۳/ ۱۱۲۹ أبی عبد اللّه ع قال أذن خلف من قرأت خلفه

[۸]

اشارة

۸۰۶۷- ۸ التهذیب، ۳/ ۳۷/ ۴۴/ ۱ سعد عن موسی بن الحسن و الحسن بن علی عن أحمد بن هلال عن البزنطی عن أبی الحسن الرضا ع قال قلت له إنی أدخل مع هؤلاء فی صلاة المغرب فیعجلونی إلی ما أن أؤذن و أقیم و لا أقرأ إلا الحمد حتی یرکع أ یجزینی ذلک قال نعم یجزیک الحمد وحدها

بيان

أن أؤذن بفتح همزة أن بمعنى لا يمهلونى إلا بقدر الأذان و الإقامة و قراءة
الوافي، ج‏۸ ص: ۱۲۱۰
الحمد من دون سورة أخرى

[۹]

اشارة

۸۰۶۸- ۹ التهذيب، ۳/ ۳۷/ ۴۳/ ۱ بهذا الإسناد عن البزنطى عن أحمد بن عائذ قال قلت لأبى الحسن ع إنى أدخل مع هؤلاء فى صلاة المغرب فيعجلونى إلى ما أن أؤذن و أقيم فلا أقرأ شيئا حتى إذا ركعوا و أركع معهم- أ فيجزئنى ذلك قال نعم

بيان

حمله فى التهذيبين على أنه لم يزد على الحمد و جوز تخصيصه بحال التقية

[۱۰]

۸۰۶۹- ۱۰ التهذيب، ۳/ ۳۶/ ۴۲/ ۱ سعد عن الزيات عن الخشاب عن ابن أسباط عن بعض أصحابه عن أبى عبد اللّه و أبى جعفر ع فى الرجل يكون خلف الإمام لا يقتدى به فيسبقه الإمام بالقراءة قال إذا كان قد قرأ أم الكتاب أجزأه يقطع و يركع

[۱۱]

۸۰۷۰- ۱۱ التهذيب، ۳/ ۲۷۵/ ۱۲۱/ ۱ ابن محبوب عن يعقوب بن يزيد عن ابن أبى عمير عن ابن مسكان عن أبى بصير قال قلت لأبى جعفر ع من لا أقتدى به فى الصلاة قال افرغ قبل أن يفرغ فإنك فى حصار- فإن فرغ قبلك فاقطع القراءة و اركع معه

[۱۲]

۸۰۷۱- ۱۲ الكافى، ۳/ ۳۷۳/ ۳/ ۱ التهذيب، النيسابوريان عن صفوان عن إسحاق بن عمار عمن سأل أبا عبد اللّه ع قال أصلى خلف من
الوافي، ج‏۸ ص: ۱۲۱۱
لا أقتدى به فإذا فرغت من قراءتى و لم يفرغ هو قال فسبح حتى يفرغ

[۱۳]

٨٠٧٢- ١٣ التهذيب، ٣/ ٣٨/ ۴۶/ ١ الحسين عن صفوان عن ابن بكير عن عمر بن أبي شعبة عن أبي عبد اللّه ع قال قلت له أكون مع الإمام فأفرغ قبل أن يفرغ من قراءته قال فأتم السورة و مجد اللّه و أثن عليه حتى يفرغ

[١۴]

٨٠٧٣- ١۴ الكافي، ٣/ ٣٧٣/ ١/ ١ محمد عن أحمد عن ابن فضال عن ابن بكير التهذيب، ٣/ ٣٨/ ۴٧/ ١ الحسين عن صفوان عن ابن بكير عن زرارة قال سألت أبا عبد اللّه ع عن الإمام أكون معه فأفرغ من القراءة قبل أن يفرغ قال فأمسك آية و مجد اللّه و أثن عليه فإذا فرغ فاقرأ الآية و اركع

[١۵]

٨٠٧۴- ١۵ التهذيب، ٢/ ٢٩۶/ ۵٠/ ١ محمد بن أحمد عن أبي إسحاق عن عمرو بن عثمان عن محمد بن عذافر عن أبي عبد اللّه ع قال سألته عن دخولي مع من أقرأ خلفه في الركعة الثانية فيركع عند فراغي من قراءة أم الكتاب فقال تقرأ في الأخراوين كي تكون قد قرأت في ركعتين

[١۶]

٨٠٧۵- ١۶ التهذيب، ٣/ ٣٨/ ۴۵/ ١ الحسين عن محمد بن الحصين عن محمد بن الفضيل عن إسحاق بن عمار قال قلت لأبي عبد اللّه ع إني أدخل المسجد و أجد الإمام قد ركع و قد ركع القوم فلا يمكنني أن

الوافي، ج٨، ص: ١٢١٢

أؤذن و أقيم و أكبر فقال لي فإذا كان ذلك [كذلك] فادخل معهم في الركعة و اعتد بها فإنها من أفضل ركعاتك قال إسحاق فلما سمعت أذان المغرب و أنا على بابي قاعد قلت للغلام انظر أقيمت الصلاة فجاءني فقال نعم- فقمت مبادرا فدخلت المسجد فوجدت الناس قد ركعوا فركعت مع أول صف أدركت و اعتددت بها ثم صليت بعد الانصراف أربع ركعات ثم انصرفت فإذا خمسة أو ستة من جيراني قد قاموا إلي من المخزوميين و الأمويين فاقعدوني ثم قالوا يا با هاشم جزاك اللّه عن نفسك خيرا فقد و اللّه رأينا خلاف ما ظننا بك و ما قيل فيك- فقلت و أي شيء ذاك قالوا اتبعناك حين قمت إلى الصلاة و نحن نرى أنك لا تقتدي بالصلاة معنا و قد وجدناك قد اعتددت بالصلاة معنا و صليت بصلاتنا فرضي اللّه عنك و جزاك [اللّه] خيرا قال قلت لهم سبحان اللّه أ لمثلي يقال هذا قال فعلمت أن أبا عبد اللّه ع لم يأمرني إلا هو- يخاف على هذا و شبهه

[١٧]

٨٠٧۶- ١٧ التهذيب، ٣/ ٢٧/ ٧/ ١ الحسين عن ابن أبي عمير عن ابن أذينة عن علي بن سعد البصري قال قلت لأبي عبد اللّه ع إني نازل في بني عدي و مؤذنهم و إمامهم و جميع أهل المسجد عثمانية يبرءون منكم و من شيعتكم و أنا نازل فيهم فما ترى في الصلاة خلف الإمام قال صل خلفه- قال و أحتسب بما تسمع و لو قدمت البصرة لقد سألك الفضيل بن يسار

الوافي، ج٨، ص: ١٢١٣

و أخبرته بما أفتيتك فتأخذ بقول الفضيل و تدع قولي قال علي قدمت البصرة و أخبرت فضيلا بما قال فقال هو أعلم بما قال لكني قد سمعته و سمعت أباه يقولان لا تعتد بالصلاة خلف الناصب و اقرأ لنفسك كأنك وحدك- قال فأخذت بقول الفضيل و تركت قول

أبی عبد اللّه ع

[۱۸]

۸۰۷۷- ۱۸ التهذیب، ۳/ ۲۶۹/ ۹۴/ ۱ ابن محبوب عن القاسم بن عروة عن عبید بن زرارة عن أبی عبد اللّه ع قال قلت إنی أدخل المسجد و قد صلیت فأصلی معهم فلا أحتسب بتلک الصلاة قال لا بأس و أما أنا فأصلی معهم و أراهم أنی أسجد و ما أسجد

کاشانی، فیض، محمد محسن ابن شاه مرتضی، الوافی، ۲۶ جلد، کتابخانه امام امیر المؤمنین علی علیه السلام، اصفهان - ایران، اول، ۱۴۰۶ ه ق

الوافی؛ ج۸، ص: ۱۲۱۳

[۱۹]

۸۰۷۸- ۱۹ التهذیب، ۳/ ۲۷۰/ ۹۵/ ۱ عنه عن أحمد عن أبیه عن ابن المغیرة عن ناصح المؤذن قال قلت لأبی عبد اللّه ع إنی أصلی فی البیت و أخرج إلیهم قال اجعلها نافلة و لا تکبر معهم فتدخل معهم فی الصلاة فإن مفتاح الصلاة التکبیر

[۲۰]

اشارة

۸۰۷۹- ۲۰ الکافی، ۳/ ۳۷۹/ ۴/ ۱ جماعة عن أحمد عن التهذیب، ۳/ ۲۷۰/ ۹۷/ ۱ الحسین عن یعقوب بن یقطین قال قلت لأبی الحسن ع جعلت فداک تحضر صلاة الظهر فلا نقدر أن ننزل فی الوقت حتی ینزلوا و ننزل معهم فنصلی ثم یقومون فیسرعون فنقوم و نصلی العصر و نراهم کأنا نرکع ثم ینزلون للعصر فیقدمونا فنصلی بهم فقال صل بهم لا صلی اللّه علیهم

الوافی، ج۸، ص: ۱۲۱۴

بیان

کأنا نرکع أی نتطوع

[۲۱]

۸۰۸۰- ۲۱ الکافی، ۳/ ۳۷۳/ ۲/ ۱ محمد عن التهذیب، ۳/ ۲۶۶/ ۷۴/ ۱ أحمد عن الحجال عن ثعلبة عن زرارة قال سألت أبا جعفر ع عن الصلاة خلف المخالفین- فقال ما هم عندی إلا بمنزلة الجدر

[۲۲]

اشارة

۸۰۸۱- ۲۲ التهذیب، ۳/ ۲۷۶/ ۱۲۵/ ۱ أحمد عن علی بن الحکم عن سلیم الفراء عن داود قال سألت أبا عبد اللّه ع عن رجل یکون مؤذن مسجد فی المصر و إمامه فإذا کان یوم الجمعة صلی العصر فی وقتها کیف یصنع بمسجده قال صل العصر فی وقتها فإذا کان ذلک الوقت الذی یؤذن فیه أهل المصر فأذن و صل بهم فی الوقت الذی یصلی بهم فیه أهل مصرک

بیان

أرید بوقت العصر یوم الجمعة وقت الظهر فی سائر الأیام کما مضی بیانه

الوافی، ج۸ ص: ۱۲۱۵

باب ۱۶۹ صفة صلاة الجمعة معهم

[۱]

۸۰۸۲- ۱ الکافی، ۳/ ۳۷۵/ ۷/ ۱ محمد عن أحمد عن علی بن حدید عن جمیل بن دراج عن حمران بن أعین قال قلت لأبی جعفر ع جعلت فداک إنا نصلی مع هؤلاء یوم الجمعة و هم یصلون فی الوقت فکیف نصنع- فقال صلوا معهم فخرج حمران إلی زرارة فقال له قد أمرنا أن نصلی معهم بصلاتهم فقال زرارة ما یکون هذا إلا بتأویل فقال له حمران قم حتی تسمع منه قال فدخلنا علیه فقال له زرارة جعلت فداک إن حمران زعم أنک أمرتنا أن نصلی معهم فأنکرت ذلک فقال لنا کان علی بن الحسین ع یصلی معهم الرکعتین فإذا فرغوا قام فأضاف إلیها رکعتین

[۲]

۸۰۸۳- ۲ التهذیب، ۳/ ۲۸/ ۸/ ۱ الحسین عن صفوان عن ابن بکیر عن زرارة عن حمران قال قال لی أبو عبد اللّه ع إن فی کتاب علی ع إذا صلوا الجمعة فی وقت فصلوا معهم قال زرارة قلت له- هذا ما لا یکون اتقاک عدو اللّه أقتدی به قال حمران کیف اتقانی و أنا لم أسأله هو الذی ابتدأنی و قال فی کتاب علی ع إذا صلوا الجمعة فی وقت فصلوا معهم کیف یکون هذا منه تقیة

الوافی، ج۸ ص: ۱۲۱۶

قال قلت قد اتقاک هذا مما لا یجوز حتی قضی أنا اجتمعنا عند أبی عبد اللّه ع فقال له حمران أصلحک اللّه حدثت هذا الحدیث الذی حدثتنی به أن فی کتاب علی ع إذا صلوا الجمعة فی وقت فصلوا معهم- فقال هذا ما لا یکون عدو اللّه فاسق لا ینبغی لنا أن نقتدی به و لا نصلی معه- فقال أبو عبد اللّه ع فی کتاب علی ع إذا صلوا الجمعة فی وقت فصلوا معهم و لا تقومن من مقعدک حتی تصلی رکعتین أخریین قلت فأکون قد صلیت أربعا لنفسی لم أقتد به فقال نعم قال فسکت و سکت صاحبی و رضینا

[۳]

۸۰۸۴- ۳ الکافی، ۳/ ۳۷۴/ ۶/ ۱ التهذیب، ۳/ ۲۶۶/ ۷۶/ ۱ الأربعة عن زرارة قال قلت لأبی جعفر ع إن أناسا رووا عن أمیر المؤمنین ع أنه صلی أربع رکعات بعد الجمعة لم یفصل بینهن بتسلیم فقال یا زرارة إن أمیر المؤمنین ع صلی خلف فاسق فلما سلم و انصرف قام أمیر المؤمنین ع فصلی أربع رکعات لم یفصل بینهن بتسلیم فقال له رجل إلی جنبه یا أبا الحسن صلیت أربع رکعات لم تفصل بینهن بتسلیم فقال إنها أربع رکعات مشتبهات فسکت فو الله ما عقل ما قال له

[۴]

۸۰۸۵- ۴ التهذیب، ۳/ ۲۴۶/ ۵۳/ ۱ أحمد عن علی بن الحکم عن سیف عن الحضرمی قال قلت لأبی جعفر ع کیف تصنع یوم الجمعة قال کیف تصنع أنت قلت أصلی فی منزلی ثم أخرج فأصلی معهم قال کذلک أصنع أنا

الوافی، ج۸ ص: ۱۲۱۷

باب ۱۷۰ فضل الصلاة معهم

[۱]

۸۰۸۶- ۱ الکافی، ۳/ ۳۷۳/ ۹/ ۱ التهذیب، ۳/ ۲۶۵/ ۷۲/ ۱ النیسابوریان عن ابن أبی عمیر عن الفقیه، ۱/ ۳۸۳/ ۱۱۲۶ حفص بن البختری عن أبی عبد اللّه ع قال یحسب لک إذا دخلت معهم و إن لم تقتد بهم مثل ما یحسب لک إذا کنت مع من تقتدی به

[۲]

اشارة

۸۰۸۷- ۲ التهذیب، ۳/ ۲۷۷/ ۱۲۹/ ۱ محمد عن البرقی عن جعفر بن المثنی الخطیب عن إسحاق بن عمار قال قال لی أبو عبد اللّه ع یا إسحاق أ تصلی معهم فی المسجد قلت نعم قال صل معهم فإن المصلی معهم فی الصف الأول کالشاهر سیفه فی سبیل اللّه

بیان

إنما قید بالصف الأول لأنه أدخل فی معرفتهم بإتیانه المسجد و أدل علی کونه منهم و إنما شبهه بشاهر سیفه فی سبیل اللّه لدفعه شر العدو

الوافی، ج۸ ص: ۱۲۱۸

[۳]

۸۰۸۸- ۳ الکافی، ۳/ ۳۸۰/ ۶/ ۱ الخمسة عن أبی عبد اللّه ع قال من صلی معهم فی الصف الأول کان کمن صلی خلف رسول اللّه ص

[۴]

۸۰۸۹- ۴ الفقیه، ۱/ ۳۸۲/ ۱۱۲۵ حماد بن عثمان عن أبی عبد اللّه ع أنه قال من صلی معهم فی الصف الأول کان کمن صلی خلف رسول اللّه ص فی الصف الأول

[۵]

۸۰۹۰- ۵ الفقیه، ۱/ ۴۰۷/ ۱۲۱۳ قال الصادق ع إذا صلیت معهم غفر لک بعدد من خالفک

[۶]

۸۰۹۱- ۶ الفقیه، ۱/ ۳۸۲/ ۱۱۲۴ و روی عنه عمر بن یزید أنه قال ما منکم أحد یصلی صلاة فریضة فی وقتها ثم یصلی معهم صلاة تقیة و هو متوضئ إلا کتب اللّه له بها خمسا و عشرین درجة فارغبوا فی ذلک

[۷]

۸۰۹۲- ۷ الفقیه، ۱/ ۳۸۳/ ۱۱۳۰ و قال له رجل أصلی فی أهلی- ثم أخرج إلی المسجد فیقدموننی فقال تقدم لا علیک و صل بهم

[۸]

اشارة

۸۰۹۳- ۸ الفقیه، ۱/ ۴۰۷/ ۱۲۱۱ الفقیه، ۱/ ۴۰۷/ ۱۲۱۲ و روی عبد اللّه بن سنان عنه ع أنه قال ما من عبد یصلی فی الوقت و یفرغ ثم یأتیهم و یصلی معهم و هو علی وضوء إلا کتب اللّه له خمسا و عشرین درجة

الوافی، ج۸ ص: ۱۲۱۹

و قال له أیضا إن علی بابی مسجدا یکون فیه قوم مخالفون معاندون و هم یمسون فی الصلاة فأنا أصلی العصر ثم أخرج فأصلی معهم فقال أ ما ترضی أن یحسب لک بأربع و عشرین صلاة

بیان

یمسون أی یؤخرون من الإمساء

[۹]

۸۰۹۴- ۹ الکافی، ۳/ ۳۸۰/ ۸/ ۱ جماعة عن أحمد عن التهذیب، ۳/ ۲۷۰/ ۹۸/ ۱ الحسین عن الهیثم بن واقد عن الفقیه، ۱/ ۴۰۷/ ۱۲۱۰ الحسین بن عبد اللّه الأرجانی عن أبی عبد اللّه ع قال من صلی فی منزله ثم أتی مسجدا من مساجدهم فصلی معهم خرج

بحسناتهم

[۱۰]

۸۰۹۵- ۱۰ التهذیب، ۳/ ۲۷۳/ ۱۰۹/ ۱ ابن محبوب عن یعقوب بن یزید عن مروک بن عبید عن نشیط بن صالح عن أبی الحسن الأول

الوافی، ج۸ ص: ۱۲۲۰

ع قال قلت له الرجل منا یصلی صلاته فی جوف بیته مغلقا علیه بابه ثم یخرج فیصلی مع جیرته تكون صلاته تلک وحده فی بیته جماعة فقال الذی یصلی فی بیته یضاعفه اللّه له ضعفی أجر الجماعة تكون له خمسین درجة- و الذی یصلی مع جیرته یكتب اللّه له أجر من صلی خلف رسول اللّه ص و یدخل معهم فی صلاته فیخلف علیهم ذنوبه و یخرج بحسناتهم

[۱۱]

۸۰۹۶- ۱۱ الفقیه، ۱/ ۳۸۳/ ۱۱۲۸ الشحام عن الصادق ع أنه قال یا زید خالقوا الناس بأخلاقهم صلوا فی مساجدهم- و عودوا مرضاهم و اشهدوا جنائزهم و إن استطعتم أن تكونوا الأئمة و المؤذنین فافعلوا فإنكم إذا فعلتم ذلک قالوا هؤلاء الجعفریة رحم الله جعفرا ما كان أحسن ما یؤدب أصحابه و إذا تركتم ذلک قالوا هؤلاء الجعفریة فعل اللّه بجعفر ما كان أسوأ ما یؤدب أصحابه

الوافی، ج۸ ص: ۱۲۲۱

باب ۱۷۱ ائتمام المرأة و إمامتها

[۱]

۸۰۹۷- ۱ الكافی، ۳/ ۳۷۶/ ۱/ ۱ محمد عن التهذیب، ۳/ ۲۶۷/ ۷۷/ ۱ أحمد عن محمد بن سنان عن ابن مسكان عن أبی العباس قال سألت أبا عبد اللّه ع عن الرجل یؤم المرأة فی بیته فقال نعم تقوم وراءه

[۲]

۸۰۹۸- ۲ الكافی، ۳/ ۳۷۷/ ۳/ ۱ أحمد عن التهذیب، ۳/ ۲۶۸/ ۸۷/ ۱ الحسین عن فضالة عن حماد بن عثمان عن الفقیه، ۱/ ۳۹۴/ ۱۱۶۸ إبراهیم بن میمون عن أبی عبد اللّه ع فی الرجل یؤم النساء لیس معهن رجل فی الفریضة قال نعم و إن كان معه صبی فلیقم إلی جانبه

الوافی، ج۸ ص: ۱۲۲۲

[۳]

اشارة

۸۰۹۹- ۳ التهذیب، ۳/ ۲۶۷/ ۸۲/ ۱ أحمد عن علی بن الحكم عن أبان عن البصری عن أبی عبد اللّه ع قال صل بأهلک فی رمضان

الفریضة و النافلة فإنی أفعله

بیان

قد اشتهر بین متأخری أصحابنا المنع من الجماعة فی النافلة سوی الاستسقاء قد ورد فی خصوص نافلة لیالی شهر رمضان المنع البلیغ منها و أنها بدعة و کل بدعة ضلالة و کل ضلالة سبیلها إلی النار و یأتی هذا الحدیث مسندا فی کتاب الصیام إن شاء اللّه فلا بد إما من تخصیص المنع بنوافل لیالی شهر رمضان کما هو مفاد ذلک الخبر و إما تخصیص الجواز بائتمام النساء و إمامتهن و إمامة الرجل لهن لا غیر کما هو مفاد هذه الأخبار و إما حمل هذه الأخبار علی التقیة و لم أجد أحدا تعرض لهذه المسألة و التوفیق بین الأخبار و فتاوی الأصحاب

[۴]

۸۱۰۰- ۴ التهذیب، ۳/ ۲۶۷/ ۷۸/ ۱ أحمد عن الحسین عن أبان عن الفضیل بن یسار قال قلت لأبی عبد اللّه ع أصلی المکتوبة بأم علی قال نعم تکون عن یمینک یکون سجودها بحذاء قدمیک

[۵]

۸۱۰۱- ۵ التهذیب، ۳/ ۳۱/ ۲۴/ ۱ سعد عن أحمد عن ابن فضال عن ابن بکیر عن بعض أصحابنا عن أبی عبد اللّه ع فی الرجل یؤم المرأة قال نعم تکون خلفه و عن المرأة تؤم النساء قال نعم تقوم وسطا بینهن و لا تتقدمهن

الوافی، ج۸ ص: ۱۲۲۳

[۶]

۸۱۰۲- ۶ التهذیب، ۳/ ۲۶۸/ ۸۳/ ۱ أحمد عن أبیه عن ابن المغیرة عن القاسم بن الولید قال سألته عن الرجل یصلی مع الرجل الواحد معهما النساء قال یقوم الرجل إلی جنب الرجل و یتخلفن النساء خلفهما

[۷]

۸۱۰۳- ۷ التهذیب، ۳/ ۲۶۷/ ۷۹/ ۱ ابن محبوب عن یعقوب بن یزید عن محمد بن سنان عن ابن مسکان قال بعثت إلیه بمسألة فی مسائل إبراهیم فدفعها إلی ابن سدیر فسأل عنها و إبراهیم بن میمون جالس عن الرجل یؤم النساء فقال نعم فقلت سله عنهن إذا کان معهن غلمان لم یدرکوا أ یقومون معهن فی الصف أم یتقدمونهن فقال لا بل یتقدمونهن و إن کانوا عبیدا

[۸]

۸۱۰۴- ۸ الفقیه، ۱/ ۳۹۷/ ۱۱۸۰ سأله الحلبی یعنی أبا عبد اللّه ع عن الرجل یؤم النساء قال نعم و إن کان معهن غلمان- فأقیموهم بین أیدیهن و إن کانوا عبیدا

[۹]

اشارة

۸۱۰۵- ۹ الفقیه، ۱/ ۳۹۶/ ۱۱۷۶ قال أمیر المؤمنین ع کان النساء یصلین مع النبی ص فکن یؤمرن أن لا یرفعن رءوسهن قبل الرجال لضیق الأزر

بیان

الأزر جمع الإزار و لعل المراد أن إزار الرجل منهم ربما یکون ضیقا فکان إذا سجد بدا بعض أسافل بدنه للنساء اللواتی خلف الرجال فنهین عن رفع رءوسهن قبلهم
الوافی، ج۸ ص: ۱۲۲۴

[۱۰]

۸۱۰۶- ۱۰ التهذیب، ۳/ ۲۶۸/ ۸۴/ ۱ ابن محبوب عن العباس عن ابن المغیرة عن غیاث عن أبی عبد اللّه عن أبیه ع قال المرأة صف و المرأتان صف و الثلاث صف

[۱۱]

۸۱۰۷- ۱۱ التهذیب، ۳/ ۳۱/ ۲۳/ ۱ الحسین عن عثمان عن سماعة قال سألت أبا عبد اللّه ع عن المرأة تؤم النساء فقال لا بأس به

[۱۲]

۸۱۰۸- ۱۲ الکافی، ۳/ ۳۷۶/ ۲/ ۱ جماعة عن أحمد عن التهذیب، ۳/ ۲۶۹/ ۸۸/ ۱ الحسین عن فضالة عن ابن سنان عن سلیمان بن خالد قال سألت أبا عبد اللّه ع عن المرأة تؤم النساء فقال إذا کن جمیعا أمتهن فی النافلة فأما المکتوبة فلا و لا تتقدمهن و لکن تقوم وسطا منهن [بینهن]

[۱۳]

اشارة

۸۱۰۹- ۱۳ التهذیب، ۳/ ۲۰۵/ ۳۴/ ۱ العیاشی عن محمد بن نصیر عن محمد بن الحسین عن جعفر بن بشیر عن الفقیه، ۱/ ۳۹۶/ ۱۱۷۷ هشام بن سالم عن أبی عبد اللّه ع مثله بدون قوله إذا کن جمیعا
الوافی، ج۸ ص: ۱۲۲۵

بيان

قوله ع إذا كن جميعا يعني به إذا لم يكن بينهن رجل بل كان الكل نساء

[۱۴]

۸۱۱۰- ۱۴ التهذيب، ۳/ ۲۶۸/ ۸۵/ ۱ ابن محبوب عن محمد بن عبد الحميد عن الحسن بن الجهم عن ابن مسكان عن الحلبي عن أبي عبد اللّه ع قال تؤم المرأة النساء في الصلاة و تقوم وسطا منهن و يقمن عن يمينها و شمالها تؤمهن في النافلة و لا تؤمهن في المكتوبة

[۱۵]

اشارة

۸۱۱۱- ۱۵ التهذيب، ۳/ ۲۰۶/ ۳۵/ ۱ التهذيب، ۳/ ۲۶۸/ ۸۶/ ۱ العياشي عن أبي العباس بن المغيرة عن الفضل بن شاذان عن ابن أبي عمير عن حماد عن حريز التهذيب، ۳/ ۳۲۶/ ۴۵/ ۱ التيملي عن التميمي عن حماد عن حريز التهذيب، ۳/ ۳۳۱/ ۶۴/ ۱ أحمد عن علي بن حديد و التميمي عن حريز عن الفقيه، ۱/ ۳۹۷/ ۱۱۷۸ زرارة عن أبي جعفر

الوافي، ج۸، ص: ۱۲۲۶

ع قال قلت المرأة تؤم النساء قال لا إلا على الميت إذا لم يكن أحد أولى منها تقوم وسطا معهن في الصف فتكبر و يكبرن

بيان

في الإستبصار جوز حمل النهي عن إمامتها في المكتوبة أو سوى الصلاة على الميت على الكراهة و استحباب الترك جمعا بين الأخبار

[۱۶]

۸۱۱۲- ۱۶ التهذيب، ۳/ ۲۶۷/ ۸۰/ ۱ ابن محبوب عن العبيدي عن الحسين بن علي بن يقطين عن أبيه عن أبي الحسن الماضي ع قال سألته عن المرأة تؤم النساء ما حد رفع صوتها بالقراءة و التكبير فقال بقدر ما تسمع

[۱۷]

۸۱۱۳- ۱۷ التهذيب، ۳/ ۲۷۸/ ۱۳۵/ ۱ سعد عن التهذيب، ۳/ ۲۶۷/ ۸۱/ ۱ أحمد عن موسى بن القاسم و أبي قتادة عن الفقيه، ۱/ ۴۰۵/ ۱۲۰۲ علي بن جعفر عن أخيه ع مثله

الوافي، ج۸، ص: ۱۲۲۷

باب ۱۷۲ الرجل يدرك الإمام في أثناء الصلاة أو بعد انقضاء الأولى

[۱]

۸۱۱۴- ۱ الكافی، ۳/ ۳۸۲/ ۵/ ۱ الخمسة الفقیه، ۱/ ۳۸۹/ ۱۱۵۰ الحلبی عن أبی عبد اللّه ع قال إذا أدركت الإمام و قد ركع فكبرت و ركعت قبل أن یرفع رأسه فقد أدركت الركعة فإن رفع الإمام رأسه قبل أن تركع فقد فاتتك الركعة

[۲]

۸۱۱۵- ۲ الكافی، ۳/ ۳۸۲/ ۶/ ۱ محمد عن التهذیب، ۳/ ۲۷۱/ ۱۰۱/ ۱ أحمد عن علی بن النعمان عن ابن مسكان عن سلیمان بن خالد التهذیب، ۳/ ۴۳/ ۶۴/ ۱ الحسین عن النضر عن هشام بن سالم عن سلیمان بن خالد قال قال أبو عبد اللّه ع فی الرجل إذا أدرك الإمام و هو راكع فكبر [الرجل] و هو مقیم صلبه ثم ركع قبل أن

الوافی، ج‌۸، ص: ۱۲۲۸

یرفع الإمام رأسه فقد أدرك الركعة

[۳]

۸۱۱۶- ۳ الفقیه، ۱/ ۳۸۹/ ۱۱۵۱ روی الشحام أنه سأله ع عن الرجل انتهی إلی الإمام و هو راكع قال إذا كبر و أقام صلبه ثم ركع فقد أدرك

[۴]

۸۱۱۷- ۴ الكافی، ۳/ ۳۸۱/ ۲/ ۱ النیسابوریان عن ابن أبی عمیر عن جمیل بن دراج عن محمد قال قال أبو عبد اللّه ع إذا لم تدرك تكبیرة الركوع فلا تدخل فی تلك الركعة

[۵]

۸۱۱۸- ۵ التهذیب، ۳/ ۴۳/ ۶۱/ ۱ الحسین عن ابن أبی عمیر عن جمیل عن محمد عن أبی جعفر ع قال لی إن لم تدرك القوم قبل أن یكبر الإمام للركعة فلا تدخل [تدخلن] معهم فی تلك الركعة

[۶]

۸۱۱۹- ۶ التهذیب، ۳/ ۴۳/ ۶۲/ ۱ عنه عن صفوان عن العلاء عن محمد عن أبی جعفر ع قال لا تعتد بالركعة التی لم تشهد تكبیرها مع الإمام

[۷]

۸۱۲۰- ۷ التهذیب، ۳/ ۴۳/ ۶۳/ ۱ عنه عن النضر عن عاصم عن محمد عن أبی جعفر ع قال إذا أدركت التكبیرة قبل أن یركع الإمام فقد أدركت الصلاة

[۸]

اشارة

۸۱۲۱- ۸ التهذیب، ۲/ ۲۸۲/ ۲۷/ ۱ ابن محبوب عن

الوافی، ج‌۸، ص: ۱۲۲۹

محمد بن الحسین عن محمد بن إسماعیل عن صالح بن عقبة عن یونس الشیبانی عن أبی عبد اللّه ع قال إذا دخلت من باب المسجد فکبرت و أنت مع إمام عادل ثم مشیت إلی الصلاة أجزأک ذلک و إذا الإمام کبر للرکوع کنت معه فی الرکعة لأنه إن أدرکته و هو راکع لم تدرک التکبیر لم تکن معه فی الرکوع

بیان

قد مضی صدر هذا الحدیث فی باب شرائط الأذان و الإقامة و لا تنافی بین هذه الأخبار الأربعة و الخبرین الأولین لجواز سماع التکبیر من بعید قبل بلوغ الصف کذا فی التهذیبین و یدل علیه الأخبار الواردة فی رکوع المسبوق و سجوده قبل لحوق الصف کما مر فی باب التقدم إلی الصف و التأخر عنه

[۹]

اشارة

۸۱۲۲- ۹ التهذیب، ۳/ ۴۵/ ۶۹/ ۱ سعد عن ابن عیسی عن الحسین عن عبید اللّه بن معاویة بن شریح عن الفقیه، ۱/ ۴۰۷/ ۱۲۱۶ أبیه قال سمعت أبا عبد اللّه ع یقول إذا جاء الرجل مبادرا و الإمام راکع أجزأته تکبیرة واحدة لدخوله فی الصلاة و الرکوع- الفقیه، و من أدرک الإمام و هو ساجد کبر و سجد معه و لم یعتد بها و من أدرک الإمام و هو فی الرکعة الأخیرة فقد أدرک فضل الجماعة و من أدرکه و قد رفع رأسه من السجدة الأخیرة و هو فی التشهد فقد أدرک الجماعة و لیس علیه أذان و لا إقامة و من أدرکه و قد سلم فعلیه

الوافی، ج‌۸، ص: ۱۲۳۰

الأذان و الإقامة

بیان

هذه الزیادة یحتمل أن تکون کلام أبی عبد اللّه ع و أن تکون من کلام الصدوق طاب ثراه و یأتی بعض هذه الأحکام فی آخر الباب و قد مضی فی باب مواضع الأذان و الإقامة کلام آخر و هو سقوط الأذان و الإقامة مع بقاء الصف بحاله

[۱۰]

۸۱۲۳- ۱۰ الکافی، ۳/ ۳۸۱/ ۴/ ۱ التهذیب، ۳/ ۲۷۱/ ۱۰۰/ ۱ محمد عن بنان عن علی بن الحکم عن أبان عن البصری عن أبی عبد اللّه ع قال إذا سبقک الإمام برکعة فأدرکت القراءة الأخیرة قرأت فی الثالثة من صلاته و هی ثنتان لک فإن لم تدرک معه إلا رکعة واحدة قرأت فیها و فی التی تلیها- و إذا سبقک برکعة جلست فی الثانیة لک و الثالثة له حتی تعتدل الصفوف قیاما قال و قال إذا وجدت الإمام ساجدا فاثبت مکانک حتی یرفع رأسه- و إن کان قاعدا قعدت و إن کان قائما قمت

[۱۱]

اشارة

۸۱۲۴- ۱۱ التهذیب، ۳/ ۲۷۴/ ۱۱۷/ ۱ ابن محبوب عن علی بن السندی عن حماد بن عیسی التهذیب، ۳/ ۴۷/ ۷۴/ ۱ الحسین عن حماد عن ابن وهب قال سألت أبا عبد اللّه ع عن الرجل یدرک آخر صلاة الإمام- و هی أول صلاة الرجل فلا یمهله حتی یقرأ فیقضی القراءة فی آخر صلاته قال نعم

الوافی، ج۸ ص: ۱۲۳۱

بیان

فی الکلام تجوز و المراد قراءة الحمد المختصة بآخر صلاته لا أن یکون قضاء لما فاته فی أولها کذا فی الإستبصار

[۱۲]

۸۱۲۵- ۱۲ الکافی، ۳/ ۳۸۳/ ۱۰/ ۱ محمد عن أحمد عن مروک بن عبید التهذیب، ۳/ ۴۶/ ۷۲/ ۱ سعد عن یعقوب بن یزید عن مروک بن عبید عن أحمد بن النضر عن رجل عن الفقیه، ۱/ ۴۰۵/ ۱۲۰۴ أبی جعفر ع قال قال لی أی شیء یقول هؤلاء فی الرجل الذی یفوته مع الإمام رکعتان قلت یقولون یقرأ فیهما بالحمد و سورة فقال هذا یقلب صلاته یجعل أولها آخرها- قلت فکیف یصنع قال یقرأ فاتحة الکتاب فی کل رکعة

[۱۳]

۸۱۲۶- ۱۳ الکافی، ۳/ ۳۸۱/ ۱/ ۱ محمد عن محمد بن الحسین عن صفوان عن البجلی قال سألت أبا عبد اللّه ع عن الرجل یدرک الرکعة الثانیة من الصلاة مع الإمام و هی له الأولی کیف یصنع إذا جلس الإمام قال یتجافی و لا یتمکن من القعود فإذا کانت الثالثة للإمام و هی له الثانیة فلیلبث قلیلا إذا قام الإمام بقدر ما یتشهد ثم یلحق بالإمام قال و سألته عن الذی یدرک الرکعتین الأخیرتین من الصلاة کیف یصنع بالقراءة فقال اقرأ فیهما فإنهما لک الأولیان و لا تجعل أول صلاتک آخرها

الوافی، ج۸ ص: ۱۲۳۲

[۱۴]

اشارة

۸۱۲۷- ۱۴ التهذیب، ۳/ ۴۶/ ۷۳/ ۱ ابن عیسی عن محمد بن یحیی عن طلحة بن زید عن جعفر عن أبیه عن علی ع قال یجعل الرجل ما أدرک مع الإمام أول صلاته قال جعفر و لیس نقول کما تقول الحمقی

بیان

و ذلک لأنهم یقولون یقرأ فیما انفرد به بالحمد و سورة فیجعل أول صلاته آخرها کما مر

[۱۵]

۸۱۲۸- ۱۵ الفقیه، ۱/ ۴۰۴/ ۱۱۹۹ روی الحلبی عن أبی عبد اللّه ع أنه قال إذا فاتک شیء مع الإمام فاجعل أول صلاتک ما استقبلت منها و لا تجعل أول صلاتک آخرها و من أجلسه الإمام فی موضع یجب أن یقوم فیه تجافی و أقعی إقعاء و لم یجلس متمکنا

[۱۶]

۸۱۲۹- ۱۶ التهذیب، ۳/ ۴۵/ ۷۰/ ۱ الحسین عن ابن أبی عمیر عن الفقیه، ۱/ ۳۹۳/ ۱۱۶۳ ابن أذینة عن زرارة عن أبی جعفر ع قال قال إذا أدرک الرجل بعض الصلاة و فاته بعض خلف

الوافی، ج۸، ص: ۱۲۳۳

إمام یحتسب بالصلاة خلفه جعل ما أدرک أول صلاته إن أدرک من الظهر أو من العصر أو من العشاء رکعتین و فاتته رکعتان قرأ فی کل رکعة مما أدرک خلف الإمام فی نفسه بأم الکتاب التهذیب، و سورة فإن لم یدرک السورة تامة أجزأته أم الکتاب ش فإذا سلم الإمام قام فصلی رکعتین لا- یقرأ فیهما- التهذیب، لأن الصلاة إنما یقرأ فیها فی الأولتین فی کل رکعة بأم الکتاب و سورة و فی الآخرتین لا یقرأ فیهما- ش إنما هو تسبیح و تکبیر و تهلیل و دعاء لیس فیهما قراءة و إن أدرک رکعة قرأ فیها خلف الإمام فإذا سلم الإمام قام فقرأ بأم الکتاب التهذیب، و سورة- ش ثم قعد فتشهد ثم قام فصلی رکعتین لیس فیهما قراءة

[۱۷]

۸۱۳۰- ۱۷ الکافی، ۳/ ۳۸۱/ ۳/ ۱ علی بن محمد و محمد بن الحسن عن التهذیب، ۳/ ۲۷۰/ ۹۹/ ۱ سهل عن البزنطی عن

الوافی، ج۸، ص: ۱۲۳۴

المثنی عن إسحاق بن یزید قال قلت لأبی عبد اللّه ع جعلت فداک- یسبقنی الإمام برکعة فتکون لی واحدة و له ثنتان أ فأتشهد کلما قعدت قال نعم فإنما التشهد برکة

[۱۸]

۸۱۳۱- ۱۸ التهذیب، ۳/ ۵۶/ ۱۰۸/ ۱ التهذیب، ۳/ ۲۸۱/ ۱۵۲/ ۱ محمد بن أحمد عن النخعی عن العباس بن عامر عن الحسین بن

المختار و داود بن الحصین قال سئل عن رجل فاتته رکعة من المغرب مع الإمام و أدرک الثنتین فهی الأولی له و الثانیة للقوم یتشهد فیها قال نعم قلت و الثانیة أیضا قال نعم قلت کلهن قال نعم فإنما هو برکة

[۱۹]

۸۱۳۲- ۱۹ التهذیب، ۳/ ۴۸/ ۷۸/ ۱ عنه عن العباس بن معروف عن صفوان عن أبی عثمان عن معلی بن خنیس عن أبی عبد اللّه ع قال إذا سبقک الإمام برکعة فأدرکته و قد رفع رأسه فاسجد معه و لا تعتد بها

[۲۰]

۸۱۳۳- ۲۰ التهذیب، ۳/ ۲۷۴/ ۱۱۳/ ۱ الفطحیة قال سألت أبا عبد اللّه ع عن رجل أدرک الإمام و هو جالس بعد الرکعتین قال یفتتح الصلاة و لا یقعد مع الإمام حتی یقوم

الوافی، ج۸، ص: ۱۲۳۵

[۲۱]

۸۱۳۴- ۲۱ التهذیب، ۳/ ۲۸۲/ ۱۵۶/ ۱ محمد بن أحمد عن الفطحیة الفقیه، ۱/ ۳۹۵/ ۱۱۷۱ عمار عن أبی عبد اللّه ع أنه سئل عن الرجل أدرک الإمام حین سلم قال علیه أن یؤذن و یقیم و یفتتح الصلاة

[۲۲]

۸۱۳۵- ۲۲ التهذیب، ۳/ ۵۷/ ۱۰۹/ ۱ عنه عن البزنطی عن عاصم عن محمد قال قلت له متی یکون یدرک الصلاة مع الإمام قال إذا أدرک الإمام و هو فی السجدة الأخیرة من صلاته فهو مدرک لفضل الصلاة مع الإمام

[۲۳]

۸۱۳۶- ۲۳ التهذیب، ۲/ ۲۷۱/ ۱۱۵/ ۱ سعد عن ابن عیسی عن علی بن حدید عن جمیل بن دراج عن زرارة عن أبی جعفر ع فی رجل دخل مع قوم و لم یکن صلی هو الظهر و القوم یصلون العصر یصلی معهم قال یجعل صلاته التی صلی معهم الظهر و یصلی هو بعد العصر

[۲۴]

۸۱۳۷- ۲۴ التهذیب، ۳/ ۴۹/ ۸۴/ ۱ الحسین عن حماد بن عثمان قال سألت أبا عبد اللّه ع عن رجل إمام قوم فیصلی العصر و هی لهم الظهر قال أجزأت عنه و أجزأت عنهم

[۲۵]

اشارة

۸۱۳۸- ۲۵ الکافی، ۳/ ۳۸۳/ ۱۲/ ۱ جماعة من أصحابنا عن
الوافی، ج‏۸، ص: ۱۲۳۶
التهذیب، ۳/ ۲۷۲/ ۱۰۳/ ۱ أحمد عن الحسین عن فضالة عن حسین عن سماعة عن أبی بصیر قال سألته عن رجل صلی مع قوم- و هو یری أنها الأولی و کانت العصر قال فلیجعلها الأولی و لیصل العصر

بیان

یعنی یجعل صلاته التی یأتم بهم الأولی کانت صلاتهم ما کانت و زعمها ما زعم

[۲۶]

اشارة

۸۱۳۹- ۲۶ الکافی، ۳/ ۳۸۴/ ۱۲/ ۱ و فی حدیث آخر فإن علم أنهم فی صلاة العصر و لم یکن صلی الأولی فلا یدخل معهم

بیان

لعل المراد أنه لا یدخل معهم بنیة العصر لأنه لم یصل الظهر فإن نوی الظهر جاز له الدخول معهم کما دل علیه الأخبار السابقة و یأتی فی هذا حدیث آخر متشابه فی باب النوادر
الوافی، ج‏۸، ص: ۱۲۳۷

باب ۱۷۳ عروض عارض للإمام

[۱]

۸۱۴۰- ۱ الکافی، ۳/ ۳۸۳/ ۹/ ۱ الخمسة التهذیب، ۳/ ۴۳/ ۶۰/ ۱ محمد بن أحمد عن ابن عیسی عن أبیه عن ابن أبی عمیر عن حماد عن الفقیه، ۱/ ۴۰۳/ ۱۱۹۸ الحلبی عن أبی عبد اللّه ع فی رجل أم قوما فصلی بهم رکعة ثم مات قال یقدمون رجلا آخر و یعتدون بالرکعة و یطرحون المیت خلفهم و یغتسل من مسه

[۲]

۸۱۴۱- ۲ الکافی، ۳/ ۳۸۲/ ۷/ ۱ النیسابوریان عن ابن أبی عمیر عن ابن عمار قال سألت أبا عبد اللّه ع عن الرجل یأتی المسجد و هم فی الصلاة- و قد سبقه الإمام برکعة أو أکثر فیعتل الإمام فیأخذ بیده و یکون أدنی القوم إلیه فیقدمه فقال یتم صلاة القوم ثم یجلس

حتی إذا فرغوا من التشهد أومی إلیهم بیده عن الیمین و الشمال فکان الذی أومی إلیهم بیده التسلیم و انقضاء صلاتهم
الوافی، ج‌۸، ص: ۱۲۳۸
و أتم هو ما کان فاته أو بقی علیه

[۳]

۸۱۴۲- ۳ الفقیه، ۱/ ۳۹۵/ ۱۱۷۲ الحدیث مرسلا

[۴]

اشارة

۸۱۴۳- ۴ الفقیه، ۱/ ۴۰۲/ ۱۱۹۳ قال أمیر المؤمنین ع ما کان من إمام یقدم فی الصلاة و هو جنب ناسیا أو أحدث حدثا أو رعافا أو أزا فی بطنه فلیجعل ثوبه علی أنفه ثم لینصرف و لیأخذ بید رجل فلیصل مکانه ثم لیتوضأ و لیتم ما سبقه به من الصلاة فإن کان جنبا فلیغتسل و لیصل الصلاة کلها

بیان

إنما أمره ع أن یأخذ علی أنفه لیوهم القوم أن به رعافا قال صاحب معالم السنن و فی هذا باب من الأخذ بالأدب فی ستر العورة و إخفاء القبیح من الأمر و التوریة بما هو أحسن منه و لیس هذا یدخل فی باب الریاء و الکذب و إنما هو من باب التجمل و استعمال الحیاء و طلب السلامة من الناس

[۵]

اشارة

۸۱۴۴- ۵ الکافی، ۳/ ۳۶۶/ ۱۱/ ۱ الحسین بن محمد عن عبد اللّه بن عامر عن التهذیب، ۲/ ۳۲۵/ ۱۸۷/ ۱ علی بن مهزیار عن فضالة عن أبان عن سلمة أبی حفص عن أبی عبد اللّه ع أن علیا ص
الوافی، ج‌۸، ص: ۱۲۳۹
کان یقول لا یقطع الصلاة الرعاف و لا القی‌ء و لا الدم فمن وجد أزا فلیأخذ بید رجل من القوم من الصف فلیقدمه یعنی إذا کان إماما

بیان

قد مضی هذا الخبر مع بیان

[۶]

اشارة

۸۱۴۵- ۶ التهذیب، ۳/ ۴۱/ ۵۷/ ۱ محمد بن أحمد عن العباس بن معروف عن ابن سنان [مسکان] عن طلحة بن زید عن جعفر عن أبیه ع قال سألته عن رجل أم قوما فأصابه رعاف بعد ما صلی رکعة أو رکعتین فقدم رجلا ممن قد فاته رکعة أو رکعتان قال یتم بهم الصلاة ثم یقدم رجلا فیسلم بهم و یقوم هو فیتم بقیة صلاته

بیان

جعله فی التهذیبین الأحوط و المستحب

[۷]

۸۱۴۶- ۷ التهذیب، ۳/ ۴۲/ ۵۸/ ۱ عنه عن أحمد بن الحسن بن فضال عن أبیه عن الحکم بن مسکین عن معاویة بن شریح قال سمعت أبا عبد اللّه ع یقول إذا أحدث الإمام و هو فی الصلاة لم ینبغ أن یقدم [یتقدم] إلا من شهد الإقامة

الوافی، ج۸، ص: ۱۲۴۰

[۸]

اشارة

۸۱۴۷- ۸ التهذیب، ۳/ ۴۲/ ۵۹/ ۱ الحسین عن النضر عن هشام عن سلیمان بن خالد قال سألت أبا عبد اللّه ع عن الرجل یؤم القوم فیحدث و یقدم رجلا قد سبق برکعة کیف یصنع فقال لا یقدم رجلا قد سبق برکعة و لکن یأخذ بید غیره فیقدمه

بیان

حمله فی التهذیبین علی الکراهة

[۹]

۸۱۴۸- ۹ الفقیه، ۱/ ۴۰۲/ ۱۱۹۴ روی معاویة بن میسرة عن الصادق ع أنه قال لا ینبغی للإمام إذا أحدث أن یقدم إلا من أدرک الإقامة فإن قدم مسبوقا برکعة فإن عبد اللّه بن سنان روی عنه ع أنه قال- إذا أتم صلاته بهم فلیوم إلیهم یمینا و شمالا فلینصرفوا ثم لیکمل هو ما فاته من صلاته

[۱۰]

۸۱۴۹- ۱۰ الفقیه، ۱/ ۴۰۳/ ۱۱۹۵ و روی جمیل بن دراج عنه ع فی رجل أم قوما علی غیر وضوء فانصرف و قدم رجلا و لم یدر المقدم ما صلی الإمام قبله قال یذکره من خلفه

[۱۱]

۸۱۵۰- ۱۱ الکافی، ۳/ ۳۸۴/ ۱۳/ ۱ محمد عن التهذیب، ۳/ ۲۷۲/ ۱۰۴/ ۱ أحمد عن علی بن حدید

الوافی، ج۸، ص: ۱۲۴۱

عن جمیل عن زرارة قال سألت أحدهما ع عن إمام أم قوما فذکر أنه لم یکن علی وضوء فانصرف و أخذ بید رجل و أدخله فقدمه و لم یعلم الذی قدم ما صلی القوم قال یصلی بهم فإن أخطأ سبح القوم به و بنی علی صلاة الذی کان قبله

[۱۲]

۸۱۵۱- ۱۲ الکافی، ۳/ ۳۸۲/ ۸/ ۱ الأربعة عن زرارة و النیسابوریان عن حماد عن حریز عن الفقیه، ۱/ ۴۰۳/ ۱۱۹۶ زرارة قال قلت لأبی جعفر ع رجل دخل مع قوم فی صلاتهم و هو لا ینویها صلاة فأحدث إمامهم- فأخذ بید ذلک الرجل فقدمه فصلی بهم أ یجزیهم صلاتهم بصلاته و هو لا ینویها صلاة فقال لا ینبغی للرجل أن یدخل مع قوم فی صلاتهم و هو لا ینویها صلاة- بل ینبغی له أن ینویها صلاة فإن کان قد صلی فإن له صلاة أخری و إلا فلا یدخل معهم قد یجزئ عن القوم صلاتهم و إن لم ینوها

[۱۳]

۸۱۵۲- ۱۳ الفقیه، ۱/ ۴۰۳/ ۱۱۹۷ التهذیب، ۳/ ۲۸۳/ ۱۶۳/ ۱ سأل علی بن جعفر أخاه موسی ع عن إمام أحدث فانصرف و لم یقدم أحدا ما حال القوم قال لا صلاة لهم إلا بإمام فلیتقدم بعضهم فلیتم بهم ما بقی منها و قد تمت صلاتهم

الوافی، ج۸، ص: ۱۲۴۳

باب ۱۷۴ ظهور فساد صلاة الإمام

[۱]

۸۱۵۳- ۱ الکافی، ۳/ ۳۷۸/ ۱/ ۱ الأربعة عن محمد و النیسابوریان عن حماد عن حریز عن محمد قال سألت أبا عبد اللّه ع عن رجل أم قوما و هو علی غیر طهر فأعلمهم بعد ما صلوا فقال یعید هو و لا یعیدون

[۲]

اشارة

۸۱۵۴- ۲ الکافی، ۳/ ۳۷۸/ ۲/ ۱ التهذیب، ۳/ ۲۶۹/ ۹۱/ ۱ الخمسة عن أبی عبد اللّه ع فی الأعمی یؤم القوم و هو علی غیر القبلة قال

یعید و لا یعیدون فإنهم قد تحروا

بیان

لعل تحریهم اعتمادهم علیه و لو کان الأعمی تحری أیضا کما تحروا لم یعد

[۳]

۸۱۵۵- ۳ الکافی، ۳/ ۳۷۸/ ۳/ ۱ محمد عن التهذیب، ۳/ ۲۶۹/ ۹۲/ ۱ أحمد عن علی بن حدید عن

الوافی، ج۸، ص: ۱۲۴۴

الفقیه، ۱/ ۴۰۶/ ۱۲۰۸ جمیل عن زرارة قال سألت أحدهما ع عن رجل صلی بقوم رکعتین فأخبرهم أنه لم یکن علی وضوء- قال یتم القوم صلاتهم فإنه لیس علی الإمام ضمان

[۴]

۸۱۵۶- ۴ الکافی، ۳/ ۳۷۸/ ۴/ ۱ الثلاثة عن بعض أصحابنا عن أبی عبد اللّه ع فی قوم خرجوا من خراسان أو بعض الجبال و کان یؤمهم رجل- فلما صاروا إلی الکوفة علموا أنه یهودی قال لا یعیدون

[۵]

۸۱۵۷- ۵ التهذیب، ۳/ ۳۹/ ۴۸/ ۱ ابن عیسی عن ابن فضال عن ابن بکیر و الحسین عن فضالة عن ابن بکیر قال سأل حمزة بن حمران أبا عبد اللّه ع عن رجل أمنا فی السفر و هو جنب و قد علم و نحن لا نعلم قال لا بأس

[۶]

۸۱۵۸- ۶ التهذیب، ۳/ ۳۹/ ۴۹/ ۱ الحسین عن صفوان و فضالة عن العلاء عن محمد عن أبی جعفر ع قال سألته عن الرجل یؤم القوم و هو علی غیر طهر فلا یعلم حتی تنقضی صلاته فقال یعید و لا یعید من خلفه- و إن أعلمهم أنه کان علی غیر طهر

[۷]

۸۱۵۹- ۷ التهذیب، ۳/ ۳۹/ ۵۰/ ۱ عنه عن عثمان عن ابن

الوافی، ج۸، ص: ۱۲۴۵

مسکان عن ابن أبی یعفور قال سئل أبو عبد اللّه ع عن رجل أم قوما و هو علی غیر وضوء فقال لیس علیهم إعادة و علیه هو أن یعید

[۸]

۸۱۶۰- ۸ التهذیب، ۳/ ۳۹/ ۵۱/ ۱ عنه عن حماد عن حریز عن زرارة عن أبی جعفر ع قال سألته عن قوم صلی بهم إمامهم و هو غیر

طاهر أ تجوز صلاتهم أم یعیدونها فقال لا إعادة علیهم تمت صلاتهم و علیه هو الإعادة و لیس علیه أن یعلمهم هذا عنه موضوع

[۹]

۸۱۶۱- ۹ الفقیه الحدیث مرسلا مقطوعا

[۱۰]

۸۱۶۲- ۱۰ التهذیب، ۳/ ۴۰/ ۵۴/ ۱ ابن عیسی عن ابن أبی عمیر عن حماد عن الحلبی عن أبی عبد اللّه ع أنه قال فی رجل یصلی بالقوم ثم یعلم أنه صلی بهم إلی غیر القبلة فقال لیس علیهم إعادة شیء

[۱۱]

۸۱۶۳- ۱۱ الفقیه، ۱/ ۴۰۵/ ۱۲۰۱ فی کتاب زیاد بن مروان القندی و فی نوادر ابن أبی عمیر أن الصادق ع قال فی رجل صلی بقوم- من حین خرجوا من خراسان حتی قدموا مکة فإذا هو یهودی أو نصرانی قال لیس علیهم إعادة و سمعت جماعة من مشایخنا یقولون إنه لیس علیهم إعادة شیء مما جهر فیه و علیهم إعادة ما صلی بهم مما لم یجهر فیه و الحدیث المفسر یحکم علی المجمل

[۱۲]

۸۱۶۴- ۱۲ الفقیه، ۱/ ۴۰۳/ ۱۱۹۸ الحلبی عن أبی عبد اللّه ع

الوافی، ج۸، ص: ۱۲۴۶

أنه قال من صلی بقوم و هو جنب أو علی غیر وضوء فعلیه الإعادة- و لیس علیهم أن یعیدوا و لیس علیه أن یعلمهم و لو کان ذلک علیه لهلک قال قلت کیف یصنع بمن قد خرج إلی خراسان و کیف یصنع بمن لا یعرف قال هذا عنه موضوع

[۱۳]

اشارة

۸۱۶۵- ۱۳ التهذیب، ۳/ ۴۰/ ۵۲/ ۱ علی بن الحکم عن العرزمی عن أبیه عن أبی عبد اللّه ع قال صلی علی ع بالناس علی غیر طهر و کانت الظهر ثم دخل فخرج منادیه أن أمیر المؤمنین ع صلی علی غیر طهر فأعیدوا و لیبلغ الشاهد الغائب

بیان

قال فی التهذیبین هذا خبر شاذ مخالف للأخبار کلها و ما هذا حکمه لا یجوز العمل به علی أن فیه ما یبطله و هو أن أمیر المؤمنین ع أدی فریضة علی غیر طهور ساهیا غیر ذاکر و قد آمننا من ذلک دلالة عصمته ع

الوافی، ج۸، ص: ۱۲۴۷

باب ۱۷۵ من صلی وحده ثم وجد الجماعة

[۱]

۸۱۶۶- ۱ الکافی، ۳/ ۳۷۹/ ۱/ ۱ الخمسة عن حفص بن البختری عن أبی عبد اللّه ع فی الرجل یصلی الصلاة وحده ثم یجد جماعة قال یصلی معهم و یجعلها الفریضة

[۲]

اشارة

۸۱۶۷- ۲ الفقیه، ۱/ ۳۸۳/ ۱۱۳۱ هشام بن سالم عنه ع مثله و زاد فی آخره إن شاء

بیان

یعنی یجعلها تلک الفریضة التی صلاها وحده فإن إعادة تلک الفریضة حینئذ مستحبة أو المراد أنه یجعل هذه الفریضة المطلوبة منه و ما صلاها أولا نافلة

الوافی، ج۸ ص: ۱۲۴۸

و فی التهذیب حمله علی محامل بعیدة من غیر ضرورة

[۳]

۸۱۶۸- ۳ الفقیه، ۱/ ۳۸۴/ ۱۱۳۲ و قد روی أنه یحسب له أفضلهما و أتمهما

[۴]

۸۱۶۹- ۴ الکافی، ۳/ ۳۷۹/ ۲/ ۱ علی بن محمد عن التهذیب، ۳/ ۲۷۰/ ۹۶/ ۱ سهل عن محمد بن الولید عن یونس بن یعقوب عن أبی بصیر قال قلت لأبی عبد اللّه ع أصلی ثم أدخل المسجد فتقام الصلاة و قد صلیت فقال صل معهم یختار اللّه أحبهما إلیه

[۵]

۸۱۷۰- ۵ الکافی، ۳/ ۳۸۰/ ۵/ ۱ محمد عن التهذیب، ۳/ ۵۰/ ۸۶/ ۱ ابن عیسی عن ابن بزیع قال کتبت إلی أبی الحسن ع أنی أحضر المساجد مع جیرتی و غیرهم- فیأمرونی بالصلاة بهم و قد صلیت قبل أن آتیهم و ربما صلی خلفی من یقتدی بصلاتی و المستضعف و الجاهل و أکره أن أتقدم و قد صلیت لحال من یصلی بصلاتی ممن سمیت لک فمرنی فی ذلک بأمرک أنتهی إلیه و أعمل به إن شاء اللّه فکتب صل بهم

الوافی، ج۸ ص: ۱۲۴۹

[۶]

۸۱۷۱- ۶ التهذیب، ۳/ ۵۰/ ۸۷/ ۱ سعد عن الفطحیة قال سألت أبا عبد اللّه ع عن الرجل یصلی الفریضة ثم یجد قوما یصلون جماعة- أ یجوز له أن یعید الصلاة معهم قال نعم و هو أفضل قلت فإن لم یفعل قال لیس به بأس

[۷]

۸۱۷۲- ۷ الکافی، ۳/ ۳۷۹/ ۳/ ۱ محمد عن أحمد عن ابن أبی عمیر عن هشام بن سالم التهذیب، ۳/ ۲۷۴/ ۱۱۲/ ۱ أحمد عن الحسین عن النضر عن هشام عن سلیمان بن خالد قال سألت أبا عبد اللّه ع عن رجل دخل المسجد و افتتح الصلاة فبینا هو قائم یصلی إذ أذن المؤذن و أقام الصلاة- قال فلیصل رکعتین ثم لیستأنف الصلاة مع الإمام و لتکن الرکعتان تطوعا

[۸]

۸۱۷۳- ۸ الکافی، ۳/ ۳۸۰/ ۷/ ۱ محمد عن أحمد عن عثمان عن سماعة قال سألته عن رجل کان یصلی فخرج الإمام و قد صلی الرجل رکعة من صلاة الفریضة فقال إن کان إماما عدلا فلیصل أخری و ینصرف و یجعلهما تطوعا- و لیدخل مع الإمام فی صلاته کما هو و إن لم یکن إمام عدل فلیبن علی صلاته کما هو و یصلی رکعة أخری معه یجلس قدر ما یقول أشهد أن لا إله إلا اللّه وحده لا شریک له و أشهد أن محمدا عبده و رسوله ص ثم لیتم صلاته معه علی ما استطاع فإن التقیة واسعة و لیس شیء من التقیة إلا و صاحبها مأجور علیها إن شاء اللّه

الوافی، ج۸ ص: ۱۲۵۰

[۹]

۸۱۷۴- ۹ التهذیب، ۳/ ۵۱/ ۹۰/ ۱ التهذیب، ۳/ ۲۷۹/ ۱۴۲/ ۱ الحسین عن ابن أبی عمیر عن سلمة صاحب السابری عن الفقیه، ۱/ ۴۰۷/ ۱۲۱۵ إسحاق بن عمار قال قلت لأبی عبد اللّه ع تقام الصلاة و قد صلیت فقال صل و اجعلها لما فات

[۱۰]

۸۱۷۵- ۱۰ التهذیب، ۳/ ۲۷۹/ ۱۴۱/ ۱ سعد عن ابن عیسی عن ابن أبی عمیر عن حماد عن الحلبی عن أبی عبد اللّه ع قال إذا صلیت صلاة و أنت فی المسجد و أقیمت الصلاة فإن شئت فاخرج و إن شئت فصل معهم و اجعلها تسبیحا

[۱۱]

اشارة

۸۱۷۶- ۱۱ الفقیه، ۱/ ۴۰۷/ ۱۲۱۴ الحلبی عن أبی عبد اللّه عن أبیه ع مثله

بیان

تسبیحا یعنی نافلة بأن تصلیها ثانیة بنیة الاستحباب

الوافی، ج۸، ص: ۱۲۵۱

باب ۱۷۶ ضمان الإمام و سهو المأموم و الإمام

[۱]

۸۱۷۷- ۱ الکافی، ۳/ ۳۷۷/ ۵/ ۱ محمد عن التهذیب، ۳/ ۲۶۹/ ۸۹/ ۱ أحمد عن علی بن حدید عن جمیل عن زرارة قال سألت أحدهما ع عن الإمام یضمن صلاة القوم قال لا

[۲]

۸۱۷۸- ۲ التهذیب، ۳/ ۲۷۹/ ۱۳۹/ ۱ سعد عن یعقوب بن یزید عن محمد بن سنان عن ابن مسکان عن الفقیه، ۱/ ۴۰۶/ ۱۲۰۷ أبی بصیر عن أبی عبد اللّه ع قال قلت له أ یضمن الإمام الصلاة قال لا لیس بضامن

[۳]

۸۱۷۹- ۳ الفقیه، ۱/ ۳۷۸/ ۱۱۰۳ التهذیب، ۳/ ۲۷۹/ ۱۴۰/ ۱ الحسین بن بشیر عن أبی عبد اللّه ع أنه سأله رجل عن القراءة خلف

الوافی، ج۸، ص: ۱۲۵۲

الإمام فقال لا إن الإمام ضامن للقراءة و لیس یضمن الإمام صلاة الذین خلفه إنما یضمن القراءة

[۴]

اشارة

۸۱۸۰- ۴ التهذیب، ۳/ ۲۷۷/ ۱۳۳/ ۱ الحسین عن حماد بن عیسی عن ابن وهب قال قلت لأبی عبد اللّه ع أ یضمن الإمام صلاة الفریضة- فإن هؤلاء یزعمون أنه یضمن فقال لا یضمن أی شیء یضمن إلا أن یصلی بهم جنبا أو علی غیر طهر

بیان

یعنی تصح صلاتهم حینئذ و لیس علیهم شیء و إنما إثمه علی الإمام إن تعمد و لیس علیه شیء إذا سها کما مضی فی باب ظهور فساد صلاته

[۵]

۸۱۸۱- ۵ التهذیب، ۳/ ۲۷۹/ ۱۳۸/ ۱ سعد عن أحمد عن موسی بن القاسم و أبی قتادة عن علی بن جعفر عن أخیه موسی ع قال سألته عن الرجل یصلی خلف الإمام لا یدری کم صلی أ علیه سهو قال لا

[۶]

۸۱۸۲- ۶ التهذیب، ۳/ ۲۷۷/ ۱۳۲/ ۱ أحمد عن الفقیه، ۱/ ۴۰۶/ ۱۲۰۶ محمد بن سهل عن الرضا

الوافی، ج۸، ص: ۱۲۵۳

ع أنه قال یتحمل أوهام من خلفه إلا تکبیرة الافتتاح

[۷]

۸۱۸۳- ۷ التهذیب، ۳/ ۲۷۸/ ۱۳۶/ ۱ سعد عن الفطحیة الفقیه، ۱/ ۴۰۵/ ۱۲۰۳ عمار عن أبی عبد اللّه ع قال سألته عن الرجل ینسی و هو خلف الإمام أن یسبح فی السجود أو فی الرکوع أو ینسی أن یقول بین السجدتین شیئا فقال لیس علیه شیء

[۸]

اشارة

۸۱۸۴- ۸ التهذیب، ۳/ ۲۸۷/ ۱۳۷/ ۱ بهذا الإسناد الفقیه، ۱/ ۴۰۶/ ۱۲۰۵ عمار عن أبی عبد اللّه ع قال سألته عن الرجل سها خلف إمام بعد ما افتتح الصلاة فلم یقل شیئا و لم یکبر و لم یسبح و لم یتشهد حتی سلم فقال قد جازت صلاته و لیس علیه شیء إذا سها خلف الإمام و لا سجدتا السهو لأن الإمام ضامن لصلاة من خلفه

بیان

قد مضت أخبار أخر فی هذا المعنی فی باب من لا یعتد بسهوه و إنما تتوافق هذه الأخبار بحمل الضمان علی القراءة و علی السهو فیما عدا تکبیرة الافتتاح و حمل نفیه علی ما سوی ذلک مما تعمد المأموم ترکه و اکتفی فی التهذیبین فی الضمان بذکر القراءة خاصة و فی الفقیه بذکر السهو فی غیر الافتتاح خاصة ثم

الوافی، ج۸، ص: ۱۲۵۴

ذکرا فیه و فی الإستبصار وجها آخر للجمع و هو عدم ضمانه لإتمام الصلاة لأنه ربما یحدث أو یذکر أنه علی غیر طهر و فیه بعد و الصواب ما قلناه

[۹]

۸۱۸۵- ۹ التهذیب، ۳/ ۲۸۰/ ۱۴۳/ ۱ سعد عن ابن عیسی عن ابن فضال التهذیب، ۳/ ۲۷۷/ ۱۳۱/ ۱ أحمد عن البرقی عن ابن فضال قال کتبت إلی الرضا ع فی الرجل کان خلف إمام یأتم به- فرکع قبل أن یرکع الإمام و هو یظن أن الإمام قد رکع فلما رآه لم یرکع

رفع رأسه ثم أعاد الركوع مع الإمام أ يفسد ذلك صلاته أم تجوز له الركعة فكتب يتم صلاته و لا يفسد ما صنع صلاته

[۱۰]

۸۱۸۶- ۱۰ التهذيب، ۳/ ۲۸۰/ ۱۴۴/ ۱ عنه عن معاوية بن حكيم عن محمد بن على بن فضال عن أبى الحسن ع قال قلت له أسجد مع الإمام و أرفع رأسى قبله أعيد قال أعد و اسجد

[۱۱]

۸۱۸۷- ۱۱ التهذيب، ۳/ ۲۷۷/ ۱۳۰/ ۱ أحمد عن ابن يقطين عن أخيه عن أبيه قال سألت أبا الحسن ع عن الرجل يركع مع الإمام يقتدى به ثم يرفع رأسه قبل الإمام قال يعيد ركوعه معه

[۱۲]

۸۱۸۸- ۱۲ التهذيب، ۳/ ۴۷/ ۷۵/ ۱ سعد عن أحمد عن الفقيه، ۱/ ۳۹۵/ ۱۱۷۳ محمد بن سهل الأشعرى عن

الوافی، ج۸، ص: ۱۲۵۵

أبيه عن أبى الحسن الرضا ع مثله

[۱۳]

۸۱۸۹- ۱۳ التهذيب، ۳/ ۴۸/ ۷۷/ ۱ عنه عن أحمد عن محمد بن سنان عن حماد بن عثمان و خلف بن حماد عن ربعى و الفقيه، ۱/ ۳۹۶/ ۱۱۷۴ الفضيل بن يسار عن أبى عبد اللّه ع قالا سألناه عن رجل صلى مع إمام يأتم به فرفع رأسه من السجود قبل أن يرفع الإمام رأسه من السجود قال فليسجد

[۱۴]

اشارة

۸۱۹۰- ۱۴ الكافى، ۳/ ۳۸۴/ ۱۴/ ۱ على عن أبيه عن ابن المغيرة التهذيب، ۳/ ۴۷/ ۷۶/ ۱ ابن عيسى عن ابن المغيرة عن غياث بن إبراهيم قال سئل أبو عبد اللّه ع عن الرجل يرفع رأسه من الركوع قبل الإمام أ يعود فيركع إذا أبطأ الإمام و يرفع رأسه معه قال لا

بيان

حمله فى التهذيبين على ما إذا لم يكن مقتديا بمن صلى خلفه و على ما إذا تعمد و الأول بعيد و الثانى لا دليل عليه و الصواب أن يحمل على الرخصة و الأخبار الأولة على الأفضل

[۱۵]

۸۱۹۱- ۱۵ التهذیب، ۳/ ۵۵/ ۱۰۰/ ۱ ابن عیسی عن السراد عن

الوافی، ج۸ ص: ۱۲۵۶

البجلی عن أبی الحسن ع قال سألته عن الرجل یصلی مع إمام یقتدی به فرکع الإمام و سها الرجل و هو خلفه لم یرکع حتی رفع الإمام رأسه و انحط للسجود أ یرکع ثم یلحق بالإمام و القوم فی سجودهم أو کیف یصنع قال یرکع ثم ینحط و یتم صلاته معهم و لا شیء علیه

[۱۶]

اشارة

۸۱۹۲- ۱۶ التهذیب، ۳/ ۲۷۴/ ۱۱۴/ ۱ أحمد عن الفقیه، ۱/ ۴۰۹/ ۱۲۱۸ السراد عن جمیل بن صالح عن سماعة عن أبی عبد اللّه ع فی رجل سبقه الإمام برکعة ثم أوهم الإمام فصلی خمسا قال یعید تلک الرکعة و لا یعتد بوهم الإمام

بیان

یعید تلک الرکعة أی یصلیها منفردا سماها إعادة لأنه قد فاتته مع الإمام و قد مضی فی باب السهو فی التسلیم ما یناسب هذا الباب

الوافی، ج۸ ص: ۱۲۵۷

باب ۱۷۷ ائتمام کل من المسافر و المقیم بالآخر

[۱]

۸۱۹۳- ۱ الکافی، ۳/ ۴۳۹/ ۱/ ۱ الخمسة عن أبی عبد اللّه ع فی المسافر یصلی خلف المقیم قال یصلی رکعتین و یمضی حیث شاء

[۲]

۸۱۹۴- ۲ التهذیب، ۳/ ۱۶۵/ ۱۸/ ۱ التهذیب، ۳/ ۲۲۷/ ۸۵/ ۱ الحسین عن ابن أبی عمیر عن حماد قال سألت أبا عبد اللّه ع عن المسافر الحدیث

[۳]

۸۱۹۵- ۳ الکافی، ۳/ ۴۳۹/ ۲/ ۱ الاثنان عن الوشاء عن أبان عن عمر بن یزید قال سألت أبا عبد اللّه ع عن المسافر یصلی مع الإمام- فیدرک من الصلاة رکعتین أ یجزی ذلک عنه فقال نعم

[۴]

۸۱۹۶- ۴ التهذیب، ۳/ ۱۶۵/ ۱۷/ ۱ سعد عن اللؤلؤی عن ابن فضال عن أبی المغراء عن عمران عن محمد بن علی أنه سأل أبا عبد اللّه ع عن الرجل المسافر إذا دخل فی الصلاة مع المقیمین قال فلیصل

الوافی، ج۸، ص: ۱۲۵۸

صلاته ثم یسلم و لیجعل الأخریین سبحة

[۵]

۸۱۹۷- ۵ التهذیب، ۳/ ۱۶۴/ ۱۶/ ۱ سعد عن التهذیب، ۳/ ۲۲۶/ ۸۳/ ۱ ابن عیسی عن البزنطی عن الفقیه، ۱/ ۳۹۸/ ۱۱۸۱ داود بن الحصین عن البقباق عن أبی عبد اللّه ع قال لا- یؤم الحضری المسافر و لا- المسافر الحضری- فإذا ابتلی بشیء من ذلک فأم قوما حاضرین فإذا أتم الرکعتین سلم ثم أخذ بید بعضهم فقدمه فأمهم فإذا صلی المسافر خلف قوم حضور فلیتم صلاته رکعتین و یسلم و إن صلی معهم الظهر فلیجعل الأولتین الظهر و الأخریین العصر

[۶]

۸۱۹۸- ۶ التهذیب، داود بن الحصین عنه ع مثله إلی قوله و یسلم

[۷]

۸۱۹۹- ۷ الفقیه، ۱/ ۴۵۱/ ۱۳۰۶ العلاء عن محمد عن أبی جعفر ع قال إذا صلی المسافر خلف قوم حضور الحدیث بتمامه

[۸]

۸۲۰۰- ۸ الفقیه، ۱/ ۳۹۸/ ۱۱۸۳ و قد روی أنه إن کان فی صلاة الظهر جعل الأولتین فریضة و الأخیرتین نافلة و إن کان فی صلاة العصر جعل الأولتین نافلة و الأخیرتین فریضة

الوافی، ج۸، ص: ۱۲۵۹

[۹]

اشارة

۸۲۰۱- ۹ الفقیه، ۱/ ۳۹۸/ ۱۱۸۴ و قد روی أنه إن کان فی صلاة الظهر جعل الأولتین الظهر و الأخیرتین العصر

بیان

کل ذلک جائز

[۱۰]

اشارة

۸۲۰۲- ۱۰ التهذیب، ۳/ ۱۶۵/ ۲۱/ ۱ سعد عن التهذیب، ۳/ ۲۲۶/ ۸۲/ ۱ أحمد عن العباس بن معروف عن صفوان بن یحیی عن ابن مسکان عن [و] مؤمن الطاق عن أبی عبد اللّه ع قال إذا دخل المسافر مع أقوام حاضرین فی صلاتهم فإن کانت الأولی فلیجعل الفریضة فی الرکعتین الأولتین و إن کانت العصر فلیجعل الأولتین نافلة و الأخیرتین فریضة

بیان

قال فی التهذیب و فقه هذا الحدیث أنه إنما قال إن کانت الظهر فلیجعل الفریضة الرکعتین الأولتین لأنه متی فعل ذلک جاز له أن یجعل الرکعتین الأخیرتین صلاة العصر و إذا کان صلاة العصر إنما یجعل الرکعتین صلاته لأنه تکره الصلاة بعد صلاة العصر إلا علی جهة القضاء

[۱۱]

۸۲۰۳- ۱۱ التهذیب، ۳/ ۱۶۵/ ۱۹/ ۱ الحسین عن فضالة عن

الوافی، ج۸، ص: ۱۲۶۰

حسین عن ابن مسکان عن أبی بصیر قال قال أبو عبد اللّه ع لا یصلی المسافر مع المقیم فإن صلی فلینصرف فی الرکعتین

[۱۲]

اشارة

۸۲۰۴- ۱۲ الفقیه، ۱/ ۳۹۸/ ۱۱۸۲ و قد روی أنه إن خاف علی نفسه من أجل من یصلی معه صلی الرکعتین الأخیرتین و جعلهما تطوعا

بیان

و ذلک لأن المخالفین یتمون فی السفر

الوافی، ج۸، ص: ۱۲۶۱

باب ۱۷۸ آداب الإمام

[۱]

۸۲۰۵- ۱ الکافی، ۶/ ۴۸/ ۴/ ۱ علی عن أبیه عن ابن المغیرة التهذیب، ۳/ ۲۷۴/ ۱۱۶/ ۱ ابن محبوب عن العباس عن ابن المغیرة عن عبد اللّه بن سنان عن أبی عبد اللّه ع قال صلی رسول اللّه ص الظهر و العصر فخفف الصلاة فی الرکعتین الأخیرتین فلما انصرف قال له الناس یا رسول اللّه أ حدث فی الصلاة شیء- قال و ما ذاک قالوا خففت فی الرکعتین الأخیرتین فقال لهم أ ما سمعتم صراخ الصبی

[۲]

اشارة

۸۲۰۶- ۲ الفقیه، ۱/ ۳۹۰/ ۱۱۵۴ کان معاذ یؤم فی مسجد علی عهد رسول اللّه ص و یطیل القراءة و إنه مر به رجل فافتتح سورة طویلة فقرأ الرجل لنفسه و صلی ثم رکب راحلته فبلغ ذلک النبی ص فبعث إلی معاذ فقال یا معاذ إیاک أن تکون فتانا علیک بالشمس و ضحیها و ذواتها

الوافی، ج۸، ص: ۱۲۶۲

بیان

یعنی أمثالها فی الطول

[۳]

۸۲۰۷- ۳ الفقیه، ۱/ ۳۹۰/ ۱۱۵۵ أن النبی ص کان یؤم أصحابه فیسمع بکاء الصبی فیخفف الصلاة

[۴]

اشارة

۸۲۰۸- ۴ التهذیب، ۳/ ۲۷۴/ ۱۱۵/ ۱ ابن محبوب عن علی بن السندی عن صفوان عن الفقیه، ۱/ ۳۹۰/ ۱۱۵۳ إسحاق بن عمار عن أبی عبد اللّه ع قال ینبغی للإمام أن تکون صلاته علی أضعف من خلفه

بیان

قد مضی خبر آخر فی هذا المعنی فی باب شرائط الأذان و الإقامة و آدابهما

[۵]

۸۲۰۹- ۵ التهذیب، ۳/ ۴۹/ ۸۲/ ۱ ابن عیسی عن الحجال التهذیب، ۲/ ۱۰۲/ ۱۵۱/ ۱ ابن محبوب عن محمد بن الحسین عن الحجال عن حماد بن عثمان عن أبی بصیر عن أبی عبد اللّه ع قال ینبغی للإمام أن یسمع من خلفه کل ما یقول و لا ینبغی لمن خلف الإمام أن یسمعه شیئا مما یقول

الوافی، ج۸، ص: ۱۲۶۳

[۶]

۸۲۱۰- ۶ التهذیب، ۳/ ۴۸/ ۷۹/ ۱ ابن عیسی عن مروک بن عبید عن أحمد بن النضر عن عمرو بن شمر عن جابر الجعفی قال قلت لأبی جعفر ع إنی أؤم قوما فأرکع فیدخل الناس و أنا راکع فکم أنتظر- قال ما أعجب ما تسأل عنه یا جابر انتظر مثلی رکوعک فإن انقطعوا و إلا فارفع رأسک

[۷]

۸۲۱۱- ۷ الکافی، ۳/ ۳۳۰/ ۶/ ۱ علی بن محمد عن بعض أصحابنا عن مروک بن عبید عن بعض أصحابه عن أبی جعفر ع قال قلت له إنی إمام مسجد الحی فأرکع بهم و أسمع خفقان نعالهم و أنا راکع قال اصبر رکوعک و مثل رکوعک فإن انقطعوا و إلا فانتصب قائما

[۸]

۸۲۱۲- ۸ الفقیه، ۱/ ۳۹۰/ ۱۱۵۲ قال رجل لأبی جعفر ع الحدیث

[۹]

۸۲۱۳- ۹ الفقیه، ۱/ ۳۸۱/ ۱۱۱۸ قال أبو جعفر ع إن رسول اللّه ص صلی بأصحابه جالسا فلما فرغ قال لا یؤمن أحدکم بعدی جالسا

[۱۰]

اشارة

۸۲۱۴- ۱۰ الفقیه، ۱/ ۳۸۱/ ۱۱۱۹ قال الصادق ع کان النبی ص وقع عن فرس فسحج شقه الأیمن فصلی

الوافی، ج۸، ص: ۱۲۶۴

بهم جالسا فی غرفة أم إبراهیم

بیان

السحج بالمهملتین ثم الجیم الخدش و القشر

[۱۱]

۸۲۱۵- ۱۱ التهذیب، ۳/ ۲۸۱/ ۱۵۱/ ۱ محمد بن أحمد عن سلمة عن سلیمان بن سماعة عن عمه عن جعفر عن أبیه عن آبائه ع الفقیه، ۱/ ۴۰۰/ ۱۱۸۷ أن رسول اللّه ص قال من صلی بقوم فاختص نفسه بالدعاء دونهم فقد خانهم

[۱۲]

اشارة

۸۲۱۶- ۱۲ الكافی، ۳/ ۳۳۷/ ۵/ ۱ الثلاثة التهذیب، ۲/ ۱۰۲/ ۱۵۲/ ۱ ابن محبوب عن محمد بن الحسین عن ابن أبی عمیر عن الفقیه، ۱/ ۴۰۰/ ۱۱۹۰ حفص بن البختری عن أبی عبد اللّه ع قال ینبغی للإمام أن یسمع من خلفه التشهد و لا یسمعونه هم شیئا

بیان

قال فی الفقیه یعنی الشهادتین قال و یسمعهم أیضا السلام علینا و علی عباد اللّه الصالحین

الوافی، ج۸، ص: ۱۲۶۵

[۱۳]

۸۲۱۷- ۱۳ التهذیب، ۲/ ۱۰۲/ ۱۵۰/ ۱ ابن محبوب عن العباس عن ابن المغیرة عن حماد عن أبی بصیر قال صلیت خلف أبی عبد اللّه ع فلما كان فی آخر تشهده رفع صوته حتی أسمعنا فلما انصرف قلت- كذا ینبغی للإمام أن یسمع تشهده من خلفه قال نعم

[۱۴]

اشارة

۸۲۱۸- ۱۴ التهذیب، ۳/ ۲۷۶/ ۱۲۳/ ۱ ابن عیسی عن علی بن الحكم عن سیف عن الحضرمی قال قلت له إنی أصلی بقوم فقال تسلم واحدة و لا تلتفت قل السلام علیك أیها النبی و رحمة اللّه و بركاته السلام علیكم- و لا تقرأ فی الفجر شیئا من آل حم

بیان

قد مضی أخبار أخر فی كیفیة تسلیم الإمام فی باب التسلیم و فی قراءته فی باب القراءة

[۱۵]

۸۲۱۹- ۱۵ الکافی، ۳/ ۳۴۱/ ۱/ ۱ الخمسة عن أبی عبد اللّه ع قال لا ینبغی للإمام أن ینفتل إذا سلم حتی یتم من خلفه الصلاة قال و سألته عن الرجل یؤم فی الصلاة هل ینبغی له أن یعقب بأصحابه بعد التسلیم فقال یسبح و یذهب من شاء لحاجته و لا یعقب رجل لتعقیب الإمام

[۱۶]

۸۲۲۰- ۱۶ الکافی، ۳/ ۳۴۱/ ۲/ ۱ الأربعة عن أبی بصیر عن أبی عبد اللّه

الوافی، ج۸، ص: ۱۲۶۶

ع قال أیما رجل أم قوما فعلیه أن یقعد بعد التسلیم و لا یخرج من ذلک الموضع حتی یتم الذین خلفه الذین سبقوا صلاتهم ذلک علی کل إمام واجب إذا علم أن فیهم مسبوقا فإن علم أن لیس فیهم مسبوق بالصلاة فلیذهب حیث شاء

[۱۷]

۸۲۲۱- ۱۷ الفقیه، ۱/ ۴۰۰/ ۱۱۹۰ روی حفص بن البختری عن أبی عبد اللّه ع قال ینبغی للإمام أن یجلس حتی یتم من خلفه صلاتهم

[۱۸]

۸۲۲۲- ۱۸ التهذیب، ۲/ ۱۰۴/ ۱۵۸/ ۱ الحسین عن فضالة عن حسین عن سماعة قال ینبغی للإمام أن یلبث قبل أن یکلم أحدا حتی یری أن من خلفه قد أتموا الصلاة ثم ینصرف هو

[۱۹]

۸۲۲۳- ۱۹ التهذیب، ۳/ ۲۷۵/ ۱۲۲/ ۱ ابن عیسی عن علی بن الحکم عن سیف عن الحضرمی قال قال أبو عبد اللّه ع إذا صلیت بقوم فاقعد بعد ما تسلم هنیهة

[۲۰]

۸۲۲۴- ۲۰ التهذیب، ۳/ ۴۹/ ۸۱/ ۱ التهذیب، ۳/ ۲۷۳/ ۱۱۱/ ۱ ابن عیسی

الوافی، ج۸، ص: ۱۲۶۷

عن علی بن الحکم عن إسماعیل بن عبد الخالق قال سمعته یقول لا ینبغی للإمام أن یقوم إذا صلی حتی یقضی کل من خلفه ما قد فاته من الصلاة

[۲۱]

اشارة

۸۲۲۵- ۲۱ التهذیب، ۳/ ۲۷۳/ ۱۱۰/ ۱ ابن محبوب عن علی بن خالد عن الفطحیة قال سألت أبا عبد اللّه ع عن الرجل یصلی بقوم-

فیدخل قوم فی صلاته بقدر ما قد صلی رکعة أو أکثر من ذلک فإذا فرغ من صلاته و سلم أ یجوز له و هو إمام أن یقوم من موضعه قبل أن یفرغ من دخل فی صلاته قال نعم

بیان

حمله فی التهذیب علی الرخصة و الأول علی الأفضل

[۲۲]

۸۲۲۶- ۲۲ التهذیب، ۲/ ۳۸۲/ ۴/ ۱ العیاشی عن محمد بن نصیر عن محمد بن الحسین عن جعفر بن بشیر عن هشام بن سالم عن أبی عبد اللّه ع قال سمعته یقول إذا انصرف الإمام فلا یصلی فی مقامه- حتی ینحرف عن مقامه ذلک

[۲۳]

اشارة

۸۲۲۷- ۲۳ التهذیب، ۲/ ۳۲۱/ ۱۷۰/ ۱ أحمد عن الحسین عن النضر عن هشام بن سالم عن سلیمان بن خالد قال قال أبو عبد اللّه ع الإمام إذا انصرف فلا یصل فی مقامه رکعتین حتی ینحرف عن مقامه ذلک

الوافی، ج۸، ص: ۱۲۶۸

بیان

قد مضی فی باب ما لا ینبغی للمصلی من الزی من أبواب لباس المصلی ما یناسب هذا الباب

الوافی، ج۸، ص: ۱۲۶۹

باب ۱۷۹ آداب المأموم

[۱]

۸۲۲۸- ۱ التهذیب، ۳/ ۴۲/ ۵۸/ ۱ محمد بن أحمد عن أحمد بن الحسن بن فضال عن أبیه عن الحکم بن مسکین عن معاویة بن شریح قال سمعت أبا عبد اللّه ع قال إذا قال المؤذن قد قامت الصلاة ینبغی لمن فی المسجد أن یقوموا علی أرجلهم و یقدموا بعضهم و لا ینتظروا الإمام قال قلت و إن کان الإمام هو المؤذن قال و إن کان فلا ینتظرونه و یقدموا بعضهم

[۲]

۸۲۲۹- ۲ التهذیب، ۲/ ۲۸۵/ ۴۵/ ۱ أحمد عن علی بن الحکم عن الفقیه، ۱/ ۳۸۵/ ۱۱۳۶ الحناط قال سألت أبا عبد اللّه ع إذا قال

المؤذن قد قامت الصلاة أ يقوم القوم على أرجلهم أو يجلسون

الوافی، ج۸، ص: ۱۲۷۰

حتى يجیء إمامهم قال لا بل يقومون على أرجلهم فإن جاء إمامهم و إلا فليؤخذ بيد رجل من القوم فيقدم

[۳]

۸۲۳۰- ۳ الکافی، ۳/ ۳۲۰/ ۲/ ۱ النيسابوريان عن ابن أبی عمير عن جميل بن دراج قال سألت أبا عبد اللّه ع فقلت ما يقول الرجل خلف الإمام إذا قال سمع اللّه لمن حمده قال يقول الحمد لله رب العالمين و يخفض من صوته

[۴]

اشارة

۸۲۳۱- ۴ الفقيه، ۱/ ۴۰۸/ ۱۲۱۷ ابن أبی عمير عن أبی علی الحرانی التهذيب، ۳/ ۵۵/ ۱۰۲/ ۱ ابن عيسى عن الحسين عن أبی علی قال كنا عند أبی عبد اللّه ع فأتاه رجل فقال صلينا فی مسجد الفجر فانصرف بعضنا و جلس بعض فی التسبيح فدخل علينا رجل المسجد فأذن فمنعناه و دفعناه عن ذلك فقال أبو عبد اللّه ع أحسنت ادفعه عن ذلك و امنعه أشد المنع فقلت فإن دخلوا فأرادوا أن يصلوا فيه جماعة قال يقومون فی ناحية المسجد و لا يبدر بهم إمام- التهذيب، فقلت له أنا جعلت فداك إن لنا إماما مخالفا و هو يبغض أصحابنا كلهم فقال ما عليك من قوله و اللّه لئن كنت صادقا لأنت

الوافی، ج۸، ص: ۱۲۷۱

أحق بالمسجد منه فكن أول داخل و آخر خارج و أحسن خلقك مع الناس و قل خيرا فقال رجل جعلت فداك قول اللّه تعالى وَ قُولُوا لِلنّاسِ حُسْناً هو الناس جميعا فضحك و قال لا عنی قولوا محمد رسول اللّه صلى اللّه عليه و على أهل بيته

بيان

استدل به فی الفقيه على عدم جواز جماعتين فی مسجد فی صلاة واحدة و هو استدلال صحيح إلا أنه قد مضى أن رجلين دخلا المسجد بعد ما صلى أمير المؤمنين ع بالناس فقال لهما إن شئتما فليؤم أحدكما صاحبه و لا يؤذن و لا يقيم و لعل الجواز يكون مختصا بما إذا كانا اثنين كما يشعر به قوله ع و لا يبدر بهم إمام.

و فی نسخ الفقيه و لا يبدو لهم إمام و قد مضى شرحه فی باب مواضع الأذان و فی تفسير أبی محمد العسكری ع فی قوله تعالى وَ قُولُوا لِلنّاسِ حُسْناً يعنی كلهم مؤمنهم و مخالفهم أما المؤمن فيبسط الوجه و البشر و أما المخالف فبالمداراة ليكف بذلك شره عن نفسه و لعل السبب فی ضحكه ع زعم السائل أن الآية مخصوصة بأفراد قلائل فقال له من باب التبكيت بل هی مخصوصة بمحمد ص

الوافی، ج۸، ص: ۱۲۷۳

باب ۱۸۰ وقوع المأموم فی الضيق

[۱]

۸۲۳۲- ۱ التهذیب، ۲/ ۳۴۹/ ۳۴/ ۱ أحمد عن موسی بن القاسم عن علی بن جعفر عن أخیه موسی ع قال سألته عن الرجل یكون خلف الإمام فیطول الإمام بالتشهد فیأخذ الرجل البول و یتخوف علی شیء یفوت أو یعرض له وجع كیف یصنع قال یتشهد هو و ینصرف و یدع الإمام

[۲]

۸۲۳۳- ۲ الفقیه، ۱/ ۴۰۱/ ۱۱۹۲ التهذیب، ۳/ ۲۸۳/ ۱۶۲/ ۱ سأل علی بن جعفر أخاه موسی ع عن الرجل یكون خلف إمام فیطول فی التشهد فیأخذه البول أو یخاف علی شیء أن یفوت أو یعرض له وجع كیف یصنع قال یسلم و ینصرف و یدع الإمام

[۳]

۸۲۳۴- ۳ التهذیب، ۲/ ۳۱۷/ ۱۵۵/ ۱ التهذیب، ۲/ ۳۴۹/ ۳۳/ ۱ أحمد عن ابن أبی عمیر عن حماد عن الفقیه، ۱/ ۱۲۷۳/ ۱۱۶۴ الحلبی

الوافی، ج۸، ص: ۱۲۷۴

عن زرارة ش عن أبی عبد اللّه ع قال سألته عن رجل یكون خلف الإمام فیطیل الإمام التشهد قال یسلم و یمضی لحاجته إن أحب

[۴]

۸۲۳۵- ۴ التهذیب، ۳/ ۲۴۸/ ۶۰/ ۱ محمد بن أحمد عن ابن عیسی عن أبیه عن زرعة عن سماعة عن أبی عبد اللّه ع عن أبیه عن علی ع أنه سئل عن رجل یكون وسط الزحام یوم الجمعة أو یوم عرفة فأحدث أو ذكر أنه علی غیر وضوء و لا یستطیع الخروج من كثرة الزحام قال یتیمم و یصلی معهم و یعید إذا هو انصرف

[۵]

۸۲۳۶- ۵ التهذیب، ۳/ ۲۴۸/ ۶۲/ ۱ عنه عن أحمد عن محمد بن سلیمان عن البجلی قال سألت أبا عبد اللّه ع عن الرجل یكون فی المسجد إما فی یوم الجمعة و إما غیر ذلك من الأیام فیزحمه الناس إما إلی حائط- و إما إلی أسطوانة فلا یقدر علی أن یركع و لا یسجد حتی یرفع الناس رءوسهم- فهل یجوز له أن یركع و یسجد وحده ثم یستوی مع الناس فی الصف قال نعم لا بأس بذلك

[۶]

اشارة

۸۲۳۷- ۶ التهذیب، ۳/ ۱۶۱/ ۸/ ۱ سعد عن علی بن إسماعیل عن صفوان عن الفقیه، ۱/ ۴۱۹/ ۱۲۳۶ البجلی عن أبی الحسن

الوافی، ج۸، ص: ۱۲۷۵

ع فی رجل صلی فی جماعة یوم الجمعة فلما ركع الإمام ركع و ألجاه الناس إلی جدار أو أسطوانة فلم یقدر علی الركوع و لا السجود حتی رفع القوم رءوسهم أ یركع ثم یسجد ثم یلحق بالصف و قد قام القوم أو كیف یصنع قال یركع و یسجد ثم یقوم فی الصف و لا بأس بذلك

بيان

قد مضى خبر آخر في هذا المعنى

الوافي، ج‌۸، ص: ۱۲۷۷

باب ۱۸۱ النوادر

[۱]

اشارة

۸۲۳۸- ۱ الكافي، ۳/ ۳۷۵/ ۳/ ۱ الأربعة عن أبي عبد اللّه ع عن أبيه عن الفقيه، ۱/ ۳۸۲/ ۱۱۲۲ علي ع في رجلين اختلفا فقال أحدهما كنت إمامك و قال الآخر أنا كنت إمامك فقال صلاتهما تامة قلت فإن قال كل واحد منهما كنت أئتم بك فقال صلاتهما فاسدة و ليستأنفا

بيان

و ذلك لأن كل واحد منهما قد وكل إلى صاحبه القيام بشرائط الصلاة في الصورة الأخيرة دون الأولى

[۲]

اشارة

۸۲۳۹- ۲ التهذيب، ۳/ ۴۹/ ۸۳/ ۱ ابن عيسى عن علي بن الحكم

الوافي، ج‌۸، ص: ۱۲۷۸

عن سليم الفراء قال سألته عن الرجل يكون مؤذن قوم و إمامهم يكون في طريق مكة و غير ذلك فيصلي بهم العصر في وقتها فيدخل الرجل الذي لا يعرف فيرى أنها الأولى أ فيجزيه أنها العصر قال لا

بيان

لعل المراد بالذي لا يعرف المخالف و إنما لا يجزيه لأن اعتقاده أنه لم يدخل بعد وقت العصر و أن القوم قد صلوا قبل دخول الوقت فصلاتهم فاسدة في زعمه فكيف يجزيه.

و أوله في التهذيبين بما إذا نوى نية القوم و لا يخفى بعده

[۳]

اشارة

۸۲۴۰- ۳ الفقیه، ۱/ ۳۷۷/ ۱۰۹۹ قال النبی ص إذا ابتلت النعال فالصلاة فی الرحال

بیان

قال الهروی قال أبو منصور النعل ما غلظ من الأرض فی صلابة قال ابن الأثیر و إنما خصها بالذکر لأن أدنى بلل ینديها بخلاف الرخوة فإنها تنشف الماء.

الوافی، ج۸ ص: ۱۲۷۹

آخر أبواب فضل صلاة الجمعة و الجماعة و شرائطهما و آدابهما و الحمد لله أولا و آخرا

کاشانی، فیض، محمد محسن ابن شاه مرتضی، الوافی، ۲۶ جلد، کتابخانه امام امیر المؤمنین علی علیه السلام، اصفهان - ایران، اول، ۱۴۰۶ ه ق

تعریف مرکز

بسم الله الرحمن الرحیم

جاهِدُوا بِأَمْوالِکُمْ وَ أَنْفُسِکُمْ فی سَبیلِ اللَّهِ ذلِکُمْ خَیْرٌ لَکُمْ إِنْ کُنْتُمْ تَعْلَمُونَ (التوبة/۴۱).

قالَ الإمامُ علیّ ُبنُ موسَی الرِّضا – علَیهِ السَّلامُ: رَحِمَ اللّهُ عَبْداً أحْیَا أمْرَنا... َ یَتَعَلَّمُ عُلُومَنا وَ یُعَلِّمُها النَّاسَ؛ فَإِنَّ النَّاسَ لَوْ عَلِمُوا مَحاسِنَ کَلامِنا لَاتَّبَعُونا... (بَنادِرُ البِحار – فی تلخیص بحار الأنوار، للعلاّمة فیض الاسلام، ص ۱۵۹؛ عُیونُ أخبارِ الرِّضا(ع)، الشَّیخ الصَّدوق، الباب۲۸، ج۱/ ص۳۰۷).

مؤسّس مُجتمَع "القائمیّة" الثّقافیّ بأصبَهانَ – إیرانَ: الشهید آیة الله "الشمس آباذی" – رَحِمَهُ اللهُ – کان أحداً من جَهابذة هذه المدینة، الذی قدِ اشتهَرَ بشَعَفِهِ بأهل بَیت النبیّ (صلواتُ اللهِ علَیهـم) و لاسیَّما بحضرة الإمام علیّ بن موسَی الرِّضا (علیه السّلام) و بساحة صاحِب الزّمان (عَجَّلَ اللهُ تعالی فرجَهُ الشَّریفَ)؛ و لهذا أسّس مع نظره و درایته، فی سَنَةِ ۱۳۴۰ الهجریّة الشمسیّة (=۱۳۸۰ الهجریّة القمریّة)، مؤسَّسةً و طریقةً لم یَنطَفِئ مِصباحُها، بل تُتَّبَع بأقوَی و أحسَنِ مَوقِفٍ کلَّ یوم.

مرکز "القائمیّة" للتحرِّی الحاسوبیّ – بأصبَهانَ، إیرانَ – قد ابتدَأَ أنشِطتَهُ من سَنَةِ ۱۳۸۵ الهجریّة الشمسیّة (=۱۴۲۷ الهجریّة القمریّة) تحتَ عنایة سماحة آیة الله الحاجّ السیّد حسن الإمامیّ – دامَ عِزّهُ – و مع مساعَدَةِ جمعٍ من خِرّیجی الحوزات العلمیّة و طلاب الجوامع، باللیل و النهار، فی مجالاتٍ شتّی: دینیّة، ثقافیّة و علمیّة...

الأهداف: الدّفاع عن ساحة الشیعة و تبسیط ثَقافة الثَّقَلَین (کتاب الله و اهل البیت علیهِمُ السَّلامُ) و معارفهما، تعزیز دوافع الشَّباب و عموم الناس إلی التَّحَرِّی الأدَقّ للمسائل الدّینیّة، تخلیف المطالب النّافعة – مکانَ البَلاتیثِ المبتذلة أو الرّدیئة – فی المحامیل (=الهواتف المنقولة) و الحواسیب (=الأجهزة الکمبیوتریّة)، تمهید أرضیّةٍ واسعةٍ جامعةٍ ثَقافیّةٍ علی أساس معارف القرآن و أهل البیت –علیهم السّلام – بباعث نشر المعارف، خدمات للمحققین و الطّلاّب، توسعة ثقافة القراءة و إغناء أوقات فراغة هُواةِ برامِجِ العلوم

الإسلاميّة، إنالة المنابع اللازمة لتسهيل رفع الإبهام و الشّبُهات المنتشرة فی الجامعة، و...

- مِنها العَدالة الاجتماعيّة: التی يُمكِن نشرها و بثّها بالأجهزة الحديثة متصاعدة، على أنّه يُمكِن تسريعُ إبراز المَرافِق و التسهيلاتِ– فی آكناف البلد - و نشرِ الثّقافةِ الاسلاميّة و الإيرانيّة – فی أنحاء العالَم - مِن جهةٍ اُخرَى.

- من الأنشطة الواسعة للمركز:

الف) طبع و نشر عشراتِ عنوانِ كتبٍ، كتيبة، نشرة شهريّة، مع إقامة مسابقات القِراءة

ب) إنتاجُ مئات أجهزةٍ تحقيقيّة و مكتبية، قابلة للتشغيل فی الحاسوب و المحمول

ج) إنتاج المَعارض ثّلاثيّةِ الأبعاد، المنظر الشامل (= بانوراما)، الرّسوم المتحرّكة و... الأماكن الدينيّة، السياحيّة و...

د) إبداع الموقع الانترنتی "القائميّة" www.Ghaemiyeh.com و عدّة مَواقِع اُخرَ

ه) إنتاج المُنتَجات العرضيّة، الخَطابات و... للعرض فی القنوات القمريّة

و) الإطلاق و الدَّعم العلميّ لنظام إجابة الأسئلة الشرعيّة، الاخلاقيّة و الاعتقاديّة (الهاتف: ۰۰۹۸۳۱۱۲۳۵۰۵۲۴)

ز) ترسيم النظام التلقائیّ و اليدویّ للبلوتوث، ويب كشك، و الرّسائل القصيرة SMS

ح) التعاون الفخریّ مع عشراتِ مراكزَ طبيعيّة و اعتباريّة، منها بيوت الآيات العِظام، الحوزات العلميّة، الجوامع، الأماكن الدينيّة كمسجد جَمكرانَ و...

ط) إقامة المؤتمَرات، و تنفيذ مشروع "ما قبلَ المدرسة" الخاصّ بالأطفال و الأحداث المُشارِكين فی الجلسة

ی) إقامة دورات تعليميّة عموميّة و دورات تربية المربّی (حضوراً و افتراضاً) طيلة السَّنَة

المكتب الرّئيسیّ: إيران/أصبهان/ شارع "مسجد سيّد/ "ما بينَ شارع "پنج رَمَضان "ومُفترَق "وفائی/"بناية "القائميّة"

تاريخ التأسيس: ۱۳۸۵ الهجريّة الشمسيّة (=۱۴۲۷ الهجرية القمريّة)

رقم التسجيل: ۲۳۷۳

الهويّة الوطنيّة: ۱۰۸۶۰۱۵۲۰۲۶

الموقع: www.ghaemiyeh.com

البريد الالكترونی: Info@ghaemiyeh.com

المَتجَر الانترنتی: www.eslamshop.com

الهاتف: ۲۵-۲۳۵۷۰۲۳- (۰۰۹۸۳۱۱)

الفاكس: ۲۳۵۷۰۲۲ (۰۳۱۱)

مكتب طهرانَ ۸۸۳۱۸۷۲۲ (۰۲۱)

التِّجاريّة و المَبيعات ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

امور المستخدمين ۲۳۳۳۰۴۵(۰۳۱۱)

ملاحَظة هامّة:

الميزانيّة الحاليّة لهذا المركز، شَعبيّة، تبرّعيّة، غير حكوميّة، و غير ربحيّة، اقتُنِيَت باهتمام جمع من الخيّرين؛ لكنَّها لا تُوافِی الحجمَ المتزايد و المتّسِعَ للامور الدّينيّة و العلميّة الحاليّة و مشاريع التوسعة الثّقافيّة؛ لهذا فقد ترجَّى هذا المركزُ صاحِبَ هذا البيتِ (المُسمَّى بالقائميّة) و مع ذلك، يرجو مِن جانب سماحة بقيّة الله الأعظم (عَجَّلَ اللهُ تعالی فرَجَهُ الشَّريفَ) أن يُوفِّقَ الكلَّ توفيقاً متزائداً لِإعانتهم - فی حدّ التّمكّن لكلّ احدٍ منهم – إيّانا فی هذا الأمر العظيم؛ إن شاءَ اللهُ تعالی؛ و اللهُ ولیّ التوفيق.

مركز
القائمية
اصفهان
للبحوث والتحريات الكمبيوترية
www
للحصول على المكتبات الخاصه الاخرى
ارجعوا الى عنوان المـركز من فضلـكم
www.Ghaemiyeh.com
www.Ghaemiyeh.net
www.Ghaemiyeh.org
www.Ghaemiyeh.ir
و للايصاء من فضلكم
٠٩١٣ ٢٠٠٠ ١٠٩